

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU
PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

„INFRAȚIUNEA --
RĂSPUNDEREA PENALĂ – PEDEAPSA.
DREPT ȘI CRIMINOLOGIE”

Organizată de către Departamentul Drept penal
al Facultății de Drept a
Universității de Stat din Moldova

Parteneri:

Centrul de Cercetări în Științe penale al USM
Inspectoratul Național de Probațiune al Republicii Moldova
Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității
„Ovidius” din Constanța (România)

„INFRAȚIUNEA -- RĂSPUNDEREA PENALĂ -- PEDEAPSA.
DREPT ȘI CRIMINOLOGIE”

str.M. Kogălniceanu, 67, bloc 2, Chișinău,
MD-2009, Republica Moldova
www.drept.usm.md
drept.penal.usm@gmail.com
conferinta.penal@gmail.com

25-26 martie 2021
Chișinău, Republica Moldova

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ

„INFRAȚIUNEA – RĂSPUNDEREA PENALĂ – PEDEAPSA. DREPT ȘI CRIMINOLOGIE”

parteneri:

Centrul de Cercetări în Științe penale al USM
Inspectoratul Național de Probațiune al Republicii Moldova
Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității „Ovidius”
din Constanța (România)

**25-26 martie 2021
Chișinău, Republica Moldova**

CZU 343(082)=135.1=111=161.1

I-52

COMITETUL ORGANIZATORICO-ȘTIINȚIFIC

Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul
Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova

Vitalie STATI, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept a
Universității de Stat din Moldova

Stela BOTNARU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de Drept a
Universității de Stat din Moldova

Ludmila DUMNEANU, doctor în drept, conferențiar universitar, Facultatea de
Drept a Universității de Stat din Moldova

Dorina GUREV, doctor în drept, lector universitar, Facultatea de Drept a
Universității de Stat din Moldova

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII

"Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie", conferință științifică națională (2021; Chișinău). Conferința științifică națională cu participare internațională "Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie", 25-26 martie 2021, Chișinău / comitetul organizatorico-științific: Serghei Brînza [et al.]. – Chișinău: CEP USM, 2021. – 717 p.: fot. color, tab.

Antetit.: Univ. de Stat din Moldova, Facultatea de Drept. – Texte: lb. rom., engl., rusă.
– Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 85 ex.

ISBN 978-9975-158-12-1.

343(082)=135.1=111=161.1

I-52

ISBN 978-9975-158-12-1

CUVÂNT ÎNAINTE

Conferința științifică națională cu participare internațională „Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie” din 25-26 martie 2021 are scopul de a stimula schimbul de informații și cunoștințe ce rezultă din cercetările avansate în materie de infrațiune, răspundere penală și pedeapsă realizate de teoreticieni din domeniul dreptului penal, precum și din practica aplicării nor-

melor juridico-penale de către practicienii în materie.

Semnificația acestui eveniment nu poate fi contestată. Or, o reuniune de asemenea anvergură, între teoreticieni și practicieni din domeniul dreptului penal: cadre didactice universitare, specialiști din cadrul sistemului de probațiune, judecători, procurori, avocați și alți practicieni, inclusiv cercetători științifici din țară și de peste hotare (România, Ucraina și Federația Rusă), este, fără îndoială, propice pentru a realiza o evaluare complexă a reglementărilor penale actuale, dar și pentru a aprecia perspectivele de evoluție/perfecționare a cadrului legal în materie.

Forul științific reprezintă deopotrivă un spațiu favorabil pentru transferul reciproc de bune practici, stabilirea relațiilor de colaborare între participanți și stimularea integrării rezultatelor științifice în cercetările ulterioare, în procesul educațional și în activitatea practică.

Relațiile sociale evoluează în mod firesc, iar această evoluție, nu poate să nu aibă un impact asupra legislației penale, care izolată ar rămâne prinsă într-o capcană de anacronism. Dincolo de frecventele remanieri legislative operate în legislația penală, în planul racordării ei la noile realități și, implicit, perfecționării acesteia, rămâne actuală întrebarea: de ce ne este justificat în continuare (fără a suna provocator) să vorbim despre „non-evoluția” dreptului penal? Or, care sunt obstacolele pe care le întâmpină dreptul penal în evoluția sa?

Nu întâmplător organizatorii evenimentului au inclus în tematica conferinței cele trei instituții fundamentale ale dreptului penal: *Infrațiunea – Răspunderea penală – Sancțiunea penală*. Între cele trei instituții există o strânsă interdependență: infrațiunea ca faptă periculoasă interzisă prin norma penală atrage, de regulă, prin săvârșirea ei, răspunderea penală, iar sancțiunea penală este consecința stabilirii răspunderii penale a făptuitorului. Prin urmare, calitatea legii penale raportată la oricare dintre aceste instituții, determină eficiența/ineficiența întregului sistem.

În lumina celor expuse, îmi exprim convingerea că abordarea subiectelor conferinței din perspectivele varii ale specialiștilor din țară și de peste hotare va contribui la crearea unui cadru dinamic, complex și creativ de desfășurare a evenimentului, dar, mai ales, favorabil pentru atingerea scopului acestei reuniuni.

Stimați participanți la Conferința științifică națională cu participare internațională „*Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedeapsa. Drept și Criminologie*”, finalizând vreau să vă mulțumesc pentru implicarea în lucrările acestui for științific. Apreciez înalt interesul manifestat de Dumneavoastră și sper că acest eveniment, cu o participare foarte reprezentativă, să devină o experiență utilă pentru toți.

Țin să menționez că această manifestare urmează să se înscrie în ciclul conferințelor științifice de drept penal preconizate a fi organizate anual de către Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a USM – actuala fiind la prima Ediție. Evenimentul curent este organizat în parteneriat cu Centrul de Cercetări în Științe penale al USM, Inspectoratul Național de Probațiune și cu Facultatea de Drept și Științe Administrative a Universității „Ovidius” din Constanța (România).

Ediția 2021 a Conferinței „*Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedeapsa. Drept și Criminologie*” se include și în seria de evenimente ale Facultății de Drept organizate cu ocazia aniversării a 75 de ani de la înființarea Universității de Stat din Moldova.

Va așteptăm cu drag și la edițiile următoare a conferinței, dar și la alte întruniri științifice organizate de Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova.

Serghei BRÎNZA, doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova

Salutând, participanții conferinței vin cu următorul mesaj:

Activitatea practică, în orice domeniu, poate fi eficientă doar dacă are la bază un solid suport teoretic, adecvat necesităților sociale. Chiar și în condițiile extrem de dificile pentru învățământul și știința juridică, totuși cercetătorii moldoveni vin cu soluții teoretice care ar eficientiza mult perfecționarea cadrului normativ, interpretarea și aplicarea legilor, activitatea anti-crimă. Cu regret însă factorii de decizie, de cele mai dese ori ignoră recomandările științifice, adoptând decizii în baza unor criterii de departe de bunele practici în domeniul respectiv. S-a creat situația, când practica socială și știința merg pe căi paralele, intersectându-se rareori.

Da, nu este vină științei, că de ea guvernarea își aduce aminte doar când are necesitatea de a fi argumentate careva proiecte și programe zâmislite în coridoarele puterii. Da, nu e vina știința că finanțarea ei este mizerabilă și că ea a devenit dependentă de capital, când proiectele de cercetare sunt finanțate după criterii și interese politice.

Însă, e și vina noastră a profesorilor și cercetătorilor, că tolerăm o atare situație și nu impunem vocea adevărului științific - ignoranței, diletantismului, incompetenței și nihilismului juridic.

De la noi nu se cere să eșim la proteste, să pichetăm și baicotăm Parlamentul sau guvernul. Știința se impune altfel. Prin publicații, prin recomandări eficiente, prin forumuri științifice.

Anume întrunirile cu caracter științific, sub formă de mese rotunde, conferințe, simpoziuane, congrese etc sunt acele platforme care permit cercetătorilor, cadrelor didactice, și lucrătorilor practici să-și prezinte colegilor și publicului larg rodul muncii sale, să-și promoveze ideile și să se îmbogățească cu noi cunoștințe. Și, cel mai important - să-și facă prieteni, să-și găsească aliați și susținători.

Cu cât mai des noi, oamenii de știință, profesorii, doctoranzii, masteranzii și studenții v-om comunica, în cadrul conferințelor și altor foruri științifice, cu atât mai mari devin șansele de a fi auziți, înțeleși și acceptați.

În acest conext, inițiativa organizatorilor conferinței de astăzi este lăudabilă și oportună.

Rând, pe rând, departamentele și catedrepe înrudite, din alte instituții, ar trebui să preia estafeta, ca aceste conferințe să devină adevărate evenimente în viața științifică interuniversitară.

Succese tuturor !!!

Valeriu BUJOR, doctor în drept, profesor universitar,
Rectorul Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Distinși colegi, stimați participanți, dragi studenți,

Întotdeauna, o conferință științifică reprezintă un bun prilej de expunere și dezbateră pe marginea unor teme de interes teoretic și practic în domeniul ales de către organizatori, dar în același timp și bucuria reverderii colegiale, mai ales în actualul context pandemic.

Cu titlu preliminar, doresc să felicit inițiativa colegilor din cadrul Departamentului de Drept penal al Facultății de Drept a USM pentru ideea organizării conferinței științifice **”Infracțiunea- Răspunderea penală-Pedeapsa”** și de asemenea, să le mulțumesc în numele cadrelor didactice ale Facultății de Drept și Științe Administrative a Universității Ovidius din Constanța, pentru oportunitatea acordată instituției noastre de a fi partenerii acestui eveniment. După cum se poate remarca, tema este deosebit de interesantă și numărul colegilor constănțeni înscriși cu diferite comunicări științifice este pe măsura acestui interes.

Chiar dacă formarea mea academică intră în sfera de studiu a dreptului privat, nu am neglijat niciodată interesul pentru raporturile specifice dreptului penal. Acest interes personal m-a determinat să constat faptul că în ultimii ani a existat o preocupare continuă a instituțiilor europene în ceea ce privește armonizarea legislațiilor penale naționale cu cele mai reprezentative documente comunitare, dar și cu jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Din momentul intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona s-a renunțat la structura fundamentată pe piloni și a fost creată baza pentru dezvoltarea dreptului penal ca parte integrantă a dreptului comunitar al UE. Având în vedere că în trecut dreptul penal a fost considerat ca fiind responsabilitatea exclusivă a statelor membre și că numai prin Tratatul de la Maastricht din 1992 s-a deschis pentru prima oară calea către dezvoltarea dreptului penal al UE, aceasta poate fi văzută ca o hotărâre majoră.

Deși acum tratatul conține în mod oficial baza pentru noi dispoziții ale UE în materie de drept penal, nu înseamnă că dreptul penal a devenit un subiect mai puțin sensibil. Prin urmare, tratatul prevede o procedură de suspendare, în cazul în care un stat membru consideră că legislația propusă aduce atingere aspectelor fundamentale ale sistemului său de justiție penală. Aceasta este o procedură excepțională în cadrul tratatului.

Mai mult decât atât, dreptul penal diferă de alte domenii juridice, și anume că, prin definiție, acesta limitează anumite drepturi ale omului privind libertățile fundamentale ale persoanelor acuzate, sau după caz, condamnate. În numeroase cazuri, libera circulație este restricționată, dar chiar și dacă infrațiunea se pedepsește numai prin amenzi, cel puțin dreptul de proprietate este restricționat.

De aceea, UE nu a dezvoltat un spațiu separat pentru dispozițiile de drept penal. Acestea se pot găsi în instrumente privind justiția și afacerile interne, dar se pot găsi și în numeroase alte domenii politice ale Uniunii.

În cazul României și Bulgariei, prin intermediul Mecanismului de Cooperare și Verificare(MCV) s-a urmărit rezolvarea unor probleme legate de nefinalizarea reformei judiciare, de corupție și, în cazul Bulgariei, de criminalitatea organizată. Comisia Europeană în anul 2007 a elaborat acest instrument de reformă și eficientizare a sistemelor administrative și judiciare și de aceea, se pune problema dacă își mai produce efecte? Această întrebare este legitimă știut fiind faptul că tot Comisia, în anul 2020 a promovat Mecanismul European privind Statul de Drept(MESD).

Mecanismul European privind Statul de Drept este un instrument de prevenire, aplicabil tuturor țărilor membre ale UE, care își propune să promoveze statul de drept și să prevină apariția unor probleme sau agravarea acestora, mai ales după impactul pandemiei de Coronavirus(COVID-19), asupra sistemelor administrative și judiciare naționale.

Acest mecanism prevede un proces de dialog anual la care participă Comisia, Consiliul și Parlamentul European, alături de statele membre, parlamentele naționale, societatea civilă și alte părți interesate din domeniul statului de drept. Raportul privind statul de drept este baza acestui nou proces, al cărui obiectiv central îl constituie stimularea cooperării interinstituționale și încurajarea tuturor instituțiilor UE să contribuie potrivit propriilor roluri instituționale.

În acest context, conferința ”**Infrațiunea-Răspunderea penală-Pedepsa**” se ”pliază” pe viziunea actuală a instituțiilor centrale europene, iar cooperarea dintre cele două facultăți de drept din Republica Moldova și România, pentru organizarea acestui demers științific nu poate fi decât una salutară. Neîndoielnic, nu trebuie uitat aportul științific adus de ceilalți specialiști sau practicieni ai dreptului penal la această conferință, aport care nu poate fi decât unul pozitiv deoarece, calitatea și interesul asupra temelor abordate va fi la cel mai înalt nivel.

La final, nu trebuie utat un aspect deosebit de important, atât Universitatea de Stat a Republicii Moldova, cât și Universitatea Ovidius din Constanța, se află la ”ceas aniversar”. Prima universitate, împlinește 75 de ani de la înființarea, iar cea de-a doua, 30 de ani de la același moment.

”La multi ani” ambelor instituții și de asemenea, mult succes tuturor speakerilor acestei conferințe, la prezentarea temelor alese!

Adrian STOICA, doctor habilitat în drept, profesor universitar
Decanul Facultății de Drept și Științe Administrative,
Universitatea “Ovidius” din Constanța

Mult stimați cercetători în domeniul Științelor penale,

Conferința științifică națională cu participare internațională „Infrațiunea-Răspunderea penală-Pedeapsa. Drept și Criminologie”, organizată de către Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a USM este concepută ca un eveniment științific care-și propune să reunească penaliștii și criminologii atât din țară, cât și de peste hotare, pentru a scoate în evidență principalele rezultate înregistrate de știință pe segmentul dreptului penal și al criminologiei și a

pune în discuție cele mai actuale problematice din domeniile respective.

Mai mult, dreptul penal și criminologia, deși sunt științe relativ noi în Republica Moldova, au o evoluție spectaculoasă. Așa că, multitudinea de participanți competenți și competitivi va spori considerabil dezvoltarea acestui domeniu, iar mediul academic va fi solicitat să ofere metode și instrumente inovative pentru fundamentarea și evaluarea intervențiilor publice bazate pe problemele practice furnizate de procurori, avocați, judecători și *conselieri de probațiune*. *Prin urmare, conținuturile expuse în cadrul Conferinței sunt predispușe să ofere o veritabilă cooperare dintre teoreticieni și practicienii din domeniu.*

Numărul impunător de participanți înregistrați mi-a accentuat convingerea că pentru aceste dimensiuni de cercetare există o multitudine de subiecte ce ridică mai multe semne de întrebare. De altfel, domeniul dreptului penal reprezintă pentru mine sfera de activitate prioritară de specializare în calitate de reprezentant al mediului academic, dar și în calitate de avocat, fapt care mă provoacă, cu perseverență să fortific eforturile tuturor certățătorilor întru consolidarea științei dreptului penal și criminologic.

Este salutabilă participarea invitaților din alte state (România, Ucraina și Federația Rusă) care au oferit un răspuns prompt și pozitiv la invitația de a lua parte la conferință. Consider că schimbul reciproc de experiență de succes în domeniul dreptului penal va încununa evenimentul cu soluții frumoase și benefice.

Mai mult, Conferința științifică națională cu participare internațională „Infrațiunea-Răspunderea penală-Pedeapsa. Drept și Criminologie” a coincis cu ***aniversarea a 75 de ani ai Universității de Stat din Moldova***, ceea ce îi oferă o dublă semnificație, nu doar cea de înaltă ținută științifică.

Cu certitudine, prezentările participanților la acest eveniment vor contri-

bui remarcabil la direcționarea politicii penale actuale, oferind recunoașterea rezultatelor științifice. Am convingerea că acest fapt va contribui la dorința Dumneavoastră de a participa și la viitoarele ediții ale conferinței; or, Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a USM are drept obiectiv organizarea anuală a acesteia.

În cele din urmă, țin să mulțumesc tuturor pentru participare la această conferință și să doresc participanților discuții interesante, productive și utile!

Cu profund respect și alese considerațiuni,

Dorina GUREV, doctor în drept, lector universitar,
Șef interimar al Departamentului Drept penal al Facultății de Drept a
Universității de Stat din Moldova

Stimați participanți la Conferința științifică națională cu participare internațională „Infrațiunea – Răspunderea penală – Pedepsa. Drept și Criminologie”, îmi face o deosebită plăcere să particip și, totodată, să contribui la organizarea acestui eveniment de o semnificație majoră pentru domeniul științelor penale din Republica Moldova.

Reuniunea științifică din 25-26 martie 2021 este la prima sa ediție, creând astfel o temelie durabilă pentru diseminarea într-o perspectivă de lungă durată a rezultatelor cercetării în domeniul științelor penale, dar și în domeniul interdisciplinare, de mare interes atât pentru mediul academic, cât și pentru practicieni. Prezentul eveniment științific reprezintă o platformă de dezbatere a problemelor și a provocărilor ce stau în fața teoriei și practicii penale, precum și o oportunitate semnificativă de cunoaștere și examinare aprofundată a acestor probleme și provocări, pe baza investigațiilor întreprinse de participanții la conferință.

În cadrul acestui eveniment, urmează a fi puse în discuție subiecte de maximă actualitate pentru mediul științific penal și criminologic. Semnificația acestui for științific este condiționată de faptul că, în Republica Moldova, pe parcursul ultimelor două decenii, legislația penală și științele penale cunosc o dezvoltare dinamică. Fluctuațiile legislative frecvente și nu întotdeauna inspirate atrag după sine controverse teoretice și interpretări divergente în practică. În această ordine de idei, obiectivul principal al conferinței îl constituie schimbul de opinii și cunoștințe, dar și căutarea de răspunsuri la cele mai arzătoare întrebări care preocupă deopotrivă atât doctrinarii penaliști și criminologi, cât și practicienii care aplică legea penală sau care se dedică misiunii de prevenire și combatere a criminalității.

La manifestarea de față sunt prezenți reprezentanții ai mediului academic, practicieni din domeniu, doctoranzi din Republica Moldova, România, Ucraina și Federația Rusă. Am convingerea că aportul nostru comun va contribui la promovarea spiritului participativ și la schimbarea spre bine a societății. Prin eforturile noastre conjugate și prin colaborarea deja inițiată, vom reuși să obținem excelența științifică încununată cu rezultatele de impact așteptat.

Sper că rezultatele obținute în cadrul prezentului for științific vor fi utile tuturor participanților, dar și tuturor celor interesați, iar soluțiile propuse își vor găsi implementarea.

Le doresc tuturor participanților satisfacția muncii împlinite, inspirație și succes în identificarea de idei pentru cercetări viitoare!

Cu recunoștință și deosebit respect,

Vitalie STATI, doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a Universității de Stat
din Moldova

Stimați participanți la Conferința științifică națională cu participare internațională „Infrațiunea-Răspunderea penală-Pedeapsa. Drept și Criminologie”, evenimentul științific din 25-26 martie 2021 este menit să cumuleze informații și cunoștințe științifice și profesionale posedate de faimoși teoreticieni în materia dreptului penal și criminologiei, practicieni în domeniul dreptului penal și de procedură penală, reprezentanți ai mediului academic și alți profesioniști din sfera dreptului (judecători, procurori etc) privind materia dreptului penal și

criminologiei, cuprinzând principalele instituții ale dreptului penal: infrațiunea, răspunderea și pedeapsa.

Ne dorim să credem și să convingem că Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova, alături de toți prietenii ei – să instituie și să continue prin tradiții frumoase: organizarea anuală a mai multor evenimente de așa anvergură, pe subiecte actuale dar și necontenite, în tandem cu metamorfozele legislative recente, problemele și soluțiile practice și cu perspectivele în materie.

Însemnătatea acestui for științific nu poate fi tăgăduită, or obiectul oferit dezbaterilor științifico-practice este unul decisiv în dreptul penal. Legislația fiind un organism viu, s-a dovedit a fi foarte dinamică, pe parcursul a evoluării dreptului penal de la începutul său în țară, a cunoscut o evoluție intensă. Ineluctabil, modificările legislative operate frecvent în materia dreptului penal, fie în scopul omiterii lacunelor normative, fie pentru a adapta legislația la actualitate ori pentru a o racorda la instrumentele legislative europene și internaționale relevante, impun după sine discordii teoretice și confuzii practice ce urmează a fi eliminate. Mai mult, avem o intercalare interdisciplinară: drept penal și criminologie și conexiunea acestora cu alte domenii ale dreptului, așa că este evidentă necesitatea abordărilor din diverse perspective. În mod sigur, abordările pe tematică din diverse optice ale specialiștilor din țară și de peste hotarele acesteia va facilita crearea unui cadru elocvent și creativ de desfășurare a conferinței, dar, și mai precis, propice pentru atingerea scopului acestei reuniuni.

Prin urmare, sunt bucuroasă să salut participarea la conferință inclusiv a practicienilor din Republica Moldova, din România, din Ucraina și din Federația Rusă, precum și a reprezentanților din mediul academic din aceste state, așa

pentru a spori schimbul de bune practici în domeniul dreptului penal, precum și menținerea și extinderea relațiilor de colaborare dintre participanți.

Inevitabil - locul de desfășurare a conferinței - este unul simbolic: *Departamentul Drept Penal și Criminologie* de la *Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova* – începutul centrului științific de cercetare cu profil penal și criminologie. Context în care vreau să remarc că mediul academic al Republicii Moldova nu poate contesta că toate au început și continuă anume aici. Suntem mereu deschiși discuțiilor cu profesioniștii în scopul identificării problemelor de ordin practic și, pe cale de consecință, formulării soluțiilor pentru remedierea lor. Or, implementare a rezultatelor științifice este un deziderat firesc al activității de cercetare.

Stimați participanți la Conferința științifică națională cu participare internațională *„Infrațiunea-Răspunderea penală-Pedeapsa. Drept și Criminologie Infrațiunea-Răspunderea penală-Pedeapsa. Drept și Criminologie”*, pe final aduc cuvinte de mulțumire pentru că ați acceptat să participați în lucrările acestui for științific. Apreciez varietatea și calitatea comunicărilor prezentate de dumneavoastră și sper că concluziile acest eveniment vor fi utile pentru toți.

Va așteptăm cu drag și la alte ulterioare evenimente.

Cu alese considerațiuni și urări de bine,

Ludmila DUMNEANU, doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a Universității de Stat
din Moldova

SECȚIUNEA I

DREPT PENAL. PARTEA GENERALĂ

PRINCIPIUL „NE BIS IN IDEM” ÎN RELAȚIA DINTRE PROPRIETATE INTELECTUALĂ ȘI DREPTUL PENAL

Anechitoae Constantin,

Facultatea de Drept și Științe Administrative din cadrul
Universității „Ovidius” din Constanța, membru în Consiliul
departamentului de drept, profesor universitar, doctor

This research discusses the consequences of criminal and misdemeanor liability, which is criminal law, applying the principle of legality of incrimination, the basis of civil liability which is, in a correlative way, civil law, respectively tortious civil liability [1] (the two legal forms of liability, no they are mutually exclusive, because their coexistence is possible) and obviously the “*ne bis in idem*” principle which stipulates that no one can be prosecuted or punished twice for the same crime, in the field of infringement of intellectual property rights.

Keywords: intellectual property law, the “*ne bis in idem*” principle, scientific works

Introducere.

Apărarea drepturilor de proprietate intelectuală a cunoscut o îmbunătățire de certă actualitate în România, după operarea modificărilor legislative aduse reglementărilor referitoare la infracțiunile contra drepturilor de proprietate intelectuală prin Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind codul penal [2]. În ceea ce privește infracțiunile din zona creației intelectuale, sunt evidente și unele lacune în aplicarea legii nr. 286/2009, dar și din cuprinsul legilor din domeniul dreptului de proprietate intelectuală, amintind doar Legea nr. 8/1996 (r1) privind dreptul de autor și drepturile conexe [3].

Prin examinarea conținutului constitutiv al infracțiunilor din domeniul dreptului de proprietate intelectuală și în special cele din domeniul dreptului de autor și drepturile conexe drepturilor de autor, putem aprecia că în domeniul operelor de creație intelectuală, autorii de opere științifice, care nu posedă o cultă juridică asiduă, produc opere științifice, cele mai multe fiind rezultatul unor cercetări de certă valoare, riscă să introducă în conținutul creațiilor intelectuale ale operelor lor științifice, rezultate ale operelor altor autori, uneri opere sau autori necunoscuți de către autorul în cauză, ajungându-se la încălcarea drepturilor recunoscute și protejate prin lege nr. 8/1996 (r1), care, evident că vor atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după

caz, prin aplicarea dispozițiilor procedurale aferente și care se completează cu cele de drept comun.

Niciodată nu vom putem cuantifica gravitatea faptelor, cele realizate fără intenție, privind încălcarea drepturile de proprietate intelectuală, deoarece asta ar însemna să trăim, pe rând, trăirile cronologice ale creatorilor de opere științifice, ale culegătorilor de opere de folclor dar și alți autori, persoanele fizice sau „persoană fizică” (ca autor individual), toți la un loc creatori de opere. Nu este un lucru deloc ușor, chiar imposibil de fixat în spațiu și timp, cunoscându-se faptul că în domeniul științelor sociale, certarea științifică are uneori ca punct de plecare, inspirația de moment, care poate coexista în același timp în mintea multor creatori, idei generate de unele evenimente trăite în comunitate ori întâmplate o dată cu fenomenul globalizării, etc. Urmând ca măsura gravității faptelor, culpa, ori eroarea, să fie apreciate de la caz la caz.

Principiul „*ne bis in idem*”

Principiul „*ne bis in idem*” stabilește că nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de două ori pentru aceeași infrațiune [4]. Acest drept fundamental este recunoscut atât prin Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (carta) [5], cât și prin Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (CEDO) [6].

Un cumul între „urmăriri/sanțiuni penale” și „proceduri/sanțiuni administrative de natură penală” care ar putea exista față de aceeași persoană pentru aceleași fapte, în mai toate instituțiilor de drept suportă posibilități reparatorii, însă în domeniul dreptului proprietății intelectuale, rezultatele aplicării unei duble sanțiuni pentru aceeași faptă, chiar tangențial, zdruncină din temelie, instituția răspunderii juridice în domeniul dreptului proprietății intelectuale, afectează uneori ireparabil starea morală a autorului care, doar prin bănuiala de încălcare a unor drepturi morale sau patrimoniale izvorâte din creații intelectuale sau doar prin presupusele unor fapte de încălcare al lor, dovedite sau devenite ulterior, de existența unei hotărâri penale definitive de achitare care constată absența infrațiunii, poate conduce la sfârșitul unor opere de mare valoare care ar fi venit să susțină procentual, viitorul societății noastre umane.

În acest sens, pe deoparte, un cumul de proceduri și de sanțiuni din domeniul dreptului proprietății intelectuale, ar trebui să constituie o restrângere maximă a principiului *ne bis in idem*, pentru că într-o astfel de situație, desfășurarea acestei proceduri **ar depăși în mod vădit ceea ce este necesar**, pentru realizarea obiectivului urmărit, care constă în protejarea drepturilor dar

și al integrității creatorilor de produse intelectuale, al operelor sale, dezvoltate cronologic pe parcursul întregii sale vieți.

Pe de altă parte însă, „furtul de proprietate intelectuală este ceva cât se poate de real și de periculos” [7], reprezintă un fenomen globalizat, amintind doar de spusele procurorului general adjunct al Securității Naționale al Statelor Unite al Americii, John Demers, „amenințarea din China este reală, este persistentă, este bine orchestrată, este bine susținută și nu va dispărea prea curând.” Așadar, cazurile de acest fel sunt în creștere în America.

Din punctul meu de vedere, normele juridice de Drept Penal are rezonanță maximă în mediul personal sau în mediul public, atunci când se vorbește de privarea de libertate și care aduce o serioasă atingere la propria imagine. Condamnarea penală a cuiva prin plata unei amenzi nu mi se pare funcțională [8]. Dar la nivelul imaginii, nu face nimeni diferența între o amendă contravențională și una penală. Dar dacă tot se pune problema amenzii, atunci cea penală ar trebui să fie mult mai mare decât cea contravențională, fiindcă abia acest quantum ilustrează clar gravitatea faptei. Dacă tot muncesc acele organe judiciare pentru a instrumenta un caz mai grav, este normal să muncească pentru o sumă maximă”

Evident că instituția dreptului penal are în vedere și măsuri reparatorii, prin acordarea de „daune morale” sau „daune-interese”, de cele mai multe ori cuantificate în sume de bani contra prejudiciului moral suferit de către o persoană – autor de opere culturale, tehnice și nu în ultimul rând, autor de opere științifice, toți la un loc, autori de creații intelectuale [9], dar a căror imagine personală, atinsă de către un eveniment anume, pentru o dăunare corectă, am putea imputa o oarecare „naivitate” teoretică a măsurilor de drept penal, prin prisma modului de calcul reparatoriu pentru prejudiciul creat, având în vedere că rănirea spiritului uman este de cele mai multe ori imposibil de repus în starea inițială, reprezintă o greutate în calcularea gravității culpei prejudiciului, gravitatea adusă onoarei unei persoane, în cadrul unui public neavizat, consecințele concrete ale acestei atingeri asupra vieții profesionale și sociale cât și gradul de vătămare a personalității și notorietății omului de știință căruia îi sunt imputate fapte care ulterior din punct de vedere juridic se dovedesc că sunt doar ținte concurențiale.

Evident că nimeni alți decât juriștii din domeniul dreptului penal, care știu cel mai bine și au în vedere de fiecare dată, ași putea spune ca un defect profesional, ca în orice intervenție să primeze argumentația științifică, izvorâtă din cunoștințele disciplinelor de Drept penal, „Criminalistică,” și „Criminologie” și nu în ultimele rânduri, pertinentele aspecte de profunzime și originalitate.

Concluzii

Legiuitorul a modificat complet și abrogat, printre altele, și o serie de infracțiuni cuprinse în legile care reglementează protecția juridică a creațiilor intelectuale. Modificările operate asupra infracțiunilor din legile speciale au fost dictate, în mod firesc, de nevoia de punere de acord a normelor penale speciale cu noile exigențe, principii și noua gândire juridică ce și-a pus amprenta asupra noii legi penale. Menținerea reglementărilor faptelor penale în unele legi speciale a fost dictată și de nevoia ca acestea din urmă să constituie un instrument complet, accesibil destinatarii legii și în zona protecției drepturilor de proprietate intelectuală prin mijloace de drept penal [10].

Subliniem prezența conținutului incriminator al încălcării drepturilor de protecție a creației intelectuale, cu toate procedurile în vigoare, în paralel cu dezvoltarea în mediul online, a așa ziselor „știri ... pe surse” care livrează direct prin mijloacele de socializare, exclusivități, documente incendiare, cele mai noi știri, dezvăluiri și declarații video, despre statusul operelor intelectuale și ala creatorilor lor, introducând afirmații neadevărate, formulate într-un limbaj tendențios și jignitor, fiind atins dreptul la demnitate și la propria imagine, prin încălcarea drepturilor prevăzute de dispozițiile legislației din domeniul dreptului proprietății intelectuale, penale și civile care reglementează, subiectul, obiectul și conținutul dreptului de autor, respectul vieții private și al demnității persoanei umane și dreptul la propria imagine.

Este cazul celor care nu au scris și nu au publicat în viața lor o frază, expusă ulterior, oprobriului public, dar își manifestă un spirit critic față de creația intelectuală care comportă atribute de ordin moral și patrimonial proprii persoanei autorului. Este adevărat că din neștiință, mulți pun semnul egalității între lipsa de originalitate și lipsa de valoare științifică [11]. Este important a nu amesteca păreri personale despre creația intelectuală și industrială, cu viața de zi cu zi sau cu viața online, care nu solicită argumente juridice, ce pot lansa, dezvoltarea unor păreri irealele sau suspiciuni care să aplaneze asupra creatorilor acestor opere de creație intelectuală din domeniul literar, artistic sau științific, oricare ar fi modalitatea de creație, modul sau forma de exprimare și independent de valoarea și destinația lor.

Remarcăm în încheiere, că aplicarea principiului „*ne bis in idem*”, are în domeniul proprietății intelectuale o rezonanță extremă, pentru că acesta se suprapune și cu o altă suferință, cea umană, psihică, produsă în urma faptelor de investigare, lacunele de înțelegere de către publicul larg despre cum construim o operă științifică, pentru că de cele mai multe ori sunt impuse șabloane lingvistice, cu citări și preluări de texte punctuale care pot crea în mediul larg

neavizat, impresii care frizează cu plagiatul sau „furtul intelectual”, un aspect extrem de sensibil și care lansate în media, creează multiple suferințe în cadrul activităților de creație intelectuală.

Referințe:

1. Art. 1.349, art. 1.357 din Codul civil. Republicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 505 din 15 iulie 2011. Formă aplicabilă la 01 octombrie 2011. A suferi modificări aduse prin următoarele acte: L 60/2012; L 71/2011; L 76/2012; Rectificare 2013; L 138/2014; OUG 1/2016; Decret 195/2020; Decret 240/2020 și DCZ 601/2020.
2. Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. În vigoare de la 01 februarie 2014. În Monitorul Oficial, Partea I nr. 757 din 12 noiembrie 2012, cu modificările aduse de: Rectificare 2013; OUG 91/2013; DCZ 447/2013; L 255/2013; L 85/2014; L 101/2014; L 115/2015; L 133/2015; L 164/2015; L 208/2015; Codul Fiscal 2015; L 304/2015; OUG 78/2016; L 162/2017; L 142/2018; L 236/2018; Codul administrativ 2019; L 129/2019; L 209/2019; Codul Aerian 2020 și L 127/2019.
3. Republicat (r1) în Monitorul Oficial, Partea I nr. 489 din 14 iunie 2018. În vigoare de la 14 iunie 2018. A suferi modificări aduse prin următoarele acte: L 203/2018; L 15/2019 și L 8/2020.
4. Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, a se vedea CP nr. 19/13). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CJ0617:RO:HTML>
5. Articolul 50 din cartă. „Dreptul de a nu fi judecat sau condamnat de două ori pentru aceeași infracțiune. Nimeni nu poate fi judecat sau condamnat pentru o infracțiune pentru care a fost deja achitat sau condamnat în cadrul Uniunii, prin hotărâre judecătorească definitivă, în conformitate cu legea”. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>. Vezi și: BRASOVEANU, F., Lisievici Brezeanu, A. European policy concerning the protection of the quality of the environmental factor-water. Jurnal Challenges of the Knowledge Society, vol. 2, p. 1059
6. Protocolul nr. 7 (articolul 4) la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. „Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori”. <https://jurisprudencedo.com/Conventia-CEDO/Protocolul-7.htm> Vezi și: BRASOVEANU, F. Dreptul internațional între știință, diplomatie și politică. București: Universul Juridic, 2011, p. 141;

- MITITELU, C. The Right to Life. From the Prevention of Torture and Inhuman Punishment to the Abolition of the Death Penalty, in “Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series Volume XIII, Issue 2, 2013, p. 128; MITITELU, C. The European Convention on Human Rights, in 10th Edition of International Conference The European Integration – Realities and Perspectives (EIRP Proceedings Vol. 10), Danubius University Press, Galati, 2015, p. 243.
7. <https://www.noobz.ro/2020/02/11/sua-loveste-puternic-in-china-pentru-furtul-de-proprietate-intelectuala/>
 8. PODARU, O. Conferințele online Universul Juridic: Contravenția și dreptul penal material. Constatarea contravențiilor. <https://www.universul-juridic.ro/conferintele-online-universul-juridic-contraventia-si-dreptul-penal-material-constatarea-contravențiilor/>
 9. ANECHITOAE, C. Dreptul proprietății intelectuale. Craiova: Sitech, 2019, p. 244.
 10. BUJOREL, F. Infrațiuni contra drepturilor de creație intelectuală. București: Universul Juridic, p. 11.
 11. ROȘ, V., ROMIȚAN, C. R. Ură, hulă, plagiate, educație (pentru o lege antiplagiat). În: Controverse în Proprietatea Intelectuală. București: Universul Juridic, p. 121.

ROLUL ȘI IMPORTANȚA PERIOADEI DE PROBAȚIUNE ÎN CONTEXTUL CONDAMNĂRII CU SUSPENDAREA CONDIȚIONATĂ SAU CU SUSPENDAREA PARȚIALĂ A EXECUTĂRII PEDEPSEI – ASPECTE INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE

Bolocan-Holban Augustina,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

Vidaicu Mihaela,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

The development of the probation institution within national legislation was determined by its evolution at the international level. In this regard, the international standards provide that the community sanctions as probation should be established instead of a criminal punishment or in the context of the conditional suspension of the execution of criminal punishment being ensured a continuous surveillance of different categories of perpetrators.

The national Criminal Code related to probation as criminal justice institution has been completed since 2010. Therefore, the criminal provisions are in compliance with the Moldovan Law on probation of 14.02.2008 and have the goal to ensure the resocialization of perpetrators at several stages of the criminal process.

Keywords: probation, Criminal code, criminal punishment, conditional suspension of the execution of criminal punishment, national legislation, international standards.

Organizația Națiunilor Unite se referă la probațiune în calitate de sentință, menționând că *probațiunea ca sentință este o metodă de intervenție asupra unor infractori selectați special și constă în suspendarea condiționată a pedepsei pentru o perioadă de timp în care infractorul este plasat sub supraveghere personală și beneficiază de asistență și „tratament”*. [1]

Autorii *Cartledge și Hamai* evidențiază că probațiunea este o metodă de a pedepsi cu fundament socio-pedagogic, caracterizată printr-o combinație de

supraveghere cu asistența. Este oferită gratuit infractorilor selectați în funcție de personalitatea lor criminologică și de receptivitatea lor la demersurile unui sistem care are ca scop oferirea unei șanse individului să-și modifice modul de a privi viața în societate și să-și găsească locul în mediul social fără riscul de a încălca norma penală din nou. [2]

Consiliul Europei, în preambulul Regulilor Europene, reiterează că privarea de libertate a persoanei trebuie să fie o soluție *ultimo ratio*. Într-o altă recomandare adresată statelor membre, Consiliul Europei stabilește că “privarea de libertate trebuie considerată o sancțiune sau măsură extremă și, de aceea, trebuie impusă numai când, din cauza gravității infracțiunii, orice altă sancțiune sau măsură ar fi evident inadecvată.” [3] Totodată, Consiliul Europei impune stabilirea unui set corespunzător de sancțiuni și măsuri comunitare, posibil gradate în funcție de severitate, iar procurorii și judecătorii trebuie determinați să le folosească cât mai mult posibil. [9]

Anexa 2 la Recomandarea Rec(2000)22 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre în legătură cu îmbunătățirea implementării regulilor europene privind sancțiunile și măsurile comunitare prevede că trebuie să se stabilească reglementări pentru un număr suficient de sancțiuni și măsuri comunitare destul de variate, de exemplu, probațiunea, ca sancțiune independentă, impusă fără pronunțarea unei sentințe cu închisoarea; suspendarea executării unei condamnări cu închisoarea cu condiții impuse; supraveghere intensă pentru categoriile potrivite de infractori; etc.

Adițional, *Recomandarea Rec (2003)22 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la liberarea condiționată* evidențiază că liberarea condiționată are ca scop asistența deținuților de a trece de la viața penitenciară la viața supusă legilor în comunitate prin condițiile post-detenție și supraveghere care promovează și contribuie la siguranța publică și la reducerea infracțiunilor în comunitate. [4]

Aceeași Recomandare stipulează că pentru a reduce efectele dăunătoare ale închisorii și a promova reintegrarea deținuților conform condițiilor care urmăresc garantarea siguranței comunității din afară, legea trebuie să creeze condiții accesibile pentru liberarea condiționată ce vizează toți deținuții. Dacă pedeapsa cu închisoarea este pe un termen scurt, încât nu este posibilă liberarea condiționată, trebuie căutate alte căi de a atinge acest scop.

La începutul executării pedepsei, deținuții trebuie să cunoască când ar putea fi eliberați datorită executării perioadei minime a pedepsei, cat și criteriile în baza cărora ar putea fi eliberați.

Pentru a reduce riscul recidivei din partea deținuților eliberați condiționat, trebuie să fie posibilă impunerea față de ei a condițiilor individualizate, cum ar fi :

- plata compensațiilor sau de reparare pentru victime;
- tratamentul contra utilizării de droguri și alcool sau alte condiții de tratament asociate cu comiterea infrațiunii;
- munca sau urmarea altor activități profesionale aprobate, spre exemplu, instruirea profesională;
- participarea la programe de dezvoltare personală;
- interzicerea de a locui, sau vizita anumite locuri. [4]

Recomandarea CoE evidențiază că liberarea condiționată trebuie, de asemenea, să fie însoțită de supraveghere, care constă în măsuri de ajutor și control. Natura, durata și intensitatea supravegherii trebuie adaptate la fiecare caz individual. Adaptările trebuie să fie posibile pe întreaga perioadă a liberării condiționate. Condițiile sau măsurile de supraveghere trebuie să fie aplicate pentru o perioadă care nu depășește partea neexecutată a pedepsei cu închisoarea. [4]

Prevederile expuse au influențat profund și legislația penală națională, care s-a dezvoltat treptat, consolidând instituția probațiunii, conexas-o cu cea a condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei. Articolul 90 CP RM, în varianta inițială a Codului penal, în vigoare **din 12 iunie 2003**, nu făcea referire la perioada de probațiune, menționându-se că instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat să respecte anumite obligații [5].

Dacă, la stabilirea pedepsei cu închisoare pe un termen de cel mult 5 ani pentru infrațiunile săvârșite cu intenție și de cel mult 7 ani pentru infrațiunile săvârșite din imprudență sau la stabilirea pedepsei de trimitere într-o unitate militară disciplinară, instanța de judecată, ținând cont de circumstanțele cauzei și de persoana celui vinovat, va ajunge la concluzia că nu este rațional ca acesta să execute pedeapsa stabilită, ea poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului...Termenul de probă se stabilește de instanța de judecată în limitele de la 1 an la 5 ani.

Aplicând condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat:

- a) să nu-și schimbe domiciliul fără consimțământul organului competent;*
- b) să nu frecventeze anumite locuri;*
- c) să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică;*
- d) să acorde o susținere materială familiei victimei;*
- e) să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță;*
- f) să îndeplinească alte obligații care pot contribui la corectarea sa.*

Prin Legea din nr. 167 din 09.07.2010, suplimentar la obligațiile enumerate mai sus, se introduce o nouă obligație în cadrul art. 90 CP RM: „c¹) să

participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent”. [6]

Ulterior, **Legea nr. 138 din 03.12.2015** a operat modificări importante în contextul liberării de pedeapsă penală, art. 89 din Codul penal fiind completat cu un nou alineat: “(3) Persoanelor liberate de pedeapsa penală li se aplică probațiunea, iar militarilor – termenul de probă. [7]

De asemenea, la art. 90 CP RM „termenul de probă”, în toate cazurile, se substituie cu cuvintele perioada de probațiune sau, după caz, termenul de probă”, totodată, fiind introduse obligații adiționale:

„f) să participe la programe probaționale;

g) să presteze muncă neremunerată în folosul comunității;

h) să fie supus monitorizării electronice.”

Legea nr. 163 din 20.07.2017 modifică unele aspecte ale art. 90 CP RM, unele dintre acestea fiind: la alineatul (1), textul „prin comportare exemplară și muncă cinstită” se substituie cu textul „prin respectarea condițiilor probațiunii sau, după caz, a termenului de probă”; alineatul (4) având un nou cuprins: „Persoanelor care au săvârșit infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave, precum și în cazul recidivei periculoase sau deosebit de periculoase, condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei nu se aplică”; la alineatul (6), litera h) „obligația monitorizării electronice se completează în final cu textul”, dar nu mai mult de 12 luni”. De asemenea, apare un nou alineat cu următorul cuprins: „(8¹) În cazul în care persoana condamnată cu suspendarea condiționată a executării pedepsei are stabilită și pedeapsă complementară, prevederile alin. (8) nu se aplică până la executarea integrală a pedepsei complementare”. [8]

Aceeași lege din 20.07.2017 introduce un nou articol în Codul penal, articolul 90¹, condamnarea cu suspendarea parțială a executării pedepsei cu închiisoare:

„În cazul în care instanța de judecată, ținând cont de circumstanțele cauzei și de personalitatea vinovatului, ajunge la concluzia că nu este rațional ca acesta să execute întreaga pedeapsă cu închisoare în penitenciar, aceasta poate dispune suspendarea parțială a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicând în hotărâre perioada de executare a pedepsei în închisoare și perioada de probațiune sau, după caz, termenul de probă, precum și motivele condamnării cu suspendarea parțială a executării pedepsei. Prima parte a pedepsei se execută în penitenciar, iar restul pedepsei se suspendă...”

Legiuitorul prevede în acest context că la liberarea persoanei pentru executarea părții de pedeapsă suspendată condiționat pot fi aplicate obligațiile prevăzute la art.90 alin.(6), adică cele evidențiate supra.

Nota informativă la proiectul Legii cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative care a condiționat introducerea articolului 90¹ prin Legea nr. 163 din 20.07.2017 evidențiază crearea unui mecanism diferențiat de dispunere și divizare a suspendării pedepsei cu închisoarea. [9]

Astfel, se menționează că decizia privind aplicarea divizării condiționate pe părți se va lua de instanță în baza criteriilor generale de individualizare a pedepsei, ținându-se cont de mai multe aspecte: pedeapsa să fie una echitabilă; circumstanțele ce țin de personalitatea infractorului; vârsta condamnatului; sănătatea mintală; ocupația; situația familială și de conduită în societate, dar și alte aspecte prevăzute la art. 75 din Codul Penal. În același timp, se va ține cont de circumstanțele atenuante și agravante.

Nota informativă specifică că cel puțin jumătate din termenul individualizat al pedepsei cu închisoarea va trebui ispășit în penitenciar. Unele infracțiuni precum violul, omorul sau pornografia infantilă vor fi exceptate de la aplicarea acestui mecanism.

Articolul 261 din Codul de executare al RM reglementează supravegherea persoanei în perioada pentru care a fost suspendată executarea pedepsei. Așadar, instanța care a judecat cauza în fond trimite hotărârea privind suspendarea executării pedepsei organului de probațiune în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului. Condamnatul cu privire la care a fost suspendată executarea pedepsei semnează în instanța de judecată obligația de a se prezenta, în termen de 5 zile după rămânerea definitivă a hotărârii, la organul de probațiune. Organul de probațiune, în termen de 5 zile, comunică instanței de judecată despre luarea la evidență a condamnatului. [10]

Organul de probațiune întreprinde acțiuni de supraveghere și probațiune a condamnatului, inclusiv de respectare a restricțiilor stabilite de instanță, pe perioada pentru care a fost suspendată executarea pedepsei, iar în cazul survenirii condițiilor prevăzute în art.90 alin.(7), (8) și (9) din Codul penal, înaintează instanței de judecată demersul respectiv. La expirarea perioadei de probațiune stabilite, organul de probațiune, în termen de 5 zile, comunică instanței care a judecat cauza în fond despre încetarea acțiunilor de supraveghere. [10]

Articolul 261¹ din Codul de executare conține reglementări similare cu privind supravegherea persoanei în perioada pentru care a fost suspendată parțial executarea pedepsei, în contextul articolului 90¹ CP RM. [10]

Consilierul de probațiune exercită supravegherea subiecților probațiunii prin următoarele metode:

- 1) Înregistrarea subiecților de probațiune și înștiințarea organelor abilitate;
- 2) Citarea subiecților pentru a desfășura activități de probațiune;

- 3) Cererea de la persoanele aflate în conflict cu legea penală de a îndeplini obligațiile impuse;
- 4) Vizitarea subiecților probațiunii la locul aflării lor, la locul de trai, de muncă sau de studii;
- 5) Adresarea avertizărilor persoanelor aflate în conflict cu legea penală și celor care își încalcă obligațiile;
- 6) Solicitarea informațiilor necesare desfășurării activităților de probațiune de la autorități publice centrale și locale, instituții, întreprinderi, organizații sau persoane fizice;
- 7) Verificarea persoanei în bazele de date privind traversarea frontierei de stat sau/și cazierul penal în condițiile neprezentării la Biroul de probațiune. [11]

Cadrul normativ național privind instituția probațiunii, într-adevăr, a evoluat în ultimii ani, astfel apropiind Republica Moldova tot mai mult de standardele internaționale în acest domeniu. Cu toate acestea, funcționarea acestei instituții, precum și modul în care sunt aplicate, de instanța de judecată, obligațiile condamnaților în contextul art. 90 și art. 90/1 CPRM trebuie îmbunătățite.

Astfel, conform Raportului de activitate a Inspectoratului Național de Probațiune pentru anul 2020, numărul total al condamnaților cărora le-au fost stabilite obligații este de **5973**, dintre care: [12]

Obligații stabilite	Nr. obligațiilor stabilite
Să nu-și schimbe domiciliul fără acordul organului competent	4543
Să nu frecventeze anumite locuri	289
c) Să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică	51
c ¹) Să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent	103
Să acorde o susținere materială familiei victimei	21
Să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță	77
Să participe la programe probaționale	615
Să presteze munca neremunerată în folosul comunității	154
Să fie supus monitorizării electronice	120

Conform aceluiași Raport, 14,6 % din sentințele parvenite la Inspectoratul Național de Probațiune conțin anumite obligații, deși prevalează obligațiile restrictive (de genul interdicțiilor) față de obligațiile pro-active („de a face”). Observăm că cel mai des instanțele de judecată aplică *obligația de a nu schimba domiciliul fără acordul organului competent* în condițiile în care Inspectoratul

Național de Probațiune raportează că predomină infrațiunile contra patrimoniului, infrațiunile în domeniul transporturilor, contra securității și ordinii publice, contra vieții și sănătății persoanei. Constatăm, totuși, o tendință pozitivă de creștere a numărului condamnăților față de care instanța de judecată aplică o anumită obligație. Pentru comparație, în 2019 numărul condamnăților față de care au fost aplicate obligații de către instanța de judecată este de 4089, cu 1884 mai puțini decât în anul 2020.

În același timp, este interesant de analizat evoluția aplicării *obligației privind participarea la programe probaționale* (a doua în topul celor mai aplicate obligații în perioada 2018-2020). Numărul condamnăților, față de care au fost aplicate *obligații care țin de participarea la programe probaționale*, aproape s-a dublat în 2020 față de 2019 când au fost aplicate față de 380 condamnați. [13] Acest lucru este salutar, luând în considerare numărul redus de cazuri în anii precedenți, de exemplu, în 2018 au fost 218 condamnați supuși programelor probaționale. [14] Cel mai probabil, această creștere se datorează diversificării programelor probaționale, inclusiv popularizării mai active a acestora în rândul judecătorilor.

În acest sens, Asociația pentru Justiție Penală Participativă a elaborat materiale informative pentru profesioniștii sistemului de justiție penală cu referire la programele probaționale aplicate în sistemul național de probațiune, concomitent analizând evoluția datelor statistice la acest capitol, în perioada 2017-2020. [15]

Stabilirea unor obligații în condițiile aplicării art. 90 sau art. 90/1 CPRM este un factor important pentru procesul de reeducare a condamnatului. Din acest motiv, acest proces nu trebuie tratat cu superficialitate de instanța de judecată, nici aplicat formal doar pentru respectarea prevederilor legale. În condițiile în care politica penală națională aspiră spre un sistem restaurativ de justiție penală, este important ca fiecare obligație impusă de instanța de judecată să fie determinată în funcție de personalitatea celui vinovat, de tipul infrațiunii comise, luând în considerare perspectivele de reeducare și șansele de recidivare.

Din păcate, practica judiciară studiată pentru realizarea acestei analize (aproximativ 50 de sentințe emise de instanțele de fond în anul 2018-2019), este foarte sumară la acest capitol. Majoritatea sentințelor analizate nu conțin o motivare suficientă a aplicării de către instanțele de judecată a art.90 sau art.90/1, iar explicarea contextului și necesitatea aplicării unei obligații în aceste cazuri practic lipsesc. Se observă o trimitere formală la normele legale, fără a preciza importanța sau contribuția executării unei asemenea obligații la procesul de reeducare a condamnatului. Tindem să credem că anume din acest motiv, cel mai des instanțele de judecată aplică obligația de a nu schimba domiciliul fără acordul organului competent. Cu toate acestea, cifrele raportate de Inspectoratul Național

de Probațiune în ultimii trei ani sunt încurajatoare, accentuând o creștere a aplicării pedepselor neprivative de libertate și o diversificare a obligațiilor aplicate față de condamnați în condițiile art. 90 și art. 90/1 CPRM. Deși nu ne putem expune asupra faptului, dacă aceste obligații se execută cu bună-credință și dacă au vreun impact la determinarea ratei anuale a recidivei (pentru acest scop este necesară o cercetare mai vastă și mai minuțioasă), putem afirma că datele statistice disponibile reflectă o practică pozitivă la nivel de țară, și o implicare mai activă a instanțelor de judecată și a birourilor de probațiune în acest proces.

Referințe:

1. Handbook on probation services. Guidelines for probation practitioners and managers. Publication No. 60 Rome / London March 1998.
2. Cartledge, apud Hamai, 1995, p. 10.
3. Recomandarea nr. R 22 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor.
4. Recomandarea Rec (2003)22 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la liberarea condiționată, adoptată de către Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003.
5. Codul penal al Republicii Moldova, în vigoare din 12 iunie 2003.
6. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 167 din 09.07.2010.
7. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 138 din 03.12.2015.
8. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 163 din 20.07.2017.
9. Nota informativă la proiectul Legii cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative.
10. Codul de executare al Republicii Moldova, în vigoare din 01.07.2005.
11. Ghidul consilierului de probațiune în monitorizarea pedepselor comunitare elaborat de Inspectoratul Național de Probațiune, Chișinău, 2019.
12. Bilanțul activității Inspectoratului Național de Probațiune pe anul 2020 // <http://probațiune.gov.md/files/getfile/4530>
13. Bilanțul activității Inspectoratului Național de Probațiune pe anul 2019 // <http://probațiune.gov.md/files/getfile/4479>
14. Raportul anual privind executarea pedepselor neprivative pe anul 2018 // <http://probațiune.gov.md/files/getfile/316>
15. <https://ajppmoldova.wordpress.com/publicatii/>

MĂSURILE DESTINATE COPIILOR ÎN CONFLICT CU LEGEA: LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ALTOR STATE

Gurev Dorina,
doctor în drept, lector universitar,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

Botnarenco Mihaela,
doctor în drept, lector universitar,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

The *crescendo* diversification of juvenile delinquency regulations has led several states to adopt special legislation on the subject, as well as to set up specialized courts to examine cases for minors. This trend seems to justify doctrinal approaches to “a juvenile criminal law”. In the present scientific paper, a short incursion is made in the legislation of some states (France, Spain, Italy, Romania, Russian Federation) regarding the situation of children in conflict with the law, including being abused and the norms of material law in the field of Moldovan legislation. At the same time, the shortcomings of the local legal framework in this area are outlined and some proposals are made to improve it.

Keywords: minor in conflict with the law; criminal liability; the age of criminal liability; sanction threshold; measures.

Politica fiecărui stat *vis-a-vis* de tratamentul juridic al copiilor în conflict cu legea este determinată de modul de integrare a dreptului preventiv și cel repressiv, care se diferă de la stat la stat. De altfel, un alt aspect de diferențiere, nu mai puțin important, este stabilirea pragului de vârstă al răspunderii penale, aceasta deoarece, într-adevăr, „o vârstă poate ascunde altă vârstă: cu alte cuvinte vârsta oficială pentru responsabilitatea penală poate să nu fie cea mai mică vârstă la care copilul poate fi atras pentru comiterea unei infracțiuni în sistemul judiciar”[1].

Problematica pragurilor de vârstă pentru survenirea răspunderii penale a fost abordată la nivel internațional încă înainte de adoptarea la 20 noiem-

brie 1989 a Convenției ONU privind drepturile copilului. În particular, în Regulile standard minime ale Organizației Națiunilor Unite pentru administrarea justiției juvenile din 29 noiembrie 1985 (cunoscute și sub denumirea de Regulile de la Beijing), se arată *inter alia* că: „Limita răspunderii penale variază destul de mult după epoci și culturi. Atitudinea modernă constă în întrebarea dacă un copil poate suporta consecințele morale și psihologice ale răspunderii penale, adică dacă un copil, ținându-se cont de capacitatea sa de discernământ și de înțelegere, poate fi făcut responsabil de un comportament esențial antisocial. Dacă vârsta răspunderii penale este fixată prea jos sau dacă nu există deloc o vârstă – limită, atunci noțiunea nu mai are sens”.

Convenția privind drepturile copilului (ratificată de Republica Moldova la 12 decembrie 1990; în vigoare din 25 februarie 1993) la art.40 dispune că: „Statele vor stabili o vârstă minimă sub care copiii vor fi prezumați ca neavând capacitatea de a încălca legea penală”. Prin urmare, nici o cifră precisă nu este menționată în mod expres în Convenție. Totuși, Comitetul ONU pentru drepturile copilului propune ca vârsta răspunderii penale să nu fie inferioară celei de 12 ani. În mod special, Comitetul recomandă ca vârsta răspunderii penale să fie plasată de la 14 sau 16 ani [2].

Instrumentele internaționale amintite indică în privința necesității de a face distincția, în cazul minorilor, atât în privința măsurilor de răspundere penală, cât și a celor de sancțiune penală, conturând obiectivul de a plasa pe plan principal ideea de reabilitare a minorilor, înaintea ideii de retribuire a pedepsei. Potrivit acestora, la bază trebuie să stea principiul interesului superior sau al bunăstării copilului.

Deopotrivă, reglementările internaționale pertractează importanța măsurilor de intervenție *ante-delictum* și de dejuridicizare: primele constând în influențarea *ex ante* a factorilor criminogeni în vederea prevenirii delincvenței juvenile; cel de-a doilea fiind un mecanism substitutiv pentru procesul judiciar clasic care pretinde excluderea minorul din circuitul procedurilor penale. Bunăoară, necesitatea măsurilor non-privative de libertate este menționată în articolul 40 (4) din Convenția ONU, care solicită Statelor părți să dispună de „o întreagă gamă de dispoziții, precum și cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, la îndrumare, probațiune, la plasamentul familial, la programe de educație generală și profesională și la soluții alternative celor privind îngrijirea într-un cadru instituțional, pentru a asigura copiilor un tratament în interesul bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infrațiunea săvârșită”. Atât scopul dejudiciarizării, cât și al sentințelor non-privative de libertate trebuie să fie reintegrarea copilului și oferirea posibilității copilului să joace un rol constructiv în societate.

Alte norme internaționale în materie își au sediul în: Regulile minime ale Națiunilor Unite pentru elaborarea măsurilor non-privative de libertate, adoptate prin Rezoluția 45/110 a Adunării Generale ONU din 14 decembrie 1990 (Regulile de la Tokyo); Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate, adoptate prin Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990 (Regulile de la Havana); Principiile directorii ale Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile, adoptate prin Rezoluția 45/112 din 14 decembrie 1990 (Principiile sau Ghidul de la Riyadh); Regulile ONU privind tratamentul deținuților femei și impunerea măsurilor nonprivative de libertate delincvenților femei (Regulile de la Bangkok), adoptate prin Rezoluția Adunării Generale a ONU din 21 decembrie 2010 etc.

În *continuum*, vom face o incursiune în legislația internă a unor state străine privind tratamentul juridic al minorilor aflați în conflict cu legea.

În **Franța**, reglementări privind minorii infractori se regăsesc în Codul penal [3] și în Ordonanța nr.45-174 din 2 februarie 1945 privind minorii delincvenți [4]. La articolul 122-8 Cod penal francez se prevede: „Minorii care au discernământ răspund penal pentru crime, delictе sau contravenții, în condițiile prevăzute de o lege specială, care determină măsurile de protecție, asistență, supraveghere și educare ce pot fi aplicate unui minor. Această lege prevede sancțiunile educative care pot fi aplicate minorilor cu vârsta cuprinsă între 10 și 18 ani și pedepsele care pot fi aplicate minorilor cu vârsta cuprinsă între 13 și 18 ani, ținându-se cont de atenuarea responsabilității de care beneficiază în virtutea vârstei lor”. În lumina acestei prevederi, copilul sub vârsta de 13 ani nu poate fi supus unei pedepse, ci numai unei sancțiuni educaționale.

În Ordonanța nr.45-174/1945 privind minorii delincvenți este consacrată răspunderea penală relativă a minorilor care au împlinit 13 ani. *In concreto*, în articolul 2 al actului menționat se stabilește *inter alia*: „Tribunalul pentru minori și Curtea cu Juri pentru minori vor pronunța, după caz, măsuri de protecție, asistență, supraveghere și educație pentru minorii aflați în conflict cu legea. Cu toate acestea, atunci când circumstanțele și personalitatea minorilor o impun, aceștia pot aplica o sancțiune educativă pentru minorii cu vârsta cuprinsă între 10 și 18 ani sau pot aplica o pedeapsă pentru minorii cu vârsta cuprinsă între 13 și 18 ani, ținând seama de atenuarea răspunderii penale, în conformitate cu prevederile legii. În cel de-al doilea caz, dacă se va aplica amenda, munca în folosul comunității sau pedeapsa cu închisoarea (cu suspendare), suplimentar poate fi aplicată și o sancțiune educativă. Tribunalul pentru minori poate aplica minorului pedeapsa cu închisoarea, cu sau fără suspendarea executării, numai după ce a justificat temeinic alegerea acestei pedepse.

În privința minorului care a împlinit cel puțin 10 ani, Tribunalul pentru minori poate aplica una dintre următoarele măsuri educative (art.15-1 Ordonanța nr.45-174/1945): 1. Confiscarea unui obiect deținut sau aparținând minorului și care a servit în comiterea infracțiunii sau care este produsul acestuia; 2. Interdicția, pentru o perioadă de cel mult 1 an, de a se afla în locul sau locurile în care a fost săvârșită infracțiunea, cu excepția locurilor în care minorul își are reședința obișnuită; 3. Interdicția, pe o durată de cel mult 1 an, de a se întâlni cu victimele infracțiunii sau de a intra în contact cu acestea; 4. Interdicția, pentru o perioadă de cel mult 1 an, de a-i întâlni pe coautorii sau complicii la săvârșirea infracțiunii sau de a intra în contact cu aceștia; 5. Obligația de a acorda ajutor sau reparație victimei; 6. Obligația de a urma un curs de formare civică, cu o durată de cel mult 1 lună; 7. Plasarea pentru o perioadă de cel mult 3 luni, cu posibilitatea reînnoirii acesteia o singură dată, pentru cel mult 1 lună față de minorii cu vârsta cuprinsă între 10 și 13 ani, într-o instituție sau instituție de învățământ publică sau privată care să realizeze activități psihologice, educaționale și sociale privind faptele comise și care să fie situată în afara locului obișnuit de reședință; 8. Executarea de muncii școlare; 9. Avertismentul solemn; 10. Plasarea într-o școală cu facilități de internat pentru o perioadă de 1 an cu posibilitatea ca minorul să se întoarcă la familie în timpul weekend-urilor și a vacanțelor școlare; 11. Interdicția de a se deplasa pe drumul public între orele 23:00 și 06:00 fără a fi însoțit de unul dintre părinții săi sau de titularul autorității părintești, pentru o perioadă de cel mult 3 luni, cu posibilitatea reînnoirii acesteia o singură dată. 12. Obligația de a urma, pe o durată de cel mult 1 an a unui stagiu de formare civică.

Deopotrivă, în privința minorului care a împlinit 13 ani, Tribunalul pentru minori poate dispune una dintre următoarele măsuri educative (art.16 Ordonanța nr.45-174/1945): 1. Încredințarea minorului părinților, tutorei sau unei persoane de încredere; 2. Plasarea într-o instituție publică sau privată, de educare sau de formare profesională; 3. Plasarea într-o instituție medicală sau medical-educativă; 4. Plasarea într-o instituție publică de învățământ cu supraveghere sau de educație corectivă; 5. Avertisment solemn; 6. Măsura activității de zi (mesure d'activité de jour).

În condițiile Ordonanței nr.45-174/1945, minorului care a atins vârsta de 13 ani îi pot fi aplicate pedepse, dintre care: 1. Pedepse privative de libertate, cu condiția că pedeapsa privativă aplicată nu va depăși jumătatea pedepsei prevăzute de lege pentru acea infracțiune. Dacă pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea sau detențiunea pe viață, nu poate fi aplicată o pedeapsă cu închisoarea mai mare de 20 de ani (art.20-2). Dacă minorul a împlinit vârsta

de 16 ani, Tribunalul pentru minori și Curtea cu juri pentru minori pot, cu titlu excepțional, ținând seama de circumstanțe și de personalitatea minorului, poate să nu aplice dispozițiile alineatului precedent. În acest caz, pedeapsa aplicabilă unui minor cu vârsta între 16 și 18 ani poate fi de 30 de ani închisoare; 2. Pedepșa detenției la domiciliu sub supraveghere electronică; 3. Pedepșa amenzii, cu condiția că cuantumul acesteia nu va depăși suma de 7 500 de euro; 4. Pedepșa de a urma un stagiu (la peine de stage). Față de minorii cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani la momentul pronunțării deciziei, dacă la data săvârșirii infracțiunii aveau cel puțin 13 ani, pot fi aplicate prevederile Codului penal referitoare la munca în folosul comunității și suspendarea executării pedepsei cu stabilirea obligației de a efectua munca în folosul comunității. În acest caz, munca în folosul comunității trebuie adaptată la particularitățile minorului și trebuie să prezinte un caracter formator sau de natură să favorizeze reintegrarea socială a acestuia.

Împotriva minorului nu pot fi pronunțate următoarele pedepse: interdicția de a se afla pe teritoriul francez; zile-amendă; interzicerea drepturilor civice, civile și de familie; interzicerea de a exercita o funcție publică sau o activitate profesională ori socială; interdicția de ședere (interdiction de séjour); lichidarea; excluderea de la achizițiile publice; afixarea sau difuzarea sentinței.

În **Spania** minorilor li se aplică dispozițiile Codului penal [5] și ale Legii organice nr.5/2000 din 12 ianuarie 2000 care reglementează răspunderea penală a minorilor [6]. Așadar, potrivit art.19 din Codul penal spaniol „minorii sub vârsta de 18 ani nu vor fi răspunzători penal în temeiul prezentului cod. Atunci când un minor de vârsta respectivă comite o infracțiune, el va răspunde în conformitate cu prevederile legii care reglementează răspunderea penală a minorului”. Altfel, spus, articolul respectiv, stabilește vârsta răspunderii în condițiile Codului penal la 18 ani și impune reglementarea expresă a răspunderii penale a minorilor sub această vârstă într-o lege separată. Prin urmare, Legea nr.5/2000 devine incidentă în planul asigurării răspunderii persoanelor cu vârsta de peste 14 ani și sub 18 ani pentru săvârșirea de fapte clasificate drept infracțiuni sau contravenții în Codul penal sau în legile penale speciale.

Potrivit art.7 al Legii nr.5/2000, măsurile pe care judecătorii pentru juvenili le pot impune minorilor infractori, ordonate în funcție de restricționarea drepturilor pe care le implică, sunt următoarele: 1. Internarea în regim închis; 2. Internarea în regim semi-deschis; 3. Internarea în regim deschis; 4. Internarea terapeutică în regim închis, semi-deschis sau deschis; 5. Tratamentul medical; 6. Asistența într-un centru de zi; 7. Consemnarea (permanența) la sfârșit de

săptămână; 8. Libertatea sub supraveghere (Probațiune)¹. 9. Interdicția de a se apropia sau de a comunica cu victima sau cu rudele acesteia sau cu alte persoane; 10. Conviețuirea cu o altă persoană, familie sau grup educațional; 11. Munca în folosul comunității; 12. Desfășurarea sarcinilor socio-educative; 13. Avertismentul. 14. Privarea de permisul de conducere a ciclomotoarelor și autovehiculelor sau de dreptul de a o obține permise pentru vânătoare sau de portarmă; 15. Descalificare absolută.

Măsurile de internare constau în două perioade: prima va fi realizată în centrul corespunzător, a doua va fi efectuată sub un regim de libertate supravegheat (probațiune), în modalitatea aleasă de către judecător.

Se impune precizarea că, în condițiile legislației spaniole, măsura internării într-un regim închis poate fi aplicată numai atunci când: faptele comise de către minori sunt clasificate în Codul penal ori în legile penale speciale ca infracțiuni grave; faptele sunt clasificate ca infracțiuni mai puțin grave, dar la săvârșirea lor au fost utilizate violențe sau intimidări împotriva persoanelor ori s-a generat un risc grav pentru viața persoanelor sau integritatea lor fizică; faptele clasificate ca infracțiuni sunt comise de un grup sau minorul aparține sau acționează în interesul unei organizații sau asociații, chiar și de natură tranzitorie, care este dedicată realizării unor astfel de activități. Acțiunile sau inacțiunile din imprudență nu pot fi sancționate cu măsuri de internare într-un regim închis.

Articolul 3 din Legea spaniolă nr.5/2000, redirecționează infractorii minorii sub vârsta de 14 ani sub egida prevederilor Codului civil și ale Legii organice nr.1/1996 din 15 ianuarie privind protecția juridică a minorilor [7]. Potrivit prevederilor Legii nr.1/1996 minorii cu probleme de comportament pot fi internați în baza autorizației judiciare în centre de protecție speciale². Plasarea minorilor în aceste centre va fi efectuată exclusiv atunci când intervenția prin alte

¹ În acest caz, minorul supus măsurii este obligat să susțină interviurile stabilite în program cu profesionistul menționat și să respecte, după caz, regulile de conduită impuse de judecător, care pot fi una sau mai multe dintre următoarele: a. de a participa în mod regulat la un centru educațional, dacă minorul are vârsta școlară obligatorie și de a acredita prezența regulată în fața judecătorului sau de a justifica absențele, de câte ori este necesar; b. de a urma cursuri de formare, culturale, educaționale, profesionale, de muncă, educație sexuală, educație pentru șoferi sau alte programe similare; c. interdicția de a merge în anumite locuri, stabilimente sau spectacole; d. interdicția de a absenta de la locul de reședință fără autorizație judiciară prealabilă; e. obligația de a locui într-un anumit loc; f. obligația de a se prezenta personal în fața instanței pentru minori sau a unui profesionist desemnat, de a raporta activitățile desfășurate și de a le justifica; g. orice alte obligații pe care judecătorul, din oficiu sau la cererea Parchetului, le consideră adecvate pentru reintegrarea socială a persoanei condamnate, cu condiția ca acestea să nu încalce demnitatea persoanei.

² Centrele de protecție specială, supuse standardelor internaționale și controlului calității, sunt destinate plasării rezidențiale a minorilor aflați în custodia sau tutela Entității Publice ale Spaniei, diagnosticați cu probleme de comportament, care prezintă comportamente sociale perturbatoare sau recurente, ce încalcă normele sociale și drepturile terților.

măsurile de protecție nu este posibilă și va avea ca scop asigurarea minorului cu un cadru adecvat pentru educația sa, normalizarea comportamentului, reintegrarea sa în familie atunci când va fi posibilă și dezvoltarea liberă și armonioasă a personalității acestuia, într-un context structurat și cu programe specifice în cadrul unui proiect educațional.

În **Italia**, minorilor li se aplică dispozițiile Codului penal [8] și ale Codului de procedură penală pentru minori [9].

Vârsta răspunderii penale este stabilită de la 14 ani. Răspunderea penală a minorilor comportă un regim special, fiind necesar de a se stabili de fiecare dată existența factorului intelectual și a celui volitiv (*per a contrario*, în cazul infractorilor adulți prezența acestor factori se prezumă). Pedepsa în astfel de cazuri este diminuată. Dacă pedeapsa cu închisoarea este mai mică de 5 ani sau se aplică o pedeapsă pecuniară, nu mai pot fi dispuse pedepsele accesorii.

Examinarea cauzelor pentru minori ține de competența unei instanțe specializate – Tribunalul pentru minori care are competență atât în domeniul penal, cât și în cel civil și administrativ.

Codul penal și Codul de procedură penală pentru minori stabilesc măsurile de siguranță aplicabile minorilor: liberarea supravegheată (probațiunea) și reformarea judiciară (*riformatorio giudiziario*).

Trebuie subliniat faptul că legiuitorul italian a dedicat un spațiu amplu măsurilor de siguranță, cu intenția de a nu schimba aspectele substanțiale ale acestora față de cele aplicabile adulților, ci de a reforma aspectele executive, adaptându-le la nevoile educaționale ale minorului.

Măsurile de siguranță se aplică minorilor care nu sunt imputabili în temeiul art.97 și art.98 Cod penal (pentru că nu au împlinit vârsta de 14 ani sau pentru „incapacitatea de a înțelege și de a dori”, așa-numita imaturitate) autori ai infracțiunilor și condamnaților minori (art.36 Cod de procedură penală pentru minori).

Liberarea supravegheată (probațiunea) în cazul minorilor se efectuează în formele prevăzute la art.20 și 21 Cod de procedură penală pentru minori, iar măsura de reformare judiciară se aplică numai pentru infracțiunile prevăzute de art. 23 și se desfășoară sub formele specificate la art. 22 Cod de procedură penală.

Liberarea supravegheată este o măsură de siguranță personală, neprivativă de libertate, ce presupune instituirea mai multor restricții asupra libertății personale. Codul penal italian face distincția între cazurile în care măsura poate fi dispusă și acelea în care instituirea acesteia este obligatorie, fiind impusă doar verificarea concretă a pericolului social al subiectului. Durata minimă a măsurii este, de regulă, de 1 an.

Reformarea judiciară ca măsură de siguranță pentru minori se realizează prin încredințarea obligatorie a minorului într-o comunitate educațională, de până la zece minori, unii dintre care nu sunt supuși procedurilor penale; minorului îi pot fi impuse măsuri legate de studii, lucru sau alte activități utile reeducării sale. Măsura reformării judiciare este aplicabilă pentru: a) minorii cu vârstă de la 14 la 18 ani față de care judecătorul nu a stabilit imputabilitatea conform art.98 din Codul penal italian; b) minorii cu vârsta între 14 și 18 ani, pentru care judecătorul a stabilit imputabilitatea și au fost condamnați la o pedeapsă diminuată în sensul art. 98 alin. (1) partea II din Codul penal; c) minorii de 18 ani declarați delincvenți de obișnuință, profesioniști sau de tendință.

Durata minimă a măsurii de securitate a reformării judiciare, cu excepția cazului revocării anticipate, este de un an.

Conform prevederilor legislației **Federației Ruse** [10] subiect al infracțiunii poate fi numai persoana responsabilă (cu discernământ) care a atins vârsta prevăzută de Codul penal (art.19). Astfel, din art.20 Cod penal al Federației Ruse (în continuare – C.pen. al FR) se desprind două limite de vârstă: generală – 16 ani [alin.(1)], și specială – 14 ani [alin. (2)]. Concomitent, la alin.(2) art.20 C.pen. al FR sunt specificate *expressis verbis* categoriile de infracțiuni pentru care răspunderea penală poate surveni de la vârsta de 14 ani.

În context, apreciem a fi relevantă nota stabilită la alin.(3) art.20 C.pen. al FR conform căreia: „Nu este supus răspunderii penale minorul care a atins vârsta răspunderii penale prevăzută de lege, însă din cauza unei întâzieri în dezvoltarea psihică, care nu este asociată cu o tulburare mintală (boală psihică), în timpul comiterii infracțiunii el nu a putut realiza pe deplin natura reală și pericoul social al acțiunilor (inacțiunilor) sale sau nu le-a putut dirija”.

Trebuie de menționat că, în Codul penal al Federației Ruse, răspunderii penale a minorilor îi este consacrată un compartiment separat (Titlul V „Răspunderea penală a minorilor”, inclusiv Capitolul XIV din acesta) care vizează particularitățile răspunderii penale și ale pedepselor aplicate minorilor. Prezintă noutate în coraport cu legislațiile examinate anterior, definirea noțiunii de minor în Codul penal. Astfel, potrivit alin.(1) art.87 C.pen. al FR, minorul este persoana care la momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit 14 ani, dar nu a împlinit vârsta de 18 ani. Totodată, la alin.(2) art.87 C.pen. al FR sunt precizate categoriile de măsuri care pot fi aplicate minorilor, și anume: măsuri de constrângere cu caracter educativ sau pedepse, iar, în cazul liberării de pedeapsă penală, minorii pot fi plasați într-o instituție specializată de învățământ de tip închis.

Luându-se în calcul condițiile de viață și de educare, nivelul de dezvoltare intelectuală, alte trăsături ale personalității, precum și influența exercitată de

cei vârstnici, minorului îi pot fi aplicate următoarele pedepse prevăzute la art.88 C.pen. al FR: a) amenda³; b) interdicția de a practica o anumită activitate; c) munca obligatorie⁴; d) munca corecțională⁵; e) limitarea libertății⁶; f) privarea de libertate pe o anumită perioadă (închisoarea).

Pe lângă pedepse, Codul penal al Federației Ruse prevede la art.90 și măsurile obligatorii cu caracter educativ, care se aplică în cazul în care minorul este liberat de răspundere penală. Astfel, în corespundere cu alin.(2) art.90 C.pen. al FR minorului i se pot aplica următoarele măsuri educative: a) avertismentul; b) transmiterea sub supravegherea părinților, a persoanelor ce îi înlocuiesc sau a unui organ de stat specializat; c) obligarea acestuia de a înlătura dauna cauzată; d) limitarea timpului liber și stabilirea unor cerințe speciale referitor la comportamentul minorului.

În conformitate cu art.91 C.pen. al FR: *avertismentul* constă în explicația dată minorului privind paguba adusă prin acțiunile sale și consecințele săvârșirii repetate a lor, prevăzute de codul penal; *transmiterea minorului sub supravegherea părinților sau a persoanelor ce îi înlocuiesc* constă în obligativitatea acestora de a ține sub control comportamentul minorilor; *obligarea minorului de a înlătura dauna cauzată* este aplicată având în vedere proprietatea acestuia și capacitatea de a lucra; *limitarea timpului liber a minorului* vizează interdicția de a vizita anumite localuri, posibilitatea de a merge în alte localități fără permisiunea organului de stat specializat.

Potrivit art.92 C.pen. al FR, minorul condamnat pentru infrațiuni mai puțin grave poate fi liberat de pedeapsă, dacă se va constata că scopul pedepsei poate fi atins prin internarea acestuia într-o instituție educativ-curativă pentru minori. Totodată, perioada internării într-o asemenea instituție nu poate depăși termenul pedepsei stabilit pentru infrațiunea săvârșită. Aflarea în instituția respectivă

³ Conform alin.(2) art.88 C.pen. al FR, amenda se aplică în cazul în care minorul condamnat are venituri sau bunuri personale asupra cărora se poate face o solicitarea de recuperare, cât și în absența acesteia. De asemenea, amenda, aplicată minorului condamnat, poate fi percepută, printr-o decizie judecătorească, de la părinții săi sau de la alți reprezentanți legali, cu acordul acestora.

⁴ Tipul muncii și obiectul unde va executa minorul această pedeapsă sunt determinate de organele guvernamentale locale de comun acord cu inspectoratele execuțional-penale. Legea limitează durata muncii obligatorii: la 2 ore pe zi pentru minorii cu vârsta sub 15 ani; la 3 ore pe zi de către persoanele cu vârsta cuprinsă între 15 și 16 ani. Această pedeapsă se execută în afara orelor de studii.

⁵ Pedepșa se aplică exclusiv minorilor care au împlinit vârsta de 15 ani.

⁶ Limitarea libertății constă în stabilirea următoarelor restricții de către instanța de judecată: să nu părăsească locul de reședință permanentă (ședere) la un anumită perioadă a zilei; să nu viziteze anumite locuri situate pe teritoriul municipal respectiv; să nu părăsească teritoriul municipalității respective; să nu viziteze sau să nu participe la evenimentele petrecute în masă și la alte evenimente; să nu schimbe locul de reședință sau ședere provizorie, locul de muncă și (sau) studii fără acordul un organ de stat specializat (alin.(1) art.53 C.pen. al FR)

poate fi încetată până la expirarea termenului prevăzut de aliniatul (2) al articolului respectiv, dacă va exista hotărârea organului de stat specializat, conform căreia minorul, pentru a se corija, nu mai are nevoie de o asemenea măsură. Prelungirea termenului de aflare într-o astfel de instituție după expirarea termenului stabilit este posibilă doar în cazul în care se cere finalizarea studiilor.

La art.92 C.pen. al FR este stabilită și aposibilitatea liberării condiționate înainte de termen persoanelor minore care au săvârșit infrațiuni și au fost condamnate la pedeapsa privativă de libertate sau la lucrări corecționale după ispășirea: 1. a cel puțin 1/3 din pedeapsa stabilită de instanță pentru o infrațiune ușoară sau mai puțin gravă; 2. a cel puțin 1/2 din pedeapsa stabilită de instanță pentru o infrațiune gravă; 3. a cel puțin 2/3 din pedeapsa stabilită de instanță pentru o infrațiune deosebit de gravă.

Copii cu vârsta sub 14 ani nu răspund pentru faptele prejudiciabile comise. *In concreto*, potrivit dispozițiilor art.1073 din Codul civil al Federației Ruse [11], în funcție de circumstanțe, pentru prejudiciile cauzate de către minorii sub vârsta de 14 ani, sunt responsabili: 1. reprezentanții legali (părinți, părinți adoptivi, tutori), dacă nu demonstrează că prejudiciul nu a fost cauzat din vina lor; 2. organizația pentru copii orfani și cei rămași fără îngrijirea părintească, în cazul în care minorul rămas fără îngrijirea părintească a fost plasat sub supravegherea acestei organizații și dacă aceasta nu va dovedi că prejudiciul a fost cauzat nu din vina acesteia; 3. organizația educațională, medicală sau de altă natură, precum și persoana obligată în temeiul unui acord (contract) să supravegheze minorul, cu excepția cazului în care dovedește că prejudiciul a apărut fără vina acesteia în exercitarea supravegherii.

În **România**, tratamentul juridic al minorilor care răspund penal este prevăzut în Titlul V al Părții generale a Codului penal (în continuare – C. pen. român) [12], intitulat „Minoritatea” (art. 113-134). Așa cum se desprinde din art.113 C. pen. român, legiuitorul a departajat vârsta minorității în trei perioade distincte: până la vârsta de 14 ani funcționează prezumția absolută de incapacitate penală, minorul fiind considerat ca total lipsit de discernământ; între 14 și 16 ani, în privința minorului funcționează o prezumție relativă de incapacitate penală; între 16 și 18 ani, situație în care minorul răspunde penal. În acest caz există o prezumție legală relativă de capacitate penală – se presupune, până la proba contrarie, că minorul avea discernământ la data comiterii faptei prevăzute de legea penală.

Potrivit art.114 alin. (1) C. pen. român, față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate, iar conform alineatului (2) al aceluiași articol față de

minorul prevăzut în alin. (1) se poate lua o măsură educativă privativă de libertate în următoarele cazuri: dacă a mai săvârșit o infrațiune pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infrațiunii pentru care este judecat; atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infrațiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.

În dispozițiile art. 115 C. pen. este reglementat cadrul juridic general al măsurilor educative care pot fi luate față de minorii infractori. Astfel, măsurile educative neprivative de libertate sunt: stagiul de formare civică; supravegherea; consemnarea la sfârșit de săptămână; asistarea zilnică, iar măsurile educative privative de libertate sunt: internarea într-un centru educativ; internarea într-un centru de detenție.

Potrivit legislației României, minorii sub 14 ani, care nu răspund penal, dar săvârșesc fapte prevăzute de legea penală, cad sub incidența dispozițiilor prevăzute de Legea nr.272/2004 care reglementează protecția și promovarea drepturilor copilului [13]. În art. 59 din legea numită se prevăd următoarele măsuri de protecție specială a copilului: plasamentul; plasamentul în regim de urgență; supravegherea specializată.

În același timp, potrivit art. 84 din Legea nr. 272/2004, pentru copilul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și care nu răspunde penal, la propunerea direcției generale de asistență socială și protecția copilului în a cărei unitate administrativ-teritorială se află copilul, se va lua una dintre măsurile prevăzute la art. 59 lit. a) și c). Este vorba despre *plasament* și *supravegherea specializată*.

În dispunerea plasamentului ori supravegherii specializate, comisia pentru protecția copilului, atunci când există acordul părinților sau al altui reprezentant legal al copilului, ori, după caz, instanța judecătorească, atunci când acest acord lipsește, va ține seama de: condițiile care au favorizat săvârșirea faptei; gradul de pericol social al faptei; mediul în care a crescut și a trăit copilul; riscul săvârșirii din nou de către copil a unei fapte prevăzute de legea penală; orice alte elemente de natură a caracteriza situația copilului.

Părinții copilului care săvârșește fapte penale și nu răspunde penal au obligația de a participa la ședințele de consiliere efectuate de către direcția generală de asistență socială și protecția copilului, în baza unui program personalizat de consiliere psihologică.

În alt context, ne vom concentra atenția pe prevederile legislației **Republicii Moldova** privind tratamentul minorilor aflați în conflict cu legea. *Ab initio*, menționăm că minorii care nu au împlinit vârsta de 14 ani nu răspund penal pentru faptele săvârșite. Aceasta deoarece, în conformitate cu art.21 Cod penal al Republicii Mol-

dova (în continuare – CP RM) [14], vârsta de la care orice persoană responsabilă răspunde pentru săvârșirea unei infracțiuni este cea de 16 ani, iar minorii care au depășit vârsta de 14 ani, dar nu au împlinit vârsta de 16 ani, sunt pasibili de răspundere penală numai pentru săvârșirea în stare de responsabilitate a infracțiunilor prevăzute de alin.(2) art.21 CP RM.

Concomitent, potrivit alin.(1) art.16 Cod Contravențional al Republicii Moldova (în continuare – Cod Contr.) [15], este pasibilă de răspundere contravențională persoana fizică cu capacitate de exercițiu care, în momentul săvârșirii contravenției, are împlinită vârsta de 18 ani. Persoana fizică cu vârsta între 16 și 18 ani este pasibilă de răspundere contravențională pentru săvârșirea faptelor specificate la alin.(2) art.16 Cod Contr.

Cadrul legal național privind măsurile de dejuridicizare este reflectat preponderent în Codul penal, însă reglementări relevante se regăsesc și în Codul de procedură penală al Republicii Moldova [16], Legea cu privire la mediere [17].

Printre reglementările relevante în domeniu sunt cele ce se referă la liberarea de răspundere penală a minorilor (art.54 CP RM, 59 CP RM⁷) și liberarea de pedeapsă penală a minorilor (art.90 și 93 CP RM). Așadar, pentru ca minorul să fie liberat de răspundere penală în temeiul art.54 CP RM este necesar să fie întrunite cumulativ următoarele condiții: să săvârșească fapta pentru prima oară⁸; infracțiunea comisă trebuie să fie ușoară sau mai puțin gravă; corectarea lui să fie posibilă fără a fi supus răspunderii penale. Bineînțeles, nu este exclusă nici liberarea minorilor de răspundere penală în condițiile prevăzute la art.56 CP RM (liberarea de răspundere penală în legătură cu renunțarea de bună voie la săvârșirea infracțiunii); art.55 CP RM (liberarea de răspundere penală cu tra-

⁷ Potrivit art.59 CP RM poate fi suspendată condiționat urmărirea penală, cu liberarea ulterioară de răspundere penală a minorului pus sub învinuire pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, care își recunoaște vinovăția și nu prezintă pericol social, dacă corectarea acestei persoane este posibilă fără aplicarea unei pedepse penale. În context, reținem prevederile de la alin.(2) art.510 CPP RM, potrivit cărora liberarea condiționată de răspundere penală, nu este posibilă pentru minorii: 1) care au antecedente penale; 2) care sunt dependenți de alcool sau droguri; 3) care au comis infracțiuni contra securității statului; 4) care nu au reparat paguba cauzată în urma infracțiunii.

⁸ Cu referire la prima condiție, în doctrină (Gramă M. ș.a. Drept Penal Partea Generală. Volumul I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, p.122) se arată că infracțiunea se consideră comisă pentru prima oară, în trei ipoteze: aceasta este comisă chiar pentru prima dată; persoana anterior a mai comis o infracțiune pentru care s-au stins antecedentele penale; s-a scurs termenul prescripției tragerii la răspundere penală. În mod diferit, în pct.23 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție, nr.39 din 22.11.2004 cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii (modificată prin Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție, nr.39 din 21.12.2015), se indică o singură ipoteză pentru aplicarea art.54 CP RM – *infracțiunea trebuie să fie săvârșită pentru prima oară, poziție pe care o susținem; or, legiuitorul nu a stabilit alte ipoteze suplimentare, ci numai ca fapta să fie comisă pentru prima oară. Mai mult, în cazul în care persoana anterior a mai comis o infracțiune pentru care s-au stins antecedentele penale ori s-a scurs termenul prescripției tragerii la răspundere penală recuperarea acestea fără aplicarea răspunderii penale nu este cu puțință.*

gerea la răspundere contravențională); art.57 CP RM (liberarea de răspundere penală în legătură cu căința activă); art.58 CP RM (liberarea de răspundere penală în legătură cu schimbarea situației).

În același timp, potrivit art.93 CP RM, minorii condamnați pentru săvârșirea unei infrațiuni ușoare, mai puțin grave sau grave sunt liberați de pedeapsă de către instanța de judecată dacă se constată că scopurile pedepsei pot fi atinse prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ prevăzute la art.104 CP RM. Atragem atenția deopotrivă că minorii pot fi liberați de pedeapsă penală și în condițiile prevederilor de la alin.(2) art.89 CP RM.

Spectrul măsurilor de constrângere cu caracter educativ este concretizat la art.104 CP RM: a) avertismentul; b) încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat; c) obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului; d) obligarea minorului de a urma un curs de reabilitare psihologică; e) obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu; f) obligarea minorului de a participa la un program probațional.

Semnalăm în context că, așa cum arată datele statistice, aplicarea măsurilor educative, de către organele procuraturii este în scădere. Bunăoară, potrivit datelor oferite de organele procuraturii, Secția justiție juvenile: în anul 2018 în baza art.483 CPP RM și în temeiul art.54 CP RM de către procurori au fost încetate 25 de cauze penale; în 2019 – 16 cauze penale; în 2020 – 9 cazuri penale. Aceleași date statistice arată că în aceste cazuri au fost aplicate următoarele măsuri de constrângere cu caracter educativ: încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat, avertisment, precum și obligarea minorului de a participa la un program probațional.

Trebuie de menționat că măsurile de dejuridicizare la care se referă instrumentele internaționale, nu exclud instituția medierii și cea a împăcării. În context, remarcăm că la art.109 CP RM este reglementată instituția împăcării: o înțelegere care exclude răspunderea copilului pentru o infrațiune ușoară, mai puțin gravă sau chiar gravă în unele condiții. Împăcarea este descrisă ca fiind „un act personal” și produce efecte juridice din momentul pornirii urmăririi penale și până la retragerea completului de judecată pentru deliberare.

În altă ordine de idei, precizăm că Legea cu privire la mediere prevede că în cazuri penale medierea poate fi solicitată de victimă, învinuit, procuror sau de instanța de judecată la orice etapă a procesului. Legea mai prevede că, în cazurile de mediere cu implicarea copiilor, urmează să fie prezent un pedagog sau un

psiholog. Prevederi importante în materie de mediere și împăcare se regăsesc și în Codul de procedură penală al Republicii Moldova⁹.

Din șirul de pedepse specificate la art. 62 CP RM pentru persoanele fizice, față de minori pot fi aplicate:

1. *Munca neremunerată în folosul comunității (art.67 Cod penal)* – ce constă în antrenarea condamnatului, în afara timpului serviciului de bază sau de studii, la muncă, determinată de autoritățile administrației publice locale. Durata timpului de prestare a muncii neremunerate în folosul comunității nu poate depăși 4 ore – în zilele în care condamnatul nu este ocupat la locul de muncă de bază, la serviciu sau la studii, și 2 ore – în zilele lucrătoare, după terminarea lucrului sau a studiilor, iar cu acordul condamnatului – 4 ore. Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani. Muncă neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată ca pedeapsă principală sau – în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei – în calitate de obligație pentru perioada termenului de probă;

2. *Amenda* – în conformitate cu alin.(1) art.64 CP RM, este o sancțiune pecuniară ce se aplică de instanța de judecată în cazurile și în limitele prevăzute de Codul penal. Deci, amenda este o restrângere a drepturilor patrimoniale ale condamnatului, care se manifestă în reducerea patrimoniului său. Amenda, rămâne totuși de o aplicabilitate restrânsă, în virtutea posibilităților limitate ale persoanelor cu vârsta de până la 18 ani de a fi angajate în câmpul muncii, de a avea o situație materială satisfăcătoare, de a avea o altă sursă independentă de venit;

Închisoarea – unica pedeapsă privativă de libertate ce poate fi aplicată minorului. Închisoarea – constă în privarea de libertate a persoanei vinovate de săvârșirea unei infrațiuni prin izolarea impusă acesteia de mediul normal de viață și plasarea ei, în baza hotărârii instanței de judecată, pe un anumit termen într-un penitenciar (alin.(1) art.70 CP RM). La stabilirea pedepsei închisorii pentru persoana care, la data săvârșirii infrațiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infrațiunea săvârșită, reduse la jumătate (alin.(3) art.70 CP RM). La stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infrațiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 12 ani și 6 luni pentru minori, iar în caz de cumul de sentințe – de 15 ani pentru minori¹⁰. Închisoarea rămâne și unica pedeapsă care

⁹ A se vedea, de exemplu, art.344¹ CPP.

¹⁰ Durata maximă de privare de libertate a minorilor este conformă cerințelor Rezoluției al XVII-le Congres al Asociației Internaționale de Drept penal, adoptată la Beijing în 2004, care recomandă statelor să nu prevadă minorilor sancțiuni (pedepse) privative de libertate ce depășesc coantumul de 15 ani. (a se vedea: Resolutions of the Congresses of the International Association of Penal Law (1926-2004). International Association of Penal Law (AIDP/IAPL). 2009, nr.1, p.193. Accesibil: <https://www.ehu.es/documents/1736829/2062034/Resolutions+of+the+congresses+of+the+international+association+of+penal+law.pdf>)

poate fi aplicată minorilor fără anumite restricții legale sau impedimente de ordin obiectiv legate de particularitățile de vârstă ale minorului, ceea ce tocmai explică frecvența cu care aceasta se aplică de către instanțele de judecată.

Infra, este prezentat tabloul ce reflectă frecvența aplicării diverselor categorii de pedepse față de minorii infractori de către instanțele de judecată, în ultimii 3 ani [18]:

	2018	2019	2020
Total condamnați	446	435	318
inclusiv:			
Închisoare	93	109	131
Amendă	41	31	21
Condamnare condiționată	162	183	140
Muncă neremunerată în folosul comunității	92	80	17
Alte pedepse	58	32	9

Persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani execută pedeapsa cu închisoare în centrele de detenție pentru minori și tineri, ținându-se cont de personalitatea condamnatului, antecedentele penale și gradul prejudiciabil al infrațiunii săvârșite.

Este de remarcat că, în conformitate cu informația privind numărul deținuților, prezentată de către Administrația Națională a Penitenciarelor la momentul actual în Penitenciarul nr.10 – Goian (pentru minori) își execută pedeapsa cu închisoarea 33 de minori, și 1 minor în Penitenciarul nr.7 – Rusca (pentru femei).

Urmărind experiența statelor străine în materie, ne întrebăm, dacă nu ar fi oare oportună preluarea de către legiuitorul autohton a unui prototip de reglementare separată a răspunderii penale a minorilor? În context, considerăm oportună sistematizarea normelor ce vizează minoritatea într-un capitol separat al Codului penal al Republicii Moldova (după modelul României ori al Federației Ruse). Or, într-adevăr tratamentul juridico-penal al minorilor diferă în esență de cel al adulților. În plus, credem că legiuitorul trebuie să revizuiască și sistemul de sancțiuni aplicabile minorilor, astfel încât să fie posibilă înlocuirea modelului represiv de sancționare a minorilor cu un model mai liberal, ceea ce ar permite racordarea sistemului de răspundere penală a minorilor la standardele europene și internaționale în domeniu.

În ceea ce privește minorii care nu au împlinit vârsta răspunderii penale, menționăm că, până în anul 2018, legislația moldavă nu reglementa modalități de intervenție. Odată cu adoptarea Legii privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant nr. 299 din 30.11.2018 în vigoare din

01.01.2020 [19], copiilor care au săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, dar nu sunt pasibili de răspundere penală le pot fi aplicate următoarele măsuri: *supravegherea specializată; plasamentul în serviciul de tutelă/curatelă sau de tip familial; plasamentul în serviciul de tip rezidențial; plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă* (alin.(1) art.5).

Totodată, copiilor care au săvârșit o faptă prevăzută de legea contravențională, dar nu sunt pasibili de răspundere contravențională, le pot fi stabilite una dintre următoarele măsuri: *măsura supravegherii specializate; măsura plasamentului în serviciul de tutelă/curatelă, de tip familial sau de tip rezidențial* – doar în cazul în care, după stabilirea măsurii supravegherii specializate, copilul săvârșește în continuare fapte prevăzute de legea contravențională.

Datele statistice [20] ne arată că numărul minorilor sub vârsta de 14 ani implicați (și cei cu vârsta cuprinsă între 14 și 16 ani) în activități criminale este destul de îngrijorător:

Vârsta copiilor \ Pentru anul	2017	2018	2018	2020
15 ani	251	253	234	211
14 ani	153	143	159	166
13 ani	33	30	27	33
12 ani	22	26	21	18
11 ani	12	14	9	6
10 ani și mai mici	22	8	14	9

Dincolo de existența unui mecanism prin care este instituită răspunderea copiilor cu comportament deviant, se atestă inexistența instrumentelor de implementare a Legii nr.299/2018 – fiind necesară în acest sens adoptarea actelor normative de către Guvern. Golul existent alimentează dezbaterea socială privind determinarea celui mai oportun mecanism de a atrage la răspundere această categorie de minori; având în vedere ineficiența (inaplicabilitatea) sistemului actual de reglementare. Prin urmare, nu este surprinzător faptul că ideea de reducere a vârstei minime pentru răspunderea penală câștigă tot mai mulți adepți.

Deși este salutabil faptul că legislatorul național nu a rămas impasibil față de evoluția fenomenului delinvențial în rândul minorilor cu vârsta sub 14 ani și a încercat să ofere un instrument juridice pentru intervenție, semnalăm unele deficiențe și carențe care marchează conținutul actului normativ sus amintit. În context, atragem atenția asupra caracterului evaziv a unor norme prevăzute în

Legea nr.299/2018. Bunăoară, în viziunea noastră, legiuitorul ar fi trebuit să definească noțiunea de „copil cu comportament deviant”, chiar dacă la art.2 stabilește cercul subiecților cărora se aplică legea. Amintim, că copiii cu un comportament deviant, sub vârsta răspunderii penale, deși, de regulă, sunt copii aflați în situație de risc, nu cad neapărat sub incidența Legii privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr.140 din 14.06.2013. Legiuitorul a omis să facă o delimitare clară între legile menționate; or, la lit.b) și c) alin.(2) art.11 din Legea nr.140/2013 stabilește în calitate de plasament de urgență *inter alia* și: *serviciul de plasamentul de tip familial; serviciul de plasamentul de tip rezidențial*, măsuri prevăzute și la lit.b) și c) alin.(1) art.5 Legea nr.299/2018. Astfel, au dreptate autorii care menționează că, „potrivit specialiștilor mai multe prevederi ale actelor normative în domeniu se dublează și suprapun, în timp ce nu toate instituțiile au instrucțiuni metodice sau alte acte interne ce ar detalia prevederile legislative, ceea ce duce la situații de inconsecvență în acțiunile instituțiilor responsabile de protecția copilului”. Deopotrivă, „plasamentul în serviciul de tip rezidențial” și „plasamentul în serviciul de tip rezidențial cu specializare înaltă” ridică semne de întrebare din perspectiva garanțiilor pentru un tratament ce respectă drepturile și libertățile fundamentale [21].

Finalmente, în urma acestei analize, este necesar să consemnăm că statul trebuie să ofere instrucțiuni clare în vederea interpretării normelor stipulate în Legea nr.299/2018, precum și să asigure compatibilitatea prevederilor acesteia cu standardele internaționale în domeniu, inclusiv prin eliminarea eventualelor lacune, dar și a coliziunilor cu alte norme în domeniu.

În cele din urmă conchidem că, chiar și atunci când se constată că minorii au atins vârsta răspunderii penale, nu sunt supuși aceluiași tratament penal ca și adulții. Oricare ar fi sistemul, majoritatea statelor pledează pentru sancțiuni distincte – numite și măsuri (în anumite sisteme /acte normative). Sancționarea distinctă a minorilor *versus* adulți nu este întemeiată pe gravitatea faptelor comise de către aceștia, dar pe vârsta și situația personală a copilului. Prin urmare, în special, din dreptul intern al statelor, se desprinde pe lângă „pragul de vârstă al răspunderii penale” și un alt prag – „prag de sancționabilitate”, care se referă la vârsta de la care un minor poate suporta o măsură sau sancțiune specifică: adesea acest prag plasându-se sub vârsta răspunderii penale.

Referințe:

1. Beșliu Nicolae, Haraz Svetlana, Popovici Maria, Rotaru Vasile. Copiii în conflict cu legea-neglijăți sau uitați: studiu privind situația copiii-

- lor în conflict cu legea aflați sub vârsta răspunderii penale. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/file/studii_minori/Studiu_cu_privire_la_copii_aflati_sub_varsta_raspunderii_penale-_N_Besliu_Sv_Haraz-2011.12.08.2014.pdf
2. Convenția Națiunilor Unite asupra drepturilor copilului. Comentariu General nr. 10 (2007) „Drepturile copilului în sistemul justiției juvenile”. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10_fr.pdf
 3. Codul penal al Franței. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006149818/#LEGISCTA000006149818
 4. Ordonanța privind minorii delincvenți nr. 45-174 din 02.05.1945. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000517521/>
 5. Codul penal al Spaniei. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>
 6. Legea organică nr.5/2000 din 12 ianuarie 2000 care reglementează răspunderea penală a minorilor. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-641&p=20121228&tn=1>
 7. Legea organică nr.1/1996 din 15 ianuarie privind protecția juridică a minorilor. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1996-1069>
 8. Codul penal al Italiei. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>
 9. Codul de procedură penală pentru minori al Italiei. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/06/18/codice-processo-penale-minorile-d-p-r-448-1988>
 10. Codul penal al Federației Ruse. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891>
 11. Codul civil al Federației Ruse. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&nd=102039276>
 12. Codul penal al României. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/109855>
 13. Legea nr.272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/156097>

14. Codul penal al Republicii Moldova nr.985/2002. Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.72-74, 2009.
15. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218/2008. Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 78-84, 2017.
16. Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr.122/2003. Republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 248-251, 2013.
17. Legea cu privire la mediere nr. 137/2015. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 224-233, 2015.
18. Nivelul infracționalității în Republica Moldova în anul 2020. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6929>
19. Legea privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant nr. 299/2018 în vigoare din 01.01.2020. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1-5, 2019.
20. Notă informativă cu privire la starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 12 luni ale anului 2018. Notă informativă cu privire la starea delincvenței juvenile și activitatea pe domeniul siguranță copii pe parcursul a 12 luni ale anului 2020. [Accesat: 21.04.2021] Disponibil: <https://politia.md/>
21. Zaharia Victor, Pnico Ceslav. Mecanismul inter-instituțional de lucru cu copiii în conflict cu legea și copiii sub vârsta răspunderii penale. Noi abordări la nivel local în regiunile Bălți, Orhei, Ungheni, Căușeni și Leova. Studiu elaborat în cadrul proiectului „Protejarea copiilor cu risc și în conflict cu legea prin măsuri de prevenire și de elaborare a politicilor” implementat de Institutul de Reforme Penale (IRP), cu suportul Fondului Națiunilor Unite pentru Copii (UNICEF) în Republica Moldova. Chișinău: IRP, 2020.

MĂSURI ALTERNATIVE DE PREVENIRE ȘI SANȚIONARE A PERSOANELOR JURIDICE ÎN DREPTUL PENAL

Botnaru Stela,
Doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Buravenco Iulia,
Doctorand, Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

It would be advisable to take into consideration opinion of lawyers and business people, when developing institute of criminal liability of legal entities, because this issue concerns corporative culture. Business people could advise on elaboration of standards of self-governing good morals. A legislator could in its turn make negligence of these standards into basic requirement for criminal liability of legal entities. None the less it does not mean that an issue of criminal liability of legal entities in Moldova shall exceptionally be settled in the light of corporative culture doctrine. There are no sample-models regarding application of criminal liability to legal entities, which would satisfy all countries. The doctrine of corporative criminal liability fits to cases, where punishment is imposed for formal offences, for example, storage of illegal objects, failure to observe terms. In these cases offence is completed with the moment of action, and mental state of the person in relation to the objective elements of the criminal offence must not be established. Therefore particular activity determines subjective attitude of the guilty person in relation to the offence. The most important in this field are the existent punishments really efficient and how to maximize the efficiency of these punishments. That is why we try to propose several alternatives for prevention and sanction of the legal entities.

Keywords: Criminal punishment, liquidation, legal person, crime, criminal law.

Persoana juridică în calitate de subiect al infracțiunii este o tematică contradictorie permanentă atât în teoria, cât și practica judiciară, motiv pentru care propunem o analiză multiplă a fenomenului comiterii unei infracțiuni de către un subiect nefizic și a anumitor măsuri alternative de prevenire și sancționare a acestora.

Potrivit legii penale în vigoare, și anume art.21 al.3 în calitate de subiect al infrațiunii este persoana juridică, cu excepția autorităților publice, este posibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală dacă există una din următoarele circumstanțe:

- a) fapta a fost săvârșită în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice;
- b) fapta a fost admisă sau autorizată, sau aprobată, sau utilizată de către persoana împuternicită cu funcții de conducere;
- c) fapta a fost săvârșită datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere.[1]

În acest context, putem identifica următoarele elemente ale subiectului pe care trebuie să le cumuleze pentru a putea fi tras la răspundere penală, și anume:

1. Calitatea de persoană juridică;
2. Comiterea de către persoana juridică a unor fapte care ar îndeplini una dintre condițiile prevăzute de art.21 al.3.

Unul din elementele cele mai discutabile în cazul tragerii la răspundere penală a persoanei juridice este latura subiectivă – și anume intenția sau imprudența, mai bine spus, probarea acestora. Majoritatea infrațiunilor care pot fi comise și de persoane juridice, sunt săvârșite cu intenție, de aici apare întrebarea cum putem proba intenția unei companii, ONG, fundații, holding, etc? La fel, o bună parte din infrațiuni după caracterul său (omor, jaf) în general nu pot fi comise de persoane juridice. Inșă, chiar și în acele cazuri cind infrațiunile sunt comise în sfera relațiilor, în care participă persoanele juridice, persoanele fizice care reprezintă aceste organizații trebuie să fie trase la răspundere penală în primul rînd – în baza principiului caracterului personal al faptei.

În cazul răspunderii penale a persoanei juridice, elementul discutabil și reconsiderabil este și latura subiectivă a infrațiunii. Vinovăția – intenția, culpa, praeterintenția - , motivul și scopul infrațiunii, nu pot fi analizate decît în persoana organului sau a reprezentantului persoanei juridice. Ulterior săvîrșirii faptei s-ar produce o translație a laturii subiective pe seama persoanei juridice, colectivizînd-o, extrapolînd-o, generalizînd-o la nivelul tuturor persoanelor fizice care alcătuiesc persoana juridică, ceea ce nu ni se pare posibil decît ficțional. [2, p.237]

Puțin probabil că o astfel de accepțiune poate fi recunoscută ca unica posibilă. Cum a menționat pe dreptate A.N.Trainin, ”absolut indiscutabil, că furtul, insulta, omorul, declararea războiului, poate fi comis doar de către o persoană fizică, indiferent de faptul, aparține dreptul de a declara războiul unei persoane,

unui șef de stat sau întregului organ legislativ: persoanele juridice nu trag din armă” [3, p.298]

În unele state, refuzul de la tragerea la răspundere penală a persoanelor juridice se datorează anume principiului caracterului personal al faptei, conform căruia fiecare persoană răspunde doar pentru faptele sale. În același context autorii menționează că, din perspectiva scopului pedepsei penale, persoanele juridice nu pot fi pedepsite în același mod ca și persoanele fizice, motiv pentru care ele nu pot apărea în calitate de subiect al infrațiunii. [4, p.55]

Însă o astfel de perspectivă, nu exclude problematica răspunderii penale a persoanelor juridice. Din punct de vedere juridico-penal persoana juridică este o concepțiune abstractă, în spate căreia permanent figurează o persoană fizică concretă, iar persoana juridică nu comite infrațiuni și nu participă la comiterea acestora și nu are nici o posibilitate de a preveni acestea. Cu toate acestea, nu susținem poziția că acțiunile ilicite a persoanelor juridice trebuie lăsate nepedepsite, ele urmează să răspundă patrimonial în ordine civilă, pot fi aplicate sancțiuni administrative – cum ar fi amenda, sau fiscale, inclusiv și lichidarea poate fi aplicată în cazuri în care persoana juridică practică activități ilicite. Toate aceste sancțiuni, nu poartă caracter penal.

Conform Codului Penal al Republicii Moldova, persoanelor juridice pot fi aplicate următoarele pedepse:

- **Amenda** reprezintă o pedeapsă pecuniară care poate fi aplicată persoanei juridice pentru comiterea infrațiunilor. Al.4 art.64 Cod Penal stabilește - În cazurile prevăzute la art.21 alin. (3), mărimea amenzii pentru persoanele juridice se stabilește în limitele de la 1500 la 60000 unități convenționale, în funcție de caracterul și gravitatea infrațiunii săvârșite, de mărimea daunei cauzate, luându-se în considerare situația economico-financiară a persoanei juridice. În caz de eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii fixate, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului. Legea penală stabilește că instanța de judecată la stabilirea pedepsei trebuie să ia în considerație și situația economico-financiară a persoanei juridice, dar limita maximă rămâne aceeași pentru o anumită infrațiune, indiferent de situația economico-financiară a acesteia – lucru care poate influența considerabil eficacitatea aplicării acestei pedepse. La fel, al.4 art.64 Cod Penal prevede “în caz de eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii fixate, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului”. Realitatea însă, denotă faptul că – persoanele juridice fie nu au în genere patrimoniu, mai ales cele care au intenția de a comite infrațiuni, fie patrimoniul lor este deseori gajat, majoritatea patrimoniului fiind în leasing, credit, etc .

• **Privarea unei persoane juridice de dreptul de a exercita o anumită activitate**, care poate fi aplicată atât ca pedeapsă principală, cât și complementară. Privarea unei persoane juridice de dreptul de a exercita o anumită activitate constă în stabilirea interdicției de a încheia anumite tranzacții, de a emite acțiuni sau alte titluri de valoare, de a primi subvenții, înlesniri și alte avantaje de la stat sau de a exercita alte activități. Considerăm această normă, una abuzivă, pe motiv că statul își rezervă practic drepturi nelimitate de intervenție în activitatea persoanei juridice. În același timp, nu este rațională nici stabilirea interdicției pe un anumit termen. Dacă persoana juridică practică o activitate fără respectarea anumitor norme/standarde, atunci ea este trasă la răspundere pentru aceasta, și este clar că nu poate practica această activitate în afara legii. În cazul în care după tragerea la răspundere persoana își reglează activitatea, astfel încât să corespundă tuturor normelor legale, nu este clar de ce și în ce bază poate fi limitată în practicarea unei anumite activități. Făcând o analiză, observăm că sancțiunea dată conține, de fapt, două pedepse diferite. În realitate, primirea de subvenții, înlesniri și alte avantaje de la stat nu constituie o activitate a persoanei juridice. Exercițarea unei activități este o inițiativă a persoanei juridice, un gen concret de activitate care poate fi prevăzut în actele de constituire a entității colective, pe când subvențiile și înlesnirile sunt niște acte ale statului, care pot însoți această activitate, pe baza anumitor acte normative. Activitatea persoanei juridice, care eventual poate fi interzisă, și subvențiile, înlesnirile sau avantajele acordate de stat constituie obiectul voinței diferitelor subiecte de drept, ce se află pe poziții opuse în relațiile juridice și, respectiv, sunt de natură diferită. Pe baza celor expuse, ar fi rezonabil să divizăm această pedeapsă în două pedepse aparte.[5, p.450] Art.73 alin.2 Cod Penal prevede că privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate poate fi limitată la un anumit teritoriu sau la o anumită perioadă a anului și se stabilește pe un termen de până la 5 ani sau pe un termen nelimitat. În accepțiunea noastră, această prevedere este foarte largă, nefiind stabilite careva limite sau condiții, referitor la faptul care sunt activitățile ce pot fi limitate în timp și care este teritoriul respectiv, și de ce anume pe o astfel de perioadă.

• **Lichidarea**, prevăzută de art.74 Cod Penal, care indică faptul că lichidarea persoanei juridice constă în dizolvarea acesteia, cu survenirea consecințelor prevăzute de legislația civilă. Deasemenea, alin.2 al aceluiași articol prevede că lichidarea persoanei juridice se stabilește în cazul în care instanța de judecată constată că gravitatea infracțiunii săvârșite face imposibilă păstrarea unei atare persoane juridice și prelungirea activității ei. În literatura de specialitate, este expusă părerea care se referă la sintagma „lichidarea persoanei juridice”, și anume că aceasta ar trebui să fie înlocuită cu sintagma – dizolvarea persoanei juridice,

deoarece anume aceasta din urmă, conform Codului Civil, deschide procedura de lichidare, în cadrul căreia sunt satisfăcute cerințele patrimoniale ale creditorilor; se incasează amenzile, inclusiv cele impuse în calitate de pedeapsă penală, se împart între fondatori bunurile ce rămân. În urma încheierii procedurilor ce urmează dizolvarea, are loc lichidarea persoanei juridice, fapt care se soldează cu radierea ei din registrul în care se înregistrează aceste subiecte de drept. [6, p.451]

Pedepsele sus – menționate sunt pedepse oficiale prevăzute de legislația penală în vigoare, despre eficiența cărora am discutat într-un articol separat.

În această ordine de idei, dorim să evidențiem câteva *metode alternative*, care și-au demonstrat o eficiență practică la nivel internațional, chiar și în țările unde persoana juridică nu este subiect al infrațiunii.

Una dintre cele mai răspândite și eficiente metode atât de prevenire, cât și de sancționare a persoanelor juridice care au manifestat un model de comportament aducător de prejudicii este – **BLACK-listarea**. Ea presupune, existența anumitor liste “negre” în care pot fi incluse persoanele juridice pentru un spectru larg de acțiuni/inacțiuni – de exemplu – neexecutarea totală a obligațiilor contractuale, executarea parțială a obligațiilor contractuale, necorespunderea nivelului de calitate sau cantitate declarate în contract, dispariția persoanei fără anunț la orice etapă de executarea contractului, pseudo participatie în contract (persoana juridică nefiind cumpărătorul final, se declară – unul ca atare), ducerea în eroare a altor persoane cu referire la situația financiară a companiei în ceea ce ține de executarea contractului, solicitarea unei cantități mari conform contractului pentru primirea unui preț mai avantajos, și apoi executarea unor cantități mici, prezentarea de documente false de orice tip și la orice etapă a contractului sau pre-contract.

Astfel de liste oficiale și neoficiale, există de mult timp în sistemul financiar-bancar – cu referire la creditorii de bună și rea credință - și se face pentru optimizarea lucrului a departamentelor de securitate a acestor organizații, în același timp scăzând riscurile de neexecutare a obligațiilor.

Aceleași liste există în interiorul unor multinaționale mari în domeniul comerțului internațional, mai ales a produselor de strictă necesitate și a materiilor prime – care identifică la etapa de *Due Diligence* – apartenența sau absența în astfel de liste a potențialilor parteneri de colaborare. Deseori, companiile nu declară motivul deschis de refuz în colaborare cu ei, deoarece astfel de liste au un caracter intern și de obicei confidențial.

Eficiența unei astfel de măsuri, din punctul nostru de vedere, are o influență majoră atât în prevenirea comiterii infrațiunilor de către persoanele juridice, cât și sancționarea acestora pentru fapte ilicite/incorecte – ceea ce condiționează în mod

nemijlocit, ca persoanele juridice să aibă un comportament mai responsabil și să-și dezvolte reputația într-un mod corespunzător. Pe de altă parte, să prevină celelate persoane juridice în colaborare cu companiile dubioase. Elaborarea unor astfel de liste fie pe domenii, fie pe regiuni, ar fi o măsură recomandabilă care ar avea un efect de prevenire pe de o parte, și un efect de sancționare pe de altă parte.

O altă măsură de prevenire și sancționare în același timp, este și – **publicarea informației publice** în mijloacele de informare în masă și rețelele de socializare. Această măsură presupune în mod nemijlocit, publicarea în mase a informației cu referire la specificul infrațiunii (de obicei este vorba de escrocherii), deoarece subiecții se pot schimba, dar, în măsura în care prevenim populația despre tipul infrațiunilor care au loc – cum se manifestă escrocii ce informații se solicită, etc. putem preveni comiterea ulterioară a acestor infrațiuni. Și în rezultat, creșterea nivelului de conștientizare a persoanelor – duce la situația în care ei nu mai pot fi păcăliți atât de ușor de escroci, și în același timp ca persoanele să declare cazurile de tentativă la organele competente.

Astfel de măsuri s-au încercat de a fi implementate în domeniul bancar, când s-au început escrocheriile cu acest specific, în care persoane necunoscute, sunau din partea bancilor comerciale și se prezentau în calitate de angajați ai băncii - și solicitau de la persoane – toate informațiile cu referire la carduri/conturi, după care extrăgeau banii de pe ele. După ce, aceste tipuri de infrațiuni au luat amploare, băncile au început să publice această informație – ca persoanele să nu discute sau dea informații confidențiale așa numitor “angajați ai băncilor”. Măsura s-a dovedit a fi una foarte eficientă. Însă, noi considerăm că astfel de acțiuni pot fi implementate într-o scară mult mai largă, și nu doar în anumite domenii restrânse. Plus la toate trebuie abordate părțile socialmente vulnerabile, cum ar fi – bătrînii, tinerii ș.a. pentru că ei sunt grupurile țintă de bază pentru escroci.

O altă măsură de prevenire în mare parte, a comiterii infrațiunilor de către persoanele fizice sub paravanul persoanelor juridice este crearea unor **baze de date unice** pentru evidența internațională a persoanelor juridice, ce ar cuprinde informațiile de bază despre acestea, precum și activitatea lor – pentru a face transparență și a ușura procesele de Due Diligence în cadrul contractelor internaționale. Se lucrează la acest capitol cu World Trade Organization (WTO), dar procesele nu sunt atât de simple și rapide pe cât s-ar dori. Pe de altă parte, în paralel cu această măsură – propunem la fel să fie introdusă și obligativitatea în cadrul raporturilor contractuale cu element de extranietate efectuarea procedurii de Due Diligence de către companii abilitate în acest domeniu – pentru prevenirea colaborărilor riscante și neproductive. Un bun exemplu aici, este Marea Britanie – care obligă, ca în cadrul fiecărei tranzacții de vânzare –cumpărare a

imobilului să fie implicat nu doar notarul care autentifică actul de vânzare, dar și un jurist calificat care verifică tot istoricul bunului care urmează a fi înstrăinat.

În ceea ce ține de măsuri de sancționare a persoanelor juridice, urmează să studiem mai amplu domeniul de **colaborare între state pe baza acordurilor internaționale în materie penală**. Acest lucru vine din practica organelor de drept din Republica Moldova, dar și din practica companiilor care interacționează cu persoanele juridice din străinătate, și anume – în teorie avem acorduri de colaborare cu majoritatea statelor, dar în practică ele sunt puțin realizabile. De exemplu, se adresează persoana cu o plângere la organele de drept că i-au fost estorcate anumite sume de bani, pentru servicii sau careva bunuri – după care persoana care urma să le presteze/livreze (de obicei fiind o persoană juridică din alt stat) – dispăre cu banii pătimitului. Organele de drept adresează o scrisoare către organele de drept din țara de origine a faptuitorului - și nu primesc răspuns, fie îl primesc întârziat – 6 luni, 1 an, 2 ani, etc. Întrebare – cât de eficientă poate fi ancheta în astfel de cazuri? În același timp – cum poate fi eficientizat procesul de investigare a cazurilor respective cu element de extraneitate? La sigur, este un subiect aparte ce urmează a fi analizat în mod separat.

În concluzie, dorim să menționăm faptul că ar fi binevenită lărgirea și adaptarea măsurilor de prevenire și sancționare a persoanelor juridice cu noile reguli ale pieței, în care fiecare persoană, azi și aici poate colabora în mod instant cu persoane juridice din afara țării la mii de km distanță pe de o parte, și mijloacele noi de realizare a infrațiunilor pe de altă parte. Aceste adaptări pot fi făcute, atât la nivel de lege, cât și alte acte normative – având un caracter obligator și nu doar de recomandare, ceea ce ar duce la scăderea considerabilă a numărul de infrațiuni comise și cheltuielile statului pentru investigarea acestora.

Referințe:

1. Codul Penal al RM, adoptat prin Legea RM nr.985 din 18.04.2002, publicat în Monitorul Oficial nr.128-129 din 13.09.2002, intrat în vigoare la 12.06.2003
2. I.Deleanu, Ficțiunile juridice, Editura All Beck, București 2005, p.237
3. Траинин А. Н. Избранные произведения. Защита мира и уголовный закон. М., 1969. С. 298.
4. Под ред. В.М.Лебедева, Научно-практическое пособие по применению УК РФ, Изд. Норма, Москва 2005, стр.55
5. Stela Botnaru, Alina Șavga, Vladimir Grosu, Mariana Grama, Drept Penal.Partea Generală, Ed. Cartier, Chișinău 2006, p.450
6. Stela Botnaru, Alina Șavga, Vladimir Grosu, Mariana Grama, Drept Penal.Partea Generală, Ed. Cartier, Chișinău 2006, p.451

CU PRIVIRE LA UNELE MODELE DOCTRINARE DE CONSTRUCȚIE A SANȚIUNII PENALE

Buga Larisa,

doctor în drept, conferențiar universitar
Decanul facultății de Criminologie
și științe juridice
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

Mamaliga Valeria

studenta anului II,
Specialitatea criminologie și științe penale
Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată

In this article the authors considers the typology of doctrinal models of constructing criminal law sanctions accepted in the german research tradition: one-track (monistic) models and two-track (dualistic) ones. The authors also analyze the Russian criminal law system, which is recognized as four-pronged. This includes the measures of punishment, stimulation, safety and rehabilitation.

Keywords: criminal law sanctions, punishment, two-way systems, one-way systems, coercive measures.

Sistemul de sancțiuni penale reprezintă instrumentul de bază în contracararea criminalității. Statele elaborează și implementează un astfel de sistem de sancțiuni, cu ajutorul cărora va fi soluționată atât sarcina apărării societății împotriva atentatelor criminale, cât și sarcinile reintegrării persoanelor eliberate din locurile de detenție. La baza fundamentării teoretice și expresiei legislative a unui sistem de sancțiuni penale stă totalitatea scopurilor, care trebuie atinse prin aplicarea sancțiunilor penale. Fără a intra în discuții privind scopul urmărit și atins de stat prin aplicarea pedepsei și altor măsuri de influență juridico-penală, vom elucida o listă generală a scopurilor, care au fost recunoscute vreodată ca scopuri ale dreptului penal în diferite sisteme juridice. Acestea includ:

- răscumpărarea și ispășirea vinovăției;
- prevenția specială și generală;
- restabilirea echității (echitatea socială);
- reeducarea și resocializarea infractorului[1, p. 7-11].

În știința juridică a diferitelor țări, în funcție de orientarea spre realizarea unui anumit scop, se evidențiază două tipuri de sancțiuni penale: pedeapsa și măsurile de siguranță (corectarea și siguranța; apărarea socială etc.) [2, p. 102-123]. Pedepșa ca sancțiune primară, reprezintă un tip de sancțiune penală care urmărește, în primul rând, răsplata [3, p. 58-60; 4, p. 72; 5, p. 249-256] din partea societății infractorului pentru încălcarea regulilor de drept, restabilirea echității sociale, influența înfricoșătoare și educativă asupra societății cu scopul prevenirii comiterii infrațiunilor din partea altor persoane [6, p. 118].

Datorită caracterului preventiv al pedepsei [7, 266; 8, 360], se consideră că măsurile de siguranță reprezintă cea mai rezonabilă măsură de prevenire a infrațiunilor din partea unei anumite persoane, prin lipsirea acesteia de posibilitatea de a comite infrațiuni pentru o anumită perioadă (privarea de libertate), pe calea incriminării posibilității de a suporta lipsuri (prevenția specială negativă), precum și prin educarea respectului pentru ordinea socială și juridică (prevenția specială pozitivă)[8, p. 358; 363].

În Germania, în ultimele decenii, a fost implementat cu succes modelul de împăcare a infractorului cu victima (Täter-Opfer-Ausgleich - literalmente „infractor-victimă-împăcare”), în legătură cu ce, oamenii de știință germani atestă apariția în dreptul penal al unui al treilea tip - măsuri de restabilire (die Wiedergutmachung) [9, p. 3]. Deși modelul de împăcare a părților devine din ce în ce mai popular în multe țări, acesta, al treilea tip, nu a primit încă recunoaștere în doctrinele oficiale ale multor state. Prin urmare, mai jos vom caracteriza cele două tipuri de sancțiuni general recunoscute: pedepse și măsurile de siguranță.

Caracteristica pedepsei. Pedepșa, ca modalitate a consecințelor juridice ale unei infrațiuni, este determinată de două caracteristici. În primul rând, pedepșa este percepută ca expresia condamnării sociale și etice a unei fapte ilicite comise și a persoanei care a comis-o. Condamnarea socială a infrațiunilor este asociată cu vinovăția, de aceea pedeapsa, ca răspuns la infrațiune, este întotdeauna derivată din vinovăția infractorului. Este recunoscut faptul, că nu poate exista pedepșă fără vinovăție și, dacă infractorul a acționat într-o stare care exclude vinovăția, el nu poate fi supus pedepsei. În plus, temeiul pentru aprecierea tipului concret și mărimii pedepsei este gradul de vinovăție al infractorului. Dependenta dintre vinovăție și pedeapsa impusă este atât de puternică încât, în unele sisteme de drept penal, de exemplu, în Germania, nu se admite nu numai depășirea limitelor superioare admisibile a pedepsei, dar și aplicarea unei pedepse mai mici decât limita inferioară prevăzută în sancțiunea normei juridice. În al doilea rând, pedeapsa reprezintă reacția la infrațiunea deja comisă. Toate condițiile aplicării pedepsei se iau în considerare până la momentul săvârșirii infrațiunii.

Caracteristica măsurilor de siguranță. În teoria dreptului penal, măsurile de siguranță au fost introduse mult mai târziu decât pedeapsa. Întemeietorii măsurilor de siguranță se consideră școlile elvețiene și italiene de la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea. Juristul elvețian Karl Stoops, în proiectul Codului penal din 1893, de rând cu pedeapsa, a inclus și măsurile de siguranță (Sicherungsmaßnahmen), menționând că este imposibil să se influențeze pe deplin infraționalitatea prin stabilirea pedepsei limitate de gradul de vinovăție, precum și să se protejeze societatea împotriva atentatelor criminale [10, p. 2063]. Măsurile de siguranță au reprezentat răspunsul la creșterea criminalității recidive, și corespunzător, spre deosebire de pedepse, sunt orientate spre prevenirea săvârșirii infrațiunilor din partea persoanelor, cărora le sunt adresate.

Reieșind din aceasta, măsurile de siguranță se află în legătură directă cu gradul de pericol social pe care l-ar putea prezenta persoana pentru societate, și nu cu vinovăția acesteia. Starea de pericol social a unei persoane, care își găsește expresia într-o prognoză specială a pericolului, precum și nevoia societății de protecție împotriva pericolelor care rezultă de o astfel de persoană, reprezintă momentele centrale ale instituției măsurilor de siguranță. În acest caz, fapta ilegală este doar unul dintre criteriile pericolului unei persoane [8, p. 347]. Totuși, necătând la constatarea faptului că infrațiunea a fost comisă este necesară atât pentru stabilirea pedepsei, cât și pentru aplicarea măsurilor de siguranță, în cel de-al doilea caz este considerată doar ca un temei formal, care nu influențează caracterul și măsura sancțiunii [11, p. 173]. În consecință, atunci când se determină durata aplicării măsurilor de siguranță, nu gradul de vinovăție este de o importanță decisivă, ci timpul prognozat pentru corectarea persoanei, depășirea calităților periculoase/negative pentru societate.

Corelația dintre pedeapsă și măsurile de siguranță în sistemul sancțiunilor penale. Corelația pedepselor și al măsurilor de siguranță în diferite sisteme juridice este diferită. În dependență de punctele de vedere asupra pedepsei și a măsurilor de siguranță care prevalează în teoria dreptului penal și, corespunzător, predomină în legislație, se pot distinge *două tipuri principale* de sisteme de sancțiuni penale: *sisteme cu o singură cale sau moniste*, în care este recunoscut un singur tip de sancțiuni și se consideră că pentru a atinge toate sarcinile politicii juridico-penale, este suficient aplicarea doar a acestui instrument (indiferent de denumirea acestuia), și *sisteme cu două căi sau dualiste*, în care se recunoaște coexistența și interdependența a două tipuri de sancțiuni și, respectiv, se consideră că scopul sancțiunii poate fi atins numai prin aplicarea mijloacelor diferențiate [10, p. 2062]. La rândul său, sistemele moniste se divizează încă în două subcategorii: primul presupune existența urmărilor juridico-penale

prin aplicarea pedepsei, iar prezența celei de-a doua categorii de sancțiuni - măsurile de siguranță - nu este recunoscută. În schimb, a doua subcategorie se caracterizează prin recunoașterea diferitelor variații ale măsurilor de siguranță și negarea pedepsei.

Sistemele cu două căi (dualiste). Sistemele cu două căi (dualiste) care combină pedeapsa și măsurile de siguranță pentru a contracara criminalitatea au câștigat o largă recunoaștere teoretică și răspândire în lume. În astfel de sisteme, pedeapsa, de regulă, ocupă locul principal, iar măsurile de siguranță au "sarcina" de a umple golurile în influența preventivă, care rezultă din reducerea pedepsei prin măsura vinovăției. Măsurile de siguranță pot fi aplicate atât de sine stătător (față de persoanele care au acționat fără vinovăție), cât și împreună cu pedeapsa. În acest al doilea caz, măsurile de siguranță sunt executate, de regulă, după ispășirea pedepsei (de exemplu, în Italia, Belgia, Brazilia). În unele sisteme juridice (de exemplu, Germania, Austria, Peru) ordinea executării pedepsei și a măsurilor de siguranță legate de privarea de libertate a fost modificată: în primul rând, sunt executate măsurile de siguranță. În același timp, este asigurată compensarea totală sau parțială a măsurilor de siguranță executate în termenul pedepsei [10, p. 2066-2071].

Actualmente, susținători ai sistemului cu două căi sunt Elveția, Germania, Austria, Italia. Urmând exemplul Elveției, a fost organizat sistemul de sancțiuni în Peru. Experiența Germaniei a fost luată ca bază pentru construirea sistemului de sancțiuni în Republica Coreea de Sud. Sistemele de sancțiuni din ordinea juridică a acestor țări acoperă diferite tipuri de măsuri de siguranță, atât legate cât și nelegate de privarea de libertate.

Următoarele măsuri de siguranță sunt privative de libertate:

- plasarea într-o instituție medicală, într-un spital narcologic (Italia, Germania, Elveția, Austria);
- plasament într-un spital special de psihiatrie (Germania, Italia, Elveția, Austria);
- plasarea într-o instituție de educare/reeducare (Italia);
- detenție preventivă (Germania, Elveția, Austria, Republica Coreea);
- plasarea într-o colonie de muncă (Landeskolonie) sau instituție de muncă (Italia); această măsură este similară, după conținut, cu detenția preventivă aplicată în Germania.

Pot fi aplicate, de asemenea, și măsuri de siguranță care nu au legătură cu privarea de libertate, de exemplu, privarea de dreptul de a se practica activități profesionale, privarea de dreptul de a conduce vehicule, supravegherea post-penitenciară.

Legislația belgiană prevede astfel de măsuri de siguranță privative de libertate, cum ar fi: internarea (plasarea în instituții pentru bolnavi mintali) și transmiterea în subordinea guvernamentală (plasarea preventivă a infractorilor periculoși în instituțiile desemnate de guvern).

În *sistemul juridic olandez*, în calitate de măsuri de siguranță, sunt prevăzute: plasarea într-o instituție medicală (psihiatrică) pentru bolnavii incurabili, transmiterea în subordinea guvernamentală, prin care se înțelege de asemenea și plasarea într-o instituție medicală, dar deja cu scopul de vindecare (a acelor infractori care pot fi vindecați), precum și retragerea din circulație a obiectelor folosite la comiterea infracțiunii.

În *Spania*, în conformitate cu Legea privind pericolul persoanei și reabilitarea socială, se aplică astfel de măsuri de siguranță, cum ar fi plasarea într-o instituție de muncă, plasarea într-o instituție de reeducare, plasarea într-o instituție până la recuperarea persoanei sau diminuarea pericolul social al persoanei, precum și plasarea într-o clinică narcologică.

Plasarea în instituții speciale pentru bolnavi psihici, surzi și muti și dependenți de droguri, mutarea forțată și interzicerea vizitării anumitor locuri (confinamiento și prohibición de ir a lugar determinado), confiscarea sau distrugerea obiectelor periculoase, privarea de dreptul de a desfășura anumite activități profesionale și supravegherea poliției sunt prevăzute în calitate de măsuri de siguranță în Codul penal al *Mexicului*.

Legislația braziliană este, de asemenea, prevede așa măsuri de siguranță cum ar fi plasarea într-o instituție medicală pentru boli mintali, plasare într-o instituție de educare, de corectare prin muncă sau reeducare, precum și plasarea într-o colonie de munci agricole. Însă, literatura de specialitate indică asupra faptului că experiența cu introducerea sistemului cu două căi/dualist în Brazilia nu a prezentat rezultate satisfăcătoare, din cauza lipsei infrastructurii necesare pentru implementarea măsurilor de siguranță.

Dimpotrivă, în *Costa Rica*, experiența cu aplicarea măsurilor de siguranță dă roade începând încă din anul 1918. Printre măsurile de siguranță, prevăzute în Costa Rica, vom enumera plasarea într-o instituție psihiatrică sau narcologică, integrarea recidiviștilor și a infractorilor profesioniști (plasarea într-o colonie agricolă sau de muncă).

În 1974, în Codul penal *maghiar* a fost introdusă detenția preventivă de rînd cu pedeapsa.

Sistemele cu o singură cale (moniste). Sistemul dualist nu este recunoscut în toate statele, chiar dacă a primit o răspândire largă. În teorie lipsește diviziunea terminologică a sancțiunilor în pedepse și măsuri de siguranță, iar în legislație,

toate sancțiunile aplicabile sunt desemnate, de regulă, prin noțiunea de pedeapsă. Cu toate acestea, există și cazuri rare cunoscute în istorie când toate sancțiunile aplicate au fost numite măsuri de siguranță (al doilea tip al căii unice).

Sisteme cu o singură cale/moniste, bazate pe pedeapsă. Diferite motive pot duce la înrădăcinarea teoretică și consolidarea în legislație a principiului unidirecțional. Unele state au renunțat la sistemul dualist și, în special, la măsurile de siguranță. Motivul ar fi ”schimbarea esenței” funcțiilor măsurilor de siguranță (celor legate cu privarea de libertate), conștientizarea asemănării lor cu pedeapsa. Astfel, în *Anglia*, Criminal Justice Act, adoptat în anul 1948, a simplificat detenția preventivă, aplicată după executarea pedepsei, deoarece judecătoria și comunitatea considerau că reprezintă dublarea pedepsei [10, p. 202]. Alte măsuri alternative detențiunii preventive, aplicate pentru recidivă (correktive training și preventive detention), au fost folosite în *Anglia* numai până în anul 1967, ulterior fiind anulate. Reieșind din acest fapt, sistemul de sancțiuni al *Angliei* este considerat a fi unul monist [1, p. 181].

În anul 1970, *Franța* a renunțat la măsura suplimentară în vigoare din 1885, aplicată pentru recidivă (rélégation), iar în anul 1981 - la supravegherea recidiviștilor care și-au ispășit pedeapsa (tutelle pénale - literal: tutela penală), astfel, unii autori consideră sistemul de sancțiuni francez, la fel, este un sistem monist [10, p. 289].

În *Suedia* măsurile de siguranță nu sunt recunoscute. Juriștii acestei țări consideră inacceptabil, din punct de vedere juridico-politic și umanist, să se aplice pedepse și măsuri de siguranță pentru una și aceeași faptă. Ca urmare, Codul penal suedez ”este construit” în temeiul principiului unidirecțional și nu conține termenul „măsuri de siguranță”. *Suedia* a renunțat încă în anul 1981 la termenul de internare, aceasta reprezentând o instituție complexă care includea elemente ale unor pedepse precum închisoarea și detenția preventivă. Din aceleași motive sistemul dualist nu este recunoscut nici în *Canada*. Detenția preventivă în această țară a fost abolită în anul 1977.

În același timp, legislația din *Statele Unite*, *Japonia* și *Ecuador*, nu a recunoscut niciodată sistemul dualist și sistemele de sancțiuni ale acestor state au fost formate bazându-se pe sistemul unei singure căi.

În aceste țări, sarcina de protejare a societății împotriva posibilelor fapte ale infractorilor periculoși, fără aplicarea măsurilor de siguranță, se rezolvă prin stabilirea termenilor privațiunii de libertate pe termen lung (de exemplu, în *Anglia*, *Franța*, *SUA*) [8, p. 350, 352]. La fel, pe larg se aplică închisoarea pentru un termen nelimitat (nedeterminat) în *Portugalia*, *Grecia*, *Canada*; iar ca alternativă la detenția preventivă, a fost propusă de juriștii din *Belgia*.

Sisteme cu o singură cale/moniste, bazate pe măsuri de siguranță. Istoria dreptului penal cunoaște, de asemenea, unele încercări de a construi sistemul penal-juridic de sancțiuni numai pe baza măsurilor de siguranță. Această experiență a fost cunoscută în dreptul rus (sovietic) din prima jumătate a secolului XX. În această perioadă, când, de fapt, avea loc formarea unui nou sistem juridic, juriștii sovietici și-au îndreptat atenția asupra măsurilor de protecție socială, ca varietate a măsurilor de siguranță. Pentru prima dată, conceptul de „măsuri de protecție socială” a apărut în proiectul Institutului sovietic de drept din anul 1921, axat pe concepte juridice occidentale. Această noțiune trebuia să reprezinte acele măsuri speciale, diferite de pedeapsă și care, ar îndepli sarcini preventive exclusiv private. Termenul „măsuri de protecție socială” a fost transpus în legislație în Fundamentele legislației penale ale Uniunii și ale republicilor Uniunii Sovietice Socialiste din anul 1924 și în Codul penal al Rusiei Sovietice Socialiste în anul 1926 - și a înlocuit conceptul de „pedeapsă”. Odată cu aceasta, teoria pericolului social al individului a fost fundamentată în literatura de specialitate, care era destinată să înlocuiască teoria vinovăției. Punctul forte în aprecierea condițiilor de atragere la răspundere astfel, a trecut de la fapta infracțională la persoana social periculoasă. Reieșind din aceasta, măsurile de siguranță trebuie să fie aplicate nu numai persoanelor care au comis fapte ilicite, ci și alte persoane care prezintă pericol social pentru sistemul social existent [12, p. 247].

Proiectul Codului penal italian din anul 1921, care nu a fost adoptat nici până în prezent, a fost elaborat de Enrico Ferri și a fost influențat de ideile pozitivismului. În calitate de urmări juridice ale infrațiunii, el a prevăzut măsuri generalizatoare, sub denumirea de „sancțiuni”. Sancțiunile urmau să fie aplicate în legătură cu pericolul social al infractorului, ceea ce le făcea apropiate măsurilor de siguranță. Au fost prevăzute sancțiuni speciale pentru recidiviști, bolnavii psihici, persoane care suferă de alcoolism, infractori minori [10, p. 333, 334].

O perioadă de timp, Norvegia a urmat calea creării „dreptului protecției sociale”. Din a doua jumătate a anilor 40 a sec. XX au fost întreprinse măsuri pentru înlocuirea pedepsei penale cu măsuri speciale de siguranță. În acest caz, s-a axat pe persoana care a comis infrațiunea. Iar juriștii, respectiv, au reieșit din faptul că infracționalitatea (starea criminală) reprezintă o boală. Prin urmare, infractorul nu trebuie pedepsit, ci tratat și reeducat. În aceste scopuri, au fost create instituții precum case de muncă forțată pentru alcoolici, instituții speciale pentru infractori periculoși și școli de muncă pentru minori. La mijlocul anilor 70 s-a constatat că sistemul măsurilor de siguranță este inefficient și s-a trecut la un sistem bazat pe pedeapsă cu păstrarea, totuși, a unor măsuri de siguranță ca măsuri suplimentare (trecerea la sistemul dualist).

Unele încercări de a crea un sistem de sancțiuni bazat pe măsuri de siguranță în locul pedepsei au fost, de asemenea, întreprinse și în Cuba (Código de Defensa Social Codul apărării sociale din anul 1936), dar prin adoptarea Codului penal din anul 1979 (Código Penal) s-a renunțat la acest concept și s-a revenit la pedeapsă, ca sancțiune principală.

Despre specificul dreptului penal rusesc. Sistemul de drept al unui stat se formează, în principal, în conformitate cu doctrina oficială a statului. Însă, evaluarea doctrinară și starea reală a lucrurilor pot, din diverse motive, să nu coincidă. De exemplu, „ideile învechite” nu acceptă noile forme ale consecințelor juridice care se pot manifesta în societate. Astfel, Codul penal al Republicii Belaruse, pe lângă pedeapsă, prevede alte măsuri de răspundere penală, eliberarea de răspundere penală, măsuri coercitive de securitate și tratament, condamnarea unui minor cu aplicarea măsurilor educaționale obligatorii, cu toate acestea, însă, doctrina dreptului penal al acestui stat nu împărtășește nici sistemul cu mai multe căi, și nici sistemul cu două căi.

Sistemul de drept penal rusesc este considerat, cel puțin, unul cu două căi. Divizarea consecințelor juridice ale unei fapte ilegale în „pedepse” și „alte măsuri cu caracter juridico-penal” este acceptată, în linii generale [13, p. 4-10; 14, p. 60-68; 15, p. 36-39; 16, p. 9-21]. Introducerea capitolului 15-1 „Confiscarea proprietății” și, în același timp, redenumirea paragrafului VI din Codul penal al Federației Ruse „Alte măsuri cu caracter juridico-penal”, pe de o parte, au consolidat și mai mult ideea cu două căi, dar, pe de altă parte, a provocat mai multe discuții [17, p. 131-135].

În teoria dreptului penal rus *doctrina pedepsei* a fost dezvoltată pe deplin. Pedepsa este înțeleasă, în mod tradițional, ca privarea forțată de anumite beneficii pentru comiterea unei infrațiuni. Codul penal al Federației Ruse stabilește pedeapsa, ca măsură de influență, care este „o măsură de constrângere statală, aplicată în temeiul unei sentințe judecătorești”. Prezintă interes expresia **măsurile de stimulare** în dreptul penal [18, p. 236-239]. Astfel, măsurile de stimulare sunt reprezentate ca măsuri care înlătură povara juridico-penală ca răspuns la îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor [19; 20]. Acestea includ toate tipurile de eliberare de răspundere penală și pedeapsă, înlocuirea pedepsei cu altele mai blânde, condamnarea condiționată [19; 20].

Sanțiunile (măsurile) de restabilire vizează „înlăturarea prejudiciului cauzat prin fapta ilegală pentru executarea sarcinilor neefectuate” [21, p. 63]. Acestea includ: executarea forțată a obligațiunii, anularea actelor ilegale și obligațiunea de despăgubire [22, p. 35], Astfel, se restabilește sistemul de relații juridice, încălcat prin neexecutarea cerințelor legale de către subiecții

obligați [23, p. 80-108]. Într-o măsură mai mare, acest grup de măsuri este specific ramurii dreptului civil, însă sunt aplicabile și în dreptul penal, unde restabilirea se realizează pe calea stimulării indirecte sau prin obligația de despăgubire. Măsurile de restabilire sunt orientate spre eliminarea și repararea prejudiciului cauzat de infrațiune, împăcarea infractorului și victima și stabilirea păcii sociale.

Iar cea de-al patrulea tip de urmări juridico-penale – **sancțiunile (măsurile) de siguranță**, care forțat suprimă și restricționează posibilitatea săvârșirii unei noi infrațiuni din partea persoanelor care au comis infrațiuni.

Dacă la începutul secolului al XX-lea, noțiunea „măsurile de siguranță” era pe larg utilizată de către savanții ruși în domeniul dreptului penal [24; 25, p. 248-561], atunci în prezent acest termen este folosit doar de un cerc restrâns de autori, care, în principal, se referă la măsurile de constrângere cu caracter medical (cap.15 din Codul penal al Federației Ruse). Astfel, **măsurilor de siguranță juridico-penale** le corespund următoarele sancțiuni și urmări juridico-penale:

1. Măsuri de constrângere cu caracter educativ:

- a) plasarea minorilor sub supravegherea părinților sau a reprezentanților legali, sau unui organ specializat de stat;
- b) limitarea timpului liber și stabilirea cerințelor special față de comportamentul minorului;
- c) plasarea într-o instituție de educație de tip închis.

2. Măsuri de constrângere cu caracter medical:

- a) supravegherea și tratamentul ambulatoriu obligatoriu la un psihiatru;
- b) tratamentul forțat într-un spital de psihiatrie de tip comun;
- c) tratamentul forțat într-un spital de psihiatrie de tip specializat;
- d) tratamentul forțat într-un spital de psihiatrie de tip specializat cu supraveghere intensivă.

3. Confiscarea specială:

- a) confiscarea banilor, obiectelor de valoare și a altor bunuri utilizate sau destinate finanțării terorismului, unei grupări organizate sau organizații criminale;
- b) confiscarea instrumentelor, echipamentelor sau a altor mijloace utilizate la comiterea infrațiunilor.

4. Obligațiunile, puse în sarcina persoanei condamnate condiționat și persoanei eliberate condiționat:

- a) să nu-și schimbe domiciliul sau reședința, de muncă, de studii, fără a anunța organul de stat specializat;
- b) să nu viziteze anumite locuri;

- c) să urmeze un curs de tratament pentru alcoolism, dependența de droguri, de alte substanțe sau boli venerice, să ofere sprijin material familiei;
- d) alte măsuri obligatorii.

5. Limitări speciale pentru recidivă sau comiterea faptelor ilicite de două sau mai multe ori:

- a) limitări, legate de stabilirea tipului și a mărimii pedepsei;
- b) limitări, legate de posibilitățile de eliberare.

Sistemul de drept penal rusesc este unul care îmbină în sine toate aceste căi.

În Republica Moldova nu se pune în discuție ”apartența” sancțiunilor căii moniste sau dualiste de sancționare. Codul epanal al Republicii Moldova prevede pedeapsa și măsurile de siguranță în sistemul său de sancționare a persoanelor vinovate de săvârșirea unei infrațiuni. Noțiunea pedepsei este prevăzută în alin. 1 art. 61 din CP al RM conform căruia ”Pedeapsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infrațiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor”. Pedeapsa și măsurile de siguranță sunt asemănătoare ca scop și conținut or în temeiul alin. 1 art. 98 din CP al RM măsurile de siguranță au drept scop înlăturarea unui pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală. În acest sens, se are în vedere acel pericol care însoțește o infrațiune și acest pericol este parte componentă a prevenției care este și scopul pedepsei penale. În ceea ce ține de alte măsuri de siguranță, de exemplu, cele prevăzute la lit. d) și e) ale alin. 2 art. 98 CP al RM, considerăm că limetează dreptul de proprietate al persoanei vinovate de săvârșirea unei infrațiuni. Astfel, în urma analizei întreprinse și a experienței statelor străine menționată mai sus, considerăm oportună ideea ca pedeapsa penală și măsurile de siguranță să fie ”privite” distinctiv, nefiind generalizate sub aceeași noțiune a sancțiunii penale.

Referințe:

1. Schröder H. Die Vereinheitlichung der Strafe und sichernden Maßnahmen. În: ZStW. 1954. № 66. S. 180.
2. Щедрин Н.В., Терещенко А.И., Меры безопасности в уголовном законодательстве России и некоторых европейских государств. În: Правовая реформа и зарубежный опыт: сб. науч. ст. Краснояр. гос. унив. Красноярск, 2000.

3. Зубкова В.И. Уголовное наказание и его социальная роль: теория и практика. М., 2002.
4. Мицкевич А.Ф. Признаки преступления и наказания. Цели и механизмы действия наказания. Красноярск, 2005.
5. Шаргородский М.Д. Избранные труды по уголовному праву. СПб., 2003.
6. Streng F. Strafrechtliche Sanktionen. Stuttgart. 2005.
7. Dölling. Die Weiterentwicklung der Sanktionen ohne Freiheitsentziehung im deutschen Strafrecht. În: ZStW. 1990. № 104
8. Frisch W. Die Maßregeln der Besserung und Sicherung im strafrechtlichen Rechtsfolgensystem. În: ZStW. 1990. № 102.
9. Roxin Cl. Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band 1. Verlag Beck. 3 Aufl. München, 1997.
10. Die Freiheitsstrafe und ihre Surrogate im deutschen und ausländischen Recht / hrsg. von H.H. Jescheck. Baden Baden: Verlag Nomos, 1998. B. 3.
11. Metzger E. Die Vereinheitlichung der Strafe und der sichernden Maßnahmen. În: ZStW. 1954. № 66.
12. Шаргородский М.Д. Избранные труды по уголовному праву. СПб., 2003.
13. Уткин В.А. Наказание и иные меры уголовно-правового характера. În: Проблемы применения нового уголовно-исполнительного законодательства Российской Федерации. Томск, 1997;
14. Горобцов В.И. Развитие теории уголовно-правового принуждения в новом Уголовном кодексе Российской Федерации. În: Актуальные проблемы теории уголовного права и правоприменительной практики: межвуз. сб. науч. тр. Красноярск, 1997. р. 60–68;
15. Звечаровский И. Меры уголовно-правового характера: понятие, система и виды. În: Законность. 1999. № 3.
16. Щедрин Н.В. Уголовно-правовые санкции безопасности. În: Уголовное законодательство: состояние и перспективы развития: материалы конференции. Краснояр. гос. унт. Красноярск, 2002.
17. Яни П.С. Конфискация имущества и уголовная ответственность. În: Уголовное право. 2006. № 6.
18. Кудрявцев В.Н. Правое поведение: норма и патология. М., 1982.
19. Голик Ю.В. Уголовно правовое стимулирование позитивного поведения: вопросы теории. Новосибирск, 1992.
20. Мелтонян Р.М. Поощрительные нормы Уголовного кодекса Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Рязань, 1999.

21. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву. М., 1981.
22. Базылев Б.Т. Юридическая ответственность: (теоретические вопросы). Красноярск, 1985.
23. Ветрова Г.Н. Санкции в судебном праве. М., 1991.
24. Люблинский П.И. Международные съезды по вопросам уголовного права за десять лет (1905–1915). Петроград, 1915;
25. Жижиленко А.А. Наказание. Его понятие и отличие от других правоохранных средств. Петроград, 1914.

DREPTUL ȘI BISERICA ORTODOXĂ DIN PRINCIPATE/REGAT, TRANSILVANIA, BASARABIA ȘI BUCOVINA ÎN ANII 1831-1914

Ciobanu Igor,
doctor în științe juridice,
conferențiar universitar,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

Cotruță Artur,
magistru în drept penal

In the Romanian space, Christianity appeared in the 3-4 centuries, the local church was affiliated to the Orthodox Christian church. Over time, dogmas, customs, writings, the Bible greatly influenced justice in the region. In the 19th century, the Romanian space had been divided between several empires, being, however, also the united Romanian principalities. In the occupied areas, religion was an instrument in division and leadership, in the principalities the liberal and modernist ideas of the time predominated. In all regions in the laws there were criminal articles related to crimes against the church as well as sanctions for the people of the church. A classic crime differed enormously if the subject or victim of the crime was a servant of the cult or a simple citizen.

Keywords: Orthodox Christian church, religion, law, crime, crimes against the church.

Românii s-au născut creștini, drept dovadă episcopia Tomisului fiind printre primele episcopii și regiuni creștine. Deși în primele secole creștine în regiune era prezent și arianismul, acesta era practicat de triburile germanice ale goților, dar fusese interzis în anul 381 de către al doilea consiliu ecumenic. Bogomilismul-curent eretic fusese și el prezent în spațiul românesc, dar s-a pierdut prin lupta clerului românesc. Catolicismul în spațiul românesc în încercarea papilor de al instaura prin Episcopia Cumanilor în 1227, era prezent în Moldova medievală la Baia, Siret, Băcău, Suceava și Târgul Doamnei, unde erau comunități puternice de catolici. Disputele dintre Papa de la Roma și Patriarhul de la Constantinopol, cruciadele, ereziile au dat impuls ca biserica să se autoprotejeze, astfel a apărut dreptul canonic și legi care să dicteze o bună evoluție a cultului. În secolul XIX s-a produs o adevărată revoluție juridică când s-a început codificarea la propriu a bisericii și altor valori culturale, economice, sociale, etc.

Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei au fost elaborate și adoptate, în urma unor influențe și evenimente externe, au avut un caracter conservator, fiind niște norme relative constituționale. În Regulamentul Organic al

Valahiei, ce a fost adoptat la 1 iulie 1831, în Capitolul IX intitulat Clerul și ocârmuirea averii sale, erau stabilite condițiile alegerii Mitropolitului. Abuzurile și încălcările întreprinse de egumeni se judecau și cercetau de o comisie a mitropolitului. Simbriile a oamenilor bisericii și mănăstirii erau stabilite conform unui regulament alcătuit de către mitropolit, episcopii țării și logofătul treburilor bisericești. Un nou lăcaș de cult nu se putea ridica fără acordul Domnului Țării și a marelui logofăt. Hirotonisire nu se putea întreprinde fără un raport întocmit de arhieru, care era cercetat de Domnul Țării, acesta permițând sau interzicând hitoronisirea.

În timpul domniei lui Ioan Alexandru Cuza (1859-1866) după unirea Principatelor Române din 1859, s-a început organizarea Bisericii Ortodoxe Române, prin Decretul din 3 decembrie 1864 ce a fost mai mult provizorie. În anul 1872, pe 14 Decembrie s-a adoptat *Legea privitoare la alegerea episcopilor și la organizare sfântului Sinod numită și legea sinoidală*. Fiind modificată cu completări în anii 1895, 1909 și 1911, Legea are cinci părți: Partea I-a tratează alegerea mitropoliților și a episcopilor eparhiali [5,p,38]. Partea II-a și a III-a conține detalii despre alcătuirea sfântului Sinod, timpul adunării și cercul său de competență [6,p,1530-1532]. Partea a IV-a reglementează vactivitatea Consistoriului superior bisericesc, atribuțiile, componența și alegerea membrilor. În partea a V-a sunt eparhiile, numărul și delimitarea lor, datoriile episcopilor eparhiali, consitoriile spiritual-eparhiale, arhieriei titulari, seminarii, mănăstiri, numirea protoiereilor și a stareților [5,p,38].

În anul 1865 s-a creat unificarea legislației penale a principatelor române numit și Codul Penal al lui Cuza fiind inspirat de la codurile francez și prusian. Ulterior fiind modificat și completat pe 17 februarie 1874, conținea niște reglementări, despre infrațiunile din morma penale a acelor timpuri, care puteau fi imputate doar fețelor bisericești a tuturor cultelor înregistrate din principate. Conform art.166 preoții oricărui cult, ce vor celebra cununii, înaintea întocmirii actelor și formelor cerute de legislația civilă, erau sancționați cu o amendă de la 100 la 1000 de lei și în caz de recidivă, se pedepsea cu închisoarea până la doi ani. În conformitate cu art.167 orice preot sau față bisericească care în public în exercițiul funcției sau în afara execuțiului funcției va pronunța un discurs cuprinzând vreo critică sau cenzură guvernului, contra unei legi, decret domnesc, autoritate publică, se va pedepsi cu închisoare de la 3 luni până la 2 ani. Sancțiunile și latura obiectivă a infrațiunii și subiectul infrațiunii la art.169 erau aceleași ca la art.168 doar că se realiza prin scrieri sub formă de instrucțiuni pastorale [3, p.207-208].

Capitolul IV al Codului Penal a lui Cuza, intitulat Rezistență, nesupunere și alte necuviințate în contra autorității publice, secțiunea VII (Împiedicări la

liberul exercițiu al unei religii), art. 209, 210, 211, garantau prin pedepse și sancțiuni practicarea și exercitarea cultelor înregistrate, (art.210, 211, au fost modificate în anul 1874 pe 17 februarie). Conform art.209 persoanele care prin fapte sau amenințări vor opri efectuarea unui ritual sau proceduri a unui cult, a asista, a celebra vreo sărbătoare se sancționa cu amendă de la 100 la 1000 de lei. În conformitate cu art 210, cei care vor împiedica, practicarea unui ritual al unui cult, serviciu religios prin tulburări, dezordine, aceste fapte întreprinse într-un lăcaș de cult se pedepseau cu închisoare de la 15 zile până la o lună și cu amendă de la 26 la 200 de lei. Conform art.211 persoana care lovea preotul unui cult în timpul serviciului divin era pedepsit cu închisoarea până la doi ani. Ultragierea prin gesturi și cuvinte pe ministrul cultului în timpul exercitării atribuțiilor sale se pedepsea cu închisoarea de la 15 zile până la trei luni și cu amendă de 26 la 100 lei [3p, 223-224].

Pe data de 30 mai 1893 s-a adoptat *Legea clerului mirean și seminariilor*, modificată în anii: 1896, 1900, 1907, 1909 și 1910. Prin această lege s-au dat normele pentru organizarea și funcționarea clerului și seminariilor, anume a școlilor pentru formarea clerului. Legea are cinci părți, partea I-a este despre parohii, clerul superior și inferior și epitropiile parohiale; partea a II-a descrie numirea și datoriile clerului parohial; partea a III-a- judecarea preoților, diacoinilor și a tuturor slujitori bisericești; partea a IV-a se referă la seminarii, iar a V-a la întreținerea clerului [5, p.38].

În anul 1902 s-a votat *Legea administrațiunii casei bisericii* fiind modificată în 1904, iar în 1906 a fost încorporată în legea de organizare a Ministerului Instrucțiunii și Cultelor. Legea cuprindea norme despre administrarea și controlul fondurilor și averilor bisericești, mănăstirești și ale tuturor așezămintelor bisericești prin organele statului [5, p.38-39].

În Biserica Ortodoxă din Transilvania, după reactivarea ei și după recunoașterea independenței acestei mitropolii față de mitropolia sârbească, hotărâte legal prin Rescriptul din anul 1864 al împăratului Austriei, s-a adus articolul de lege ungar IX din anul 1868. Prin aceasta s-a inarticulat în legile Ungariei restabilirea mitropoliei ortodoxe române din Transilvania, Banat, Maramureș și separarea ei de mitropolia sârbească ca egale precum și dreptul de a-și reglementa și administra veniturile și afacerile sale bisericești în mod autonom prin organele sale proprii. În baza acestei legi la Congresul național bisericesc întrunit la Sibiu în anul 1868, la propunerea mitropolitului Andrei Șaguna s-a alcătuit "Statutul Organic" al Bisericii greco-orientale române din Ungaria și Transilvania care la 28 mai 1869 a primit sancțiunea regală [1,p,39-40]. Congresul național bisericesc al românilor ortodocși din Transilvania avea

în componența sa 10 preoți și 20 de mireni din fiecare episcopie, acestea din urmă funcționau sub controlul Consistorului Eparhial cu trei secțiuni: bisericească; școlară și epitropia [3,p,302] Acest statut conținea normele de organizare ale bisericii din mitropolia Transilvaniei precum și dispozițiile după care această biserică își va reglementa administrarea și conducerea independent, prin organele sale bisericești, școlare și economice [5, p,39-40].

Basarabia a fost anexată în 1812, iar pentru biserica ortodoxă din spațiul dintre Nistru și Prut au fost valabile legile adoptate pe timpul țarului Pentru I ce reprezenta baza normelor a cultului și anume *Regulamentul spiritual al lui Petru cel Mare* din anul 1721, când în locul patriarhului s-a instituit sfântul Sinod din Sankt-Petersburg, cea mai înaltă autoritate bisericească. Acest regulament tratează despre organizația și competența sfântului Sinod precum și despre organizarea eparhiilor și despre cler. Apoi la baza acestui regulament, treptat, din 1721 până în 1917, s-au introdus și modificat diferite norme dezvoltând legislația bisericească rusă. Dintre aceste norme face parte și *Statutul consistoriilor spirituale* adoptat la 9 aprilie 1883, în care sunt tratate administrarea eparhiilor, în special consistoriile spiritual eparhiale precum și alte chestiuni bisericești [5,p,40]. Arhiepiscopul Chișinăului și Hotinului Pavel Lebedev (1871-1882) constata că din 18 mănăstiri în Basarabia, în 13 serviciul divin se realiza numai în limba română, iar în 5 și anume Hârjăuca, Hârbovăț, Japca, Curchi și Călărășeuca era și câte o strană rusească. Pe la 1873-1874 arhiepiscopul Pavel a luat o dispoziție, ca în toate mănăstirile din Basarabia, pe lângă strana română să fie înființată și una rusă. La sfârșitul arhiepiscopiei lui Pavel în Basarabia se făcea serviciul divin în română în 207 biserici, în românește și rusă în 211 biserici și în 608 biserici în limba slavonă [7, p.147].

În 1845 în Imperiul rus, sub împăratul Nicolaie I s-a adoptat Codul privind sancțiunile penale și corecționale, ortodoxia fiind arma țarilor de pe Neva în extinderea teritorială, în Balcani în special. Basarabia fiind gubernie limitrofă, politica imperiului și procesele juridice, economice și sociale pentru extindere aveau o atenție sporită. Codul Penal Imperial Rus acorda o atenție deosebită ortodoxiei pentru a o păstra dar a și o folosi în politica de extindere spre sud-estul Europei.

În secțiunea a II-a, a codului nominalizat intitulată Infrațiunile împotriva credinței și contravențiile, protectoare a altor legi, în Capitolul I, intitulat Blasfemie și dezaprobarea credinței, conform art.182, persoana care public intenționat va defăima credința, Sfânta Treime, Sfânta Maria, s-au Crucea lui Iisus Hristos, s-au pe puterile cerești, s-au sfinții, martirii sau icoanele acestora se priva de toate drepturile, averile, și era deportat la munci silnice în mine de la 12 la 15 ani [8,p.628]. Capitolul II al Secțiunii a II-a se intitula Lepădarea și

distragerea de la credință, unde în conformitate cu art.190, pentru lepădarea de credință a unei persoane prin instigare, seducție s-au prin alte mijloace, de la religia creștină ortodoxă s-au cult creștin, și convertirea în islam, iudaism-mozaic, s-au altă religie necreștină se pedepsea și se priva de toate drepturile, cu confiscarea averii și deportarea la munci silnice în cetăți, forturi de la 8 la 10 ani. Acest articol conținea și pedepse pentru convertirea de la ortodoxie la un alt cult creștin, se priva persoane de toate drepturile, averile, și beneficiile, și se deporta pe viață în guberniile Tomsk sau Tobolsk [8,p,630] Art. 206,Erezia și Sciziunea: Făptuitorii de răspândirea erezii și sciziuni, care defăimau și demolau religia, se privau de toate drepturile, averile, și se pedepseau și cu deportarea pe viață: din Rusia Europeană în Regiunea Transcaucaziană, din regiunea Caucaz și Caspic și din guberniile Georgia și Imereti în Siberia, din Siberia în Orientul Îndepărtat [8, p. 633]. Capitoul IV intitulat Profanarea și deschiderea mormintelor, și jefuirea morților, în art. 242, pentru jefuirea Bisericii, prin spargere, fără violență, făptuitorii erau pedepsiți prin privarea de toate drepturile, averile, și deportarea la munci silnice în mine de la 12 la 15 ani [8, p.639], jefuirea Bisericii fără spargere se pedepsea prin privarea munci grele în fabrici de la 6 la 8 ani [8, p.640]. Conform art.1164, Persoana care se prezenta clarvăzător, cu puteri supranaturale sau sfânt cu puteri de la Dumnezeu, prin înșelăciune, escrocherie și provoca în popor tulburare și înfricoșare sau nesupunerea față de puterea statului, se priva de toate drepturile, averile, și beneficiile, și se pedepsea cu deportarea pe viață în locurile îndepărtate ale Siberiei [8, p.818.]

În 1774 Bucovina este anexată de către Austria. În anul 1781 sa adoptat *Regulamentul pentru regularea afacerilor spirituale bisericesti și școlare din Bucovina*, sancționat în 1786. *Regulamentul pentru Consistorul din Bucovina* adoptat în 1786 și sancționat în 1869 [5, p.40-41]. La începutul anului 1873 clerul român a obținut separarea bisericii române din Bucovina de Mitropolia Karlowitz, constituindu-se Mitropolia Bucovinei și a Dalmației [4, p.365]. Ucraineanul Artemon Manastyrski a fost numit arhimandrit consistorial și vicar general al arhiadiacezei Bucovinei, care după părerea românilor era în contradicție cu Regulamentul ecleziastic din 1786, ce era la baza organizării bisericii greco-orientale din Bucovina. Preoții români din Bucovina în număr de 150, pe 2 octombrie 1913 au adoptat o rezoluție în cadrul adunării convocată de "Asociațiunea Clerului". S-a adoptat o rezoluție în care preoțimea română a bisericii greco-orientale declara credință și supunere Prea Înaltei Case Imperiale de la Viena, nu și numirea lui Manastyrski ca vicar și cerea Senatului imperial și Dietei țării să-și exercite toată influența ca negocierile în cauza împărțirii diocезei să fie cât mai curând încheiate și îl asigurau pe arhiepiscop de încrederea și supunerea lor [2, p. 272-273].

Perioada cercetată în istoria Europei, dar și a spațiului românesc a fost una plină de zbucium, care a adus importante schimbări politice, ideologice și culturale. Câteva dominante se evidențiază în această perioadă: dezvoltarea treptată a unor noi realități sociale, efectuarea unor reforme de modernizare a societății și instituțiilor, problema agrară, suveranitatea și idee națională. Totodată, secolul XIX și începutul secolului XX este perioada când mișcările revoluționare, patriotice au avut un impuls puternic asupra populației și bisericii, statul a elaborat multiple coduri pentru a proteja instituțiile sale.

Referințe:

1. Constantin Hamangiu, Codul General al României, Volumul II,, București, Editura Librăriei Leon Alcalay ,1903.
2. Cornelia Bodea, Radu Ștefan Verggati, Nicolaie Iorga În Arhivele Vieneze și Ale Siguranței Regale,București, Editura Mica Valahie, 2012.
3. Ioan C. Barozzi, Codul Penal prin Întrebări și Răspunsuri, Editura Librăriei, București, 1910.
4. Istoria Românilor, Vol VII, Tom II, București, Editura Enciclopedică, 2003.
5. Nicolaie Popovici, Manual de Drept Bisericesc Ortodox Oriental cu Privire Specială Dreptul Particular al Bisericii Ortodoxe Române, Arad, Tipografia Diecezane ORT ROM, 1925.
6. Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei, Vol, București, Editura Întreprinderile "Eminescu "S.A., 1944.
7. Ștefan Ciobanu, Cultura Românească în Basarabia sub Stăpânirea Rusă, Chișinău, Editura "Asociației Uniunea Culturală Bisericească din Chișinău", 1923.
8. Полное собрание Законов Российской Империи. Собрание 2. Том XX. 1845. Санкт-Петербург, Тип. Отделения Собственной Е. И. В. Канцелярии, 1846.

SEMNELE SECUNDARE ALE LATURII SUBIECTIVE: ASPECTE TEORETICO-PRACTICE ȘI LEGISLATIVE

Copețchi Stanislav,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

In the present study are analyzed the secondary signs of the subjective side of offence: the reason and purpose. It is shown that reason and purpose are organically linked, in most cases the reason being the foundation of the formed purpose. However, the reason and purpose of the crime are independent, which is why they should not overlap. Despite the distinct nature of the two signs, the study of judicial practice demonstrates the presence of frequent cases in which the reason and purpose of the crime are confused. The secondary signs of the subjective side should not be confused with criminal guilt either. In some court cases were noticed terminological inaccuracies to establish the intention, the person empowered with the application of the criminal law, unfoundedly overlapping the intention with the criminal purpose.

Keywords: subjective side, purpose, reason, offence, qualification, constitutive sign, judicial practice.

Alături de atitudinea psihică a persoanei față de fapta prevăzută de legea penală, în structura laturii subiective mai intră: *motivul și scopul*.

Motivul infracțiunii exprimă acel stimulent determinant în luarea hotărârii infracționale pentru realizarea satisfacției persoanei. În schimb, esența scopului ca semn al laturii subiective constă în reflectarea rezultatului spre care tinde făptuitorul la săvârșirea faptei prevăzute de legea penală. Spre deosebire de motiv, care reflectă elementele de determinare conștientă a conduitei ilicite (cauzele interne ale acesteia), scopul, care este și el caracteristic, în general, activității voluntare, reflectă rezultatul spre care acesta tinde [1, p. 143].

Chiar dacă motivul și scopul, în general, au rolul de semne facultative, importanța acestora este incontestabilă, cel puțin în planul determinării caracteristicilor personalității infractorului și, mai ales, al individualizării pedepsei penale. Motivul și scopul joacă un rol semnificativ la formarea vinovăției. În context, în doctrină se subliniază: „stabilirea motivului infracțiunii ajută la determinarea formei și gradului de vinovăție, și, în consecință, la individualizarea pedepsei. Motivul este și baza socială a vinovăției, fiindcă el servește pentru evaluarea morală și etică a

actului, arată atitudinea făptuitorului față de valorile individului, ale societății, ale statului, caracterizează latura morală a comportamentului [2, p. 83].

De asemenea, motivul și scopul sunt organic legate între ele, în cele mai dese cazuri motivul fiind fundamentul scopului format. Autorul V.Ursu arată că „scopul nu vine de la sine, și apare datorită apariției motivului [2, p. 85]”. După N.Ciumac „scopul infrațiunii apare pe fondul motivului infrațional, ce împreună formează acea bază, pe care se naște vinovăția, ca fenomen volitiv sau intelectual, nemijlocit legat de săvârșirea infrațiunii și care are loc în momentul comiterii infrațiunii [3, p. 64]”. În același timp, așa cum menționează V.Ursu „scopul – ca element absolut necesar al motivației umane și subordonat mobilului – îl ajută pe om la întărirea motivației, la alegerea mijloacelor de realizare a acțiunii în anumite condiții date și la înlocuirea unor mijloace cu altele, în cazul schimbării circumstanțelor concrete de executare fizică a faptei [2, p. 84]”. În concluzie, G.Pavliuc relevă: „deși scopul și motivul infrațiunii sunt indisolubil legate între ele, acestea nu se află într-o relație de tipul „parte-întreg”: motivul infrațiunii caracterizează necesitatea subiectivă de a comite infrațiunea, pe când scopul infrațiunii caracterizează vectorul acesteia [4, p. 48]”.

În definitivă, subliniem că cele două semne au un caracter de sine stătător, motiv pentru care nu trebuie suprapuse.

În pofida caracterului distinct pe care-l comportă cele două semne, studiul practicii judiciare demonstrează prezența unor cazuri frecvente în care motivul și scopul infrațiunii sunt confundate. Este exemplificativ următorul fragment reținut într-o speță practică în care instanța a contopit motivul cu scopul infrațiunii: „C.C., acționând de comun acord cu alte persoane, în scop material, de înstrăinare a substanțelor narcotice (sublinierea ne aparține – n.a.), în circumstanțe nestabilite a procurat substanța stupefiantă – PVP [...] [5]”. Observăm că instanța a suprapus neîntemeiat motivul cu scopul infrațiunii. În speță, C.C. a acționat din interes material. Interesul material reprezintă motivul (imboldul) ce l-a determinat pe C.C. să comită infrațiunea. În același timp, înstrăinarea substanței narcotice (stupefiante) constituie finalitatea (scopul) urmărit de C.C. la săvârșirea faptei prejudiciabile.

Și în următoarea speță instanța a admis o inadverență terminologică la reliefarea motivului infrațiunii, suprapunându-l cu scopul infrațiunii: „X., aflându-se în incinta Primăriei satului C., r-nul D., acționând intenționat, având scopul dobândirii dreptului de a construi o terasă pe terenul aferent magazinului „L” din satul C., r-nul D., urmărind interesul material, profitând de relațiile de prietenie cu secretara Consiliului sătesc C., C.A., a determinat-o să falsifice decizia Consiliului sătesc nr.04/10 din 01.06.2005, prin înscrierea unor date vădit false [6]”. Observăm că instanța, la caracterizarea imboldului determinant în luarea hotărârii infraționa-

le, a punctat că inculpatul a acționat „urmărind un interes material”. Din punctul nostru de vedere, expresia „urmărind un interes material” constituie o cacofonie. Nu este clar ce a vrut să nuanțeze instanța: motivul sau scopul infracțiunii. Dacă motivul, atunci instanța urma să opereze cu expresia de genul „acționând din interes material”, ci nu „urmărind un interes material”. Cea din urmă expresie caracterizează direcția subiectivă a făptuitorului – trăsătură inerentă scopului, nu însă motivului infracțiunii. Totuși, avându-se în vedere esența speței, cel mai probabil instanța a dorit să evoce motivul infracțiunii. În fine, constatăm că instanța, la determinarea motivului infracțiunii a folosit termeni inerenți atât motivului, cât și scopului infracțiunii, fapt inadmisibil. Folosirea unor asemenea termeni hibridi nu are decât să știrbească din aplicarea calitativă a legii penale (*i.e.* conformă principiului legalității incriminării).

Problema disocierii clare între motiv și scop este remarcată și la nivel legislativ. De pildă, pune în gardă expresia „săvârșită din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane” înscrisă la lit. b¹) alin.(2) art.327 CP RM [7] (abuzul de putere sau abuzul de serviciu). În special, provoacă neclarități natura semnului desemnat prin expresia „în scopul realizării altor interese personale”. S-ar părea că scopul infracțiunii. La această concluzie ne îndeamnă sintagma „în scopul realizării”. Bine. Atunci de ce, în conținutul aceleiași circumstanțe agravante sunt uzitate expresiile: „din interes material” și „în interesul unei terțe persoane”? Este limpede că cele din urmă două expresii exprimă motivul infracțiunii. În aceste condiții, nu este clară rațiunea distingerei făcute de către legiuitor. Pe bună dreptate se întreabă V.Stati: de ce legiuitorul se referă la scopul infracțiunii doar în prima situație, nu și în celelalte două: „interes material”; „interesul unei terțe persoane” [8, p. 97]? Întrebarea este cât se poate de întemeiată avându-se în vedere că, de exemplu, în textul art.332 și 335 CP RM legiuitorul operează cu expresia „în alte interese personale”, nu însă cu expresia „în scopul realizării altor interese personale”. Respectiv, în conjunctura infracțiunilor de fals în acte publice și de abuz de serviciu expresia „în alte interese personale” caracterizează motivul infracțiunii, ci nu scopul infracțiunii. Opera legiuitorului poate avea următoarea explicație: neînțelegerea clară a esenței motivului și scopului infracțiunii (fie este neînțeleasă semnificația termenului „interes” ca desemnând motivul infracțiunii, fie nu s-a perceput sensul expresiei „în scopul realizării”).

Până la urmă, considerăm că legiuitorul ar trebui să-și revadă punctul său de vedere pe marginea semnului calificativ consemnat lit.b¹) alin.(2) art.327 CP RM. Identificăm două soluții: a) modificarea expresiei „în scopul realizării altor interese personale” astfel încât aceasta să caracterizeze motivul infracțiunii; b)

reconfigurarea semnului circumstanțial agravant nominalizat, astfel încât acesta să caracterizeze, în exclusivitate, scopul infrațiunii.

În altă privință, accentuăm că semnele secundare ale laturii subiective nu trebuie confundate nici cu vinovăția penală.

În următorul fragment judiciar sesizăm o inadvertență la stabilirea intenției, instanța suprapunând neîntemeiat intenția cu scopul infracțional: „B.R. urmărind scopul punerii în circulație ilegală (sublinierea ne aparține – n.a.) a substanțelor narcotice, psihotrope și analoagelor lor în scop de înstrăinare, a săvârșit acțiuni prejudiciabile de circulație ilicită a drogurilor, manifestată prin procurarea lor din diferite surse [9]”. Expresia „urmărind scopul punerii în circulație ilegală” trebuie reformulată în măsura în care să arate conținutul intenției, ci nu al scopului infracțiunii. În opinia noastră, instanța urma să reflecte în hotărâre că B.R. „avea intenția să pună în circulație ilegală”. În speță, intenția a fost suprapusă parțial cu scopul infracțiunii.

Aceeași incoerență terminologică este sesizată în următoarele spețe practice: „U.Gh., fiind în stare de ebrietate alcoolică, aflându-se în casa lui N.N., în urma relațiilor ostile apărute, cu scopul de a o omorî (sublinierea ne aparține – n.a.), i-a aplicat acesteia două lovituri cu un topor peste cap, cauzându-i vătămări corporale grave, periculoase pentru viața, de la care aceasta a decedat pe loc [10]”; „X., urmărind scopul omorului intenționat cu bună știință asupra unui minor, în urma unui conflict, i-a aplicat o lovitură cu un cuțit de bucătărie, prietenei sale [11]”. În opoziție este corectă următoarea formulare remarcată într-o speță jurisprudențială: „inculpatul G.V., având intenția (sublinierea ne aparține – n.a.) de a comite omorul lui Ș.E. [12]”

În altă privință, urmează să răspundem la următoarea întrebare, suficient de întâlnită în doctrină, răspunsul la care, comportă, inclusiv, implicații practice: motivul și scopul sunt inerente doar infracțiunilor intenționate sau și celor comise din imprudență?

În opinia unor autori, „la calificarea infracțiunilor motivul și scopul posedă relevanță juridico-penală doar în ipoteza faptelor comise intenționat [13, p. 14]”. În ceea ce ne privește, răspunsul la întrebarea sus-reliefată trebuie diferențiat în funcție de: a) tipul semnului subiectiv secundar – motiv sau scop, și b) caracterul obligatoriu sau facultativ al scopului și motivului infracțiunii.

Astfel, în ipoteza scopului, infrațiunea poate fi săvârșită, în exclusivitate, cu intenție. Această concluzie transpune mult mai limpede în cazul infracțiunilor în care scopul este consacrat drept semn constitutiv (de bază). În atare ipoteză, este prezentă așa-numita „intenție calificată prin scop”. Aceasta pare a fi regula. Nu considerăm necesar absolutizarea concluziei sus-notate. De exemplu, drept excepție, scopul special poate fi incident unor infracțiuni comise din imprudență. Este cazul componentelor de infrațiune unde urmarea prejudiciabilă apare pe

post de semn obiectiv, față de care făptuitorul urmează să manifeste imprudență. În această ipoteză, urmarea prejudiciabilă apare pe post de semn calificativ (*i.e.* circumstanțial agravant). Respectiv, scopul infrațiunii este inserat în textul componente de bază, exprimând intenția făptuitorului față de cele comise, și consemnate în textul componente de bază. În situația incidenței semnului circumstanțial agravant (în speță, a urmării prejudiciabile) scopul infrațiunii rămâne a fi semn obligatoriu. La această concluzie ne îndeamnă regula construcției componente de infrațiune cu circumstanțe agravante, în corespundere cu care, pe lângă semnele suplimentare (menite să agraveze răspunderea penală) componenta cu circumstanțe agravante include *per se* semnele înscrise în cadrul componente de bază. Cu titlu de exemplu, evocăm cazul actului terorist soldat cu decesul unei persoane din imprudență (lit.b) alin.(3) art.278 CP RM). În definitivă, pare a fi prea categorică următoarea afirmație întâlnită în teoria dreptului penal: „infrațiunile săvârșite cu alte forme de vinovăție (altele decât intenția – *n.a.*) nu pot include în componenta de infrațiune un scop special [13, p. 15]”.

În ceea ce privește motivul, considerăm că răspunsul trebuie diferențiat în funcție de particularitatea, dacă acesta, în cadrul componente de infrațiune, constituie semn obligatoriu sau facultativ. Astfel, în ipoteza în care motivul infrațiunii reprezintă semn obligatoriu infrațiunea poate îmbracă doar forma intenționată de exprimare a vinovăției. În contrast, în cazul infrațiunilor săvârșite din imprudență motivul infrațiunii nu constituie semn obligatoriu. În pofida acestuia fapt, motivul infrațiunii urmează a fi stabilit chiar și în cazul infrațiunilor săvârșite din imprudență. În context, V.V. Videakin și M.S. Fokin enunță cu drept cuvânt: „atât psihologia, cât și științele juridice au recunoscut că motivele pot avea atât un caracter conștient, cât și unul inconștient [14, p. 207]”. Desigur, motivele săvârșirii unei infrațiuni imprudente diferă de motivele săvârșirii unei infrațiuni intenționate.

Precizăm că în cazul infrațiunilor săvârșite din imprudență (dar și a celor comise intenționat), motivul, în postura de semn facultativ al componente de infrațiune, poate avea însemnătate în alte planuri (*e.g.* al individualizării pedepsei, al identificării cauzelor conduitei imprudente a făptuitorului etc.). În opinia întemeiată a lui S.Brînza și V.Stati: „stabilirea motivului infrațiunii se impune în fiecare caz concret, ca un element necesar pentru calificarea faptei, chiar dacă legiuitorul nu circumstanțiază expres care este acel motiv. Cunoașterea motivului infrațiunii servește totdeauna la determinarea pericolozității făptuitorului și la stabilirea măsurii de apărare socială adecvată acestei pericolozități [15, p. 691]”.

Grosso modo, motivul infrațiunii trebuie identificat în orice caz: indiferent de forma vinovăției cu care acționează făptuitorul, și pe care o cere legea penală. În opoziție, neidentificarea motivului infrațiunii creează premise în avansarea

ipotezei de săvârșire a faptei penale de către un iresponsabil. Are dreptate K.K. Stankevici atunci când afirmă că „comportamentul oricărei persoane responsabile are la bază o motivație [16, p. 188]”. Din considerentele expuse *supra*, provocă nedumerire următoarea constatare a instanței de judecată desprinsă dintr-un caz din practica judiciară: „inculpatul C.A., aflându-se la domiciliul tatălui său, *fără careva motiv* (sublinierea ne aparține – *n.a.*) a inițiat un conflict cu tatăl său. Urmare a conflictului, C.A. i-a aplicat tatălui său multiple lovituri cu un ciocan în zonele vitale ale corpului, inclusiv în regiunea capului, provocându-i decesul [17]”. Provoacă reticență expresia „*fără careva motiv*” reținută în învinuirea adusă inculpatului C.A. Or, orice omor intenționat (ca de altfel, orice infrațiune) este comisă în baza unor motive.

În ceea ce privește raționamentele neindicării motivului în dispoziția normei, în cazul infrațiunilor săvârșite din imprudență, A.I. Rarog relevă: „În ciuda faptului că comportamentul unei persoane în cazul infrațiunilor din imprudență este, de asemenea, motivat, totuși, legiuitorul nu acordă acestuia importanță calificativă. Acest lucru este justificat de faptul că în cazul infrațiunilor săvârșite din imprudență motivul comportamentului uman nu se extinde niciodată asupra urmărilor socialmente periculoase, întrucât acestea nu apar drept mijloc de satisfacere a necesităților, ce stau la baza comportamentului imprudent [18, p. 141]”. Un punct de vedere similar îl exprimă V.V. Videakin și M.S. Fokin [14, p. 208].

În continuare, în același registru, se impune să clarificăm care este modalitatea concretă a intenției în cazul infrațiunilor în care motivul și scopul constituie semne obligatorii.

Cert e că atunci când scopul este inserat în dispoziția normei drept semn de bază, făptuitorul acționează cu *intenție directă* (desigur, cu excepțiile de rigoare, asupra căruia am statuat mai sus). Cu acest prilej, în doctrină se evocă: „dacă legiuitorul a inclus în dispoziția normei juridico-penale, în calitate de semn constitutiv sau calificativ, un scop special, atunci această infrațiune poate fi săvârșită doar cu intenție directă [13, p. 15]”. Este de neimaginat ca făptuitorul să urmărească atingerea unei finalități anume și, totodată, să acționeze cu intenție indirectă.

În principiu, aceeași certitudine o atestăm în cazul în care în postura de semn obligatoriu este stipulat motivul infrațiunii. De pildă, D.A. Garbatovici și A.N. Klansen susțin următoarele: „dacă legiuitorul specifică în dispoziția normei juridico-penale un motiv special, în calitate de semn principal în cadrul componentei de infrațiune sau în calitate de semn calificativ, atunci o astfel de infrațiune poate fi săvârșită numai cu intenție directă, indiferent de modul în care este construită componenta de infrațiune în dispoziția normei juridico-penale, fie că este formală, fie că este materială [13, p. 14]”. Pe bună dreptate se menționează în doctrină

că „motivul devine irealizabil în cazul unei atitudini indiferente față de urmări [14, p. 208]”.

În altă privință, consemnăm că, de regulă, motivul și scopul sunt semne facultative și doar în cazul unor componente de infrațiune concrete acestea obțin rolul de semne obligatorii, având deci importanță la calificare; lipsa lor are drept consecință lipsa componentei de infrațiune. Doar atunci când acestea sunt prevăzute expres în dispoziția articolelor din Partea Specială a Codului penal sau prezența acestora este dedusă din natura juridică a unei componente de infrațiune concrete, motivul și scopul constituie semne obligatorii ale componentei de infrațiune. Deci, motivul și scopul infrațiunii devin semne obligatorii atunci când: a) sunt prevăzute expres în dispoziția normei incriminatorii sau b) sunt deduse din natura juridică a infrațiunii. Așa cum am punctat *supra*, motivul și scopul pot fi inserate în calitate de semne obligatorii doar atunci când forma vinovăției, în cadrul componentei de infrațiune, este intenția.

Potrivit doctrinei, „motivele infrațiunii trebuie să intre în rândul semnelor conținutului juridic al infrațiunii atunci când anumite imbolduri, care mărturisesc despre pericolozitatea socială sporită a faptei și a persoanei făptuitorului, sunt imanente tuturor infrațiunilor de acest gen [19, p.934]”. În același timp, legiuitorul amintește despre scopul special fie pentru a sublinia că obiectul juridic special al infrațiunii este într-atât de însemnat, încât chiar și amenințarea în adresa lui trebuie considerată ca infrațiune consumată (de exemplu, terorismul (*a se citi* – actul terorist – *n.a.*) (art.278 CP RM), banditismul (art.283 CP RM), uzurparea puterii de stat (art.339 CP RM) etc.), fie pentru a reliefa orientarea subiectivă a infrațiunii împotriva unui anumit obiect juridic special (de exemplu, tâlhăria (art.188 CP RM), pungășia (art.192 CP RM) etc.). În acest mod, scopul special, privit ca element structural al laturii subiective a infrațiunii, trebuie evidențiat numai în acele conținuturi de infrațiune, în care aceasta o reclamă trăsăturile specifice ale obiectului apărut de dispoziția normei penale corespunzătoare [19, p. 125]. Totodată, după cum remarcă just, S.Brînza, „scopul infrațiunii imprimă faptei relevanță penală [20, p. 94]”.

Lipsa motivului sau a scopului cerut de lege, în calitate de semn obligatoriu, are drept consecință imposibilitatea calificării celor comise potrivit legii penale. În alte cazuri, atunci când scopul sau motivul apar pe post de semn calificativ, lipsa acestora permite calificarea celor săvârșite potrivit normei ce cuprinde componenta de bază.

De regulă, pentru calificarea faptei care cere prezența scopului, în calitate de semn obligatoriu al componentei de infrațiune, nu este necesar ca scopul să fie atins. În acest sens, S.Brînza accentuează că „calificarea infrațiunii este determi-

nată de formarea scopului, nu de realizarea acestuia [20, p. 96]”. Drept excepție, în unele cazuri, pentru consumarea infracțiunii legea cere atingerea scopului țintit. În caz contrar, cele comise reprezintă o tentativă la săvârșirea infracțiunii. De exemplu, pentru consumarea infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.238 CP RM (dobândirea creditului, împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare prin înșelăciune) este inevitabil ca făptuitorul să atingă scopul țintit, concretizat în: a) obținerea creditului, împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare; b) majorarea sumei creditului, împrumutului sau a despăgubirii/indemnizației de asigurare; c) obținerea creditului sau a împrumutului în condiții avantajoase.

În unele componente de infracțiune scopul este semn secundar obligatoriu doar în anumite circumstanțe. De exemplu, este cazul unor infracțiuni cu acțiuni alternative, unde scopul este semn obligatoriu atașat doar unor acțiuni din cele alternative, dar nu tuturor acțiunilor. De exemplu, în cazul infracțiunii prevăzute la art.236 CP RM scopul este semn constitutiv doar atunci când fapta prejudiciabilă se exprimă prin acțiunea de fabricare a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false. În ipoteza în care fapta prejudiciabilă se exprimă în acțiunea de punere în circulație a respectivelor entități materiale, scopul nu mai este semn obligatoriu.

Unele componente de infracțiune au în conținutul lor un *scop primar și unul secundar*. Pentru a fi în prezența unei atare componente de infracțiune, trebuie identificat atât scopul primar, cât și scopul secundar. Cu titlu de exemplu poate fi fapta de spălare a banilor. În acest sens facem trimitere la comentariul efectuat de V.Stati: „Scopul special al infracțiunii de spălare a banilor este scopul introducerii în circuitul legal a bunurilor care constituie venituri ilicite. În cazul primei modalități normative a acțiunii prejudiciabile – convertirea sau transferul bunurilor de către o persoană care știe ori trebuia să știe că acestea constituie venituri ilicite – acestui scop i se adaugă un scop secundar, care poate adopta oricare din următoarele două forme: 1) scopul de a tăinui sau a deghiza originea ilicită a bunurilor; 2) scopul de a ajuta orice persoană, implicată în comiterea infracțiunii principale, de a se sustrage de la consecințele juridice ale acestor acțiuni [21, p. 214; 22, p. 297]”.

În rezultatul studiului efectuat formulăm următoarele **concluzii**: motivul și scopul sunt organic legate între ele, în cele mai dese cazuri motivul fiind fundamentul scopului format. Totuși, motivul și scopul infracțiunii au un caracter de sine stătător, motiv pentru care nu trebuie suprapuse. În pofida caracterului distinct pe care-l comportă cele două semne, studiul practicii judiciare demonstrează prezența unor cazuri frecvente în care motivul și scopul infracțiunii sunt confundate. Problema disocierii clare între motiv și scop este remarcată și la nivel legislativ. Provoacă neclarități natura semnului desemnat prin expresia „în scopul realizării altor interese personale”, înscris la lit.b¹) alin.(2) art.327 CP RM. Semnele secundar

dare ale laturii subiective nu trebuie confundate nici cu vinovăția penală. În unele spețe judiciare au fost sesizate inadvertențe terminologice la stabilirea intenției, persoana abilitată cu aplicarea legii penale suprapunând neîntemeiat intenția cu scopul infracțional. În ipoteza în care motivul infracțiunii reprezintă semn obligatoriu infracțiunea poate îmbracă doar forma intenționată de exprimare a vinovăției. În contrast, în cazul infracțiunilor săvârșite din imprudență motivul infracțiunii nu constituie semn obligatoriu. Lipsa motivului sau a scopului cerut de lege, în calitate de semn obligatoriu, are drept consecință imposibilitatea calificării celor comise potrivit legii penale. În alte cazuri, atunci când scopul sau motivul apar pe post de semn calificativ, lipsa acestora permite calificarea celor săvârșite potrivit normei ce cuprinde componența de bază.

Referințe:

1. GIURGIU, N. Legea penală și infracțiunea (doctrină, legislație, practică judiciară). Iași: Gama, 1996. 448 p.
2. URSU, V. Vinovăția – condiție inerentă a răspunderii juridice. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2017. 189 p.
3. CIUMAC, N. Importanța semnelor facultative în stabilirea răspunderii penale. În: Revista Națională de Drept, 2018, nr.1-3, p. 63-65.
4. PAVLIUC, G. Semnele secundare ale laturii subiective a infracțiunii: implicații procesual penale. În: Modern scientific challenges and trends: a collection scientific works of the International scientific conference (20th June, 2018) - Warsaw: Sp. z o. o. "iScience", 2018, p. 46-51.
5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25 martie 2020. Dosarul nr.1ra-795/2020. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: http://juris-prudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15596
6. Sentința Judecătorei Drochia, sediul Central din 17 octombrie 2017. Dosarul nr.1-26/17. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: https://jdr.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/6ccfadad-c7cd-e711-80d7-0050568b4d5b
7. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.
8. STATI, V. Observații referitoare la amendamentele operate în Codul penal prin Legea nr.60/2016. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe sociale”, 2016, nr.3(93), p. 90-97.
9. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04 martie 2020. Dosarul nr.1ra-815/2020. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: http://juris-prudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15478

10. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 13 februarie 2019. Dosarul nr.1re-7/2019. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12994
11. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 13 ianuarie 2021. Dosarul nr.1-15/2021. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/9cfc257f-3a8e-4e92-88b8-6-b5064c71530
12. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04 decembrie 2019. Dosarul nr.1ra-2201/2019. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=14757
13. ГАРБАТОВИЧ, Д.А., КЛАССЕН, А.Н. Квалификация преступлений по мотиву и цели. În: Вестник ЮУрГУ. Серия «Право», 2017, №3, с. 13-18.
14. ВИДЯКИН, В.В., ФОКИН, М.С. Уголовно-правовое значение мотива при квалификации преступления. În: Вестник Омского университета. Серия «Право». 2012. № 2 (31), с. 207-209.
15. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială, vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
16. СТАНКЕВИЧ, К.К. Терминологические проблемы использования категорий «мотив» и «цель» преступления в нормах Уголовного кодекса Российской Федерации. În: Вестник Омского университета. Серия «Право». 2017. № 2 (51). с. 185-189.
17. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 07 decembrie 2020. Dosarul nr.1-724/2020. [Accesat: 15.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/a91f33d5-8ab1-4215-91d5-d9549af0ba3a
18. РАРОГ, А.И. Квалификация преступлений по субъективным признакам. Санкт-Петербург: «Юридический центр Пресс», 2002. 304 с.
19. BRÎNZA, S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
20. BRÎNZA, S. Rolul scopului în procesul de stabilire a gradului prejudiciabil al faptei. În: Revista Științifică a USM, „Studia Universitatis”, Seria „Științe sociale”, 2007, nr.3, p. 94-98.
21. STATI, V. Infracțiuni economice: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2014. 530 p.
22. STATI, V. Elementele constitutive și elementele circumstanțiale agravante ale infracțiunilor prevăzute la art.243 CP RM. În: Revista Științifică a USM, „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2014, nr.3(73), p. 290-301.

ASPECTE GENERALE PRIVITOARE LA DETENȚIUNEA PE VIAȚĂ, ÎN DREPTUL PENAL ROMÂN

Drăghici Vasile,

profesor universitar, doctor,

Facultatea de Drept și Științe administrative, Universitatea „Ovidius”

din Constanța, România

In the Romanian criminal law, life imprisonment, as the main punishment, was introduced by Decree Law no. 6/07 January 1990, which abolished the death penalty provided for in the Criminal Code of 1969. Life imprisonment has become the most severe punishment that can be applied to an individual when he has committed a crime. Life imprisonment is provided as the main punishment for the most serious crimes incriminated in the Romanian criminal law.

Keywords: Romanian Criminal Code, imprisonment, life imprisonment.

1. Considerații introductive

Potrivit dispozițiilor art. 53 Cod penal român pedepsele principale aplicabile persoanei fizice sunt detențiunea pe viață, închisoarea și amenda.

În doctrina penală română, majoritatea autorilor, atunci când definesc pedeapsa, pornesc de la etimologia cuvântului „pedeapsă” (latinescul „*poena*”, grecescul „*poiini*” sau „*koena*” în sanscrita), identifică apoi „pedeapsa” ca instituție fundamentală a dreptului penal, în corelație cu instituțiile infracțiunii și răspunderii penale, arătând ulterior că pedeapsa este o sancțiune represivă, aplicată unei persoane, care comite o infracțiune, cu vinovăție, având un rol de apărare socială și în scopul prevenirii săvârșirii de alte fapte penale [1].

Funcțiile pedepsei sunt, în general, cele de constrângere, reeducare, eliminare, exemplaritate [2], iar scopul pedepsei este prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni și restabilirea ordinii de drept.

Pedepsele privative de libertate, în lumina reglementării penale române, sunt închisoarea și detențiunea pe viață. Ambele categorii de pedepse presupun înlăturarea definitivă sau temporară a persoanei condamnate din societate și izolarea acesteia în locuri special amenajate, în condițiile legii [3].

2. Detențiunea pe viață

2.1. Considerații istorice

În „*Codul penal și procedură penală. Barbu Știrbei*” (1850), de inspirație franceză, erau prevăzute mai multe categorii de pedepse, între care și munca silnică pe viață în ocnă, alături de alte pedepse cu închisoarea.

Ulterior, în primul *Cod penal modern român, din 1864*, pentru cele mai grave infrațiuni, denumite „crime” se prevedea, în continuare, ca pedeapsă, munca silnică pe viață, natura juridică a pedepsei fiind aceea de pedeapsă criminală.

În *Codul penal român din 1937* legiuitorul român a reglementat, în categoria pedepselor privative de libertate, atât munca silnică pe viață, cât și detențiunea grea pe viață [4].

În *Codul penal român din 1969* nu mai este prevăzută, ca pedeapsă principală și detențiunea pe viață, fiind reglementată pedeapsa cu moartea, înțelegându-se însă ca o măsură represivă excepțională.

2.2. Considerații de drept comparat:

Codul penal italian : În Cartea I, Titlul II, Partea I, „ Despre tipurile de pedepse în general”, la art. 17 alin. 2 , este prevăzută pedeapsa detențiunii pe viață ca pedeapsă principală.

În art. 22 se arată că detențiunea pe viață este continuă și se execută într-unul din penitenciarele destinate acestui scop, cu obligația de a munci și cu izolare pe timpul nopții, condamnatul putând să lucreze în aer liber.

Codul penal francez : În Titlul III, Cap. I, Secțiunea 1, Subsecțiunea 1, în art. 131-1 este reglementată, în categoria pedepselor criminale, aplicabile persoanelor fizice și reclusiunea criminală alternativ cu detențiunea penală pe viață.

Codul penal german : Potrivit dispozițiilor din Secțiunea III, Titlul I, art. 38 în legea penală germană pedeapsa cu închisoarea este limitată în timp, până la 15 ani, (limita minimă fiind de o lună), cu excepția situației când legea prevede, pentru infrațiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață.

Codul penal danez : La Capitolul 6 intitulat „Pedepsele”, în art. 33 alin. 1, se prevede că pedeapsa cu închisoarea se aplică fie pe viață, fie pe durate fixe, care nu pot fi mai mici de 7 zile și nici mai mari de 16 ani.

În alineatul 3 se arată că făptuitorul, care la data săvârșirii faptei nu împlinise 18 ani, nu poate fi condamnat la închisoare pe viață.

Codul penal grec : În Cartea I, Capitolul IV, art. 51 alin. 1 sunt prevăzute categoriile de pedepse printre care și detențiunea, ulterior în art. 52 alin.1 arătându-se că aceasta este pe viață sau cu durată determinată, detențiunea pe viață trebuind să fie expres prevăzută de lege, pentru infrațiunea la care se aplică.

Codul penal polon : În Capitolul IV, art. 32 alin. 5, este prevăzută ca sancțiune penală privarea de libertate pe viață. Sancțiunea nu se aplică infractorilor minori, având un regim de executare progresiv, asemănător cu regimul de executare al pedepselor privative de libertate, prevăzut de legea penală română.

Codul penal ungar : În Capitolul VII, la Secțiunea 33 sunt prevăzute categoriile de pedepse, la alin. 1, lit. a fiind prevăzută și pedeapsa cu închisoarea. Ulterior, în Secțiunea 34 se arată că pedeapsa cu închisoarea se aplică pe o perioadă determinată sau pe viață. Închisoarea pe viață nu se aplică pentru persoanele care la data săvârșirii infracțiunii nu împliniseră 20 de ani. În hotărârile judecătorești în care se dispune aplicarea unei asemenea pedepse este obligatoriu a se preciza dacă persoana condamnată se poate libera condiționat, situație în care se arată și mecanismul tehnic privind fracția minimă de pedeapsă ce trebuie executată (25-40 de ani), termenul de încercare pentru liberarea condiționată fiind de cel puțin 15 ani.

Codul penal din Republica Moldova : În Capitolul VII, intitulat „Pedeapsă penală”, în Secțiunea 62, alin. 1, lit. g este prevăzută ca pedeapsă și închisoarea pe viață, natura juridică a acesteia fiind de pedeapsă principală (potrivit aliniatului 2 este definită ca pedeapsă de bază).

În art. 71 este prevăzută apoi ca încarcerare pe viață când se reglementează aplicarea ei.

Astfel, se arată că detențiunea pe viață constă în privarea unei persoane condamnate pe tot restul vieții sale, putând fi impusă numai pentru infracțiuni extrem de grave. Detențiunea pe viață nu poate fi aplicată femeilor și minorilor [5].

Se observă astfel că, în majoritatea codurilor penale europene detențiunea pe viață este prevăzută ca pedeapsă principală, neputând fi aplicată minorilor (în Codul penal moldovean nu poate fi aplicată inclusiv femeilor), cu posibilitatea liberării condiționate, după executarea unei fracții minime de pedeapsă (între 15-40 ani).

Există și state europene unde nu se prevede pedeapsa detențiunii pe viață, cum ar fi: Croația, Norvegia, Slovenia, Portugalia (în acest stat detențiunea pe viață a fost interzisă prin Constituție) [6].

2.3. Definiție și caracterizare :

În legea penală română detențiunea pe viață, ca pedeapsă principală, a fost introdusă prin Decretul Lege nr. 6/07 ianuarie 1990, prin care s-a înlăturat pedeapsa cu moartea, prevăzută în Codul penal din 1969.

Astfel, detențiunea pe viață a devenit cea mai severă pedeapsă care poate fi aplicată unei persoane fizice, atunci când aceasta a săvârșit o infracțiune.

Definiția pedepsei cu detențiunea pe viață o regăsim în art. 56 din Codul penal român, unde se arată că aceasta constă în privarea de libertate pe o durată nedeterminată.

Detențiunea pe viață este prevăzută ca pedeapsă principală pentru infracțiunile cele mai grave incriminate în legea penală română.

În acest sens, în Codul penal român - Partea specială, detențiunea pe viață alternativ cu pedeapsa închisorii de la 15 la 25 ani este prevăzută pentru infracțiunile: de omor calificat (art. 189 Cod penal), contra securității naționale (trădare prin ajutarea inamicului – art. 396 Cod penal, înalta trădare – art. 398 Cod penal, atentatul care pune în pericol securitatea națională – art. 401 Cod penal, atentatul contra unei colectivități – art. 402 Cod penal), de genocid și contra umanității (art. 438 alin.1, 3, 4 Cod penal), contra umanității (art. 440 Cod penal) [7].

De asemenea, în aceeași modalitate a procedat legiuitorul român și în cazul prevederii detențiunii pe viață ca pedeapsă alternativă la pedeapsa închisorii de 15 la 25 ani în domeniul nepenal, reglementate de legi specifice. Astfel, în Legea nr. 21/2020, privind Codul aerian al României se prevede, la art. 122 alin. 1, că faptele reglementate în articolele 112, 113, 116 și 118, care au avut ca urmare moartea uneia sau a mai multor persoane se pedepsesc cu închisoare de 15 la 25 ani sau detențiune pe viață. Se observă astfel că, legiuitorul român în această variantă a alternanței detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii de la 15 la 25 ani a prevăzut-o ca pedeapsă principală, pentru infracțiuni în formă tip (atentatul care pune în pericol securitatea națională, atentatul contra unei colectivități), dar și pentru infracțiuni în formă agravată raportate la cele tip (omor calificat, înalta trădare etc).

În același timp, detențiunea pe viață este prevăzută ca pedeapsă unică în cazul infracțiunii de genocid în formă agravată, reglementată în art. 438 alin. 2 Cod penal român, rațiunea agravării ținând de condiția de timp atașată ca și condiție esențială elementului material al infracțiunii (infracțiune săvârșită pe timp de război).

Raportată la celelalte pedepse principale, reglementată de legea penală română, detențiunea pe viață este una absolut determinată, având dezavantajul că nu poate fi adaptată.

Deși poate fi considerată o pedeapsă cu caracter permanent (perpetuu) individualizarea administrativă a executării acestei pedepse funcționează și în acest caz, persoana condamnată având posibilitatea liberării condiționate din executarea detențiunii pe viață după executarea unei fracții minime de pedeapsă de 20 ani și întrunirea altor condiții cumulative (art. 99 Cod penal român).

2.4. Aplicarea pedepsei detențiunii pe viață

Ca și în cazul celorlalte pedepse principale instanța de judecată, utilizând criteriile generale de individualizare, reglementate în art. 74 Cod penal român, stabilește pedeapsa detențiunii pe viață în raport cu gravitatea infracțiunii

săvârșite și cu pericolozitatea infractorului. Astfel, judecătorul verifică mai întâi dacă pedeapsa detențiunii pe viață este prevăzută de lege pentru infrațiunea dedusă judecății, după care, folosind criteriile, menționate anterior, stabilește dacă este necesară aplicarea detențiunii pe viață.

Pedeapsa detențiunii pe viață poate fi aplicată și în cazul unei pluralități de infrațiuni, situație reglementată în art. 39 și 43 din Cod penal român.

Astfel, în caz de concurs de infrațiuni, când s-a stabilit o pedeapsă cu detențiunea pe viață și una sau mai multe pedepse cu închisoarea sau amendă se aplică pedeapsa detențiunii pe viață.

Atunci când s-au stabilit mai multe pedepse cu închisoarea dacă prin adăugarea la pedeapsa cea mai mare a sporului de o treime, din totalul celorlalte pedepse cu închisoarea stabilite s-ar depăși cu 10 ani sau mai mult maximul general al pedepsei închisorii, iar pentru cel puțin una din infrațiunile concurente pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 20 ani sau mai mare, se poate aplica pedeapsa detențiunii pe viață.

În acest mod s-a reglementat și aplicarea pedepsei în caz de recidivă prevăzută în art. 43 alin. 3 Cod penal român, atunci când pedeapsa anterioară sau pedeapsa stabilită pentru infrațiunea săvârșită în stare de recidivă este detențiunea pe viață, situație în care se va executa pedeapsa detențiunii pe viață.

În fine, în situația săvârșirii infrațiunii de genocid în forma agravată prev. de art. 438 alin. 2 Cod penal român, dacă instanța de judecată constată că fapta a fost săvârșită, inculpatul este vinovat și nu a împlinit vârsta de 65 ani la data pronunțării hotărârii de condamnare aplică în mod obligatoriu pedeapsa detențiunii pe viață, ca unică pedeapsă prevăzută de lege.

Potrivit disp. art. 65 alin. 2 Cod penal român, în cazul detențiunii pe viață se aplică și pedeapsa accesorie a interzicerii drepturilor prevăzute în art. 66 alin. 1 lit. a-o sau a unora dintre acestea. În acest caz, aplicarea pedepsei accesorii se face „*ope legis*” (de drept), fiind obligatorie, instanța apreciind doar întinderea drepturilor a căror exercitare a fost interzisă[8].

Potrivit disp. art. 64 alin. 4 Cod penal român, în situația aplicării pedepsei accesorii, constând în dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României, această pedeapsă se va executa la data liberării condiționate sau după ce a fost considerată ca executată.

De asemenea, trebuie remarcat că în cazul aplicării detențiunii pe viață nu se aplică și pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi, deși în practica judiciară s-a pus o asemenea problemă, care a fost tranșată însă prin Decizia nr. 73/22.02.2018 a Curții Constituționale a României, în care s-a arătat că legiuitorul român a exclus o astfel de ipoteză[9].

Alăturat pedepsei detențiunii pe viață pot fi aplicate pedepsele complementare, constând în degradarea militară și publicarea hotărârii de condamnare, prevăzute în articolele 69 și 70 din Codul penal român.

Astfel, degradarea militară se aplică în mod obligatoriu condamnaților militari în activitate, în rezervă sau în retragere, în timp ce publicarea hotărârii de condamnare se dispune ținându-se seama de natura și gravitatea infrațiunii, împrejurările cauzei și persoana condamnatului și prevenirea săvârșirii altor infrațiuni.

În același timp, pe lângă pedeapsa detențiunii pe viață se pot aplica și măsuri de siguranță, întrucât scopul acestora este înlăturarea unor stări de pericol și preîntâmpinarea săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală.

2.5. Neaplicarea pedepsei detențiunii pe viață

În temeiul disp. art. 57 Cod penal român dacă la data pronunțării hotărârii de condamnare la pedeapsa detențiunii pe viață inculpatul a împlinit vârsta de 65 ani, în locul acestei pedepse se aplică pedeapsa cu închisoarea pe timp de 30 de ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi (ca pedeapsă accesorie) pe durata ei maximă.

Rațiunea neaplicării pedepsei detențiunii pe viață în această situație, se regăsește în caracterul uman pe care pedeapsa trebuie să îl aibă, întrucât aplicarea ei se face în scopul prevenirii săvârșirii de noi infrațiuni, ori acest lucru nu ar putea fi realizat prin îngădirea posibilității persoanei condamnate de a se îndrepta și reintegra în societate (având în vedere vârsta de 65 ani a ei), astfel că neaplicarea detențiunii pe viață, ca natură juridică, în ipoteza analizată mai sus, este o modalitate legală de individualizare a pedepsei pentru persoanele care în momentul pronunțării hotărârii de condamnare au împlinit vârsta de 65 ani.

În aceeași ordine de idei, în situația prezentată anterior, aplicarea pedepsei închisorii pe timp de 30 de ani, împreună cu interzicerea exercitării unor drepturi, pe durata ei maximă, este tot un mijloc de individualizare legală a pedepsei, întrucât judecătorul, deși alege să îi aplice persoanei condamnate pedeapsa detențiunii pe viață, constată că aceasta a împlinit 65 ani și îi aplică în mod obligatoriu pedeapsa închisorii pe o durată de 30 ani, la care se adaugă pedeapsa accesorie pe durata ei maximă.

Desigur, pedeapsa detențiunii pe viață nu poate fi aplicată infractorilor minori, această interdicție fiind absolută, întrucât, potrivit disp. art. 114 Cod penal român, față de minorul, care la data săvârșirii infrațiunii, avea vârsta cuprinsă între 14-18 ani, se ia o măsură educativă neprivativă sau privativă de libertate, astfel că minorilor nu le pot fi aplicate pedepse în nicio situație.

2.6. Înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață

Potrivit disp. art. 58 Cod penal român dacă în timpul executării pedepsei detențiunii pe viață o persoana condamnată împlinește vârsta de 65 ani acesteia, având în vedere, conduita bună pe durata executării pedepsei, îndeplinirea obligațiilor civile stabilite prin hotărârea de condamnare și progresele constante și evidente în vederea reintegrării sociale, i se poate înlocui pedeapsa detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii pe o durată de 30 ani și pedeapsa interzicerii exercitării unor drepturi pe durata ei maximă.

Se poate observa, în acest caz, că înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață nu este un drept al persoanei condamnate, ci o vocație a acesteia supusă unor condiții cumulative, a căror îndeplinire este verificată de către instanța de judecată care, procedând la o operațiune de individualizare judiciară a pedepsei detențiunii pe viață, hotărăște dacă dispune sau nu înlocuirea ei.

Dacă instanța de judecată hotărăște înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață în modalitatea arătată mai sus, precum și în cazul comutării acestei pedepse, detențiunea executată se consideră ca parte executată din pedeapsa închisorii ce urmează fi executată.

2.7. Executarea pedepsei detențiunii pe viață

În România executarea pedepselor și a măsurilor privative de libertate, dispuse de organele judiciare, în cursul procesului penal este reglementată prin Legea nr. 254/19 iulie 2013[10].

Potrivit art. 11 alin. 2 din legea arătată mai sus, pedepsele detențiunii pe viață și a închisorii se execută în locuri anume destinate, denumite penitenciare.

Detențiunea pe viață se execută în penitenciare, destinate acestui scop, sau în secții din cadrul celorlalte penitenciare, alocate pentru executarea acestui fel de pedeapsă.

Regimul de executare al pedepsei detențiunii pe viață este prevăzut în art. 34 din Legea nr. 254/2013. Astfel, persoanele condamnate la pedeapsa detențiunii pe viață și persoanele condamnate la pedeapsa închisorii mai mare de 13 ani și cele care prezintă risc pentru siguranța penitenciarului, vor executa pedepsele în regim de maximă siguranță. Acest regim nu se aplică persoanelor condamnate care au împlinit vârsta de 65 ani, femeilor însărcinate sau care au în îngrijire un copil în vârstă de până la 1 an, persoanelor încadrate în gradul I de invaliditate, precum și celor cu afecțiuni locomotorii grave. Aceste persoane vor executa pedepsele în regim închis, pe perioada cât durează cauza care a impus neaplicarea regimului de maximă siguranță, cu excepția celor care au împlinit vârsta de 65 ani, care vor rămâne în regimul de siguranță închis.

Dacă pe parcursul executării detențiunii pe viață persoana condamnată împlinește vârsta de 65 ani comisia, pentru stabilirea, individualizarea și schimbarea regimului de executare a pedepselor privative de libertate, va dispune schimbarea regimului de maximă siguranță în regim închis.

Regimul de maximă siguranță presupune măsuri stricte de pază, supraveghere, escortare, cazare (de regulă individual), prestare de muncă, desfășurarea de activități educative, culturale, terapeutice, de consiliere psihologică și asistență socială, moral religioase, instruire școlară și formare profesională, în grupuri mici, în spații anume stabilite în interiorul penitenciarului, sub supraveghere continuă.

Regimul de siguranță este cel mai sever regim de executare al pedepsei cu privare de libertate.

Schimbarea regimului de executare pentru condamnații la pedeapsa detențiunii pe viață se dispune de comisia din penitenciar, menționată anterior, după executarea a 6 ani și 6 luni și analizarea eforturilor persoanei condamnate pentru reintegrare socială, evoluția activităților desfășurate de deținuți, natura și modul de săvârșire a infrațiunii, conduita manifestată pe durata executării pedepsei, sancțiunile aplicate și recompensele acordate, comportamentul pozitiv sau negativ, munca prestată și programele la care deținutul a participat. Dacă aceste condiții sunt îndeplinite, comisia poate schimba regimul de maximă siguranță în regim închis de executare.

Hotărârea comisiei este supusă unei căi de atac, respectiv plângere, la judecătorul de supraveghere a privării de libertate, în 3 zile de la comunicare, fiind soluționată prin încheiere, la judecătoria, în a cărei circumscripție teritorială se află penitenciarul.

La data de 28.02.2021 în penitenciarele din România, subordonate Administrației Naționale a Penitenciarelor din cadrul Ministerului de Justiție Român, se aflau încarcerate un număr de 21.990 de persoane (20.958 bărbați și 1.032 femei), din care 19.740 erau condamnate definitiv la diverse pedepse cu privare de libertate. Dintre acestea un număr de 224 de persoane condamnate (218 bărbați și 6 femei) erau cetățeni străini, din 43 de state, din care 64 (59 bărbați și 5 femei) din statele U.E., iar o persoană era apatridă.

Din totalul persoanelor condamnate, aflate în executarea unor pedepse privative de libertate, un număr de 182 executau pedepse cu detențiune pe viață. În luna martie 2021 numărul acestor persoane a crescut la 187[11].

Referințe:

1. DANEȘ, Ș., *Explicațiile Noului Cod Penal*, vol. II, București, Universul Juridic, 2015, 14-15 p; BOROI, A, *Drept Penal – Partea Generală*, București,

- C.H. Beck, 2017, 445 p; MITRACHE C., MITRACHE, C., Drept penal român. Partea generală, București, Universul Juridic, 2019, 227 p;
2. HOTCA, M. A. Manual de Drept Penal – Partea generală, București, Universul Juridic, 345-352 p;
 3. Ibidem 351 p;
 4. DIACONU, G. Detențiunea pe viață – Pedepsă compatibilă cu legislația Uniunii Europene? în „Liber Amicorum – George Antoniu”, București, Hamangiu, 2009, 33-34 p;
 5. Codex Penal, Coduri penale ale statelor membre ale U.E., București, Ministerul Justiției din România, 2018; În: Monitorul Oficial nr.72-74 al Republicii Moldova, publicat la 14.04.2009;
 6. BOROI, A., op. cit., 460 p;
 7. UDROIU, M., Drept penal. Partea Generală. Noul Cod penal, București, C.H. Beck, 2014, 178 p;
 8. MITRACHE, CONSTANTIN., MITRACHE, CRISTIAN., op. cit. , 48 p;
 9. Decizia nr. 73/22.02.2018 a Curții Constituționale a României, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 380/2018 al României;
 10. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 514 publicat în data de 14.08.2013;
 11. Notă privind situația pe luna februarie 2021 a dinamicii și structurii efectivelor de persoane private de libertate. [Accesat: 12.03.2021] Disponibil: <http://anp.gov.ro/wp-content/uploads/2021/03/SITUA%C5%A2IA-LUNAR%C4%82-februarie-2021-site.pdf>

NOȚIUNEA ȘI TEMEIUL RĂSPUNDERII PENALE

Gladchi Gheorghe,
doctor habilitat în drept, profesor universitar
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

The issue of criminal liability is controversial and has entailed different opinions in modern criminal science. In these circumstances the concept of criminal liability is a concept loaded with novelty and overwhelmed by multiple academic perspectives. There are multiple attempts to define this concept on the part of the legislator and especially on the part of the doctrine. The paper analyzes the main criminal law doctrine viewpoints on the definition and explanation of criminal liability concept. Special attention is given to the relationship between criminal liability and criminal punishment. The academic opinion by which criminal liability is identified as legal relationship of conflict is considered correct. Thus, criminal liability is understood as *per se* legal relationship of coercion, that appeared as a result of crime perpetration between the state, on the one hand, and the offender, on the other hand.

Several views on grounds of criminal liability set out in the criminal law doctrine have been extensively examined in this study. In this regard, the provisions of art. 51 of Criminal Code that provide the basis of criminal liability, are analyzed and assessed.

Keywords: criminal liability, grounds, crime, body of crime, guilt, punishment, criminal history, rehabilitation.

Răspunderea penală ca formă a răspunderii juridice este una din instituțiile fundamentale ale dreptului penal reprezentând alături de instituția infrațiunii și instituția pedepsei pilonii dreptului penal, în jurul cărora gravitează toate reglementările legii penale. Răspunderea penală reprezintă forma cea mai severă a răspunderii juridice, întrucât se naște prin săvârșirea unei infrațiuni. În situația în care anumite persoane nu se conformează exigențelor normelor penale și săvârșesc infrațiuni, „realizarea ordinii de drept penal este posibilă numai prin constrângere, adică prin aplicarea sancțiunilor prevăzute de normele încălcate față de cei care au săvârșit faptele interzise prin normele incriminatoare” [1, p. 310]. În acest sens, reținem că consecințele răspunderii penale sunt deosebit de grave deoarece poate fi aplicată persoanei vinovate de săvârșirea unei infrațiuni pedepșa închisorii, iar uneori chiar și detențiunea pe viață.

Realizarea ordinii de drept penal prin constrângere nu are loc în mod direct, ci indirect, prin intermediul răspunderii penale, adică prin constatarea răspunderii penale care are loc prin constatarea existenței infracțiunii și aplicarea sancțiunilor prevăzute de normele de drept penal încălcate față de cei care au săvârșit faptele interzise de legea penală.

Răspunderea penală apare din momentul săvârșirii infracțiunii și constă în realizarea drepturilor și obligațiilor care alcătuiesc conținutul raportului juridic de răspundere penală. În acest moment se naște dreptul statului de a-l trage la răspundere penală pe autorul faptei, chiar dacă acesta nu este identificat și infracțiunea nu este descoperită. Tragerea efectivă la răspundere se realizează în cadrul raportului procesual penal. Răspunderea penală încetează din momentul stingerii antecedentelor penale.

În aceeași ordine de idei se înscriu și cele menționate de profesorul român Vintilă Dongoroz care definește răspunderea penală ca fiind consecința juridică imediată a săvârșirii unei infracțiuni: „Această consecință cade, în virtutea legii, asupra făptuitorului chiar în momentul săvârșirii faptei, iar nu din momentul în care acesta este tras efectiv la răspundere” [2, p. 19].

În literatura de specialitate noțiunea de răspundere penală nu este definită și explicată în mod unitar. După cum susțin unii autori [3, p. 69; 4, 39], răspunderea penală reprezintă obligația persoanei care a săvârșit infracțiunea să suporte o pedeapsă penală. Astfel, profesorul George Antoniu definește răspunderea penală drept „obligația juridică de a suferi consecințele săvârșirii infracțiunii ce se naște odată cu săvârșirea infracțiunii” [5, p. 28].

Alți autori [6, p. 97] înțeleg prin răspundere penală aplicarea și realizarea sancțiunii normei de drept penal. Mai mult, se propune chiar de considerat ca răspundere penală toate măsurile de influență juridică penală aplicate infractorului [7, p.246]. Potrivit opiniei date, noțiunea de răspundere penală, în esență, este identică cu noțiunea de pedeapsă penală.

În acest context, afirmăm că răspunderea penală și pedeapsa penală reprezintă noțiuni de sine stătătoare, ele nu sunt identice și nu se înglobează reciproc. Ele sunt corelative și se presupun în mod reciproc. Totodată, „răspunderea penală poate include și pedeapsa penală, dar poate să se limiteze numai la o condamnare publică în numele legii, precedată de un șir de măsuri de constrângere prevăzute de legea penală și de procedura penală” [8, p. 339].

Așadar, răspunderea penală implică, de regulă, și pedeapsa (adică măsura de constrângere statală), pedeapsa fiind în acest context materializarea concretă a răspunderii penale. Potrivit profesorului român Costică Bulai „infracțiunea ca fapt interzis de legea penală nu poate fi concepută fără consecința inevitabilă

care este răspunderea penală, iar aceasta, la rândul său, ar fi lipsită de obiect fără sancțiunea penală, fără pedeapsă. Și invers, pedeapsa nu poate fi concepută fără existența răspunderii penale, iar aceasta nu poate avea ca temei juridic decât infrațiunea” [1, p. 312].

Majoritatea autorilor [9, p. 400; 10, p. 265; 11, p. 229; 12, p. 69; 13, p. 42] susțin că răspunderea penală se identifică cu raportul juridic penal de conflict. Astfel, în concepția profesorului Costică Bulai, răspunderea penală reprezintă „însuși raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii infrațiunii între stat, pe de o parte și infractor, pe de altă parte, raport complex al cărui conținut îl formează dreptul statului, ca reprezentant al societății de a trage la răspundere pe infractor, de a-i aplica sancțiunea prevăzută pentru infrațiunea săvârșită și de a-l constrânge să o execute, precum și obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune sancțiunii aplicate, în vederea restabilirii ordinii de drept și restaurarea autorității legii” [1, p. 311].

În literatura de specialitate, s-a exprimat opinia că răspunderea penală este o instituție complexă reglementată atât de normele dreptului penal material, cât și de cele ale dreptului procesual penal și dreptului execuțional penal, adică răspunderea penală reprezintă realizarea raporturilor juridice penale, procesul penal și execuțional penal [14, p. 50].

Opiniile științifice privind definirea noțiunii de răspundere penală, exprimate în literatura juridică, nu pot fi considerate greșite, fiindcă fiecare dintre ele vizează un anumit aspect al răspunderii penale care într-adevăr există, o anumită etapă sau element component al acesteia. Nu ar fi corect, probabil, dacă s-ar încerca absolutizarea unui oarecare aspect, ignorându-se legăturile acestuia cu alte aspecte și, prin urmare, ignorându-se caracterul complicat al răspunderii [15, p. 123].

Poziția științifică prin care răspunderea penală se identifică cu raportul juridic penal de conflict, o considerăm corectă. În acest sens, răspunderea penală este însăși raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârșirii infrațiunii între stat, pe de o parte, și infractor, pe de altă parte.

Prin urmare, subiecți ai răspunderii penale sunt statul și infractorul, care apar și ca subiecți ai raportului juridic penal. Statul, reprezentat prin organele judiciare, este întotdeauna subiect activ al răspunderii penale și subiect pasiv al raportului juridic penal. În această calitate statul este unicul titular al dreptului la acțiunea penală, care are drept scop realizarea răspunderii penale și restabilirea ordinii de drept [1, p.313]. În cazurile în care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de plîngerea prealabilă a persoanei vătămate, aceasta apare ca un subiect activ adiacent în raportul penal de conflict, avînd posibilitatea să deschidă calea exercitării de către organele statului a dreptului de a trage

la răspundere penală pe infractor, restabilirea ordinii de drept fiind realizată tot de stat prin organele abilitate.

Totodată, subiectul pasiv al răspunderii penale este întotdeauna subiectul activ al infracțiunii, respectiv persoana fizică sau juridică chemată să răspundă pentru fapta sa, indiferent de forma de participație [16, p. 321].

Conținutul răspunderii penale este identic cu conținutul raportului juridic penal de conflict și constă în dreptul statului, ca reprezentant al societății, de a trage la răspundere pe infractor, de a-i aplica pedeapsa, prevăzută de legea penală, pentru infracțiunea săvârșită și de al constrânge să o execute, precum și obligația infractorului de a răspunde pentru fapta sa și de a se supune aplicării și executării pedepsei.

De asemenea reținem că, răspunderea penală este reglementată și de normele dreptului procesual penal și ale dreptului execuțional penal, realizându-se respectiv și, prin intermediul raporturilor juridice procesual-penale și execuțional penale [17, p. 20]. Aceasta mărturisește despre caracterul complicat și dinamic al răspunderii penale.

Așadar, răspunderea penală cuprinde următoarele elemente: a) obligația persoanei de a răspunde pentru infracțiunea săvârșită; b) condamnarea publică a persoanei care a săvârșit o infracțiune, în numele legii, exprimată prin aprecierea negativă dată de instanța judecătorească faptei săvârșite de către această persoană; c) aplicarea și executarea pedepsei; d) suportarea consecințelor nefavorabile ale condamnării pînă la momentul stingerii antecedentelor penale sau reabilitării. Precizăm că la anumite etape ale răspunderii penale, unul dintre elementele menționate devine dominant, determinînd conținutul răspunderii la etapa dată.

Obiectul raportului juridic de răspundere penală se caracterizează prin specificul sancțiunilor de drept penal și anume al pedepselor și al măsurilor educative.

Codul penal al Republicii Moldova în vigoare a consacrat pentru prima dată o definiție a răspunderii penale în art. 50 ca fiind condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrîngere prevăzute de lege.

Potrivit textului legii răspunderea penală reprezintă reacția statului față de infracțiunea săvârșită, care constă în condamnarea publică, adică în dezaprobarea faptei infracționale comise și a persoanei vinovate de săvârșirea infracțiunii. Astfel, tragerea la răspundere penală a infractorului se poate face doar de către organele de stat și în strictă conformitate cu prevederile legislației în vigoare.

Condamnarea publică, în numele legii, este exprimată în sentința (hotărîrea) de condamnare și constă în aprecierea negativă dată de instanța jude-

cătrească faptelor infracționale comise și persoanelor vinovate de săvârșirea acestora, iar sentințele de condamnare sunt pronunțate în numele legii.

Condamnarea publică constă în faptul că ședințele de judecată în cauzele penale sunt deschise, la ele are acces publicul și sentința de condamnare totdeauna se pronunță public, chiar dacă în unele cauze ședințele judiciare au fost secrete [18, p. 140].

Pe lângă aceasta, mai precizăm și faptul că, „răspunderea penală constatată și concretizată prin sentința de condamnare, urmează să se realizeze prin executarea sancțiunii aplicate” [1, p. 316]. În acest context, considerăm ca neînțemeiată opinia, expusă în literatura de specialitate, precum că realizarea răspunderii penale se epuizează cu condamnarea infracțiunii comise și a persoanei care a săvârșit-o, exprimată în sentința de condamnare [8, p. 342; 18, p. 141].

Măsurile de constrângere care pot preceda condamnarea, în sensul art. 50 Cod penal, sunt: reținerea (art. 165 Cod de procedură penală); măsurile preventive (art. 175-196 Cod de procedură penală); obligarea de a se prezenta la organul de urmărire penală sau la instanță (art. 198 Cod de procedură penală); aducerea silită (art. 199 Cod de procedură penală); suspendarea provizorie din funcție (art. 200 Cod de procedură penală) etc.

Actualul Cod penal al Republicii Moldova prevede un cadru amplu de reglementări privind răspunderea penală ca instituție fundamentală a dreptului penal. Cadrul juridic al răspunderii penale cuprinde dispoziția art. 50 Cod penal care prevede definiția răspunderii penale, dispozițiile din art. 51 Cod penal referitoare la temeiul răspunderii penale, dispozițiile din Capitolul VI al părții generale a Codului penal ce cuprinde liberarea de răspundere penală – art. 53-60 Cod penal, precum și dispozițiile din Capitolul XI privitoare la cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării – art. 107-112.

Problema temeiului răspunderii juridice, în general, și a celei penale, în special, a constituit o preocupare pentru cele mai înalte minți ale tuturor timpurilor. Începând din antichitate, filosofii și juriștii s-au străduit să găsească un asemenea temei și să-l fundamenteze științific. Deoarece în dreptul sclavagist și în cel feudal temeiul obiectiv al răspunderii penale era predominant, fiind pedepsită „orice acțiune prin care s-a produs o vătămare oarecare a intereselor apărute” [19, p. 510], chiar dacă subiectiv nu-i aparținea autorului, cei mai de seamă filosofi, înțelegând caracterul neștiințific, unilateral, al respectivului temei, au încercat să demonstreze necesitatea recunoașterii și a unui temei subiectiv, alături de cel obiectiv, al răspunderii persoanei pentru fapta prejudiciabilă săvârșită. Ca rezultat al acestei evoluții a gândirii juridice, a dezvoltării științei, tehnicii ca și a analizei științifice a fenomenului juridic, în epoca mo-

dernă se generalizează cerința cauzalității psihice ca bază a răspunderii penale; cazurile de răspundere obiectivă, de-și n-au dispărut complet (ele se mențin și în zilele noastre), nu au decât un caracter de excepție [20, p. 20].

Actualmente, majoritatea cercetătorilor juriști, în principiu, abordează răspunderea penală prin prisma componenței infrațiunii, dar o fac în mod diferit. Astfel, unii autori consideră că singurul temei al răspunderii penale este constatarea în acțiunile persoanei a componenței unei anumite infrațiuni, iar alții susțin că temei al răspunderii penale constituie componența infrațiunii. Considerăm că cea de-a doua opinie nu este destul de reușită, deoarece prin această interpretare este înlocuită fapta ca fenomen concret și real prin noțiunea relativă și abstractă a fenomenului respectiv (componența infrațiunii). Componența infrațiunii având, astfel, un conținut abstract, nu poate realiza funcția de temei al răspunderii penale [15, p. 124].

În doctrina juridică penală, sunt expuse mai multe păreri cu privire la temeiul răspunderii penale, care diferă una de alta după conținut. Astfel, ca temei al răspunderii penale se consideră:

- a) componența infrațiunii [21, p. 105-106; 22, p. 26-53];
- b) săvârșirea infrațiunii [1, p. 317; 16, p. 323], opinie unanim acceptată în doctrina penală română;
- c) vinovăția și raportul de cauzalitate [23, p. 67];
- d) vinovăția [24, p. 58];
- e) componența infrațiunii și vinovăția [25, p. 41] etc.

Primele două opinii le considerăm corecte. Aceste viziuni nu se contrazic reciproc, deoarece prin termeni diferiți reflectă una și aceeași idee care constă în: temeiul necesar și suficient al răspunderii penale este săvârșirea infrațiunii, adică a faptei care prezintă componența unei infrațiuni prevăzute de legea penală. Astfel, fără a constata că fapta săvârșită prezintă toate semnele componenței unei infrațiuni, este imposibil a stabili dacă fapta comisă este o infrațiune și, prin urmare, dacă există temeiul răspunderii penale.

Totodată, acceptarea opiniei potrivit căreia vinovăția constituie unicul temei al răspunderii penale ar însemna excluderea artificială a unui element din componența de infrațiune, ce ar genera, pe de o parte, dispariția noțiunii de componență a infrațiunii, iar pe de altă parte – denaturarea noțiunii de vinovăție, „materializarea” acesteia prin introducerea în conținutul vinovăției a diferitelor circumstanțe obiective. De asemenea, reținem că scoaterea vinovăției în afara componenței infrațiunii ar provoca negarea unor criterii exacte de stabilire a acesteia, prevăzute de lege și, prin urmare, ar submina principiul legalității în realizarea justiției.

Întrucât săvârșirea unei infrațiuni este faptul juridic generator de răspundere penală, ca temei al răspunderii este infrațiunea, adică fapta săvârșită care prezintă

componenta unei infrațiuni prevăzute de legea penală. În același timp, vinovăția făptuitorului întotdeauna se manifestă prin săvârșirea anumitor acțiuni sau inacțiuni prejudiciabile. Aceasta înseamnă că elementele subiective ale infrațiunii se manifestă, sunt exteriorizate prin elementele obiective ale acesteia, iar elementele obiective, la rândul lor, sunt o manifestare a elementelor subiective.

Prin urmare, problema vinovăției persoanei în săvârșirea faptei poate fi soluționată doar prin constatarea existenței sau inexistenței în acțiunile (inacțiunile) acesteia a componentei unei infrațiuni. Latura subiectivă cuprinde acele semne de natură spirituală care leagă fapta materială de autorul ei, de subiectul care a săvârșit-o. „Fără această legătură, fapta respectivă, oricât ar fi de periculoasă pentru societate prin natura ei, nu poate să îmbrace haina juridică de infrațiune” [26, p. 25].

Temeiul răspunderii penale este formulat expres în legea penală a Republicii Moldova. Astfel, art. 51 alin. (1) Cod penal prevede că: „Temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componenta infrațiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale”. În același text al art. 51, se prevede la alin. (2) că: „Răspunderii penale este supusă numai persoana vinovată de săvârșirea infrațiunii prevăzute de legea penală”.

Din textul legii desprindem un șir de semnificații privind temeiul răspunderii penale care constau în următoarele:

a) singurul temei al răspunderii penale îl constituie săvârșirea unei infrațiuni, adică a unei fapte prejudiciabile, comisă cu vinovăție, care prezintă componenta unei infrațiuni, stipulată în legea penală. În sistemul dreptului penal al Republicii Moldova răspunderea penală nu poate exista decât pentru persoana care a săvârșit o faptă ce constituie, în condițiile legii penale, o infrațiune;

b) temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită. În același timp, răspunderii penale este supusă numai persoana vinovată de săvârșirea infrațiunii prevăzute de legea penală. Astfel, nu se poate concepe răspunderea penală numai pe baza actului de conduită exterioară a omului, așa-numita răspundere penală obiectivă care să-și găsească temeiul suficient în însăși fapta prejudiciabilă săvârșită. Trebuie subliniat însă faptul, că legiuitorul nostru consideră fapta prejudiciabilă săvârșită ca temei real al răspunderii penale, iar vinovăția drept condiție necesară a răspunderii penale.

c) pentru existența răspunderii penale nu este suficientă săvârșirea infrațiunii, înțelesă ca fapta prejudiciabilă săvârșită, incriminată de lege (art. 51 alin. (1) Cod penal), ci mai este necesar să se constate vinovăția făptuitorului, fără de care nu poate fi concepută răspunderea penală (art. 51 alin. (2) Cod penal). Deci răspunderea penală există numai din momentul dovedirii vinovăției persoanei

pentru săvârșirea infracțiunii care constituie condiția necesară sau chiar temeiul subiectiv al răspunderii penale. Cu alte cuvinte, răspunderea penală presupune în mod necesar săvârșirea unei infracțiuni, iar existența infracțiunii presupune dovedirea ei, care înseamnă dovedirea nu numai a săvârșirii faptei, dar și a săvârșirii acesteia cu vinovăție. Pornindu-se de la această cerință, în literatura juridică s-a exprimat opinia, pe care o considerăm întemeiată, că răspunderea penală are un temei obiectiv în fapta săvârșită și un temei subiectiv în vinovăția făptuitorului;

d) răspunderea penală survine pentru toate formele infracțiunii, incriminate și sancționate de legea penală. Se are în vedere atât pentru infracțiunea consumată, cât și cea neconsumată (pregătirea și tentativa), precum și infracțiunile săvârșite prin participație de către organizator, instigator, autor sau complice;

e) temeiul juridical răspunderii penale îl constituie componența infracțiunii, stipulată în legea penală. Elementele și semnele componenței de infracțiune sunt reglementate în art. 17-23¹ Cod penal și în alte articole ale Părții generale și ale Părții speciale ale Codului penal. Dacă nu se constată în conținutul faptei săvârșite cel puțin un element sau un semn principal cuprins în componența infracțiunii respective, temeiul juridic al răspunderii penale lipsește și, prin urmare lipsește răspunderea penală.

Referințe:

1. BULAI, C. Manual de drept penal. Partea generală. București: Editura All, 1997. 647 p.
2. DONGOROZ, V. și colab. Explicații teoretice ale Codului penal român. Vol. I. Partea generală. București: Editura Academiei, 1969. 560 p.
3. BASARAB, M. Drept penal. Partea generală. Vol. I. București: Lumina Lex, 1999. 480p.
4. КАРПУШИН, М. П., КУРЛЯНДСКИЙ, В. И. Уголовная ответственность и состав преступления. Москва: «Юридическая литература», 1974. 231p.
5. ANTONIU, G. Infracțiunea și pedeapsa între aparență și realitate. În Revista de Drept Penal, nr. 1, București, 2000, p. 25-33.
6. ЛЕЙСТ, О. Э. Санкции и ответственность по советскому праву. Москва: Изд-во МГУ, 1981. 239 p.
7. НАУМОВ, А. В. Российское уголовное право. Общая часть. Курс лекций. Москва: БЕК, 1997. 833 p.
8. BORODAC, Al-dru , în colab. Manual de drept penal. Partea generală. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2005. 516 p.
9. MITRACHE, C., MITRACHE, Cr. Drept penal român. Partea generală. București: Editura Universul Juridic, 2016. 556 p.

10. OANCEA, I. *Tratat de drept penal. Partea generală*, Vol. I. București: Ed. All, 1994. 352 p.
11. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. *Drept penal. Partea generală*. Vol. I. Chișinău: Cartier juridic, 2006. 624 p.
12. Уголовное право. Общая часть. Ответственные редакторы – И. Я. Козаченко и З. А. Незнамова. Москва: ИНФРА * М—НОРМА, 1998. 516 p.
13. Уголовное право. Общая и Особенная части: Учебник для вузов. Под ред. М. П. Журавлева и С. И. Никулина. Москва, Норма, 2007. 816 p.
14. СТРУЧКОВ, Н. А. Уголовная ответственность и ее реализация в борьбе с преступностью. Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1988. 274 p.
15. GLADCHI, Gh., GREU, C. *Vinovăția și răspunderea penală*. În: Conferința „Probleme actuale ale legislației naționale în contextul procesului integraționist european” (Chișinău, Moldova, 15 decembrie 2007). Chișinău: CEP USM, 2008, p. 121-125.
16. PĂVĂLEANU, V. *Drept penal general. Conform noului Cod penal*. București: Universul Juridic, 2012. 503 p.
17. ДАГЕЛЬ, П. С., КОТОВ, Д. П. *Субъективная сторона преступления и ее установление*. Воронеж: Издательство Воронежского ун-та, 1974. 244 p.
18. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Sub redacția dr. Alexei Barbăneagră. Chișinău: Centrul de Drept al Avocaților, 2003. 836 p.
19. TANOVICIANU, I. *Tratat de drept penal și procedură penală*. Ediția a II-a, vol. I. București: Curierul judiciar, 1924. 1043 p.
20. ANTONIU, G. *Vinovăția penală*. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2002. 340 p.
21. ПИОНТКОВСКИЙ, А. А. *Учение о преступлении по советскому уголовному праву*. Москва: Госюриздат, 1961. 666 p.
22. КУРЛЯНДСКИЙ, В. И. *Вопросы основания уголовной ответственности*. În *Вопросы уголовного права*. Москва, 1966, p. 26-53.
23. ТРАЙНИН, А. Н. *Учение о составе преступления*. Москва, 1946. 185 p.
24. УТЕВСКИЙ, Б. С. *Вина в советском уголовном праве*. Москва: Госюриздат, 1950. 319 p.
25. ТИХОНОВ, К. Ф. *Субъективная сторона преступления*. Саратов, 1967. 137 p.
26. MIRCEA, I. *Vinovăția în dreptul penal român*. București: Lumina Lex, 1998. 191 p.

VARIABLE JURIDICE ÎN SFERA PENALĂ CONTEMPORANĂ: CAZUL CONSTRÂNGERII PSIHICE

Gramă (Timotin) Mariana,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

Mental coercion is one of the circumstances that eliminate the criminal nature of an act that is insufficiently regulated by the Criminal Code of the Republic of Moldova. The legislator establishes its general marks in art. 39 of the Criminal Code, without making a clear distinction between the effects of the application of physical and mental coercion. More than that, paragraph 2 of art. 39 of the Criminal Code of the Republic of Moldova provides that criminal liability is governed by the conditions established in art. 38 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, which means the conditions of the state of extreme necessity.

Mental coercion (also called “moral coercion” in other legislations) is considered to be an “old” institution of criminal law, although, for the Republic of Moldova, it is a relatively new circumstance that eliminates the criminal nature of an act. The motivation for the appearance of this circumstance that eliminates the criminal nature of an act, the limits of its application, the effects of finding its existence, the “criminal-moral” relationship in establishing the deed committed in the conditions of mental coercion are just some of the aspects related to this circumstance.

In this article, our approach is based on the absent or contradictory conclusions of the doctrine, but also the practically non-existent jurisprudence referred to the mental coercion as one of the circumstances that eliminate the criminal nature of an act. But before elucidating the questions that are raised, we propose some short incursions in the historical evolution of this circumstance that eliminates the criminal nature of an act and also the evocation of some aspects of the comparative criminal law.

For the examination of mental coercion, we propose a complex approach, not only from the perspective of criminal law, but also through the prism of moral norms.

Keywords: mental coercion, circumstance that eliminates the criminal nature of an act, extreme necessity, criminal law, moral norms.

Introducere. Uneori îmi culeg temele de cercetare din discuțiile cu studenții... această dată nu a fost o excepție. Și nu doar atât. Examinarea constrângerii psihice ne o propunem prin prisma unei abordări de drept penal, dar și din unghiul normelor morale. În general, aspectul “penal-moral” îl atribuim diferitor tematici din dreptul penal. Raportat la normele și instituțiile din Partea Generală a Dreptului penal, cel mai des abordăm acest binom cu referire la

starea de extremă necesitate. Care, însă, ar fi atribuția constrângerii psihice ca și cauză care înlătură caracterul penal al faptei la raportul penal-moral, și este ea, oare, această atribuție, în general?

Constrângerea psihică, în opinia noastră, este o cauză care înlătură caracterul penal al faptei, insuficient reglementată de Codul penal al Republicii Moldova. Or, legiuitorul, fără a face o distincție clară între efectele aplicării constrângerii fizice și psihice, stabilește repere generale ale acesteea în art.39 din Codul penal, dar mai mult ca atât, în alin.2 al art.39 CP al RM, prevede că răspunderea penală se stabilește în condițiile art.38 al CP al RM, adică condițiile stării de extremă necesitate.

Constrângerea psihică (numită în alte legislații constrângere morală) este o instituție considerată “veche” a dreptului penal, deși pentru Republica Moldova, în calitate de cauză care înlătură caracterul penal al faptei, este relativ nouă. Motivația apariției acestei cauze care înlătură caracterul penal al faptei, limitele aplicării ei, efectele constatării existenței ei, coraportul „penal-moral” în cazul stabilirii faptei comise sub imperiul constrângerii psihice sunt doar unele dintre fațetele cauzei date.

Cristea D. [1, p.95-96] consideră că “ societatea are o relație ciudată de “dragoste-ură” cu instituția constrângerii morale. Chiar dacă de o tradiție considerabilă, fiind folosită ca apărare încă din dreptul roman, constrângerea morală a fost frecvent condamnată de doctrinari, rar “invocată” și mai rar pledată cu succes”.

Demersul nostru se bazează și pe concluziile absente sau contradictorii ale doctrinei, dar și jurisprudența practic inexistentă cu referire la constrângerea psihică ca și cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Până a trece la elucidarea propriu-zisă a întrebărilor invocate, ne propunem mici incursiuni în evoluția istorică a acestei cauze care înlătură caracterul penal al faptei și evocarea unor aspecte din dreptul penal comparat.

Evoluție istorică. Profesorul V.Dongoroz în Cursul său de drept penal din 1942 [2, p.431] scria că în dreptul roman, la început, nu se ținea seama de constrângerea prin amenințare, cu timpul, însă, s-a ajuns până la completa apărare de pedeapsă.

În Evul Mediu, chestiunea constrângerii psihice a fost foarte controversată, unii admiteau apărarea de pedeapsă, alții - o pedeapsă redusă.

Vechile legiuri românești nu prevedeau, în mod expres, amenințarea.

Codul penal Știrbey prevedea forța majoră, în general, în care intra și constrângerea psihică.

Codul penal de la 1864 nu prevedea amenințarea, dar pe baza principiilor fundamentale, doctrina și jurisprudența admiteau apărarea de pedeapsă.

Codul penal din 1936 [3, p.143] în art.130 cu titlul “Constrângerea morală” stipula următoarele:” Nu răspunde de infrațiune acela care a săvârșit fapțul,

sub influența unei constrângeri morale, produsă prin o amenințare, care constituia un pericol direct pentru viața, integritatea corporală, sănătatea și libertatea, fie a propriei sale persoane, fie a unei rude sau a unei persoane de care este legat printr-o temeinică afecțiune și dacă pericolul nu putea fi înlăturat prin alte mijloace”. Calitatea de rudă și cea de “persoane legate prin temeinică afecțiune” era clarificată în art.183 pct.5 din același cod [3, p.143].

Codul penal al Republicii Moldova din 1961 [4, p.29] în art.37 printre circumstanțele atenuante, la pct.3 prevedea „săvârșirea infrațiunii sub influența unei amenințări sau constrângeri...”.

Drept comparat. În unele legislații străine, constrângerea psihică constituie o formă a stării de extremă necesitate, deoarece în ambele situații există o opțiune a subiectului între a suporta pericolul și a comite o faptă prevăzută de legea penală spre a se salva de răul cu care este amenințat.

Codul penal italian [5, p. 2127-2128] examinează amenințarea în cadrul stării de extremă necesitate. *Codul penal al Austriei* [6, p. 22] la § 33 alin. 2 prevede că o circumstanță agravantă este, în plus față de cazurile prevăzute la § 39 a alin. 1, și atunci când un făptuitor major a săvârșit cu intenție o faptă penală prin uz de violență sau amenințare cu un pericol grav îndreptat împotriva unui minor iresponsabil sau împotriva unei persoane apropiate acestuia. *Codul penal al Lituaniei* [7, p.2546] în articolul 59 alin.1 pct. 5 printre circumstanțele atenuante stabilește că “ fapta a fost săvârșită ca urmare a constrângerii mintale sau fizice, în cazul în care o astfel de constrângere nu înlătură răspunderea penală”, iar la art.60 alin.1 lit. d) printre circumstanțele agravante “ săvârșirea infrațiunii sub imperiul constrângerii sau violenței”. *Codul penal al Franței* [8, p.1451] în articolul 122-2 stipulează că nu este responsabilă penal persoana care a acționat sub imperiul unei forțe sau al unei constrângeri căreia nu i-a putut rezista. *Legislația rusă* [9, p.19] este identică cu cea a Republicii Moldova. *Codul penal al României* [10, p.3669] prevede constrângerea psihică printre cauzele de neimputabilitate. Legea penală română reglementează în dispoziții diferite constrângerea morală și starea de necesitate, aceasta din urmă având un conținut mai larg. În cazul constrângerii morale, legea subliniază caracterul irezistibil al amenințării care se exercită asupra voinței celui constrâns, obligându-l să se supună voinței constrângătorului, iar în dispozițiile privind starea de necesitate se pune accentual pe pericolul iminent la care este supus făptuitorul și de care nu se poate salva decât săvârșind o faptă prevăzută de legea penală. În cazul constrângerii psihice este anihilată (reprimată) libertatea de decizie a făptuitorului, acesta săvârșind o infrațiune, care nu reprezintă rezultatul voinței sale, dar a celui care a exercitat constrângerea.

Mai multe legislații (de exemplu, România, Austria ș.a.) prezintă drept modalitate unică a exercitării constrângerii psihice (morale) - amenințarea. Unii autori [11, p.247] sunt de părerea că constrângerea psihică (morală) reprezintă o stare psihică determinată de puternica presiune pe care sentimentul de teamă, provocat prin amenințare, o exercită asupra celui constrâns, înlăturând astfel posibilitatea liberei determinări și dirijării a voinței acestuia. V.Dongoroz [2, p.429-431] considera că amenințarea nu este același lucru cu constrângerea morală. În opinia sa, amenințarea este doar o modalitate a constrângerii psihice. Mai mult, alți autori tratează ambele forme de constrângere (fizică și psihică) în cadrul forței majore. Evident că suntem de acord cu opinia profesorului Dongoroz V. că constrângerea psihică nu poate fi identificată cu amenințarea, constituind, în fapt, un concept mai larg. De exemplu, sunt mai multe studii [12, p.372-373; 13, p.103-112] în care se specifică că starea de hipnoză este examinată ca o modalitate specifică de constrângere psihică. La fel, se vorbește și despre calomnie și injurie ca și modalități ale constrângerii psihice.[14, p.10-14] Nu este exclus nici faptul ca constrângerea psihică să implice și aplicarea constrângerii fizice. De exemplu, o persoană, în timp ce este șantajată să divulge anumite informații secrete, o altă persoană apropiată primei, în prezența acesteia, este mutilată treptat.

Distincția amenințare-ofertă. Un aspect interesant referitor la constrângerea psihică, expus în doctrina de specialitate este referitor la coraporul “amenințare –ofertă”. Este crezut de societate că omul este mai liber de a alege atunci când primește o ofertă, de exemplu, de un milion de lei pentru a comite o infrațiune, față de amenințarea că va pierde un milion de lei, dacă nu va comite o infrațiune. Majoritatea agreează ideea că individul este mai liber să răspundă la tentații decât la frică, însă opinia dată are și contraargumente. În ambele cazuri este vorba despre constrângere psihică aplicată cu scopul ca persoana să săvârșească o infrațiune.

Nu toți, însă, împărtășesc această idee [1, p. 98], deoarece în opinia lor, nicio voință umană nu este vreodată totalmente liberă, iar diferența dintre amenințare și frică este iluzorie. Trebuie să facem distincție între frică și dorință, iar frica în sine este tot o dorință - dorința de a evita consecințele negative.

Mai este expusă și opinia că ofertele provoacă întotdeauna o presiune mai suportabilă decât amenințările. După noi, este discutabil. Dacă societatea crede [1, p.98] că făptuitorul este *mai liber* să respingă o ofertă de un milion, dacă va comite infrațiunea decât să fie amenințat că va pierde acest milion dacă nu va comite infrațiunea, depinde de foarte multe împrejurări create, existente în viața, ambianța făptuitorului la momentul ofertei. Dacă, să pre-

supunem, la acel moment, făptuitorul are necesitate urgentă de o sumă mare de bani pentru a-și opera copilul grav bolnav? Probabil că alegerea va crea o presiune extrem de mare asupra făptuitorului. Dacă făptuitorul este un părinte “normal” pentru copilul său, este clar care va fi alegerea.

Mai contează, încă și ce infrațiune este solicitată de a fi comisă de către cel ce aplică (face) oferta, asupra cărei valori sociale trebuie să se atenteze, ce pericol social va prezenta această infrațiune.

Aspectul penal - moral. În acest context, apare și întrebarea: poate fi oare considerat un interes social mai presus și mai important decât un interes personal? Își poate oare, persoana, justifica comportamentul prin interes propriu? Este relevant în acest sens cazul lui Drazen Erdemovic [15].

În procesul fostului presedinte sârb, Slobodan Milosevici, derulat în fața Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPI), a fost audiat un soldat care a participat la masacrul de la Srebrenita cu numele Drazen Erdemovic. Drazen Erdemovic este un croat din Bosnia înrolat în forțele sârbe, care a fost condamnat în 1998 la cinci ani de închisoare, pentru participarea la execuția mai multor sute de musulmani din Bosnia, într-o fermă din apropiere de Srebrenica [16]. Înainte de a fi inculpat, militarul și-a recunoscut vinovăția și a recunoscut acuzațiile de crime de război. Erdemovic a acceptat să colaboreze cu procurorul și să depună mărturie împotriva lui Milosevici. Fostului lider de la Belgrad, al cărui proces a început în 12 februarie 2002, i-au fost incriminate crime împotriva umanității și crime de război, pentru rolul său în cele trei conflicte majore care au afectat fosta Iugoslavie - conflictele din Croația (1991-1995), Bosnia (1992-1995) și Kosovo (1998-1999). De asemenea, a fost acuzat de genocid, în conflictul din Bosnia, soldat cu peste 200.000 de morți.

**Imagini preluate de pe site-ul dw.com/ro/imagini-ale-groazei-masacrul-de-la-Srebrenica-pe-bandă-magnetică/a-2627453*

În timpul războiului din Bosnia, tânărul croat Drazen Erdemovic încearcă să plece din Balcani în Elveția. Nu obține însă viza, și, datorită nevoii de a-și întreține

familia, se înrolează în Unitatea 1 Sabotaj a armatei sârbilor bosniaci. Cu toate că sarcinile obișnuite ale unității țineau de administrarea unor tipuri de armament specializat, pe 16 iulie 1995 Erdemovic și alți 7 membri ai grupului primesc ordinul de a se deplasa la ferma Branjevo, lângă Pilica, unde vor aștepta alte instrucțiuni. Ajunși acolo, sunt organizați ca și pluton de execuție pentru exterminarea unor autobuze cu civili bosniaci musulmani, aduși din enclava Srebrenica.

La refuzul inițial al lui Erdemovic, răspunsul vine prompt: “Dacă îți pare rău pentru ei, vei trece acolo, te vei alinia lângă ei și te vom omorî și pe tine”. El își dă seama că respectivii civili vor fi împușcați oricum, indiferent de conduita sa și că singurul rezultat al refuzului său ar fi încă o victimă umană- chiar el. Gândul îi zboară la”soția și fiul său care pe atunci avea nouă luni’. Cu reticență, consimte în cele din urmă să se alăture plutonului de execuție. În 5 ore de trageri, 1200 de civili nevinovați sunt executați mortal de pluton. Pe 31 mai 1996, Erdemovic mărturisește faptele sale în fața Tribunalului Penal pentru fosta Iugoslavie și invocă, printre altele, și constrângerea psihică (morală)[17].

Cine, deci, este Erdemovic? O victimă, care a ales viața asupra morții sau un răufăcător?

Și iarăși apare întrebarea: poate fi oare considerat un interes social mai presus și mai important decât un interes personal? Persoana își poate oare justifica comportamentul prin interes propriu?

Într-un fel, dacă stăm să analizăm comportamentul lui Erdemovic, înțelegem că acesta a fost constrâns de împrejurări să procedeze într-un anume fel, dar în cazul procesului său de judecată s-a specificat că “participarea lui la acest război era voluntară și, deci, nu exista nicio îndoială cu privire la rezultatele finale ale activităților întreprinse în timpul războiului. Acest fapt determină responsabilitatea individuală a fiecărui membru a forțelor armate sau ai grupărilor paramilitare”[17].

Circumstanțele tragice existente, se pare, că crează compasiune pentru făptuitor. Pe de o parte îl compătimim, dar, pe de altă parte, nu-i excludem vinovăția.

Pe de o parte ne putem identifica cu el, iar pe de altă parte înțelegem că orice persoană normală ar putea oricând nimeri într-o situație anormală.

Pe de o parte, înțelegem că astfel de persoane ca Erdemovic deși sunt victime, sunt în același timp și agresori. O parte a societății este gata să justifice faptele lui Erdemovic, iar o altă parte- îl condamnă.

La Haga în fața Tribunalului Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie, sârbul Erdemovic a spus-o în fața întregii lumi: **“Unde am fost eu, la Srebrenica, singura modalitate de a fi inocent era să fii mort. N-am vrut să mor”** [1, p.116].

Atunci, mai apare încă o întrebare:

Ce nivel de curaj moral putem/ avem dreptul pretinde altuia în cadrul sistemului de drept penal, astfel, încât acesta să nu fie pasibil de pedeapsă penală? Cât de erou ar trebui să fie?

Constrângerea psihică și alte cauze care înlătură caracterul penal al faptei. Din punct de vedere strict juridic, avocatul lui Erdemovic [17] a solicitat să fie revizuită hotărârea de condamnare, declarând că acuzatul este vinovat, dar infracțiunile au fost comise sub influența constrângerii, fără a avea posibilitatea de alegere și, deci, în extremă necesitate. La examinarea apelului s-a specificat că constrângerea nu permite o apărare completă a unui soldat acuzat de o crimă împotriva umanității și/sau o crimă de război care implică uciderea unui om nevinovat.

Absența alegerii morale a fost recunoscută, în mai multe rânduri, ca una dintre componentele esențiale pentru a considera constrângerea ca o cauză care înlătură caracterul penal al faptei. Un soldat poate fi considerat privat de alegerea sa morală în fața unui pericol fizic iminent. Această amenințare trebuie înțeleasă în jurisprudență ca un pericol de moarte sau de vătămare corporală gravă, dar care trebuie să îndeplinească următoarele condiții: trebuie să fie iminentă, reală și inevitabilă. Tribunalul care l-a judecat pe Erdemovic a luat în considerare și faptul că participarea lui la acest război era voluntară și, deci, nu exista nicio îndoială cu privire la rezultatele finale ale activităților întreprinse în timpul războiului. Acest fapt determină responsabilitatea individuală a fiecărui membru a forțelor armate sau ai grupărilor paramilitare. La fel, în cazul lui a mai fost invocat și ordinul dat de superior. În acest sens, gradul deținut de cel care a dat ordinul și cel care l-a primit și l-a executat se ia în considerare la evaluarea constrângerii aplicate atunci când persoana este obligată să execute un ordin vădit ilegal. Deși Erdemovic nu a contestat ordinul vădit ilegal care i s-a dat (mai precis l-a contestat, dar nu prea vehement), instanța a stabilit, conform jurisprudenței anterioare, că era de datoria lui mai degrabă să nu se supună acestui ordin decât să se supună. Această datorie de a nu se supune, putea să dispară doar în cazul unei stări de extremă necesitate.

În consecință, înlăturarea caracterului penal al faptei bazat pe constrângere morală și/sau o stare de extremă necesitate care decurg din ordinul superiorului nu este exclusă, condițiile de aplicare, însă, trebuie să fie deosebit de stricte. Ele trebuie căutate nu numai în însăși existența unui ordin al superiorului, dar, și mai ales, în circumstanțele care caracterizează modul în care a fost dat ordinul și cum a fost primit. În această abordare, situația depinde de la caz la caz. Privitor la o crimă contra umanității, instanța a considerat că viața victimei și a învinuitului nu sunt pe deplin echivalente. Spre deosebire de legea obișnuită, încălcarea de aici nu era îndreptată doar contra vieții și integrității fizice a victimei, dar și a umanității în ansamblu.

În concluzie, aplicarea constrângerii față de Erdemovic coroborată cu executarea ordinului superiorului și starea de extremă necesitate au fost luate în considerare doar ca circumstanțe atenuante[17].

Dacă analizăm constrângerea psihică în raport cu legitima apărare, atunci legiuitorul permite legitima apărare și în cazul când cel ce se apără avea și alte opțiuni, iar constrângerea psihică este pusă, însă în anumite limite, anume a celor caracteristice stării de extremă necesitate. Atunci, este oare, în general, necesară existența constrângerii ca și o cauză care înlătură caracterul penal al faptei aparte ori este suficientă prevederea în lege a stării de extremă necesitate, iar aplicarea constrângerii ca izvor de pericol poate fi atribuită la acțiunile oamenilor? Pentru moment, totuși, credem că este justificată existența în legea penală a constrângerii psihice ca și cauză care înlătură caracterul penal al faptei, întrucât nu întotdeauna aceasta necesită încadrare în condițiile stării de extremă necesitate.

Concluzii. Privitor la constrângerea psihică nu pretindem că este o claritate nici în doctrina, dar nici în jurisprudența Republicii Moldova. Este o instituție complexă a dreptului penal. Nu este claritate nici în privința condițiilor de existență ale ei ca și cauză care înlătură caracterul penal al faptei. Faptele prevăzute de legea penală comise sub imperiul constrângerii psihice nu întotdeauna sunt înțelese și disculpate de societate. Nu întotdeauna societatea manifestă compasiune față de aceste persoane, deși condițiile prevăzute de lege, aparent, sunt întrunite. Înțeleasă diferit, constrângerea psihică pe bună dreptate comportă și destule linii juridice, cu puternice valențe morale asupra cărora se poate de discutat și se va discuta încă foarte mult.

Referințe:

1. CRISTEA, D. La” granița gri” a dreptului penal: constrângerea morală. În: Caiete de Drept Penal, nr.3, 2008, p.94-116.
2. DONGOROZ,V. Curs de Drept penal. București: Editura Cursurilor Litografiate, 1942, 734 p.

3. PETIT, E., ZOTTA, C. Codul penal „Carol al II-lea”. București: Editura ziarului „Universul”, 1936. 234 p..
4. Codul penal al Republicii Moldova. Chișinău, 1993, 219 p.
5. Codul penal al Republicii Italia. În: CODEX PENAL. Codurile penale ale Statelor Uniunii Europene. Coord. Tudorel Toader, București, C.H. Beck, 2018, 4619 p.
6. Codul penal al Republicii Austria. În: CODEX PENAL. Codurile penale ale Statelor Uniunii Europene. Coord. Tudorel Toader, București, C.H. Beck, 2018, 4619 p.
7. Codul penal al Republicii Lituania. În: CODEX PENAL. Codurile penale ale Statelor Uniunii Europene. Coord. Tudorel Toader, București, C.H. Beck, 2018, 4619 p.
8. Codul penal al Republicii Franceze. În: CODEX PENAL. Codurile penale ale Statelor Uniunii Europene. Coord. Tudorel Toader, București, C.H. Beck, 2018, 4619 p.
9. Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Эксмо, 2017, 350 с.
10. Codul penal al României. În: CODEX PENAL. Codurile penale ale Statelor Uniunii Europene. Coord. Tudorel Toader, București, C.H. Beck, 2018, 4619 p.
11. ANTONIU, G., TOADER, T. (coord.) Explicațiile NOULUI COD PENAL. Vol.I (Articolele 1-52), București: Universul Juridic, 2015, p.247.
12. МАДЛАЕВА, Ф. В. Гипноз как способ совершения преступления. În: Государство и право “Молодой ученый”, № 20 (100), октябрь, 2015.
13. BOTNARU, S., ȘAPORDA, E. Starea de hipnoză în dreptul penal substanțial al Republicii Moldova. În: SUBB Iurisprudentia, nr.2/2020.
14. ГЕРТЕЛЬ Е. Оскорбление и клевета как виды психического насилия. În: Уголовное право, № 6, 2011, 144 с.
15. “PILICA FARM” (IT-96-22) DRAŽEN ERDEMOVIĆ. [Accesat: 23.03.2021] Disponibil: icty.org/x/cases/erdemovic/cis/en/cis_erdemovic_en.pdf
16. Masacrul De La Srebrenica În 1995: Cauze. [Accesat: 23.03.2021] Disponibil: ro.unansea.com/masacrul-de-la-srebrenica-in-1995-cauze/
17. International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, Case No. IT-96-22-T, Date: 29 november 1996. [Accesat: 24.03.2021] Disponibil: icty.org/x/cases/erdemovic/tjug/en/erd-ts961129e.pdf

SCOPUL LIBERĂRII CONDIȚIONATE DE PEDEAPSA PENALĂ ÎNAINTE DE TERMEN

Groian Elena,

doctorandă Departamentul Drept penal
Facultatea de Drept,
Universitatea de Stat din Moldova

Conditional release aims to assist detainees to move from penitentiary life to law-abiding life in the community through post-release and supervision conditions that promote and contribute to public safety and reduce crime in the community. Premature release is a favor for the detainee that allows him to rehabilitate in the penitentiary, to rehabilitate in society and to benefit from social services, he being quickly incarcerated in case of other crimes which leads to reduced overcrowding, reduced risk of recidivism and last but not least to the humanization of the criminal punishment.

Keywords: conditional release, detainees, penitentiary, premature release, overcrowding, risk of recidivism, umanization punishment

Scopul executării pedepsei, potrivit legii penale, este formarea unei atitudini corecte față de munca, față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială. În anumite cazuri, funcția reeducativă a pedepsei se poate realiza înainte de executarea ei integrală, prin privare de libertate și, ca atare, condamnații respectivi pot fi liberați condiționat, dacă sunt întrunite anumite condiții legale. Această posibilitate constituie un stimulent important pentru reeducarea lor. Liberarea condiționată este o instituție de drept penal material (substanțial) complementară regimului executării pedepsei închisorii la un loc de deținere, pe care o pot dispune instanțele de judecată cu privire la orice condamnat. Ea este deci o formă de înlăturare condiționată a continuării executării pedepsei, deoarece condițiile trebuie îndeplinite atât înainte de a fi acordată, cât și pentru a deveni definitivă. Ea este un mijloc de individualizare administrativă a executării pedepsei închisorii la locul de deținere.

„Liberarea condiționată” are avantajul că se efectuează în faza de executare a pedepsei închisorii, când condamnatul este sub observația administrației penitenciarului, care îl poate cunoaște mai bine și mai profund, după conduita lui, după munca și după unele semne reale de îndreptare.

Pentru acordarea liberării conditionate, nu se tine seama de gravitatea infracțiunii pentru care persoana a fost condamnată, de durata pedepsei închisorii și nici dacă aceasta a fost pronunțată cu ocazia condamnării sau în urma comutării detenției pe viață, nefiind condiții cerute de lege.

De fiecare dată, ce o persoană vine în conflict cu legea penală, apare instituția răspunderii penale, și ulterior, a pedepsei penale. Conform art. 51 Cod penal [1], temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale, iar răspunderea penală este condiția indispensabilă pentru aplicarea pedepsei. Codul penal definește pedeapsa penală ca o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor.

Astfel, pornind de la ideea răspunderii penale și a pedepsei penale, care au drept scop restabilirea echității sociale, corectarea și resocializarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate. De aici, există cazuri unde persoana condamnată, după ispășirea unei părți din pedeapsa penală cu închisoarea, este pregătită pentru resocializare, a realizat gradul de pericol al faptei săvârșite, ceea ce denotă atingerea scopului pedepsei penale înainte de executarea integrală a pedepsei stabilite prin sentința de condamnare.

Codul penal reglementează liberarea condiționată în art.91, care prevede: *„Persoanei care execută pedeapsa cu închisoare i se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen dacă a realizat programul individual de executare a pedepsei, a reparat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care a fost condamnată, cu excepția cazului când dovedește că nu a avut nicio posibilitate să le îndeplinească, și dacă se constată că corectarea ei este posibilă fără executarea deplină a pedepsei. Persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, și de pedeapsa complementară.*

În această ordine de idei, liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, este privit ca un act de stimulare a persoanei condamnate, care îl motivează să fie eliberat înainte de a fi ispășit efectiv întreg termenul de pedeapsă stabilit prin sentința de condamnare.

Liberarea condiționată a fost definită ca fiind o instituție complementară a regimului executării pedepsei închisorii, un mijloc de individualizare administrativă a pedepsei, ce constă în punerea în libertate a condamnatului din locul de deținere mai înainte de executarea în întregime a pedepsei, sub condiția

ca pînă la împlinirea duratei acesteia să nu mai săvîrșească infrațiuni. [2, pag.44]

O părere contrară o are Doru Pavel. El consideră că liberarea condiționată nu poate fi considerată ca o formă de executare a pedepsei, ci constituie, dimpotrivă o formă de înlăturare a executării, este o înlăturare condiționată a executării, cu scopul pe de o parte de a reduce pentru condamnat timpul în care a suferit, iar, pe de altă parte de a-i crea un stimulent pentru corejarea sa în viitor. [3, pag.51]

Corelativ cu scopul pedepsei penale, liberarea condiționată are scop asistența deținuților de a trece de la viața penitenciară la viața supusă legilor în comunitate prin condițiile post- eliberare și supraveghere care promovează și contribuie la siguranța publică și reducerea infrațiunilor în comunitate. Liberarea înainte de termen este o favoare deținutului care îi permite de a se reabilita în penitenciar, de a se reabilita în societate și de a beneficia de serviciile sociale, acesta fiind în-carcerat rapid în caz de alte infrațiuni ceea ce duce la reducerea suprapopulării, reducerea riscului de recidivă, diminuarea subculturii criminale și nu în ultimul rind la umanizarea pedepsei penale.

Cînd există suficiente și serioase indicii că pedeapsa închisorii aplicată condamnatului și aflată în curs de executare i-a atins scopul înainte de a fi expirat durata stabilită în hotărîrea de condamnare, dispăre necesitatea executării integrale, în regim de deținere, a acestei pedepse iar continuarea executării ei ar veni în contradicție cu scopul pedepsei și principiului umansimului. [4, pag.255]

Liberarea condiționată are menirea de a nu prelungi inutil executarea unei pedepse aplicate definitive din moment ce scopul ei s-a realizat înainte de executarea integrală a acesteia. [5, pag.94]

În reglementarea din dreptul nostru penal, liberarea condiționată este o instituție care are drept scop, stimularea condamnaților de a avea în timpul detenției o comportare ireproșabilă, de a-i face mai disciplinați și stăruitori în muncă. În literatura de specialitate s-a arătat că liberarea condiționată constituie o modalitate de executare a unei părți din pedeapsa închisorii, fiindcă condamnatul care a fost liberat condiționat este considerat ca fiind în continuarea executării pedepsei încît timpul petrecut în stare de libertate pînă la împlinirea duratei pedepsei intră în calculul acestei durate, iar pedeapsa se consideră ca deplin executată. [6, pag.318]

De instituția liberării condiționate poate beneficia orice condamnat la pedeapsa închisorii indiferent de durata acesteia, cît și condamnatul la detențiune pe viață. Totuși, beneficiul acestei instituții nu este un drept ci numai o vocație pentru condamnat. Instanța de judecată este aceea care în fiecare caz în parte, hotărăște dacă este sau nu oportună acordarea liberării condiționate. [4, pag.256]

Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen constă în posibilitatea punerii în libertate a condamnatului mai înainte de executarea în întregime a pedepsei, dacă este stăruitor în muncă, disciplinat și dă dovezi temeinice de îndreptare, ținându-se seama și de antecedentele sale penale, deci de conduita sa în general. În aceeași ordine de idei, liberarea condiționată, care are drept scop reducerea șederii condamnatului în regim de detenție, dacă acesta vădește că s-a îndreptat mai înainte de executarea integral a pedepsei, constituie un mijloc de stimulare a condamnaților la stăruința în muncă, disciplină și grabnică îndreptare.

Desigur pentru a-și atinge scopul, liberarea condiționată trebuie să intervină după executarea unei fracțiuni de pedeapsă semnificativă în regim penitenciar, iar această fracțiune trebuie diferențiată în funcție de gravitatea faptelor reținute în sarcina condamnaților, a pedepselor aplicate și a vinovăției acestora. Din acest motiv, liberarea condiționată este organizată pe fracțiuni de pedeapsă ce trebuie executate obligatoriu în regim de penitenciar, în regim diversificat. [7, pag.637]

Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen are avantajul că se efectuează în faza de executare a pedepsei cu închisoarea, când condamnatul este sub observația administrației penitenciarului, care îl poate cunoaște mai bine și mai profund după conduita lui, după muncă și după unele semne reale de îndreptare. Pentru acordarea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, nu se ține seama de gravitatea infrațiunii pentru care persoana a fost condamnată, de durata pedepsei cu închisoarea și nici dacă aceasta a fost pronunțată cu ocazia condamnării sau în urma comutării detențiunii pe viață, nefiind condiții cerute de lege. După părerea cercetătorului I. Fondor, [8] instituția liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen se referă la o anumită categorie de condamnați, și anume la condamnați care, după executarea unei părți din pedeapsă, dau dovadă de bună conduită, fiind discutabil dacă mai apare utilă executarea în continuare, în penitenciar, a pedepsei cu închisoarea până la expirarea duratei acesteia. Pentru acești condamnați, s-a găsit soluția liberării înainte de expirarea termenului pedepsei, nemaifiind necesară executarea integrală a pedepsei în penitenciar. Pentru aceasta este necesar ca ei să îndeplinească condițiile privind executarea unei părți din pedeapsă și să dea dovezi de îndreptare; dacă sunt realizate aceste condiții, condamnații sunt eliberați sub condiția unei bune purtări (adică necomiterea de infrațiuni până la expirarea termenului de executare) și după obținerea liberării, urmând ca, în caz contrar, să fie readuși în penitenciar pentru executarea restului de pedeapsă. În acest mod este reglementată instituția liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen

Multitudinea măsurilor juridico-penale, luate în privința celor care săvârșesc o faptă penală, reprezintă, întâi de toate, pârgghiile prin care statul asigură ordinea de drept, în același timp însă, urmărește un șir de obiective care ar asigura ordinea respectivă. În acest sens, legea penală operează cu un șir de instituții aplicate în funcție de comportamentul condamnatului în timpul executării pedepsei cu închisoarea. Totodată, este de menționat că termenul închisorii stabilit de instanța de judecată nu reflectă întotdeauna cu exactitate aprecierea perioadei necesare în care este posibilă o corectare sau reeducare a unei persoane condamnate. Aici suntem în prezența a două situații: *aprecierea termenului detenției cu închisoarea este tratat fie prea exagerat, fie insuficient pentru corectarea și reeducarea condamnatului. Or, dacă admitem că termenul de detenție la care a fost condamnată persoana nu este suficient, suntem în prezența competenței inadecvate a personalului instituțiilor penitenciare.* Cât privește, însă, exagerarea termenului detenției unei persoane condamnate, putem menționa următoarele: legea penală soluționează această problemă prin intermediul instituției liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen. Această situație este condiționată însă de atitudinea persoanei condamnate față de ulterioara reintegrare socială, atitudinea față de muncă și respectarea normelor de conviețuire în penitenciar, potrivit legislației în vigoare. Așadar, se poate întâmpla ca scopul pedepsei penale să poată fi atins și în timpul executării pedepsei cu închisoarea, generând astfel o posibilă re-socializare a condamnatului înainte de termen. Importanța a acestei instituții penale, după cum se menționează în literatura de specialitate, rezultă din faptul că liberarea condiționată a persoanei condamnate la închisoare o separă de mediul penitenciar, care, oricât de bine ar fi organizat, tot mai exercită o influență negativă asupra tuturor condamnaților, îndeosebi asupra celor primari. V. Dobrinou și Gh. Costache susțin ideea că ținerea unei persoane timp îndelungat într-un penitenciar nu este de natură a o determina să urmeze calea cea dreaptă la punerea sa în libertate [9, pag.11]

În același timp, instituția în cauză reprezintă un factor stimulator pentru starea de spirit a deținuților și constituie practic un act de clemență acordat de legiuitor tuturor persoanelor condamnate la pedepse privative de libertate. [10, pg.31]

Referințe:

1. Codul penal al R. Moldova, Cartier juridic, ed. a IV-a, actualizată, art. 61, p. 52
2. V.Dongoroz și colab., op. cit., vol. II, p.44

3. D.Pavel, Nota II, la sentința penală nr.2/6.01.1982 a judecătorei Suceava, R.R.D. nr.10/1982, p.51
4. Traian Dima, Universitatea „Nicolae Titulescu,, București, Curs vol.II „Drept Penal, Partea Generală,, Bucureti 2001, pag.255
5. A.Ungureanu „Probleme ivite în practica instanțelor din județul Bacău în aplicarea liberării condiționate,, R.R.D. 1/1971. P.94
6. E. Mitache, op.cit., pag.318
7. Narcis Giurgiu „Drept Penal General,, Iași 2000, pag.637
8. Dongoroz V. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. București: Ed. Academică și Pedagogică, 1969
9. Dobrinou V., Costache Gh. Liberarea condiționată în legislația RM. În: Legea și viața, 2000, nr. 4, p. 11
10. Costache Gh. Liberarea condiționată în cazul infracțiunilor continuate. În: Legea și viața, 2000, nr. 6, p. 31

DESPRE CONCEPTUL DE INFRAȚIUNE

Ifrim Ion,

profesor universitar, doctor habilitat, cercetător științific II

Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române;
Universitatea ”Stefan cel Mare” din Suceava

În comunicarea de față, ne propunem să analizăm conceptul de infrațiune în viziunea autorilor români: Ioan Tanoviceanu (1858-1917), întemeietorul științei dreptului penal român, continuând cu Vintilă Dongoroz (1893-1976), în contextul interbelic și până la George Antoniu (1929-2014). Considerăm că este bine a formula câteva observații cu privire la această problemă, deosebit de interesantă, întrucât față de condițiile politice și economice prezente ale statului nostru, precum și, ca o reflectare a acestora, – de stadiul actual al legislației noastre, se pot determina importante idei în ce privește evoluția conceptului de infrațiune.

Cuvinte-cheie: conceptul de infrațiune, evoluție, Ioan Tanoviceanu, Vintilă Dongoroz și George Antoniu.

Învățând istoria, simți că ți se transformă
neîncetat nu numai spiritul, dar și inima și,
contrar metafizicienilor,
ești fericit de-a găzdui în tine nu un suflet nemuritor,
ci mai multe suflete muritoare
citat din **Friedrich Nietzsche**

I. Considerații generale

După cum se știe, cercetarea istorică a evoluției conceptului de infrațiune este utilă deoarece *lărgeste viziunea prezentului* prin explicarea trecutului, *re-învie marile personalități* ale dreptului penal, marile idei, concepții, ajutând la elaborarea soluțiilor prezente: unește eforturile juriștilor din trecut cu cele ale oamenilor de știință din prezent, relevă stabilitatea instituțiilor juridice, punând în lumină soluțiile care s-au verificat în trecut (de exemplu: [1, p. 56]).

Profesorul Ioan Tanoviceanu, (de exemplu: [2, p. 164]) arăta că legiuitorul trebuie să țină seama de învățămintele istoriei legislației penale atunci când legiferează, precum și acei care aplică legile, deoarece istoria legislației penale este folositoare pentru explicarea și aplicarea practică a legii penale.

Sub acest aspect, profesorul considera că ar fi folositor să *ne urcăm* la acești vechi premergători, care *au pus temelii științei penale*, fiindcă din studiul trecutului în legătură cu prezentul se poate înțelege evoluția și tendința instituțiilor penale.

Apoi, profesorul Vintilă Dongoroz (de exemplu: [3, pp. 39-48], [p. 40-41]), sublinia la rândul său, că în materia de legiferare, mai mult ca oriunde, *nu este bine* să abandonăm brusc trecutul și experiența lui, cât timp nu cunoaștem temeinic prezentul și nu întrezărim precis viitorul. În acest sens, observăm că profesorul argumentează pe larg importanța studiului (de exemplu: [4, p.7, 192]), asupra legiuirilor penale, ajungând la concluzia că acest studiu este folositor atât pentru filozofi, juriști și legiuitori cât și pentru explicarea și aplicarea practică a legii penale.

Mai mult, profesorul George Antoniu, (colaborator al Maestrului Vintilă Dongoroz în perioada 1971-1976), (de exemplu: [5, pp.522-538]), justifică, că *nu* toate dispozițiile legale trebuie schimbate imediat, viața arătând că unele instituții juridice se modifică mai rapid decât altele, însă foarte multe alte instituții și reglementări păstrează multă vreme o anumită continuitate cu vechile dispoziții (de exemplu: [6, p.11]). Astfel s-a confirmat teza conform căreia nu poate fi primită integral concluzia, în sensul că, odată cu schimbarea formei de proprietate, a structurii societății, se schimbă inevitabil și total suprastructura societății, printre care și dreptul, inclusiv instituțiile penale. Din această realitate a izvorât *teza constantelor în drept*, recunoscându-se că, obiectiv, materia penală are în vedere manifestări umane care au pretins reglementări identice de-a lungul istoriei, indiferent de schimbările politice (de exemplu: [7, p.518]).

În acest context general al recunoașterii și reconsiderării marilor savanți ale științei penale române, sub pretextul împlinirii a 168 de la nașterea profesorului Ioan Tanoviceanu, (1858-1917); 128 de la nașterea profesorului Vintilă Dongoroz (1893-1976); și, în perspectivă apropiată a aniversării a 92 de ani de la nașterea profesorului George Antoniu (1929-2014), arătăm, conceptul de infrațiune în viziunea lor.

II. Considerații speciale

Așa cum se știe, infrațiunea (*fapta penală*), răspunderea penală (*făptuitorul*), și constrângerea juridică penală (*pedepsele și măsurile de siguranță*) constituie instituțiile fundamentale ale dreptului penal. Așadar, infrațiunea este punctul de plecare (*cauza*) răspunderii penale, (*efectul*) iar aceasta are drept consecință aplicarea pedepsei. Infrațiunea constituie singurul temei al răspunderii penale, conform textului alin. 2 al art. 15 C.pen., iar răspunderea penală este o condiție indispensabilă pentru aplicarea pedepsei. De aici, remarcăm că răspunderea penală în cadrul instituțiilor fundamentale ale dreptului penal îndeplinește un *dublu* rol; pe de o parte este consecința (*efectul*) săvârșirii infracțiunii iar pe de altă parte este *cauza* aplicării pedepsei; aceasta din urmă fiind efectul răspunderii penale.

Sub alt aspect observăm că printre instituțiile fundamentale ale dreptului penal, *numai prima* (infrațiunea) și *ultima* (pedepșa) sunt realități obiective, pe când răspunderea penală este o concluzie logică care se interpune între cele două realități.

În acest context, subliniem că, Ioan Tanoviceanu, (de exemplu: [8, p.164], [p. 123]), definea infrațiunea ca fiind „acțiunea sau inacțiunea care, fiind socotită doloasă sau culpoasă, legiuitorul a sancționat-o penalicește. Autorul, așa cum se observă nu face distincție între infrațiunea faptă concretă și infrațiunea ca faptă descrisă în norma penală (incriminare); acțiunea sau inacțiunea doloasă sau culpoasă nu poate fi pedepsită decât dacă se găsesc descrise mai întâi într-o normă de încriminare.

Sub acest aspect, ni se pare că profesorul Ioan Tanoviceanu, (consecvent doctrinei pozitivistice, iar Petre Pandrea, în lucrarea *Criminologie Dialectică*, îl considera pe Ioan Tanoviceanu „*eflorescenta etapei pozitivismului în România*”, (de exemplu: [9, p.53]), a *structurat infrațiunea* în trei elemente: un subiect activ care săvârșește infrațiunea, un obiect pasiv care suferă din cauza infrațiunii și o acțiune/inacțiune, pe care legea a sancționat-o penalicește. De pildă, omul era ocrotit chiar înainte de naștere, căci legea pedepsea avortul, și chiar după moarte, prin pedepsirea ultrajului adus cadavrelor (de exemplu: [10, p.234]).

Explicând acest concept profesorul arăta că, obiect al unei infrațiuni mai puteau fi și persoanele morale precum și societatea în general. Statul, județul, comuna și în general orice persoană morală puteau fi lovite în averea și în reputațiunea lor. Statul mai putea fi lovit și în organizarea lui politică prin comploturi și conspirațiuni. Societatea, în general, putea fi vătămată în bunul său mers de cerșetori, vagabonzi și prin diferite contravențiuni relative la liniștea publică și salubritate.

Ulterior, Ioan Tanoviceanu (în tratatul său din 1924), a conceput infrațiunea ca fiind compusă din următoarele elemente: 1) un subiect activ- infractorul; 2) un subiect pasiv- victima; 3) un obiect material- ființa sau lucrul către care se îndreaptă infrațiunea; 4) un obiect juridic- textul de lege violat; 5) o acțiune sau inacțiune generatoare a rezultatului pedepsibil.

În viziunea autorului, existau totuși infrațiuni în care conceptele de subiect pasiv și de obiect al infrațiunii puteau fi întâlnite la aceeași infrațiune, sens în care erau exemplificate infrațiunile contra persoanelor: omor, răniri, loviri etc., pe când în toate celelalte infrațiuni, obiectul acestora nu se identifica cu victima lor. Astfel, în delictele contra proprietății, obiectul infrațiunii era un bun mobil sau imobil, iar subiectul pasiv era proprietarul păgubit.

Ne vom strădui acum să indicăm și implicațiile profesorului Vintilă Dongoroz în legătură cu conceptul de infrațiune. În tratatul său din 1939, profesorul

deși făcea o distincție între infrațiune ca *faptă concretă* și descrierea faptei în cuprinsul incriminării, el denumea prima situație ca *infrațiune concretă* iar cea de a doua *infrațiune abstractă* (de exemplu: [11, p.196-197]). În viziunea de atunci a profesorului realizarea justiției represive era condiționată de o cercetare a faptei din punct de vedere juridic și apoi de o cercetare a faptei concrete. Altfel zis, aceeași faptă privită dintr-o perspectivă juridică ar fi identică cu fapta incriminată iar privită ca faptă concretă ar constitui infrațiune concretă.

În opinia profesorului „cât timp legea penală este respectată, infrațiunea nu îmbracă decât acest aspect formal și ipotetic; în clipa însă în care legea a fost nesocotită, prin săvârșirea unui fapt care corespunde descrițiunii din textul incriminator, atunci infrațiunea devine un ilicit concret, un fapt juridic real”.

Remarcăm că în această perioadă (1939) în gândirea profesorului *aceleași fapt* putea fi privit sub aspect formal și ipotetic constituind o infrațiune abstractă, însă putea fi privit și ca o infrațiune concretă dacă corespundea trăsăturilor faptei descrise în norma de incriminare. Abia mai târziu, (în lucrarea *Explicații teoretice ale codului penal român*, 1969) profesorul va face o distincție netă între *faptele descrise în norma de incriminare* și *fapta concretă* ale cărei trăsături coincid (se suprapun) cu cele ale faptei descrise.

S-a afirmat că, în cele două situații nu mai avem de a face cu *aceleași fapte* ci cu fapte distincte în materialitatea lor și care numai formal poartă aceeași denumire. Ceea ce descrie norma de incriminare sunt acele fapte concrete care s-au petrecut cândva în materialitatea lor înainte de incriminare și ale căror trăsături legiuitorul le exprimă sub o formă generală în descrierea din norma de incriminare pentru a le putea sancționa dacă fapte similare acestora s-ar mai produce vreodată.

După cum rezultă incriminarea constă, dintr-o generalizare a trăsăturilor unor fapte concrete care la origine au apărut colectivităților umane ca fiind nocive pentru existența lor socotind că trebuie sancționate eventualele fapte concrete similare care s-ar produce ulterior. Este vorba în ambele cazuri de fapte materiale distincte chiar dacă sunt asemănătoare; unele au servit ca model legiuitorului pentru a formula incriminarea iar celelalte sunt fapte ulterioare incriminării și a căror săvârșire determină aplicarea de sancțiuni.

Menționăm că, profesorul în lucrarea *Explicații teoretice ale codului penal român*, vol.I 1969, preciza: „Dispozițiile din partea specială a noului cod penal nu prevăd propriu-zis infrațiuni ... ci incriminări condiționate pe de o parte de existența formei de vinovăție cerută de lege și, pe de altă parte de absența vreunei cauze care înlătură caracterul penal al faptei” (de exemplu: [12, p.29]). Cu toate aceste sublinieri, o obișnuință și o tradiție de secole au făcut să se folosească în mod curent *noțiunea de infrațiune* și pentru cea de *incriminare*, inclusiv

de autorii de drept penal. În acest scop, se exprimă și legiuitorul în codul penal în vigoare denumind incriminările din partea specială „infrațiuni”, tot așa se exprimă doctrina și jurisprudența chiar dacă autorii de cursuri, manuale au în minte diferențierea dintre infrațiuni, ca fapte concrete actuale și incriminare ca faptă descrisă în lege, după modelul unor fapte săvârșite în trecut.

Definind conceptul de infrațiune codul penal elaborat sub coordonarea profesorului Vintilă Dongoroz a elaborat o *concepție substanțială* asupra conceptului de infrațiune (privită ca o faptă care prezintă pericol social) spre deosebire de concepția actuală exprimată în doctrina occidentală care se situează pe o *poziție formală*, definind infrațiunea ca o faptă prevăzută și sancționată de legea penală.

Un al doilea argument ar fi că, profesorul a făcut o concesie timpului său deoarece sub influența legii penale din vremea aceea, toate codurile penale ale țărilor socialiste conțineau această trăsătură a infrațiunii.

În fine, se susține, și tot ca o consecință dedusă din teza de mai sus expusă că această concesie a fost numai parțială deoarece numai în cazul faptelor de o importanță redusă legea penală română admitea să dea se prioritate lipsei de pericol social cu consecința inexistenței infrațiunii, în celelalte cazuri pericolul social nu condiționa existența sau inexistența infrațiunii, hotărâtoare fiind prevederea faptei în legea penală (aspectul formal).

Pe de altă parte profesorul s-a străduit să dea o definiție pericolului social care să evite subiectivismul și multiplele controverse asupra acestui concept urmărind să consolideze legalitatea penală și să restrângă pe cât posibil eventualele excese care s-ar putea comite printr-o interpretare denaturată a conceptului.

Sunt cunoscute variatele definiții date în doctrina penală conceptului de pericol social expresie a caracterului substanțial al infrațiunii. După părerea profesorului caracterizarea elementului substanțial al infrațiunii n-ar putea fi realizat printr-o unică trăsătură ci este nevoie de mai multe asemenea trăsături (de exemplu: [13, p.21,22,23]).

În acest sens profesorul arăta că relevant pentru caracterul substanțial al infrațiunii implicit pentru existența pericolului social este *violența, fraudă, indisciplina socială*. Asemenea fapte sunt de natură să producă o rezonanță socială prin aceea că sunt susceptibile de a crea o stare de neliniște și nesiguranță în viața socială.

În lucrarea *Explicații teoretice* (1969) profesorul Vintilă Dongoroz explică conținutul art.17 care definea infrațiunea. Astfel, printre trăsăturile esențiale ale infrațiunii enumera și pericolul social ca relevând aspectul material-social al infrațiunii, iar în art.18 referindu-se la caracterul obiectiv de identificare a pericolului social al faptei, arăta că o faptă prezintă pericol social dacă aduce

atingere unora din valorile enumerate în art.1 și pentru sancționarea căreia este necesară aplicarea unei pedepse. Este vorba de atingere adusă valorilor menționate în art.1 și anume România, suveranitatea, independența, unitatea și indivizibilitatea statului, persoana, drepturile și libertatea acesteia, proprietatea precum și întreaga ordine de drept (de exemplu: [14, p.176, 184]).

Așadar, concluzia care s-ar degaja din examinarea acestui punct de vedere, este aceea că de astă dată definirea riguroasă a conținutului noțiunii de pericol social faptei era de natură să orienteze în mod just activitatea juridică și să dea un fundament trainic, durabil ideii de legalitate penală. Eliminarea ulterioară a acestui concept din definiția infrațiunii nu a însemnat negarea lui ci constatarea obiectivă că legiuitorul nu pășește la incriminarea unei fapte și la sancționarea ei decât dacă constată că fapta respectivă prezintă un pericol social pentru valorile ocrotite de legea penală (de exemplu: [15, p.12]).

În viziunea profesorului Vintilă Dongoroz infrațiunea nu constituie numai o faptă care prezintă pericol social dar trebuie comisă cu vinovăție și să fie prevăzută de legea penală. Profesorul denumea aceste trăsături ca esențiale pentru existența infrațiunii deoarece lipsa vreuneia din ele excludea caracterul de infrațiune al faptei.

Astfel, teoretic, am putea denumi aceste trăsături ca fiind trăsăturile *pozitive* esențiale ale infrațiunii spre a le deosebi de alte trăsături esențiale *negative* care nu apar în definiția infrațiunii din art.15 al legii în vigoare ci numai în explicarea teoretică a textului. Fapta care prezintă pericol social și săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală, scria profesorul, „nu devine infrațiune decât dacă nu intervine vreuna din cauzele care înlătură conținutul penal al faptei săvârșite” sau exclude pericolul social ori vinovăția (de exemplu: [16, p.12])

În viziunea savantului Vintilă Dongoroz definiția infrațiunii trebuie să cuprindă numai trăsăturile esențiale *pozitive*, lăsând ca trăsăturile negative să fie analizate în doctrină ca aspecte negative ale celor pozitive (cauzele care înlătură pericolul social, cauzele care înlătură vinovăția și cauzele care înlătură condiția ca fapta să fie prevăzută de legea penală) și nu ca trăsături esențiale autonome.

Sub aspect juridic, scria profesorul, cauzele care înlătură caracterul penal al faptei constituie o negațiune a acestui caracter și funcționează ca o condiție negativă de îndeplinirea căreia depinde existența caracterului penal al faptei și deci existența infrațiunii și a răspunderii penale”. (de exemplu: [17, p.333]).

Pe drept cuvânt profesorul George Antoniu a constata că, aceste idei ale profesorului sunt valabile și în prezent, fiind justificat ca definiția infrațiunii să cuprindă numai trăsăturile esențiale pozitive ale conceptului, cele negative urmând să fie analizate numai în doctrină ca aspecte negative ale trăsăturilor

esențiale pozitive, mai ales că există multiple controverse în ce măsură există numai cauze prevăzute de lege susceptibile să înlăture infrațiunea sau pot exista și cauze neprevăzute de lege (necodificate) dar care să revindice același caracter (de exemplu: [18, p.333]).

Profesorul George Antoniu, arată că noua definiție a infrațiunii constituie un pas înainte și apropie doctrina penală română de celelalte doctrine care definesc în acest mod infrațiunea (infrațiunea este fapta prevăzută de legea penală săvârșită cu vinovăție). Infrațiunea este definită în noul cod penal așa cum se știe prin eliminarea cerinței ca fapta să prezinte un pericol social. Pe cale de consecință s-a renunțat și la textele care defineau pericolul social al faptei sau noțiunea de „faptă care nu prezintă pericolul social al unei infrațiuni” (art.18 și 18.¹ C.p. anterior). A fost satisfăcută o astfel de cerință mai veche a doctrinei ca să se adopte o definiție formală și nu substanțială a infrațiunii. În concepția profesorului George Antoniu o atare cerință era subînțeleasă în orice infrațiune dacă admitem că legiuitorul nu incriminează în mod arbitrar, la întâmplare, sau după intuiție ci numai atunci când constată că o faptă aduce atingere sau pune în pericol valorile sociale ocrotite de legea penală și dacă acest pericol prezintă o anumită gravitate pentru a fi justificată sancțiunea penală (*ultima ratio*).

Observațiile pe care le-am formulat mai sus cu referire îndeosebi la evoluția conceptului de infrațiune, credem că sunt valabile, pentru aceleași considerente de principiu, și în ce privește Codul penal în vigoare. Avem în vedere definiția de mai sus a infrațiunii sub patru aspecte. Astfel, redăm din *Contribuțiile profesorului Vintilă Dongoroz la dezvoltarea dreptului penal român, in Vintilă Dongoroz (1893-1976) – personalitate complexă a dreptului românesc*:

a) ”nu mai cuprinde ca trăsătură esențială pericolul social, renunțare întrucâtva explicabilă dacă admitem că în mod tacit și implicit această cerință se realizează în orice incriminare deoarece legiuitorul nu procedează, așa cum am mai arătat, la incriminare decât când este confruntat cu o faptă care prezintă pericol social;

b) s-a modificat ordinea enumerării trăsăturilor esențiale din cuprinsul definiției, fiind trecută ca primă trăsătură esențială caracterul faptei de a fi prevăzută de legea penală și apoi trăsătura vinovăției.

În felul acesta trăsătura esențială a vinovăției a trecut pe locul secund, după caracterul faptei de a fi prevăzută de legea penală. Această nouă ierarhizare ni se pare justificată dacă raportăm la modul în care sunt analizate practic elementele constitutive ale unei infrațiuni determinate. Într-o asemenea analiză, trebuie să se constate mai întâi existența unei fapte în materialitatea ei apoi să se verifice dacă fapta respectivă este prevăzută în legea penală (adică dacă

trăsăturile concrete ale faptei corespund cu trăsăturile faptei descrise în norma de incriminare) și numai după o atare verificare organul judiciar se va preocupa de existența poziției subiective a autorului faptei și anume dacă această poziție coincide cu aceea pe care o pretinde norma de incriminare.

c) s-a introdus în cuprinsul definiției ca *trăsătură esențială pozitivă* condiția ca fapta să fie imputabilă persoanei care a comis-o.

Profesorul George Antoniu, subliniază faptul că, nu întâmplător savantul Vintilă Dongoroz a omis să caracterizeze infrațiunea prin această trăsătură deoarece noțiunea de imputabilitate este *echivocă*; După părerea profesorului George Antoniu o atare noțiune ar putea exprima legătura de cauzalitate a acțiunii în raport cu urmarea imediată (imputabilitatea obiectivă) verificare care are loc obligatoriu în cadrul analizei elementelor esențiale ale infracțiunii (elemente care se deosebesc de trăsăturile esențiale) iar într-un alt înțeles s-ar putea vorbi de o imputabilitate subiectivă care coincide cu poziția psihică a autorului faptei, trăsătură care a fost deja verificată cu ocazia examinării mai înainte a vinovăției autorului.

d) s-a introdus în definiție ca *trăsătură esențială negativă* a infracțiunii, caracterul nejustificat al faptei în sensul că infrațiunea exclude existența unei cauze justificative”.

Autorul, sub acest aspect atrage atenția că, această trăsătură negativă esențială ar putea fi admisă dat fiind aptitudinea cauzei justificative prevăzute de lege (legitima apărare, starea de necesitate, exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații și consimțământul persoanei vătămate) de a înlătura existența infracțiunii, având efecte *in rem*, adică extinzându-se și asupra participanților.

Din această perspectivă, autorul argumentează astfel: ”dar dacă se introduce ca trăsătură negativă esențială lipsa cauzelor justificative ar fi egal de justificat să se introducă ca trăsătură negativă și cauzele care înlătură vinovăția, precum și cauzele care înlătură cerința ca fapta să fie prevăzută de legea penală. Aceste trăsături negative care ar putea să înlătore pe cele pozitive ar trebui să se refere la *faptă* (în sensul să nu existe cauze care să înlătore existența faptei sau relevanța penală a acesteia), ori la *prevederea faptei* în legea penală (în sensul să nu existe cauze care să înlătore caracterul ilegal al faptei) sau la *vinovăție* (în sensul să nu existe cauze care să înlătore vinovăția”). Este însă posibil ca o faptă concretă să întrunească toate trăsăturile pozitive enumerate de lege și să nu existe nici una dintre cauzele care să înlătore vreuna din aceste trăsături și cu toate acestea ea să nu constituie infracțiune adică să fie permisă de ordinea juridică penală sau extrapenală.

Totodată, profesorul citat susține că noua definiție a infracțiunii nu se limitează la atât ci mai cuprinde două noi trăsături și anume ca fapta să fie nejustificată și să fie imputabilă persoanei care a săvârșit-o. Prima cerință ar consacra ideea că infrațiunea presupune lipsa cauzelor justificative. Deși aceasta corespunde

punde realității deoarece infrațiunea se definește și printr-o cerință negativă (nu numai cele pozitive pe care le-am enunțat) anume lipsa cauzelor justificative, noțiunea nejustificat nu este aptă să redea realitatea la care ne referim. În limba română această noțiune are semnificații multiple (nejustificat de severă, de blândă, nejustificat în sensul de a nu avea un temei, o rațiune, etc) și nu numai aceea de lipsă a unor cauze justificative.

În discuțiile purtate de profesorul George Antoniu asupra acestei formulări la comisia parlamentară a arătat că mai potrivit ar fi să se redea integral ideea ce se vrea exprimată și anume, lipsa cauzelor justificative (și fără să existe o cauză justificativă). Este discutabilă și cerința ca fapta să fie imputabilă unei persoane. În doctrina penală s-a subliniat de mult caracterul echivoc al noțiunii de imputabilitate (de exemplu: [19, p.181]). Aceasta poate să aibă sensul de legătură cauzală (o faptă este imputabilă lui X deoarece este efectul acțiunii acestuia) după cum poate avea și sensul de vinovăție (o faptă este imputabilă lui X pentru că a comis fapta cu vinovăție). În ambele ipoteze noțiunea de imputabil apare ca inutilă deoarece atât legătura de cauzalitate cât și vinovăția sunt subliniate implicit sau explicate prin contribuția celorlalte trăsături. Fapta cu relevanță penală implică concomitent o acțiune sau omisiune, urmarea imediată a acestora și implicit legătura dintre manifestarea externă și urmarea imediată, iar vinovăția apare explicit ca o noțiune distinctă în formularea trăsăturilor esențiale ale infrațiunii.

Aceste idei au stat la baza conceptului de infrațiune din codul penal în vigoare în viziunea profesorului George Antoniu. În orice caz, considerăm că punctul de vedere exprimat reprezintă, chiar dacă nu ar exista un acord asupra interpretării propuse, o ipoteză de discuție și că oricum rezolvarea problemei infrațiunii este posibilă pe cale de *lege ferenda*.

În general am căutat în comunicarea noastră să indicăm câteva puncte de vedere în legătură cu evoluția conceptului de infrațiune. Evident, enumerarea pe care am făcut-o nu este decât exemplificativă.

Concluzia care s-ar degaja din examinarea acestor punct de vedere, asupra evoluției conceptului de infrațiune, este aceea că, există o preocupare constantă de *a crea, continua ceea ce exista* (așa cum Vintilă Dongoroz și-a construit opera cu Ioan Toanoviceanu, în egală măsură putem afirma că și George Antoniu și-a construit opera cu Vintilă Dongoroz), și *dezvolta un veritabil concept, care ar valorifica și continua tradiția existentă*.

Referințe:

1. George Antoniu, *Tratat de drept penal*, vol. I, Ed.Universul Juridic, 2015, p.56.

2. Tanoviceanu I., *Curs de drept penal*, vol. I, București, 1912, p. 164.
3. Revista penală, *Reforma legilor penale. Realități și Dificultăți* 1932, pp.39-48; Vintilă Dongoroz (1893-1976). *Personalitate complexă a dreptului românesc*, coordonator. Mircea Dușu, Ed. Academiei Române, București, 2013, pp. 40-41.
4. I. Tanoviceanu, *Prefață, la ediția I-a*, in I.Tanoviceanu, *Tratat de drept și procedură penală*, ediția a doua, revăzut și completat, op.cit. p. 7, 192.
5. Ion Ifrim, *George Antoniu (1929 - 2014)*, Revista Studii și Cercetări Juridice nr.4 din 2014, pp.525- 538.
6. George Antoniu, *Noua lege penală, tradiție și reformă*, Revista de Drept Penal nr. 3/2014, Ed. Universul Juridic, București, p. 11.
7. Tudor Avrigeanu, *Sinteza sintezelor ca antiteză George Antoniu, (1929-2014)*, S.C.J. nr. 4/2014, p. 518.
8. I. Tanoviceanu, *Curs de drept penal*, București, 1912, ,p. 164; Ion Oancea *Drept penal, Partea generală*, Ed. Didactică și pedagogică, 1965. p.123.
9. Petre Pandrea, *Criminologie Dialectică*, Fundația Regele Mihai I, București, 1945, la p. 53.
10. Ioan Tanoviceanu, *Curs de Drept Penal*, vol. I, Atelierele Grafice SOCEC&CO, București, 1912, p. 234 și urm.
11. Vintilă Dongoroz, *Tratat*, 1939, op. cit., p.196-197
12. Vintilă Dongoroz și colaboratorii, *Explicații teoretice ale codului penal român. Partea generală*, vol.I, Editura Academiei Române, București, 1969, p.29
13. Vintilă Dongoroz, *Tratat*, 1939, op. cit., p. 21
14. Tudor Avrigeanu, *Pericol social, vinovăție penală și imputare penală*, Ed. Wolters Kluwer, 2010;
15. George Antoniu, *Noua lege penală, tradiție și reformă*, Revista de Drept Penal nr. 3/2014, Ed. Universul Juridic, București;
16. George Antoniu *Contribuțiile profesorului Vintilă Dongoroz la dezvoltarea dreptului penal român, in Vintilă Dongoroz (1893-1976) – personalitate complexă a dreptului românesc*, Ed. Universul Juridic, 2013, p. 36 și urm.
17. Vintilă Dongoroz, *Explicații teoretice ale codului penal român*, vol.I, op. cit., p.333
18. George Antoniu *Contribuțiile profesorului Vintilă Dongoroz la dezvoltarea dreptului penal român, in Vintilă Dongoroz (1893-1976) – personalitate complexă a dreptului românesc*, Ed. Universul Juridic, 2013, p. 36 și urm.
19. Tudor Avrigeanu, *Pericol social, vinovăție penală și imputare penală*, Ed. Wolters Kluwer, 2010.

MONITORIZAREA ELECTRONICĂ - ALTERNATIVĂ LA PEDEAPSA ÎNCHISORII

Mahu Iurie,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Electronic monitoring is a general term that refers to forms of supervision that monitor the place of residence, movement and behavior of the offenders in the criminal justice process or the execution of the sentence. These programs and tracking systems accommodate the needs of the criminal justice system by providing accountability and victim protection.

In this study, we can conclude that electronic monitoring is an innovative leader and provide in local surveillance technologies for criminal justice.

Keywords: monitoring systems, criminal justice, offenders, rehabilitation, surveillance.

O primă definiție a monitorizării electronice o întâlnim în Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/Rec(2014)4 către statele membre privind monitorizarea electronică ca fiind „un termen general care se referă la forme de supraveghere prin intermediul cărora să se monitorizeze locația, mișcarea și comportamentul specific persoanelor din cadrul procesului de justiție penală. Formele curente de monitorizare electronică se bazează pe unde radio, tehnologie de urmărire prin satelit sau biometrică” [15].

Părintele conceptului de monitorizare a infractorilor prin mijloace tehnice este considerat dr. Ralph K. Schwitzgebel, psiholog la Universitatea Harvard. Acesta a susținut că acceptarea unor măsuri de control judiciar și de reeducare socială a delincvenților în comunitate este de preferat în actuala etapă de dezvoltare umană, iar o alternativă mai permisivă, mai tolerantă și mai puțin costisitoare decât custodia persoanelor se impune ca o soluție necesară și oportună. [12, p.211]

Recomandarea Comitetului de Miniștri către statele membre privind monitorizarea electronică [15] stabilește că: „în funcție de jurisdicțiile naționale, monitorizarea electronică poate fi folosită în unul sau mai multe din următoarele moduri:

- a) în faza procedurilor penale premergătoare procesului;

- b) drept condiție pentru suspendarea sau executarea unei sentințe de închisoare;
- c) ca mijloc de sine stătător de supraveghere a executării unei sancțiuni sau măsuri penale în cadrul comunității;
- d) în combinație cu alte intervenții de liberare condiționată;
- e) ca măsură premergătoare eliberării pentru cei din închisori;
- f) în cadrul liberării condiționate din închisoare;
- g) ca măsură de îndrumare și supraveghere intensivă pentru anumite tipuri de infractori, după liberarea din închisoare;
- h) ca măsură de monitorizare a mișcărilor interne ale infractorilor în închisoare și/sau în cadrul perimetrului penitenciarelor deschise;
- i) ca măsură de protejare a anumitor victime ale infrațiunilor de suspecți sau infractori individuali.”

Sistemul de monitorizare electronică în Republica Moldova constă în supravegherea de la distanță, prin sistemele GPS (*Sistem Global de Poziționare*), utilaj telefonic fix sau mobil cu care se monitorizează locația și mișcarea persoanelor supuse supravegherii și controlului, printr-o brățară specială instalată la mână sau picior, în temeiul hotărârilor judecătorești sau a deciziilor șefilor de penitenciare.

Implementarea proiectului privind monitorizarea electronică în Republica Moldova a pornit prin aprobarea *Planului de acțiuni [6] pentru implementarea strategică de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, Direcția strategică „consolidarea sistemului de probațiune și a sistemului penitenciar [10].*

Cadrul legal de monitorizare electronică a fost instituit în Republica Moldova odată cu adoptarea Legii nr. 138/2015 privind modificarea și completarea unor acte legislative [9]. Însă, modul, condițiile și procedura de monitorizare electronică au fost stabilite, un an mai târziu, în Regulamentul privind monitorizarea electronică a persoanelor, adoptat de Guvern [7].

Codul penal al RM [1] precizează că obligațiile prevăzute la alin (6), art. 90 CP RM, inclusiv, “să fie supus monitorizării electronice”, pot fi aplicate persoanelor: condamnate cu suspendarea condiționată (art.90 CP), condamnate cu suspendarea parțială a executării pedepsei (art.90¹), liberate condiționat de pedeapsă înainte de termen (art.91 CP), cărora le-a fost înlocuită partea neexecutată din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă (92 CP) și cărora le-a fost amânată executarea pedepsei pentru graviditate sau întreținerea copiilor până la vârsta de 8 ani (art.96 CP).

În acest caz, depistăm o eroare de drept în cazul înlocuirii de instanța de judecată a părții neexecutate din pedeapsă cu pedeapsa amenzii, potrivit art.92

CP, cu aplicarea obligațiilor prevăzute la art.90 CP și ca exemplu “să fie supusă persoana monitorizării electronice”.

Regulamentul privind monitorizarea electronică a persoanelor dispune în pct.22 că în cazul încălcării repetate a obligației/restricției (...), consilierul de probațiune înaintează un demers în instanța de judecată pentru anularea liberării de pedeapsă penală și trimiterii persoanei pentru executarea pedepsei în penitenciar.

Cum ar putea fi aplicate aceste proceduri în cazul în care persoana nu respectă restricțiile impuse prin supravegherea electronică, pedeapsa amenzii fiind executată efectiv de persoană.

În acest caz, obligațiile stabilite în art.90 CP se aplică auxiliar cu pedeapsa principală, iar executarea pedepsei principale produce temei de a admite că sentința judecătorească a fost executată.

De asemenea, situația juridică este similară și pentru alte obligații aplicate la înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă, și de aceea, intervenim cu propunerea de revizuire a alineatului (4) art. 92 CP, introdus prin Legea nr.163/2017, în vigoare din 20.12.2017 [8].

Potrivit art. 271 al Codului de executare al RM [2] sânt supuse monitorizării electronice:

- 1) persoanele liberate de pedeapsă penală în conformitate cu art. 89 din Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002.
- 2) persoanele condamnate care se deplasează fără escortă sau cei care se deplasează pe o perioadă scurtă de timp în afara penitenciarului, în conformitate cu articolele 216 și 217 din Codul de executare al Republicii Moldova nr.443-XV din 24 decembrie 2004.
- 3) persoanelor cărora le este aplicată o măsură preventivă cu stabilirea anumitor obligații sau restricții.

De asemenea, și pct.2 alin. 3) al Regulamentului privind monitorizarea electronică a persoanelor, aprobat prin HG 1322/2016, prevede că „sunt supuse monitorizării electronice persoanele cărora le este aplicată o măsură preventivă cu stabilirea anumitor obligații sau restricții”. Astfel, este evident că monitorizarea electronică nu poate fi aplicată arestului preventiv, dar acelor măsuri preventive alternative închisorii cuprinse în Codul de procedură penală al RM [3], cum sunt:

- 1) obligarea de a nu părăsi localitatea sau obligarea de a nu părăsi țara (art.178 CPP);
- 2) liberarea provizorie sub control judiciar (art.191 CPP);
- 3) arestarea la domiciliu (art.188 CPP).

Baza juridică de executare a măsurii penale aplicate cu monitorizarea electronică este reglementată în art. 271¹ al Codului de executare al RM, care prevede

în alineatele 3) și 4) că [2]: „în caz de aplicare a monitorizării electronice, persoanei i se atașează un dispozitiv special, care constă din brățară specială sau dispozitiv mobil. Persoanei supuse monitorizării electronice i se stabilesc:

- a) zona de deplasare;
- b) zona și/sau locul unde este interzis să se deplaseze;
- c) perioada de timp în care i se interzice de a părăsi domiciliul sau reședința.”

Aceste prevederi legislative autorizează aplicarea Regulamentului de monitorizare electronică a persoanelor cu întreg mecanismul adoptat de Guvern.

Însă, procedura de executare a măsurilor preventive, enumerate mai sus, este prevăzută în Titlul VI, Capitolul XXIX, art. 296, 301 și 302 al Codului de executare al RM.

Astfel, la punerea în executare a măsurilor preventive concrete nu este stabilă procedura de informare imediată a organului de probațiune și expediere a actului judecătoresc în cazul aplicării măsurii cu monitorizarea electronică, aceasta fiind lăsată în seama organului afacerilor interne, iar acest fapt provoacă confuzii sau întâzieri de timp în aplicarea sistemului electronic preventivului. În acest sens, propunem modificarea și completarea Codului de executare, astfel ca, în cazul aplicării de instanțele de judecată a măsurilor preventive cu monitorizarea electronică a persoanei să fie expediată hotărârea sa imediat organului de probațiune, de rând cu organul afacerilor interne.

O nouă categorie de persoane propusă de Guvern pentru a fi supuse monitorizării electronice sunt agresorii familiali, inclusă legea nr.85/2020 privind modificarea unor acte normative [11], în vigoare din 03 ianuarie 2021, în scopul respectării măsurilor de protecție aplicate victimelor violenței în familie.

Proiectul de lege menționat prevede că victima sau membrii familiei acesteia, cu acordul scris, pot purta un sistem electronic de supraveghere care să permită verificarea respectării obligației agresorului.

Asigurarea monitorizării electronice a tuturor categoriilor de persoane monitorizate se efectuează de către organele de probațiune.

Diversitatea activităților de probațiune servesc unui dublu scop: protecția comunității prin monitorizare continuă a comportamentului infractorului și reintegrarea socială a infractorului. Din prevederile legislative se observă că probațiunea din RM are un model mixt - este parte a sistemului justiției penale, îndeplinind totodată și unele funcții ale asistenței sociale.

În prezent, supravegherea și controlul executării obligațiilor și restricțiilor aplicate persoanelor prin sistemul de monitorizare electronică se efectuează prin

intermediul platformei software de monitorizare electronică, care reprezintă o totalitate sistematizată de date despre locația și mișcarea persoanelor supuse monitorizării electronice [7, p.7].

Conform Raportului de bilanț al Inspectoratului Național de Probațiune [14, p.26], în perioada anului 2020, au fost monitorizate electronic 189 persoane:

- a) 69 persoane cu aplicarea măsurilor de liberare de pedeapsă penală de către instanțele de judecată;
- b) 80 persoane le-au fost stabilită măsura preventivă – arest la domiciliu;
- c) 5 persoane le-au fost stabilită măsura preventivă – liberarea provizorie sub control judiciar;
- d) 35 persoane condamnate cu deplasare fără escortă în afara penitenciarului.

La aplicarea monitorizării electronice se ia în considerare dacă persoana care urmează a fi supusă monitorizării electronice dispune de resursele necesare pentru aplicarea acesteia, inclusiv domiciliu sau reședință dotată cu energie electrică.

În cazul încălcării repetate a obligației/restricției de către persoanele supuse monitorizării electronice, consilierul de probațiune, în funcție de tipul măsurii stabilite efectuează următoarele acțiuni: înaintează un demers în instanța de judecată pentru anularea liberării de pedeapsă penală și trimiterii persoanei pentru executarea pedepsei în penitenciar, informează imediat șeful instituției penitenciare pentru anularea obligațiunii/restricției pentru care se aplică monitorizarea electronică, informează imediat organul de poliție în vederea sesizării procurorului și/sau instanței de judecată asupra oportunității înlocuirii măsurii preventive cu una mai aspră.

În fapt, prestațiile de supraveghere electronică sunt destinate să înregistreze și să certifice conformitatea respectării obligațiilor/măsurilor impuse, arest la domiciliu, frecventarea anumitor locuri interzise, apropierea de victimă.

În momentul de față, se utilizează instrumentele de monitorizare electronică echipate cu frecvență radio (RF) sau dispozitive de urmărire prin satelit (GPS). Fiecare tehnica are un scop diferit și funcționează diferit.

Alegerea unei tehnici specifice depinde de următorii factori:

- a) Tip de infracțiune;
- b) Proportionalitatea;
- c) Nivel de gestionare a riscurilor;
- d) Scopuri în timpul EM.

Statele europene aplică trei tipuri de tehnologii:

- pasivă: beneficiarul este verificat prin intermediul telefonului.

- activă: beneficiul este obligat să poarte o brățară electronică care transmite semnale către un receptor, care preia mesajul și să se afle într-o anumită zonă;
- prin intermediul G.P.S-ului [17, p.49].

Expertiza internațională leagă noțiunea de supraveghere electronică de două coordonate fundamentale: [12, p.212]

- ripostă eficientă – din punct de vedere economic și social – la încarcerare; constrângerile bugetare consolidează teza potrivit căreia suplimentarea și modernizarea capacității lor de încarcerare nu sunt singurele căi de urmat;
- manieră de control al criminalității bazată pe responsabilizarea subiecților și comunității; uzanța impune implementarea unui sistem dual de tratare a delincvenței: închisoare pentru cazurile care au nevoie de ea și pedepse și/sau restricții severe în comunitate pentru cele care nu solicită expres custodia.

Recomandarea Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la Regulile de Probațiune ale Consiliului Europei (Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 20 ianuarie 2010 la cea de-a 1075 adunare a Vice-miniștrilor) stipulează că, atunci când este utilizată monitorizarea electronică ca parte a supravegherii probațiunii, ea trebuie să fie combinată cu intervențiile destinate reabilitării și susținerii abținerii de la comiterea altor infracțiuni [16, pct.57].

De asemenea, nivelul supravegherii tehnologice nu va fi mai mare decât este necesar într-un caz concret, luând în considerație gravitatea infracțiunii comise și riscurile aferente pentru siguranța comunității ca limite ale monitorizării persoanei.

Restricțiile privind libertatea de circulație în absența unor forme de asistență personală sau socială, cum ar fi liberările de pedeapsă penală cu monitorizare electronică ar echivala cu o încălcare a Regulilor europene. Asistență socială, ajutor și programe de schimb personal de specialitate sunt văzute ca o parte integrantă a supravegherii intensive cu monitorizare electronică.

În baza studiilor operate de Organizația Europeană de Probațiune, monitorizarea electronică suprimă încălcările în timpul monitorizării, dar nu după aceea. Monitorizarea electronică conferă o anumită creștere temporară a siguranței publice.

Infractorii au adesea probleme legate de dependența alcoolului și drogurilor și de aceea au nevoie de o abordare specifică. ME poate echilibra viețile acestor infractori, reducând riscul de recidivă, dar aceștia trebuie să fie monitorizați atent de către serviciul de probațiune în scopul de a combina supravegherea cu partici-

parea la un tratament special sau de consiliere pentru a se ajunge la cele mai bune și cele mai eficiente rezultate.

Beneficiile la utilizarea monitorizării electronice sunt: reduce recidiva; previne influențele negative ale închisorii (pedepsă fără încarcerare); oferă transparență în viața de zi cu zi a infractorului; stabilește limite clare permise de lege; face ca infractorul să fie conștient de propriul comportament; contribuie la protecția victimelor.

Sistemul de monitorizare electronică a infractorilor are o multitudine de avantaje sociale:

- 1) Monitorizarea electronică reduce nivelul de aplicare a pedepsei cu închisoarea, iar ca efect, aglomerarea instituțiilor penitenciare.
- 2) Monitorizarea electronică se aplică persoanelor predispuse de a recidiva, adică cu un pericol mai înalt pentru societate, dar care sunt improprii penitenciarului.
- 3) Monitorizarea electronică contribuie la supravegherea eficientă a infractorilor în comunitate și la prevenirea criminalității în societate.
- 4) Monitorizarea electronică oferă posibilitatea persoanei în conflict cu legea să-și păstreze integritatea atât personală, cât și socială deoarece persoana condamnată are șansa să-și continue studiile, să-și păstreze locul de muncă, să se afle în cercul familiei, să contribuie la starea materială a familiei și educarea copiilor, să mențină relațiile cu prietenii și rudele apropiate care pot influența pozitiv asupra comportamentului și stării psiho-emoționale a delinventului.

Costurile zilnice ale monitorizării electronice [5, p.4] se reduc din primul an până în anul trei al Pilotului, acestea urmând să se reducă și mai semnificativ dacă se lansează programul de monitorizare electronică la nivel național. Astfel, costurile zilnice ale monitorizării electronice per infractor au fost evaluate la 160 MDL, iar această sumă ar putea scădea sub 120 MDL dacă pilotarea ar fi urmată de un program național. Obiectivul este de a atinge nivelul de $\frac{1}{4}$ din cheltuielile în penitenciar.

Supraaglomerarea închisorilor pune presiune pe sistemele de justiție penală de a utiliza alternative la sentințe privative de libertate pentru a nu încălca drepturile fundamentale a deținuților și minimalizarea numărului de condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Există trei raționamente principale care susțin implementarea monitorizării electronice [13]:

- *Detenția*: serviciile și programele de supraveghere electronică au capacitatea să raporteze prezența unei persoane într-un loc desemnat.

- *Restricțiile*: monitorizarea electronică poate fi folosită pentru a interzice accesul infractorului în anumite zone sau să abordeze anumite persoane, cum ar fi victimele sau chiar complicii.
- *Supravegherea*: datorită acestei funcții autoritățile pot monitoriza, în mod permanent, în limitele programului stabilit, mișcările infractorilor, fără a interveni, în fapt, asupra deciziilor lor.

Monitorizarea electronică este o metodă care poate fi folosită fie în locul detențiunii, pentru a reduce durata pedepsei cu închisoarea sau ca parte a unei pedepse neprivative de libertate.

Programele de supraveghere electronică au cunoscut o dezvoltare și o răspândire semnificative la nivelul Statelor Unite ale Americii și, apoi, în întreaga lume. De la 2.300 de subiecți înregistrați în 1988, în 32 de state din Statele Unite ale Americii, numărul acestora a ajuns la 95.000, zece ani mai târziu.

Rezultatele remarcabile au făcut ca experiența justiției americane să fie exportată în Marea Britanie, Canada, Australia, Noua Zeelandă, Singapore, Suedia și Olanda. Acolo, ca urmare a parcurgerii unor proiecte-pilot, cu grade diferite de complexitate, s-au construit structuri operaționale, administrate atât de sectorul public, cât și de cel privat [4, p.110].

Jurisdicțiile anglo - saxone (Anglia, Țara Galilor și Scoția) au cea mai mare implicare a sectorului privat pentru furnizarea, instalarea și monitorizarea programului, deși responsabilitatea pentru punerea în aplicare poate fi efectuată de către autoritățile publice, în funcție de tipul de relații sociale care au fost încălcate.

În unele jurisdicții, cum ar fi Austria, Belgia, Danemarca, Estonia, Franța, Germania, Luxemburg, Polonia, Portugalia și Suedia, participarea sectorului privat este în mare parte legată de furnizarea de echipamente, instalarea și toate aspectele legate de supraveghere se efectuează de către Serviciile de probațiune [17, p.49]. De asemenea, Portugalia și Spania derulează proiecte de monitorizare electronică cu agresorii familiari care implică și victimele violenței în familie.

În majoritatea statelor utilizarea monitorizării electronice este legată de un program de sprijin, mai exact, cu cele care sunt disponibile în serviciile de probațiune, cum ar fi: supravegherea condiționată, cerința legală de a fi încadrat în câmpul muncii sau de studii, programe de tratament anti-alcool, antidrog sau boli venerice, consiliere psihologică și asistență socială.

Monitorizarea electronică este o alternativă la detenție, modernă și eficientă ce are drept scop mărirea gradului de securitate la nivelul societății umane. Aplicând monitorizarea electronică, societatea este protejată prin anumite restricții de comportamente antisociale manifestate de către persoana în conflict cu legea

penală, dar și contribuie la formarea unui sistem de comportament prosocial ce previne săvârșirea noilor infracțiuni.

Un control permanent prin monitorizare asupra acțiunilor persoanei, poate duce la înlocuirea unui comportament greșit cu un mod de viață corect, social acceptabil, dar fără a-i leza drepturile și intimitatea persoanei delincvente.

În concluzie, remarcăm că implementarea sistemului de monitorizare electronică produce impact de ordin social și economic asupra delincventului și asupra societății în ansamblu.

Sub aspect social monitorizarea electronică are ca efecte: implicarea societății în procesul de supraveghere, asistență și consiliere a persoanelor în conflict cu legea penală; sporirea șanselor și oportunităților educaționale și de angajare în câmpul muncii; diminuarea riscurilor de etichetare a condamnaților și de respingere din partea societății; protecția victimelor infracțiunilor; diminuarea recidivei în rândul condamnaților, creșterea eficienței colaborării cu organizațiile neguvernamentale, partenerii naționali și internaționali.

Sub aspect economic: depopularea penitenciarelor și suportarea costurilor mai mici din bugetul de stat datorită faptului că o zi de închisoare a unui deținut este mai costisitoare decât o zi de supraveghere electronică; reducerea cheltuielilor financiare pentru cazurile de condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului; întreținerea proprie și achitarea impozitelor la locul de muncă.

Serviciile și programele de supraveghere electronică, fundamentate arestul la domiciliu și liberare sub control judiciar, au demonstrat, cu dovezi certe, că imprimă o tendință descrescătoare ratelor de recidivă, atât la nivelul adulților, cât și al minorilor.

În formularea oricărui punct de vedere nu trebuie omis faptul că serviciile și programele de supraveghere electronică urmăresc disciplinarea și ordonarea civică a subiecților, precum și protejarea acestora de consecințele negative ale încarcerării prin responsabilizarea și cu consimțământul indivizilor, astfel încât obligațiile asumate să fie recepționate ca “o a doua șansă” [12, p.213]. De asemenea, este necesar să se țină cont și de faptul că supravegherea nu este o măsură de sine stătătoare, ci apare pe fondul susținerii unei măsuri neprivative de libertate, dictată de o autoritate judiciară, a unui program de probațiune sau de reintegrare socială și se adresează infractorilor predispuși la un risc social.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova. Cod nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 14.04.2009, nr. 72-74.

2. Codul de executare al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.12.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, Nr. 214-220, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2010, nr. 160-162, art. 584.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 05.11.2013, nr.248-251;
4. Dodgson K., Mortimer E. Home detention curfew – The first year of operation, in “Research Findings”, 2000, 185 p.
5. Ferreira Marum P. Monitorizarea electronică pentru sistemul de probațiune din Republica Moldova. Raport de expertiză. Sprijin acordat sistemelor de executare, probațiune și reabilitare în Republica Moldova. Proiect finanțat de Uniunea Europeană și implementat de Center for International Legal Cooperation, 20 p. În: <http://www.probatune.gov.md/?go=page&p=233> (Vizitat 06.04.2020).
6. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind aprobarea Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, adoptată la 16.02.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.109-112.
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind monitorizarea electronică a persoanelor, adoptată la 08.12.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 441-451.
8. Legea Republicii Moldova nr.163 din 20.07.2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 20.10.2017, nr.364-370.
9. Legea Republicii Moldova nr.138/2015 privind modificarea și completarea unor acte legislative, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 03.12.2015. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 361-369.
10. Legea Republicii Moldova privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 25.11.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr. 1-6.
11. Legea pentru modificarea unor acte normative. În: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/08.pdf>
12. Marin D., Predescu O. Considerații generale referitoare la serviciile și programele de supraveghere electronică. În : Dreptul, 2011, nr.4, pag.211.

13. Mukherjee S., Intermediate sanctions: Electronic monitoring and house arrest, in G.Newman (ed.), Global Report on crime and Justice, Oxford University Press, New York, 1999, În: <http://www.aic.gov.au/publications>.
14. Raportul activității Inspectoratului Național de Probațiune, 2020. În : <http://probațiune.gov.md/files/getfile/4530>.
15. Recomandarea Comitetului de Miniștri CM/Rec(2014)4 către statele membre privind monitorizarea electronică (Adoptată de Comitetul de Miniștri pe 19 februarie 2014, la a 1192-a ședință a Miniștrilor Adjuncți). În: <https://rm.coe.int/16806f4085> (vizitat 25.04.2020).
16. Recomandarea Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la Regulile de Probațiune ale Consiliului Europei (Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 20 ianuarie 2010 la cea de-a 1075 adunare a Vice-miniștrilor). În: <https://rm.coe.int/rec-2010-1-on-probation-rules-moldovan/16808b60bd> (vizitat 25.04.2020).
17. Studiu/Raport. Oportunitatea monitorizării electronice la nivel național a subiecților probațiunii. Europarc SRL, Chișinău, 2013, 69 p. În: http://www.probațiune.gov.md/tc_userfiles/file/Strategia/raport%20oportunitatea%20ME%20final%20-%20EC%20fin%207_8.pdf.

REFLECȚII ASUPRA UNOR INSTRUMENTE ÎN COMBATERICA IMPUNITĂȚII. RANTSEV, MOZER ȘI GÜZELYURLU

Pântea Andrei,
doctor în drept, conferențiar universitar, av.,
Facultatea de Drept,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Pântea Serghei,
magistru în drept,
ofițer de urmărire penală

Offenders regularly resist law enforcement bodies and judicial authorities, so appropriate tools are needed to reduce these challenges, for reasons of practical and moral importance. Applying the concept of extraterritoriality of jurisdiction and the instruments of judicial cooperation in criminal matters with States exercising effective control over territories within the meaning of the ECHR and therefore committed to comply with positive procedural obligations is the solution we have identified and further suggest. Such a remedy could produce, for the purposes of the ECHR, a greater protection of the fundamental rights and freedoms of individuals and a greater involvement of States exercising effective control over certain territories.

Keywords: criminal proceedings, cooperation, international legal assistance, extradition.

Înfrângerea rezistenței opuse organelor de ocrotire a normelor de drept de către făptuitori, cât și reducerea ponderii eschivărilor de la răspunderea penală sunt provocări constante ale justiției. Un astfel de subiect preocupă pentru motive de importanță practică și morală deoarece altfel, produc un veritabil sentiment de impunitate nu doar făptuitorilor, dar și altor destinatari ai legii sau profesioniștilor. Aceasta se poate explica prin afirmația notorie atribuită lui Cesare Beccaria precum că, „nu cruzimea pedepselor frânează cel mai bine infrațiunile, ci infailibilitatea lor” [1, p. 169], iar pedeapsa „trebuie neapărat să fie publică, promptă, necesară”. [1, p. 279]

Literatura de specialitate cunoaște diferite abordări în ceea ce privește rolul și locul inevitabilității răspunderii penale, deoarece se află la interfața drep-

tului penal material și procesual. Amintim spre exemplu că, codurile-model [2] aprobate în 1996, proiectau pe de o parte la nivel de principiu autonom „inevitabilitatea răspunderii penale”, iar pe de altă parte, rezultau din interpretarea scopului și principiilor procesului penal, cât și obiectului urmăririi penale.

În pofida importanței subiectului, observăm că se întreprind puține eforturi pentru a identifica și aplica remedii adecvate pentru această problemă. Tendințele în domeniu denotă că subiectul devine o provocare și mai serioasă atunci când implică mai multe jurisdicții și/sau formațiuni nerecunoscute.

Pentru motivele expuse, lucrarea analizează instrumente juridice în ipotezele care implică teritorii în afara controlului efectiv al statelor care le reclamă formal, clasificate zone gri de comunitatea internațională, cu precădere pe cele cunoscute sub denumirea de Transnistria și Republica Turcă a Ciprului de Nord (în continuare – „RMN” și „RTCN”).

Cu abstracție de la cauzele și condițiile ce au determinat starea de fapt și cronologia evenimentelor, dar fără a diminua din importanța acestora, observăm că impunitatea fapturilor afectează întâi de toate legitimitatea autorităților publice, reduce din caracterul preventiv al răspunderii juridice, alterează ordinea de drept și poate atenta la securitatea regională sau internațională. Aceasta se poate explica prin faptul că teritoriile respective nu sunt doar o destinație pentru eschivarea de răspundere penală, ci pot fi de asemenea locul desfășurării acțiunilor sau etapelor activității infracționale, având adesea în calitate de participanți, sau prin favorizare, persoane care își arogă prerogative de putere publică legală.

Cu toate acestea, există opinii potrivit cărora, pentru a asigura respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, sau de a combate impunitatea, ar fi necesară întâi de toate o interacțiune formalizată cu organe nerecunoscute, sau implicare politică decisivă, ceea ce în opinia noastră nu doar contravine adevărului, dar este dăunătoare.

Dimpotrivă, atât timp cât această situație de fapt convine unor actori statali, sau pentru motive evidente - unor figuri politice, cercurilor de interese economice obscure sau criminale, iar „unitatea sistemului de justiție și de drept în baza legislației Republicii Moldova” din art. 5 al Legii nr. 137/2005 [3] rămâne o declarație, avem certitudinea că interesele respective nu corespund necesităților justițiabililor, dar nici profesioniștilor care urmăresc administrarea justiției veritabile.

Argumentăm în lucrare că, pentru astfel de provocări, statele, prin intermediul autorităților competente, sunt obligate să caute toate instrumentele legale disponibile pentru a asigura investigații eficiente, și care este întâi de toate o

obligatie de mijloace [4, §96; 5, §52]. Astfel, dacă Curtea Europeană nu arată stărilor cursul acțiunii în situații particulare, acesta rezultă din hotărârile sale. Pe această cale, opinăm că un pas important în asigurarea investigațiilor eficiente și a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor poate rezulta din interpretarea sistemică a hotărârilor Rantsev, Mozer și Güzelyurtlu, pronunțate la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (în continuare - CtEDO, Curtea Europeană) și raportarea standardelor și constatările la cazuri particulare.

Avem încrederea că, indiferent de vulnerabilitatea jurisdicției, sensibilitatea aparentă a subiectului, problematica, cultura cooperării judiciare sau polițienească, inevitabilitatea răspunderii penale va deveni o veritabilă sabie a lui Damocles în mâinile zeiței Themis, deoarece aspectul procedural al Convenției urmărește eficiența investigației care trebuie să fie *printre altele* capabilă să identifice și să pedepsească pe cei responsabili [a se vedea 6, §233].

Curtea Europeană apreciază constant că hotărârile sale servesc nu numai pentru a decide cauze individuale, dar mai general, de a elucida, garanta și dezvolta normele instituite prin Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale (în continuare - CEDO, Convenția), contribuind astfel la respectarea angajamentelor asumate și care implică chiar și teritoriile controlate efectiv de o altă parte contractantă, cum ar fi printr-o administrație locală subordonată [7, §136].

Astfel, chiar dacă scopul principal al sistemului Convenției este de a oferi remediu individual, misiunea sa este, de asemenea, de a stabili problematica politicilor publice în interes comun, ridicând astfel standardele generale de protecție a drepturilor omului și extinzând această jurisprudență în întreaga comunitate a statelor parte la Convenție [6, §197]. La interpretare trebuie să se țină seama de caracterul special al Convenției în calitate de tratat pentru aplicarea colectivă a drepturilor omului și a libertăților fundamentale care, în circumstanțe specifice, poate implica datoria statelor contractante de a acționa în comun și de a coopera pentru a proteja drepturile și libertățile pe care și-au luat angajamentul să le asigure în jurisdicția lor [8, §232]. Așa cum Convenția nu este destinată să garanteze drepturi teoretice sau iluzorii [7, §144], obiectul și scopul acesteia, în calitate de instrument pentru protecția ființelor umane, impune ca dispozițiile sale să fie interpretate și aplicate pentru a asigura practic și eficient garanțiile sale [6, §275]. Prin urmare, caracterul special al Convenției ca instrument de ordine publică europeană (*ordre public*) pentru protecția ființelor umane individuale, a urmărit scopul de a se asigura că drepturile Convenției sunt protejate pe teritoriul tuturor părților contractante [8, §193] fiind aplica-

bil așadar și în contextul general de exercitare a jurisdicției extrateritoriale în entități nerecunoscute.

În jurisprudență sunt puține cazuri care au avut ca obiect întinderea obligației procedurale prevăzute la articolul 2 într-un context transfrontalier sau transnațional și dacă acest aspect a inclus o obligație de cooperare cu alte state [a se vedea 8, §181, 222]. Cu atât sunt mai puține cazurile ce privesc obligația de cooperare care ar rezulta din alte garanții convenționale sau angajamente decât dreptul la viață. Totuși, examinarea cauzei în materie de trafic de ființe umane [a se vedea 6, §201] presupune că jurisprudența creativă a Curții Europene va trece dincolo de limitele cunoscute la moment, așa cum este actualmente latura procedurală a dreptului la viață în contextul mai multor jurisdicții, evoluată într-o obligație separată și autonomă, capabilă să oblige statul chiar și atunci când decesul a avut loc în afara jurisdicției sale [8, §189].

Din punctul de vedere al dreptului internațional public, competența jurisdicțională a unui stat este în principal una teritorială și presupune că este exercitată în mod normal pe întreg teritoriul [7, §97], respectiv, controlul jurisdicției proprii este prezumția. Astfel, competența unui stat de a-și exercita jurisdicția asupra propriilor cetățeni din străinătate este subordonată spre exemplu competenței teritoriale al unui alt stat, iar acesta nu poate exercita în general jurisdicția proprie fără încuviințare, invitație sau acordul statului în cauză. În același context, articolul 1 al Convenției trebuie considerat ca reflectând noțiunea obișnuită și esențial teritorială a jurisdicției [6, §206]. Totuși, prezumția poate fi limitată în circumstanțe excepționale, în special în cazul în care un stat este împiedicat să își exercite autoritatea într-o parte a teritoriului său, în rezultatul faptelor statului străin care sprijină instalarea unui stat separatist [7, §97]. Curtea a recunoscut de asemenea, în cazuri excepționale, exercitarea jurisdicției în temeiul articolului 1 de către un stat contractant în afara limitelor sale teritoriale [8, §178].

În această ordine de idei, este în afara oricăror dubii că, asupra teritoriului temporar necontrolat de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova din stânga râului Nistru, în sensul expus în Mozer [7, §110-112, 147, 217], se exercită controlul efectiv al Federației Ruse. Un aspect similar privește „RTCN” și controlul efectiv exercitat de Republica Turcia în sensul Convenției sau, chiar dacă esențial diferit și cu mențiuni de rigoare - Osetia de Sud, în Georgia c. Federației Ruse [9], sau altele.

Aici trebuie punctat că, ceea ce face deosebită situația Republicii Moldova față de relația Turciei cu „RTCN” și Republica Cipru [a se vedea spre exemplu 8, §171, 193, 237] sau de oricare alt teritoriu, este lipsa rezervelor sau opunerilor

la recunoașterea Republicii Moldova și a integrității sale teritoriale, chiar și din partea Federației Ruse, care așa cum am menționat exercită controlul efectiv asupra unei porțiuni al teritoriului în sensul Convenției.

Această situație însă nu poate fi perpetuă deoarece așa cum observăm, în altul for examinează la intervale de timp relativ egale starea de fapt, respectiv considerăm inevitabilă schimbarea treptată a jurisprudenței odată cu variabilele raționamentului deductiv, implicit în partea în care se referă la integrarea economică a întreprinderilor din stânga râului Nistru, consolidarea controlului la frontiera comună cu Ucraina, și altele. Republica Moldova va trebui să ia o atitudine mai activă în ceea ce ține de investigații eficiente, ori este inacceptabilă reiterarea afirmației că „lipsa de cooperare cu organele nerecunoscute ale „Republicii Moldovenești Nistrene” determină imposibilitatea de a verifica circumstanțele de fapt” [a se vedea 7, §9], de parcă o cooperare între organele judiciare ale Republicii Moldova cu aceste formațiuni care pretind că îndeplinesc funcții similare ar fi în general și de principiu posibilă. Aceasta nu se poate concilia nici cu angajamentul Republicii Moldova declarat prin semnarea Convenției internaționale *pentru protecția tuturor persoanelor contra disparițiilor forțate* [10] și „sugestia” de a coopera cu formațiuni anticonstituționale în pofida numărului dramatic de încălcări în aceste teritorii.

În asemenea mod, aspectul procedural al art. 2 al Convenției necesită o anumită formă de investigație oficială și eficientă chiar și în circumstanțe suspecte neimputabile agenților statului. Autoritățile trebuie să acționeze din oficiu odată ce problema le-a ajuns în atenție și nu pot lăsa la inițiativa apropiaților victimei condiționări de a depune o plângere oficială, sau ca aceștia să își asume responsabilitatea pentru desfășurarea oricăror proceduri de investigație [6, §232]. Pe de altă parte, atunci când se confruntă cu un eșec parțial sau total de a acționa, sarcina este de a stabili în ce măsură un efort minim a fost totuși posibil [7, §97].

Prin urmare, pare oportun și corect cursul acțiunii și eforturile autorităților naționale în Pisari c. Republicii Moldova și Federației Ruse [5] și că, *“Procuratura Generală a Moldovei a recunoscut în calitate de victime reclamanții în cadrul procedurilor penale desfășurate și i-a informat că a emis un mandat internațional de arestare pentru soldatul rus suspectat că l-a împușcat pe Vadim Pisari”* [5, §18]. Reacția autorităților Republicii Moldova în acest caz tragic, chiar dacă nu a avut o finalitate logică, pare a fi argumentul adecvat pentru renunțarea reclamanților de a menține cererea în privința Republicii Moldova și angajarea subsecventă a răspunderii Federației Ruse.

Totodată, dacă în Rantsev Curtea Europeană a constatat încălcarea obligației procedurale prin faptul că Republica Cipru nu a căutat să asigure probe

prin intermediul asistenței juridice internaționale în materie penală, având în vedere tratatul bilateral de asistență și că ambele state sunt membre la Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală din 1959 [6, §225], atunci în *Huseynova* unul dintre motivele de încălcarea articolului 2 în latura sa procedurală a constat în eșuarea autorităților azere de a considera transferul procedurilor [8, §228].

Curtea Europeană apreciază așadar că, corolarul obligației statului care investighează de a obține dovezi situate în alte jurisdicții din proprie inițiativă [8, §230] este obligația corelativă a statului în care se află dovezile - de a furniza orice asistență în competența sa și mijloacele la dispoziție în cadrul unei cereri de asistență juridică [6, §245]. Deși inițial Curtea aprecia că, în absența unei astfel de cereri, nu există o obligație de a asigura probele și nu se angajează o încălcare a obligației convenționale procedurale, ulterior a clarificat în *Güzelyurtlu* că, acolo unde există elemente transfrontaliere ale unui incident de violență ilegală care duce la pierderea de vieți omenești, există o obligație ca autoritățile statului în care s-au eschivat făptuitorii și în care ar putea fi localizate dovezi ale infrațiunii, să ia măsuri eficiente, dacă este necesar din oficiu [8, §182].

Mai mult, Curtea Europeană nu a considerat că trebuie să definească *in abstracto* care „caracteristici speciale” declanșează existența unei legături jurisdicționale în raport cu obligația procedurală de investigare în temeiul articolului 2, deoarece aceste caracteristici depind „în mod necesar de circumstanțele particulare ale fiecăruia caz și poate varia considerabil de la un caz la altul” [8, §190].

În rezultatul eforturilor întreprinse, mandatelor de arestare internaționale emise și comunicate de Republica Cipru prin canale diplomatice către Ministerul Justiției al Turciei [8, §52, 54, 57] care au rezultat *de facto* în informarea poliției „RTCN” din Nicosia de către Ministerul Afacerilor Interne turc [8, §80] s-a constatat existența unei cooperări „polițienești” între „RTCN” și autoritățile Turciei, inclusiv după inițierea procedurilor la Curtea Europeană (exemplu fiind schimbul informațiilor despre cazierul judiciar, fotografie și amprente) [a se vedea 8, §86, 102].

Curtea Europeană a apreciat de asemenea că, aflarea presupușilor autori ai crimei în jurisdicția Turciei, fie în „RTCN”, fie în Turcia continentală, informarea autorităților turcești și „RTCN” cu privire la infrațiune, și că autoritățile „RTCN” au inițiat propria lor anchetă penală, au angajat obligația procedurală a Turciei în temeiul articolului 2, ceea ce a justificat o derogare de la abordarea generală bazată pe teritorialitate [8, §171], care a atras în cele din urmă răspunderea Turciei așa cum vom observa în continuare.

Ceea ce face cauza Mozer apropiată jurisprudenței din *Güzelyurtlu* este *inter alia* că plângerea mamei reclamantului în adresa ambasadei Federației Ruse în Moldova a fost retransmisă de ambasadă „procuraturii „RMN”” care a informat că „cauza era pe rolul „instanțelor „RMN””, singurele competente de a soluționa orice plângere”, răspuns retrimis ulterior de ambasadă mamei reclamantului [7, §49]. Pe cale de consecință, Curtea Europeană a apreciat corect și perspicace disonanța poziției oficiale declarate a Federației Ruse de a nu recunoaște „RMN” ca entitate creată legal [7, § 84] pe de o parte, cu existența *de facto* a unui dialog „instituțional” pe de altă parte.

Având în vedere cele expuse mai sus, nu putem fi de acord cu afirmația autorului Poalelungi M. precum că „obligația asigurării unei protecții efective a drepturilor omului se poate extinde și în sfera penală, prin efectuarea unor anchete penale comune de către autoritățile unui stat recunoscut și autoritățile unei entități *de facto*, sau chiar prin colaborarea judecătorilor din statul recunoscut cu cei din entitatea *de facto*, dacă infrațiunile comise afectează drepturi ale omului și au legătură cu cele două teritorii” [11, p.148], deoarece nu doar contravine constatărilor jurisprudenței CtEDO, în speță *Güzelyurtlu* și care ar putea echivala cu un transfer de procedură, ci este contrară și raționamentului juridic, având un caracter profund tendențios. Dacă premisa este greșită, raționamentul nu poate duce decât la concluzii de aceeași valoare. Curtea Europeană a apreciat de asemenea că, „într-o situație atât de specifică nu a fost nerezonabil să refuze renunțarea la jurisdicția sa penală în favoarea instanțelor „TRNC”” [8, §253] și că „nici refuzul Ciprului de a prezenta toate dovezile autorităților TRNC sau Turciei, nici eșecul său de a transfera procedurile către autoritățile „TRNC” sau Turciei, nu s-au ridicat la o încălcare a obligației sale de a coopera în contextul laturii procedurale a articolului 2” [8, §255], în cele din urmă CtEDO a constatat în unanimitate încălcarea de către Republica Turcia a articolului 2 din Convenție în latura sa procedurală, din cauza eșecului de a coopera.

În această ordine de idei, concluzionăm că soluția care se propune constă în aplicarea conceptului extrateritorialității jurisdicției și cooperarea judiciară în materie penală cu statele ce exercită controlul efectiv al teritoriilor respective în sensul Convenției și, prin urmare, le angajează la respectarea obligațiilor pozitive procedurale. Un astfel de remediu ar putea produce pentru scopurile Convenției o implicare mai intensă atât a Federației Ruse, cât și a Republicii Turcia.

Aceasta deoarece, lipsa reacției din partea autorităților statului solicitat ar putea fi interpretate ca un refuz tacit de a da curs cererii, respectiv de a extrăda *suspectul* spre exemplu, ori așa cum observă CtEDO, refuzul ar trebui să fie argumentat, cu indicarea motivelor fie în acord cu legislația națională, fie cu

Convenția Europeană de extrădare, și impune obligația de a informa statul solicitant despre deciziile adoptate, iar în cazul în care informația comunicată nu este suficientă pentru a da curs solicitării, ultimul trebuie să solicite informații suplimentare [8, § 263]. Curtea Europeană indică că, obligația de a coopera în temeiul articolului 2 ar trebui interpretată în lumina unor astfel de dispoziții și, prin urmare, ar trebui să implice obligația de a examina și de a oferi răspuns motivat la orice cerere de extrădare cu privire la suspectii căutați despre care se știe că sunt prezenți pe teritoriul sau în jurisdicția sa [8, § 264].

Refuzul de cooperare a Federației Ruse pe marginea unor asemenea investigații, sau lipsa unui răspuns motivat la cereri de extrădare, va atrage inevitabil încălcarea obligațiilor prevăzute de Convenție, fapt care rezultă expres din condițiile §266 din *Güzelyurtlu* [8]. Prin analogie, același lucru se referă la o eventuală cerere de extrădare înaintată de Republica Moldova către Republica Turcia în vederea predării infractorilor despre care se știe că se eschivează în „RTCN”.

Mai mult, având în vedere hotărârea *Rantsev* care elaborează nu doar asupra aspectului procedural al art. 2 al Convenției, dar și asupra obligațiilor derivate din art. 4, precum și varietatea instrumentelor internaționale în materie de infracțiuni și de cooperare, dar și faptul că o pondere considerabilă a infracțiunilor din domeniul criminalității, în special organizate, nu se limitează la un act ilicit, fără a banaliza acest instrument, considerăm posibilă și oportună extinderea cooperării pentru alte categorii de infracțiuni, cu motivatarea suficientă a fiecărui caz particular și cu excepțiile corespunzătoare.

În plan legislativ, considerăm că ar trebui să ne distanțăm de abordarea îngustă centrată pe teritorialitate atunci când se referă la cooperarea judiciară internațională în materie penală, iar pentru scopuri de probatoriu procesual penal, este important ca actele certificate să provină sub răspunderea unui stat cu organe judiciare plenipotențiare și legal constituite. Mai mult decât atât, inevitabilitatea răspunderii penale contribuie și poate asigura protecția și interesul superior al victimelor infracțiunilor, inclusiv atunci când se referă la o colectivitate.

În cele din urmă, instrumentele identificate ar putea genera îmbunătățire pentru următoarele scopuri imediate: (a) protecția efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și asigurarea investigațiilor eficiente în toate jurisdicțiile statelor membre la Convenție; (b) limitarea impunității făptuitorilor care provin din alte teritorii sau state, în vederea eschivării de la răspundere penală în teritoriile în afara jurisdicției statelor care le reclamă formal (c) suplimentarea instrumentelor de cooperare, acumularea probatorului și aducerea persoanelor în fața organelor judiciare; (d) evitarea angajării responsabilității Republicii Moldova pentru eșuarea de a-și respecta obligațiile pozitive.

Referințe:

1. BECCARIA, C., *Despre infracțiuni și pedepse*, București: Humanitas, 2007, 344 p.
2. Codul penal - model aprobat prin Hotărârea adunării interparlamentare a statelor-membre ale Comunității Statelor Independente, 17 februarie 1996 și Codul de procedură penală-model, aprobat prin Hotărârea adunării interparlamentare a statelor-membre ale Comunității Statelor Independente, 17 februarie 1996
3. Legea nr. 137 din 22.07.2005 *cu privire la prevederile de bază ale statutului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria)*. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 101-103
4. Hotărârea CtEDO în cauza Kelly și alții c. Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, nr. 42139/12. [Accesat 16.02.2021] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153925>
5. Hotărârea CtEDO în cauza Pisari c. Republicii Moldova și Federației Ruse, nr. 42139/12. [Accesat 20.02.2018] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153925>
6. Hotărârea CtEDO în cauza Rantsev c. Ciprului și Federației Ruse, nr. 25965/04. [Accesat 20.12.2017] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96549>
7. Hotărârea CtEDO în cauza Mozer c. Republicii Moldova și Federației Ruse, nr. 11138/10, 23.02.2016. [Accesat 14.04.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161055>
8. Hotărârea CtEDO în cauza Güzelyurtlu și alții c. Ciprului și Turciei, nr. 36925/07, 29.01.2019. [Accesat 13.04.2019] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-189781>
9. Hotărârea CtEDO în cauza Georgia c. Federației Ruse, nr. 38263/08. [Accesat 20.02.2021] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-207757>
10. Convenția internațională pentru protecția tuturor persoanelor contra disparițiilor forțate, semnată de Republica Moldova la 6 februarie 2007. [Accesat 20.02.2020] Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/ced/pages/conventionced.aspx>
11. POALELUNGI, M. Excepția Namibia și obligația pozitivă a Republicii Moldova de recunoaștere a anumitor hotărâri judecătorești pronunțate de către instanțele regimului nerecunoscut din Transnistria. În: Studii și Cercetări Juridice ale Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, an 7 (63), nr. 2, p. 135–148

EPECTELE CIRCUMSTANȚEI ATENUANTE - SĂVÂRȘIREA INFRAȚIUNII DE CĂTRE UN MINOR

Popescu Dorin,
doctor în drept, lector universitar,
Facultatea de Drept, Universitatea de Stat

The paper analyzes aspects related to the effects of the mitigating circumstance - the commission of the offence by a minor. In order for the minor of the person to be a criterion for individualizing the punishment in terms of the effects it has in this regard, as a mitigating circumstance, the notion of minor in the legal-criminal sense was defined. It was appreciated that the minor of the person who committed the offence, apart from the fact that it is a mitigating circumstance, must produce special essential effects, when individualizing the liability and the punishment, related to the particularities of the criminal responsibility of the minor, or, it is necessary to take into account the fact that age is an individual feature of the juvenile offender that indicates the level of his bio-psycho-social development. It was established that it is necessary to establish in the criminal law a separate institution with relative autonomy, comprising a group of criminal rules, which determine the special essential effects of individualization of liability and criminal punishment of minors, therefore, to establish criminal rules that to regulate clearly and unequivocally, the particularities of the liability and criminal punishment of the minor, different from those established for an adult, although there may also be common particularities.

Keywords: the minor, mitigating circumstance, the commission of the crime by a minor, effects, individualization, liability, criminal punishment.

Cercetare:

În alin (1) al art. 76 CP al RM sunt enumerate circumstanțele care atenuează răspunderea penală. În literatura de specialitate aceste circumstanțe se mai numesc *legale*, adică ele sunt recunoscute ca atenuând răspunderea, datorită voinței legislatorului, și de aceea ele trebuie luate în considerație ori de câte ori sînt constatate.

În conformitate cu art. 75 alin. (1) Cod penal, persoanei recunoscute vinovate de săvârșirea unei infrațiuni i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea Specială a prezentului cod și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții Generale a prezentului cod. La stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată inter alia, trebuie să țină cont de [...] *circumstanțele*

cauzei care atenuează ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia. La rândul său, textul normei prevăzută la lit. b) alin. (1) art. 76 Cod penal al RM, determină că la stabilirea pedepsei se consideră circumstanță atenuantă: *săvârșirea infracțiunii de către un minor sau de către o persoană care a atins vârsta de 18 ani, dar nu a atins vârsta de 21 de ani*. Prin urmare, minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea, constituie un *criteriu de individualizare a pedepsei*. Totodată, observăm că norma precitată, stabilește în calitate de circumstanță atenuantă situația în care subiectul infracțiunii săvârșite este *persoana fizică*. În același timp, este vorba despre două categorii de persoane fizice, care se deosebesc după criteriul de vârstă și anume, la stabilirea pedepsei se consideră circumstanță atenuantă: 1) săvârșirea infracțiunii de către persoana fizică – minor; 2) săvârșirea infracțiunii de către o persoană fizică care are vârsta între 18 și 21 de ani.

În această publicație, vom analiza aspecte ce țin de efectele circumstanței atenuante - *săvârșirea infracțiunii de către un minor*.

Pentru ca *minoratul* persoanei să fie un criteriu de individualizare a pedepsei prin prisma efectelor pe care le are în acest sens, ca circumstanță atenuantă, este necesar să apreciem noțiunea de *minor* în sens juridico-penal. Astfel, noțiunea de *minor* fie este expres prevăzută, fie poate fi dedusă din analiza mai multor acte normative naționale și internaționale. În această ordine de idei, în conformitate cu art. 1 alin. (2) din Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului [1], o persoană este considerată copil din momentul nașterii până la vârsta de 18 ani. În conformitate cu art. 1 din Legea nr. 30/2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației [2], *copil* este persoană care nu a atins vârsta de 18 ani (majoratul). Potrivit p. 2.2. lit. a), c) al Ansamblului regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing, Rezoluția 40/33 din 29 nov. 1985) [3 p. 54] un *minor* este un copil sau un tânăr care, în raport cu sistemul juridic considerat, poate să răspundă pentru un delict conform unor modalități diferite de cele care sunt aplicate în cazul unui adult; un *delicvent juvenil* este un copil sau un tânăr, acuzat sau declarat vinovat de a fi comis un delict. La rândul său, în conformitate cu art. 6 p. 47) Codul de procedură penală al RM, *persoană minoră* este persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani [4].

În același timp, potrivit p. 4.1 și comentariului la el, al Ansamblului regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing, Rezoluția 40/33 din 29 nov. 1985) [3 p. 55], „*În sistemele juridice care recunosc noțiunea de limită a răspunderii penale, aceasta din urmă nu trebuie*

să fie fixată prea jos ținând cont de problemele de maturitate afectivă, psihologică și intelectuală. Limita răspunderii penale variază destul de mult după epoci și culturi. Atitudinea modernă constă în întrebarea dacă un copil poate suporta consecințele morale și psihologice ale răspunderii penale, adică dacă un copil, ținându-se cont de capacitatea sa de discernământ și de înțelegere, poate fi făcut responsabil de un comportament esențial antisocial. Dacă vârsta răspunderii penale este fixată prea jos sau dacă nu există deloc o vârstă – limită, atunci noțiunea nu mai are sens. În general, există o relație strânsă între noțiunea de răspundere pentru un comportament delic-tual sau criminal și celelalte drepturi și responsabilități sociale (de exemplu, situația matrimonială, majoritatea civilă, etc). Ar trebui, deci, să se încerce convenirea unei limite joase rezonabile ce ar putea fi aplicată în toate părțile.”

Spre deosebire de legea procesual-penală a RM, în care noțiunea de persoană minoră cuprinde atât victima infracțiunii, partea vătămată, cât și persoana care a săvârșit infracțiunea, în legea penală a RM, noțiunea de minor este utilizată de legislator dor în raport cu persoana infractorului – *subiect al infracțiunii*, de aceea, noțiunea de minor în sensul legii materiale penale este interpretată restrictiv, or, în acord cu p. 4.1 al Ansamblului regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing, Rezoluția 40/33 din 29 nov. 1985) [3 p. 55], precitat supra, legislatorul moldovean a stabilit în Codul penal limita minimă de vârstă, de la care persoana este pasibilă de răspundere penală. Astfel, reieșind din textul normei prevăzute în art. 21 alin. (1) și (2) Cod penal al RM, distingem două categorii de persoane fizice - minori, care pot fi subiecți ai infracțiunii, după cum urmează: 1) minorii cu vârsta cuprinsă între 16-18 ani, care la momentul săvârșirii infracțiunii au împlinit vârsta de 16 ani și poartă răspundere penală pentru orice infracțiune prevăzută de legea penală, cu excepția infracțiunilor, pentru care răspunderea penală apare de la vârsta de 18 ani, sau de la o vârstă mai înaintată [5]; 2) minorii cu vârsta cuprinsă între 14 – 16 ani, care la momentul săvârșirii infracțiunii au împlinit vârsta de 14 ani, a căror pasibilitate de răspundere penală este limitată și care poartă răspundere penală doar pentru săvârșirea unor anumite categorii de infracțiuni, expres stabilite în legea penală.

În așa mod, având în vedere că norma prevăzută la art. 21 alin. (1) și (2), stabilește vârsta minimă a răspunderii penale de la 16 ani, iar în cazurile expres prevăzute de lege - de la 14 ani, prin urmare, **în sensul legii penale, se consideră circumstanță atenuantă și prin urmare, are efecte la individualizarea răspunderii și pedespei penale minorul care în momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit vârsta minimă a răspunderii penale prevăzută de lege (art. 21 alin. (1), (2) Cod penal), dar care nu a împlinit vârstă de 18 ani.**

În legătură cu aceasta, menționăm că în conformitate cu art. 475 alin. (1) p. 1) CPP, în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale privind minorii, afară de circumstanțele prevăzute în art. 96, **urmează a se stabili vârsta minorului (ziua, luna, anul nașterii)**. În acest sens, potrivit art. 97 p. 5) CPP, în procesul penal se constată, prin anumite mijloace de probă, **atingerea de către partea [...] bănuțit, învinuit, inculpat a unei anumite vârste**, dacă aceasta are importanță în cauză – prin certificat de vârstă, iar în caz de incapacitate legată de vârstă – prin raportul expertizei medico-legale sau psihiatrice. Totodată, în conformitate cu art. 143 alin. (1) p. 4) CPP, expertiza se dispune și se efectuează, în mod obligatoriu, pentru constatarea vârstei bănuțitului, învinuitului, inculpatului [...] – în cazurile în care această circumstanță are importanță pentru cauza penală, iar documentele ce confirmă vârsta lipsesc sau prezintă dubiu. [4]

În context, în p. 2 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova: Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii, nr. 39 din 22.11.2004 [6], modificată de: Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 4 din 21.12.2015 [7], Curtea recomandă instanțelor de judecată, că la la examinarea cauzelor penale în privința minorilor, „Se consideră că persoana a atins o anumită vârstă începând cu ziua următoare zilei sale de naștere. Dacă în rezultatul expertizei medico-legale se stabilește:

- doar luna și anul nașterii, ziua nașterii se va considera ultima zi din luna determinată;
- anul nașterii și mai multe luni (stabilite prin presupunere), ziua de naștere se va considera ultima zi din luna cea mai îndepărtată;
- doar anul nașterii, nefiind posibilă invocarea în calitate de variante a unor luni, ziua de naștere se va considera ultima zi a anului stabilit de către expert.

În ipoteza în care vârsta este una presupusă și se încadrează între anumiți ani, instanța de judecată urmează să o stabilească, luând în considerare anul minim stabilit prin raportul de expertiză.”

În opinia noastră, *minoratul* persoanei care a săvârșit infracțiunea, în afară de faptul că este o circumstanță atenuantă, trebuie să producă *efecte esențiale speciale*, la individualizarea răspunderii și pedepsei penale, legate de particularitățile răspunderii penale a minorului. La realizarea acestui exercițiu (*individualizarea răspunderii și pedepsei penale*), este necesar să se țină cont de faptul că *vârsta* este o trăsătură individuală a infractorului minor care ne indică nivelul de dezvoltare bio-psiho-socială a acestuia [8, p. 131, 224]. În perioada adolescenței (12-22 ani, unde predadolescența curpinde vârsta între 12-15 ani, adolescența propriu-zisă – 15-18 ani, poestadolescența - 18-22 ani) [9, p. 185],

care cuprinde respectiv și vârsta de la 14 la 18 ani, au loc importante schimbări morfologice și constituționale: se intensifică creșterea, se dezvoltă glandele cu secreție internă, se schimbă structura cerebrală, ceea ce duce la stări de disconfort atât fiziologic cât și social [8, p. 225].

Astfel, drept temei pentru care *minoratul persoanei care a săvârșit infrațiunea*, în calitatea de circumstanță atenuantă, trebuie să producă *efecte esențiale speciale*, la individualizarea răspunderii și pedepsei penale, **îl constituie particularitățile de vârstă și cele psihologice ale minorului.**

În acest sens, subîmpărțirea în două trepte a limitei minime de vârstă de la care survine răspunderea penală a minorului, la fel este legată de dezvoltarea treptată a conștiinței minorului, de acumularea îndelungată a experienței și de conștientizarea mai îndelungată a faptelor sale. În afară de aceasta, nestăpânirea emoțiilor, impulsivitatea comportamentului și alte trăsături, care se explică prin vârsta fragedă, pot mai ușor să-l determine pe minor la săvârșirea unor fapte ilegale, decât pe o persoană adultă. În același timp, minorul deseori nu poate în deplină măsură să conștientizeze gradul prejudiciabil al acelor urmări care vor surveni în urma acțiunilor sau a inacțiunilor sale. Autorul Anașchin G. Z. consideră că minorul se deosebește *esențial* de un *adult* după comportamentul său, după modul de a gândi, după experiența sa de viață și alte trăsături, iar calitățile de caracter se află la stadia de formare și sunt schimbătoare [10, p. 22, 23].

Totodată, trebuie avut în vedere că pentru corectarea minorilor, de regulă, nu este nevoie de un interval prea îndelungat de timp. În acest sens, suntem de acord cu autorii Crigher G. A. și Soloviov A. D., care la timpul lor au menționat că infractorii minori se supun mai ușor măsurilor de corectare, de aceea, în majoritatea cazurilor nu este rațional de a aplica în privința lor pedepse aspre. [11, p. 32], [12, p. 119]. La fel, îi susținem și pe Saharov A.B. și Babaev M.M., în opinia cărora, un adult este capabil să suporte mai ușor decât un minor lipsurile și restricțiile a drepturilor lor cauzate prin diferite categorii de pedepsă penală. [13, p. 55] De aceea, pentru săvârșirea infrațiunii ce prezintă același grad prejudiciabil nu trebuie pedepsiți în aceeași măsură persoana adultă și minorul [14, p. 184].

În opinia noastră, necesitatea ca *minoratul persoanei care a săvârșit infrațiunea*, să producă *efecte esențiale speciale* la individualizarea răspunderii și pedepsei penale, rezidă în aceea, că particularităților statutului juridic al infractorilor minori le sunt dedicate un șir de acte normative internaționale, după cum urmează.

1) În Ansamblul de reguli minime ale ONU cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) adoptate prin Rezoluția 40/33 din

29.11.1985, este recunoscut că *tinerii, nefiind încă decât la stadiile inițiale ale dezvoltării personalității lor, au nevoie, pentru a se dezvolta psihic și intelectual pentru a se integra mai bine în societate, de o atenție și o asistență deosebite și trebuie să fie protejați de lege potrivit cu condițiile care garantează liniștea lor, libertatea lor, demnitatea lor și siguranța lor.* [3, p. 51]

2) În această ordine de idei, în Anexa la Rezoluția 40/33 din 29.11.1985 prin care a fost adoptat Ansamblul de reguli minime ale ONU cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), este statuat următoarele:

„5 – Obiective ale justiției pentru minori

5.1 – Sistemul de justiției pentru minori caută să asigure bunăstarea minorilor și face așa fel încât reacția față de delincvenții juvenili să fie întotdeauna corespuțăoare circumstanțelor delincvențelor și delictelor.

Comentariu:

Articolul 5 privește două din obiectivele cele mai importante ale justiției pentru minori. Primul este asigurarea bunăstării minorului. Este obiectul principal al sistemelor juridice în care cazurile delincvențelor juvenili sunt examinate de către tribunale pentru copii sau de către autoritățile administrative, dar trebuie insistat, de asemenea, și asupra bunăstării minorului în sistemele juridice în care se remarcă jurisdicția de drept comun, pentru a se evita aplicarea unor sancțiuni, exclusiv de pedeapsă (a se vedea, de asemenea, art.14).

Al doilea obiectiv este „principiul de proporționalitate”. Acest principiu binecunoscut folosește la moderarea sancțiunilor punitive, în general raportându-se la gravitatea delictului. Pentru delincvenții juvenili, trebuie ținut cont nu numai de această gravitate, ci și din circumstanțele personale. Aceasta din urmă (poziție socială, situație de familie, daune cauzate de delict sau de alți factori cu influență asupra circumstanțelor personale) trebuie să intervină pentru proporționarea deciziei (de exemplu, ținând cont de efortul delincventului pentru despăgubirea victimei sau de dorința sa (a delincventului – n.n.) de a reveni la o viață sănătoasă și utilă).

În același mod, deciziile privind protecția delincventului juvenil pot merge mai departe decât trebuie și deci pot aduce atingere drepturilor sale fundamentale, așa cum s-a putut observa în anumite sisteme de justiție pentru minori. Și acolo trebuie supravegheată proporționarea reacției la circumstanțele proprii delincventului și delictului, ca și ale victimei.

De fapt, art. 5 nu cere nici mai mult nici mai puțin decât o reacție justă la toate cazurile de delincvență și de criminalitate juvenilă. Cele două aspecte expuse în articol pot permite progresul în 2 privințe: este de dorit aplicarea acestor măsuri

de un tip nou și original decât supravegherea evitării măririi excesive a rețelei de control social în ceea ce-i privește pe minori.

6 – Forța puterii discreționare

6.1. – Ținând cont de nevoile deosebite și variate ale minorilor și de diversitatea măsurilor posibile, trebuie prevăzută o putere direcționară suficientă în toate stadiile de procedură și la diferitele nivele ale administrării justiției la minori, în special în stadiile de instruire, de urmărire, de judecată și de aplicare a măsurilor luate.

6.2. – Se vor face, totodată, eforturi în vederea asigurării, în toate etapele și la toate nivelele, a exercitării responsabile a acestei puteri discreționare.

6.3. – Persoanele care o exercită vor trebui să fie special pregătite și formate pentru a se folosi de această pregătire în mod judicios și conform funcțiilor și mandatelor respective.

Comentariu:

Articolele 6.1., 6.2. și 6.3. fac trimitere la mai multe elemente importante ale administrării unei justiții eficiente, juste și umane pentru minori: necesitatea permiterii exercitării puterii discreționare la toate nivelele importante ale procedurii, astfel încât persoanele care hotărăsc să poată adopta măsurile estimate a fi cele mai convenabile în fiecare caz și necesitatea prevederii controalelor și compensărilor pentru limitarea oricărui abuz discreționar și pentru protejarea drepturilor delicventului juvenil. Responsabilitatea și profesionalismul sunt calități care apar ca cele mai adecvate pentru moderarea unei libertăți de apreciere prea mari. De asemenea, calificările profesionale și formarea specializată sunt desemnate aici ca mijloace de asigurare a exercitării judicioase a puterii discreționare în problemele privind pe delincvenții juvenili. (A se vedea de asemenea, art.1.6 și 2.2). Formularea directivelor specifice asupra exercitării puterii discreționare și creării unui sistem de revizuire, apel etc, pentru permiterea revederii deciziilor și pentru a se asigura că cei care le iau au simțul răspunderii, sunt subliniate în acest context. Aceste mecanisme nu sunt precizate aici, căci nu se pretează prea ușor includerii într-un ansamblu de reguli internaționale minimale care n-ar putea de loc să țină cont de toate diferențele dintre sistemele de justiție.” [3, p. 55-56]

În art. 17, p. 17.1. lit. c), se stabilește: „Privarea de libertate individuală nu se va aplica decât dacă minorul este considerat vinovat de săvârșirea unui delict împotriva altei personae, sau în recidivă, sau dacă nu există altă soluție convenabilă”, iar în p. 17.2. - „Pedepsa capitală nu se aplică infrafracțiunilor comise de minori”. [3, p. 62] La fel, în art. 19, p. 19.1., din Anexă se stabilește: „Plasarea unui minor într-o instituție este întotdeauna o măsură de ultimă instanță, iar durata ei trebuie să fie cât mai scurtă cu putință. [3, p. 63]

3) În art. 2 din Normele ONU pentru protecția minorilor privați de libertate, adoptate prin Rezoluția 45/113 din 14.12.1990, este stabilit că *„Privarea de libertate a unui minor trebuie să fie o măsură extremă și pentru perioada minim necesară și trebuie să se limiteze la cazurile excepționale. Durata sancțiunii trebuie să fie stabilită de o autoritate judiciară, fără a elimina posibilitatea scurtării pedepsei”* [3, p. 70].

4) În Recomandarea REC (2003) 20 a Comitetului de Miniștri către Statele Membre cu privire la noile modalități de tratare a delicvenței juvenile și rolul justiției juvenile, adoptată de Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei la 24.09.2003, este indicat că *„majoratul juridic nu coincide în mod imperios cu majoratul personalității, în așa fel încât infractorii adulți necesită alt tip de intervenți, deferit de cel aplicabil în cazul minorilor”*. Totodată, la art. 17 din această Recomandare, este stabilit că *„...privarea de libertate nu trebuie să fie niciodată utilizată în calitate de pedeapsă iminentă, ca formă de intimidare sau să servească drept substitute al protecției copilului sau a măsurilor de sănătate mintală”*. [3, p. 307, 309]

5) Convenția cu privire la drepturile copilului (1989) [15], în art. 3 p.1 este este stuat că în toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autorități administrative sau de organe legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate. În art. 40 p.1 se menționează obligația că statele părți recunosc oricărui copil suspect, acuzat sau dovedit că a comis o încălcare a legii penale, *dreptul de a fi tratat într-un mod de natură să favorizeze simțul său de demnitate și al valorii personale, să întărească respectul său pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și să țină seama de vârsta sa ca și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate*. La art. 40 p. 3, se stabilește că statele părți se vor strădui să promoveze adoptarea de legi, proceduri, crearea de autorități și instituții, *special concepute pentru copiii suspecți, acuzați sau declarați că ar fi comis încălcări ale legii penale și, în special: a) vor stabili o vârstă minimă sub care copiii vor fi presupuși a nu avea capacitatea de a încălca legea penală; b) vor lua măsuri, de fiecare dată când este posibil și de dorit, pentru a trata acești copii fără a se recurge la procedura judiciară, cu condiția ca drepturile omului și garanțiile legale să fie deplin respectate*. În art. 40 p. 4, se menționează că va fi prevăzută o *întreagă gamă de dispoziții* cum sunt cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, îndrumare, verificare, plasament familial, programe de educație generală și profesională și alternative la îngrijirea instituțională, pentru a asigura copiilor un tratament corespunzător bunăstării și proporțional atât cu condițiile lor cât și cu infrațiunea comisă.

6) Regulile Minime ale Națiunilor Unite referitoare la măsurile neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo), adoptate de Organizația Națiunilor Unite prin Rezoluția nr. 45/110 din 14.12.1990. [16]

7) Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh) adoptate prin Rezoluția nr. 45/112 din 14.12.1998 [17].

8) Recomandarea CM REC (2008) referitoare la regulile europene pentru minorii care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri dispuse de organele judiciare, adoptată la 05.11.2008. [18]

9) Liniile directoare ale Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiția Prietenoasă Copiilor, adoptate la 30.06.2010 [19].

La fel și în jurisprudența națională se atrage atenție deosebită cazurilor *săvârșirii infrațiunii de către un minor*. Așa, în p. 13, din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale, nr. 8, din 11.11.2013, se atrage atenția în stanțelor de judecată că *„Potrivit art. 79 alin.(1) CP, minoratul persoanei care a săvârșit infrațiunea se consideră circumstanță excepțională. Pentru săvârșirea unei infrațiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică minorului numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului. La stabilirea pedepsei în privința persoanelor minore este necesar să se țină cont și de circumstanțele prevăzute de art.475 CPP, care urmează să fie stabilite în cazurile privind minorii. La adoptarea sentinței în procesul unui minor, în afară de chestiunile indicate în art.385 CPP, instanța de judecată urmează să examineze posibilitatea liberării de pedeapsa penală a minorului în conformitate cu dispozițiile art. 93 din Codul penal sau suspendării condiționate a executării pedepsei de către minor conform dispozițiilor art. 90 din Codul penal, cu argumentarea în sentință a soluției adoptate. Instanțele de judecată, la stabilirea pedepsei minorilor sub formă de închisoare, urmează să respecte prevederile art.70 alin.(3) CP, conform cărora pentru persoana care, la data săvârșirii infrațiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infrațiunea săvârșită, reduce la jumătate.”* [20]

La fel, în p. 19 și 20 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova: Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii, nr. 39 din 22.11.2004 [6], modificată de: Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 4 din 21.12.2015 [7], se explică instanțelor de judecată că *„La adoptarea sentinței în cauza minorului, este necesar de examinat posibilitatea liberării de pedeapsă penală în conformitate cu dispozițiile art. 93 Cod penal sau suspendarea condiționată a executării pedepsei în*

conformitate cu dispozițiile art. 90 Cod penal. In context, urmează să se întreprindă toate măsurile prevăzute de lege pentru a aplica inculpatului minor pedeapsa nonprivativă de libertate, sau pentru a-i stabili o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută de lege (art.79 Cod penal). La individualizarea pedepsei minorului, pe lângă criteriile enunțate în art. 75 Cod penal (gravitatea infracțiunii săvârșite, motivul acesteia, persoana celui vinovat, circumstanțele cauzei care atenuază ori agravează răspunderea, influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, condițiile de viață ale familiei acestuia) este necesar de a ține cont și de circumstanțele enunțate în art. 475 CPP, stabilite de instanța de judecată. Conform art. 76 lit. (b) Cod penal, la stabilirea pedepsei, săvârșirea infracțiunii de către un minor se consideră circumstanță atenuantă”. Astfel, observăm că în jurisprudența națională, circumstanțele care urmează a fi stabilite în cauzele privind minorii indicate la art. 475 CPP, de fapt sunt calificate drept criterii de individualizare a pedepsei penale.

Având în vedere că săvârșirea infracțiunii de către un minor, constituie circumstanță atenuantă la stabilirea pedepsei, este necesar să menționăm că în literatura de specialitate nu există o opinie unică referitor la obligativitatea recunoașterii săvârșirii infracțiunii de către un minor în calitate de circumstanță atenuantă. Astfel, unii autori consideră că această circumstanță urmează a fi aplicată în dependență de gravitatea infracțiunii săvârșite de către minor, fiind de părerea că ea nu poate atenua pedeapsa în cazul săvârșirii unei infracțiuni grave sau în cazul aplicării pedepsei mai mare de 10 ani [21, p. 251]. Însă majoritatea autorilor, sunt de părerea că minoratul persoanei tot timpul trebuie să fie luat în considerație în calitate de circumstanță atenuantă, indiferent de gravitatea infracțiunii comise [22, p. 43]. Noi susținem cea de la urmă opinie, deoarece cât de gravă nu ar fi infracțiunea, minorul tot minor rămâne și la individualizarea pedepsei trebuie să fie luate în considerație toate particularitățile ce țin de vârsta, psihicul și psihologia acestuia. Deși legea penală a RM nu prevede expres obligativitatea atenuării pedepsei în cazul săvârșirii infracțiunii de către un minor, totuși reieșind din sensul art. 75 alin. (1) coroborat cu art. 76 alin. (1) CP al RM, instanța de judecată este obligată, la stabilirea pedepsei, să țină cont de minoratul persoanei ca circumstanță care atenuază pedepsa și respectiv, să atenueze pedepsa în limitele prevăzute de lege. [22, p. 35, 33-37] Astfel, la stabilirea pedepsei minorilor circumstanță atenuantă este însăși vârsta făptuitorului. Totodată, suntem de părerea că săvârșirea infracțiunii de către un minor ca circumstanță atenuantă trebuie să fie evaluată în cumul cu alte circumstanțe și particularități ale minorului, ce determină pericolul social al acestuia, inclusiv cele prevăzute la art. 475 CPP al RM și anume: condițiile în care trăiește și este

educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a acestuia, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui, influența adulților sau a altor minori asupra infractorului minor, cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii, iar în cazul când se constată că minorul suferă de debilitate mintală, care nu este legată de o boală psihică, trebuie să se stabilească, de asemenea, dacă minorul a avut capacitate de vârstă și a fost pe deplin conștient să înțeleagă că a săvârșit infracțiunea.

Legea penală națională, atribuind minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea la circumstanțele atenuante, în consecință, în comun cu celelalte circumstanțe atenuante legale, descrie efectele circumstanțelor atenuante și agravante în art. 78 Cod penal, fără a stabili careva particularități legate de specificul *minoratului persoanei* analizate supra, care să producă *efecte esențiale speciale* la individualizarea pedepsei penale. Mai mult decât atât, cercetând prevederile legii înserate în art. 78 Cod penal, observăm că legislatorul nu stabilește o atenuare fie o agravare strictă și obligatorie a pedepsei, în cazul prezenței circumstanțelor atenuante și/sau agravante, ci lasă acest fapt la discreția instanței de judecată. Așa, alin. (1) al art. 78 CP al RM, stabilește că în cazul în care instanța de judecată constată circumstanțe atenuante la săvârșirea infracțiunii, pedeapsa principală se reduce sau se schimbă după cum urmează la literele a), b) și c) al acestui alineat. Deci, sintagma - „pedeapsa principală se reduce sau se schimbă”, - impune un caracter obligatoriu al atenuării pedepsei principale și anume, în cazul în care există circumstanțe atenuante, instanța de judecată în mod obligatoriu o reduce sau o schimbă. Însă, în continuare, legislatorul stabilind cazurile de reducere a pedepsei principale, la literele a) și b) al acestui alineat, utilizează expresia „poate”. Astfel, la lit. a) alin. (1) al art. 78 CP al RM este prevăzut: dacă minimul pedepsei cu închisoare prevăzut la articolul corespunzător din Partea specială a prezentului cod este mai mic de 10 ani, pedeapsa poate fi redusă până la acest minim. La rândul său, la lit. b) alin. (1) al art. 78 CP al RM este prevăzut: dacă se aplică amenda, aceasta se poate coborî până la limita de jos. În așa mod, legislatorul deja omite caracterul obligatoriu al atenuării pedepsei principale și oferă instanței de judecată dreptul de putere discreționară de a reduce pedeapsa respectivă. Deci, în urma acestei analize, conchidem că alin. (1) al art. 78 CP conține prevederi contradictorii, care de fapt, înlătură efectele obligatorii a circumstanțelor atenuante [23, p. 179-183].

În același timp, analizând normele Partii Generale a Codului penal al RM, observăm că în realitate efectele circumstanței atenuante - *săvârșirea infracțiunii de către un minor*, sunt mai extinse și nu se limitează doar la efectele stabilite la art. 78 Cod penal.

De exemplu, în contextul calității de circumstanță atenuantă, *minoratul persoanei care a săvârșit o infracțiune*, are importanță pentru aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege. Astfel, în conformitate cu art. 79 alin. (1) Cod penal, *ținând cont de circumstanțele excepționale ale cauzei, legate de scopul și motivele faptei, de rolul vinovatului în săvârșirea infracțiunii, de comportarea lui în timpul și după consumarea infracțiunii, de alte circumstanțe care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei, precum și de contribuirea activă a participantului unei infracțiuni săvârșite în grup la descoperirea acesteia, instanța de judecată poate aplica o pedeapsă sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă, sau una mai blândă, de altă categorie, ori poate să nu aplice pedeapsa complementară obligatorie. Minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea se consideră circumstanță excepțională.* Cu toate acestea, sintagma – „*instanța de judecată poate aplica*”, ne aduce la concluzia că deși *minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea se consideră circumstanță excepțională*, totuși aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege, este lăsată de legislator la puterea discreționară a instanței de judecată. Prin urmare, și în acest caz, legislatorul nu acordă atenție **particularităților de vârstă și celor psihologice ale minorului**, și din punct de vedere al obligativității aplicării normei analizate, echivalează minoratul persoanei cu celelalte circumstanțe excepționale ale cauzei, fiind ignorate, în opinia noastră, recomandările și normele din tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, analizate supra.

Mai mult decât atât, în norma prevăzută la art. 79 alin. (1) CP, sunt prevăzute două temeuri pentru aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege și anume: a) *prezența circumstanțelor excepționale ale cauzei care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei, legate de scopul și motivele faptei, de rolul vinovatului în săvârșirea infracțiunii, de comportarea lui în timpul și după consumarea infracțiunii, de alte circumstanțe;* b) *contribuirea activă a participantului unei infracțiuni săvârșite în grup la descoperirea acesteia.*

Reieșind din aceste temeuri, circumstanțele excepționale prezente într-o cauză penală pot fi împărțite în trei grupe: 1) *circumstanțe ce se referă nemijlocit la infracțiune și la persoana infractorului;* 2) *circumstanțe ce se referă la comportamentul vinovatului după comiterea infracțiunii și* 3) *alte circumstanțe.* În acest sens, la aplicarea art. 79 Cod penal, circumstanțe legate de scopul și motivele faptei, sunt specifice și se apreciază *doar în cazul săvârșirii infracțiunii cu intenție.* La rândul său, circumstanțele legate de de rolul vinovatului în săvârșirea infracțiunii, precum și contribuirea activă a participantului unei infracțiuni săvârșite în grup la descoperirea acesteia, la fel, sunt speci-

face, respectiv, se apreciază și se aplică, *doar în cazul săvârșirii infrațiunii cu intenție în cadrul participației*. Prin urmare, în situația în care, infrațiunea este săvârșită *din imprudență*, prevederile art. 79 alin. (1) Cod penal, se aplică doar în raport cu circumstanțele excepționale ale cauzei, legate de comportamentul vinovatului în timpul și după consumarea infrațiunii, de alte circumstanțe care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei. Astfel, conform art. 79 alin. (1), (11) din Codul Penal, în raport cu o faptă săvârșită *din imprudență*, circumstanțele excepționale ale cauzei pot fi legate exclusiv de comportamentul vinovatului în timpul și după consumarea infrațiunii și de alte circumstanțe care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei, implicit, avându-se în vedere și *minoratul persoanei*. În această ordine de idei, *minoratul persoanei care a săvârșit infrațiunea*, prin efectele sale, rămâne a fi circumstanță excepțională în orice situație, indiferent de conținutul laturii subiective a infrațiunii.

În afară de efectele pe care le are circumstanța atenuantă - *săvârșirea infrațiunii de către un minor* la aplicarea pedepsei mai blânde decât cea prevăzută de lege, *minoratul persoanei care a săvârșit infrațiunea* își extinde efectele asupra individualizării pedepsei penale care se reflectă și în alte norme penale din Partea Generală a Codului penal.

În general, în legea penală, efectele circumstanței atenuante - *săvârșirea infrațiunii de către un minor*, asupra individualizării răspunderii și pedepsei penale, pot fi divizate în: *efecte obligatorii* și *efecte de putere discreționară*. Toate aceste efecte se manifestă prin particularitățile individualizării răspunderii și pedepsei penale a infractorilor minori.

Astfel, Codul penal al RM, stabilește următoarele *efecte obligatorii*, care se referă la particularitățile individualizării răspunderii și pedepsei penale a infractorilor minori, după cum urmează:

1) La stabilirea stării de recidivă nu se ține cont de antecedentele penale, pentru infrațiunile săvârșite în timpul minoratului (art. 34 alin. (5) lit. a) Cod penal).

2) Termenele prescripției de tragere la răspundere penală se reduc pe jumătate pentru persoanele care la data săvârșirii infrațiunii erau minori (art. 60 alin. (7) Cod penal).

3) Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată [...] persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani (art. 67 alin. (4) Cod penal).

4) La stabilirea pedepsei închisorii pentru persoana care, la data săvârșirii infrațiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabilește din maximumul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infrațiunea săvârșită, reduse

la jumătate. La stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 12 ani și 6 luni pentru minori, iar în caz de cumul de sentințe - 15 ani pentru minori (art. 70 alin. (3), (4) Cod penal).

5) Minorilor nu poate fi aplicată pedeapsa - detențiunea pe viață (art. 71 alin. (3) Cod penal)

6) Persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani execută pedeapsa cu închisoare în centrele de detenție pentru minori și tineri, ținându-se cont de personalitatea condamnatului, antecedentele penale și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvârșite (art. 72 alin. (5) Cod penal).

7) Termenele de prescripție a executării pedepsei se reduc pe jumătate pentru persoanele care, la data săvârșirii infracțiunii, erau minori (art. 97 alin. (2) Cod penal).

8) Împăcarea ca și act personal, produce efecte juridice de înlăturare a răspunderii penale, dacă se realizează în cazul când a fost săvârșită o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor, și o infracțiune gravă, infracțiuni prevăzute la capitolele II – VI, la art. 264 alin. (1) din Partea Specială, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală, dacă persoana nu are antecedente penale pentru infracțiuni similare comise cu intenție sau dacă în privința sa nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani (art. 109 alin. (1) Cod penal).

Din analiza normelor Părții Generale a Codului penale deducem următoarele *efecte de putere discreționară*, care se reflectă în particularitățile individualizării răspunderii și pedepsei penale a infractorilor minori, după cum urmează:

1) Persoana în vârstă de până la 18 ani care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale (art. 53 lit. a), 54 Cod penal).

2) Pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică minorului numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului (art. 75 alin. (3) Cod penal).

3) Minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea se consideră circumstanță excepțională. Respectiv, ori de câte ori infracțiunea este săvârșită de către o persoană care nu a atins vârsta de 18 ani, este temei a a aplica o pedeapsă mai blândă decât cea prevăzută de lege, adică instanșa de judecată poate aplica o pedeapsă sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă, sau una mai blândă, de altă categorie, ori poate să nu aplice pedeapsa complementară obligatorie (art. 79 alin. (1) Cod penal).

4) Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen poate fi aplicată minorilor, [...], dacă aceștia au executat efectiv:

a) cel puțin o treime din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;

b) cel puțin jumătate din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni grave;

c) cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave (art. 91 alin. (6) Cod penal).

5) Minorii condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave sînt eliberați de pedeapsă de către instanța de judecată dacă se constată că scopurile pedepsei pot fi atinse prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ prevăzute la art. 104 (art. 93 Cod penal).

6) Măsurile de constrângere cu caracter educativ se aplică minorilor pînă la atingerea majoratului, în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil al faptei săvârșite (art. 105 alin. (5) Cod penal).

În așa mod, analizând prevederile Codului penal al RM, constatăm cu ușurință că legislatorul moldovean, nu a instituit în legea penală o instituție aparte în care să fie reglementate particularitățile răspunderii și pedepsei penale a minorului. Prin urmare, în opinia noastră, pe de o parte, sînt ignorate convențiile și tratatele internaționale în domeniul combaterii delincvenței juvenile, precum și în domeniul administrării justiției pentru minori, la care Republica Moldova este parte, iar pe de altă parte instanțele judecătorești sînt limitate în individualizarea efectivă și reală a răspunderii și pedepsei penale a minorului, acest fapt avînd influență negativă și pentru aplicarea unei pedepse echitabile și proporționale, minorului.

În legătură cu aceasta este important să menționăm că în Codul penal al României, în Titlul V din Partea Generală, stabilește norme care reglementează minoritatea, în care în Capitolul I, reglementează „Regimul răspunderii penale a minorului”, în Capitolul II reglementează „Regimul măsurilor educative neprivative de libertate”, în Capitolul III, reglementează „Regimul măsurilor educative privative de libertate”, iar în Capitolul IV, reglementează „Dispoziții comune” [24]. Prevederi similare se conțin și în Titlul V din Codul penal al Federației Ruse, intitulat „Răspunderea penală a minorilor” [25]. În special, Codul penal al Federației Ruse reglementează – particularitățile răspunderii și pedepsei penale a minorilor și stabilește reguli cu privire la răspunderea penală a minorilor, stabilește categoriile pedepselor penale aplicate minorilor, la fel, stabilește criteriile de individualizare a pedepselor aplicate minorilor, reglementează măsurile de constrângere cu caracter educativ dar și cazurile de liberare de pedeapsă a minorilor.

Din cercetarea convențiilor și tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte evocate supra, concluzionăm că pentru realizarea de către Republica Moldova, pe plan intern a recomandărilor înserate în aceste norme internaționale, doar a stabili în legea penală că *săvârșirea infrațiunii de către un minor* se consideră circumstanță atenuantă la individualizarea pedepsei penale, sau a atribui *minoratul persoanei care a săvârșit infrațiunea*, la crierile comune de individualizare a pedepsei penale, **nu este suficient, fără a exista prevederi legale care să stabilească particularitățile individualizării răspunderii și pedepsei penale a minorului ce țin de vârsta, psihicul și psihologia acestuia.**

Or, în opinia noastră, ținând cont de principiul umanismului și în acest sens – de trăsăturile individuale ale infractorului minor care ne indică nivelul de dezvoltare bio-psiho-socială a acestuia, în legea penală *trebuie să fie instituită o instituție aparte* cu o autonomie relativă, care să cuprindă un grup de norme penale, care să determine *efectele esențiale speciale* a individualizării răspunderii și pedepsei penale, deci, să instituie norme penale care să regelementeze clar și fără echivoc, particularitățile răspunderii și pedepsei penale a minorului, diferite de cele stabilite pentru o persoană adultă, deși pot exista și particularități comune.

Potrivit teoriei generale a dreptului, *instituția juridică* reprezintă totalitatea normelor juridice care reglementează o anumită categorie (o grupă) de relații sociale, generând astfel o categorie aparte de raporturi juridice. Dacă norma juridică este elementul inițial și cea mai mică particulă a sistemului de drept, atunci instituția juridică reprezintă deja prima colectivitate de norme. Cu toate acestea, instituția juridică este chemată să reglementeze un sector, un fragment, un bloc de relații sociale într-o ramură de drept. Fiecare ramură dispune, la rândul său, de de mai multe instituții juridice, dar care au o autonomie relativă, deoarece vizează un cerc de probleme de sine stătătoare. [26, p. 323, 324]

În opinia noastră, atâta timp cât nu există un cadrul legal, care să reglementeze în mod separat de adulți particularitățile răspunderii și pedepsei penale a infractorilor minori, atâta timp nu vor avea efecte reale măsurile adoptate în Strategia națională de consolidare a sistemului judecătoresc și Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de consolidare a sistemului judecătoresc, aprobate prin Hotărârea Parlamentului nr. 174-XVI din 19 iulie 2007¹.

Concluzii:

1) Minoratul persoanei care a săvârșit infrațiunea, **în calitate de circumstanță atenuantă, trebuie să producă efecte esențiale speciale, la**

¹ Hotărârea Parlamentului nr. 174 din 19.07.2007, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=20360&lang=ro

individualizarea răspunderii și pedepsei penale, având în vedere particularitățile de vârstă și cele psihologice ale minorului.

2) Din cercetarea convențiilor și tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte evocate supra, concluzionăm că pentru realizarea de către Republica Moldova, pe plan intern a recomandărilor înserate în aceste norme internaționale, doar a stabili în legea penală că săvârșirea infracțiunii de către un minor se consideră circumstanță atenuantă la individualizarea pedepsei penale, sau a atribui minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea, la criteriile comune de individualizare a pedepsei penale, **nu este suficient, fără a exista prevederi legale care să stabilească particularitățile individualizării răspunderii și pedepsei penale a minorului ce țin de vârsta, psihicul și psihologia acestuia.**

3) Pentru a respecta principiul umanismului și principiu individualizării răspunderii și pedepsei penale, pentru o individualizare, reală, efectivă cât și pentru aplicarea unei pedepse echitabile și proporționale minorului, pentru a fi în acord cu tratatele și convențiile internaționale în domeniul combaterii delincvenței juvenile, precum și în domeniul administrării justiției pentru minori, **este necesar a institui în legea penală o instituție aparte cu o autonomie relativă**, care să cuprindă un grup de norme penale, care să determine efectele esențiale speciale a individualizării răspunderii și pedepsei penale a minorilor; deci, să fie instituite norme penale care să reglementeze clar și fără echivoc, particularitățile răspunderii și pedepsei penale a minorului, **diferite de cele stabilite pentru o persoană adultă**, deși pot exista și particularități comune.

Propuneri de lege ferenda:

Prin urmare, rezumând crectările și concluziile pe problema abordată, înaintăm următoarele propuneri de lege ferenda:

1. A formula în Partea Generală a Codului penal al RM, un capitol aparte, care să cuprindă norme penale, care să determine efectele esențiale speciale a individualizării răspunderii și pedepsei penale a minorilor și să reglementeze clar și fără echivoc, particularitățile răspunderii și pedepsei penale a minorilor.

1.1. În special, este necesar să fie reglementate următoarele probleme: referatul de evaluare, sau referatul presentințial de evaluare psihosocială a minorului și efectele acestuia; limitele răspunderii penale a minorului; consecințele răspunderii penale a minorului; măsurile educative, sau măsurile de constrângere cu caracter educative aplicate minorului; influența circumstanțelor atenuante și agravante la alegerea și aplicarea măsurilor educative; aplicarea măsurilor educative în cazul pluralității de infracțiuni, prescripția executării măsurilor educative; categoriile pedepselor penale aplicate minorilor; liberarea

de răspundere penală și de pedeapsă penală a minorilor; efectele constatării incapacității minorului legată de vârstă.

2. În același timp, propunem ca în cazurile săvârșirii infracțiunii de către un minor, în Partea Specială a codului penal, să fie „liberalizată” limita minimă a sancțiunilor cu pedepse alternative în privința pedepsei închisorii, încât limita minimă a pedepsei închisorii aplicate minorilor prevăzute în Partea Specială a Codului penal, să fie minimul general.

Or, având în vedere specificul aplicării pedepsei închisorii minorilor, și faptul că regulile respective deseori duc la o aplicare strict determinată a pedepsei penale minorilor (art. 186 alin. (4); 171 alin. (3) Cod penal), sau la aplicarea neîntemeiată unei pedepse mai blânde sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respective (art. 187 alin. (3), (4), (5) Cod penal), aceasta va duce la o individualizare rală, efectivă a pedepsei penale aplicate minorilor, iar în final – la aplicarea unei pedepse echitabile, ținându-se cont de particularitățile de vârstă și cele psihologice ale minorului.

Referințe:

1. Legea nr. 338 din 15.12.1994 privind drepturile copilului. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro.
2. Legea nr. 30 din 07.03.2013 cu privire la protecția copiilor împotriva impactului negativ al informației. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106343&lang=ro.
3. Igor Dolea, Victor Zaharia. Culegere de acte normative naționale și internaționale în domeniul penal. În: Revista de științe penale. Supliment 2007. Chișinău: Cartea juridică. 2007. 608 p..
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea Parlamentului Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 104-110 art. 447, din 07.06.2003. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113967&lang=ro.
5. De exemplu când este vorba despre subiecți speciali ai infracțiunii, cum ar fi militarul în cazul infracțiunii de dezertare (art. 371 CP); sau persoană care a atins vârsta de 18 ani, în cazul infracțiunii de atragere a minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP); fie persoana cu funcție de demnitate publică, în persoana Președintelui Republicii Moldova, în sensul că poate fi ales Președinte al Republicii Moldova, doar cetățeanul cu drept de vot care are 40 de ani împliniți (art. 78 alin. (2) din Constituția RM), în cazul infracțiunilor contra bunei desfășurări a activității în sfera publică.

6. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova: Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii, nr. 39 din 22.11.2004. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=360.
7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 39 din 22.11.2004 „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii” nr. 4 din 21.12.2015. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=205.
8. Igor A. Ciobanu I. Griminologie. vol. II, Chișinău: Cartdidact, 2004. 298 p..
9. Narcis Giurgiu. Elemente de criminologie. Editura fundației „Chemarea”, Iși - 1992. 320 p..
10. Анашкин Г. З. Обстоятельства, смягчающие и отягчающие ответственность. În: Советская юстиция. 1980. nr. 16. с. 22-24.
11. Кригер Г. А.. Наказание и его применение. Москва.: Юридическая литература. 1962. 70 с.
12. Соловьев А. Д. Вопросы применения наказания по советскому уголовному праву. Законодательство и судебная практика. Москва: Госюриздат 1958. 204 с. 119.
13. Сахаров А. Б., Бабаев М.М.. Особенности применения мер воздействия к несовершеннолетним преступникам. În: Вопросы борьбы с преступностью./ВИП. Выпуск 8. Москва: Госюриздат 1968. с. 49-68.
14. Stela Botnaru, Mariana Grama, Daniel Martin, Alina Șavga. Drept penal. Partea generală. Volumul II. Tipografia Centrală. Chișinău – 2016, 336 p.
15. Convenția cu privire la drepturile copilului (1989). Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115568&lang=ro.
16. Regulile Minime ale Națiunilor Unite referitoare la măsurile neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo), adoptate de Organizația Națiunilor Unite prin Rezoluția 45/110 din 14.12.1990. disponibil: <http://base.garant.ru/12123833/>.
17. Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh) adoptate prin Rezoluția 45/112 din 14.12.1998 (a 68-a Sesiune Plenară). Disponibil: <https://muhoz.org/universitatea-de-stat-din-moldova-v4.html?page=12>.
18. Recomandarea CM REC (2008) referitoare la regulile europene pentru minorii care fac obiectul unor sancțiuni sau măsuri dispuse de organe-

- le judiciare, adoptată la 05.11.2008. disponibil: <https://www.refworld.org/pdfid/4a7058c02.pdf>.
19. Liniile directoare ale Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei pentru Justiția Prietenoasă Copiilor, adoptate la 30.06.2010. Disponibil: http://cnpac.org.md/uploaded/Amicel/files/linii_directoare_pentru_justitia_prietenoasa_copiilor.pdf.
 20. Hotărârea Plenului Curtii Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la unele chestiuni ce vizează individualizarea pedepsei penale, nr. 8, din 11.11.2013. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_explore.php?id=127. www.csj.md.
 21. А.Э. Жалинский, А.Н. Игнатов, Т.А. Костарева, В.П. Котов, et. al. Уголовное право России. Учебник для вузов В 2-х томах. Том 1. Общая часть. Издательство НОРМА. Москва, 2000, 639 с. 22. Скрыбин М. А. Общие начала назначения наказания и их применение к несовершеннолетним. Издательство: Изд-во Казан. ун-та. Казань, 1988. 125 с.
 22. Dorin Popescu. Noțiunea și natura juridică a circumstanțelor atenuante și a circumstanțelor agravante. În: Revista Națională de drept. nr. 3, 2014, p. 33-37.
 23. Dorin Popescu. Ecetele circumstanțelor atenuante. Conferința științifică națională cu participare internațională. Integrare prin cercetare și inovare. 28-29 septembrie 2016, Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice. Volumul I CEP USM, Chisinlu -2016, p. 179 -183.
 24. Legea nr. 286 din 17 iulie 2009 privind Codul penal. Publicat în Monitorul Oficial nr. 510 din 24 iulie 2009. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/185905>
 25. Уголовный кодекс Российской Федерации. Принят Государственной Думой 24 мая 1996 года. <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891>.
 26. Gheorghe Avornic, Elena Aramă, Boris Negru, Ruslan Costăș, Teoria generală a dreptului. Ed. Cartier juridic, Chișinău, 2004, 656 p..
 27. Hotărârea Parlamentului nr. 174 din 19.07.2007. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=20360&lang=ro

ORIGINEA BUNURILOR SUPUSE CONFISCĂRII EXTINSE

Racu Vitalie,
doctorand USM
Agenția de Recuperare a Bunurilor Infraționale (CNA),
șef Direcție

This study analyzes the criminal activity as the origin of assets subject to extended confiscation, being explored in this regard both the European legal framework and the national framework. The need to disclose the reasoning behind institution of the extended confiscation, the meaning of the phrase “criminal activity”, taken into account by the legislator when adopting this safety measure, as well as the standards of proof, have as a premise the lack of applicability of the legal provisions and the lack of jurisprudence of the national courts.

Keywords: special confiscation, extended confiscation, criminal activity, standards of proof, balance of probabilities.

Dezideratul că nimeni nu ar trebui să profite de pe urma săvârșirii infrațiunii (*ex turpi non oritur actio*) a constituit punctul de pornire în politicile penale ale comunității internaționale de a identifica noi mecanisme pentru prevenirea și combaterea criminalității organizate. Existența unor soluții eficiente de deposedare a făptuitorilor de beneficiile economice ilicite constituie resurse importante de control al conduitei infraționale și a consecințelor sale [1, p.1].

Odată cu adoptarea la nivel internațional a instrumentelor juridice care țintesc profiturile ilicite, cum ar fi: Convenția ONU contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope din 20 decembrie 1988, Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000, Convenția ONU împotriva corupției din 31 octombrie 2003, Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infrațională și finanțarea terorismului din 16 mai 2005, instituția confiscării a fost recunoscută din ce în ce mai mult ca un mijloc esențial în lupta împotriva infrațiunilor de crimă organizată și de recuperare a bunurilor rezultate din infrațiuni [2, p.9].

Pe de altă parte, confiscarea tradițională, adică cea specială, s-a dovedit a fi mai puțin eficientă în lupta împotriva criminalității organizate tocmai din considerentul originii bunurilor confiscate special, adică dintr-o faptă prevăzută de

legea penală. Pentru a fi aplicabilă confiscarea specială este necesară existența unei legături de cauzalitate dintre fapta săvârșită și bunul dobândit ca rezultat al infracțiunii comise, probarea căreia s-a dovedit a fi destul de dificilă [1, p.4]. În lipsa unei astfel de conexiuni, confiscarea specială nu va opera chiar dacă se constată că făptuitorul deține în patrimoniul său și alte bunuri care, spre exemplu, ar depăși veniturile sale legale ori ale căror origine nu poate fi justificată.

La nivelul Uniunii Europene s-a apreciat că nu este suficientă confiscarea doar a unor instrumente sau produse ale unei infracțiuni determinate (confiscarea simplă), ci sunt necesare măsuri mai radicale care, în esență, să permită confiscarea, în anumite condiții, a produselor care au legătură cu infracțiunea și care nu pot fi justificate ca având surse licite de proveniență [4, p.84].

Fiind relevate divergențele existente între legislațiile statelor-membre ale Uniunii Europene orientate spre prevenirea și combaterea criminalității organizate transfrontaliere prin depistarea, înghețarea, sechestrarea și confiscarea produselor având legătură cu infracțiunea, Consiliul Uniunii Europene a adoptat Decizia-cadru 2005/212/JAI din 24.02.2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea [4].

Așa cum este menționat și în preambul, scopul deciziei-cadru este acela de a garanta că toate statele membre dispun de norme eficiente în materie de confiscare a produselor având legătură cu infracțiunea, *inter alia*, în ceea ce privește sarcina probei privind sursa bunurilor deținute de o persoană condamnată pentru o infracțiune având legătură cu criminalitatea organizată.

Elementul de noutate pe care îl aduce decizia-cadru a fost expus în articolul 3 „Atribuții de confiscare sporite”, care scoate în evidență confiscarea a ceva mai mult decât produsele sau instrumentele unei infracțiuni. Norma juridică instituie obligația statelor de a lua măsurile necesare pentru a confisca în totalitate sau în parte bunurile deținute de o persoană condamnată pentru o infracțiune. De asemenea, actul normativ european a stabilit 3 seturi de cerințe minime, de care statele membre se pot ghida pentru implementarea în legislațiile naționale a confiscării sporite (extinse):

- în cazul în care o instanță națională **este convinsă pe deplin**, pe baza unor fapte specifice, că bunurile respective sunt rezultatul unor **activități infracționale** desfășurate de persoana condamnată în cursul unei perioade anterioare condamnării;
- în cazul în care o instanță națională **este convinsă pe deplin**, pe baza unor fapte specifice, că bunurile respective sunt rezultatul unor **activități infracționale similare** desfășurate de persoana condamnată în cursul unei perioade anterioare condamnării;

- în cazul în care se stabilește că **valoarea bunurilor este disproporționată în raport cu veniturile legale ale persoanei condamnate și o instanță națională este convinsă pe deplin**, pe baza unor fapte specifice, că bunurile respective sunt rezultatul unor **activități infracționale** desfășurate de persoana condamnată.

Făcând trimitere la standardele Uniunii Europene, stabilite prin Decizia-cadru, legiuitorul nostru a preluat în dreptul intern instituția confiscării extinse, adoptând Legea nr. 326 din 23.12.2013 [5].

Spre deosebire de confiscarea specială, măsură de siguranță a confiscării extinse reglementează confiscarea bunurilor unei persoane care nu au legătură directă cu infrațiunea săvârșită, dar provin din activități infracționale de natura celor care au atras condamnarea.

Expresia „activitate infracțională” se impune a fi lămurită întrucât sarcina constatării originii bunurilor supuse confiscării extinse îi revine instanței de judecată, iar un bun este susceptibil de a fi supus confiscării extinse numai dacă se dovedește proveniența sa dintr-o activitate infracțională.

Așadar, noțiunea de „activitate infracțională” nu este străină legii noastre penale, aceasta regăsindu-se la art. 25 „Etapetele activității infracționale”. Deși nu este definită, în doctrina penală s-a arătat că aceasta ar corespunde etapelor de desfășurare a infracțiunii intenționate, adică procesul de evoluție a unei infracțiuni concrete de la formarea intenției și până la survenirea urmării infracționale [6, p.244].

Cu toate acestea, activitatea infracțională, în sensul art. 106¹ Cod penal, trebuie privită ca pe o activitate separată de fapta penală care a atras condamnarea făptuitorului, însă de natura acesteia, activitate care s-a desfășurat în perioada obținerii veniturilor ilicite până la condamnare.

În literatura de specialitate s-a arătat că bunurile supuse confiscării extinse trebuie să provină din comiterea unor activități ce intră în sfera ilicitului penal, care nu constituie infracțiuni datorită faptului că nu întrunesc toate elementele constitutive ale infracțiunii, fie că, sub aspect procesual penal, nu s-a reușit atingerea standardului de probă specific vinovăției „*beyond any reasonable doubt*” (dincolo de orice dubiu rezonabil), însă ele sunt suficiente pentru a fundamenta luarea măsurii de siguranță a confiscării extinse [3, p.143].

Referindu-ne la standardul de probă cu privire la originea bunurilor care fac obiectul confiscării extinse, legea penală a Republicii Moldova [7] statuează în art. 106¹ alin. (2) lit. b) că „[...] instanța de judecată constată, în baza probelor prezentate în dosar că bunurile respective provin din activități infracționale [...]”. Așadar, regimul juridic al confiscării extinse este cel al probațiunii. Drept

dovadă servesc și constatările făcute de Înalțul for de contencios constituțional, cu ocazia controlului de constituționalitate a dispozițiilor prin care a fost instituită măsura de siguranță a confiscării extinse, potrivit cărora proveniența infracțională a bunurilor urmează a fi constatată de instanța de judecată în baza probelor prezentate [8, §71].

Simplul fapt că inculpatul a fost condamnat pentru o infrațiune dintre cele limitativ prevăzute de lege și că valoarea bunurilor sale depășește substanțial veniturile sale licite nu este suficient pentru ca instanța de judecată să dispună confiscarea extinsă. Întreaga situație de fapt existentă trebuie să creeze convingerea instanței că bunurile deținute de inculpat (care depășesc veniturile sale licite) au fost dobândite din activități ilicite de aceeași natură [9, p. 66].

Prin urmare, probele administrate trebuie să creeze convingerea instanței de judecată că bunurile își au originea într-o activitate infracțională de natura celor care au atras condamnarea. În această ordine de idei, se impune scoaterea în lumină a jurisprudenței Curții Constituționale cu privire la intima convingere a judecătorului, care a reliefat că noțiunea de „proprie convingere” nu are sensul de opinie subiectivă, ci acela al certitudinii dobândite de judecător în urma examinării tuturor probelor în ansamblu, sub toate aspectele, în mod obiectiv și călăuzindu-se de lege [10, §66].

Pe de altă parte, dacă în cazul confiscării extinse s-ar utiliza standardul probatoriu tipic pentru pronunțarea unei condamnări, aceasta ar însemna, în concepția unor autori, că operează o egalizare a condițiilor în care se dispune confiscarea extinsă cu confiscarea specială, subsecventă unei condamnări. O astfel de interpretare nu ar reprezenta o reducere efectivă a sarcinii probei și ar afecta în mod evident eficiența confiscării extinse. În plus, întrucât confiscarea extinsă se bazează, ca mecanism, tocmai pe renunțarea la o legătură de cauzalitate solidă între infrațiune și produsele ei, o anumită doză de incertitudine va exista în orice situație. Despre o anumită parte a bunurilor confiscate nu se va putea spune cu certitudine niciodată că au o origine criminală clară. Dacă lucrurile nu ar sta așa, atunci confiscarea extinsă ar deveni inutilă, întrucât o dovadă clară de origine ar face aplicabilă instituția clasică a confiscării speciale [11, p.138, 146].

Într-o altă opinie, s-a arătat că în cazul confiscării extinse operează o relaxare a probelor, însă relaxarea se referă doar la probarea faptelor sau actelor de natura celor care au atras condamnarea, iar instanța trebuie să își formeze convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale, fără a fi nevoie de pronunțarea unei hotărâri de condamnare pentru aceste fapte, și nici-decum că această „relaxare” se referă la dovedirea caracterului ilicit al bunurilor

dobândite, convingerea judecătorului urmând a se forma potrivit standardului de dovadă al preponderenței dovezilor/balanței probabilităților, fiind necesar a fi demonstrat în mod rezonabil, inclusiv prin prezumții, că este mai probabil ca o proprietate să fi fost achiziționată de persoana trimisă în judecată din alte infracțiuni decât cele care au atras condamnarea decât din venituri licite [12, p.125-126].

Standardul de probă al balanței probabilităților sau al preponderenței probelor este invocat și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care în jurisprudența sa cu privire la confiscarea extinsă, a menționat că *„în baza numeroaselor cauze anterioare, că era legitim ca autoritățile interne competente să emită decizii de confiscare pe baza preponderenței probelor care sugerau că veniturile legale ale părților adverse nu erau suficiente pentru a achiziționa bunurile în cauză. Într-adevăr, în cazul în care o decizie de confiscare a fost rezultatul procedurii legate de produse provenind din infracțiuni grave, Curtea nu a solicitat probarea „dincolo de orice îndoială rezonabilă” a originii ilicite a bunurilor în cadrul unor astfel de proceduri. În schimb, probarea pe baza balanței probabilităților sau a probabilității ridicate a unei origini ilicite, coroborată cu incapacitatea proprietarului de a proba contrariul, s-a constatat a fi suficientă în sensul criteriului proporționalității, în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 1 din Convenția Europeană”* [13, §68].

Analizând jurisprudența instanțelor naționale în materia confiscării extinse, remarcăm că acestea sunt destul de reticente în aplicarea acestei măsuri de siguranță, probabil din cauza lipsei de previzibilitate a sintagmei prevăzute la art.106¹ alin.(2) lit. a) din Codul penal *„depășește substanțial veniturile dobândite licit de aceasta”*, ce apare pe post de condiție *sine qua non* de operare a confiscării extinse.

Totuși în cele câteva cauze singulare, instanțele de judecată au avut abordări aproximativ similare cu privire la aprecierea probelor și argumentarea deciziilor adoptate pe caz. Astfel de exemplu, într-un caz în care inculpatul a fost condamnat pentru comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 324 alin. (1) și art. 324 alin. (4) din Codul penal, instanța a reținut că în scopul aplicării prevederilor art. 106¹ din Codul penal a fost efectuată analiza operațională privind veniturile și proprietățile lui D.V. Din analiza respectivă, în cumul cu materialele anexate la cauza penală referitor la veniturile și proprietățile familiei D. (datele de la Autoritatea Națională de Integritate, Inspectoratul Fiscal de Stat (actualmente Serviciul Fiscal de Stat), Casa Națională de Asigurări Sociale și Compania Națională de Asigurări în Medicină) se deduce faptul că, în perioada 2014-01.05.2017, D.V. și soția acestuia au înregistrat venituri în sumă de

1.104.776,16 lei și au efectuat cheltuieli în sumă de 1.218.277 lei, ceea ce denotă prezența unei diferențe substanțiale de 113.500,84 lei dintre cheltuieli și veniturile obținute de către subiectul declarării împreună cu membrii familiei, în sensul prevederilor art. 2 al Legii nr. 133 din 17.06.2016 privind declararea averii și a intereselor personale. Astfel, în timp ce cheltuielile au depășit cu 113.500,84 lei veniturile, iar la domiciliul acestuia s-au mai depistat 118.000 lei și 2300 Euro este evident că atât unele, cât și celelalte nu au o justificare legală, fapt ce condiționează aplicarea confiscării extinse a mijloacelor bănești ridicate în rezultatul efectuării percheziției la domiciliul inculpatului. Astfel, instanța de judecată statuează prezența caracterului sistemic al acțiunilor infracționale de corupție, comise din interes material de inculpatul D.V., profitând de funcția deținută, precum și proveniența mijloacelor bănești din activități infracționale de natura celor incriminate ultimului. Prin urmare, la aplicarea confiscării extinse, instanța de judecată se bazează pe probele prezentate la dosar, informația parvenită de la Autoritatea Națională de Integritate, organul fiscal și Centrul Național Anticorupție [14].

Într-o altă cauză în care inculpatul a fost recunoscut vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 220 alin. (2) lit. a) Cod penal, instanța constatat că inculpatul a inițiat o rețea de prestare a serviciilor sexuale, contra plată implicând în activitatea dată în jur de 20 persoane de gen feminin, trăgând foloase de pe urma practicării prostituției ultimelor, profit bănesc care a fost convertit de inculpatul X în procurarea bunurilor mobile și imobile. Instanța de judecată a ajuns la concluzia că bunurile în cauză au fost procurate de către inculpat în urma activității criminale comise de către ultimul, fiindcă toate bunurile menționate au fost procurate de către inculpat anume după ce inculpatul a început să desfășoare activitatea sa criminală, adică după anul 2009. Primul bun material solicitat confiscării fiind procurat de inculpat în anul 2010, adică după un an de activitate infracțională. Totodată, instanța nu a admis versiunea apărării că bunurile ar fi fost cumpărate din activități licite, argumentând că dacă inculpatul ar fi avut un venit licit atât de considerabil ce i-ar fi dat posibilitatea să procure bunuri de valoare, nu este clar de ce îndată la venirea acestuia în Republica Moldova, nu și-a procurat automobile, apartamente, terenuri, dar a așteptat timp de un an să își înceapă a procura bunuri [15].

Într-un alt caz în care inculpatul a fost condamnat pentru comiterea infracțiunilor prevăzute la art. 326 alin. (2) lit. b) Cod penal, aflate în concurs real, instanța de judecată a statuat că sumele de 1120 euro, 512 dolari SUA și 2157 lei se supun confiscării extinse, argumentând că, în condițiile speței, inculpatul nu a avut venituri din care să se adune sumele respective depistate și ri-

dicat în urma perchezițiilor, iar acesta, cât și avocatul său nu au avut explicații plauzibile în acest sens și nu au avut obiecții în legătură cu banii ridicați, astfel instanța apreciind că mijloacele bănești provin din activități infracționale de natura celei prevăzute de art. 326 Cod penal [16].

Studiul practicii judiciare denotă că în toate cazurile în care instanța de judecată a dispus confiscarea extinsă, activitatea infracțională a inculpatului a fost argumentată, fie prin săvârșirea sistemică a faptelor prejudiciabile constituind infracțiune prelungită, fie prin săvârșirea unor fapte prejudiciabile aflate în concurs de infracțiuni, coroborată cu lipsa veniturilor legale suficiente, inclusiv cu incapacitatea titularului bunului de a proba contrariul. În consecință, circumstanțele constatate de instanță au fost suficiente pentru a răsturna prezumția legală de dobândire licită a averii și a dispune aplicarea confiscării extinse.

Revenind la normele europene în materia confiscării extinse, Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană, care a precedat Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24.02.2005, a adus modificări esențiale instituției confiscării extinse prin instituirea unor standarde minime de aplicabilitate a confiscării extinse [17].

Într-adevăr, spre deosebire de Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24.02.2005, care a utilizat un standard de probă mai rigid „*instanța este convinsă pe deplin că bunurile respective sunt rezultatul unor activități infracționale*”, Directiva 2014/42/UE din 3 aprilie 2014 pare să atenueze sarcina probei, stabilind că „*Statele membre adoptă măsurile necesare pentru a permite confiscarea, totală sau parțială, a bunurilor unei persoane condamnate ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni care este susceptibilă să genereze, în mod direct sau indirect, beneficii economice, atunci când, în baza circumstanțelor cauzei, inclusiv a elementelor de fapt și a probelor disponibile, cum ar fi faptul că valoarea bunurilor este disproporționată în raport cu venitul legal al persoanei condamnate, o instanță consideră că bunurile în cauză au fost obținute din activități infracționale*”.

În sensul dat, directiva vine cu precizări cu privire la sintagma „*o instanță consideră*”, făcând mențiune că aceasta nu înseamnă că trebuie să se constate că bunurile în cauză sunt rezultatul unor activități infracționale, statele membre putând prevedea că este suficient ca instanța să evalueze pe baza probabilităților sau să poată prezuma în mod rezonabil că este semnificativ mai probabil ca bunurile în chestiune să fi fost obținute în urma unor activități infracționale decât din alte activități. În acest context, instanța trebuie să analizeze circumstanțele

specifice ale cauzei, inclusiv faptele și probele disponibile, pe baza cărora ar putea fi luată o hotărâre privind confiscarea extinsă. Faptul că valoarea bunurilor unei persoane este disproporționată față de venitul legal al acesteia s-ar putea înscrie între acele fapte care conduc instanța la concluzia că bunurile provin din activități infracționale.

În plus, se subliniază că directiva stabilește doar un set de reguli minime, ceea ce înseamnă că statele membre pot prevedea competențe mai extinse în legislația națională, de exemplu în legătură cu standardele lor de probă.

Deși constatarea unei disproporții dintre valoarea bunurilor și veniturile legale este dată cu titlu de exemplu, considerăm că forul legislativ european a instituit de fapt un criteriu minim pentru instanțele de judecată naționale de apreciere activității infracționale.

În susținerea acestui argument apelăm la modificările relativ recente operate de Parlamentul României în Codul penal, ca rezultat al transpunerii prevederilor cu privire la confiscarea extinsă din Directiva 2014/42/UE din 3 aprilie 2014 în legislația internă [18]. Potrivit noilor reglementări aduse art. 112¹ alin. (1) din Codul penal al României, *sunt supuse confiscării și alte bunuri decât cele prevăzute la art. 112, când față de o persoană se dispune condamnarea pentru o faptă susceptibilă să îi procure un folos material și pentru care pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 4 ani sau mai mare, instanța își formează convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale. **Convingerea instanței se poate baza inclusiv pe disproporția dintre veniturile licite și averea persoanei*** [19]. Observăm că legiuitorul român a descalificat condiția imperativă la aplicarea măsurii de siguranță a confiscării extinse și anume existența a unei diferențe vădite dintre veniturile legale și averea persoanei, și a instituit practic o prezumție legală în care disproporția dintre veniturile licite și averea persoanei, în cazul confiscării extinse, poate răsturna prezumția de licietate a dobândirii averii.

În concluzie, constatăm că spre deosebire de majoritatea țărilor membre ale Uniunii Europene care au transpus în legislația lor prevederile Directivei 2014/42/UE din 3 aprilie 2014, ajustându-și în modul respectiv cadrul legal la noile cerințe europene în combaterea criminalității organizate și recuperarea a bunurilor [20, p. 5], dispozițiile legale privind confiscarea extinsă consacrate în legea noastră penală au rămas conforme standardelor, oarecum depășite, stabilite prin Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24.02.2005.

Pe de altă parte, lipsa unei jurisprudențe constante ale instanțelor de judecată naționale cu privire la confiscarea extinsă ne permite să concluzionăm că în varianta actuală a textului de lege care reglementează măsura de siguranță,

precum și în lipsa unor criterii minime de apreciere a activității infracționale stabilite de legiuitor, atât instanțele de judecată, cât și subiecții îndrituiți cu asemenea competențe manifestă reținere în aplicarea acesteia.

Nu în ultimul rând este necesar de a scoate în evidență și constatările Comisiei de la Veneția în Avizul intermediar la proiectul de lege privind confiscarea în favoarea statului a bunurilor obținute ilegal pentru Bulgaria, adoptat în cadrul celei de a 82-a sesiuni plenare (Veneția, 12-13 martie 2010), de altfel luate în vizor și de către Curtea Constituțională cu ocazia adoptării Hotărârii nr. 18 din 22.05.2017, potrivit căroră: *„Este important ca legiuitorul să precizeze nivelul probelor care trebuie respectat de către autorități pentru a obține confiscarea bunurilor, în scopul de a evita ca această confiscare să fie echivalentă unei ingerințe nejustificate față de interesat, a dreptului său la folosirea bunurilor sau atingerii la procesul echitabil sau a dreptului său la egalitate de tratament. Această precizare este de altfel sursă de uniformizare, asigură securitatea și previzibilitatea juridică, fiind o garanție că dispozițiile care reglementează procedura confiscării emană de la corpul legislativ, și nu de la puterea judiciară, ceea ce în mod particular, este indispensabil în statele unde justiția este mai puțin obișnuită cu proceduri de confiscare și amenințată de corupție”* [21, §75].

Astfel, pentru o aplicabilitate și previzibilitate, precum și pentru a evita arbitrariul la aplicarea dispozițiilor ce reglementează instituția confiscării extinse, sugerăm legiuitorului nostru să instituie criterii minime de apreciere de către instanța de judecată a activității infracționale care ocazionează confiscarea extinsă, după prototipul Directivei 2014/42/UE din 3 aprilie 2014.

Referințe:

1. BOUCHT, J. The Limits of Asset Confiscation: On the Legitimacy of Extended Appropriation of Criminal Proceeds. Oxford: Hart Publishing, 2017. 280 p.
2. GOLOBINEK, R. Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime. Training Manual for Law Enforcement and Judiciary. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <https://rm.coe.int/16806ef391>.
3. CRIȘU-CIOCÎNTĂ, A. Confiscarea extinsă: Teorie și practică judiciară. București: Hamangiu, 2019. 416 p.
4. Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului Uniunii Europene din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, a instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infrațiunea. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005F0212&from=ro>

5. Legea Republicii Moldova nr.326 din 23.12.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 47-48.
6. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. Drept penal. Partea generală. Ediția a II-a. Chișinău: Cartier, 2005. 620 p.
7. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 72-74. În vigoare din 13.09.2002.
8. Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 16.04.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.115-123.
9. IUGAN, A. Confiscarea extinsă. București: Universul Juridic, 2018. 291 p.
10. Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 22.05.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din Codul de procedură penală (intima convingere a judecătorului). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 190-200.
11. CIOPEC, F. Confiscarea extinsă: între de ce și cât de mult? București: C.H. Beck, 2015. 198 p.
12. BOGDAN, C. Natura juridică a măsurii confiscării în procesul penal. [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3337733
13. *Case of Telbis and Viziteu v. Romania*. ECHR, 26 June 2018, final 26 September 2019. [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184058>
14. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Buiucani) din 09.10.2017. Dosarul nr. 1-1207/17. [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/773977ae-edac-e711-80d3-0050568b4c47
15. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul Centru) din 16.05.2017. Dosarul nr. 1-767/17. [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f2834d00-2e3d-e711-80d0-0050568b4c47
16. Sentința Judecătorei Chișinău (sediul central) din 19.04.2017. Dosarul nr. 1-794/17. [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/6b48a7f1-8e25-e711-80d0-0050568b4c47

17. Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană. [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0042&from=RO>
18. Proiectul de lege nr. 537/2017 pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul penal în vederea transpunerii unor directive ale Uniunii Europene. [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: http://www.cdep.ro/pls/proiecte/votf_adoptate2015?dat=20201013 și http://www.cdep.ro/pls/proiecte/docs/2017/cd537_17.pdf
19. Codul penal al României. Nr. 286 din 17 iulie 2009. În: Monitorul Oficial, 2009, nr. 510. [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/232457>
20. Report from the Commission to the European Parliament and the Council. Asset recovery and confiscation: Ensuring that crime does not pay. [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-security/20200602_com-2020-217-commission-report_en.pdf
21. Interim opinion on the draft act on forfeiture in favour of the state of illegally acquired assets of Bulgaria, adopted by the Venice Commission at its 82nd Plenary Session (Venice, 12-13 March 2010) [Accesat: 18.03.2021] Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)010-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)010-e)

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ И НАКАЗАНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПО УК УКРАИНЫ И УК РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ

Данилевская Юлия,

Донецкий юридический институт МВД Украины (Украина)
кандидат юридических наук, старший научный сотрудник
Донецкий юридический институт МВД Украины (Украина)
заведующая аспирантурой

The report examines such criminal legal institutions as the criminal responsibility of minors, the punishment of minors, the release of minors from criminal responsibility and from punishment, compulsory educational measures, cancellation and removal of convictions for minors under the criminal legislation of the Republic of Moldova and Ukraine. A feature of the Criminal Code of Ukraine is that these issues are enshrined in a separate section of the general part.

It is noted that, in comparison with persons who have reached the age of 18, other, smaller terms and sizes of certain types of punishment are established for minors, in addition, the possibility of exemption from criminal liability and from punishment with the use of compulsory educational measures is provided.

It was established that the types of compulsory measures of an educational nature that are common under the criminal legislation of the Republic of Moldova and Ukraine are warning; transfer of a minor to the supervision of parents or other subjects. Along with this, differences are indicated. Thus, the criminal legislation of Ukraine provides for such compulsory measures of an educational nature as: restriction of leisure and the establishment of special requirements for the behavior of a minor; sending a minor to a special educational institution for children and adolescents prior to his correction; appointment of a child caregiver. In addition, unlike the Criminal Code of the Republic of Moldova, the list of compulsory educational measures is exhaustive.

Keywords: minor, criminal responsibility, punishment, compulsory educational measures.

В Уголовном кодексе Украины особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних, освобождения их от уголовной ответственности и от наказания, назначения им наказания, погашения и снятия у них судимости рассматриваются в разделе XV Общей части УК Украины «Особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних». Следует отметить, что путем системного толкования норм Общей части УК Украины можно прийти к заключению, что положения указанного раздела Общей части УК Украины распространяются

на лиц, достигших шестнадцатилетнего (в случаях, предусмотренных ч. 2 ст. 22 УК Украины, четырнадцатилетнего) возраста, но которым не исполнилось восемнадцать лет.

Анализ уголовно-правовых норм, содержащихся в УК Украины, и в УК Республики Молдова позволяет выделить следующие особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних.

Так, рассматривая уголовную ответственность несовершеннолетних по УК Украины следует отметить, что речь идет, прежде всего, об особенностях освобождения от уголовной ответственности указанных лиц. Согласно ч. 1 ст. 97 УК Украины несовершеннолетний может быть освобожден от уголовной ответственности в случае совершения им впервые уголовного проступка (деяния, за совершение которого предусмотрено основное наказание в виде штрафа в размере не более трех тысяч необлагаемых налогом минимумов доходов граждан или другое наказание, не связанное с лишением свободы) или неосторожного нетяжкого преступления (неосторожное преступление, за которое предусмотрено основное наказание в виде штрафа в размере не более десяти тысяч необлагаемых налогом минимумов доходов граждан или лишение свободы на срок не более пяти лет). Такое лицо может быть освобождено от уголовной ответственности, если его исправление возможно без применения наказания. В этих случаях суд применяет к несовершеннолетнему принудительные меры воспитательного характера, предусмотренные ч. 2 ст. 105 УК Украины, которые, как справедливо указывает Ю.А. Пономаренко, не являются мерами уголовной ответственности [1, с. 67].

В отличие от этого, в ст. 54 УК Республики Молдова закреплено более лояльное основание для применения освобождения от уголовной ответственности несовершеннолетних – совершение ими впервые незначительного преступления (деяние, за которое предусмотрено в качестве максимального наказание в виде лишения свободы на срок до 2 лет включительно) или преступления средней тяжести (деяние, за которое предусмотрено в качестве максимального наказание в виде лишения свободы на срок до 5 лет включительно).

В тоже время общим является то, что при освобождении несовершеннолетнего от уголовной ответственности по ч. 1 ст. 97 УК Украины и по ст. 54 УК Республики Молдова применение к нему принудительных мер воспитательного характера является императивным для суда.

Анализ положений ст. 104 УК Республики Молдова и ст. 105 УК Украины свидетельствует о следующем сходстве принудительных мер воспита-

тельного характера: возможности применения к несовершеннолетнему предупреждения; передачу несовершеннолетнего под надзор родителей, лиц, их заменяющих, или специализированных государственных органов (по УК Республики Молдова), по УК Украины круг субъектов, которым может быть передан под надзор несовершеннолетний, более обширен: под надзор педагогического или трудового коллектива по их согласию, а также отдельным гражданам по их просьбе.

В отличие от УК Республики Молдова, по украинскому уголовно-правовому закону возложение на несовершеннолетнего обязанности возместить причиненный материальный ущерб возможно при условии достижения последним пятнадцатилетнего возраста и наличия имущества, средств или заработка, (как видим, законодатель установил возрастной минимум для применения этой меры). Также в ст. 105 УК Украины содержится ряд принудительных мер воспитательного характера, которые отсутствуют в УК Республика Молдова: ограничение досуга и установление особых требований к поведению несовершеннолетнего; направление несовершеннолетнего в специальное учебно-воспитательное учреждение для детей и подростков до его исправления, но на срок не более трех лет (без указания минимального срока такого направления). Следует обратить внимание, что законодательно не закреплен минимальный и максимальный сроки таких мер воспитательного характера как ограничение досуга и установление особых требований к поведению несовершеннолетнего, а также передачи под надзор, длительность применения к несовершеннолетнему указанных мер устанавливается судом (ч. 3 ст. 105 УК Украины).

Кроме этого, украинский законодатель закрепил возможность назначения несовершеннолетнему воспитателя в порядке, установленном законом (ч. 4 ст. 105 УК Украины). Вместе с этим, как отмечают исследователи, назначение несовершеннолетнему воспитателя не является видом принудительных мер воспитательного характера, прежде всего потому что выведено из перечня таких мер, предусмотренных в ч. 2 ст. 105 УК Украины, и закреплено в отдельной части ст. 105 УК Украины [2, с. 318; 3, с. 55], подтверждается это и официальной позицией Верховного Суда Украины. Так, согласно п. 4 Постановления Пленума Верховного Суда Украины от 15 апреля 2006 года № 2 «О практике рассмотрения судами дел о применении принудительных мер воспитательного характера» назначение воспитателя возможно вместе с назначением одной или нескольких мер воспитательного характера [4].

Отметим, что в УК Украины предусмотрена возможность применения принудительных мер воспитательного характера к лицам, которые не достигли возраста уголовной ответственности, но совершивши общественно опасное деяние, которое подпадает под признаки деяния, предусмотренного Особенной частью УК Украины (ч. 2 ст. 97 УК Украины). Кроме этого, в отличие от УК Республики Молдова, перечень принудительных мер воспитательного характера является исчерпывающим.

Также сроки давности привлечения к уголовной ответственности несовершеннолетних по уголовному законодательству Украины сокращены по сравнению со сроками давности, применяемыми к совершеннолетним лицам. Исключение составляет лишь срок давности при совершении как несовершеннолетним, так и совершеннолетним лицом нетяжкого преступления по УК Украины – пять лет (п. 2 ч. 2 ст. 106; п. 3 ч. 1 ст. 49 УК Украины). По нашему мнению, более целесообразно закрепить в УК Украины различные сроки (в случае с несовершеннолетним – меньший срок) давности привлечения к уголовной ответственности за совершение нетяжкого преступления для несовершеннолетних и лиц, достигнувших восемнадцатилетия.

Отдельно следует остановиться на особенностях освобождения несовершеннолетних от наказания. Так, в отличие от ст. 93 УК Республики Молдова, которая предусматривает освобождение от наказания несовершеннолетнего, осужденного за совершение незначительного преступления, преступления средней тяжести или тяжкого преступления, если установлено, что цели наказания могут быть достигнуты путем применения принудительных мер воспитательного характера, предусмотренных ст. 104 УК Республики Молдова, уголовное законодательство Украины закрепляет возможность освобождения от наказания несовершеннолетнего с применением к нему принудительных мер воспитательного характера только в случае совершения им уголовного проступка или нетяжкого преступления (ст. 105 УК Украины). Как видим, перечень преступлений довольно ограничен.

Кроме возможности освобождения от уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних с применением к ним принудительных мер воспитательного характера, в УК Украины в разделе XV Общей части «Особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних» закреплены особенности освобождения от наказания несовершеннолетних в связи с окончанием сроков давности (установлены меньшие сроки по сравнению с совершеннолетними лицами) и условно-

досрочного освобождения от отбывания наказания (также установлены меньшие сроки фактического отбывания наказания в отличие от совершеннолетних).

Что касается назначения наказания несовершеннолетним, то уголовное законодательство и Республики Молдова, и Украины предусматривает определенные особенности. В отличие от УК Республики Молдова, в котором дифференцировано назначение наказания при совокупности преступлений и при совокупности приговоров, по УК Украины установлено общее правило, согласно которому несовершеннолетнему при совокупности преступлений или приговоров не может быть назначено наказание в виде лишения свободы на срок более 15 лет.

Также, в отличие от УК Республики Молдова, по уголовному законодательству Украины к несовершеннолетнему (равно, как и к лицу, достигшему 18-летия) могут быть применены такие наказания как: арест (кратковременное лишение свободы на срок от 15 до 45 суток, по сравнению с совершеннолетними лицами длительность ареста сокращена), общественные или исправительные работы. Очевидно, что исправительные работы назначаются несовершеннолетнему в возрасте от 16 до 18 лет при условии, что он имеет место работы. А общественные работы, как и такой вид наказания, как неоплачиваемый труд в пользу общества по УК Республики Молдова, заключаются в бесплатном труде несовершеннолетнего.

Отметим, что в УК Украины установлены особенности погашения и снятия судимости для несовершеннолетних (ст. 108). Так, в отличие от лиц, достигших 18-летия, для несовершеннолетних предусмотрены меньшие сроки погашения судимости после отбывания наказания.

Рассмотрев особенности уголовной ответственности несовершеннолетних по уголовному законодательству Украины и Республики Молдова, следует отметить, что указанный уголовно-правовой институт достаточно детально закреплен на нормативном уровне, с соответствующей регламентацией особенностей. В то же время, отдельные положения рассматриваемого института указанных стран могут быть взаимно заимствованы с целью их совершенствования.

Библиографические ссылки:

1. Пономаренко Ю.А. Форми реалізації кримінальної відповідальності за кримінальним законодавством України. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Право», 2013. Вип. 20. С. 65–72.

2. Орловська Н. А. Актуальні проблеми регламентації інституту вихователя в кримінальному та кримінальному процесуальному кодексах України. Порівняльно-аналітичне право, 2013. № 3. С. 317 – 320.
3. Назимко Є. С., Пономарьова Т. І. Звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування у кримінальному та кримінально-виконавчому праві України та Польщі: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. 332 с.
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 квітня 2006 року № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06#Text>.

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ В СИСТЕМЕ ПРИНУДИТЕЛЬНЫХ МЕР ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ (ВОПРОСЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ И ОБОСНОВАННОСТИ РЕГЛАМЕНТАЦИИ)

Нагорнов Кирилл,
юридический факультет ФГАОУ ВО «Казанский
(Приволжский) федеральный университет»,
исследователь

This paper examines one of the measures in the form of a warning (caution) identified in the systems of compulsory measures of education in the countries of the post-Soviet space. Based on the analysis of the doctrinal, legislative and law enforcement experience of the states of this group, possible directions for improving the systems of compulsory measures of education are determined.

Keywords: minors, criminals, compulsory measures of education, warning, warning.

Выделяя в качестве одного из возможных средств реагирования на преступные эксцессы несовершеннолетних принудительные меры воспитания (далее – ПМВ), большинство законодателей стран постсоветского пространства предусматривают в системе таковых меру в виде «предупреждения» (Азербайджан, Армения, Казахстан, Литва, Молдова, Россия, Таджикистан, Туркменистан, Эстония), иногда именуя ее «письменное предупреждение» (Грузия) или «предостережение» (Беларусь, Украина). Киргизский законодатель в ст. 103 УК предусматривает две меры, содержание которых образует предупреждение, – это передача под надзор с предупреждением и ограничение поведения с предупреждением. Выделяли меру в виде предостережения УК некоторых республик и ранее (например, п. 3 ч. 1 ст. 49-6 УК Казахской ССР 1960 г., п. 3 ч. 1 ст. 57 УК Киргизской ССР 1960 г., п. 3 ч. 1 ст. 60 УК Молдавской ССР 1961 г., п. 3 ч. 1 ст. 61 УК Туркменской ССР, п. 1 ч. 1 ст. 63 УК РСФСР, п. 2 ч. 1 ст. 11 УК Украинской ССР 1960 г. и др.), что говорит о некой преемственности предшествующего законодательного опыта в определении основных компонентов нынешних систем ПМВ.

По справедливому замечанию ряда исследователей, рассматриваемая мера является наиболее мягкой принудительной мерой [1, с. 515; 2,

с. 195; 3, с. 173] и поэтому она «открывает» национальные системы ПМВ перечисленных выше государств. Вместе с тем отметим, что в советский период место меры в системе ПМВ не всегда было таковым, и в УК некоторых союзных республик предостережение следовало после таких мер как возложение обязанности публично или в иной форме, определяемой судом, принести извинение потерпевшему и объявление выговора или строго выговора (например, ст. 60 УК Молдавской ССР 1961 г., ст. 63 УК РСФСР 1960 г, ст. 61 УК Туркменской ССР и др.).

Обращаясь к нынешнему легально определенному содержанию меры в законодательстве стран «постсоветского пространства», стоит отметить следующее.

Во-первых, согласно ч. 1 ст. 87 УК Азербайджана, ч. 1 ст. 92 УК Армении, ч. 1 ст. 85 УК Казахстана, ч. 1 ст. 91 УК России, ч. 1 ст. 90 УК Туркменистана данная мера *«состоит в разъяснении несовершеннолетнему вреда, причиненного его деянием, и последствий повторного совершения преступлений»*. Как верно замечает, Якубов А.Е., «предупреждение рассчитано на разовое действие и имеет целью помочь несовершеннолетнему правонарушителю осознать неправильность своего поведения и необходимость в дальнейшем добровольно и сознательно соблюдать установленный порядок и правила общежития» [4, с. 334]. Схожей позиции придерживается законодатель Грузии, который в ст. 43 Кодекса о правосудии в отношении несовершеннолетних определил, что *«письменное предупреждение несовершеннолетнего состоит в разъяснении ему того, какой вред вызван его деянием и каковы последствия повторного совершения преступления»*.

Во-вторых, не только терминологические, но и содержательные расхождения имеет мера, предусмотренная п. 1 ч. 2 ст. 117 УК Беларуси, которая заключается *«...в разъяснении несовершеннолетнему последствий повторного совершения преступлений»*. Комментируя данное законодательное положение, белорусский ученый Н.Ф. Ахраменка, указывает, что «предостережение – разовая мера воспитательного характера, выражающаяся в неодобрении поведения несовершеннолетнего и разъяснении ему последствий повторного совершения преступления, предусмотренного УК» [5, с. 624]. Схожей позиции придерживаются: 1) законодатель Киргизии, который в ч. 2 ст. 104 и ч. 4 ст. 105 УК указывает, что несовершеннолетний предупреждается о том, что в случае совершения нарушений в период надзора/невыполнения установленных запретов и обязательств к нему будут применены более строгая принудительная мера воспитательного характера или уголовное наказание; 2) законодатель Литвы, который в ч.

1 ст. 83 УК указывает, что «суд письменно разъясняет возможные юридические последствия в случае совершения этим лицом новых преступных деяний».

Заметим также, в белорусской литературе существует мнение о том, что «...назначение этой меры (*предостережения – Н.К.*) наряду с публичным осуждением, состоит в доведении до понимания подростка сущности вреда, причиненного его поступком. Несовершеннолетнему оказывается помощь в осознании пагубности предшествующего предостережению поведения, в выработке осознанного стремления избегать его» [6, с. 260]. Признавая справедливость данного утверждения, все же, отметим, что авторы основываются не на том содержательном компоненте меры, который определил ей законодатель (на судью законом не возложены соответствующие обязанности; отсутствуют какие-либо правовые последствия по неисполнению).

В-третьих, законодатели Молдовы, Таджикистана, Украины и Эстонии, выделяя данную меру в системе ПМВ, вообще не раскрывают ее содержание в законе (отрадно, что научное сообщество занимается разработкой данной проблемы [7, с. 542]). Однако, например, в п. 5 постановления Пленума Верховного Суда Украины № 2 от 15.05.2006 г. «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру», указано следующее: *«предостережение... может быть сделано путем разъяснения судом несовершеннолетнему последствий его действий - вреда, причиненного охраняемым законом правам лица(лиц), интересам общества или государства, - и оглашения несовершеннолетнему осуждения за эти действия, а также предупреждения о более строгих правовых последствиях, которые могут наступить в случае продолжения противоправного поведения или совершения нового преступления».*

В целом, исходя из анализа приведенных выше законоположений, можно заметить, что в результате применения меры каких-либо ограничений в правах несовершеннолетний не претерпевает, не возлагается на него и какие-либо обязанности, не говорится ничего о порицании и отрицательной оценке судом деяния совершенного подростком, о недопустимости последующего противоправного поведения. В этой связи видится обоснованной позиция отдельных авторов, которые указывают, что предупреждение имеет целью как правовую, так и нравственную оценку проступка несовершеннолетнего, и доведение ее до последнего [8, с. 258; 9, с. 199], в связи с чем, несовершеннолетним следует разъяснять, почему их деяния опасны для общества и подлежат наказуемости, какой урон

они причинили или могли причинить обществу и т.д. В то же время, предупреждение следует рассматривать как акт, наполненный психолого-педагогической составляющей, и по обоснованному замечанию Носкова О.С., «предупреждение – это единовременное психологическое воздействие.... Оно предполагает использование самостоятельных педагогических методов убеждения, переубеждения и предостережения как средств исправительно-воспитательного влияния на личность» [10, с. 76].

В юридической литературе до сих пор ведется дискуссия об эффективности предупреждения (предостережения) как принудительной меры воспитания и обоснованности выделения данной меры в системе ПМВ.

Так, например, ряд ученых предлагают исключить рассматриваемую меру из уголовного законодательства, ввиду незначительного влияния на поведение подростков [11, с. 246; 12, с. 11]. Это обусловлено, например, тем, как отмечает Поводова Е.В., что «на несовершеннолетнего не возлагаются дополнительные обязанности, ввиду чего, вполне вероятно, что он может прийти к выводу о собственной безнаказанности» [13, с. 7]. Вместе с тем в науке имеются и прямо противоположные точки зрения, в соответствии с которыми предупреждение (предостережение) является мощным средством профилактического характера [14, с. 39-41] и имеет важное социально-воспитательное значение [15, с. 191]. Кроме того, авторы также указывают, что «необходимость такого рода разъяснений (*вреда, причиненного преступлением – Н.К.*) обусловлена тем, что в силу психологических возрастных особенностей несовершеннолетний не в состоянии в полной мере осознать степень фактически причиненного им вреда [2, с. 195].

Встречается в научной литературе мнения, в соответствии с которыми необходимо: усиление воспитательного потенциала меры путем публичного извинения перед потерпевшим [16, с. 173]; применение меры за преступления небольшой тяжести [17, с. 112]; применение предупреждения (предостережения) наряду с иными мерами [18, с. 127].

Рассуждая о возможности применения предупреждения (предостережения) в качестве основного и единственного средства воздействия (*de lege lata*), авторы констатируют следующее: «данная мера должна применяться к несовершеннолетнему, который не нуждается в особом корректировании своего поведения и сформировавшихся моральных, нравственных установок» [19, с. 92]; «думается, что крайне редки те случаи, когда суд может обойтись лишь одним предупреждением. В такой ситуации речь идет о подростке, который всегда и везде харак-

теризовался положительно, не имел дурных привычек и негативного влияния со стороны, но ввиду каких-то объективных или субъективных обстоятельств совершил преступление, за что очень сильно кается и полностью осознает всю противоправность совершенного поступка» [20, с. 91].

С учетом изложенного выше, представляется возможным сделать следующие пояснения.

Ввиду выделения в уголовном законе в качестве одной из задач (цели) предупреждения совершения преступлений, которое(ая) должно(а) про- низывать положения имеющихся уголовно-правовых институтов, не совсем понятным остается вопрос о том, почему же требуется в рамках института ПМВ рассматривать предупреждение (предостережение) в качестве самостоятельного средства уголовно-правового реагирования (если это и так задача (цель) уголовного закона)? Не идет ли здесь речь о дублировании? Хотя, конечно, предупреждение как задача (цель) и преду- преждение как мера воздействия, не всегда могут совпадать по своему со- держанию. Но даже если и выделять предупреждение (предостережение) в качестве основного средства воздействия, видится противоречие в том, что в тех случаях, когда данная мера не применяется, неужели обстоя- тельства, образующие содержание меры (например, разъяснение послед- ствий повторного совершения преступления), не должны быть пояснены судом? Неужели применительно к другим принудительным мерам воспи- тания в этом нет необходимости? Следуя данной логике, получается, что лиц, к которым не применены ПМВ, вообще не нужно предупреждать, не ужели поздно, бесполезно?

Результаты отдельных региональных исследований свидетель- ствуют о том, что «...большинство подростков, отбывающих наказания, не предполагали, что за данные их деяния возможно было наступление таких последствий», в связи с чем, «подростки на сегодняшний день практически не понимают содержания ответственности и не готовы к ней» [21, с. 152]. Подтверждают данную позицию результаты проведен- ного нами опроса учащихся 5-11 классов образовательных учреждений, которые в основном еще не имели проблем с законом (предварительно заметим о повышенной осведомленности относительно вопросов юри- дической ответственности у подростков-преступников).

Таблица 1

Результаты анкетирования обучающихся образовательных учреждений	
Имеете ли Вы представление о том, что такое правонарушение?	а) да – 92% б) нет – 8%
Имеете ли Вы представление о том, что такое преступление?	а) да – 95 % б) нет – 5%
С какого возраста наступает административная ответственность (по общему правилу)?	а) с 12 лет – 5% б) с 14 лет – 63% в) с 16 лет – 20% г) с 18 лет – 12%
С какого возраста наступает уголовная ответственность (по общему правилу)?	а) с 12 лет – 8% б) с 14 лет – 22% в) с 16 лет – 19% г) с 18 лет – 51%
Разъясняют ли в школе Вам о Ваших правах, обязанностях, юридической (уголовной, административно и иной) ответственности?	а) да – 87% б) нет – 13%
Как Вы считаете, необходимо ли в школах проведение дополнительных занятий, посвященных повышению правовой грамотности?	а) да – 65% б) нет – 35%
Как Вы оцениваете свой собственный уровень правовой грамотности?	а) хороший – 19% б) средний – 75% в) недостаточный – 6%
Как часто родители с Вами беседуют на тему правовой грамотности и юридической ответственности (уголовной, административно и иной)	а) часто – 8% б) никогда – 18% в) иногда – 74%

Как видим, несмотря на то, что абсолютное большинство несовершеннолетних имеет представление о том, что такое правонарушение/преступление, лишь 1/5 из них указала правильно возраст наступления административной/уголовной ответственности (из общего количества опрошенных менее половины в ходе интервьюирования смогли пояснить: что представляет собой правонарушение/преступление, в чем отличие между данными явлениями; за какие деяния в возрасте 14 лет наступает уголовная ответственность). Более того, 65% опрошенных считают необходимым проведение дополнительных занятий в школе,

посвященных повышению правовой грамотности. Ввиду чего, как представляется, разъяснение несовершеннолетнему рассмотренных выше обстоятельств должно являться «общим правилом» и быть обязанностью судьи, прокурора и органов предварительного расследования.

Анализируя содержание меры, стоит также отметить, что оно действительно обладает низким карательно-воспитательным эффектом ввиду одномоментной его реализации, а процесс принудительного воспитательного воздействия явно таковым быть не может (!). Ввиду чего, в ряде случаев мера не способна обеспечить достижение социально-полезных целей, поставленных перед институтом ПМВ. В этой связи обращает внимание советский законодательный опыт: в ст. 21 Указа Президиума Верховного Совета РСФСР от 3 июня 1967 г. «Об утверждении Положения о комиссиях по делам несовершеннолетних» было указано, что *«постановление комиссии по делам несовершеннолетних об объявлении предупреждения, выговора или строгого выговора действует в течение одного года. Мера воздействия считается снятой, если несовершеннолетний, к которому она была применена, в течение этого срока не совершил нового правонарушения»*.

Относительно эффективности воспитательного/карательно-воспитательного потенциала предупреждения, опрошенные нами сотрудники образовательных учреждений, комиссии по делам несовершеннолетних и защиты их прав и подразделения по делам несовершеннолетних органов внутренних дел высказались следующим образом.

Таблица 2

Результаты анкетирования педагогических работников, сотрудников КДНиЗП и ПДН ОВД			
№	Вопрос/Ответ	Результаты опроса педагогов	Результаты опроса сотрудников КДНиЗП/ПДН ОВД
1	<i>Как Вы считаете, на сколько эффективен воспитательный компонент/карательно-воспитательный потенциал (с точки зрения исправления несовершеннолетнего и предупреждения совершения им новых преступлений) в такой мере как «предупреждение»?</i>		
	1. Эффективен	7%	0%
	2. Скорее эффективен	93%	10%
	3. Скорее неэффективен	0%	90%

2	Как часто Вы в рамках учебного процесса/ профилактической работы делаете воспитанникам замечания о недопустимости подобного поведения и предупреждаете о возможных правовых последствиях?		
	1. Часто (каждый день)	93%	20%
	2. Скорее часто (один или несколько раз в неделю)	7%	80%
	3. Скорее не часто	0%	0%
	4. Вообще не делаю замечаний и не предупреждаю учеников	0%	0%
3	На сколько, по Вашему мнению, эффективны данные замечания и предупреждения?		
	1. Эффективны, воспитанники сразу исправляются и больше себя не ведут подобным образом (по общему правилу)	7%	0%
	2. Хотя воспитанники, которым было сделано замечание и предупреждение, сразу перестают совершать «неподобающие» действия, однако, затем дальше продолжают (по общему правилу)	27%	30%
	3. В зависимости от конкретного воспитанника	13%	10%
	4. Воспитанники вообще не реагируют на замечания и предупреждения (по общему правилу)	53%	60%
4	Если в предыдущем вопросе Вы выбрали варианты ответа 2,3,4 то, как Вы думаете, с чем это связано?		
	1. Падение авторитета учителя/ сотрудника правоохранительной системы в глазах воспитанников	13%	10%
	2. Плохое семейное воспитание	20%	20%
	3. Характер и иные индивидуальные качества	20%	10%
	4. Отсутствие понимания возможных негативных последствий	27%	40%
	5. Игнорирование замечаний, предупреждений со стороны взрослых лиц	7%	10%
	6. Неспособность к восприятию информации со стороны иных лиц	13%	10%

Как представляется, для достижения таких социально-полезных результатов как исправление лица, предупреждение совершения преступления, применяемые к несовершеннолетнему меры принуждения должны носить преимущественно длящийся воспитательный характер, который вряд ли может быть обеспечен разовым воздействием (не говоря уже о том, что предупреждение практически не способно противостоять отчасти сформировавшимся у несовершеннолетних правонарушителей антиобщественным взглядам, которые могут иметь весьма устойчивый характер).

Не можем не отметить, что довольно различна роль предупреждения (предостережения) в законодательстве отдельных стран: это мера уголовно-правового характера, мера административного и дисциплинарного характера. Отдельные авторы прямо указывают на то, что предостережение «скорее напоминает, административную процедуру, чем меру уголовно-правового воздействия...» [22, с. 92]. Закономерен вопрос: по каким критериям законодатель разграничивает их как меры различного вида юридической ответственности, не считая того, что в основе их применения лежит преступление/правонарушение/проступок (и выдержаны ли эти критерии)? Парадоксальной выглядит ситуация когда, например, российское административное законодательство устанавливает более жесткие правила к применению предупреждения, нежели УК (в соответствии с ч. 2 ст. 3.4 КоАП РФ предупреждение устанавливается *за впервые совершенные административные правонарушения при отсутствии причинения вреда или возникновения угрозы причинения вреда жизни и здоровью людей*).

В продолжение затронутой мысли о системности, стоит отметить и то, что, например, применение ПМВ по УК Беларуси сопровождается реализацией профилактического наблюдения, содержание которого, как показывает анализ ч. 2 ст. 81 УК, строже, нежели содержание рассматриваемой нами меры. Противоречия также видятся в том, что в соответствии с положениями ст. 121 УК Беларуси, лицо, которому назначено наказание, может находиться в более выгодных условиях, нежели тот, к которому применены ПМВ (например, при применении меры в виде предостережения срок погашения судимости составляет шесть месяцев/год, а при назначении штрафа – по его уплате).

Что касается правовых последствий нарушения предупреждения применительно к азербайджанскому, армянскому, казахскому, литовскому, российскому, туркменскому, украинскому и эстонскому законам, заметим, что отменить/заменить меру видится затруднительным, т.к. отсутствует возможность ее систематического неисполнения (умышленного неисполнения, уклонения, невыполнения, плохого выполнения). Применительно к российскому УК заметим также, что в случае совершения впоследствии преступления небольшой/средней тяжести, это не является обстоятельством исключающим возможность его освобождения от уголовной ответственности/наказания (с позиции закона он будет являться лицом, впервые совершившим преступление), как и по ряду УК иных государств, где ПМВ применяются при освобождении от уголовной ответственности. О

каких же тогда негативных правовых последствиях предупреждается несовершеннолетний?

В целом, анализ положений законов «криминального цикла» ряда государств позволяет прийти к выводу о том, что до сих пор надлежащим образом нерегламентированными остаются вопросы об основаниях и условиях замены/отмены предупреждения/предостережения, о правовых последствиях замены/отмены данной меры, а также о том, на кого возложена обязанность по ее исполнению, и, собственно, сам порядок ее исполнения.

Относительно российской практики применения предупреждения, также отметим, что она довольно низка [17, с. 111; 23, с. 235], правда, встречаются случаи, когда мера применяется в качестве единственной, причем, даже за совершение преступлений средней тяжести [24]. Как правило, суды применяют рассматриваемую меру наряду с иной.

С учетом изложенного, видится более обоснованным исключение из системы ПМВ предупреждения (предостережения) и установление в уголовно-процессуальном законе обязанности суда/прокурора/органов предварительного расследования по разъяснению: общественно опасного характера деяния и его наказуемости; вреда, причиненного совершенным преступлением; недопустимости подобного поведения, его порицание и объяснение негативных правовых последствий последующей криминальной деятельности. Вместе с тем считаем необходимым рассмотрение вопроса о включении в систему ПМВ мер, связанных с комплексным систематическим воздействием на лицо, более продолжительной реализацией превентивной цели/задачи уголовного закона и направленных на психолого-педагогическую, а возможно и медико-социальную реабилитацию (например, вызывает интерес мера, предусмотренная п. «d» ч. 1 ст. 104 УК Молдовы, в виде прохождения курса психологической реабилитации, а также мера, предусмотренная п. 2 ч. 1 ст. 87 Пенитенциарного кодекса Эстонии, в виде социальной программы). Однако постановка такого вопроса требует последующего теоретического осмысления и обсуждения.

Библиографические ссылки:

1. Саркисова, Э.А. Уголовное право. Общая часть: учебник / Э.А. Саркисова; учреждение образования «Акад. М-ва внутр. дел Респ. Беларусь». Минск: Академия МВД. 2017. 559 с.
2. Бужор, В.Г., Гуцуляк, В.И., Спыну, И.А. Комментарий к Уголовному кодексу Республики Молдова (Общая часть). Кишинэу: Независимый международный университет Молдовы (IP «Centrul de Instruire și Cercetare»), 2010. 227 с.

3. Чокаева, И.В. Понятие и виды принудительных мер воспитательного воздействия // Проблемы права. 2012. № 6. С. 173-175.
4. Курс уголовного права. Общая часть. Том 2: Учение о наказании. Учебник для вузов. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой и И.М. Тяжковой. Москва. 2002. 464 с.
5. Уголовное право. Общая часть: учебник / Н.Ф. Ахраменка [и др.]; под ред. И.О. Грунтова, А.В. Шидловского. Минск. Изд. центр БГУ. 2014. 727 с.
6. Уголовный кодекс Республики Беларусь: науч.-практ. коммент. / Т.П. Афонченко [и др.]; под ред. В.М. Хомича, А.В. Баркова, В.В. Марчука. Минск: НЦПИ. Респ. Беларусь. 2019. 1000 с.
7. Botnaru, S., Șavga, A., Grama, M., Grosu, V. Drept penal. Partea generală. Cartier juridic, 2005. 624 p.
8. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (постатейный) / под ред. А.И. Чучаева. – Москва. 2009. 1032 с.
9. Комментарий к Уголовному кодексу РФ / С.А. Боженок, Ю.В. Грачева, Л.Д. Ермакова [и др.]; отв. ред. А.И. Рапог. 11-е изд. перераб. и доп. Москва: Проспект. 2018. 912 с.
10. Носков, О.С. Принудительные меры воспитательного воздействия: уголовно-правовые и криминологические аспекты: дис. ... канд. юрид. наук. Уфа. 2006. 200с.
11. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации: постатейный / отв. ред. Л.Л. Кругликов. Москва. 2005. 1080 с.
12. Скрипченко, Н.Ю. Применение принудительных мер воспитательного воздействия в отношении несовершеннолетних (по материалам Архангельской области): дис. ... канд. юрид. наук. Москва. 2002. 167 с.
13. Поводова, Е.В. Принудительные меры воспитательного воздействия: Проблемы теории и правового регулирования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Владимир. 2005. 31 с.
14. Боровиков, С.А. Принудительные меры воспитательного воздействия как альтернатива наказанию несовершеннолетних. Москва. 2009. 173 с.
15. Наурзалиева, С.М. Уголовная ответственность несовершеннолетних в Республике Казахстан: дисс ... канд. юрид. наук. Москва. 2019. 239 с.
16. Ибрагимова, А.М. Проблемы назначения наказания несовершеннолетним (по материалам Республики Дагестан): дис. ... канд. юрид. наук. Махачкала. 2000. 204 с.

17. Тюрина, И.Н., Принудительные меры воспитательного воздействия как вид освобождения несовершеннолетних от уголовной ответственности и наказания: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дис. ... канд. юрид. наук. Воронеж. 2016. 187 с.
18. Калинина, Т.М. Иные меры уголовно-правового характера: проблемы теории, законодательного регулирования и практики применения: монография. Москва: Юрлитинформ. 2014. 286 с.
19. Лапцевич, И.И. Принудительные меры воспитательного характера: правопреемственность, современность, перспективы / И. И. Лапцевич // 20 лет Уголовному кодексу Республики Беларусь: проблемы применения и направления совершенствования: сборник науч. статей / НЦЗПИ Республики Беларусь; редкол.: И. И. Лапцевич (отв. ред.) [и др.]. Минск: ИВЦ Минфина. 2019. С. 87-102.
20. Савина, Т.А. Значение предупреждения как принудительной меры воспитательного воздействия // Современные тенденции развития науки и технологий: сб. материалов X международной научно-практической конференции (г. Белгород, 31 января 2016 г.). 2016. № 1(7). С. 89-91.
21. Ананенко, А.А. Опыт внедрения модели профилактики преступлений и безнадзорности несовершеннолетних, основанной на восстановительных подходах // Проблемы создания ювенальной юстиции в Республике Беларусь: сб. ст. и материалов/Под общ. ред. Г.М. Леоновой. Минск: Тесей. 2004. С. 148-159.
22. Верховодко, И.И. Совершенствование системы принудительных мер воспитательного характера в уголовном законодательстве Республики Беларусь // Уголовная ответственность: научная школа В. М. Хомича : сб. материалов круглого стола, посвящ. 70-летию д-ра юрид. наук, проф., заслуж. юриста Респ. Беларусь В. М. Хомича, Минск, 28–29 янв. 2021 г. / Науч.-практ. центр проблем укрепления законности и правопорядка Генер. прокуратуры Респ. Беларусь; редкол.: В. В. Марчук (гл. ред.) [и др.]. Минск: Изд. центр БГУ. 2021. С. 89-94.
23. Энциклопедия уголовного права. Т. 17 / отв. ред. В.Б. Малинин. СПб.2009.544 с.
24. Постановление Ленинского районного суда г. Махачкалы (Республика Дагестан) от 09.07.2018 г. по делу № 1-298/2018 // Судебный акт: официальный сайт. URL: <http://sudact.ru/> (дата обращения: 20.03.2021).

ПРОЯВЛЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ПАРАДИГМЫ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ БЕЛАРУСИ И МОЛДОВЫ

Самарин Вадим,

Белорусский государственный университет,

кандидат юридических наук, доцент

доцент кафедры уголовного процесса и прокурорского надзора

The article defines the international legal paradigm of the modern criminal procedure, implying penetration of the principles enshrined in international legal acts in the criminal procedure legislation, and the assumption of direct implementation of international treaties in criminal proceedings. The mentioned paradigm replaced the national-state paradigm of a closed criminal procedure. Certain aspects of the occurrence of the international legal paradigm are revealed: application of international treaties of the Republic of Belarus and Moldova in criminal proceedings, the transcendence of the institute of international legal assistance at the level of the national legal system, and the possibility of international legal (judicial) protection in criminal cases brought in Belarus and Moldova. The paradigm in question is also characteristic of the criminal procedure in other states. Amendments to legislation are proposed to ensure the guarantees provided for by the Constitution of the Republic of Belarus.

Keywords: international legal paradigm, international treaty, internationalization of the criminal procedure, international legal protection

Правовые системы современных государств испытывают проникновение принципов, стандартов, норм извне. Это могут быть привнесения из права международного (в т.ч. регионального) уровня, которое разрабатывается многими государствами, либо наднационального права (в узком смысле), создаваемого в рамках интеграционных образований. Соответствующие процессы носят характер глобализации, т. е. распространения некоторых общих закономерностей развития на другие государства и народы [1, с.132] либо интеграции (объективный и, в известной мере, спонтанный процесс объединения государств и народов благодаря расширению международных связей и интернационализации общественной жизни [2, с.30]). В широком смысле наднациональное право охватывает нормы, создаваемые вне правовой системы отдельно взятого государства, и тогда оно включает и международное право и право, созданное в рамках интеграционных образований. Опосредованно через уголовно-процессуальное право наднациональное (глобализация и интеграция) затрагивает и уголовный процесс.

Опыт последних десятилетий показывает, что глобализация связана не только с экономическими отношениями и проявляется в различных сферах человеческой деятельности. В современную эру цифровизации люди во всем мире обмениваются взглядами и знаниями благодаря Интернету, что позволяет быстрее увидеть и осознать достижения либо недостатки системы правосудия, существующей в другом государстве, если такая система достаточно транспарентна. Правосудие в современных демократических государствах поддерживается просвещенными идеями, побуждающими законодателей принимать более эффективные законы. Тем самым, глобализация приближает правовые системы к тому, что происходит в других государствах, и нельзя отрицать тот факт, что она оказывает все большее влияние на расследование преступлений и отправление правосудия на национальном уровне.

В рамках интеграционных процессов взаимопроникновение норм права происходит, как правило, упорядоченно и в межгосударственном масштабе. Хотя такое взаимовлияние возможно и спонтанно, например, в ходе изучения положительного опыта иных государств. Таков был пример внедрения в уголовный процесс Республики Беларусь ряда новых институтов (например, досудебного соглашения о сотрудничестве).

В последние десятилетия ряд авторов оперировали понятием «международно-правовая парадигма» в отношении регулирования различных общественных отношений [3, с.23; 4, с.226-237; 5, с.14], не вдаваясь в определение содержания этого термина.

В философии существуют различные подходы к определению понятия «парадигма» [6, с. 42], которые показывают его неоднозначность, допуская возможность различных интерпретаций. Если рассматривать парадигму как модель, установку, определяющую взгляды, поведение, направление, цели деятельности людей, их сообществ [7, с. 238], то в этом контексте можно анализировать и изменение системы представлений и ценностей законодателя, правоприменителя и общества в целом в определенной сфере общественных отношений, регулируемых правом.

В современной литературе можно встретить различные аспекты изменения парадигмы уголовного процесса. Отдельные авторы связывают смену парадигмы с изменением типологии данной деятельности, все большем привнесением в нее элементов «чисто состязательной уголовно-процессуальной идеологии» [8, с.179], пересмотре назначения и принципов процесса, которые позволяют говорить о начале формирования совершенно иного его типа [9, с.53]. Другие говорят о переосмысле-

нии сущности доказывания в современном уголовном процессе [10, с.5]. Л. М. Карнозова утверждает о необходимости трансформации правовой карательной парадигмы уголовной юстиции в направлении восстановительного правосудия [11, с.202].

Однако нельзя не заметить активную пенетрацию международно-правовых предписаний через уголовно-процессуальное право в деятельность по возбуждению, расследованию, рассмотрению и разрешению уголовных дел. На наш взгляд, международно-правовая парадигма подразумевает систему представлений законодателя, правоприменителя и общества о праве и основанной на нем деятельности, а также соответствующих ценностей в контексте общепризнанных принципов и норм международного права. Данную парадигму можно рассматривать и в отраслевом аспекте. Так, учитывая, что уголовный процесс представляет собой урегулированную уголовно-процессуальным законом деятельность органов дознания, следствия, прокуратуры и суда по расследованию преступлений, рассмотрению уголовных дел и их разрешению, а также, частично, по исполнению приговора [12, с.13], то опосредование в соответствующем законодательстве принципов, закрепленных в международных правовых актах, допущение прямого применения в уголовно-процессуальной деятельности международных договоров предполагает проявление международно-правовой парадигмы национального уголовного процесса.

Международно-правовая парадигма уголовного процесса не носит односторонний характер. Международное право и уголовно-процессуальное право взаимосвязаны и взаимообусловлены. И Беларусь, и Молдова, находясь в открытой экономической и социальной системе, закономерно не могут пренебрегать основными предписаниями международных правовых актов в сфере уголовно-процессуальных правоотношений. В то же время национальные государства на основе положительной практики правоприменения в сфере уголовного процесса, судебной практики участвуют в создании новых и наполнении общепризнанных принципов и норм международного права. Внедряя их в свою правовую систему, к ним присоединяется и наши государства.

Как указывал И. Кант, политическая идея государственного права подразумевает, что оно «должно быть соотносено со всеобщим и полновластным международным правом» [13, с.132]. И здесь под государственным он понимал именно национальное право. Однако в тот период он полагал, что «опыт отрицает для нас всякую надежду на это». Международно-

правовая парадигма уголовного процесса приводит к необходимости постоянного соотнесения норм национального уголовно-процессуального права с индефинитными международными стандартами, которые не закреплены четко в каком-либо одном международном правовом акте, что позволяет каждому исследователю ссылаться на различные предписания. Сквозь призму норм международного права (не всегда действующих для Республики Беларусь) анализируют нормы национального уголовно-процессуального права не только ученые-процессуалисты, но и судьи конституционных судов обоих государств. Так, в большинстве своих решений, связанных с рассмотрением вопроса о соответствии Конституции Республики Беларусь предписаний Уголовно-процессуального кодекса, Конституционный Суд Республики Беларусь ссылается на Всеобщую декларацию прав человека и Международный пакт о гражданских и политических правах. В решении № P-1167/2019 от 23.04.2019 «О правовом регулировании производства по уголовным делам по вновь открывшимся обстоятельствам» Конституционный Суд Республики Беларусь сослался на ст. 6 Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод (далее – ЕКПЧ), хотя Беларусь не является членом Совета Европы. Ссылки на ЕКПЧ можно заметить и в постановлениях об исключительном случае неконституционности Конституционного Суда Республики Молдова в отношении норм Уголовно-процессуального кодекса Молдовы (далее – УПК Молдовы). Например, ссылка на ст. 5 ЕКПЧ в постановлении от 21.12.2017.

Пенетрирующий характер международного права обусловлен предписанием ч. 1 ст. 8 Конституции Республики Беларусь, в которой государство обязуется обеспечивать соответствие законодательства общепризнанным принципам международного права. Преамбула и ст. 8 Конституции Молдовы говорит о стремлении жить «в соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права». Если уголовно-процессуальные нормы конструируются в контексте международно-правовых норм и общепризнанных принципов международных актов, то и сама деятельность органов, ведущих уголовный процесс, находится в русле международно-правовой парадигмы.

Исходя из данной парадигмы перестраиваться приходится и науке уголовного процесса. И в данном случае ей придется расширить и превзойти основные изучаемые ею темы. Как указывает М. Лангер, в сравнительно-правовом аспекте уголовного процесса следует учитывать достижения науки в исследовании вопросов глобализации права, между-

народных отношений и постколониальных исследований [14, с. 727], что позволит осознать генезис соответствующих уголовно-процессуальных норм и возможность их рецепции.

Международно-правовая парадигма уголовного процесса пришла на смену национально-государственной парадигме закрытого уголовного процесса, после того, как государство стало постепенно «уступать» суверенитет в самой деликатной сфере – уголовной юстиции. Эта тенденция стала ответом на проявления инквизиционного процесса в худших его качествах в XX веке.

Рассматриваемая парадигма как в целом, так и в уголовном процессе характеризуется хаотичностью и разрозненностью норм, что обусловлено поиском консенсуса различных правовых норм и типов уголовного процесса.

В англоязычной литературе выделяется, прежде всего, парадигма международного права прав человека (*international Human Rights paradigm*) современного уголовного процесса [15, с. xi]. В данном случае имеется в виду, что уголовная юстиция должна защищать не только и не столько публичные интересы, сколько индивидуальные права человека, заложенные в международно-правовых актах. Как указывает А. Диарин, уголовное правосудие находится в состоянии трансформации, двигаясь к парадигме человеческого достоинства в контексте формирующегося глобального гуманистического общества. И далее продолжает: «речь идет не о международном праве, не о правовых отношениях, складывающихся между народами, а о всемирных правах отдельных лиц на эффективную защиту от безнаказанности, правах, гарантированных мировым сообществом людей и применяемых на практике государственными институтами» [15, с.298]. В данном контексте постепенно развивается и белорусский уголовно-процессуальный закон. Обеспечивая права подозреваемого (обвиняемого) в уголовном процессе, отечественный законодатель не оставляет в стороне потерпевшего. Так, при введении апелляционных начал было предусмотрено вручение копии протеста прокурора, содержащего просьбу об отмене или изменении приговора по основаниям, которые могут повлечь ухудшение положения обвиняемого, не только последнему, но и потерпевшему независимо от его просьбы (ч. 3 ст. 373 Уголовно-процессуального кодекса Республики Беларусь (далее – УПК Республики Беларусь)). В первом чтении Парламентом принят законопроект, предусматривающий введение медиации для разрешения конфликта между обвиняемым и потерпевшим. Схожие изменения можно заметить и в УПК

Молдовы, а разрешение дела путем процедуры медиации уже является данностью (ст. 344.1). На связь изменения парадигмы с идеей прав человека, предопределяющей назначение уголовного процесса, указывает и В. А. Лазарева [9, с.11].

Однако, на наш взгляд, нельзя ограничиваться лишь отдельным, хотя и очень важным, элементом международно-правового проникновения в уголовный процесс. Трансценденция института международной правовой помощи с международного уровня на уровень национального регулирования (разд. XV УПК Республики Беларусь и гл. IX УПК Молдовы) является еще одним важным моментом трансформации парадигмы уголовного процесса. А ведь данный институт в первую очередь направлен не на обеспечение прав человека, а на основанную на доверии государств совместную борьбу с преступными проявлениями. Сближение наций, глобализация закономерно требуют объединения усилий и в сфере уголовного правосудия. Хотя доверие иностранному уголовному процессу также во многом зависит от соблюдения общепризнанных принципов международного права, в т. ч. связанных с обеспечением прав человека. По И. Канту «проблема создания совершенного гражданского устройства зависит от проблемы установления *законсообразных* внешних отношений между государствами и без решения этой последней не может быть решена» [16, с.429]. В XIX в. профессор Ф. Мартенс отметил точнее: «государства с отсталым уголовным законодательством и с судебной организацией, не обеспечивающей вполне правосудие, не должны надеяться... на оказание судебной помощи со стороны других, более образованных держав» [17, с.397].

На современном этапе развития уголовного процесса Беларуси и Молдовы международно-правовая парадигма проявляется в:

- расширении круга международных договоров, которые являются источником уголовно-процессуального права, с внедрением международно-правовых стандартов;
- активное использование международной правовой помощи при производстве по уголовным делам;
- появление возможности судебной (правовой) защиты в международных органах.

Касательно последней следует заметить положительный опыт Молдовы. Если для Беларуси предложения по необходимости правового регулирования возвращения уголовного дела из наднациональной инстанции в национальный процесс еще только формируются [18], УПК Молдовы предусматривает возможность подачи в Высшую судебную палату жа-

лобы на отмену судебного решения, вступившего в законную силу, после исчерпания обычных путей обжалования, в т. ч. при поступлении жалобы в Европейский Суд по правам человека (ст. 452-453 УПК Молдовы).

Таким образом, международно-правовая парадигма подразумевает систему представлений законодателя, правоприменителя и общества о праве и основанной на нем деятельности, а также соответствующих ценностей в контексте общепризнанных принципов и норм международного права. К настоящему моменту можно говорить о наличии международно-правовой парадигмы уголовного процесса Беларуси и Молдовы, которая подразумевает опосредование в уголовно-процессуальном законодательстве принципов, закрепленных в международных правовых актах, и допущение прямого применения в уголовно-процессуальной деятельности международных договоров.

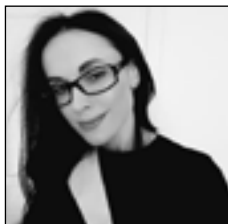
Библиографические ссылки:

1. ЧИРКИН, В. Е. Наднациональное право: основные особенности. В: Журнал российского права, 2017, № 2, с. 131–137.
2. Интеграционное право : учебник / В. В. Блажеев, С. Ю. Кашкин, П. А. Калиниченко; отв. Ред. С. Ю. Кашкин. М.: Проспект, 2017. 720 с.
3. ЕРОХИНА, Ю.В. Синергетическая парадигма исследования международно-правовой сферы. В: Право. Журнал Высшей школы экономики, 2014, № 4, с. 19–29.
4. ПОЗДНЯКОВ, В.П. Международно-правовая парадигма конституционализма: история и методология. В: *Advances in Law Studies*, 2015, № 5, с. 226–237.
5. ТАЩИЯН, А.А. Этнократические аспекты реализации права наций на самоопределение в современной России: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.02 / Рост. юрид. ин-т МВД РФ. Ростов-на-Дону, 2004. 21 с.
6. Словарь по обществознанию: Учебное пособие для абитуриентов вузов / Ю. Ю. Петрунин, М. И. Панов, Л. Б. Логунова и др.; Под ред. Ю. Ю. Петрунина. 3-е изд. М.: КДУ, 2006. 512 с.
7. ЗОРИН, В. И. Евразийская мудрость от А до Я : толковый словарь. Алматы : Сөздік-Словарь, 2002. 408 с.
8. Курс уголовного процесса / под ред. Л. В. Головки. М.: Статут, 2017. 1280 с.
9. ЛАЗАРЕВА, В. А. Доказывание в уголовном процессе. 5-е изд., перераб. и доп. М. : Издательство Юрайт, 2015. 359 с.

10. БОРУЛЕНКОВ, Ю. П. Теория доказательств и доказывания: о необходимости разграничения процессуального познания и доказывания. В: Российский следователь, 2017, № 6, с. 3-8.
11. КАРНОЗОВА, Л. М. Введение в восстановительное правосудие (медиация в ответ на преступление). М. : Проспект, 2014. 262 с.
12. ДАНИЛЕВИЧ, А. А., ПЕТРОВА, О.В., САМАРИН, В.И. Уголовный процесс : учеб.-метод. пособие. Минск : БГУ, 2016. 351 с.
13. КАНТ, И. Религия в пределах только разума / И. Кант, В: Собр. соч. : в 8 т. М., 1994. Т. 6 : Религия в пределах только разума. Метафизика нравов. С. 5-222.
14. LANGER, M. La portée des categories accusatoire et inquisitoire. In: Revue de Sciences Criminelle et de Droit Penal Compare, 2014, No. 4, p. 707-728.
15. BASSIOUNI, M. C. Globalization and its impact on the future of human rights and international criminal justice. Cambridge: Intersentia, 2015. 730 p.
16. КАНТ, И. Первое введение в критику способности суждения; Критика способности суждения; О применении телеологических принципов в философии; Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане; К вечному миру; Предполагаемое начало человеческой истории. Санкт-Петербург : Наука, 2001. 512 с.
17. МАРТЕНС Ф. Современное международное право цивилизованных народов: В 2 т. 3-е изд., исправл. и доп. СПб.: типография А. Бенке, 1895-1896. Т. 2. 1896. 609 с.
18. САМАРИН, В.И. Целесообразность национального механизма имплементации итогов международной правовой защиты в уголовный процесс Республики Беларусь. В: Право.by, 2020, № 6, с. 93-98.

НАКАЗАНИЯ/КАЗНИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ВРЕМЕН ДРЕВНЕГО РИМА

Тома Мариана,
Кандидат юридических наук, ассистент
кафедры уголовного права
Черновицкого национального университета
имени Юрия Федьковича

The laws of the XII tables, in fact, became the basis of the criminal law of ancient Rome. During the tsarist period, punishment for crimes was imposed by priests and magistrates.

The main powers were possessed only by the king, who presided over the court of “two people” from among the senators. In the republican period, the kings were replaced by consuls. This court considered cases of “encroachment on the sacred interests of the Roman people.” There was still no precise definition of the concept of crime. It was considered only a deliberate act. Among the punishments for crimes, they preferred mainly fines and, of course, the death penalty.

It is written in the Laws (Table IX) that only centurial popular assemblies (comitia) had the right to pass death sentences to Roman citizens. It was usually forbidden to take life without trial (but anyone could kill a night thief or a thief captured with a weapon in his hands at the scene of a crime). At the same time, none of the citizens could demand for themselves a deviation from the law, benefits or privileges.

Keywords. Ancient Rome, tables of laws, crimes, executions, punishments, death sentences, punishments for crimes of a religious nature, judicial arbitrariness.

Содержание статьи. «Есть одно только благо - знание и одно только зло - невежество», - учил Сократ [1]. В наши дни, когда человечество поглощает общество невежд, шовинизма и религиозной иступленности рождается монстр международного терроризма, как никогда важно осмыслить исторический опыт применения наказаний.

Особенно интересно такой опыт изучить из точки зрения правового и исторического по материалам Древнего Рима, юридическая система которого позднее легла в основу европейского права и по сей день служит неиссякаемым источником для многих правоведов.

Разное освещение многовековых событий необходимо обществу на сегодняшний день как никогда ранее. Законодательство Древнего Рима выработало и применяла на практике понятие степени наказания в зависимости от тяжести содеянного преступления. Вместе с тем кодекса,

определявшего, какие деяния являются преступными и каких наказаний они должны понести за содеянное, в Древнем Риме не существовало [2]. Уголовное законодательство римлян, по словам Т.Моммзена, было «беспримерно шатким и неразвитым» [3]. В некоторых случаях вид и способ применения наказания устанавливался по-разному: или определённым законом, или правовой традицией, или судебским усмотрением с учётом качества преступления, личности преступника и существующих прецедентов.

Так, к примеру отцеубийцы наказывались утоплением в кожаном мешке или растерзанием дикими зверями или распятием на кресте. Отмеченные наказания были бесспорным достоинством римской правовой системы, обеспечивающим её гибкий подход к совершённому правонарушению, к личности подсудимого и к условиям исполнения наказаний. Однако те же свойства создавали почву для произвола при их назначении и применении, приводя порой к несоразмерности наказаний и совершённых преступлений, а часто - и к самочинным расправам над невинными людьми.

Судейский произвол в подобных делах усугублялся тем, что, в отличие от гражданских дел, инициатива возбуждения уголовного производства против подозреваемого принадлежала не только потерпевшей стороне, но и должностному лицу, которое также назначало наказание [4].

Также не следует забывать о том, что в Древнем Риме отсутствовало понятие должностной компетенции высших чиновников, т. е. определённой и ясно ограниченной сферы их деятельности, и поэтому не было разграничения законодательной, судебной и исполнительной властей [5, с.63-90]. Римляне твёрдо стояли на том, что суд является главным органом государственной и общественной власти, составляя с ними единое целое. Римские высшие магистраты были в одно и то же время и правителями, и военными генералами, и законодателями, и судьями, и надзирателями за исполнением законов и судебных решений.

Сами по себе и способы наказаний, и порядок их исполнения нередко носили у римлян, особенно в древности, обрядово-символический характер. Это, в свою очередь, определялось происхождением карательных процедур, их связью с соответствующими этническими и религиозными представлениями, в том числе заимствованными у других народов.

Система наказаний в Древнем Риме как и в остальных древних государственных образованиях, была далеко не безразличной к сословному делению общества. Социальные верхушки, в которых шла неустанная борьба за власть и богатство, при всей звериной жестокости этой схватки, ревностно заботились о своём привилегированном положении при опре-

делении наказаний. Эта отличие нашла своё прямое выражение в древнеримском законодательстве и широко применялась на практике [6].

В зависимости от степени жестокости традиционные древнеримские казни можно разделить на пять видов:

- 1) обычные;
- 2) квалифицированные;
- 3) умеренные;
- 4) смягчённая;
- 5) казнь проскрибированных в виде упреждающего самоубийства;
- 6) психологическая казнь.

Также в Древнем Риме были и виды особых казней (6 видов):

I. Побитие камнями как самосуд толпы.

II. Отдача в актёры-смертники.

III. Экзотические казни: 1) перепиливание; 2) растерзание толпой; 3) разрывание тела; 4) затаптывание; 5) разбиение о стену; 6) умерщвление голодом; 7) растерзание хищными рыбами; 8) подвешивание на крюке; 9) растерзание собаками; 10) насильственное кровопускание; 11) умерщвление подстроеным кораблекрушением; 12) казнь под корзиной; 13) умерщвление банным паром и жарой; 14) метеллова казнь; 15) умерщвление бессонницей; 16) казнь в мешке с ядовитыми змеями; 17) умерщвление под тяжестью статуй; 18) умерщвление под колёсами повозок.

IV. Казни как продолжение и завершение истязаний (засечение розгами и плетью, забивание насмерть палками, плетью, цепями);

V. Децимация.

VI. Ритуальные казни.

К **обычным** казням первого вида входили: 1) обезглавливание; 2) закалывание мечом, кинжалом, ножом; 3) перерезание горла; 4) удушение; 5) сбрасывание с Тарпейской скалы; 6) утопление; 7) умерщвление ядом.

Обезглавливание было осуществлено двумя способами, мечом и топором (секирой). Круг преступников и преступление за которые назначались обезглавливание в источниках по праву и истории Древнего Рима не очерчены. Как свидетельствуют античные историки, умерщвление топором высших сановников считалось в Древнем Риме позорной казнью [7]. Спросите вы почему? Ответ прост: топор применялся ими для умерщвления жертвенных животных. Казнь с применением топора могла производиться не только в форме обезглавливания, но и рассечение человека по полам и прочее.

Закалывание мечом, кинжалом, ножом. Закалывание мечом применялось намного реже, чем обезглавливание таким же оружием. Объясняется это, по-видимому, тем, что закалывание мечом обычно применялось в ходе боевых действий, а гибель в бою, лицом к лицу с врагом была не только не позорной, как смерть от рук палача, но зачастую и почётной. Приговорённый, которого пронзали мечом, тем самым невольно возвышался и в собственных глазах, и в глазах общественности.

Однако, заколоть мечом незащищенную жертву было технически проще, чем обезглавить. Этим, по-видимому, и объясняется применение такой казни древними римлянами. Такой вид наказания мог быть назначен женам за разврат, измены своим мужьям.

Удушение (strangulatio) имело две главные технические разновидности: 1) удушение петлей (*laqueus* «верёвка, петля») в тюрьме без подвешивания подсудимого;

2) казнь удушением (*suspendere* «повесить») на виселице (*arbor infelix - patibulum* «виселица»). Преступления за которые назначались наказания в виде удушения, в источниках по истории римского права не определён. Что касательно личностей приговорённых к удушению, то казнь через повешение обычно применялась хозяевами по отношению к своим рабам, [8] тогда как приговорённые влиятельные лица подвергались тайному удушению [9] с помощью петли или иным способом без подвешивания. Впрочем, и такая казнь, по мнению Цицерона, была для римлян унижительной [10].

Сбрасывание с Тарпейской скалы (deicere e saxo Tarpējo). Тарпейская скала - отвесный утес над пропастью в Риме с западной стороны Капитолийского холма. Как гласит история своё название скала получила, скорее всего, от Капитолийского холма, который в древности назывался *Тарпейским* [11]. По Законам XII таблиц (*Leges Duodécim tabulārum*), сбрасывание с Тарпейской скалы применялось к римским гражданам за инцест, и за лжесвидетельство, а к рабам за кражу с поличным. Подобное наказание назначалось и за другие преступления, так к примеру Марк Манглий был сброшен со скалы за злоупотребление властью и за заигрывание с прислугой. Также со скалы был сброшен и Луций Питуаний промышлявший астрологией и магией. Сбрасыванию со скалы были подвержены даже сенаторы которые были в оппозиции к правящему режиму.

Утопление (poenā aquālis). Подробности этого вида обычной древнеримской казни в обследованной литературе не часты. Не обнаружены сведения о составе преступлений, которые карались утоплением. Особой

разновидностью утопления было насильственное погружение подсудимого в воду и удержание его под слоем воды до тех пор, пока он не захлебнётся. Такого рода казни, был коварно применён, как свидетельствует Иосиф Флавий, к Аристовулу - молодому первосвященнику, любимцу иудеев, внуку иудейского царя Аристовула II. Казнили таким способом внука по приказу ставленника римлян царя Иудеи Ирода I Великого [12] (до сих пор живущего в массовом сознании благодаря христианскому мифу об избииении младенцев), который видел в юном первосвященнике опасного политического соперника.

Умерщвление ядом. В отличие от остальных наказаний, данное наказание приводилось в исполнении негласно и коварно. Тайное отравление служило ходовым средством устранения государственных деятелей или влиятельного политического противника и поэтому применялось, судя по обследованным источникам, преимущественно в высшем свете. Также существовало два вида отравления, быстродействующим ядом, и ядом медленного действия. Яд медленного действия в Древнем Риме применялся чаще чем быстродействующий, поскольку такой способ был менее рискованным.

Квалифицированные казни Древнего Рима. В традиционный перечень древнеримских квалифицированных казней входят шесть видов: 1) сожжение; 2) растерзание зверями; 3) распятие на кресте; 3) умерщвление на фурке (станке для пыток и казней); 4) утопление в кожаном мешке; 5) закапывание живьём в землю.

Сожжение (crematio). Как проявление равного возмездия (*talio* «око за око»), признанного правовым актом в Законах XII таблиц, применялось в частности за поджигательство. В более позднее время огню стали предавать перебежчиков и других правонарушителей. Обычно такие казни проводились в исполнение сожжение на костре.

Растерзание зверями (objicere bestiis). Для потехи людского ока эта казнь проводилась в римских амфитеатрах (первоначально — на форуме) применялась обычно к рабам и военнопленным. Временами казнь приводилось в исполнение с некой палаческой изюминкой.

Распятие на кресте (damnatio in cruce) применялось в большинстве к рабам (*supplicium servile*) и к пленным мятежникам, а прежде, в частности, - к соблазнительям весталок; во времена Империи - также к выходцам из низших общественных слоёв (*humiliōres*). Распятие считалось самой позорной казнью. На приговорённых к нему нередко надевали шейную колодку (*patibulum*), [13, с.200] заковывали в цепи и, прежде чем распять, бичевали и

пытали. Крупнейшая по числу осуждённых была казнь распятием пленных рабов после подавления восстания Спартака: [14, с.103-154] в назидание непокорным на несколько месяцев вдоль Аппиевой дороги по приказу беспощадного Марка Лициния Красса было вкопано ни много ни мало шесть тысяч крестов с висевшими на них телами казнённых. [14, с.221-252]. Не исключено, что римляне побили этот рекорд - и не единожды - при штурме Иерусалима. Руководил осадой мятежного города вдохновенный организатор каннибальских игр император Тит.

Умерщвление на фурке. Фурка (furcā) - орудие пытки и казни, применявшееся для бичевания, распятия, и повешения осуждённых. Представляло собой такое устройство в виде вертикально поставленной вилки, к которой пригвождался осуждённый. [240] Умерщвлению на фурке подвергались, в частности, перебежчики. Сведения о других правонарушениях, за которые казнили на этом снаряде, в обследованной литературе не обнаружены.

Утопление в кожаном мешке (poenā cullei). Этому наказанию подвергались особы, совершившие убийство своего отца (parricidium), или любого другого предка, ближайших родственников или того, кто пользовался неприкосновенностью. К утоплению в кожаном мешке приговаривались также и те, кто лишь замыслил такое убийство или был только соучастником этого преступления. [15, с.134-150]. Даная казнь назначалась, по свидетельству Светония, только в том случае, если обвиняемый признавался в совершённом преступлении. Приговорённому надевали на голову волчью шкуру, на ноги - деревянные башмаки, затем вместе с обезьяной, змеей, петухом и собакой живьём зашивали в кожаный мешок и бросали в реку или в море. Набор сопутствующих животных был иногда сокращённым: обезьяна и змея или только одна обезьяна [16]. Причина по которой в мешок вместе с осужденным бросали также зверей, по мнению древних римлян эти твари приносили несчастье.

Закапывание живьём в землю (supplicium more majōrum) применялось к весталкам (богини домашнего очага в Древнем Риме) за нарушение обета целомудрия. В Древнем Риме как мы видим наказания/казни были различными и все они по своей натуре были подобны расплате. Существовало в Древнем Риме и **психологическая казнь**. Психологической казни (damnatio memoriae - ignominia post mortem) подвергался умерший римский император за свои недостойные деяния. Решение о такой каре принималось сенатом и предусматривало отмену законов и распоряжений императора, а также вычёркивание его имени из государственных

документов. К примеру после гибели от рук заговорщиков Калигула, сенаторы предлагали стереть с памяти все что было известно о цезарях и разрушить построены ими храмы [17].

Еще один пример особой казни **побитие (побивание) камнями (lapidatio)** римским законодательством не предусмотрено и если производилось, то в качестве самосуда толпы. На это обращал внимание Цицерон.

Также в Древнем Риме была так называемая группа казней как **экзотические казни**: 1) перепиливание; 2) растерзание толпой; 3) разрывание тела; 4) затаптывание; 5) разбиение о стену; 6) умерщвление голодом; 7) растерзание хищными рыбами; 8) подвешивание на крюке; 9) растерзание собаками; 10) насильственное кровопускание; 11) умерщвление подстроенным кораблекрушением; 12) казнь под корзиной; 13) умерщвление баннным паром и жарой; 14) метеллова казнь; 15) умерщвление бессонницей;

16) казнь в мешке с ядовитыми змеями; 17) умерщвление под тяжестью статуй; 18) умерщвление под колёсами повозок.

Перепиливание - отходит к незапамтным временам, ярим сторонником данной казни был Калигула. **Растерзание толпой**. Подобно побитию камнями, производилось стихийно. От подобных расправ иногда гибли и невинные люди, которые по стечению обстоятельств оказались на пути разъяренной толпы. **Разрывание тела**, согласно Ливию, было применено римлянами лишь однажды, при расправе царя Тулла Гостилия над своим противником Меттием Фуфетием. **Умерщвление голодом** использовалось как по отношению к внешним, так и внутренним врагам Древнего Рима. У политических врагов голодные муки были не чуть не меньше чем у военных. **Растерзание собаками** применялась как смешная расправа, императором Нероном по отношению к гонимым в то время христианам, которых «облачали в шкуры диких зверей, дабы они были растерзаны насмерть собаками». **Насильственное кровопускание**. При помощи такой казни была умерщвлена Октавия Клавдия, жена Нерона. Стоит сказать, что подобного рода наказания применялись не только к женщинам но и к мужчинам.

Децимация (decimatio) - казнь каждого десятого солдата. Применялась обычно к воинам, проявившим в бою малодушие. Наведем пример, как после давления восставших рабов-спартаковцев бежали, бросив оружие, легионеры, которыми командовал легат Муммий, такую казнь применил уже упоминавшийся свирепый Марк Лициний Красс. По словам Аппиана, в ходе исполнения децимаций было казнено около 4000 человек.

Что касается мест казней, то для приведения казней в исполнение традиционно избирали две главных места: 1) площадку под открытым небом; 2) закрытое помещение. Последнее, в свою очередь, могло быть государственным или частным. Наказания которые приводились в исполнение под открытым небом считались публичными казнями, местом для их исполнения служил римский форум и Марсово поле. Римский форум являл собой удлиненную прямоугольную площадь в Риме. Появившаяся площадь в начале VI в. до н. э. в долине у подножия холмов Палатин и Капитолий. Форум был окружён со всех сторон портиками и торговыми лавками. На форуме проводились народные собрания (комиции), заседал сенат, происходил суд и казни, находились наиболее почитаемые культовые сооружения, в том числе храмы Весты и Сатурна. Через форум обязательно проезжали триумфаторы. Здесь выставлялись для всеобщего обозрения доски с текстами законов, экспонировались выставки произведений искусства, устраивались игры и другие мероприятия.

Марсово поле (*Campus Martius*) – представляло собой плоскую равнину, которая, примыкая к историческому центру Рима с северо-востока. Находившееся вне городской черты, просторное Марсово поле играло важную роль в жизни Рима, кроме казней, здесь происходили народные собрания по центуриям, производилась перепись населения, устраивались военные парады, молодёжь занималась военными и гимнастическими упражнениями, по центру поля был расположен алтарь Марса.

Что касается весталок их казнь (закапывание живьём в землю) производилась, у Коллинских ворот (*porta Collina* «ворота города Рима у Квиринальского холма», одного из семи римских холмов к северо-востоку от Капитолия).

Производились и закрытые казни. Были так называемые государственные закрытые помещения которые располагались в Мамертинской тюрьме, где производились в исполнение такие наказания как удушение или обезглавливание. К такому роду приговаривались государственные преступники.

Что касательно времени исполнения наказания то в период Республики вынесение приговора о казни означало его немедленное исполнение. В эпоху Империи традицией стала отсрочка приговора от 30 дней до одного года. Во времена правления Тиберия сенатом было принято постановление об отсрочке приговора на 10 дней. Также в римлянами было предусмотрена надзор за исполнением наказаний, во время которых присутствовали трое особых чиновника.

Законодательство Рима того времени также предусматривало порядок погребения казненных. В Древнем Риме непременно предавались земле даже бездомные нищие и безымянные бродяги. Погребальный культ находил своё воплощение между прочим в так называемых кенотáфах - «пустых гробницах», которые возводились римлянами в честь тех чьи тела были не найдены или покоились на чужбине. Оставление покойника незахороненным было недопустимо потому, что лишиться погребения для древних римлян значило обречь на вечные мучительные скитания душу.

Выводы. Проведенное короткое исследование системы наказаний Древнего Рима. Понимание наказания в Древнем Риме рассматривалось как небесное наказание не только тела но и души казненного. В некоторых трактатах ученых того времени можем найти свидетельство того, что лиц которые престали перед земным судом ждал суд и потусторонний.

Среди основных факторов которые влияли на институт наказания того времени были, религиозные, мифологические, обычаи и традиции давних этносов, существующий тогда политический режим, степень централизации государственной власти, развитие политических и демократических институций, экономическая ситуация в целом и прочее. Наказания Древнего Рима имели сакральный характер. Характерной чертой наказаний того времени было установление жестоких наказаний даже за незначительные правонарушения, преступления, проступки человеческие. Следует также сказать, что при назначении наказания учитывались, стать, и социальное положение осужденного. В Древнем Риме нашло свою формулировку и современное права ее структуры и терминологии. Наказание приобрело современной трактовке. В уголовном праве Древнего

Рима сложилась относительно сталая система наказаний, которая предусматривала при квалификации правонарушения выяснения совокупности важных обстоятельств для признания деяния преступным. Сама система наказаний Древнего Рима прошла несколько этапов развития, которые имели свои особенности. В раннее римском праве присуждения уголовного наказания от имени народа четко не определяло форму применения наказания. Оно предназначалось дополнительно по усмотрению высших магистров. С развитием уголовного законодательства наказание стало конкретным и зависело от вида и обстоятельств совершения преступления. В зависимости от характера совершения преступления стали применять к основному еще и дополнительные наказания.

Исследования становления института наказания в Древнем Риме наглядно показывает, что установление и поддержание правопорядка в

стране нессависит непосредственно от акцентированного применения суровых наказаний. Напротив, правопорядок должен основываться на демократических и социальных ценностях, уважении к закону, предоставлении гражданину прав и свобод, гарантированных Конституцией. Наказание должно выполнять не только уголовную, но и охранную функцию - защищать от преступных посягательств государство, общество и каждого гражданина.

Библиографические ссылки:

1. АВГУСТИН АВРЕЛИЙ. Исповедь. Абеляр Пётр. История моих бедствий / Пер. с латин. - М.: Республика, 1992. - 335 с.
2. БОКЩАНИН А.Г. Источниковедение Древнего Рима: Учебное пособие. — М.: Изд-во Московского ун-та, 1981. - 160 с.
3. Большая советская энциклопедия / Изд. 3-е. В 30-ти т. Т. 23-й. / Гл. ред. А.М.Прохоров. - М.: Сов. энциклопедия, 1976. - 640 с.
4. БУЛГАКОВ М.А. «Я хотел служить народу...»: Проза. Пьесы. Письма. Образ писателя. - М.: Педагогика, 1991. - 736 с.
5. БУЛГАКОВ С.Н. Карл Маркс как религиозный тип. Сост., вступ. ст., коммент. С.М.Половинкина. (Мыслители России). - М.: Русская книга, 1992. - С. 54-105.
6. ВАРДИМАНЕ. Женщина в древнем мире / Пер. с нем. М.С.Харитоновой; Послесл. А.А. Висагина. — М.: Наука (Главн. ред. восточн. лит-ры), 1990. - 335 с.
7. КИСТЯКОВСКИЙ А.Ф. Исследование о смертной казни. - Тула: Автограф, 2000. - 272 с.
8. НЕМИРОВСКИЙ А.И. История древнего мира: Античность: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений. В 2-х ч. Ч. 2-я. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. - 480 с.
9. НЕМИРОВСКИЙ А.И. История раннего Рима и Италии. Возникновение классового общества и государства. - Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1962. - 297 с.
10. НЕМИРОВСКИЙ А.И. Рождение Клио: у истоков исторической мысли. - Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1986. - 350 с.
11. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. - М.: Зерцало, 1997. - 608 с.
12. СВЕТОНИЙ Гай Транквилл. Жизнь двенадцати цезарей / Пер. с латин., предисл. и послесл. М.Л.Гаспарова. - Худож. лит., 1990. - 255 с.

13. ФРОЛОВ Э.Д. Примечания // Андокид. Речи, или История свято-тацев (с приложением параллельных свидетельств о процессе разрушителей герм в Афинах в 415 г. до н. э.) / Пер. и коммент. Э.Д.Фролова (Античная библиотека). - СПб.: Изд-во «Алетейа», 1996. - С.196–221.
14. ЦИЦЕРОН. Речь в защиту Публия Сестия // Цицерон. Речи. В 2-х т. Т. 2-й. Годы 62-43 до н. э. Пер. с латин. О.В.Горенштейна / Издание подготовили В.О.Горенштейн и М.Е.Грабарь-Пассек; Отв. ред. М.Е.Грабарь-Пассек. - М.: Изд-во АН СССР, 1962. - С.103–154.
15. ЭЛИЙ Лампридий. Антонин Гелиогабал // Властелины Рима. Биографии римских императоров от Адриана до Диоклетиана / Пер. С.Н.Кондратьева; Под ред. А.И.Доватура. - М.: Наука, 1992. - С.134-150.
16. Энциклопедический словарь Ф.А.Брокгауза и И.А.Ефрона, т. 50-й (простатит - рабочий дом) / Репринт издания 1890 г. - Б.м.и.: Терра, 1992. - 958 с.
17. Юридический энциклопедический словарь / Гл. ред. А.Я.Сухарев; Ред. колл.: М.М.Богуславский, М.И.Козырь, Г.М.Миньковский и др. - М.: Сов. энциклопедия, 1984. - 415 с.

SECȚIUNEA II

DREPT PENAL. PARTEA SPECIALĂ

CONȚINUTUL VINOVĂȚIEI ÎN CAZUL AMENINȚĂRII CU OMOR ORI CU VĂTĂMAREA GRAVĂ A INTEGRITĂȚII CORPORALE SAU A SĂNĂTĂȚII: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE

Angheluță Mihaela,
doctorandă,
Universitatea de Stat din Moldova

Intent is the only possible form of guilt in the case of the threat, in general, and the threatening murder or severe bodily injury or damage to health, in particular. Indirect intent is not possible in the case of the offense provided in art. 155 of the Criminal Code. This offense does not include prejudicial consequences, the occurrence of which is consciously admitted by the perpetrator. In the case of the offense provided in art. 155 of the Criminal Code, the intellectual factor of intent presupposes that the perpetrator realizes the harmful nature of the action of threatening murder or severe bodily injury or damage to health provided that the danger of accomplishing such a threat exists, and provides for such action. Regarding the volitional factor of intent, it assumes that the perpetrator wishes to commit the act of murder or severe bodily injury or damage to health provided that the danger of accomplishing such a threat exists. The combination of the intellectual and the volitional factor, thus described, confers the substance of the intent to commit the offense provided in art. 155 of the Criminal Code, as well as establishes the direction of this intention.

Keywords: the threatening murder or severe bodily injury or damage to health; guilt; intent; direct intent; indirect intent.

După cum menționează A. Șavga, „latura subiectivă a componenței infrațiunii constituie partea interioară a infrațiunii, care determină atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta prejudiciabilă săvârșită și de urmările acesteia, sub raportul conștiinței, voinței și emoțiilor sale”. [1, p. 232] Într-adevăr, spre deosebire de latura obiectivă a infrațiunii, latura ei subiectivă este acel element constitutiv al infrațiunii care nu se manifestă în exterior, deoarece reflectă procesele ce decurg în psihicul făptuitorului. Latura subiectivă a infrațiunii reprezintă un model mental al infrațiunii, întrucât presupune conceperea unui plan de comportament infracțional și, totodată, „însoțește” de la început până la sfârșit săvârșirea faptei infracționale, asigurând un autocontrol al făptuitorului în ceea ce privește executarea planului respectiv.

Semnul constitutiv cel mai important al laturii subiective a infrațiunii este vinovăția. A. Șavga caracterizează astfel acest semn: „Vinovăția reprezintă atitudinea psihică (conștientă și volitivă) a persoanei față de fapta prejudiciabilă săvârșită și urmările prejudiciabile ale acesteia, ce se manifestă sub formă de intenție sau imprudență”. [1, p. 235] C. Mitrache afirmă: „Ca element al conținutului infrațiunii, vinovăția va exista numai atunci când elementul material al infrațiunii a fost săvârșit în forma de vinovăție cerută de lege”. [2, p. 96] Astfel de opinii sunt în concordanță cu dispozițiile art. 6 CP RM: „Persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție” (alin. (1)); „Răspunderii penale și pedepsei penale este supusă numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea penală” (alin. (2)). Din aceste dispoziții deducem că infrațională poate fi considerată doar acea amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, care constituie o expresie a conștiinței și voinței făptuitorului, adică o manifestare a vinovăției sale.

Intenția este singura formă posibilă de vinovăție în cazul amenințării, în general, și a amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, în special. S. Copețchi și I. Hadîrcă susțin pe bună dreptate că „acolo unde pe post de acțiune adiacentă, fie în contextul componentei de bază, fie în calitate de semn calificativ, apare aplicarea violenței, infrațiunea poate fi comisă doar cu intenție. Exact aceeași formă a vinovăției trebuie desprinsă în cazul amenințării, indiferent de obiectul acesteia, că se amenință cu aplicarea violenței, cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, cu răpirea persoanei ori cu un alt rău”. [3] Imprudența nu poate fi concepută ca formă de vinovăție în cazul infrațiunii prevăzute la art. 155 CP RM. Nu este posibil ca, în cazul acestei infrațiuni, făptuitorul, care-și dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale, să prevadă urmările ei prejudiciabile și să considere în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate ori să nu-și dea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale, să nu prevadă posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă.

În practica judiciară, atunci când este caracterizată vinovăția subiectului infrațiunii prevăzute la art. 155 CP RM, în frecvente cazuri se menționează doar forma acesteia – intenția, fără a se specifica tipul intenției – intenție directă sau indirectă. [4-12] În cazuri mai rare, în practica judiciară se arată că infrațiunea, prevăzută la art. 155 CP RM, este săvârșită cu intenție directă. [13-16] În acest plan este utilă prezentarea punctului de vedere al lui V. Bujor și V. Guțuleac. Referitor la infrațiunea prevăzută la art. 155 CP RM, acești doctrinari remarcă: „Latura subiectivă a amenințării se caracterizează prin vinovăție intenționată. Făptuitorul își dă seama că amenință victima cu omorul ori cu vătămarea gravă a

integrității corporale sau a sănătății și că amenințarea expusă de el este capabilă să determine apariția temerii victimei cu privire la posibilitatea realizării acestei amenințări, făptuitorul dorind aceasta”. [17] De fapt, acești autori caracterizează intenția directă, nu intenția în general. Însă, o astfel de manieră de descriere a vinovăției subiectului infrafracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM este acceptabilă, dacă luăm în considerare opinia lui B.S. Nikiforov: „A spune că infrafracțiunea este săvârșită intenționat înseamnă: a nu spune totul atunci când este vorba de o infrafracțiune materială (în acest caz este necesar să se explice dacă intenția este directă sau indirectă) și a spune totul atunci când este vorba de o infrafracțiune formală. În acest din urmă caz, o asemenea afirmație înseamnă că subiectul a executat latura obiectivă a infrafracțiunii, fiind conștient de caracterul socialmente periculos al faptei sale”. [18]

Infrafracțiunea, prevăzută la art. 155 CP RM, este o infrafracțiune formală. De aceea, în doctrina penală autohtonă se susține cvasiunanim că intenția directă formează conținutul vinovăției în cazul acestei infrafracțiuni. Acest punct de vedere îl au S. Brînza, V. Stati, I. Arhiliuc. [19, p. 119; 20, p. 498; 21; 22, p. 433], A. Borodac [23, p. 87; 24, p. 327], V. Holban [25, p. 239], A. Barbăneagră [26, p. 306], L. Gîrla și Iu. Tabarcea. [27, p. 159] Însă, această poziție nu este sprijinită unanim. În Codul penal al Federației Ruse [28], răspunderea pentru amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății este prevăzută de art. 119. H.H. Absatarov descrie astfel factorul folitiv al intenției manifestate în cazul acestei infrafracțiuni: „a) dorința de a intimida victima, provocându-i traume psihice și obligând-o să acționeze în conformitate cu voința făptuitorului, care exprimă scopul acestei infrafracțiuni; b) dorința sau admiterea conștientă a posibilelor urmări prejudiciabile secundare, exprimate în vătămarea sănătății victimei în rezultatul amenințării expuse”. [29, p. 17] Această opinie nu poate fi ignorată, datorită faptului că are susținători în practica judiciară a Republicii Moldova.

Spre exemplu, într-o speță, A.A. a fost condamnat, printre altele, conform art. 155 CP RM. În fapt, la 04.07.2014, aproximativ la ora 12.20, acesta a pătruns ilegal în ograda și casa lui R.G. din s. Ocolina, r. Soroca, fără a avea consimțământul victimei. A.A. a refuzat să părăsească domiciliul victimei, neluând în seamă voința acesteia. Dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale, prevăzând urmările ei și *admițând în mod conștient survenirea acestora*, din motivul relațiilor ostile apărute anterior, A.A. a luat cuțitul și a amenințat-o pe R.G. cu omor și cu vătămarea gravă a integrității corporale și a sănătății, existând pericolul realizării acestei amenințări. [30] În altă speță, C.N. a fost condamnat în baza art. 155 CP RM. În fapt, la 20.05.2017, în jurul orei 18.30, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale, prevăzând urmările ei și *admițând în mod conștient*

survenirea acestora, fiind în stare de ebrietate alcoolică avansată, aflându-se la domiciliul comun cu fiul său vitreg minor, în cadrul unui conflict inițiat cu ultimul, având în mână un cuțit, l-a îndreptat în direcția minorului, amenințând că-l va omorî. Amenințarea dată a fost percepută de către victimă ca fiind una reală și pasibilă de realizare. [31] În fine, într-o altă speță, B.V. a fost condamnat conform art. 155 CP RM. În fapt, la 04.05.2004, între orele 10.00-12.00, prin intermediul telefonului, acesta a contactat-o pe S.S. Dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sale, prevăzând urmările ei prejudiciabile și *admițând în mod conștient survenirea acestora*, B.V. a amenințat-o cu omor pe S.S. și pe cei doi copii minori ai ei. În rezultatul amenințării, S.S. s-a speriat, având temerea că aceasta ar putea să fie realizată. [32]

În toate aceste trei spețe, la caracterizarea factorului volitiv al intenției făptuitorului, sunt folosite aceleași cuvinte: „admițând în mod conștient survenirea acestora”. O asemenea expresie ar fi potrivită dacă în Codul penal al Republicii Moldova ar exista o dispoziție de genul art. 473 din Codul penal al Regatului Belgiei: „În cazurile prevăzute la articolele 468, 469, 470 și 471, se aplică pedeapsa (cu reclusiunea) de la cincisprezece la douăzeci de ani, dacă [...] amenințările au cauzat fie o boală ce pare incurabilă, fie o incapacitate de muncă personală pe o perioadă mai mare de patru luni, fie pierderea completă a funcționalității unui organ, fie o mutilare gravă. [...]”. [33] În acest caz, legea prevede că amenințătorul poate admite conștient producerea urmărilor prejudiciabile menționate, deci poate manifesta intenție indirectă. Făcând o comparație, observăm că în art. 155 CP RM nu este specificată nicio urmare prejudiciabilă. Din aceste considerente, respingem punctul de vedere al lui A.A. Kadzaev: „În cazul amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, acțiunea făptuitorului nu trebuie să provoace prejudicii semnificative sănătății victimei. Componenta acestei infrațiuni cuprinde numai cauzarea vătămării ușoare a integrității corporale sau a sănătății victimei. [34] Totuși, din analiza art. 155 CP RM nu rezultă că acesta ar prevedea o asemenea ipoteză. Desigur, este posibil ca, în rezultatul amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, victima să sufere anumite prejudicii de ordin fizic. Însă, nefiind cuprinse de componenta de infrațiune prevăzută la art. 155 CP RM, aceste prejudicii o depășesc. Ele nu pot să constituie semnele constitutive ale componenței date, deci nu joacă niciun rol la calificarea faptei în baza art. 155 CP RM. Dacă prejudiciile respective se produc, ele trebuie reținute în contextul unei alte infrațiuni care formează concurs cu cea prevăzută la art. 155 CP RM.

În consecință, ne afirmăm susținerea pentru punctul de vedere al lui O.M. Obușenko: „Componentele de infrațiuni, săvârșite prin amenințare, sunt formale

și, prin urmare, aceste infrațiuni pot fi comise numai cu intenție directă”. [35] La fel, V.A. Lomako menționează că infrațiunile formale se consumă din momentul săvârșirii faptei prejudiciabile și nu necesită stabilirea urmărilor prejudiciabile. Ca exemplu el prezintă art. 129 din Codul penal al Ucrainei, care prevede răspunderea pentru amenințarea cu omor. V.A. Lomako subliniază că „structura acestei infrațiuni determină ca urmările prejudiciabile să excedă cadrul semnelor necesare ale laturii obiective. Prin urmare, subiectul nu poate dori producerea urmărilor prejudiciabile. Cu toate acestea, circumstanța dată nu exclude forma intenționată a vinovăției. În aceste cazuri, factorul intelectual al intenției cuprinde doar conștientizarea caracterului socialmente periculos al faptei prejudiciabile. În acest caz, subiectul nu poate avea o atitudine psihică față de urmările prejudiciabile. La rândul său, factorul volitiv al intenției este limitat la dorința subiectului de a săvârși fapta prejudiciabilă”. [36, p. 167; 37, p. 149]

M.A. Ovcinnikov ridică întrebarea „dacă este posibil, în cazul săvârșirii amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, ca intenția făptuitorului să se caracterizeze prin admiterea conștientă a acțiunii sale socialmente periculoase sau prin atitudinea indiferentă față de această acțiune. Oamenii de știință consideră că este imposibil, deoarece în această situație nu există o interconexiune necesară dintre cele patru elemente constitutive ale mecanismului psihologic al comportamentului infracțional: necesitate, motiv, scop și faptă. Ansamblul mișcărilor corpului, pentru a putea deveni o faptă completă în timp și spațiu, trebuie să fie în mod necesar legată de un scop ales în mod conștient. Pentru a apărea scopul, este necesar ca acesta să fie precedat de un motiv (îmbold, impuls), care reprezintă o conștientizare a necesității făptuitorului”. [38, p. 146]

Conchidem că intenția indirectă nu este posibilă în cazul infracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM. Această infracțiune nu include urmările prejudiciabile, a căror producere să fie admisă conștient de către făptuitor. Deci, făptuitorul este conștient că acțiunea prejudiciabilă, pe care o comite, nu implică nicio urmare prejudiciabilă. Nu poți admite conștient producerea unor urmări care lipsesc. Nu poți manifesta indiferență față de urmările prejudiciabile care nu există. În cele trei spețe, prezentate anterior în calitate de exemple, nu au fost specificate urmările prejudiciabile pe care făptuitorul le-ar fi admis conștient. Astfel de urmări nu au fost specificate, deoarece ele nici nu au existat. Dorința de a săvârși acțiunea prejudiciabilă este suficientă pentru a caracteriza factorul volitiv al intenției de a săvârși o infracțiune formală.

În altă privință, atunci când caracterizează intenția manifestată în cazul amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății

ții, unii doctrinari menționează condiții de prisos, care nu sunt prevăzute în norma de incriminare. De exemplu, în legătură cu infrațiunea prevăzută la art. 119 din Codul penal al Federației Ruse, L.V. Danelean susține: „Atunci când expune amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, făptuitorul își dă seama de pericolul social al acestei acțiuni, și anume de respingerea, dezaprobarea unui astfel de comportament de către persoane, societate și stat. În plus, făptuitorul își dă seama că prin acțiunea sa expune psihicul victimei la o influențare nedorită de aceasta. În același timp, gradul unei astfel de influențări este atât de mare încât la prima vedere pare să se apropie de tentativa de omor ori de tentativa de vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății. În asemenea condiții, este puțin probabil ca făptuitorul să nu conștientizeze ilegalitatea acțiunii sale. În ipoteza unei amenințări, făptuitorul își dă seama nu doar de indezirabilitatea pierderii unei anumite valori sociale de către victimă, ci și de aptitudinea sa de a influența comportamentul victimei în direcția dorită de el. Această aptitudine își găsește confirmarea în aceea că, în opinia făptuitorului, acesta dispune de toate condițiile pentru săvârșirea tocmai a unei astfel de acțiuni care poate intimida victima”. [39, p. 16-17] Într-un mod la fel de deconcertant se exprimă M.V. Habarova: „Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății poate fi săvârșită numai cu intenție directă. În acest caz, factorul intelectual al intenției presupune: conștientizarea de către făptuitor a caracterului socialmente periculos și ilegal al acțiunii de a obiectiviza în exterior informația care exprimă amenințarea; conștientizarea pericolului real și a posibilității de realizare a amenințării; prevederea pericolului de realizare a amenințării și a perturbării calmului psihologic al victimei. Factorul volitiv presupune manifestarea determinării subiective de a cauza un prejudiciu, precum și dorința de a intimida victima, de a-i provoca temere pentru viața și sănătatea sa și, astfel, de a-i suprima voința”. [40, p. 18]

Analiza art. 17 și 155 CP RM demonstrează că astfel de afirmații nu sunt valabile decât în parte. În ipoteza infrațiunii prevăzute la art. 155 CP RM, factorul intelectual al intenției presupune că făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări, precum și prevede săvârșirea acestei acțiuni. În ceea ce privește factorul volitiv al intenției, acesta presupune că făptuitorul dorește să săvârșească acțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări. Îmbinarea factorului intelectual și a celui volitiv, astfel descrise, conferă substanța intenției de a săvârși infrațiunea prevăzută la art. 155 CP RM, precum și stabilește direcția acestei intenții.

Aplicarea art. 155 CP RM nu depinde de faptul dacă alte persoane, societatea și statul resping sau aprobă comportamentul făptuitorului. Pentru calificarea faptei în baza acestui articol nu contează dacă făptuitorul dispune de toate condițiile pentru a săvârși acțiunea sa. De asemenea, aplicarea art. 155 CP RM nu este condiționată de de potențialitatea acțiunii de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății de a cauza un prejudiciu. Astfel de circumstanțe nu derivă din art. 155 CP RM, sunt neesențiale și nu pot reflecta elocvent intenția manifestată de subiectul infrațiunii prevăzute de acest articol.

Referințe:

1. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. et al. Dreptul penal. Partea generală. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p.
2. MITRACHE, C. Drept penal român. Partea generală. București: Șansa, 1999. 358 p.
3. COPEȚCHI, S., HADÎRCĂ, I. Calificarea infrațiunilor după latura subiectivă. În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”, 2015, nr. 11, p. 61-68.
4. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25.07.2018. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-1468/2018. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11691
5. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 24.10.2018. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-1186/2018. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11912
6. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 06.02.2019. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-429/2019. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12961
7. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 24.07.2019. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-1343/2019. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13948
8. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 17.07.2019. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-1010/2019. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=14135
9. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 08.07.2020. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-984/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16367
10. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25.11.2020. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-1596/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17143

11. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25.11.2020. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1re-109/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17392
12. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 03.02.2021. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-147/2021. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17857
13. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.01.2016. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-224/2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5480
14. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 23.11.2016. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-1787/2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7669
15. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 04.03.2020. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-536/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15523
16. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 20.05.2020. [Accesat: 05.03.2021] Dosarul nr. 1ra-924/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16223
17. БУЖОР, В., ГУЦУЛЯК, В. Иные преступления, посягающие на жизнь и здоровье личности (ст. 155-163 УК РМ). Комментарий. În: Закон и Жизнь, 2011, № 7, p. 4-12.
18. НИКИФОРОВ, Б.С. Субъективная сторона в «формальных» преступлениях. În: Избранное. Москва: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации, 2010. 224 p.
19. BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V. et al. Drept penal. Partea specială. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
20. POALELUNGI, M., DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, T. et al. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
21. BRÎNZA, S. Infrațiunile atipice prevăzute în Capitolul II al părții speciale a Codului penal: analiză de drept penal. În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”, 2014, nr. 3, p. 105-118.
22. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
23. BORODAC, A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p.
24. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003. 836 p.

25. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., GURSCHI, C. et al. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p.
26. BARBĂNEAGRĂ, A., ALECU, GH., BERLIBA, V. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
27. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Том 1. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 p.
28. Уголовный кодекс Российской Федерации. În: Собрание законодательства Российской Федерации, 1996, № 25.
29. АБСАТАРОВ, Х.Х. Угроза убийством или причинением тяжкого вреда здоровью как преступление против личности: уголовно-правовой и криминологический аспекты / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2005. 24 p.
30. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 15.06.2016. [Accesat: 07.03.2021] Dosarul nr. 1ra-1143/2016. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6730
31. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 18.04.2018. [Accesat: 07.03.2021] Dosarul nr. 1ra-536/2018. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10941
32. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 22.09.2020. [Accesat: 07.03.2021] Dosarul nr. 1ra-99/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=16904
33. Codul penal al Regatului Belgiei. [Accesat: 07.03.2021] Disponibil: codex-penal.just.ro/laws/Cod-Penal-Belgia-RO.html
34. КАДЗАЕВ, А.А. Квалифицированный вид угрозы убийством или причинения тяжкого вреда здоровью. În: Юридический факт, 2018, № 27, p. 7-10.
35. ОБУШЕНКО, О.М. Суб’єктивна сторона кримінальної погрози. În: Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2015, № 2, p 219-226.
36. БАУЛІН, Ю.В., БОРИСОВ, В.І., ТЮТЮГІН, В.І. та ін. Кримінальне право України: Загальна частина / За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Харків: Право, 2010. 456 p.
37. АЛЕКСАНДРОВ, Ю.В., АНТИПОВ, В.І., ВОЛОДЬКО, М.В. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина / За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. Київ: Атіка, 2009. 408 p.

38. ОВЧИННИКОВ, М.А. Угроза убийством или причинением тяжкого вреда здоровью: уголовно-правовой и криминологический анализ / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2007. 218 р.
39. ДАНЕЛЯН, Л.В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика угрозы убийством или причинением тяжкого вреда здоровью / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тюмень, 2011. 23 р.
40. ХАБАРОВА, М.В. Угроза убийством или причинением тяжкого вреда здоровью: уголовно-правовой и криминологический аспекты / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Краснодар, 2006. 24 р.

SEMNELE SECUNDARE ALE LATURII SUBIECTIVE ÎN CAZUL AMENINȚĂRII CU OMOR ORI CU VĂTĂMAREA GRAVĂ A INTEGRITĂȚII CORPORALE SAU A SĂNĂTĂȚII: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE

Angheluță Mihaela,
doctorandă,
Universitatea de Stat din Moldova

The motives of the offense, provided in art. 155 of the Criminal Code, can be among the most varied. As for the hooligan motives, they cannot be the basis of the offense provided in art. 155 of the Criminal Code. The material interest may constitute the motive of the offense provided in art. 155 of the Criminal Code, if, in exchange for a material remuneration, the perpetrator executes the order of threatening murder or severe bodily injury or damage to health. The purpose of intimidating the victim is the primary purpose of the offense provided in art. 155 of the Criminal Code. The ultimate purpose of this offense is to suppress or diminish the victim's ability to make decisions and express opinions. These two purposes have a binding character in the case of the offense provided in art. 155 of the Criminal Code, as they are among the necessary and sufficient conditions for an action to be considered a threat.

Keywords: the threatening murder or severe bodily injury or damage to health; the motive of the offense; the purpose of the offense; the purpose of intimidating the victim.

Achiesăm la cele afirmate de M. Ștefănoaia: „Vinovăția nu trebuie confundată cu latura subiectivă din conținutul constitutiv al infrațiunii [...] vinovăția se integrează în latura subiectivă, dar nu se identifică cu aceasta (deși la cele mai multe infrațiuni vinovăția este suficientă pentru întregirea laturii subiective)”. [1, p. 303] V. Păvăleanu menționează la rândul său: „Latura subiectivă a infrațiunii cuprinde în structura sa pe lângă vinovăție și unele elemente secundare cum sunt mobilul și scopul”. [2, p. 143] Aceste puncte de vedere ne determină să susținem că latura subiectivă a infrațiunii, prevăzute la art. 155 CP RM, include, pe lângă vinovăție, alte două semne constitutive, care sunt secundare – motivul și scopul.

Cât privește noțiunea de motiv (mobil) al infrațiunii, A. Ungureanu o definește astfel: „Mobilul infrațiunii este un impuls lăuntric ce îl determină pe făptuitor să ia o hotărâre infracțională și să o înfăptuiască”. [3, p. 95] Așadar, motivul infrațiunii este imboldul care apare în conștiința făptuitorului înainte de

săvârșirea infracțiunii, fiind determinat de anumite necesități ale acestuia, pe care făptuitorul intenționează să le satisfacă pe calea săvârșirii infracțiunii. În art. 155 CP RM nu este specificat niciun motiv, astfel că lista motivelor posibile ale infracțiunii, prevăzute de acest articol, este una deschisă. În doctrina penală sunt exprimate diverse opinii privitoare la motivele amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. De exemplu, S. Brînza menționează în legătură cu această infracțiune: „Motivele [...] pot fi variate. Cel mai des, motivul se exprimă în răzbunare [...]”. [4] O listă mai largă de motive este prezentată de P.N. Levin: „Răzbunarea, gelozia, motivele huliganice, ostilitatea personală etc. pot fi motive ale amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății”. [5, p. 21-22] V.V. Șablâstâi numește următoarele motive ale amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății: relațiile de ostilitate personală; răzbunare; gelozie; motivele huliganice; interesul material. [6]

Cât privește motivele huliganice, avem rezerve privind posibilitatea evoluării acestora ca motive ale infracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM. Amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății este absorbită de infracțiunea de huliganism (art. 287 CP RM). În acest caz, motivele huliganice reprezintă motivul infracțiunii date. Nu poate fi concepută o ipoteză în care motivele huliganice reprezintă motivul amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, iar această amenințare să nu fie absorbită de infracțiunea de huliganism. Referitor la interesul material, acesta poate constitui motivul infracțiunii, prevăzute la art. 155 CP RM, în cazul în care, în schimbul unei remunerații materiale, făptuitorul execută comanda de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Nu vorbim despre interesul material care stă la baza unor infracțiuni complexe (tâlhărie, șantaj etc.) care includ în structura lor amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. În astfel de cazuri, interesul material este motivul acestor infracțiuni complexe, nu al infracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM.

Așa cum s-a putut vedea mai sus, P.N. Levin și V.V. Șablâstâi consideră ostilitatea personală motiv al amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. În context suntem de acord cu cele afirmate de O.M. Obușenko: „Fiecare fapt de manifestare a ostilității personale trebuie să aibă propriul motiv, care urmează a fi stabilit în procesul de înfăptuire a justiției. [...] Pentru amenințările infracționale sunt caracteristice motivele condiționate de ostilitatea personală a făptuitorului față de victimă. Astfel de motive se caracterizează printr-un efect provocator considerabil asupra conștiinței victi-

melor, le provoacă o preocupare profundă pentru siguranța proprie [...]; exprimă, de asemenea, un grad sporit de individualism. Cu toate acestea, motivele, condiționate de ostilitatea personală a făptuitorului față de victimă, nu pot avea efect de agravare a răspunderii pentru amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Deoarece au un conținut asocial pronunțat, combinând egocentrismul și cinismul comportamentului, asemenea motive trebuie luate în considerare la stabilirea pedepsei”. [7] H.H. Absatarov consideră, la fel, că ostilitatea personală este terenul propice pentru generarea motivelor ce pot sta la baza amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Acest autor distinge patru grupe de factori ce determină apariția motivelor amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, printre care se regăsește ostilitatea personală. [8, p. 161] În concluzie, motivul infrațiunii, prevăzute la art. 155 CP RM, nu trebuie confundat cu cauza săvârșirii acestei infrațiuni. O astfel de cauză poate avea semnificație sub aspect criminologic, însă nu poate fi inclusă în structura componenței infrațiuni prevăzute la art. 155 CP RM.

Având în vedere prevederea de la lit. d) alin. (1) art. 77 CP RM, săvârșirea infrațiuni din motive de ură socială, națională, rasială sau religioasă ar putea fi luată în considerare la stabilirea pedepsei prevăzute la art. 155 CP RM. Se precizează schimbarea acestei stări de lucruri. Astfel, conform unui proiect de lege (în continuare – Proiectul nr. 2838/2016), Codul penal ar urma să fie completat cu art. 155¹ „Amenințarea bazată pe o motivație rasistă și xenofobă” cu următorul cuprins: „Amenințarea, inclusiv prin intermediul unui sistem informatic, cu săvârșirea unei infrațiuni grave, a unor persoane pentru motivul apartenenței la un grup care se identifică prin rasă, culoare, ascendență, naționalitate ori origine etnică, precum și religie, dacă este folosită ca pretext pentru oricare dintre aceste motive, sau a unui grup de persoane care se distinge prin una dintre aceste caracteristici dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări”. [9] Într-un alt proiect (în continuare – Proiectul nr. 2711/2015) se intenționează operarea unor modificări în art. 155 CP RM: alineatul unic să devină alineatul (1); alineatul (2), nou introdus, să aibă următorul cuprins: „Aceeși faptă săvârșită din motive de prejudecată, dispreț sau ură se pedepsește cu amendă de la 400 la 600 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 200 la 240 de ore, sau cu închisoare de la 2 la 4 ani.” [10]

Analizând ambele aceste inițiative legislative, V. Stati a propus „excluderea din Proiectul nr. 2838/2016 a art. 155¹ CP RM și completarea art. 155 CP RM cu un alineat aparte în care să fie incriminată amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, săvârșită din motive

de prejudecată, dispreț sau ură. Tocmai astfel de motive (și nu motivul apartenenței la un grup care se identifică prin rasă, culoare, ascendență, naționalitate ori origine etnică, precum și religie) trebuie să constituie temeiul agravării răspunderii potrivit proiectatului alin. (2) art. 155 CP RM. Aceasta deoarece, conform [...] Proiectului nr. 2711/2015 [...], ipoteza săvârșirii infrafracțiunii din motive de prejudecată, dispreț sau ură urmează a fi prevăzută la alin. (2) art. 155 CP RM. Potrivit acestui din urmă proiect, noțiunea „motive de prejudecată, dispreț sau ură” își găsește definirea la art. 134¹⁴ CP RM. În contrast, în Proiectul nr. 2838/2016, nu este definită noțiunea „motivul apartenenței la un grup care se identifică prin rasă, culoare, ascendență, naționalitate ori origine etnică, precum și religie”. Aceasta dezavantajează Proiectul nr. 2838/2016, făcându-l mai puțin adaptat necesităților de interpretare și aplicare a legii penale”. [11]

Într-adevăr, în Proiectul nr. 2711/2015 se propune completarea Codului penal cu art. 134¹⁴ „Motive de prejudecată, dispreț sau ură” cu următorul cuprins: „Prin motive de prejudecată, dispreț sau ură se înțeleg raționamente ale făptuitorului determinate de atitudinea ostilă a acestuia generată din motive, fie ele reale sau percepute ca fiind reale, de rasă, culoare, origine etnică, națională sau socială, cetățenie, sex, avere, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice, apartenență sau neapartență la un grup, naștere sau descendență, dizabilitate, sănătate, vârstă, orientare sexuală, identitate de gen, sau față de persoanele care acordă suport persoanelor ce pot fi individualizate printr-un asemenea criteriu sau se asociază cu acestea.” [10] Definirea noțiunii „motive de prejudecată, dispreț sau ură” în textul legii penale este importantă atât pentru a se asigura aplicarea uniformă a răspunderii penale pentru amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, săvârșită din motive de prejudecată, dispreț sau ură, cât și pentru a califica această faptă în corespundere cu principiul legalității. Din acest punct de vedere, Proiectul nr. 2711/2015 este mai reușit decât Proiectul nr. 2838/2016.

Definirea noțiunii „motive de prejudecată, dispreț sau ură” în textul Codului penal al Republicii Moldova nu ar putea să constituie o garanție absolută împotriva încălcării principiului legalității la aplicarea art. 155 CP RM. Pentru a spori gradul de respectare a acestui principiu, propunem ca, odată cu completarea art. 155 CP RM cu alineatul (2) (care ar prevedea răspunderea pentru amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, săvârșită din motive de prejudecată, dispreț sau ură), să se modifice art. 346 CP RM. În prezent, dispoziția acestui articol permite o interpretare prea largă: „Acțiunile intenționate (evid. ns.), îndemnurile publice, inclusiv prin intermediul mass-media, scrise și electronice, îndreptate spre ațâțarea vrajbei, diferențierii sau

dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase, spre înjosirea onoarei și demnității naționale (evid. ns.), precum și limitarea, directă sau indirectă, a drepturilor ori stabilirea de avantaje, directe sau indirecte, cetățenilor în funcție de apartenența lor națională, etnică, rasială sau religioasă”. Referitor la textul evidențiat, prezintă interes părerea lui S. Brînza și V. Stati: „Acțiunile săvârșite inclusiv prin intermediul mass-media, scrise sau electronice [...] presupun, după caz: hărțuire; proferarea unor cuvinte de ocară, care adoptă de obicei o formă licențioasă; gesturi cinice; scuipatul în față; pălmuire; prezentarea indecentă a imaginii victimei pe hârtie sau pe alt suport, etc.” [12, p. 1043] Întrucât lista acestor exemple nu este limitativă, acțiunile date se pot exprima în amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Astfel, există pericolul ca alin. (2) art. 155 și art. 346 CP RM să se aplice pentru aceeași faptă, și anume pentru acțiunile intenționate, inclusiv prin intermediul mass-media, scrise și electronice, îndreptate spre ațâțarea vrajbei, diferențierii sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase, dacă aceste acțiuni se exprimă în amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări. Pentru a preveni asemenea efecte nocive, considerăm că soluția este completarea dispoziției art. 346 CP RM – după cuvintele „Acțiunile intenționate” de introdus textul „(cu excepția faptei prevăzute la alin. (2) art. 155 din prezentul cod)”. În acest fel, va fi prevenită aplicarea alin. (2) art. 155 și art. 346 CP RM pentru aceeași faptă.

În continuare urmărim să examinăm scopul infrafracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM. Caracterizând scopul ca semn secundar al laturii subiective a infrafracțiunii, A. Ungureanu menționează: „Scopul infrafracțiunii este finalitatea urmărită de făptuitor prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală”. [3, p. 95] Așadar, în esență, scopul infrafracțiunii este schimbarea în realitatea obiectivă, pe care făptuitorul urmărește să o obțină în rezultatul săvârșirii infrafracțiunii. În art. 155 CP RM nu este specificat niciun scop al infrafracțiunii. O situație similară se atestă în art. 119 din Codul penal al Federației Ruse. În context, A.A. Kadzaev afirmă: „Scopul amenințării nu este stabilit în lege. Aceasta înseamnă că acesta nu contează pentru a califica o faptă în baza art. 119 din Codul penal al Federației Ruse”. [13] În articolele similare din legile penale ale unor state, dimpotrivă, este indicat scopul infrafracțiunii. De exemplu, alin. (1) § 107 din Codul penal al Republicii Austria prevede răspunderea pentru „fapta persoanei care amenință cu producerea unui pericol grav o altă persoană, în scopul de a-i provoca teamă și neliniște”. [14] Faptul, că în art. 155 CP RM nu este menționat expres scopul infrafracțiunii, nu înseamnă în mod automat că acest semn secundar al laturii subiective nu ar putea avea un caracter obligatoriu. Putem face analogia cu

infrațiunile săvârșite prin sustragere. În cazul acestora, scopul de cupiditate, deși nu este indicat în norma penală, are un caracter obligatoriu.

Înainte de a stabili dacă este obligatoriu scopul infrațiunii prevăzute la art. 155 CP RM, este necesar să fie determinat conținutul acestui scop. În practica judiciară, uneori, intenția de a comite infrațiunea analizată este confundată cu scopul acesteia. Aceasta o demonstrează sintagmele folosite în unele spețe: „scopul amenințării cu omor și cu vătămarea gravă a integrității corporale” [15]; „scopul amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății” [16]; „scopul amenințării cu omor”. [17] O astfel de confundare este nejustificată. Vinovăția și scopul sunt semne de sine stătătoare ale laturii subiective a infrațiunii. Aceste două semne se pot intercondiționa, însă nu sunt interschimbabile. Scopul nu poate înlocui vinovăția, și viceversa – vinovăția nu poate înlocui scopul. Dorința de a amenința victima cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății reprezintă factorul volitiv al intenției de a săvârși infrațiunea prevăzută la art. 155 CP RM. Din această cauză, nu este întemeiat a se susține că infrațiunea dată are scopul amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Într-o speță din practica judiciară se afirmă că scopul infrațiunii, prevăzute la art. 155 CP RM, este „scopul omuciderii cu premeditare”. [18] Un astfel de scop nu este posibil în cazul infrațiunii analizate. Cauza o constituie incompatibilitatea intenției de a comite infrațiunea, prevăzută la art. 155 CP RM, cu intenția de a comite infrațiunea prevăzută la art. 145 CP RM. Subiectul infrațiunii, prevăzute la art. 155 CP RM, îi transmite victimei informația prin care o amenință cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. Însă aceasta nu înseamnă deloc că subiectul dat dorește să omoare victima ori să-i cauzeze vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.

Situația reală este descrisă de Iu.A. Jdanov. Referitor la infrațiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, acest doctrinar menționează: „Subiectul urmărește un scop secundar legat de manipularea victimei, care este ascuns după un scop primar de provocare victimei a unui rău (pe care subiectul nu dorește să-l provoace cu adevărat)”. [19] S. Brînza susține: „În ipoteza amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, făptuitorul are posibilitatea reală să-și realizeze amenințarea și să săvârșească acțiuni concrete în direcția dorită, însă decide benevol să nu le săvârșească, deși are pentru aceasta toate condițiile favorabile”. [4] Așadar, în cazul infrațiunii prevăzute la art. 155 CP RM, afirmația făptuitorului, cum că dorește să omoare victima ori să-i cauzeze vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, este doar un camuflaj după care se as-

cunde scopul veritabil al infrațiunii analizate, scop ce presupune manipularea, manevrarea, influențarea victimei.

Neluarea în considerare a caracterului complex al infrațiunii este o altă eroare admisă în practica judiciară la stabilirea scopului infrațiunii prevăzute la art. 155 CP RM. De exemplu, într-o speță, în care s-a aplicat art. 155 și 173 CP RM, s-a ajuns la concluzia că scopul amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății constă în „scopul de obținere a favorurilor sexuale”. [20] Un astfel de scop poate apărea doar în contextul infrațiunii prevăzute la art. 173 CP RM. A.A. Kadzaev afirmă: „Dacă amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății reprezintă metoda de săvârșire a unei infrațiuni, atunci ea este, de regulă, cuprinsă de componența infrațiunii respective. Ca exemplu poate fi menționată amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății în scopul săvârșirii violului, a sustragerii etc.” [17] În cadrul unor infrațiuni complexe, amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății poate îndeplini rolul de modalitate normativă a acțiunii adiacente din cadrul faptei prejudiciabile. Contează ca această acțiune adiacentă să fie săvârșită până la consumarea acțiunii (inacțiunii) principale. La fel, este necesar ca acțiunea adiacentă de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății să fie comisă în scopul de a asigura săvârșirea acțiunii (inacțiunii) principale. Scopul de a asigura săvârșirea acțiunii (inacțiunii) principale nu poate reprezenta scopul infrațiunii prevăzute la art. 155 CP RM. Cauza o constituie faptul că aceeași amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății nu poate să aibă concomitent două calități diferite: 1) infrațiune; 2) parte a unei infrațiuni. Această cerință rezultă din art. 118 CP RM.

În doctrina penală, există diverse păreri referitoare la scopul infrațiunii de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății. S. Brînza susține: „Cel mai des, scopul se exprimă în schimbarea conduitei victimei în interesul făptuitorului”. [4] Conform opiniei lui P.N. Levin, „semnul obligatoriu al laturii subiective a amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății este scopul de intimidare a victimei”. [5, p. 22] Din punctul de vedere al lui A.A. Kadzaev, „în cazul amenințării omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, acțiunea este săvârșită în scopul de a intimida victima, de a exercita un efect intimidant asupra acesteia”. [4] Potrivit părerii lui A.G. Bezverhov și Iu.S. Norvartean, „scopul amenințării este de a efectua asupra victimei astfel de acțiuni care îi vor provoca sentimente de anxietate și îngrijorare pentru siguranța personală, precum și de a aduce victima într-o stare de temere pentru viața sau sănătatea sa”. [21] L.V. Danelean

numește ca scop al amenințării omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății „suprimarea libertății de exprimare a voinței [...] prin provocarea victimei a sentimentului de temere și îngrijorare pentru viața și sănătatea sa”. [22, p. 16-17] V.V. Șablâstâi susține că „scopul amenințării cu omor poate avea un conținut variat, însă întotdeauna scopul final al făptuitorului va fi legat cu aspirația de a perturba echilibrul psihic al victimei pentru a-i domina voința. [...] Sarcina urmăririi penale și a examinării judecătorești este de a stabili scopul primar – scopul de a intimida victima. Absența acestui scop exclude calificarea faptei conform art. 129 din Codul penal al Ucrainei”. [23, p. 12]

În practica judiciară, scopul infrafracțiunii, prevăzute la art. 155 CP RM, este descris prin formulări similare: „scopul de intimidare a victimei și pentru a-i provoca o stare de temere și frică pentru viața și integritatea corporală” [24]; „scopul de a schimba conduita victimei” [25]; „scopul intimidării și influențării psihice a victimei” [26]; „scopul ca acțiunile sale (adică ale făptuitorului – *n.a.*) infrafracționale să nu fie descoperite” [27]. Astfel, în unele dintre aceste cazuri, este menționat doar scopul primar, în alte cazuri – doar scopul final.

Considerăm că, în cazul infrafracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM, este necesară prezența scopului de intimidare a victimei. Despre aceasta ne vorbește sintagma „dacă a existat pericolul realizării acestei amenințări” din art. 155 CP RM. Dacă victima nu ar percepe amenințarea ca fiind realizabilă, ea nu s-ar intimida și nu i-ar apărea temerea pentru viața sau sănătatea sa. Ca urmare, ar lipsi temeiul aplicării art. 155 CP RM. Însă, intimidarea victimei nu poate fi un scop în sine al infrafracțiunii prevăzute de acest articol. Scopul final al făptuitorului este de a afecta parțial sau deplin capacitatea victimei de a lua decizii și de a-și exprima opiniile. Cu alte cuvinte, făptuitorul urmărește să suprimă sau să diminueze capacitatea victimei de a lua decizii și de a-și exprima opiniile. În acest mod, făptuitorul urmărește să modifice conduita victimei în interesul său. Cele sus-menționate demonstrează că scopul de a intimida victima reprezintă scopul primar al infrafracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM. Scopul final al acestei infrafracțiuni este cel de a suprima sau a diminua capacitatea victimei de a lua decizii și de a-și exprima opiniile. Aceste două scopuri au un caracter obligatoriu în cazul infrafracțiunii prevăzute la art. 155 CP RM, întrucât ele se numără printre condițiile necesare și suficiente pentru ca o acțiune să fie considerată amenințare.

O.M. Obușenko exprimă o opinie interesantă: „Din conținutul art. 129 din Codul penal al Ucrainei se desprinde în mod evident că, pentru calificarea unei fapte ca amenințare cu omor, nu are importanță orientarea pozitivă sau negativă a acestei amenințări. [...] Orientarea antisocială a amenințării cu omor se păstrează chiar și atunci când, prin amenințare, subiectul urmărește să obțină de la victimă

un comportament socialmente util (de exemplu, să nu mai abuzeze de alcool, să depună eforturi pentru a depăși dependența de droguri, să revină în familia pe care a abandonat-o etc.). Merită atenție și situația în care amenințarea cu omor este expusă pentru a contracara săvârșirea unei infrafracțiuni”. [7] Într-adevăr, încărcătura etică – pozitivă sau negativă – a scopului infrafracțiunii, prevăzute la art. 155 CP RM, nu poate influența asupra calificării unei fapte în baza acestui articol. Indiferent de această încărcătură, dacă fapta întrunește semnele infrafracțiunii, prevăzute la art. 155 CP RM, acest articol va trebui să fie aplicat. Astfel, într-o speță, instanța de apel a stabilit, că în fapta lui S.R., care îndeplinea atribuțiile de colaborator operativ al serviciului de pază particulară, nu se regăsește latura subiectivă a infrafracțiunii prevăzute de art. 155 CP RM, manifestată prin intenție directă, deoarece, unicul scop al acestuia a fost de a restabili ordinea, obligație ce îi revenea în virtutea atribuțiilor de serviciu. Împușcătura, efectuată în aer de către S.R., a avut drept scop calmarea persoanelor agresive. [28] Situații de o asemenea natură trebuie examinate prin prisma art. 35 CP RM: „Se consideră cauze care înlătură caracterul penal al faptei: a) legitima apărare; b) reținerea infractorului; c) starea de extremă necesitate; d) constrângerea fizică sau psihică; e) riscul înțemeiat; f) executarea ordinului sau dispoziției superiorului”. Dacă acțiunea făptuitorului presupune prezența oricărei cauze ce înlătură caracterul penal al faptei, atunci, indiferent de încărcătura etică – pozitivă sau negativă – a scopului acțiunii săvârșite, nu va putea fi aplicat art. 155 CP RM.

Referințe:

1. ȘTEFĂNOAIA, M. Drept penal: partea generală. Vol. I. București: Universul Juridic, 2020. 619 p.
2. PĂVĂLEANU, V. Drept penal general: conform noului Cod penal. București: Universul Juridic, 2012. 503 p.
3. UNGUREANU, A. Drept penal român. Partea generală. București: Lumina Lex, 1995. 463 p.
4. BRÎNZA, S. Infrafracțiunile atipice prevăzute în Capitolul II al părții speciale a Codului penal: analiză de drept penal. În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”, 2014, nr. 3, p. 105-118.
5. ЛЕВИН, П.Н. Уголовная ответственность за угрозу убийством или причинением тяжкого вреда здоровью / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2007. 26 p.
6. ШАБЛИСТИЙ, В.В. Місце мети в ознаках, що характеризують зміст суб’єктивної сторони складу погрози вбивством. În: Актуальні про-

- блеми розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: Всеукраїнська наук.-прак. конф. (30 жовтня 2009 р., м. Запоріжжя). Ч. II. Запоріжжя, 2009, р. 258-260.
7. ОБУШЕНКО, О.М. Суб’єктивна сторона кримінальної погрози. În: Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2015, № 2, р 219-226.
 8. АБСАТАРОВ, Х.Х. Угроза убийством или причинением тяжкого вреда здоровью как преступление против личности: уголовно-правовой и криминологический аспекты / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2005. 193 р.
 9. Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2838>
 10. Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Disponibil: http://particip.gov.md/public/documente/131/ro_2711_Proiect-delege-hate-crime-actuala.pdf
 11. STATI, V. Despre posibilele implicații ale ratificării de către Republica Moldova a Protocolului adițional la Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică. În: Актуальные научные исследования в современном мире: XVI Международная научная конференция (26-27 сентября 2016 г., Переяслав-Хмельницкий). Сборник научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2016, Вып. 9, ч. 5, р. 120-128.
 12. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 р.
 13. КАДЗАЕВ, А.А. Квалифицированный вид угрозы убийством или причинения тяжкого вреда здоровью. În: Юридический факт, 2018, № 27, р. 7-10.
 14. Codul penal al Republicii Austria. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Austria-RO.htm>
 15. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 28.01.2020. [Accesat: 10.03.2021] Dosarul nr. 1ra-36/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15190
 16. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16.12.2020. [Accesat: 10.03.2021] Dosarul nr. 1ra-2083/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17492
 17. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 25.11.2020. Dosarul nr. 1ra-1596/2020. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17143

18. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 17.11.2020. Dosarul nr. 1ra-1082/2020. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17443
19. ЖДАНОВ, Ю.А. Уголовно-правовая попытка защиты личности от психического насилия. În: Пробелы в российском законодательстве, 2014, № 1, p. 158-160.
20. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16.12.2020. [Accesat: 10.03.2021] Dosarul nr. 1ra-1635/2020. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17647
21. БЕЗВЕРХОВ, А.Г., НОРВАРТЯН, Ю.С. Соотношение категорий «насилие» и «угроза» в современном уголовном праве России. În: Вестник СПбГУ. Право, 2018, Т. 9. Вып. 4, p. 522-534.
22. ДАНЕЛЯН, Л.В. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика угрозы убийством или причинением тяжкого вреда здоровью / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тюмень, 2011. 23 p.
23. ШАБЛИСТИЙ, В.В. Кримінальна відповідальність за погрозу вбивством / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Дніпропетровськ, 2010. 20 p.
24. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 21.01.2020. Dosarul nr. 1ra-114/2020. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=1514
25. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 03.02.2021. Dosarul nr. 1ra-147/2021. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17857
26. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 06.05.2020. Dosarul nr. 1ra-649/2020. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15924
27. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 19.12.2017. Dosarul nr. 1ra-1453/2017. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10127
28. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16.03.2016. Dosarul nr. 1ra-667/2016. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5861

RĂSPUNDEREA PENALĂ A PARTICIPANȚILOR LA COMITEREA INFRAȚIUNILOR CONTRA VIEȚII ȘI SĂNĂTĂȚII PERSOANEI

Arcer Alexandru,

Doctorand al Universității de Strat din Moldova
Procuror în Procuratura municipiului Chișinău,
Oficiul Rîșcani

This article is devoted to the study of the institution of criminal liability of the participants in the commission of crimes against the life and health of the person. Such an approach is priority-permissive because the crimes against life and health of the person represent the group of crimes provided in Chapter II of the Special Part of the Criminal Code of the Republic of Moldova, and are socially dangerous acts, committed intentionally or recklessly. endangering - exclusively or mainly - social relations regarding the life and health of the person. And in this context, the present study tries to reflect the idea that if, however, several people contribute (material or moral) to the commission of a crime against the life and health of the person, ie the result of the criminal activity is the product of the cooperation of all these people, we are in the presence of a criminal participation. Therefore, some conclusions and recommendations were formulated to help resolve disputes regarding the application of criminal liability to participants in the commission of crimes against life and health of the person.

Keywords: Crime against the life and health of the person, criminal participation, act of murder, criminal activity, criminal liability, infraction of author .

Viața și sănătatea constituie valorile sociale care desemnează atributele principale ale persoanei. [1, p. 35] Viața persoanei reprezintă existența socială a acesteia, adică realizarea posibilității de a participa la relațiile sociale, de a-și exercita drepturile și interesele și de a-și executa obligațiile. Dintre toate atributele inerente oricărei persoane cel mai important este viața. Toate celelalte atribute ale persoanei - sănătatea, libertatea, cinstea, demnitatea etc. - își pierd sensul și semnificația o dată cu supriunierea vieții persoanei. [2, p. 20]

Alături de viața persoanei, o altă valoare socială, care reprezintă obiectul juridic generic al infrațiunilor analizate, este sănătatea persoanei. După cum afirmă autorii Brînză S. și Stati V., din perspectiva apărării juridico-penale, sănătatea persoanei nu trebuie înțeleasă în sens îngust, ca rezultat, bun sau rău, al funcționării organismului omenesc. [3, p. 146]

În legătură cu subiectul examinat în lucrare, ar fi cazul de abordat, în primul rând, aspectul general al tipologiei infrațiunilor contra vieții și sănătății

persoanei, care poate fi prezentată astfel: 1) infracțiuni contra vieții persoanei (art. 145-150 din CP al RM[4]); 2) infracțiuni contra sănătății persoanei (art. 151-153, 156,157 din CP al RM[4]); 3) infracțiuni care pun în pericol viața și sănătatea persoanei (art. 154,155,158-163 din CP al RM[4]).

Și aici intervenim cu ideea că răspunderii penale în baza articolelor menționate supra (articolele ce vizează infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei), sunt supuse anumite persoane, care nemijlocit realizează elementul material al infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei - subiecți activi ai infracțiunii.

De regulă, subiectul infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei poate fi orice persoană fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit vârsta răspunderii penale: 14 ani (art. 145, 147, 151 din CP al RM; alin. (2) al art. 152 din CP al RM) sau 16 ani (în celelalte cazuri, inclusiv și art 163 al CP al RM). Totuși, la calificarea unor infracțiuni legea cere ca subiectul să aibă o anumită calitate: mama victimei (art. 147 din CP al RM); persoana care nu are studii medicale superioare speciale (lit. b) alin. (1) art. 159 din CP al RM și lit. b) din alin. (2) al art. 160 din CP al RM); medic (art. 161 din CP al RM); persoana care, în virtutea legii sau a regulilor speciale, era obligată să acorde ajutor unui bolnav (art. 162 din CP al RM) etc.

Deci, conform alin.(1) art. 42 din CP al RM, participanții sînt persoanele care contribuie la săvîrșirea unei infracțiuni în calitate de autor, organizator, instigator sau complice. Aici adăugăm și faptul că acest mod de clasificare a participanților la infracțiune, ținând seama de caracterul participării sau de funcția îndeplinită, este recunoscut de legislațiile penale ale majorității statelor, cu toate că nu cuprinde întotdeauna aceleași patru categorii de participanți. Codurile penale ale României, Franței, Germaniei recunosc ca participanți la infracțiune: autorul (coautorul), complicele, instigatorul. Noțiunea de organizator o includ doar în unele componente aparte. [5, p. 190]

De exemplu, Codul penal francez reglementează la capitolul „Responsabilitatea penală” răspunderea penală a persoanei fizice (art. 121-1), apoi a persoanei juridice (art. 121-2), vinovăția (121-3) și doar apoi participația (art. 121-4; 121-6; 121-7). Iar Codul penal german sistematizează participația la §§25-31.

Ținându-se cont de gradul lor de participare la infracțiune, participanții pot fi clasificați în: principali și secundari. Spre exemplu, art. 26 din Codul penal chinez (1997) stabilește că “organizatorul, conducătorul grupului criminal este infractor principal”. [6, p. 28] O asemenea clasificare, deși nu este prevăzută direct în legea penală a Republicii Moldova, are importanță practică, dat fiind

faptul că ajută instanța de judecată la stabilirea rolului real al fiecăruia dintre participanți și în acest temei se realizează principiul individualizării pedepsei.

Pentru a clasifica participații la infrațiune, Semernea N. îmbină cele două criterii de bază - caracterul participării și gradul de participare - și propune o clasificare în două etape:

- în prima etapă, toți participanții sunt împărțiți în organizatori și neorganizatori;
- în a doua etapă, subgrupul rămas se clasifică în autori, instigatori și complici. [7, p. 134]

Această clasificare a participanților este discutabilă, deoarece, în primul rând, nu reiese nemijlocit din lege și în al doilea rând, construcția pe baza unui temei dublu este inacceptabilă. În plan logic, clasificarea concomitentă pe baza a două criterii este imposibilă.

Actualmente, clasificarea cea mai răspândită, care reiese nemijlocit din lege, este cea făcută conform criteriului caracterului de participare la infrațiune, adică al rolului exterior, obiectiv, îndeplinit de către fiecare dintre participanți în procesul săvârșirii unei infrațiuni, dat fiind faptul că doar așa poate fi găsită deosebirea dintre organizator, instigator, complice și autor și a componentelor infrațiunilor incriminate lor.

În unele repere ale practicii judiciare, precum este cauza penală care a fost mediatizată, de învinuire a lui Ignat Aurel Ion și Pîrgaru Mihail Veaceslav, de comiterea infrațiunilor, prevăzute de art. 44, art. 151 alin.(4) Cod penal și art. 287 alin. (2) lit. b) Cod penal, instanța de judecată a reținut că nu a fost probat în modul stabilit de lege faptul participației simple la vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă pentru viață și care a provocat decesul vicitmei, motivînd că nici la materialele cauzei și nici în cadrul cercetării judecătorești nu au fost prezentate probe ce ar confirma comiterea infrațiunii prevăzute de art. 44, 151 alin. (4) Cod penal de către Ignat Aurel și Pîrgaru Mihail, aceștea fiind achitați de instanța de fond. Acuzatorul de stat considerînd că în cadrul urmăririi penale au fost administrate suficiente probe care demonstrează vinăvătia acestora, sentința fiind contestată cu apel. [20]

Într-un alt context, tot aici se cere de menționat că avînd ca punct de plecare articolul 151 CP, enunțat în alineatul anterior, consemnăm că participația penală este posibilă sub orice formă: participație preordinată sau participație spontană; participație anterioară sau participație concomitentă; participație înlesnitoare sau participație necesară; participație determinabilă sau participație indeterminabilă; participație simplă sau participație complexă etc. Conform lit.k) alin.(2) art.151 CP RM, răspunderea se agravează în prezența a două forme legale de par-

ticipație, nominalizate în art.43 CP RM: grupul criminal organizat sau organizația criminală. Aplicarea acestei agravante exclude (în virtutea prevederii de la alin. (2) art.77 CP RM), reținerea la stabilirea pedepsei a circumstanței agravante specificate la lit.c) alin.(1) art.77 CP RM: „săvârșirea infrațiunii prin orice formă de participație”. Este notabil că în art.152 CP RM nu există o agravantă similară cu cea de la lit.k) alin.(2) art.151 CP RM. În cazul participației complexe, contribuția participanților se poate concretiza în oricare din formele menționate în art.42 CP RM. În această privință, este relevantă următoarea speță: la 11.08.2006, G.A. a fost condamnat în baza art.42 și lit.d), h) alin.(2) art.151 CP RM. În fapt, la 12.05.2006, aflându-se, în stare de ebrietate, în casa lui I.C. din or. Otaci, raionul Ocnița, din intenții huliganice, G.A. a instigat o altă persoană să-i aplice lui V.Z. multiple lovituri în diferite părți ale corpului. În rezultat, lui V.Z. i s-a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale și a sănătății [21]. Cu această ocazie, menționăm că, în acord cu criteriile generale de individualizare a pedepsei, la stabilirea pedepsei trebuie luat în considerație rolul juridic concret pe care l-a îndeplinit participantul în cadrul infrațiunilor prevăzute la art.151 sau la art.152 CP RM.

În continuare, pornind de la premiza că deoarece multe infrațiuni săvârșite contra vieții și sănătății persoanei sunt comise de o singură persoană, tot așa deseori există și cazuri de pluralitate de subiecți, când această faptă infracțională este săvârșită prin participarea mai multor persoane (autori, organizatori, instigatori, complici), deci în participație. Și aici, suntem de acord cu afirmația autoului român Dungan P. Apud care săvârșirea infrațiunii prin participație majorează gradul prejudiciabil al acesteia. [8, p. 44]

Cele expuse își au explicația în faptul că posibilitatea de realizare a intenției infracționale și de tănuire a urmelor infracțiunii esențial este favorizată prin activitatea mai multor persoane[9, p. 2], care în prealabil s-au organizat pentru comiterea infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei. Prin replierea acestui subiect, considerăm dezvoltarea gândului că:

- *poate fi considerat autor* persoana care săvârșește în mod nemijlocit o infracțiune contra vieții și sănătății persoanei în temeiurile incriminărilor valabile în CP al RM, precum și persoana care a săvârșit infracțiune contra vieții și sănătății persoanei prin intermediul persoanelor care nu sînt pasibile de răspundere penală din cauza vârstei, iresponsabilității sau din alte cauze prevăzute de Codul Penal.
- *poate fi considerat organizator* persoana care a organizat săvârșirea infracțiunii contra vieții și sănătății persoanei sau a dirijat realizarea ei, precum și persoana care a creat un grup criminal organizat sau o organizație criminală ori a dirijat activitatea acestora.

- *poate fi considerat instigator* persoana care, prin orice metode, determină o altă persoană să săvârșească o infracțiune contra vieții și sănătății persoanei.
- *poate fi considerat complice* persoana care a contribuit la săvârșirea infracțiunii contra vieții și sănătății persoanei prin sfaturi, indicații, prestare de informații, acordare de mijloace sau instrumente ori înlăturare de obstacole, precum și persoana care a promis dinainte că îl va favoriza pe infractor, va tăinui mijloacele sau instrumentele de săvârșire a infracțiunii contra vieții și sănătății persoanei, urmele acestora sau obiectele dobândite pe cale criminală ori persoana care a promis din timp că va procura sau va vinde atare obiecte.

Referitor la ultimul alineat, prezentăm următoarea situație. Prin rechizitoriu, inculpatei Ț.I. i s-a înaintat învinuirea pentru faptul că la 09.05.2013, aproximativ la ora 17.30, prin înțelegere prealabilă cu Ț.O., Ț.I., activând în calitate de instigator, având scopul de a se răzbuna pe Ț.S. pentru faptul că în aceeași zi, ultima i-a arătat un gest indecent, ambele aflându-se în acel moment în magazinul alimentar „Alina”, situat pe str.Independenței, 101, or.Edineț, care este obiect de deservire publică, fapt ce l-a determinat pe Ț.O. la săvârșirea acțiunilor huliganice, exprimate prin încălcarea ordinii publice și lipsei vădite de respect față de societate, prin aplicarea loviturilor cu pumnii, pe diferite părți ale corpului părții vătămate Ț.S., care se afla la cumpărături în magazinul menționat, drept urmare, cauzându-i ultimei vătămări corporale medii.

Tot ea, continuându-și acțiunile criminale, prin înțelegere prealabilă cu Ț.O., în timpul comiterii acțiunilor huliganice în magazinul alimentar „Alina”, activând în calitate de instigator, l-a determinat pe Ț.O. la aplicarea multiplelor lovituri părții vătămate Ț.S. care, la fel, se afla în magazinul menționat. Conform raportului de expertiză medico-legală nr.1088/D din 18.05.2013, acesteia i s-a cauzat traumă cranio-cerebrală asociat manifestată prin contuzie cerebrală minoră, fracturi ale proceselor transversale din stânga L.1, L.2, L.3, fracturi ale oaselor nazale pe stânga, fără deplasare, fractură a septului nazal cu edem al nasului, echimozele pe față, pavilionul auricular stâng și regiunea lombară, edem și echimoză mucoasă a buzei superioare, care se califică ca vătămări corporale medii, cu dereglarea sănătății de lungă durată.

Acțiunile învinuitei Ț.I. au fost încadrate în baza:

- art.42 alin.(5), art.287 alin.(2) lit.b) **Cod penal**, după indicii calificativi instigator la săvârșirea huliganismului, adică acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică, însoțite de aplicarea violenței asupra persoanelor, acțiuni care, prin conținutul lor, se deosebesc

printr-un cinism și obrăznicie deosebită, săvârșit de două sau mai multe persoane;

- art.42 alin.(5), art.152 alin.(2) lit.(e) **Cod penal**, după indicii calificativi instigator la cauzarea vătămării intenționate medii a integrității corporale sau a sănătății, care nu este periculoasă pentru viață, săvârșit de două sau mai multe persoane. [22]

Deci, întărim poziția expusă supra că acestea își au explicația în faptul că posibilitatea de realizare a intenției infracționale și de tănuire a urmelor infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei esențial este favorizată prin activitatea mai multor persoane, care în prealabil s-au organizat pentru comiterea acestei infracțiuni. După cum pe bună dreptate prevede Codul Penal al RM, la art 41 că ”se consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate”.

În lumina ipotezelor evidențiate putem sublinia faptul că o particularitate deosebită a infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, de rând cu semnele obiective ce caracterizează conținutul normativ, este elementul subiectiv. Astfel, incriminarea unor fapte ce vizează grupul de infracțiuni prevăzute în Capitolul II din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova nu poate avea loc decât după constatarea prezenței a cel puțin două persoane la comiterea faptei infracționale: autorul infracțiunii și încă o persoană, care a voit săvârșirea faptei contra vieții și sănătății persoanei. Este de precizat aici că definirea celei din urmă persoane participante la infracțiunile examinate este diferită.

Astfel, în criminologie și criminalistică acest subiect este tratat distinct; unde se afirmă că infractorii care comit fapte contra vieții și sănătății persoanei constituie o masă[10, p. 24] de oameni de mare diversitate. Am putea susține că fiecare infractor este un caz particular, că fiecare se caracterizează printr-o seamă de trăsături fiziologice, psihologice și atitudini sociale care nu se repetă întocmai la ceilalți infractori. [11, p. 192] Unul este dominat de anumite tendințe și interese materiale (lăcomie, bunuri), altul de tendințe și interese de afirmare de sine, de combatere sau supunere față de altul. În această optică, cercetarea științifică și cunoașterea infractorilor care comit fapte contra vieții și sănătății persoanei este dificilă, fiindcă, operîndu-se cu o masă informă și eterogenă de infractori, nu se pot trage concluzii generale privind cauzele și remediile criminalității. [12] Însă în dreptul penal se operează cu alți termeni, tratamentul penal al persoanelor implicate în săvârșirea infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei făcându-se în dependență de gradul participației la infracțiune – autori, organizatori, instigatori sau complici la comiterea infracțiunii.

În legătură cu aceasta, este bineveită speța unde instanța a constatat că Gh.Plopan, O.Bivol, S.Roșcovan, V.Baciu și S.Sopescu au comis tentativă de omor intenționat, cu premeditate, din interes material, săvârșit de două sau mai multe persoane, la comandă, prin participație complexă în calitate de organizator, instigator și complice. Analizînd în ansamblu probele administrate, instanța a ajuns la convingerea că vinovăția inculpaților în comiterea în fracțiunilor imputate este dovedită și acțiunile lui Gh.Plopan, O.Bivol, S.Roșcovan, urmează a fi calificate în baza art.art. 42 alin.(3), (4),(5), 45 alin.(2), 27, 145 alin.(2) lit. a), b),i),p) Cod Penal, adică tentativa de omor intenționat, cu premeditare, din interes material, săvârșit de două sau mai multe persoane, la comandă, în calitate de organizator, instigator și complice. Acțiunile lui V.Baciu și S.Sopescu au fost încadrate în baza art. art. 42 alin.(2), 45 alin.(2), 27, 145 alin.(2) lit. a), b),i),p) Cod Penal, adică tentativa de omor intenționat, cu premeditare, din interes material, săvârșit de două sau mai multe persoane, la comandă, în calitate de autor. [13]

Deci, referitor la argumentul expus supra, venim cu constatarea că gradul de participare la săvârșirea infrafracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei este luat în considerare la stabilirea pedepsei penale și denotă măsura de activitate, intensitatea și insistența cu care un participant la infrafracțiune își execută rolul funcțional în procesul de comitere a faptei prejudiciabile contra vieții și sănătății persoanei. Intensitatea acțiunilor organizatorului se deosebește de intensitatea acțiunilor complicelui, mai mult ca atât, este posibilă și o intensitate sau o măsură de activitate diferită între acțiunile persoanelor ce îndeplinesc același rol funcțional [14, p. 211] (spre exemplu, coautori sau complici).

În acest context, prezintă valoare părerea exprimată de Brînză S.: „În ipoteza omorului săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane, coautoratul este atestat extrem de rar. Aceasta întrucât infrafracțiunea în cauză presupune comiterea unui singur act. Prin acest act, este lipsită de viață victima vizată și se creează pericolul pentru viața sau sănătatea altei (altor) persoane. Astfel, coautoratul poate fi conceput doar în situația în care doi sau mai mulți făptuitori realizează concomitent actul corespunzător. Nu poate fi calificată ca omor săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane fapta care presupune că unul dintre făptuitori a lipsit de viață victima vizată, iar celălalt făptuitor a creat pericolul pentru viața sau sănătatea altei (altor) persoane. În cazul participației complexe, urmează a fi analizat cu atenție conținutul vinovăției fiecăruia dintre participanții la infrafracțiune. Unei persoane îi poate fi imputată organizarea, instigarea sau complicitatea la omorul săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața (sau sănătatea) mai multor persoane doar

în situația în care această persoană a conștientizat că autorul va aplica astfel de mijloace la comiterea omorului. În lipsa unei asemenea conștientizări, calificarea se va face potrivit regulilor privind excesul de autor”. [15, p. 2] Prin urmare, în ipoteza coautoratului la infrațiunea specificată la lit.m) alin.(2) art.145 **CP RM**, latura obiectivă trebuie să fie executată simultan de către toți coautorii. Într-o asemenea ipoteză, coautoratul poate fi doar paralel, nu și succesiv.

Deci, caracteristica cantitativă nu poate modifica aprecierea calitativă a acțiunilor participantului. Oricât de insistent și de hotărât ar acționa complicele, fără modificarea caracterului rolului executat, el nu poate deveni organizator.

În conformitate cu dispozițiile normative în vigoare (art.42 alin.(6) C.pen.) „participanții la infrațiune trebuie să întrunească semnele subiectului infrațiunii”. Luând în considerație faptul că drept subiect al infrațiunilor contra vieții și sănătății persoanei poate fi o persoană fizică responsabilă, ajunsă la vârsta de 14 ani (art 145, 147, 151, alin 2 art 152 CP al RM), sau 16 ani în alte cazuri, pentru existența participației penale cel puțin două persoane trebuie să posede semnele evidențiate. De exemplu, În cazul formulei organizator-autor prezența calităților subiectului general al infrațiunii are o importanță principială. Astfel, în cazul în care organizatorul infrațiunii nu posedă semnele subiectului infrațiunilor contra vieții și sănătății persoanei (spre exemplu, este iresponsabil), acesta nu este supus răspunderii și pedepsei penale, însă intervine răspunderea doar pentru autorul infrațiunii în conformitate cu semnul accidental. În cazul în care autorul infrațiunii nu posedă semnele subiectului infrațiunii, organizatorul va fi supus răspunderii penale ca autor.

Aici specificăm faptul că în teoria dreptului penal și în practica judiciară a Republicii Moldova, autori ai infrațiunii sunt recunoscuți:

- cei ce săvârșesc nemijlocit infrațiunea, în cazul nostru contra vieții și sănătății persoanei (conform prevederilor alin. (2) al art. 42, din CP al RM);
- cei ce participă nemijlocit la săvârșirea infrațiunii contra vieții și sănătății persoanei împreună cu alte persoane (coautori);
- cei ce săvârșesc infrațiunea contra vieții și sănătății persoanei prin intermediul altor persoane, care nu pot fi supuse răspunderii penale în virtutea unor circumstanțe prevăzute de legea penală (alin. (2) al art. 42 din CP al RM).

Într-un studio de-al său autorul Pareniuc Al. referinduse la omorul la comandă cu participarea și a altor participanți la infrațiune, faptele autorului vor fi calificate potrivit circumstanței agravante analizate (art.145 alin.(2) lit.i) C.pen.), indiferent de faptul dacă participanții posedă ori nu semnele subiectu-

lui infrațiunii prevăzute de norma posibilă de incriminat. [16, p. 113] În cazul în care omorul a fost comis de către o persoană care nu posedă semnele subiectului infrațiunii, fapta urmează a fi calificată în baza art.145 C.pen., fără incriminarea faptei de omor la comandă.

În această ordine de idei nu putem fi de acord și cu alt punct de vedere exprimat în literatura de specialitate de către autorul Gauhman L., care presupune că omorul săvârșit la comandă este concomitent și omor săvârșit prin participație. [17, p. 232] În concluzie aceasta este posibilă doar în anumite cazuri. De asemenea nu putem accepta opinia oferită de către acești autori referitor la faptul că în baza interpretării gramaticale a normelor vizând răspunderea penală pentru omor la comandă și omor comis de două sau mai multe persoane (dacă este vorba de legislația penală rusă – omor comis de un grup de persoane, un grup de persoane cu înțelegere prealabilă sau un grup organizat) fapta se califică în baza unui concurs de infracțiuni în raport doar față de autor. În ceea ce vizează persoana care face comanda de omor, atunci, accentuează autorul Gauhman L., fapta acestuia este supusă răspunderii penale doar în baza semnului accidental – comiterea omorului de către un grup de persoane, un grup de persoane cu înțelegere prealabilă sau un grup organizat cu trimitere obligatorie la art.42 C.pen., deoarece, se argumentează că, în cazul omorului la comandă este vorba doar despre răspunderea penală a autorilor (ucigașilor), dar nu și a persoanelor care fac comanda de omor. Această idee poate fi contestată prin considerația că în cazul normelor prevăzute de Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, legiuitorul prezumă răspunderea penală doar a autorilor/coautorilor infrațiunii. În cazul în care fapta prejudiciabilă cu caracter penal este comisă de către un alt participant la infracțiune, aceasta urmează a fi încadrată potrivit normei incriminate autorului cu invocarea art.42 din Partea generală a Codului penal.

În literatura de specialitate de exemplu, atenție este captată și de calificarea pruncuciderii comise în participație. Deci, după cum menționează autorul Petelin B., calitatea specială a subiectului infrațiunii și starea deosebită pe fundalul căreia este comisă fapta de ucidere a copilului nou-născut presupun și soluționarea problemei răspunderii penale pentru pruncuciderea săvârșită în participație, atunci când la realizarea faptei mai participă și alte persoane, fie prin acțiuni tipice incriminării (coautorat), fie prin acțiuni atipice exprimate sub forma organizării, instigării sau complicității. [18, p. 4]

Deci, norma de extindere a incriminării este constituită de art.42 din Partea generală CP al RM, iar norma de incriminare, de articolul din Partea specială care prevede răspunderea penală pentru fapta comisă de autor. Astfel, încadra-

rea juridică a acțiunilor participanților la infrațiune se va realize după următoarea regulă: [19, p. 108]

- acțiunile autorului vor fi calificate numai în baza normei de incriminare, fără trimitere la cea de extindere a incriminării, fiindcă acesta realizează activitatea tipică descrisă în dispoziția articolului din Partea specială a Codului penal;
- acțiunile organizatorului, instigatorului și a complicelui vor fi calificate în baza a două norme: de incriminare a activității tipice a autorului, prevăzută în Partea specială și cea care prevede activitățile atipice ale organizatorului, instigatorului și a complicelui potrivit art.42 alin.(3), (4) și (5) CP al RM.

Pornind de la premisa, potrivit căreia starea de tulburare pricinuită de naștere, ca factor psihic, particular, este caracteristică doar autorului unic al infracțiunii, care este mama copilului născut, în cazul infracțiunii de pruncucidere, calificarea activității infracționale a celorlalți participanți decât mama copilului nou-născut implică anumite dificultăți.

Astfel, în limitele acestei investigații scurte venim cu constatarea că scopul și motivele infracțiunii contra vieții și sănătății persoanei joacă un rol foarte important la aprecierea problemei participației penale, care nu constituie o simplă cumulare de activități din partea participanților, dar și o coeziune psihică a acestora. Înțelegerea despre săvârșirea infracțiunii contra vieții și sănătății persoanei în comun ori înștiințarea despre intenția infracțională a autorului nu înseamnă și o coincidență obligatorie a mobilului și scopului cu privire la toți participanții.

Concluzii și recomandări.

Concluzionând cele expuse, subliniem aspectul general al ideii că ori de câte ori o infrațiune contra vieții și sănătății persoanei este săvârșită prin activitatea mai multor persoane, care s-au înțeles în mod expres sau tacit în acest scop, înainte sau în timpul comiterii ei, există o participație penală, adică, se susține că înțelegerea este condiția de bază a participației.

La fel, se impune și concluzia că participația în cazul infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei poate fi și fără înțelegere prealabilă. Mai mulți autori au o concepție apropiată și consideră că pentru realizarea legăturii subiective nu este necesară o înțelegere prealabilă. Deci, legătura dintre participanți nu poate genera concluzia că există o vinovăție comună a acestor persoane, fiindcă vinovăția este strict individuală, proprie fiecărui participant, condiție indispensabilă răspunderii penale individuale. Într-un sens apropiat aceleiași concepții, s-a mai susținut că ceea ce îmbină organic diferite forme

de contribuție personală la săvârșirea unei infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei este voința infractorilor de a realiza împreună o anumită faptă, voința lor comună, chiar dacă sub raportul motivației fiecăruia dintre participanți vor exista deosebiri.

La fel, accentuăm necesitatea studiului amplu a instituției răspunderii penale a participanților la comiterea infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, scopul imediat fiind supunerea corectă și adecvată răspunderii penale a persoanelor vinovate de comiterea infracțiunilor contra vieții și sănătății persoanei, însă scopul ulterior ar fi perfecționarea normelor juridice penale în vigoare referitoare la incriminarea faptelor contra vieții și sănătății persoanei.

Referințe:

1. AGACHI S. Conținutul dreptului la viață. În: Revista Națională de Drept, 2001, nr.12, p. 35
2. POP O. Evoluția reglementărilor legale privind dreptul la viață a persoanei. În: Legea și viața, 2005, nr.6, p. 20
3. BRÎNZĂ S., STATI V. Tratat de Drept Penal. Partea Specială. Vol I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 146
4. CODUL PENAL al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009
5. DIACONESCU GH., DUVAC C. Tratat de drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2009, p.190
6. CIOCLEI V. Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra persoanei și infracțiuni contra patrimoniului. București: C.H. Beck, 2013, p.28
7. СЕМЕРНЕВА Н.К. Квалификация преступлений (Части общая и особенная). Екатеринбург: Проспект; Уральская государственная юридическая академия, 2010, с.134-135
8. DUNGAN P. Crime și delictе în noul cod penal al României privind manipularea genetică prin care se pune în pericol viața, integritatea corporală și sănătatea persoanei. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr.2, p.44
9. BRÎNZĂ S. Considerații referitoare la caracterizarea omorului săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane (lit.m) alin.(2) art.145 CP RM). În: Revista Națională de Drept”, 2016, nr.2, p. 2
10. POP O. Tipologii de infractori. În: Legea și viața, 2006, nr.5, p.24
11. ROTARU OX. Rolul factorilor psihici în etiologia criminală. Chișinău: MAI, Academia „Ștefan cel Mare”, 2005, p. 192-197
12. GLADCHI GH., OPINĂ E. Victimologia și prevenirea infracțiunilor. În: Materialele Conferinței „Criminalitatea în Republica Moldova: starea

- actuală, tendințele, măsurile de prevenire și de combatere”, Chișinău, 2003, p. 144-153
13. SENTINȚA JUDECĂTORIEI CENTRU din 11 martie 2016. Dosarul nr. 1273/14
 14. КОВАЛЕВ М. И. Соучастие в преступлении. Часть 1. Ученые труды Свердловского Юридического Института, Свердловск, 1960, p. 211
 15. BRÎNZĂ S. Considerații referitoare la caracterizarea omorului săvârșit prin mijloace periculoase pentru viața sau sănătatea mai multor persoane (lit.m) alin.(2) art.145 CP RM). În: Revista Națională de Drept”, 2016, nr.2, p. 2
 16. PARENIIUC Al. Aspecte juridico-penale ale omorului la comandă. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, 2005, p. 113
 17. УГОЛОВНОЕ ПРАВО. Часть общая. Часть особенная. Под общ. ред. Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина, С.В. Максимова. Москва: Юриспруденция, 1999, С.232
 18. ПЕТЕЛИН Б. Установление вины в умышленных преступлениях против жизни и здоровья личности. În: Советская юстиция, 1975, №13, с.4
 19. RADION C. Studiu de drept penal și investigarea judiciară a infrațiunii de pruncucidere. Chișinău: Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova Academia „Ștefan cel Mare”, 2006, p. 108
 20. SENTINȚA Judecătorei Chișinău, sediul Rîșcani- în sediul Buiucani din 26 iunie 2020. Dosarul nr.1-502/2018 12-1-48853-19072018
 21. DECIZIA Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 3.12.2008. Dosarul nr.1re-1406/08 // www.csj.md
 22. DECIZIA Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-983/2015 din 03.11.2015. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2016, nr.1

RECERINȚA PROTECȚIEI VIEȚII INRAUTERINE PRIN NORME JURIDICO-PENALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Balcan Silvia,

Universitatea de Stat din Moldova

doctorandă la Specialitatea 554.01-Drept penal și execuțional penal

The child life is recognized and protected as an independent value in the Republic of Moldova only from the moment of birth, but the unborn child's right to life is ensured by the legislation in force only commonly and indivisibly with the pregnant woman's life and birth. Recording to this standard of legal protection, we consider opportune to be revised, in the existing demographic crisis at national level, as well as in other European states, that already presents a different approach through their judicial practice. Based on the above analysis, we consider indispensable to be analysed, in this article, the less researched and almost outlined aspects regarding the legal-criminal protection of intrauterine life, in order to identify, on this way, the legislative vacuum regarding the commitment of criminal liability for the person or persons, who have caused the injury or even death of the fetus, a situation which is in principle outside the current criminalization of the national legislation. The research elaboration on this topic aims to present, on objective and coherent way, the need to criminalize, by aggression-criminal norms, the aggression against unborn children, as well as to take as a conclusion the good practices from abroad in order to harmonize their own legislation, including by formulating relevant proposals on this line.

Keywords: intrauterine life, fetus, unborn child, abortion, the right of life, the protection of intrauterine life.

Dreptul la viață se prezintă a fi doar o componentă a unui drept mult mai larg, care ar putea fi numit „dreptul de a trăi”. Or, dreptul la viață este unul dintre drepturile fundamentale ale ființei umane garantat la nivel mondial și statal printr-o serie de acte interne și internaționale din care derivă de fapt și restul drepturilor omului. În acest articol vom analiza momentul de la care de fapt în Republica Moldova începe protecția acestui drept esențial și firească pentru persoană în particular, prezența unei curențe legislative vizavi de acoperirea juridică suficientă a lui, enunțând totodată un concept vizând necesitatea și importanța protecției prin norme juridico-penale a unei etape din dezvoltarea vitală a ființei umane.

Viața omului la etapa intrauterină de dezvoltare a rămas un capitol mai puțin cunoscut din procesul dezvoltării umane, iar embrionul sau fătul rămân în continuare entități neprecizate, deși studiile arată că, în uter ei au același comportament individual ca și copiii sau adulții. Potrivit științelor medicale, nașterea copilului este condiționată de multiple modificări în organismul mamei care, la

rândul lor, creează o ambianță favorabilă pentru dezvoltarea intrauterină a embrionului și ulterior a fătului, ca rezultat a unui proces fiziologic, când dintr-o celulă fecundată se dezvoltă o ființă umană. Investigațiile în domeniul biologiei și datele obținute ne permit astăzi să conchidem că, ființa umană își are începutul de la fuziunea gameților din care rezultă zigotul [1], adică o formă de viață ce apare imediat după concepție, ce prezintă începutul ciclului vital al ființei umane și care nu prezintă distincții substanțiale cu adultul de mai târziu. Investigațiile în domeniul demonstrează că pe întreg parcursul dezvoltării intrauterine fătul nu poate fi considerat parte a corpului mamei și nici nu poate fi comparat cu un organ sau cu o parte din organismul mamei.

Constatăm că, în legislația actuală a multor state rămâne un vid, inclusiv și în Republica Moldova faptul privind protecția juridică a copilului nenăscut (făt), inclusiv de erori medicale. Nici Convenția Europeană, nici lucrările pregătitoare ale acesteia nu se referă în mod expres la copilul încă nenăscut, dar nici nu îl exclud în vreun fel. Această constatare ar putea fi explicată prin aceea că, la momentul adoptării Convenției, adică în 1950, avortul era interzis în statele membre ale Consiliului Europei din acea perioadă, adică în Franța, Italia, Marea Britanie, Belgia..., din care raționament și nu era necesară protecția copilului nenăscut în sensul articolului 2 al Convenției, iar avortul nu a fost enunțat printre excepțiile prevăzute de articolul 2 § 2 din Convenție [2, p. 65].

Odată cu legalizarea avortului în mai multe țări europene (în 1967 în Marea Britanie [3], în 1972 Germania de Est [4], în 1978 în Italia [5], etc), a intervenit și necesitatea de a proteja dreptul la viață al copilului încă nenăscut. Drept urmare, la 4 octombrie 1979 a fost adoptată Recomandarea 874 (1979) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei referitoare la Carta drepturilor copilului care stabilește : *”Ar trebui să fie recunoscute drepturile fiecărui copil la viața din momentul concepției, la adăpost, la hrană adecvată și la mediu adecvat, iar guvernele naționale ar trebui să accepte ca o obligație sarcina de a asigura respectarea pe deplin a acestor drepturi”* [6, § 6 a].

Totodată, dreptul copiilor nenăscuți la protejarea lor prin lege are origini și în alte tratate internaționale, în special în Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în 1989 [7]. În conformitate cu Preambulul acesteia , care se referă la Declarația privind drepturile copilului (Declarația drepturilor copilului, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 20.11.1959)- fiecare ființă umană se bucură de drepturile prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului (Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 16.12.1948) și în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, indiferent de circumstanțele

nașterii sale, iar „dată fiind lipsa sa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijire speciale, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte cât și după nașterea sa”.

În Republica Moldova, copilul nenăscut are unele drepturi patrimoniale (spre exemplu, acesta poate fi un potențial moștenitor) [8], dar dreptul la viață, de facto, nu este fixat pentru el. Avorturile sau întreruperea artificială a sarcinii în Moldova nu sunt interzise, deși termenul sarcinii este limitat – cel mult 12 săptămâni [9], excepții fiind posibile în cazul unor prescripții medicale sau în cazul existenței indicatorilor sociali ai avortului (de exemplu, fătul conceput în urma violului).

În opinia unora, viața unui copil nenăscut în Moldova este protejată, însă prin raportare cu normele multor țări europene, despre dreptul fătului la viață putem vorbi cu un grad mare de condiționalitate. În contextul scăderii anuale a natalității, cât și problemei demografice existente în țara noastră, inclusiv a creșterii semnificative a ratei vătămarilor produse de către personalul medical copiilor nenăscuți, atât în timpul sarcinii, cât și în timpul procesului propriu-zis de naștere (indiferent dacă este vorba despre o naștere pe cale naturală sau de una efectuată pe cale chirurgicală), soldată în cele mai multe cazuri cu decesul fătului, se impune o adaptare și clarificare legislativă națională aptă să stabilească, fără echivoc, calitatea de victimă al acestuia în cazul săvârșirii unor fapte prejudiciabile.

Pentru comparație în România, spre exemplu, care este o țară cu o istorie și cultură comună și un sistem legislativ practic similar, legiuitorul intenționând să acopere o lacună legislativă ce exista pe vremea Codului penal din 1968 când, de la momentul apariției unei sarcinii și până la desprinderea nou-născutului de corpul mamei, acesta nu era considerat „o persoană” și astfel el nu beneficia de protecția dreptului penal, a decis să incrimineze infrafracțiunea de vătămarea fătului- art. 202 exprimându-și astfel interesul de a proteja fătul ca fiind un subiect de drept diferit de o „persoană” care este deja născută. Or, Noul Cod penal al României, reglementează deja prin intermediul a două articole distincte agresiunile contra fătului, formând astfel un capitol aparte ce poartă aceeași denumire [10, cap. IV]. La art. 201 găsim reglementată întreruperea cursului sarcinii (articol similar de fapt cu art. 159 Cod penal RM), iar în art. 202-Vătămarea fătului. Se reține că, chiar după denumirea capitolului și anume ”Agresiuni contra fătului”, legiuitorul român face o distincție clară între ”făt” și ”copil”, iar subiectul protecției normelor din capitolul enunțat este chiar fătul.

Conchidem că, Noul Cod al României prezintă în premieră și noțiunea de „făt”, care de fapt nu se identifică printr-o definiție expresă. Fătul este astfel privit de legiuitor ca fiind mai degrabă, un alt titular de drepturi și obligații decât o persoană, observându-se de fapt potențialitatea lui de a deveni o persoană. Reiterăm

că, viața intrauterină apare la momentul concepției, dar aceasta beneficiază de protecția dreptului penal român din momentul în care embrionul deja prin dezvoltare devine făt. În acest sens, Valentin Toduța, apreciază ca fiind deosebit de relevantă concluzia că, din punct de vedere științific și chiar juridic, este puțin importantă diferențierea efectuată între cele două noțiuni, respectiv între embrion și făt, ambele reprezentând doar etape din evoluția intrauterină a aceluiași produs de concepție, singurul element de diferențiere fiind gradul de evoluție al acestora [11, p. 31].

În Noul Cod penal al României noțiunea de „persoană” a fost și ea revizuită prezentând un conținut diferit de cel precedent. Astfel, prin „persoană” se înțelege, pe lângă un om în viață, și ființa încă nenăscută și chiar aflată într-o stare incipientă, adică sub forma unei ființe abia concepute și în curs de dezvoltare a procesului de graviditate [12, p.12]. „Persoana”, în accepțiunea legii penale române, este considerată cea mai importantă valoare socială, prin ce și se prezintă explicația pentru care Codul penal în vigoare debutează, în descrierea faptelor ca infrafracțiune, cu cele împotriva persoanei.

Remarcăm că, în Uniunea Europeană mai există țări cu o abordare similară celei expuse din țara vecină, reflectată în practica judiciară și în legislație, ce oferă o protecție distinctă fătului uman și anume: în Spania art. 157 și 158 incluse în Titlu distinct -Vătămarea fătului [13]; Germania în legislația sa prin intermediul art. 218 b-întreruperea cursului sarcinii fără certificat medical; certificat medical fals [14]. O abordare de aceeași natură privitor la protejarea embrionului, doar dacă interesele acestuia nu vin în contradicție cu interesele mamei a fost regăsită și în legislația franceză, unde drepturile mamei au o prioritate, ea fiind deja o ființă vie, în paralel cu o probabilitate de viață. În ultimii ani, inclusiv și în cadrul mediilor academice, religioase se discută pe larg decizia Curții Supreme din Portugalia, care este calificată drept precedent și drept una istorică pentru întreaga comunitate europeană. Instanța a decis că, copilul nenăscut nu este o masă biologică, nu este un obiect și nici parte componentă a corpului matern, ci un om viu în faza particulară a vieții lui, care se dezvoltă progresiv și neîntrerupt, așa ca și oamenii deja născuți. Potrivit judecătorilor, embrionul are demnitate și beneficiază de multe alte drepturi caracteristice omului [15].

În Irlanda spre exemplu, până în anul 2018 a existat cea mai restrictivă lege privitor la avort, stipulată expres în Amendamentul 8 la Constituția Irlandei, potrivit căruia, „Statul recunoaște dreptul la viață al copilului nenăscut și, luând în considerare dreptul egal la viață al mamei, garantează prin legile sale să respecte și în limite rezonabile, să apere și să sprijine acest drept prin legile sale”. Amendamentul adoptat încă în 1983, conform căruia atât mama, cât și copilul ei

nenăscut aveau, în mod egal, dreptul la viață, a fost abrogat însă în rezultatul referendumului din 25 mai 2018 [16], astfel fiind legalizat dreptul la avort.

Or, nici legislația internă și nici cea internațională nu recunosc, până la acest moment, imperativ calitatea de „persoană” a copilului nenăscut – de aici derivând și imposibilitatea obiectivă de tragere la răspundere penală (și civilă, în cadrul procesului penal) a persoanelor vinovate de vătămarea sau decesul fătului. Fătul în Republica Moldova este tratat ca un produs al concepției, indivizibil de corpul matern și nu ca o etapă de dezvoltare a ființei umane/persoane distincte cu un ADN separat de cel al părinților, ci mai degrabă ca o potențialitate viață. Concluzia fiind sumară în Republica Moldova dreptul la viață este protejat numai în cazul copilului născut, fătului nefiind recunoscut dreptul de a fi victima vreunei infrafracțiuni, iar vătămarea sa, dacă a fost soldată cu avort, poate fi încadrată doar ca circumstanță agravantă (art. 151 Cod penal RM ”Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă sau care a ...condus la întreruperea sarcinii”).

Astfel, practica judiciară, inclusiv și studierea unor cauze penale aferente problemei expuse și malpraxisului medical ne permite să conchidem că, în prezent, în cazul vătămării fătului sau decesului acestuia, personalul medical nu poate fi tras la răspundere penală potrivit art. 213 Cod penal RM, deoarece victima acestei infrafracțiuni urmează a fi tratată conform Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 27.10.2005, ca fiind consumator al serviciilor de sănătate, adică persoana care necesită, utilizează sau solicit servicii de sănătate, indiferent de starea sa, sau care participă benevol, în calitate de subiect uman la cercetările biomedicale, mai exact-victimă nu poate fi orice persoană, ci doar cea care are calitatea specială de pacient.

Unica normă legislativă prevăzută de Codul penal al RM ce ar exclude lipsa totală de protecție a fătului în țara noastră este prevăzută de art. 159 CP (provocarea ilegală a avortului), prin care legiuitorul stabilește că, pentru a fi incriminată din punct de vedere penal, fapta urmează a fi săvârșită în una dintre următoarele circumstanțe: în afara instituțiilor medicale sau a cabinetelor medicale autorizate în acest scop; de către o persoană care nu are studii medicale superioare speciale, în cazul sarcinii ce depășește 12 săptămâni, în lipsa indicațiilor medicale, în cazul contraindicațiilor medicale pentru asemenea operații, stabilite de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în condiții antisănătare [17]. Esența însă a acestei infrafracțiuni constă în crearea pericolului pentru viața și sănătatea femeii însărcinate și nu în ocrotirea fătului și respectiv, nu putem vorbi despre o protecție legală sub aspect penal a acestuia .

Andreea Popescu, în cadrul simpozionului din 08 decembrie 2016 « Cercetări bioetice secolul XXI » al Departamentului de Logică, Metodologie și Filosofie a Științei a Academiei Române enunța că, ” Nu există niciun dubiu că copilul încă nenăscut este o ființă umană vie, dat fiind faptul că acesta își are originea într-o mamă și un tată umani. Acesta aparține speciei umane. Știința ne spune că ființa umană este un membru al speciei noastre, indiferent de vârstă. Nu schimbăm specia cu vârsta...” [18]. Prin urmare, ne alăturăm conceptului că, ființa umană este umană în toate stadiile evoluției sale, adică atât pe parcursul dezvoltării intrauterine, cât și după naștere, iar toate etapele de dezvoltare a persoanei au o valoare aparte și constituie o continuitate a vieții de unde și rezultă că, ființa umană urmează imperativ a fi protejată pe parcursul întregii sale existențe și nu doar după atribuirea statutului de persoană la naștere. În literatura de specialitate, uneori se tinde a se crea o distincție între termenii persoană și ființă umană, ultimului acordându-i-se un sens mult mai larg decât celui de persoană, care se referă doar la oamenii deja născuți, deși ambele noțiuni de fapt, au aceeași semnificație.

Observăm așadar din cele prezentate *supra* că nu există o practică unitară a legislațiilor lumii în ceea ce privește statutul de ființă umană a copilului nenăscut și nici privitor la gradul de protecție a acestuia, iar Republica Moldova în contextul în care anunță drept una dintre priorități integrarea în Uniunea Europeană ar urma să revizuiască nu doar strategiile de dezvoltare, dar și legislația națională, inclusiv prin operarea unui cadru normativ, ce să asigure protecția drepturilor copiilor nenăscuți. La fel, considerăm necesar dezvoltarea unor poziții juridice uniforme și detaliate bazate pe recunoașterea valorii fundamentale a vieții umane indiferent de stadiul de dezvoltare și care ar stabili un statut juridic clar definit persoanei în stadiul intrauterin de dezvoltare.

În concluzie, apreciez ca fiind extrem de importantă încriminarea în norme penale prevăzute de legislația Republicii Moldova a vătămării fătului produse în deosebi de către personalul medical, cu vinovăție atât în timpul sarcinii, cât și în timpul procesului propriu-zis de naștere. Totodată, considerăm oportun a fi revizuit și conceptul de ”persoană” și a factorilor sociali pentru avorturi, cât și definirea noțiunii de ”făt” pentru aplicarea lor în mod corect și uniform. O altă propunere de lege ferenda s-ar referi la noțiunea de ”vătămare corporală” folosită de către legiuitor, ce ar fi cu un sens diferit în cazul agresiunilor în privința fătului, inclusiv cu specificarea expresă a consecințelor survenite în rezultatul vătămarilor produse.

Referințe:

1. Dicționar Român Explicativ. [Accesat: 17.03.2021] Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro/?c=zigot>
2. BÎRSAN C., Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. EDITURA C.H.BECK, București 2010, 1887 p.
3. Legea avortului din 1967-Abortion Act 1967. [Accesat: 17.03.2021] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/87/enacted>
4. SANYAL M. Legea avortului din Germania: făcută de naziști, susținută de dreptul de astăzi. [Accesat: 17.03.2021] Disponibil: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/jan/08/abortion-law-germany-nazis-women>
5. Legea 194 din 22.05.1978 privind protecția socială a maternității și întreruperea voluntară a sarcinii. [Accesat: 17.03.2021] Disponibil: <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1978-05-22&atto.codiceRedazionale=078U0194&tipoDettaglio=originario&qId=&tabID=0.7150607840523664&title=Atto%20originario&bloccoAggiornamentoBreadCrumb=true>
6. Recomandarea 874 (1979) pentru o Cartă a drepturilor copilului. [Accesat:17.03.2021] Disponibil:https://drive.google.com/file/d/1FLbpBpc-Hewf_srr1xPDUrjgNpBG3CILLr8dMwigT89A0z-bfPhywwOc6mYk/view
7. Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în 1989.
8. Codul civil al Republicii Moldova, Republicat în M. of. Nr. 66-75 din 01.03.2019, art. 2176
9. Standardul privind întreruperea sarcinii în condiții de siguranță, aprobat prin ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova nr.766 din 18.08.2020
10. Cod penal al României din 17 iulie 2009, Legea nr. 286/2009. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>
11. TODUȚA V. Vătămarea fătului, Revista Universul Juridic, nr. 9, 2018, p. 29-49.
12. ANTONIU G., BRUTARU V., DUVAC C., ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Volumul III (Articolele 188-256), Ed. Universul Juridic, București, 2015
13. Codul penal al Regatului Spaniei.[Accesat:19.03.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>

14. Codul penal al Republicii Federale Germania, adoptat la 13.11.1998. [Accesat:19.03.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.htm>
15. Hotărârea Curții Supreme de Justiție a Portugaliei. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <http://www.dgsi.pt/jstj.nsf/954f0ce6ad9dd8b980256b5f003fa814/28aff17cdabb90e880257cb00034dcc2?OpenDocument&Highlight=0,nascituro>
16. Constituția Irlandei. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <http://www.iris-hstatutebook.ie/eli/cons/en/html>
17. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002, Republicat: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009.
18. POPESCU A. Ființa umană încă nenăscută beneficiază de dreptul la viață ? [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <https://inlinedreapta.net/fiinta-umana-inca-nenascuta-beneficiaza-de-dreptul-fundamental-la-viata/>

LEGĂTURA CAUZALĂ DINTRE FAPTA PREJUDICIABILĂ ȘI URMĂRILE PREJUDICIABILE DIN CADRUL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART. 146 DIN CODUL PENAL

Berdilo Rodica,
doctorandă,
Universitatea de Stat din Moldova

In general, the causal link must meet two conditions: the antecedent of the cause in relation to the effect; the necessary nature of the link between cause and effect. In the case of the crim motive e provided in art. 146 of the Criminal Code, the prejudicial act of illegal deprivation of life of another person must be the necessary cause of brain death of that person. If the brain death of the victim had occurred even if the harmful act in question had not been committed, then that act is not the necessary cause of the brain death of the victim. In such a case there is another necessary cause – an act of a person other than the perpetrator or a certain phenomenon – of the victim’s brain death. The causal link between the prejudicial act and the prejudicial consequences is generally lacking if the causal factors, which are antecedent in relation to those prejudicial consequences, acted outside the perpetrator’s conscience and will. For the injurious inaction to be the cause of the injurious consequences, the causal link must satisfy three conditions: the antecedent of the cause in relation to the effect; the necessary nature of the link between cause and effect; the perpetrator has the obligation to act, an obligation that he does not fulfill.

Keywords: causal link; cause; effect; inaction; participation.

În Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) nu este definită noțiunea de legătură cauzală (legătură de cauzalitate; raport de cauzalitate).

Pentru comparație art. 40 din Codul penal al Republicii Italia în continuare – CP RI) stabilește: „Nimeni nu poate fi pedepsit pentru o faptă prevăzută de lege drept infrațiune dacă evenimentul dăunător sau periculos, de care depinde existența infrațiunii, nu este consecința acțiunii sau inacțiunii sale”. [1] În art. 8 din Codul penal al Republicii Georgia în continuare – CP RG) se prevede, printre altele: „1. Dacă, conform articolului corespunzător din prezentul cod, o infrațiune se consideră consumată doar atunci când fapta a cauzat urmări prejudiciabile sau a creat pericolul real de cauzare a acestora, este necesar să se stabilească legătura cauzală dintre această faptă și urmările prejudiciabile

sau pericolul de cauzare a acestora. 2. Există legătură cauzală atunci când fapta a constituit cauza necesară în raport cu urmările prejudiciabile sau cu pericolul real de cauzare a acestora, prevăzute de articolul corespunzător din prezentul cod, fără care astfel de urmări nu ar fi fost cauzate ori un astfel de pericol nu ar fi fost creat. [...]” [2] În alin. 1 § 2.03 din Codul penal model al Statelor Unite ale Americii în continuare – CPM SUA) se menționează: „Conduita reprezintă cauza unui rezultat în cazurile când: a) este un factor antecedent fără care rezultatul nu s-ar fi produs și b) legătura dintre conduită și rezultat îndeplinește orice condiții suplimentare cu privire la legătura cauzală, stabilite de codul sau de legea care incriminează fapta respectivă”. [3]

Analiza acestor definiții legislative arată că prin „legătură cauzală” trebuie de înțeles acel semn constitutiv al laturii obiective a infracțiunii, care presupune că efectul (urmările prejudiciabile) nu s-ar fi produs în lipsa cauzei necesare și antecedente (fapta prejudiciabilă). Succesiunea temporală a semnelor constitutive sus-menționate ale laturii obiective a infracțiunii este: cauză → legătură cauzală → efect. Astfel, legătura cauzală îndeplinește funcția de nex, de joncțiune dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile. Făptuitorul nu poate purta răspundere pentru urmările prejudiciabile care s-au produs în virtutea unor împrejurări ce nu au legătură cu ceea ce a comis.

M.-K. Guiu afirmă că „raportul de cauzalitate trebuie să se dovedească numai în infracțiunile de leziune, condiționate de apariția unui rezultat material”. [4] De asemenea, D.-E. Gorun menționează: „Determinarea raportului de cauzalitate este diferită în cazul infracțiunilor de rezultat față de infracțiunile de pericol. În cazul acestora din urmă, stabilirea legăturii cauzale nu este necesară [...], fiind prezumată de legiuitor tocmai prin incriminarea acelei fapte. Pentru infracțiunile de rezultat însă, legătura de cauzalitate va trebui întotdeauna să fie stabilită”. [5]

Infrațiunea, prevăzută la art. 146 CP RM, este o infracțiune materială. Nici în acest articol, nici în alte norme din partea specială a CP RM, care prevăd răspunderea pentru infracțiuni materiale, legătura cauzală nu este specificată expres. În art. 146 CP RM legătura cauzală se subînțelege din descrierea eliptică – „omor” – care se referă atât la fapta prejudiciabilă, cât și la urmările prejudiciabile, precum și la legătura cauzală dintre ele. Cu toate că legătura cauzală are un caracter obligatoriu în cazul infracțiunilor materiale prevăzute de partea specială a CP RM (inclusiv a omorului săvârșit în stare de afect), legea penală nu conține reguli de stabilire a acestui semn constitutiv al laturii obiective. Totodată, din pct. 3 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 11/2012 aflăm doar că „legătura de cauzalitate dintre acțiunea și inacțiunea făptuitorului și urmările prejudiciabile sub formă de moarte cerebrală a victimei trebuie să fie stabilită cu atenție

în fiecare caz în parte. De aceea, în toate cauzele care au ca obiect o infrațiune de omor se efectuează o expertiză medico-legală, care are ca scop tocmai stabilirea cauzelor decesului”. [6]

Din definițiile noțiunii de legătură cauzală, formulate în art. 40 CP RI, în art. 8 CP RG și în alin. 1 § 2.03 CPM SUA, rezultă că legătura cauzală îndeplinește două condiții: 1) antecedenta cauzei în raport cu efectul; 2) caracterul necesar al legăturii dintre cauză și efect.

Referitor la *prima* dintre aceste condiții, I.V. Alioșina este de părerea că „procesul de cauzare este un proces care se desfășoară în spațiu și în timp. Acest proces presupune că, în timp, fapta prejudiciabilă trebuie să preceadă întotdeauna urmările prejudiciabile. [...] Dacă între fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile consecutivitatea a fost alta – mai întâi s-au produs urmările prejudiciabile, iar apoi a fost săvârșită fapta prejudiciabilă – este exclusă legătura cauzală dintre o asemenea faptă și astfel de urmări”. [7, p. 94] L.A. Zimireva menționează: „În timp efectul întotdeauna urmează cauza. Urmările prejudiciabile nu se pot produce niciodată înainte de cauza acestora. În caz contrar ar trebui să vorbim despre așa-numita „asimetrie a timpului”. De aceea cauza trebuie căutată printre evenimentele premergătoare efectului. Urmările prejudiciabile, care s-au produs înainte de comiterea faptei prejudiciabile, nu pot fi considerate urmări ale acestei fapte”. [8, p. 29-30]

Rezultă că, în cazul infrațiunii prevăzute la art. 146 CP RM, fapta prejudiciabilă de lipsire ilegală de viață a unei alte persoane trebuie în toate cazurile să fie antecedentă față de moartea cerebrală a persoanei respective. Dacă moartea cerebrală a victimei survine înainte de săvârșirea faptei date, atunci lipsește legătura cauzală dintre acea faptă prejudiciabilă și urmările prejudiciabile. Într-un asemenea caz moartea cerebrală a persoanei este legată cauzal fie de fapta unei alte persoane decât făptuitorul, fie de anumite fenomene, care preced atât acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă a făptuitorului, cât și urmările prejudiciabile.

Referitor la cea de-a doua condiție îndeplinită de legătura cauzală – caracterul necesar al legăturii dintre cauză și efect – art. 41 CP RI prevede: „Concursul de cauze preexistente sau simultane sau supravenite, chiar dacă sunt independente de acțiunea sau inacțiunea vinovatului, nu exclude raportul de cauzalitate dintre acțiune sau inacțiune și rezultatul produs. Cauzele supravenite exclud raportul de cauzalitate atunci când singure au fost suficiente să determine rezultatul. În acest caz, dacă acțiunea sau inacțiunea, comisă anterior, constituie în sine o infrațiune, se aplică pedeapsa stabilită pentru ea. Dispozițiile anterioare se aplică și atunci când cauza preexistentă sau simultană sau suprevenită constă în fapta ilicită a altuia”. [1]

S. Brînza afirmă: „Pentru calificarea faptei în baza art. 145 CP RM, nu are importanță dacă aceasta a fost suficientă prin ea însăși să producă moartea sau a condus la această urmare unită cu alte cauze: preexistente, concomitente sau survenite. [...] Este suficient să existe o legătură de cauzalitate *sine qua non*, adică să se constate că celelalte cauze, fără această faptă prejudiciabilă, nu ar fi provocat moartea”. [9] De asemenea, I.V. Alioșina exprimă părerea următoare: „Antecedenta temporală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile nu este suficientă pentru a concluziona că între ele există o legătură cauzală, deoarece urmările date pot fi precedate de o altă faptă prejudiciabilă. [...] Pentru a se putea vorbi despre legătura cauzală dintre o faptă prejudiciabilă și urmările prejudiciabile, fapta dată trebuie să reprezinte cauza necesară, fără care urmările respective nu s-ar fi produs. [...] Necesitatea (obligativitatea) cauzei este stabilită prin metoda excluderii sau a simulării mentale. Aceasta înseamnă că trebuie să ne imaginăm mental ce s-ar fi întâmplat dacă fapta prejudiciabilă respectivă nu ar fi fost comisă”. [7, p. 94-95] În termeni apropiați V.B. Malinin menționează că „dacă, selectând mental fenomenul, care ne interesează (și anume – fapta umană), din ansamblul factorilor antecedenti, vom constata că urmările prejudiciabile nu s-ar fi produs ori s-ar fi produs într-un mod diferit sau într-un moment diferit, atunci ar trebui să se recunoască faptul că acel fenomen (acea faptă) constituie cauza acelor urmări prejudiciabile. Dacă însă se dovedește că urmările prejudiciabile s-ar fi produs în aceeași ordine, înseamnă că fapta nu este cauza acestor urmări și că nu există o legătură cauzală între ele”. [10, p. 361-362] La fel, I. Pascu și A.S. Uzlău consideră că „fiecare element din antecedenta cauzală trebuie cercetat pentru a ști în ce măsură a contribuit în mod necesar la producerea rezultatului. Pentru a stabili caracterul necesar al condiției, se impune identificarea tuturor cauzelor care se înscriu în antecedenta rezultatului, apoi se izolează artificial și temporar cele de natură mecanică, chimică, biologică, pentru a se reține numai actele umane care vor fi cercetate, fiecare în parte, pentru a stabili contribuția lor la producerea rezultatului”. [11, p. 145]

Rezultă că, în cazul infrațiunii prevăzute la art. 146 CP RM, fapta prejudiciabilă de lipsire ilegală de viață a unei alte persoane trebuie să fie cauza necesară a morții cerebrale a persoanei respective. Dacă moartea cerebrală a victimei ar fi survenit chiar dacă fapta prejudiciabilă respectivă nu ar fi fost săvârșită, atunci fapta dată nu reprezintă cauza necesară a morții cerebrale a victimei. Într-un asemenea caz există o altă cauză necesară – o faptă a unei alte persoane decât făptuitorul sau un anumit fenomen – a producerii morții cerebrale a victimei.

Îi dăm dreptate lui G.-C. Ioan care afirmă: „Lipsa stipulării unor condiții exprese lasă o marjă largă de apreciere organelor judiciare. Acestea le revii-

ne sarcina de a trage, de la caz la caz, linia de demarcație între ce este și ce nu este relevant penal, între acțiunile, inacțiunile, evenimentele și împrejurările care se suprapun sau se succed în dezvoltarea cursului causal. Extinderea excesivă a cauzalității este injustă și contrară principiului anterior menționat. Restrângerea ei, dincolo de ceea ce este necesar, vatămă ideile de echitate și dreptate, în jurul cărora este construit procesului penal, afectând, în mod negativ și caracterul disuasiv al legii penale”. [12] În context trebuie să analizăm dacă legătura causală trebuie să aibă un caracter direct sau indirect. Legătura directă (nemijlocită) dintre cauză și efect este ipoteza cea mai frecvent atestată în cazul infrațiunilor săvârșite prin omor în general și al omorului săvârșit în stare de afect în special. Legătura causală are un caracter direct în cazul când între fapta de lipsire ilegală de viață a unei alte persoane și moartea cerebrală a victimei nu se interpun fie fapte ale altor persoane decât făptuitorul, fie anumite fenomene. Cu alte cuvinte, legătura causală este directă, dacă proximitatea este trăsătura ce caracterizează cauza în raport cu efectul (de exemplu, un foc de armă tras asupra victimei atrage după sine moartea cerebrală a acesteia).

În unele cazuri legătura causală are un caracter indirect. Despre astfel de cazuri vorbește S.D. Șapcenko și S.S. Iațenko: „În cazul omorului, legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile poate fi atât directă (nemijlocită), cât și mediată de alte circumstanțe. În special, această legătură poate fi mediată de influența anumitor fenomene naturale, a faptelor unor terți sau a comportamentului victimei”. [13, p. 218] Printre tipurile de legătură causală care au o semnificație juridico-penală, M.I. Bajanov distinge „legătura causală necesară cu caracter indirect, ce presupune că subiectul aplică diverse mecanisme, dispozitive, alte mijloace de comitere a infrațiunii sau profită de comportamentul altor persoane sau a unor animale, pentru a cauza urmările prejudiciabile”. [14, p. 40] Din aceste puncte de vedere nu rezultă clar dacă legătura causală indirectă are un caracter necesar în toate cazurile sau nu.

Putem tranșa dilema dată, dacă analizăm alte opinii din doctrină. Spre exemplu, M. Ștefănoaia afirmă că „fenomenele naturale, acțiunile animalelor, ale minorilor și ale persoanelor cu deficiențe mentale nu pot fi considerate cauze ale urmărilor periculoase, cu excepția situațiilor în care acestea sunt manipulate/utilizate *în mod conștient* (evid. ns.) de către subiectul activ”. [15, p. 298] K. Katerinciuk consideră că „legătura causală este indirectă atunci când derulează între fapta prejudiciabilă și fenomene care *nu depind de voința făptuitorului* (evid. ns.). Acțiunea acestor fenomene întrerupe lanțul causal relevant din punct de vedere juridic. În acest caz, răspunderea penală a făptuitorului este exclusă”. [16] Opinia lui M. Ștefănoaia este mai reușită decât cea a lui K.

Katerinciuk. Legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile lipsește în genere, dacă factorii cauzali (de exemplu, mecanisme, forțe ale naturii, animale, persoane care nu sunt pasibile de răspundere penală, persoane care au acționat într-o stare de eroare scuzabilă, persoane care au executat ordinul sau dispoziția superiorului (cu excepția ordinului sau a dispoziției vădit ilegale) etc.), care sunt antecedenti în raport cu acele urmări prejudiciabile, au acționat în afara conștiinței și voinței făptuitorului. Nu se poate afirma, așa cum o face K. Katerinciuk, că în acest caz fapta prejudiciabilă ar fi legată causal de urmările prejudiciabile produse. În acest caz, legătura causală lipsește, întrucât conștiința și voința făptuitorului nu influențează asupra acțiunii factorilor cauzali. Reieșind din art. 20 CP RM, într-o asemenea situație, trebuie să vorbim despre un caz fortuit.

Este cunoscut că infrațiunea, prevăzută la art. 146 CP RM, poate fi săvârșită nu doar prin acțiune, dar și prin inacțiune. Nu este clar care sunt condițiile în prezența cărora inacțiunea prejudiciabilă de lipsire ilegală de viață a unei alte persoane este legată causal de moartea cerebrală a victimei.

I. Ciobanu și N. Nedelcu afirmă doar: „Categorica de cauzalitate, ca una din categoriile fundamentale ale lumii înconjurătoare, este prezentă în componentele cu inacțiune, exact așa cum și în componentele cu acțiune în cadrul laturii obiective”. [17] L.A. Zimireva are o părere similară. [8, p. 100] Posibilitatea cauzării urmărilor prejudiciabile printr-o inacțiune prejudiciabilă este prevăzută, de asemenea, în alin. 3 art. 8 CP RG prevede: „Inacțiunea va fi considerată cauza necesară pentru urmările prejudiciabile sau pentru crearea pericolului real de cauzare a acestora, prevăzute de articolul corespunzător din prezentul cod, în cazul în care făptuitorul avea obligația legală specială de a acționa, făptuitorul a avut posibilitatea de a acționa, iar, în eventualitatea săvârșirii acțiunii obligatorii și posibile, urmările prejudiciabile ar fi fost prevenite”. [2]

Din analiza opiniilor doctrinare și a prevederii legale sus-menționate rezultă că, pentru ca inacțiunea prejudiciabilă să reprezinte cauza producerii urmărilor prejudiciabile, legătura causală trebuie să îndeplinească trei condiții: 1) antecedenta cauzei în raport cu efectul; 2) caracterul necesar al legăturii dintre cauză și efect; 3) făptuitorului îi incumbă obligația de a acționa, obligație pe care acesta nu o îndeplinește. Primele două condiții sunt valabile atât în cazul acțiunii prejudiciabile, cât și în cazul inacțiunii prejudiciabile. Ultima condiție este specifică doar pentru inacțiunea prejudiciabilă.

Inacțiunea prejudiciabilă întotdeauna presupune că făptuitorul refuză expres sau tacit să-și îndeplinească obligația legală. Dacă făptuitorului nu-i incumbă o astfel de obligație, atunci lipsește legătura causală dintre inacțiunea preju-

diciabilă a acestuia și urmările prejudiciabile produse. Totodată, spre deosebire de o acțiune prejudiciabilă care este autosuficientă pentru a produce urmări prejudiciabile, în cazul inacțiunii prejudiciabile urmările date sunt cauzate de factori extrinseci. Inacțiunea prejudiciabilă creează condițiile necesare pentru ca factorii respectivi să cauzeze urmările prejudiciabile. Operarea factorilor extrinseci cauzali ar putea fi împiedicată numai dacă făptuitorul ar interveni și ar săvârși acțiunea pe care este obligat să o comită în conformitate cu legea. Făptuitorul însă alege să nu comită o astfel de acțiune, devenind pasibil de răspundere penală. Bineînțeles, pentru a fi în prezența legăturii cauzale, făptuitorul trebuie – volitiv și conștient – să creeze prin inacțiunea sa prejudiciabilă condițiile pentru producerea urmărilor prejudiciabile. Dacă operarea factorilor extrinseci cauzali nu depinde de conștiința și voința făptuitorului, va lipsi legătura cauzală dintre inacțiunea lui prejudiciabilă și urmările prejudiciabile produse.

Stabilirea legăturii cauzale poate fi mai dificilă în cazul în care omorul în stare de afect este săvârșit în participație. O astfel de situație este posibilă atunci când omorul este săvârșit fie de două sau mai multe persoane care se află în stare de afect, survenită în mod subit, ce le este provocată de acte de violență, de insulte grave ori de alte acte ilegale sau imorale ale victimei, fie de o singură persoană care se află în stare de afect, survenită în mod subit, ce îi este provocată de acte de violență, de insulte grave ori de alte acte ilegale sau imorale ale victimei, în timp ce alte persoane își aduc contribuția la săvârșirea unui astfel de omor prin organizare, instigare sau complicitate.

În cazul participației la infrafracțiunile săvârșite prin omor în general și la omorul săvârșit în stare de afect în particular, legătura cauzală are o semnificație cardinală în vederea stabilirii temeiului și limitelor răspunderii coautorilor, ale organizatorilor, ale instigatorilor și ale complicilor. Pentru a stabili temeiul și limitele acestei răspunderi, prezintă interes părerile unor doctrinari.

C. Bulai și B.N. Bulai menționează că „în cazul unei pluralități de contribuții umane cu legătură de cauzalitate (participație penală sau pluralitate de contribuții independente), concomitente ori succesive), trebuie să se facă distincție între contribuții esențiale sau cauzal necesare, fără de care rezultatul nu s-ar fi produs sub nicio formă, și contribuții înlesnitoare sau operativ necesare, fără de care rezultatul s-ar fi putut produce, însă nu în modul și în măsura în care s-a produs. În cazul participației, contribuțiile esențiale aparțin autorilor, iar contribuțiile înlesnitoare aparțin instigatorilor și complicilor”. [18, p. 185] După părerea lui N. Giurgiu, „în cazul în care actul de condiționare intervine pe lângă fapta determinantă a autorului, răspunderea penală a agentului care a

creat condiții *sine qua non* nu se va putea ridica mai sus de nivelul răspunderii penale a unui complice. Desigur, cu totul alta va fi soluția pentru cazul în care, prin actul comis, făptuitorul nu urmărește în mod direct rezultatul, ci creează o condiție hotărâtoare, indispensabilă, pentru că o altă acțiune conjugată să devină aptă în a-l produce (ca de pildă: în cazul persoanei care imobilizând victima creează posibilitatea autorului să oucidă). În ipoteza analizată, condiția dată, inoperantă prin ea însăși de a crea posibilitatea reală a faptei, capătă o legătură atât de strânsă cu rezultatul prin intermediul faptei condiționate, încât apare drept o cerință indispensabilă a acesteia și deci ca parte integrantă a unei adevărate coacțiuni. Răspunderea penală în asemenea cazuri nu poate fi decât aceea a coautorului, chiar dacă numai unul din cei doi coautori realizează acțiunea tipică, prevăzută de legea penală pentru existența infrafracțiunii de omor”. [19] De asemenea, I. Ionescu afirmă: „În doctrina penală română s-a făcut deosebirea între coautorii care au o contribuție creatoare (săvârșesc acțiunea tipică din norma de incriminare) și cei care au o contribuție combativă (de paralizare a opunerii victimei, de înlăturare a obstacolelor din calea autorului care realizează contribuția creatoare). S-ar putea susține și teza contrară. Oricât de numeroase argumente s-ar aduce în favoarea asimilării contribuției combative cu cea creatoare, cu greu ar putea fi înlăturată constatarea că, totuși, cel care desfășoară sub orice formă o contribuție combativă (de înlăturare a obstacolelor) nu săvârșește nemijlocit infrafracțiunea, ci prin altul, adică prin acela care desfășoară contribuția creatoare”. [20, p. 420]

Ideea este preluată și dezvoltată de S. Brînza: „Fiecare dintre cei care au aplicat loviturile au voit să participe la săvârșirea faptei de omor în mod direct, material, deci să execute latura obiectivă a acestei infrafracțiuni. Iată de ce, trebuie să răspundă în calitate de coautori. Prin fiecare lovitură pe care o aplicau, ei doreau, implicit, ca una din ele să devină lovitură mortală”. [21] Ipoteza analizată este explicată nuanțat în pct. 5.8 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 11/2012: „Nu există coautorat în cazul în care fiecare făptuitor acționează independent și în momente diferite, lovind, din răzbunare, mortal, victima. Simpla prezență fizică a unei persoane alături de făptuitor, la locul și în momentul săvârșirii de către acesta a omorului nu constituie coautorat, dar ar putea constitui complicitate la infrafracțiunea de omor sub formă de sprijin moral acordat agresorilor. Complice moral se consideră și cel care dă sfaturi autorului cum să lipsească victima de viață ori cel care strigă către autori, în timp ce aceștia lovesc victima cu parii, că victima „trebuie omorâtă”. Pe de altă parte, în cazul în care două sau mai multe persoane, acționând cu intenția de a omorî persoana, aplică fiecare numeroase lovituri victimei și chiar dacă numai una din aceste lovituri s-a dovedit a fi mor-

tală, toate aceste persoane trebuie considerate coautori la infrațiunea de omor. Dar nu pentru că este imposibil a stabili cine din ele a aplicat lovitura mortală, ci pentru că coautorul voiește să participe la săvârșirea faptei în mod direct, material, pe când complicele participă indirect, secundar, voiește să participe ajutând pe altul. Prin fiecare lovitură pe care coautorii o aplică, ei doresc, implicit, ca una dintre ele să devină lovitură mortală”. [6]

Rezultă că, în cazul infrațiunii prevăzute la art. 146 CP RM, acțiunea sau inacțiunea fiecăruia dintre participanți reprezintă condiția necesară pentru săvârșirea acțiunii sau inacțiunii de către un alt participant. Doar în acest fel acțiunea sau inacțiunea fiecăruia dintre participanți poate constitui cauza necesară a producerii morții cerebrale a victimei. Răspunderea participanților la omorul săvârșit în stare de afect este limitată la urmările prejudiciabile cauzate de acțiunile sau inacțiunile lor intercondiționate. Moartea cerebrală a victimei nu poate fi legată causal de acțiunea sau inacțiunea unuia dintre participanți, care nu condiționează necesarmente comiterea acțiunii sau inacțiunii de către un alt participant. Într-un asemenea caz putem vorbi despre o pluralitate de contribuții independente, nu despre participație la infrațiunea prevăzută la art. 146 CP RM.

Pentru a fi considerat coautor al infrațiunii date, participantul trebuie să aducă o contribuție necesară și suficientă, în lipsa căreia acțiunea sau inacțiunea altui participant nu ar putea cauza moartea cerebrală a victimei. Fiecare dintre contribuțiile participanților – creatoare sau combative – alcătuiesc cauza comună necesară a producerii morții cerebrale a victimei. În cazul în care contribuția participantului este necesară, însă insuficientă, acesta ar putea răspunde ca organizator, instigator sau complice la infrațiunea prevăzută la art. 146 CP RM.

Vorbind despre inacțiunea participantului la omor în calitate de contribuție la săvârșirea acestuia, V.M. Babenko menționează: „Pentru a califica inacțiunea drept participație la omor, aceasta trebuie: să fie cunoscută în prealabil de către alți participanți la omor; să contribuie la comiterea acțiunii sau inacțiunii de către autor sau un alt participant; să fie condiționată de necesitățile obiective ale infrațiunii respective; să fie legată causal de acțiunile sau inacțiunile altor participanți. În consecință, în cazul participației la omor, inacțiunea nu apare în „formă pură”, ci se comite întotdeauna după o anumită înțelegere (promisiune), adică după o acțiune”. [22] Analiza pe care am efectuat-o în prezenta cercetare ne demonstrează că această listă de condiții trebuie completată cu alte patru: 1) inacțiunea participantului să fie antecedentă în raport cu moartea cerebrală a victimei; 2) inacțiunea participantului să reprezinte condiția necesară pentru săvârșirea acțiunii sau inacțiunii de către un alt participant; 3) inacțiunea participantului să constituie cauza necesară a producerii morții cerebrale a victimei;

4) făptuitorului să-i revină obligația de a acționa, obligație pe care acesta nu o îndeplinește.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Italia. [Accesat: 04.03.2021] Disponibil: cod-expenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Italia-RO.html
2. Criminal Code of Georgia. [Accesat: 04.03.2021] Disponibil: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/16426/157/en/pdf>
3. Model Penal Code. [Accesat: 04.03.2021] Disponibil: https://archive.org/details/ModelPenalCode_ALI/page/n33/mode/2up
4. GUIU, M.-K. Clasificarea infracțiunilor în raport cu rezultatul lor. În: Dreptul, 2017, nr. 12, p. 137-149.
5. GORUN, D.-E. Considerații privind legătura de cauzalitate ca element al răspunderii penale și al răspunderii civile. În: Revista de investigare a criminalității, 2013, nr. 1, p. 34-37.
6. Hotărârea Plenului CSJ nr. 11 din 24.12.2012 cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art. 145-148 CP al RM). [Accesat: 04.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=318
7. АЛЁШИНА, И.В., БАГЛАЙ, Ю.В., БАГУН, Э.А. и др. Уголовное право России. Общая часть / Отв. ред. А.И. Плотников. Оренбург: Университет, 2016. 442 p.
8. ЗИМИРЕВА Л.А. Причинная связь в преступлениях против жизни / Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук. Москва, 2016. 228 p.
9. BRÎNZA, S. Infracțiunea de omor simplu în legea penală a Republicii Moldova. În: Jurnalul de Studii Juridice, 2010, număr special, p. 15-29.
10. Энциклопедия уголовного права. Т. 4. Состав преступления. Санкт-Петербург: Издание профессора Малинина, 2005. 797 p.
11. PASCU, I., UZLĂU, A.S. Drept penal: partea generală. București: Hamangiu, 2013. 544 p.
12. IOAN, G.-C. Raportul de cauzalitate în cazul infracțiunilor de abuz și neglijență în serviciu (I). Teoria generală a raportului de cauzalitate. Trăsăturile infracțiunilor de serviciu. În: Penalmente Relevant, 2019, nr. 2, p. 54-78.
13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Том 1 / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. Київ: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. 964 p.

14. БАЖАНОВ, М.И. Уголовное право Украины. Общая часть. Днепропетровск: Пороги, 1992. 168 p.
15. ȘTEFĂNOAIA, M. Drept penal: partea generală. Vol. I. București: Universul Juridic, 2020. 619 p.
16. КАТЕРИНЧУК, К. Проблеми причинного зв'язку в злочинах проти здоров'я особи. În: Jurnalul juridic național: teorie și practică, 2017, nr. 3, p. 115-118.
17. CIOBANU, I., NEDELCU, N. Fundamentarea caracterului cauzator al inacțiunii în baza aplicării teoriei deosebirii categoriei cauzalității, a construcției teoretice a legăturii cauzale și a mecanismului cauzării empirice. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2015, nr. 8, p. 90-94.
18. BULAI, C., BULAI, B.N. Manual de drept penal: partea generală. București: Universul Juridic, 2007. 678 p.
19. GIURGIU, N. Aspecte privind legătura cauzală în dreptul penal. În: Analele Științifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza din Iași, seria Științe Juridice, 1994, nr. 1, p. 81-92.
20. ANTONIU, G., MITRACHE, C., STĂNOIU, R. et al. Noul Cod penal comentat / Sub red. lui G. Antoniu. București: C.H. Beck, 2006. 600 p.
21. BRÎNZA, S. Omorul săvârșit de două sau mai multe persoane (lit. i) alin. (2) art. 145 CP RM): aspecte teoretice și practice (Partea II). În: Revista Națională de Drept, 2012, nr. 5, p. 2-9.
22. БАБЕНКО, В.М. Окремі питання об'єктивної сторони умисного вбивства, вчиненого у співучасті. În: Право і суспільство, 2012, № 6, p. 153-156.

MOTIVUL ȘI SCOPUL ÎN CAZUL INFRACTIUNII PREVĂZUTE LA ART. 146 DIN CODUL PENAL

Berdilo Rodica,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorandă

Since the heat of passion is indispensable in the case of the crime provided in art. 146 of the Criminal Code, the motives for this crime are in all cases marked by such a state. There cannot be a list of conscious motives, a list of unconscious motives and a list of partially conscious motives. Basically, any of the motives can be part of any of these three lists. It depends not on the characteristics of the motive of the crime, but on the mental state of the perpetrator, more precisely on the full or partial functioning or non-functioning of his conscience. Regardless of the motives that guide the perpetrator, if the heat of passion is present, it becomes mandatory to apply art. 146 of the Criminal Code. Based on a partially conscious motive, the crime, provided in art. 146 of the Criminal Code, is, of course, committed with a partially conscious purpose. The crime, provided in art. 146 of the Criminal Code, presupposes the presence of the purpose in all cases. The purpose of this crime differs from the purpose of the crime, provided in art. 145 of the Criminal Code, in that it is partially conscious and influenced by the heat of passion.

Keywords: the motive of the offense; the purpose of the offense; heat of passion; revenge; jealousy.

O infracțiune, ca și oricare alt tip de comportament uman, presupune întotdeauna un proces psihologic complex. Pentru înțelegerea corectă a acestui proces, este important să fie analizate motivul și scopul comportamentului respectiv. În art. 146 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) nu sunt specificate motivul și scopul infracțiunii. Prin aceasta, infracțiunea, prevăzută de acest articol, se deosebește de infracțiunile prevăzute la lit. b), j)-l) și n) alin. (2) art. 145, lit. e), g), i) și l) alin. (2) art. 151, lit. f), h) și j) alin. (2) art. 152, lit. f) alin. (2) art. 164 etc. din Codul penal. Cu toate acestea, nu putem fi de acord cu M.Iu. Karasiova [1], P.S. Daghel și D.P. Kotov [2, p. 180] care sunt de părerea că, în cazul omorului săvârșit în stare de afect, motivul și scopul lipsesc. În cazul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM, lipsesc motivul și scopul special, care influențează asupra calificării. Aceasta nu înseamnă că lipsesc în genere motivul și scopul

infracțiunii. În cazul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM, acestea trebuie luate în considerare la individualizarea pedepsei. Necesitatea stabilirii motivului și scopului în cazul oricărei infracțiuni rezultă din alin. (2) art. 281 și pct. 1) alin. (1) art. 394 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova. [3]

Mai întâi va fi analizat *motivul* infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM.

În CP RM nu este definită noțiunea „motivul infracțiunii”. În doctrina penală pot fi găsite definițiile acestor noțiuni. Astfel, C. Bulai înțelege prin „motiv (mobil) al infracțiunii” „imboldul interior, adică acea necesitate, dorință, pasiune, emoție, acel sentiment care determină persoana să săvârșească infracțiunea și îi dirijează voința în momentul săvârșirii ei. De aceea motivul este denumit și cauza internă a actului de conduită”. [4, p. 192] După părerea lui A. Bucur, „este numit mobil acel impuls psihic care determină o persoană să acționeze, acea cauză internă a actului de voință”. [5] T.V. Kruglova consideră că „motiv al comportamentului infracțional constituie imboldul interior, care se exprimă în năzuința subiectului de a atinge rezultatul dorit (scopul) prin săvârșirea unei fapte socialmente periculoase”. [6, p. 7] L.L. Kruglikov menționează că „motivul apare ca forța motrice, ca sursa intrinsecă de comitere a fetei infracționale”. [7, p. 216] A.I. Rarog afirmă că „motiv este imboldul interior condiționat de anumite necesități și interese, care determină hotărârea făptuitorului de a comite infracțiunea și de care acesta este ghidat atunci când săvârșește infracțiunea”. [8, p. 92] Părerea lui I.Ia. Kozacenko este că „motiv al infracțiunii îl reprezintă imboldul interior condiționată de anumite nevoi și interese, care determină făptuitorul să ia decizia de a săvârși infracțiunea”. [9, p. 294]

Aceste definiții nu diferă în esență. Analiza lor ne arată că motiv al infracțiunii este imboldul lăuntric ce are la bază anumite interese și/sau necesități pe care făptuitorul intenționează să le satisfacă pe calea săvârșirii infracțiunii. Motivul apare înainte de săvârșirea infracțiunii, dând origine voinței făptuitorului de a săvârși infracțiunea și ghidându-l în vederea comiterii infracțiunii.

Referitor la infracțiunea prevăzută la art. 146 CP RM, S. Brînza afirmă: „Motivele infracțiunii pot fi diferite, exprimându-se de cele mai multe ori în răzbunare sau gelozie”. [10, p. 74] O părere similară are M.Iu. Karasiova. [1]

Având o părere apropiată, S.A. Eloian consideră că „răzbunarea este motivul dominant al infracțiunilor săvârșite în stare de afect. Se are în vedere răzbunarea pentru răul provocat”. [11] Precizarea din ultima propoziție este inutilă și chiar tautologică, deoarece, așa cum menționează S. Brînza, la baza răzbunării „se află supărarea și nemulțumirea de faptele altei persoane, însoțite de năzuința de a primi satisfacție pentru prejudiciile pricinuite”. [10, p. 55] Răzbunarea este, prin definiție, un rău cauzat pentru un alt rău.

Despre un alt motiv al omorului săvârșit în stare de afect – gelozia – ne vorbesc alți autori. T.V. Kruglova afirmă că „gelozia ca motiv al infracțiunii se exprimă în năzuința unei persoane de a păstra în continuare o valoare semnificativă pe calea săvârșirii unei fapte ilegale. Gelozia se manifestă și este percepută de oameni în moduri diferite, dând naștere la diverse stări emoționale, adesea însoțite de aplicarea unor procedee violente care conduc spre urmări cu caracter penal. Deși sentimentul de gelozie în unele cazuri poate juca rolul unui anumit stimulent pentru comiterea de fapte socialmente utile, totuși, acest motiv este, prin conținutul său social, josnic și imoral. Gelozia constituie o manifestare de egoism, de posesivitate transferată asupra celor apropiați”. [6, p. 7] A. Nuță caracterizează astfel motivul de gelozie: „Un ansamblu de trăiri emoționale, gânduri și acțiuni care apar și se dezvoltă când o relație semnificativă este percepută ca fiind amenințată de un rival. Pentru a fi gelos trebuie să ai pe cineva (ceva), în sensul de a avea sentimentul ca acel ceva (cineva) îți aparține”. [12, p. 34]

T.V. Kruglova pune la îndoială că motivul de gelozie ar fi prezent în cazul omorului în stare de afect, săvârșit asupra soțului, soției, concubinului sau concubinei, surprinși în timpul unui adulter. Autoarea dată consideră că, pentru ca gelozia să reprezinte motivul unei asemenea infracțiuni, victima trebuie să provoace starea de afect a făptuitorului prin insulte grave. [6, p. 8] În primul rând, adulterul constituie un act ilegal și imoral în același timp. Aceasta rezultă din alin. (2) art. 18 din Codul familiei al Republicii Moldova, conform căruia „soții își datorează reciproc sprijin moral și fidelitate conjugală”. [13] Din acest punct de vedere, adulterul nu poate fi restrâns doar la noțiunea „insulte grave” din art. 146 CP RM. În al doilea rând, nu este clar de ce, în opinia lui T.V. Kruglova, gelozia nu poate fi motiv în situația pe care o descrie. Nu este exclus ca acest motiv să fie secundat de alte motive. Însă, într-un fel sau altul, gelozia este prezentă în cazul omorului în stare de afect, săvârșit asupra soțului, soției, concubinului sau concubinei, surprinși în timpul unui adulter. Or, așa cum menționează S. Brînză, „gelozia reprezintă neîncrederea pasionată, îndoiala chinuitoare în ce privește fidelitatea, dragostea, devotamentul deplin al cuiva. Victimă a omorului din gelozie poate fi nu numai persoana care a generat nemijlocit acest sentiment, dar și o altă persoană, apropiată primei”. [10, p. 55]

Considerăm neîntemeiat a restrânge motivele infracțiunii, prevăzute la art. 146 CP RM, la răzbunare și la gelozie. Nu poate fi lăsată fără atenție afirmația lui K.V. Deadiun: „Săvârșirea unei infracțiuni în stare de afect nu întotdeauna presupune motivul răzbunării, al geloziei etc. Adesea, o astfel de infracțiune poate fi condiționată de motive de protecție împotriva maltratării și a bătăilor sistematice din partea victimei”. [14] În context, A.N. Popov consideră că în cazul omoru-

lui săvârșit în stare de afect „motivele posibile se exprimă în răzbunarea sau în gelozie. Însă, la fel de posibil într-un asemenea caz este motivul răsplății pentru răul provocat. Motivul dat nu presupune reprimarea sau răzbunarea asociată cu o evaluare negativă, ci un comportament pozitiv, deși reprobabil într-un anumit sens, care este menit să limiteze răspândirea răului. Acest comportament este pozitiv, pentru că reprezintă o reacție la un rău. Răspătata pentru răul provocat este un comportament reprobabil, întrucât constituie o reacție fie tardivă, fie inadecvată”. [15, p. 94] Dincolo de aprecierile cu caracter moral (și, drept urmare, subiectiv) ale lui A.N. Popov, conțază că pot exista motive ale omorului săvârșit în stare de afect, care nu se încadrează în tiparul răzbunării și al geloziei.

Este posibilă concurența dintre art. 146 și 148 CP RM. În virtutea regulii fixate la lit. b) art. 117 CP RM, în acest caz nu trebuie aplicat art. 148 CP RM. Ca urmare, motivul de compătămire poate sta la baza infrațiunii prevăzute la art. 146 CP RM.

De asemenea, motivul de compătămire poate fi prezent în cazurile în care se exclude concurența dintre art. 146 și 148 CP RM. Se au în vedere cazurile când starea de afect a făptuitorului este provocată prin acte de violență, insulte grave, alte acte ilegale sau imorale fie de către o persoană care nu suferă de o maladie incurabilă sau care nu are suferințe fizice cu caracterul insuportabil, fie de către o persoană care suferă de o maladie incurabilă sau care are suferințe fizice cu caracterul insuportabil, însă în lipsa dorinței victimei sau, în cazul minorilor, a rudelor acestora. Într-un asemenea caz, deoarece lipsește temeiul aplicării art. 148 CP RM, urmează să fie aplicat art. 146 CP RM.

Cu siguranță, răzbunarea, gelozia, compătămirea etc. în cazul omorului, săvârșit în stare de afect, prezintă o nuanță care le deosebește de răzbunarea, gelozia, compătămirea etc. în cazul celorlalte infrațiuni săvârșite prin omor. Starea de afect și factorii situaționali nu pot să nu lase o amprentă asupra genezei infrațiunii prevăzute la art. 146 CP RM. Despre aceasta ne vorbește I. Mircea: „Stările emoționale ale subiectului, într-o strânsă legătură reciprocă cu alte procese psihice din conștiința sa, determină formarea motivelor care îl impulsionează la săvârșirea unor anumite infrațiuni în vederea atingerii unor scopuri dinainte fixate, prin care se realizează și satisfacerea cerințelor individuale”. [16, p. 89] De asemenea, N.S. Jdanov menționează că „în cazul infrațiunilor săvârșite în stare de afect, motivul se distinge prin caracteristici precum efemeritate, instabilitate, situaționalitate. El reprezintă reacția făptuitorului la un pretext provocator, apariția lui fiind bruscă”. [17] După părerea lui E.V. Maslova, „motiv al infrațiunii este fundamentul infrațiunii, condiționat de starea emoțională a făptuitorului”. [18, p. 19] Astfel, emoțiile, manifestate de făptuitor, influențază

în mod inerent conținutul motivului infrafracțiunii. Întrucât starea de afect este indispensabilă în cazul infrafracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM, motivele acestei infrafracțiuni sunt în toate cazurile marcate de o asemenea stare.

Starea de lucruri, descrisă mai sus, i-a determinat pe unii autori să afirme că, în cazul omorului săvârșit în stare de afect, motivele se identifică cu emoțiile manifestate de făptuitor. Spre exemplu, S.A. Tararuhin consideră că „în prezența afectului, furia constituie un motiv remarcabil ce dă naștere aspirației de a provoca rău victimei”. [19, p. 167-168] De asemenea, A.G. Babicev menționează că „motiv al omorului săvârșit în stare de afect este sentimentul mixt complex, un anumit ansamblu de sentimente și trăiri emoționale care acționează într-o singură direcție, ca și cum „fuzionând” într-un „flux” unitar, care sunt evaluate de către subiect ca un întreg, determinându-l în cele din urmă să aleagă varianta infrafracțională de comportament”. [20, p. 273] O confuzie similară este admisă de K.K. Stankevici: „Omorul din gelozie și omorul din motive de ostilitate personală se deosebesc de omorul săvârșit în stare de afect prin faptul că, spre deosebire de primele două motive, afectul nu se dezvoltă treptat, ci apare busc”. [21]

Nu este admisibilă confundarea stării de afect cu motivul omorului săvârșit în stare de afect. Din acest punct de vedere, suntem de acord cu S.A. Eloian, care afirmă: „Supărarea nu poate fi considerată motiv al omorului, deoarece este un sentiment, o emoție. Emoțiile precum bucuria, frica, supărarea, furia etc., determină starea emoțională a subiectului și, ca atare, constituie „fundalul” motivației. Având un puternic impact asupra procesului de motivație, aceste emoții „de fundal” nu reprezintă motive, deoarece nu reflectă interesele subiectului. Omorul în stare de afect este săvârșit nu din furie, ci din răzbunare ce apare pe fundalul furiei”. [11] Așadar, motivul apare sub imperiul stării de afect. Din această cauză nu ar fi corect să se afirme că, în cazul infrafracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM, anumite emoții apar sub imperiul altor emoții. În cazul acestei infrafracțiuni, starea de afect are capacitatea de a „ajusta” motivul omorului la interesele și necesitățile de moment ale subiectului, fără a se identifica cu motivul dat.

Unii autori vorbesc despre motive conștientizate și motive neconștientizate ale infrafracțiunii. Este necesar să stabilim dacă această diferențiere se referă la motivele omorului săvârșit în stare de afect.

Spre exemplu, D.V. Vaseaev consideră că „motiv al infrafracțiunii este imboldul conștientizat sau neconștientizat de a comite o infrafracțiune, care constituie pentru făptuitor sursa interioară de săvârșire a infrafracțiunii. Motivul neconștientizat al infrafracțiunii poate prezenta relevanță, de exemplu, ca circumstanță ce caracterizează personalitatea făptuitorului. Un astfel de motiv poate fi luat în calcul la stabilirea pedepsei, însă nu poate fi luat în considerare la aplicarea răspunderii

penale”. [22, p. 8] Din acest punct de vedere controversat este greu de înțeles ce are în vedere D.V. Veaseaev prin „motiv neconștientizat al infrațiunii”. Mai clară este părerea lui T.V. Kruglova: „Ca regulă generală, motivul infrațiunii este un imbold conștientizat. Totuși, așa cum arată practica judiciară, motivul săvârșirii infrațiunii nu întotdeauna este conștientizat de către făptuitori. Acest lucru este valabil mai ales pentru infrațiunile comise din gelozie. Conștientizării unui asemenea imbold i se pot opune diverși factori: reacții afective; starea psihologică a făptuitorului și o serie de alte circumstanțe”. [6, p. 7] Din acest punct de vedere rezultă că starea de afect poate fi fundalul în prezența căruia motivul de a comite omorul, săvârșit în stare de afect, poate să nu fie conștientizat de către făptuitor.

O altă părere a lui D.V. Vaseaev reduce din certitudinea acestei constatări. Autorul dat subliniază necesitatea operării cu noțiunea „motiv afectizat”, prin care înțelege „necesitatea incomplet conștientizată, care, sub influența unei „explozii” emoționale, determină la săvârșirea unei fapte anumite”. [22, p. 10] Așa cum am stabilit anterior, motivul infrațiunii poate avea la bază o necesitate, însă nu se identifică cu aceasta. Dincolo de incoerența ce rezultă din această precizare, ideea lui D.V. Vaseaev pare să fie acceptabilă. În cazul omorului, săvârșit în stare de afect, conștiința făptuitorului este parțial afectată. Nu se poate afirma că făptuitorul ar fi ghidat de un motiv pe care nu-l conștientizează deloc. Un motiv neconștientizat vorbește despre iresponsabilitatea făptuitorului, caz în care lipsește componența de infrațiune. Se poate însă de afirmat că, în cazul omorului, săvârșit în stare de afect, făptuitorul este ghidat de un motiv pe care îl conștientizează parțial. Această ipoteză este confirmată de S.V. Borodin: „Motivul infrațiunii în cauză (adică al omorului săvârșit în stare de afect – *n.a.*) este situațional, instabil, tranzitoriu. În astfel de cazuri, el apare brusc și generează imediat intenția de a săvârși infrațiunea. Motivul dat are un impact semnificativ asupra dinamicii și realizării intenției infracționale. Deși motivul nu condiționează calificarea faptei ca omor săvârșit în stare de afect, stabilirea acestuia este adesea necesară pentru a răspunde la întrebarea dacă făptuitorul s-a aflat în stare de afect sau nu”. [23, p. 82]

Rezultă că, reducând sfera de conștiință a făptuitorului, starea de afect îngustează baza motivațională a infrațiunii analizate. Din cauza motivului parțial conștientizat, subiectul infrațiunii, prevăzute la art. 146 CP RM, este limitat în anumite privințe în ceea ce privește alegerea variantei de comportament.

D.V. Vaseaev menționează, de asemenea, că „dacă infrațiunea are la bază un motiv conștientizat (răzbunare, interes personal, ură față de un anumit grup social etc.), ea nu poate fi calificată conform art. 107 CP FR (care corespunde cu art. 146 CP RM – *n.a.*). Cu alte cuvinte, prezența unui motiv neafectizat exclude

starea de afect, ca și viceversa”. [22, p. 10] Includerea motivului de răzbunare în această listă pune în gardă. Desigur, în lipsa stării de afect, răzbunarea nu poate constitui motivul omorului săvârșit în stare de afect. Însă, nu se poate afirma că orice răzbunare mărturisește despre lipsa stării de afect. Considerăm că nu lipsa unui anumit motiv, dar lipsa stării de afect exclude aplicarea art. 146 CP RM. Nu poate exista o listă de motive conștientizate, o listă de motive neconștientizate și o listă de motive parțial conștientizate. Practic, oricare dintre motive poate face parte din oricare dintre aceste trei liste. Aceasta depinde nu de caracteristicile motivului infracțiunii, dar de starea psihică a făptuitorului, mai precis de funcționarea deplină sau parțială ori nefuncționarea conștiinței acestuia.

La fel, pune în gardă părerea lui A.G. Mustafzade. Acesta distinge: motivele josnice ca fiind acelea care stau la baza omorului agravat; motivele socialmente scuzabile ca fiind acelea care stau la baza omorului simplu; motivele socialmente neutre ca fiind acelea care stau la baza infracțiunilor de omor săvârșite în prezența unor circumstanțe atenuante. [24, p. 8] Terminologia, folosită de acest autor, ridică semne de întrebare și nu face decât să îngreuneze perceperea esenței juridice a motivelor omorului în general și ale omorului săvârșit în stare de afect în particular. Însă, nu aceasta este problema principală generată de punctul de vedere exprimat de A.G. Mustafzade. Ca motive ale omorului simplu acest autor numește: răzbunarea; ura; gelozia etc. [24, p. 10] Însă, astfel de motive pot fi prezente nu doar în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 145 CP RM, dar și în cazul infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM. Ceea ce demonstrează că, indiferent de motivele care-l ghidează pe făptuitor, dacă este prezentă starea de afect, devine obligatorie aplicarea art. 146 CP RM. Chiar în prezența unora dintre motivele prevăzute la alin. (2) art. 145 CP RM (de exemplu, a motivelor sadice), dacă este prezentă starea de afect, trebuie aplicat art. 146 CP RM. Această obligație rezultă din lit. a) art. 117 CP RM.

Unele motive, prevăzute la alin. (2) art. 145 CP RM (de exemplu, interesul material), sunt mai dificil (dacă nu chiar imposibil) de perceput ca motive ale infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM. Cauza acestei imposibilități o constituie nu faptul că interesul material ar fi, după clasificarea propusă de A.G. Mustafzade, un motiv josnic. Pur și simplu, este puțin probabil ca interesul material să poată apărea în intervalul scurt de timp în care făptuitorul se află în stare de afect. De asemenea, este puțin probabil ca interesul material să apară pe fundalul stării de afect care este o reacție la actele ilegale sau imorale ale victimei. Astfel, unele motive, datorită specificului lor, demonstrează o compatibilitate redusă sau o incompatibilitate deplină cu starea de afect.

În continuare va fi analizat *scopul* infracțiunii prevăzute la art. 146 CP RM.

Nici noțiunea „scopul infrațiunii” nu este definită în legea penală a Republicii Moldova. Definițiile doctrinare ale acestei noțiuni nu se deosebesc principial. Spre exemplu, C. Bulai înțelege prin „scop al infrațiunii” „obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale, adică finalitatea urmărită prin săvârșirea faptei penale”. [4, p. 193] A. Bucur menționează: „Se numește scop infracțional acel proces psihic care constă în urmărirea realizării unor consecințe ale acțiunii sau, altfel spus, obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale”. [5] După părerea lui E.V. Maslova, „scop al infrațiunii este modelul mental al rezultatului viitor, condiționat de motivul infrațiunii, spre realizarea căruia tinde făptuitorul”. [18, p. 19] A.G. Mustafzade afirmă că „scop al infrațiunii este modelul ideal (mental) al rezultatului dorit, pe care făptuitorul încearcă să-l transpună prin săvârșirea infrațiunii”. [24, p. 12] De asemenea, N.P. Pecinikov înțelege prin „scop al infrațiunii” „reprezentarea rezultatului dorit, a cărui realizare o dorește persoana care săvârșește infrațiunea”. [25, p. 12]

Din toate aceste puncte de vedere rezultă că scop al infrațiunii constituie proiecția din conștiința făptuitorului (la baza căreia se află motivul infrațiunii), a rezultatului pe care făptuitorul își propune să-l obțină prin săvârșirea infrațiunii.

T.V. Kondrașova este de părerea că omorul, săvârșit în stare de afect, este săvârșit cu un anumit scop: „Din cauza intempestivității și a intensității afecțiunii, făptuitorul poate să nu fie pe deplin conștient de ceea ce comite, să nu înțeleagă pe deplin ce rău dorește să provoace victimei. Totuși, despre faptul că el își dă seama de pericolul social al faptei sale mărturisesc acțiunile sale înainte de săvârșirea infrațiunii (făptuitorul apucă o sticlă, o piatră, un cuțit, un topor sau un pistol). Prin urmare, el nu poate să nu prevadă producerea urmărilor prejudiciabile și să nu dorească producerea acestora. El poate doar să nu aibă o reprezentare clară asupra gradului de gravitate a urmărilor care se vor produce”. [26, p. 158] Făcând o paralelă cu cele menționate mai sus, se poate afirma că, având la bază un motiv parțial conștientizat, infrațiunea, prevăzută la art. 146 CP RM, este, naturalmente, săvârșită cu un scop parțial conștientizat.

Alți autori vorbesc fie despre un scop neconștientizat al omorului săvârșit în stare de afect, fie despre lipsa în genere a scopului acestei infrațiuni. Spre exemplu, T. Tkacenko afirmă că „persoana, care se află în stare de afect, nu conștientizează clar caracterul faptei sale. Odată ce nu este sigură de ceea ce comite, persoana dată nu este sigură în privința rezultatului pe care dorește să-l obțină. Desigur, rezultatul vag preconizat nu poate fi dorit. Aceasta demonstrează absența scopului infrațiuni”. [27] După părerea lui V. Vladimirov, „în cazul

săvârșirii omorului în stare de afect, făptuitorul nu are un scop prestabilit: să comită un omor sau să cauzeze vătămarea gravă a sănătății victimei”. [28] După cum se vede, acești autori fie echivalează starea de afect cu iresponsabilitatea celui care comite omorul în stare de afect, fie nu admit posibilitatea manifestării intenției directe de către acesta.

A.N. Popov menționează că, după caz, scopul poate fi prezent sau absent în cazul omorului săvârșit în stare de afect. Acest scop poate fi unul determinat (de a lipsi victima de viață) sau nedeterminat (de a o pedepsi, a o bate, a-i cauza un prejudiciu fizic). [29, p. 168] Despre caracterul determinat sau nedeterminat al scopului omorului, săvârșit în stare de afect, vorbește, de asemenea, A.V. Bailov. Potrivit acestuia „scopul determinat se poate exprima în dorința făptuitorului de a pune capăt comportamentului ilegal al victimei provocând moartea acesteia, pe când scopul nedeterminat se poate exprima în dorința făptuitorului de a-i cauza victimei orice prejudiciu fizic”. [30]

În ce ne privește, nu considerăm posibilă prezența unui scop nedeterminat al infrațiunii. În cazul infrațiunii prevăzute la art. 146 CP RM, în prezența intenției indirecte, este mai potrivit să vorbim despre o pluralitate de scopuri infracționale (de exemplu, de a o lipsi de viață, de a-i cauza vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, de a-i cauza vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății etc.). Realizarea oricăruia dintre aceste scopuri ar satisface interesele și necesitățile făptuitorului. În cazul infrațiunii prevăzute la art. 146 CP RM, în prezența intenției directe, scopul poate fi unul singur – lipsirea de viață a victimei. Oricare alt scop nu ar satisface interesele și necesitățile făptuitorului.

Infrațiunea, prevăzută la art. 146 CP RM, presupune prezența scopului în toate cazurile. Scopul acestei infrațiuni se deosebește de scopul infrațiunii, prevăzute la art. 145 CP RM, prin aceea că este parțial conștientizat și influențat de starea de afect. În celelalte privințe considerăm că nu există diferențe între scopurile celor două infrațiuni.

Referințe:

1. КАРАСЁВА, М.Ю. Мотив и цель как факультативный признак субъективной стороны преступления. În: *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*, 2016, № 10-1, p. 158-161.
2. ДАГЕЛЬ, П.С., КОТОВ, Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж: Издательство Воронежского университета, 1974. 243 p.

3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.
4. BULAI, C. Manual de drept penal. Partea generală. București: ALL, 1997. 647 p.
5. BUCUR, A. Influența mobilului și a scopului asupra vinovăției penale. În: Caiete de drept penal, 2006, nr. 2, p. 82-93.
6. КРУГЛОВА, Т.В. Ревность как мотив совершения преступления и ее уголовно-правовое и криминологическое значение / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003. 29 p.
7. КРУГЛИКОВ, Л.Л. Уголовное право России. Часть Общая. Москва: Проспект, 2014. 612 p.
8. РАРОГ, А.И. Уголовное право России. Части Общая и Особенная. Москва: Проспект, 2013. 495 p.
9. КОЗАЧЕНКО, И.Я. Уголовное право. Общая часть. Москва: Норма, 2008. 720 p.
10. BRÎNZA, S., ULIANOVSCHI, X., STATI, V. et al. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Cartier, 2005. 804 p.
11. ЭЛОЯН, С.А. Проблемы квалификации преступлений, совершаемых в состоянии аффекта. [Accesat: 06.03.2021] Disponibil: <http://rae/forum/2011/22/1599-russian-scientists.ru%26gt;communication/forum>
12. NUȚĂ, A. Despre iubirea nonposesivă și exuberantă. București: Editura SPER, 2005. 96 p.
13. ДЯДЮН, К.В. Состояние аффекта и превышение пределов необходимой обороны: вопросы соотношения и разграничения составов. În: Адвокат, 2013, № 9, p. 21-24.
14. ПОПОВ, А.Н. Преступление, совершенное в состоянии аффекта (ст. 107, 113 УК РФ). Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2004. 132 p.
15. MIRCEA, I. Vinovăția în dreptul penal român. București: Lumina Lex, 1998. 192 p.
16. ЖДАНОВ, Н.С. Субъективные признаки убийства, совершенного в состоянии аффекта. În: Молодой ученый, 2018, № 17, p. 233-236.
17. МАСЛОВА, Е.В. Факультативные признаки субъективной стороны состава преступления: теоретико-прикладное исследование / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2017. 37 p.

18. ТАРАРУХИН, С.А. Квалификация преступлений в следственной и судебной практике. Киев: Юринком, 1995. 208 р.
19. БАБИЧЕВ, А.Г. Преступления против жизни: теоретико-прикладные проблемы и доктринальная модель уголовного закона / Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. Казань, 2019. 452 р.
20. СТАНКЕВИЧ, К.К. Мотивы и цели убийств, совершенных без квалифицирующих и привилегированных обстоятельств. În: Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки, 2016, № 1-2, р. 259-265.
21. ВАСЯЕВ, Д.В. Уголовная ответственность за убийство с учетом его мотива и цели: проблемы правотворчества и правоприменения / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Самара, 2014. 20 р.
22. БОРОДИН, С.В. Преступления против жизни. Москва: Юристъ, 1999. 356 р.
23. МУСТАФАЗАДЕ, А.Г. Квалификация убийства по мотиву и цели / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2004. 30 р.
24. ПЕЧНИКОВ, Н.П. Мотив и цели, их значение в уголовном праве России. Тамбов: ТГТУ, 2009. 64 р.
25. КОНДРАШОВА, Т.В. Проблемы уголовной ответственности за преступления против жизни, здоровья, половой свободы и половой неприкосновенности. Екатеринбург: УрЮИ МВД России, 2000. 197 р.
26. ТКАЧЕНКО, Т. Преступление совершено в состоянии аффекта. În: Российская юстиция, 1996, № 11, р. 52-53.
27. ВЛАДИМИРОВ, В. Сильное душевное волнение как обстоятельство, смягчающее ответственность. În: Советская юстиция, 1957, № 8, р. 22-26.
28. ПОПОВ, А.Н. Преступления против личности при смягчающих обстоятельствах. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 463 р.
29. БАЙЛОВ, А.В. Мета посягань на життя та здоров'я особи, вчинених в стані сильного душевного хвилювання. În: Вісник Кримінологічної асоціації України; Актуальні сучасні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції, присвяченої 20-річчю заснування кафедри кримінального права та кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ (12 травня 2012 року), Том 1. Харків: Золота миля, 2012, р. 43-47.

EPECTELE ADOPTĂRII DECIZIEI CURȚII CONSTITUȚIONALE NR. 75/2019 ASUPRA APLICĂRII ART. 335 DIN CODUL PENAL

Bivol Octavian,

doctorand, Școala doctorală Științe Juridice,

Universitatea de Stat din Moldova,

procuror în Procuratura municipiului Chișinău, Oficiul Centru

In this article we aim to analyze the effects of the adoption of the Decision of the Constitutional Court no. 75/2019 on the application of art. 335 of the Criminal code.

In this context, the application of the criminal law by the subjects empowered with such attributions cannot be carried out by abstraction from the jurisprudence of the Constitutional Court, which, within the limits of its competence, performs the test of constitutionality of the law, as the case may be, in the part concerning quality conditions, predictability of the criminal law, in particular, of the text “of the service situation” from article 335 par. (1) of the Criminal Code. Thus, in the following, we will try to identify the scope of application of the text “of the employment situation”, by referring to the opinions of the doctrinaires and the corresponding normative provisions. Additionally, we will try to opine on the opportunity to regulate exclusively by normative acts the administrative or organizational-economic attributions of the persons who manage a commercial, public or other non-state organization or who work for such an organization.

Keywords: Criminal Code, official misconduct, person who manages a commercial, public or other non-state organization, rights and obligations in view of exercising the disposition or organizational-economic administrative functions or actions, permanently or provisionally, within the indicated organization or in a subdivision thereof, intentional use of the service situation.

La originea cauzei existente la respectiva etapă spre examinare la Curtea Constituțională, se afla excepția de neconstituționalitate a textului „a situației de serviciu” din articolul 335 alin. (1) din Codul penal, ridicată de către apărătorul Vasile Nicoară, în dosarul nr. 1-1238/2019, pendinte la Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, de învinuire a dlui V. L. de comiterea infrațiunii prevăzute de articolul 335 alin. (1) din Codul penal [Abuzul de serviciu în domeniul privat]. Astfel, în cadrul ședinței de judecată, apărătorul Vasile Nicoară a ridicat excepția de neconstituționalitate a textului „a situației de serviciu” din articolul 335 alin. (1) din Codul penal și a articolului 291 din Codul de procedură penală.

La 15.05.2019, prin încheiere, instanța de judecată a admis cererea de ridicare a excepției de neconstituționalitate doar în partea prevederilor contestate

din articolul 335 alin. (1) din Codul penal și a sesizat Curtea Constituțională, în vederea soluționării ei.

Analizând Decizia nr. 75 din 21.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 94g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 335 alin. (1) din Codul penal (abuzul de serviciu în domeniul privat) [1], în pct. 8, 9 și 10, se constată că în motivarea excepției de neconstituționalitate, autorul susține că textul „a situației de serviciu” din articolul 335 alin. (1) din Codul penal nu este suficient de previzibil pentru subiecții cărora li se adresează, în măsura în care aceștia să-și poată adapta conduita pentru a respecta legea penală.

Autorul excepției, indică că în vederea asigurării respectării principiului legalității incriminării, textul „a situației de serviciu” din articolul 335 alin. (1) din Codul penal ar trebui interpretat prin raportare la atribuțiile de serviciu prevăzute de lege în cazul subiecților enumerați de articolul 335 alin. (1) din Codul penal. Altfel spus, atunci când o persoană este acuzată de comiterea infracțiunii prevăzute de articolul 335 alin. (1) din Codul penal, trebuie să se facă trimitere la legea care îi conferă subiectului infracțiunii atribuția de serviciu pretinsă a fi fost folosită în mod abuziv.

În final autorul consideră că textul de lege criticat contravine art.1 alin. (3), art.22 și art.23 din Constituție.

Reieșind din art. 335 alin. (1) din Codul penal se constată că legiuitorul printre altele a prevăzut în dispoziția normei, textul „Folosirea intenționată a situației de serviciu”, pentru explicarea căruia în mod obligatoriu vom apela la viziunile doctinarilor.

Analizând componența de infracțiune prevăzută de art. 335 din Codul penal, observăm că autorul Borodac Alexandru, consideră că folosirea intenționată a situației de serviciu contrar intereselor de serviciu, presupune săvârșirea acțiunilor sau inacțiunilor *cu încălcarea ordinii stabilite de actele normative, care reglementează competența subiecților infracțiunii, totodată, prezintă exemple de folosire intenționată a situației de serviciu* (sublineierea ne aparține - n.a.). Indică că pentru prezența infracțiunii este necesar a se stabili dacă subiecții infracțiunii au folosit cu bună-știință situația de serviciu în interes material ori în alte interese personale. [2, p.510-513].

Per a contrario, în opinia lui Țurcanu Ion „prin folosire intenționată a situației de serviciu de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală înțelegem săvârșirea faptelor de gestionare a activității acestor organizații, prin acțiuni sau inacțiuni care sunt în competența de serviciu ale acestei persoane, dar cu încălcarea ordinii stabilite prin actele normative ce reglementează competența dată. *Astfel, competența perso-*

nelor care gestionează activitatea acestor categorii de organizații este stabilită prin acte normative, precum și prin acte de constituire a organizațiilor (contracte, statute), elaborate în temeiul legislației în vigoare. De asemenea, competența acestor persoane poate fi stabilită în cadrul unor contracte speciale, încheiate cu organul de constituire, fondatorii sau alte organe din cadrul organizației.” (sublinierea ne aparține - n.a.). [3, p.659-660]

În opinia doctinarilor Brînza Sergiu și Stati Vitalie, prin folosirea situației de serviciu se înțelege săvârșirea unor acțiuni sau inacțiuni care decurg din atribuțiile de serviciu ale făptuitorului și care sunt în limitele competenței sale de serviciu. În contextul comiterii infrafracțiunii specificate la alin. (1) art. 335 din Codul penal, făptuitorul poate să nu execute, în totalitate sau în parte, una sau mai multe din aceste atribuții. *În orice caz, este obligatoriu ca aceste atribuții să aibă un suport normativ* (sublinierea ne aparține - n.a.). [4, p.966]

Totodată, din perspectiva lui V.V. Fiodorov, „atribuțiile unei sau alte persoane, care exercită atribuții de conducere în cadrul organizațiilor comerciale sau de altă natură, pot fi stabilite de lege sau alt act normativ fără a contrazice prevederile statutului organizației, contractului, ordinului sau dispoziției” [5, p.90]

Din cele menționate supra, rezulta că, opiniile doctinarilor sunt diferite în partea ce ține de interpretarea efectuată a textului „a situației de serviciu” din articolul 335 alin. (1) din Codul penal, sau din conținutul normei penale corespundente când avem în vedere concluziunile ultimului autor.

În mod evident, persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală a situației de serviciu, pe parcursul exercitării activității sale, se conduce de actele normative de specialitate, iar în speță am putea evidenția și limita în cadrul prezentei cercetări la următoarele: Legea nr. 135 din 14.06.2007 privind societățile cu răspundere limitată, Legea nr. 1134 din 02.04.1997 privind societățile pe acțiuni, Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale, desigur, această listă a actelor normative poate continua, în dependență de domeniul de activitate ce prezintă interes.

Reliefăm că în anumite acte normative, prin persoane care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală urmează a se înțelege în mod obligatoriu, prin trimitere la termenii „administratori” sau „organul de conducere al societății”, sau după caz alte noțiuni în dependență de forma organizatorico-juridică a entității.

În acest sens, conform art. 69 alin. (1) din Legea nr. 135 din 14.06.2007 privind societățile cu răspundere limitată (în continuare – Legea nr.135/2007) [6], constatăm că „*Societatea trebuie să aibă unul sau mai mulți administratori,*

care administrează societatea și o reprezintă”. Coroborînd cu art. 70 alin. (1) al aceleiași legi, stabilim că „Administratorul societății se desemnează de adunarea generală a asociaților sau de consiliul societății dacă actul de constituire prevede aceasta.....”.

Prezintă interes art. 72 alin. (1) din Legea nr.135/2007, în care legiuitorul a indicat că „Administratorul este obligat să execute hotărârile adunării generale a asociaților și ale consiliului societății (sublinierea ne aparține - n.a.)”.

După cum este cunoscut faptul societatea cu răspundere limitată poate fi constituită de unul sau de mai mulți fondatori persoane fizice și/sau juridice cărora legea nu le interzice acest lucru, respectiv, la data înregistrării de stat a societății, fondatorii acesteia devin asociați.

La data constituirii societății cu răspundere limitată, fondatorii semnează și autentifică actul de constituire a societății care de fapt reprezintă contractul de constituire și/sau statutul. Desigur, în situația persoanei juridice constituite de către un singur fondator, societatea cu răspundere limitată activează în baza statutului aprobat de către acesta.

În același registru, în acord cu art. 13 alin. (1) lit. i) din Legea nr.135/2007, „Actul de constituire al societății va cuprinde structura, atribuțiile, modul de constituire și de funcționare a organelor de conducere ale societății (sublinierea ne aparține - n.a.)”. Desigur, după cum este indicat în alin. (2) al aceluiași articol, actul de constituire poate să cuprindă și alte prevederi care nu contravin legii.

În continuare, analizînd prevederile unui alt act normativ și anume art. 30 alin. (1) și (2) din Legea nr. 1134 din 02.04.1997 privind societățile pe acțiuni (în continuare – Legea nr.1134/1997) [7], conchidem că documente de constituire ale societății sînt contractul de societate (declarația de constituire a societății) și statutul societății. Totodată, se indică că contractul de societate (declarația de constituire a societății) are prioritate față de statutul societății pînă la înregistrarea ei de stat.

Coroborînd cu prevederile art. 33 alin. (1) lit.g) din Legea nr. 1134/1997, observăm că statutul societății va cuprinde printre altele: „structura, atribuțiile, modul de constituire și de funcționare a organelor de conducere ale societății” (sublinierea ne aparține - n.a.), suplimentar, analizînd alineatului (2) și (3) al articolului menționat, evidențiem că „Statutul societății poate cuprinde și alte date ce nu sînt în contradicție cu legislația.” precum și „Prevederile statutului societății sînt obligatorii pentru persoanele cu funcții de răspundere și acționarii societății”.

Respectiv, în conformitate cu art. 8 alin. (1) al Legii nr. 1134/1997, stabilim că organele de conducere ale societății sînt: adunarea generală a acționarilor, consiliul societății, organul executiv, și comisia de cenzori. Suplimentar, reieșind

din alineatul (3), concluzionăm *inter alia* că atribuțiile organelor de conducere ale societății sînt stabilite de legea prenotată, precum și, de alte acte legislative, de statutul și de regulamentele societății.

Analizînd sistemic prevederile actelor normative menționate, de asemenea, putem stabili că reieșind atît din conținutul Legii nr. 135/2007 cît și din conținutul Legii nr. 1134/1997, legiuitorul a prevăzut, în cazul societăților cu răspundere limitată pentru administratori sau în cazul societăților pe acțiuni pentru organele de conducere ale societății, atribuții expres prevăzute în legile menționate, atribuții care reiese din acte normative de specialitate sau conexe, precum și atribuții care reiese din actul de constituire, sau după caz statutul societății și regulamentul organului executiv al societății. De fapt, în *grosso modo*, putem stabili că actele normative ce reglementează activitatea desfășurată în cadrul entității anume, prescrie în unele situații o anumită conduită generală sau după caz una specială, pentru persoanele care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, însă observăm că legiuitorul indicînd faptul că administratorul sau după caz organele de conducere ale societății, sunt obligate să execute prevederile normative, mai și indică că, subiecții enumerați, au obligația de a se conduce de atribuțiile prevăzute în actul de constituire, sau după caz statutul societății și regulamentul organului executiv al societății, lăsînd în acest mod, la discreția entităților corespunzătoare, de a reglementa prin acte interne „situația de serviciu”, iar prevederea de blanchetă a actului normativ cu referire la aceste acte interne, constituie de fapt și temeiul juridic pentru reglementarea anumitor drepturi și obligații în partea ce ține exercitarea funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice, în cadrul organizațiilor comerciale, obștești sau alte organizații nestatale.

Totodată, evidențiind prevederile art. 19 alin. (3) lit. a) din Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale (în continuare – Legea nr.86/2020) [8], se indică expres că „Administratorul are următoarele atribuții: a) gestionează activitatea organizației necomerciale în modul prevăzut de lege și statut” (sublinierea ne aparține - n.a.).

Desigur, că prin utilizarea noțiunii de „lege” în toate actele normative menționate, cu siguranță legiuitorul nu a avut în vedere, doar atribuțiile care reiese strict din Legea nr. 135/2007, Legea nr. 1134/1997 sau Legea nr.86/2020, însă a apelat la un noțiune generică, care de fapt constituie un imperativ de ordin general-obligatoriu, și care cuprinde în sine toate actele normative care intercalează domeniul de activitate a societății comerciale sau necomerciale, inclusiv în procesul de exercitare a funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

Suplimentar, potrivit art. 2 din Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative [9], stabilim că legiuitorul a oferit următoarea noțiune actului normativ „*act juridic adoptat, aprobat sau emis de o autoritate publică, care are caracter public, obligatoriu, **general** și impersonal și care stabilește, modifică ori abrogă norme juridice care reglementează nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice și care sînt aplicabile unui număr nedeterminat de situații identice*” (sublinierea ne aparține - n.a.).

Nu putem nega faptul, că reieșind din specificul activității de exercitare a funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice, în cadrul societăților comerciale sau organizațiilor necomerciale și avînd în vedere multitudinea direcțiilor de activitate realizate de către aceste entități, autoritatea legislativă s-ar putea afla în situația omiterii reglementării anumitor aspecte.

În acest sens, pe bună dreptate indică autorul O. Poalelungi că „actul legislativ dispune de caracter general și impersonal, ceea ce ar însemna că asemenea acte se adoptă nu pentru caz sau persoană concretă, dar are menirea de a reglementa relațiile sociale și comportamentul dintre subiecții de drept dinainte nedeterminați” [10, p.25].

Astfel, observăm că textul „folosirea intenționată de către subiectul infrafracțiunii a situației de serviciu”, provoacă discuții și interpretări neunitare, astfel s-ar impune analiza oportunității operării de către legiuitor a modificărilor corespunzătoare în dispoziția alineatului (1) al art. 335 din Codul penal, după caz, pentru fortificarea caracterului de blanchetă al acesteia încît să se facă expres trimitere la actele normative sau actele de constituire sau interne ale societății comerciale sau după caz necomerciale.

După cum se cunoaște, legea nu poate să exceleze în texte explicative, purtînd un caracter general în mare parte, și inevitabil va exista mereu o anumită doză de interpretare, iar cu referire la atribuțiile de serviciu ale persoanei care gestionează o societate comercială sau organizație necomercială în partea ce se referă la procesul de exercitare a funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice, acestea dispun de particularități proprii reieșind din domeniul activitate, în mare parte necesitînd o abordare particulară. Respectiv, în aceste circumstanțe, organele de conducere ale societății comerciale sau ale organizației necomerciale, reieșind din drepturile și obligațiile conferite de lege, scopul și genurile de activitate ale entității, asigură o reglementare internă și specială în partea ce se referă la atribuțiile de serviciu ale administratorului, acordîndu-i în acest sens, anumite drepturi și obligații care în mod implicit să conducă la gestionarea entității astfel încît scopurile, pentru care aceasta a fost constituită, să fie realizate cît mai eficient.

Suntem de acord cu scepticismul exprimat de către G. Bodoroncea, cu ocazia analizei efectuate asupra elementului material al infrațiunii prevăzute de art. 297 din Codul penal român, și anume că „dacă în privința funcționarilor publici există deja acte normative în care sunt prevăzute actele (atribuții) de a căror îndeplinire sunt ținuți (de exemplu. Legea nr. 188/1999 privind funcționarilor publici, Legea nr. 115/1999 privind responsabilitatea ministerială, Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor. Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, O.U.G. nr. 195/2002 privind circulația pe drumurile publice etc.), este greu de imaginat că legea definită în sens restrâns la care face referire Curtea în decizia sa ar putea să acopere vreodată actele pe care fiecare funcționar privat ar trebui să le îndeplinească în funcție de domeniul în care activează. În aceste condiții este posibil ca neîndeplinirea sau îndeplinirea în alte condiții decât cele prevăzute de lege, a unor atribuții menționate în fișa postului, în hotărâri sau regulamente etc., de natură să conducă la crearea de pagube sau vătămarea intereselor unor persoane, să rămână în afara ilicitului penal, deși ele nu reprezintă doar simple abateri disciplinare.” [11, p.979].

În altă ordine de idei, nu putem face abstracție de la faptul că relațiile sociale atât în cadrul societăților comerciale cât și în cadrul organizațiilor necomerciale se află într-o permanentă evoluție și în mod implicit necesită o permanentă reglementare, care altădată, avînd în vedere procesele birocratice, nu poate fi asigurată în momentele corespunzătoare de către autoritățile cu atribuții de elaborare a actelor normative. Astfel, considerăm că una din necesitățile reglementării atribuțiilor de serviciu ale persoanelor care gestionează astfel de entități inclusiv prin prevederi interne, rezultă și din obligativitatea intervenției prompte, în activitatea desfășurată în mod special în situația identificării pe parcurs a anumitor omisiuni de reglementare ce pot afecta scopul pentru care a fost constituită societatea comercială sau după caz organizația necomercială.

Generalizînd cele expuse supra și reflectînd prin prisma prevederilor legale menționate, stabilim că administratorul în mod obligatoriu trebuie să acționeze în conformitate cu dispozițiile interne care sunt prevăzute după caz în actele de constituire ale entității sau ale hotărîrilor organelor cărora acesta se subordonează.

Dincolo de aceste concluzionări, analizînd Hotărîrea Curții Constituționale nr. 33 din 07.12.2017, prin care textul „a situației de serviciu” din alineatul (1) al articolului 327 din Codul penal a fost recunoscut constituțional *sub conditi- one*, judecătorii constituționali au statuat că „pentru aplicarea normei penale în calitate de ultim resort, noțiunea „situația de serviciu” din elementul material al infrațiunii „abuz de putere sau abuz de serviciu” de la articolul 327 din Codul pe-

nal trebuie analizată doar prin raportare la atribuțiile de serviciu acordate prin lege.” (sublinierea ne aparține - n.a.) [12].

Suplimentar în par. 91 și 92, s-a indicat că „atunci când operează cu noțiunea de „atribuții de serviciu”, Codul penal utilizează expresia „atribuții acordate prin lege” (a se vedea art. 328 din Codul penal, care incriminează „Excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu”)", totodată „deduce că scopul legiuitorului a fost de a circumscrie legea penală la cercul atribuțiilor de serviciu conținute în „lege””.

Observăm concluzionări practic similare inclusiv sub aspect comparat cu Decizia nr. 405 din 15.06.2016, emisă de către Curtea Constituțională a României cu referire la excepția de neconstituționalitate a art. 297 alin. (1) din Codul penal [13] și prin care s-a constatat că prevederile articolului menționat sunt constituționale în măsura în care prin sintagma „îndeplinește în mod defectuos” din cuprinsul acestora se înțelege „îndeplinește prin încălcarea legii”, concluzionări, la care anterior a făcut referire autorea Georgina Bodoroncea, în lucrarea menționată.

Prin trimitere la Decizia nr. 75 din 21.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 94g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 335 alin. (1) din Codul penal (abuzul de serviciu în domeniul privat), observăm că pe bună dreptate și într-o manieră argumentată și obiectivă judecătorii constituționali au schimbat abordarea indicând că „spre deosebire de atribuțiile de serviciu ale persoanei publice, care pot fi stabilite de către legislator prin legi organice, în cazul atribuțiilor persoanelor care gestionează sau lucrează pentru entități private ar fi, practic, imposibilă enumerarea prin lege, având în vedere multitudinea obiectelor de activitate care pot fi desfășurate de aceste entități”.

În doctrina extrapenală cu drept cuvânt se indică că „administratorul trebuie să-și exercite împuternicirile numai în sensul în care i-au fost acordate prin lege sau prin actul de constituire”, totodată se consideră că „împuternicirile sunt de două feluri: de gestiune și de reprezentare. *Împuternicirile de gestiune* se referă la îndeplinirea hotărârilor organului suprem și ale altor organe cărora se subordonează, participarea la toate adunările generale ale asociațiilor, aprobarea statelor de personal, supravegherea și controlul salariațiilor, emiterea de ordine și hotărâri etc. *Împuternicirile de reprezentare* se manifestă prin încheierea de contracte comerciale cu alte persoane fizice și juridice, apărarea intereselor persoanei juridice în instanța de judecată în calitate de reclamant sau pârât, stabilirea unor legături de colaborare cu administrația publică etc. Ținând cont de împuternicirile care i-au fost conferite, administratorul este în drept să acționeze în numele persoanei juridice fără procură.”. [14, p.24]

Într-adevăr, avînd în vedere diversitatea obiectelor de activitate existente și desfășurate în cadrul societăților comerciale și organizațiilor necomerciale, precum și obiectele de activitate care sunt în curs de dezvoltare sau apariție și nefăcînd abstracție de la evoluția relațiilor sociale în cadrul societății actuale, tentativa reglementării exclusiv prin acte normative a atribuțiilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice ale persoanelor care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală ori care lucrează pentru o astfel de organizație, ar putea conduce la omisiunea prescrierii corespunzătoare și în totalitate a conduitei în procesul de administrare a respectivelor entități, circumstanțe, care ar putea crea un climat favorabil pentru dezvoltarea și punerea în aplicare a diferitor abuzuri de serviciu, care vor putea fi încadrate inclusiv din punct de vedere juridico-penal. Astfel, concluziunile efectuate de către judecătorii Curții Constituționale cu referire la înțelesul textului „a situației de serviciu” le consider plauzibile și binevenite.

Corespunzător, după cum a fost indicat în conținutul Deciziei, fără a recurge la o interpretare extensivă defavorabilă a legii penale va ține de competența instanțelor de judecată să interpreteze, în mod rezonabil, întinderea noțiunii de situație de serviciu în contextul abuzului de serviciu incriminat de articolul 335 din Codul penal. Desigur interpretarea situației de serviciu și aplicarea art. 335 din Codul penal, va necesita a fi efectuată cu concursul actelor de constituire și interne ale entității, în conținutul cărora pot fi prevăzute în mod suplimentar, pe lîngă conduită prescrisă de actele normative, anumite atribuții speciale și circumstanțiale de realizare a funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice ale persoanelor care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală ori care lucrează pentru o astfel de organizație.

Referințe:

1. Decizia nr. 75 din 21.05.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 94g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 335 alin. (1) din Codul penal (abuzul de serviciu în domeniul privat). [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=659&l=ro>.
2. Borodac Alexandru Manual de drept penal. Partea Specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004.
3. Brînză Sergiu, Ulianovschi Xenofon, Stati Vitalie, Grosu Vladimir și Țurcanu Ion, Drept penal, partea specială, Vol.II. , ed. II, Chișinău, editura Cartier Juridic, 2005.

4. Brînza Sergiu și Stati Vitalie *Tratat de drept penal. Partea Specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015.
5. Федоров Вахтанг Важаевич. Уголовно-правовая характеристика злоупотребления полномочиями в коммерческих и иных организациях. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Московская Государственная Юридическая Академия, Москва, 2005.
6. Legea nr. 135 din 14.06.2007 privind societățile cu răspundere limitată. Publicată la 17.08.2007 în Monitorul Oficial nr. 127-130, art. 548.
7. Legea nr. 1134 din 02.04.1997 privind societățile pe acțiuni. Publicată la 31.12.2020 în Monitorul Oficial nr. 372382, art. 341.
8. Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale. Publicată la 27.07.2020 în Monitorul Oficial nr. 193, art. 370.
9. Legea nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative. Publicată la 12.01.2018 în Monitorul Oficial, nr. 7-17, art. 34.
10. Poalelungi Oleg. Clasificarea în coraport cu puterea juridică a actelor normativ-juridice ce compun sistemul legislației Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 2, 2013.
11. Bodoroncea Georgina, Cioclei Valerian, Kuglay Irina, Lefterache Lavinia Valeria, Manea Teodor, Nedelcu Iuliana și Francesca-Maria Vasile, *Codul penal. Comentariu pe articole*. Editia a 2-a, Editura: C.H. Beck, București, 2016.
12. Hotărârea Curții Constituționale nr. 33 din 07.12.2017 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 327 alin. (1) și 361 alin. (2) lit. d) din Codul penal (abuzul de putere sau abuzul de serviciu). [Accesat: 11.03.2021] Disponibil: <https://constcourt.md/cc-docview.php?tip=hotariri&docid=642&l=ro>.
13. Decizia nr. 405 din 15.06.2016, emisă de către Curtea Constituțională a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 246 din Codul penal din 1969, ale art. 297 alin. (1) din Codul penal și ale art. 13² din Legea nr. 78/2000 pentru prevenirea, descoperirea și sancționarea faptelor de corupție. [Accesat: 25.03.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/179919>.
14. Mihalache Iurie. Controverse privind natura raporturilor juridice dintre administrator și societatea comercială. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 1, 2014.

SUBIECTUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 307 CP RM

Botnarenco Dorin,
doctorand,
Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

This article is part of the category of scientific research belonging to the field of Criminal Law Special Part. The object of the investigation is the analysis of the subject of the crime provided in art. 307 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. Among other things, it is pointed out that the subject of this crime must possess, in addition to a certain intellectual and volitional development stage, a certain professional maturity; or, it is impossible for a 16-year-old person to evolve as a subject of the examined crime. It is also concluded that the investigating judge may fall under the incidence of art. 307 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, but only in the case of pronouncing the adopted acts. At the same time, other aspects are analyzed, especially related to the responsibility of the subject of the crime and his special quality: that of judge.

Keywords: judge, subject of the crime, appointment, oath, criminal liability age

În literatura de specialitate se arată că subiectul infracțiunii este persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, grație faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală [1, p.176].

Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) [2] nu conține o definiție a noțiunii de „subiect al infracțiunii”, însă din art.21, cu denumirea generică „Subiectul infracțiunii”, se desprind semnele generale ce îl caracterizează. Din start, subliniem că în postura de subiect al infracțiunilor prevăzute la art.307 CP RM poate evolua, în exclusivitate, persoana fizică, nu și persoana juridică. Or, în acord cu alin.(4) art.21 CP RM, persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea căroră este prevăzută sancțiune în Partea Specială. În același timp, conform art.7 din Codul civil al Republicii Moldova [3], „persoană fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile”. Cu toate acestea, nu orice persoană fizică poate evolua în calitate de subiect al infracțiunii prevăzute la art.307 CP RM, ci numai acea persoană care întrunește condițiile generale

prevăzute de legea penală (art. 21-23 CP RM), adică: dispune de responsabilitate și are vârsta răspunderii penale. Aceste condiții trebuie să fie întrunite cumulativ. În plus, din dispoziția alin.(1) art.307 CP RM se desprinde faptul că subiectul acestei infrațiuni este unul special – adică, posedă, pe lângă semnele generale cerute de lege, anumite calități speciale, care sunt prescrise în norma incriminatorie. *In concreto*, subiectul infrațiunii specificate la art.307 CP RM are calitatea specială de judecător.

În cele ce urmează vom puncta asupra aspectelor definitorii ale semnelor ce caracterizează subiectul infrațiunilor prevăzute la art.307 CP RM.

Potrivit art.22 CP RM, „responsabilitatea este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile”. Deci, responsabilitatea se apreciază prin prisma a doi factori: unul *intelectiv* ce presupune capacitatea persoanei de a înțelege semnificația acțiunilor sau inacțiunilor ei, a urmărilor acestora și altul *volitiv* ce presupune capacitatea persoanei de a fi stăpână pe acțiunile sau inacțiunile sale, pe care le dirijează în mod conștient. Lipsa factorului intelectual duce la iresponsabilitate, caz în care lipsește vinovăția, iar când persoana este constrânsă, lipsește factorul volitiv [4, p.129].

Așadar, opusul responsabilității în legea penală este iresponsabilitatea. În particular, starea de iresponsabilitate este reglementată în art.23 CP RM, care stabilește: „(1) Nu este pasibilă de răspundere penală persoana care, în timpul săvârșirii unei fapte prejudiciabile, se afla în stare de iresponsabilitate, adică nu putea să-și dea seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau nu putea să le dirijeze din cauza unei boli psihice cronice, a unei tulburări psihice temporare sau a altei stări patologice. Față de o asemenea persoană, în baza hotărârii instanței de judecată, pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical, prevăzute de prezentul cod; (2) Nu este pasibilă de pedeapsă persoana care, deși a săvârșit infrațiunea în stare de responsabilitate, înainte de pronunțarea sentinței de către instanța de judecată s-a îmbolnăvit de o boală psihică care a lipsit-o de posibilitatea de a-și da seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau de a le dirija. Față de o asemenea persoană, în baza hotărârii instanței de judecată, pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical, iar după însănătoșire – ea poate fi supusă pedepsei”.

Codului penal al Republicii Moldova îi este cunoscută și noțiunea „responsabilitate redusă”. Astfel, în sensul art.23¹ CP RM „(1) persoana care a săvârșit o infrațiune ca urmare a unei tulburări psihice, constatată prin expertiza medicală efectuată în modul stabilit, din cauza căreia nu-și putea da seama pe

deplin de caracterul și legalitatea faptelor sale sau nu le putea dirija pe deplin este pasibilă de responsabilitate penală redusă; (2) Instanța de judecată, la stabilirea pedepsei sau a măsurilor de siguranță, ține cont de tulburarea psihică existentă, care însă nu exclude răspunderea penală”.

În planul delimitării „responsabilității reduse”, pe de o parte, și noțiunile „responsabilitate” și „iresponsabilitate”, pe de altă parte, A.Bolocan-Holban și M.Vidaicu menționează: „Spre deosebire de responsabilitate, care determină vinovăția făptuitorului, și iresponsabilitate, care exclude răspunderea penală a acestuia, responsabilitatea redusă apare ca o condiție pentru determinarea proporționalității pedepsei cu gradul de vinovăție al persoanei la momentul comiterii faptei” [5, p.152]. Prin urmare, fiind o instituție intermediară (situată între responsabilitate și iresponsabilitate), responsabilitatea redusă nu exclude răspunderea penală, dar o atenuează. O atare concluzie rezultă din coroborarea art.23¹ și art.76 alin.(1) lit.d) CP RM, în sensul cărora „săvârșirea faptei de către o persoană cu responsabilitate redusă urmează a fi luată în considerație de către instanța de judecată ca circumstanță atenuantă la stabilirea pedepsei sau a măsurii de siguranță”. În acest caz, atenuarea răspunderii se bazează atât pe aptitudinea necompletă a persoanei de a realiza aspectul faptic, cât și pe periculozitatea redusă a comportamentului manifestat. Or, persoana poartă răspundere pentru comportamentul său în măsura în care a avut posibilitatea de a controla acest comportament și de a-l conduce [6, p.121].

În același perimetru de cercetare, reiterăm că subiectul infrafracțiunii prevăzute la art.307 CP RM are calitatea specială de judecător. În acest sens, comportă relevanță prevederile înscrise la art.6¹ din Legea nr. 544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului [7]: „starea de sănătate a candidaților la funcțiile de judecător se verifică până la derularea concursului pentru suplینirea funcției de judecător [alin.(1)]. Verificarea stării de sănătate a judecătorilor în funcție are loc o dată la 5 ani. [alin.(2)]. Verificarea stării de sănătate include de asemenea evaluarea psihologică și psihiatrică a candidaților la funcțiile de judecător și a judecătorilor în funcție [alin.(3)]. Suplimentar, în Anexa nr.4 a Ordinului Ministerului Sănătății nr.479 din 22.04.2013 cu privire la verificarea stării de sănătate a candidaților la funcția de judecător și a judecătorilor în funcție privind corespunderea pentru exercitarea funcției de judecător [8] sunt înscrise lista bolilor care nu permit exercitarea funcției de judecător: 1. tulburări mentale organice; 2. tulburări mentale și de comportament induse de consumul de substanțe psihoactive; 3. șchizofreniile; 4.tulburări delirante persistente; 5.tulburări schizo-afective; 6. tulburări de afectivitate; 7. tulburări anxios-fobice; 8. tulburare obsesiv-compulsivă; 9. tulburări disociative;

10. tulburări de personalitate; 11. epilepsia cu dereglări psihice (demență, tulburare organică de personalitate în epilepsie).

Conform pct. 19 din Regulamentul cu privire la verificarea stării de sănătate a candidaților la funcția de judecător și a judecătorilor în funcție, privind corespunderea pentru exercitarea funcției de judecător (Anexa nr.1 la Ordinul Ministerului Sănătății nr.479 din 22.04.2013): „Comisia va emite Certificatul medical privind starea sănătății a candidaților la funcția de judecător și a judecătorilor în funcție privind corespunderea pentru exercitarea funcției de judecător, în termen de 10 zile de la data examinării dosarului în cadrul Comisiei și se semnează de toți membrii Comisiei”.

Așadar, diagnosticarea, în împrejurările descrise *supra*, la candidatul pentru postura de judecător ori a judecătorului în funcție a uneia dintre bolile înscrise în Anexa nr.4 a Ordinului Ministerului Sănătății nr.479/2013, nu echivalează cu constatarea *a priori* a iresponsabilității acestuia, ci numai cu necorespunderea lui pentru exercitarea funcției. Astfel, potrivit art.97 pct.3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova [9], incapacitatea persoanei, la momentul săvârșirii faptei prejudiciabile, de a-și da seama de acțiunile sau inacțiunile sale sau de a le dirija ca urmare a unei boli mintale sau a unei dereglări psihice temporare, a unei alte dereglări a sănătății sau debilității se stabilește doar prin raportul expertizei psihiatrice.

Este știut faptul că pentru aplicarea răspunderii penale subiectul infrațiunii-persoană fizică trebuie să aibă o anumită vârstă. În sensul dat, legea penală a Republicii Moldova stabilește vârsta generală de tragere la răspundere penală a făptuitorului de 16 ani. În cazul săvârșirii anumitor infrațiuni, în condițiile alin. (2) art.21 CP RM, legiuitorul prevede posibilitatea tragerii la răspundere penală a persoanelor care au împlinit vârsta de 14 ani. Trebuie de menționat că art.307 CP RM nu se regăsește în lista infrațiunilor pentru a căror comitere legiuitorul a prevăzut limita minimă de 14 ani pentru angajarea răspunderii penale. Pornind de la aceste premise, s-ar crea impresia că subiect al infrațiunilor specificate la art.307 CP RM poate fi persoana fizică care a atins vârsta minimă de 16 ani. Totuși, nu trebuie să uităm că subiectul infrațiunilor examinate este unul special. Or, așa cum ne-am pronunțat deja: acesta are calitatea de judecător. Prin urmare, în sensul art.307 CP RM, subiectul trebuie să posede, pe lângă un anumit stadiu de dezvoltare intelectual și volitiv, o anumită maturitate profesională. Așadar, pentru a clarifica vârsta de la care o persoană poate evolua în calitate de subiect al infrațiunilor specificate la art.307 CP RM este necesar să clarificăm vârsta de la care o persoană poate deveni judecător. În acest plan, vom face o incursiune în cadrul normativ extrapenal care reglementează statutul judecătorului.

Ab initio, precizăm că la data adoptării Legii nr.544/1995 cu privire la statutul judecătorului vârsta de la care putea fi numit judecătorul (în judecătoria) era de 25 de ani. Ulterior, prin Legea nr.373/2001 [10] vârstă de minimă de la care putea fi numit judecătorul (în judecătoria) a fost ridicată până la marja de 30 de ani. Totuși, prin Legea nr. 247/2006 [11] limita minimă de vârstă pentru numirea în funcție de judecător a fost exclusă. Remarcăm că odată cu amendamentele la care ne-am referit *supra* legiuitorul și-a schimbat concepția privind vârsta de la care o persoană poate deveni judecător. Această schimbare de optică, nu înseamnă însă că la funcția de judecător pot accede inclusiv minorii cu vârsta între 16 și 18 ani. În realitate, nici chiar absolvirea studiilor universitare cu profil juridic nu marchează acest moment.

Astfel, în corespundere cu prevederile lit. b) și c) alin. (1) art. 6 din Legea nr. 544/1995, pentru funcția de judecător poate candida persoana care, pe lângă celelalte condiții prevăzute de lege, deține diplomă de studii superioare de licență și diplomă de studii superioare de master în domeniul dreptului sau un alt act de studii în domeniul dreptului echivalent acestora, recunoscut de structura abilitată pentru recunoașterea și echivalarea actelor de studii și a calificărilor, fie a absolvit Institutul Național al Justiției sau are vechimea în muncă de judecător sau judecător-asistent al Curții Constituționale, judecător în instanțele internaționale, procuror, profesor de drept titular în instituțiile de învățământ superior acreditate, formator al Institutului Național al Justiției în domeniul dreptului, avocat, asistent judiciar sau grefier pe parcursul ultimilor 5 ani.

De asemenea, în acord cu prevederile art.15 alin. (1) din Legea nr. 152/2006 privind Institutul Național al Justiției [12]: „La concursul de admitere au dreptul să participe numai persoanele care întrunesc condițiile prevăzute de Legea nr. 544-XIII din 20 iulie 1995 cu privire la statutul judecătorului pentru ocuparea funcției de judecător [...]. Persoanele care solicită admiterea la cursurile de formare inițială a candidaților la funcția de judecător trebuie să aibă o vechime în muncă de cel puțin 2 ani în specialitățile juridice”. În același timp, conform prevederilor înscrise la alin. (2) art.13 din Legea nr.152/2006: „Durata cursurilor de formare inițială a candidaților la funcțiile de judecător și de procuror este de 18 luni”.

Reieșind din normele enunțate, deducem că subiectul infrațiunii prevăzute la art.307 CP RM nu poate fi o persoană de 16 ani. Calculând termenele necesare pentru a întruni condițiile legale pentru o persoană de a fi numită în funcția de judecător, atestăm că vârsta acesteia ar fi de cel puțin 25 de ani. Demonstrative în acest sens sunt prevederile legale reflectate *infra*.

În particular, conform normei enunțate alin. (1) art.20 din Codul educației [13] „(1) Învățământul general cuprinde: a) educația timpurie: grupele ante-preșcolare, pentru copiii cu vârsta de la 0 la 2 ani; grupele preșcolare, pentru copiii cu vârsta de la 2 la 6 (7) ani, inclusiv grupele pregătitoare; b) învățământul primar: clasele I-IV; c) învățământul gimnazial: clasele V-IX; d) învățământul liceal: clasele X-XII (XIII)”.

În același timp, în acord cu prevederile de la lit. a) și b) alin. (2) art.76 din Codul educației „Învățământul superior este structurat pe trei cicluri: a) ciclul I - studii superioare de licență (nivelul 6 ISCED); b) ciclul II - studii superioare de master (nivelul 7 ISCED)”. Iar potrivit normei înscrise la alin. (2) art.89 din Codul educației „La concursul de admitere în ciclul I de studii superioare pot participa deținătorii diplomei de bacalaureat, ai diplomei de studii profesionale sau ai unui act echivalent de studii, recunoscut de structura abilitată pentru recunoașterea și echivalarea actelor de studii și calificărilor”.

Deopotrivă, conform prevederilor de la alin. (2) art. 90 din Codul educației „La concursul de admitere în ciclul II de studii superioare pot participa deținătorii diplomei de studii superioare de licență sau ai unui act echivalent de studii, recunoscut de structura abilitată pentru recunoașterea și echivalarea actelor de studii și calificărilor”. Studiile de licență la specialitatea Drept durează 8 semestre (4 ani), iar la masterat 3 semestre (1,5 ani). Formarea inițială a candidaților la funcțiile de judecător este de 18 luni (1,5 ani).

Prin urmare, dacă presupunem că învățământul primar începe la 6 ani, bacalaureatul poate fi susținut la vârsta de 18 ani. Ulterior, adăugăm 4 ani studiile de licență, 1,5 ani studiile de masterat în paralel cu activitatea în specialitate juridică (2 ani, cerință obligatorie), obținem vârsta de 24 ani. La această vârstă adăugăm 1,5 ani cursurile de formare inițială, obținem vârsta de 25,5 ani.

Așadar, din calculele exemplificative ilustrate, rezultă că o persoană, reieșind din cadrul legal existent la moment, nu poate întruni condițiile necesare pentru a fi numit în funcția de judecător mai devreme de 25 ani.

În altă ordine de idei, ne vom pronunța în privința particularităților speciale ale subiectului infrafracțiunii de pronunțare a unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri contrare legii.

Definiția noțiunii de judecător o regăsim la art.1 alin.(2) din Legea nr.544/1995, potrivit căruia: „Judecătorul este persoana investită constituțional cu atribuții de înfăptuire a justiției, pe care le execută în baza legii”. În context, trebuie de remarcat că judecătorul are statut de persoană cu dem-

nitate publică, în sensul alin.(3) art.123 CP RM¹. Nu va fi de prisos să precizăm că, funcția de judecător este înscrisă explicit și în Anexa (Funcțiile de demnitate publică) la Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcție de demnitate publică, nr.199 din 16.07.2010 [14].

Judecătorul își exercită atribuțiile doar în cadrul sistemului judecătoresc. *In concreto*, potrivit alin.(1) art.15 din Legea nr. 514/1995 privind organizarea judecătorească. „justiția se înfăptuiește prin intermediul următoarelor instanțe judecătorești: a) Curtea Supremă de Justiție; b) curțile de apel; c) judecătorii.” Suplimentar, trebuie de menționat că în sensul alin.(2) din Legea enunțată, judecătorii din toate instanțele judecătorești au un statut unic și se disting între ei numai prin împuterniciri și competență. În ipoteza infrațiunilor prevăzute la art.307 CP RM nu interesează nivelul instanței în care judecătorul își exercită atribuțiile și nici dacă acesta deține, vreo funcție suplimentară (cum ar fi, de pildă cea de președinte, vicepreședinte al instanței) pe lângă postura de judecător. Or, din textul de lege prevăzut la alin.(1) art.307 CP RM nu rezultă nicio altă calitate specială decât cea de judecător.

În lipsa unei distingeri prevăzute în lege, concretizăm că subiect al infrațiunii prevăzute la art.307 CP RM poate fi, inclusiv, judecătorul de instrucție². Or, câtă vreme „*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*”. Potrivit alin. (1) art. 15¹ din Legea nr. 514/1995 „judecătorii care vor exercita atribuțiile judecătorului de instrucție se numesc din rândul judecătorilor instanței judecătorești”. Judecătorii de instrucție adoptă încheieri [alin. (5) art.313 CPP RM], hotărâri [alin. (2) art. 302, alin.(8) art.544 CPP] și mandate judecătorești (alin.(8) CPP art.308)”. Pe cale de consecință, se impune precizarea că numai „pronunțarea” caracterizează obiectiv al faptei examinate. Altfel spus, numai în ipoteza pronunțării actelor contrare legii adoptate, judecătorul de instrucție poate evolua în calitate de subiect al infrațiunii specificate la art.307 CP RM. O concluzie opusă, ar însemna extinderea artificială a normei de incriminare la ipoteze nereglementate – soluție ce vine în contradicție cu prevederea înscrisă la alin.(2) art.3 CP RM.

¹ Prin persoană cu funcție de demnitate publică se înțelege: persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege; persoana careia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale.

² Judecătorul de instrucție este un judecător abilitat cu unele atribuții proprii urmăririi penale, precum și de control judiciar asupra acțiunilor procesuale efectuate în cadrul urmăririi penale (art. 6, pct. 24 din Codul de procedură penală).

În aceleași segment de cercetare, apare întrebarea firească dacă judecătorul Curții Constituționale poate fi subiectul infrațiunilor specificate la art. 307 CP RM. Cu privire la acest aspect, în literatura de specialitate opiniile sunt împărțite. Pe de o parte, unii autori susțin ideea că judecătorii Curții Constituționale nu pot fi subiecți la această infrațiune, așa cum actele curții constituționale sunt definitive din momentul adoptării lor și nu se supun nici unei căi de atac [15, p.141]. Pe de altă parte, alți autori consideră că imposibilitatea casării sau modificării hotărârii adoptate de Curtea Constituțională nu are nici o legătură cu posibilitatea tragerii la răspunderea penală a judecătorului (judecătorilor) care comit încălcări grave ale normelor constituționale care reglementează procedura de adoptarea a astfel de hotărâri [16, p.170].

Trebuie de remarcat că în Hotărârea Curții Constituționale nr.12 din 28.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a art.307 CP RM [17] *inter alia* s-a arătat că articolul 307 CP RM nr.985-XV din 18 aprilie 2002 este constituțional în măsura în care **judecătorii din cadrul judecătorii-lor, curților de apel și Curții Supreme de Justiție** pot fi trași la răspundere penală doar pentru pronunțarea cu intenție a unei hotărâri, sentințe, decizii sau încheieri contrare legii. Luând în considerație cele menționate, înțelegem că în viziunea Curții Constituționale a Republicii Moldova, judecătorul constituțional nu poate evolua în calitate de subiect al infrațiunilor prevăzute la art. 307 CP RM.

Referințe:

1. BOTNARU S., ș.a. Drept penal. Partea Generală. Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
2. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.
3. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 82-86, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75.
4. MITRACHE C., MITRACHE CR. Drept penal român. Partea generală. București: Ed. Universul Juridic, 2012. 526 p.
5. BOLOCAN-HOLBAN, A., VIDAICU, M. Analiza instituției responsabilității limitate prin prisma diferitelor sisteme de drept. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”. Seria „Științe sociale”, 2013, nr.3, p.154-158. C.167-172.

6. Botnarenco M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. 197 p.
7. Legea nr. 544 din 20.07.1995 cu privire la statutul judecătorului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.59-60.
8. Ordinul Ministerului Sănătății nr. 479 din 22.04.2013 cu privire la verificarea stării de sănătate a candidaților la funcția de judecător și a judecătorilor în funcție privind corespunderea pentru exercitarea funcției de judecător. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.136-139.
9. Codul de procedură penală nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251.
10. Legea nr. 373 din 19.07.2001 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.129.
11. Legea nr. 247 din 21.07.2006 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.174-177.
12. Legea nr. 152 din 08.06.2006 privind institutul Național al Justiției. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.387-389.
13. Codul educației al Republicii Moldova nr. 152 din 17.07.2014. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 319-324.
14. Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcție de demnitate publică nr. 199 din 16.07.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 194-196.
15. Калашникова С.В. Правовые последствия вынесения заведомо неправосудных приговора, решения и иного судебного акта / Диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Ростов-на-Дону, 2011.
16. Зенина Л.С. Субъект преступления, предусмотренного ст. 305 Уголовного Кодекса Российской Федерации. Образование и Право № 4, 2019.
17. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 12 din 28.03.2017 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 307 din Codul penal (răspunderea penală a judecătorilor) (sesizarea nr.155g/2016). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr.162-170.

OBIECTUL MATERIAL SAU IMATERIAL AL INFRAȚIUNILOR DE LUARE DE MITĂ ȘI DE DARE DE MITĂ: CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE

Brînza Cristian,

doctorand,

Universitatea de Stat din Moldova

In art. 333 of the Criminal Code, the content of the material or immaterial object of the offense is described by the phrase “goods, services, privileges or advantages in any form, which are not due, [...] offers or promises.” In art. 334 of the Criminal Code, the content of the material or immaterial object of the offense is described by the phrase “goods, services, privileges or advantages in any form, which are not due to him”. The licit remuneration is the corporal or incorporeal entity in connection with which the social relations appear and develop, in which the bribed person and the briber participate as subjects. Committing the offenses provided in art. 333 and 334 of the Criminal Code, these subjects make it impossible to develop the respective social relations or complicate their development. The result of the work thus performed derives directly from the undue service or advantage, not from the values and social relations defended against bribery and bribery. A service act cannot represent the immaterial or immaterial object of the offenses provided in art. 333 and 334 of the Criminal Code.

Keywords: taking bribes; giving bribes; the material object of the offense; the immaterial object of the offense; illicit remuneration.

Toate infrațiunile au obiect juridic special, însă nu toate infrațiunile posedă obiect material sau imaterial.

În dispoziția art. 333 CP RM este folosită sintagma „bunuri, servicii, privilegiu sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, [...] oferte ori promisiuni”. În dispoziția art. 334 CP RM se utilizează sintagma „bunuri, servicii, privilegiu sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin”. Nu este clar dacă aceste sintagme se referă la obiectul material sau imaterial al infrațiunilor de luare de mită și de dare de mită, ori la un alt semn constitutiv al acestor infrațiuni.

În opinia lui I. Ciobanu, I. Nastas [1] și I. Țurcan [2], în cazul infrațiunilor care presupun luarea sau darea unei remunerații ilicite, această remunerație nu poate reprezenta obiectul material sau imaterial al infrațiunii.

O opinie asemănătoare este exprimată de autorul român T. Medeanu: „Obiectul material al infrațiunii este entitatea materială fizică – lucru sau persoană în care se încorporează valoarea socială ocrotită prin norma de incriminare. Dacă valoarea socială protejată prin norma de incriminare este corectitudinea,

probitatea în îndeplinirea îndatoririlor de serviciu de către funcționarii publici, atunci acestea sunt valori care nu au corporalitate, motiv pentru care nici infrațiunea nu are obiect material. Obiectul material nu trebuie confundat cu bunurile dobândite prin săvârșirea infrațiunii (de exemplu, banii dobândiți prin infracțiune) sau care au fost date pentru a-l răsplăti pe infractor. Acestea sunt doar corpuri delictive, mijloace materiale care dovedesc săvârșirea infrațiunii”. [3, p. 9]

Un punct de vedere similar îl are un alt autor român, S. Bogdan. [4, p. 276]

Asemenea păreri contravin explicației din pct. 2 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 11 din 22.12.2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție (în continuare – Hotărârii Plenului CSJ nr. 11/2014): „Instrumentarul juridico-penal în materie de corupere pasivă (art. 324 CP) vizează în primul rând incidența remunerației ilicite, care poate fi expresia unor entități corporale sau corporale, îndeplinind rolul de obiect material sau obiect imaterial al infrațiunii”. [5]

Prin analogie, se poate afirma că această explicație se referă, în egală măsură, la infracțiunile prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. În practica judiciară găsim confirmarea acestei idei.

De exemplu, într-o speță, B.V. a fost acuzat de săvârșirea infrațiunii prevăzute la lit. a) alin. (3) art. 333 CP RM. Însă, prima instanță l-a achitat pe făptuitor, argumentând: „În ședința de judecată nu s-a dovedit faptul primirii de către inculpați a mitei sub formă de 450 m² din patrimoniul imobiliar aflat în proces de construcție sau alte avantaje patrimoniale, pe motiv că complexul imobiliar din str. Mihail Sadoveanu, mun. Chișinău, la data pornirii urmăririi penale nu a existat în realitate și respectiv nu figura înregistrat în registrul bunurilor imobile, iar contractele de investire a capitalului privat din 21.05.2007 nu sunt acte juridice translativ de proprietate, precum și cotoarele dispozițiilor de încasare a mijloacelor bănești nu constituie documente primare justificative și nu dispun de acoperire financiară. Respectiv, în cadrul componenței de infracțiune determinate de acuzarea de stat, lipsește *obiectul material al acesteia* (evid. ns.)”. [6]

De asemenea, părerile, exprimate de I. Ciobanu, I. Nastas, I. Țurcan, T. Medeanu și S. Bogdan, sunt opuse opiniilor exprimate de către alți teoreticieni.

După părerea lui S. Brînza și V. Stati, obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM îl constituie „remunerația ilicită exprimată în bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite”. [7, p. 941]

Puncte de vedere similare îi aparțin lui T. Popovici [8, p. 538] și R. Popov. [9]

Într-o situație asemănătoare ca esență, și anume – în cazul faptelor incriminate la art. 256 CP RM, S. Gavajuc afirmă că „obiectul material al infrațiunii de

primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației urmează a fi determinată remunerația”. [10, p. 91]

Ideea, conform căreia remunerația ilicită nu poate avea calitatea de obiect material sau imaterial al infracțiunilor de luare de mită și de dare de mită, are la bază argumentul prezentat de V.N. Borkov: „Nu este corect să considerăm remunerația ilicită obiect material al infracțiunii, deși o astfel de poziție este prezentă în literatura științifică. Obiectul material este un element al structurii relațiilor sociale. Acest element corelează ca o parte cu întregul, și anume cu obiectul apărării penale, adică cu relațiile sociale protejate de legea penală și supuse atingerii infracționale. Este evident că, în relațiile sociale cu privire la îndeplinirea serviciului în sectorul public, nu poate fi loc pentru remunerația ilicită”. [11]

Totuși, M.A. Ghelfer subliniază că bunurile, în legătură cu care persoanele intră într-o relație, „nu fac parte din conținutul relațiilor sociale apărute de legea penală”. [12]

Este necesar să facem cunoscută și părerea lui S. Brînza: „Putem considera bunurile corporale ca element derivat al structurii obiectului infracțiunii. [...] Conceptul de obiect material se referă la entitățile care corespund unor necesități umane, având o valoare economică sau afectivă, și care prezintă un interes concret. [...] Un înscris poate constitui obiectul material al unei infracțiuni doar atunci, când el este într-o interconexiune cu obiectul juridic al acestei infracțiuni. În cazul infracțiunii, prevăzute la art. 332 CP RM, această interconexiune este evidentă, din moment ce obiectul juridic special al acestei fapte se exprimă în relațiile sociale referitoare la încrederea publică, la autenticitatea și veridicitatea înscrisurilor, la adevărul pe care ele au menirea să-l exprime”. [13, p. 84, 104, 105]

Acestor argumente li se adaugă cele prezentate de A. Reșetnicov: „Obiectul material nu poate fi inclus în conținutul obiectului juridic special al infracțiunii, dată fiind natura diferită a celor două obiecte: obiectul material are o natură corporală; obiectul juridic special este dispensat de corporalitate, având o natură valorică-relațională. [...] Dacă în norma de incriminare este conturată – expres sau tacit – o entitate materială, și numai aceasta, acea entitate o reprezintă obiectul material al infracțiunii. Și nu mijlocul de săvârșire a infracțiunii. Ca exemplu de maximă relevanță poate fi prezentat cazul folosirii documentelor oficiale false, caz prevăzut de art. 361 CP RM. [...] Considerăm că în cazul folosirii documentelor oficiale false (prevăzut la art. 361 CP RM) documentele oficiale false constituie obiectul material al infracțiunii. Nu pentru că aceasta e opinia majoritară, dar pentru că nu poate exista un factor al influențării fără un obiect al influențării”. [14]

Referind aceste opinii la infracțiunile prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, constatăm că remunerația ilicită nu poate face parte din conținutul valorilor și relațiilor

ilor sociale ocrotite împotriva acestor infracțiuni. Aceste valori și realții sociale au o natură abstractă și, de aceea, nu pot îngloba entități corporale sau incorporale ce formează obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. Entitățile respective constituie o derivație a valorilor și relațiilor sociale ocrotite împotriva acestor infracțiuni, care este proiectată în realitatea obiectivă.

Totodată, remunerația ilicită prezintă un interes concret pentru persoana mituită și mituitor, constituind pentru aceștia entitatea prin a cărei influențare (pretindere, acceptare, primire sau extorcare; promisiune, oferire sau dare) urmează a fi satisfăcute necesitățile persoanei mituite și ale mituitorului. În art. 333 și 334 CP RM, singura entitate menționată este remunerația ilicită.

Deoarece un factor al influențării nu poate exista fără un obiect al influențării, se poate deduce că, în art. 333 și 334 CP RM, remunerația ilicită constituie un obiect al influențării, nu un factor de influențare.

În fine, dacă un document fals poate să reprezinte obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 332 și 361 CP RM, de ce remunerația ilicită nu ar putea să constituie obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM? Ca și documentul fals, remunerația ilicită este o entitate ilegală care satisface necesitățile antisociale ale persoanei mituite și ale mituitorului.

O entitate ilegală este, de fapt, o entitate legală căreia făptuitorul îi conferă conotații ilegale. Omitând desfășurarea în strictă conformitate cu legea a activităților remunerate în sectorul privat, persoana mituită ia remunerația contrar legii, iar mituitorul dă remunerația contrar legii. Cu alte cuvinte, sfidând prevederile art. 333 CP RM, persoana mituită ignoră obligația care i se impune de a pretinde, a accepta și a primi o remunerație în condiții de legalitate. Desconsiderând prevederile art. 334 CP RM, mituitorul ignoră obligația care i se impune de a promite, a oferi și a da o remunerație în condiții de legalitate. O remunerație luată sau dată în astfel de condiții devine ilicită.

Cu toate acestea, remunerația dată continuă să constituie o derivație a valorilor și relațiilor sociale ocrotite împotriva infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, deoarece este o remunerație licită supusă influențării ilicite de către făptuitor. În cazul acestor infracțiuni, nu remunerația ilicită este apărută de legea penală. Legea penală apără relațiile și valorile sociale din care derivă remunerația licită supusă influențării ilicite de către făptuitor. În consecință, remunerația licită este entitatea corporală sau incorporală în legătură cu care apar și se dezvoltă relațiile sociale la care participă ca subiecți persoana mituită și mituitorul. Săvârșind infracțiunile prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, acești

subiecți fac imposibilă desfășurarea relațiilor sociale respective sau complică desfășurarea lor.

În alt context, în legătură cu infrațiunile care presupun luarea sau darea unei remunerații ilicite, S. Kahane menționează: „Aceste infrațiuni sunt lipsite de regulă, de obiect material, dar în situația în care acțiunea făptuitorului privește în mod direct un bun, obiectul material constă în bunul respectiv sau dacă folosul material necuvenit constă în prestarea unei munci, atunci obiectul material asupra căruia se efectuează munca devine și obiect al infrațiunii”. [15, p. 130-131]

Avem reticență față de părerea acestui teoretician, conform căreia entitatea, asupra căreia se îndreaptă munca prestată în folosul persoanei mituite, poate constitui obiectul material al infrațiunilor care presupun luarea sau darea unei remunerații ilicite.

Considerăm convingător argumentul prezentat de C. Timofei, care se referă la o situație apropiată: „Imobilul reparat sau un alt asemenea obiect al muncii prestate nu poate fi obiect material al infrațiunii de trafic de influență (sau de cumpărare de influență). Acesta reprezintă rezultatul materializat al serviciului sau al activității care constituie nu altceva decât obiectul imaterial al infrațiunii de trafic de influență (sau de cumpărare de influență). [...] Prin intermediul unui imobil reparat sau al unui alt asemenea obiect al muncii prestate nu se poate aduce atingere obiectului juridic al infrațiunii de trafic de influență (sau de cumpărare de influență). Aceasta din moment ce atingerea în cauză se aduce prin intermediul serviciului sau al activității care constituie obiectul imaterial al infrațiunii de trafic de influență (sau de cumpărare de influență), entitate incorporeală în care se proiectează valorile sociale apărute împotriva infrațiunilor de trafic de influență (sau de cumpărare de influență). Directamente, serviciul respectiv sau activitatea respectivă este cea pretinsă, acceptată sau primită (promisă, oferită sau dată) de făptuitor, nu imobilul reparat sau un alt asemenea obiect al muncii prestate”. [16]

Așadar, prestarea muncii în folosul persoanei mituite trebuie considerat serviciu sau avantaj necuvenit, privit ca obiect imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. Rezultatul muncii astfel prestate derivă direct din serviciul sau avantajul necuvenit, nu din valorile și relațiile sociale apărute împotriva luării de mită și a dării de mită.

Din cele menționate mai sus rezultă că infrațiunile prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, pot avea nu doar obiect material, dar și obiect imaterial. Conform opiniei lui V. Stati, „prin „obiect imaterial al infrațiunii” trebuie să se înțeleagă entitatea incorporeală asupra căreia se îndreaptă nemijlocit acțiunea infracțională, prin al cărei intermediu se aduce atingere obiectului juridic al infrațiunii”. [17] În cazul infrațiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, obiectul imaterial îl repre-

zintă remunerația ilicită în formă incorporală (alias – remunerația licită în formă incorporală, supusă influențării ilicite de către făptuitor).

În contextul analizat, prezintă interes opinia lui A. Filipaș, referitoare la infrațiunile care presupun luarea sau darea unei remunerații ilicite: „Obiectul material al infrațiunii este actul de serviciu în materialitatea sa, pe care trebuie să-l înfăptuiască funcționarul”. [18, p. 443]

Considerăm că un asemenea act de serviciu nu poate reprezenta nici obiectul imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, nici, cu atât mai puțin, obiectul material al infrațiunilor date. Este întemeiată părerea lui S. Brînza, care menționează că „la șirul de fenomene care alcătuiesc noțiunea de obiect material al infrațiunii trebuie raportate numai acele entități, asupra cărora influențându-se se produce vătămarea sau amenințarea obiectului juridic al infrațiunii. În caz contrar, noțiunea „obiectul material al infrațiunii” își pierde orice semnificație juridică. De aceea, nu pot fi considerate obiect material al infrațiunii faptele, procesele etc.” [13, p. 104]

Actul de serviciu în accepțiunea lui A. Filipaș este descris în art. 333 și 334 CP RM în expresia „pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat”.

Nu este greu de observat că această expresie descrie scopul infrațiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM: îndeplinirea, neîndeplinirea, întârzierea sau grăbirea îndeplinirii unei acțiuni în exercițiul funcției persoanei mituite sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat. Respectiv, obiectul acestui scop îl reprezintă acțiunea în exercițiul funcției a persoanei mituite sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat, care ar urma să fie îndeplinită, neîndeplinită, întârziată sau grăbită. În consecință, actul de serviciu în accepțiunea lui A. Filipaș constituie nu obiectul material sau imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, dar obiectul scopului acestor infrațiuni.

În concluzie la cele menționate mai sus, în dispoziția art. 333 CP RM, conținutul obiectului material sau imaterial al infrațiunilor de luare de mită este descris prin sintagma „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin, [...] oferte ori promisiuni”.

În dispoziția art. 334 CP RM, conținutul obiectului material sau imaterial al infrațiunilor de luare de mită este descris prin sintagma „bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin”.

Lista de entități, care reprezintă obiectul material sau imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 333 CP RM, este:

- 1) bunuri sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite;
- 2) servicii sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite;
- 3) privilegiu sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite;
- 4) avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite;
- 5) oferte de bunuri, servicii, privilegiu sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite;
- 6) promisiuni de bunuri, servicii, privilegiu sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite.

Doar prima dintre aceste categorii se referă la obiectul material sau imaterial al infrațiunii. Celelalte cinci categorii se referă exclusiv la obiectul imaterial al infrațiunii.

Lista de entități, care reprezintă obiectul material sau imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 334 CP RM, este mai scurtă:

- 1) bunuri sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite;
- 2) servicii sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite;
- 3) privilegiu sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite;
- 4) avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite.

Doar prima dintre aceste categorii se referă la obiectul material sau imaterial al infrațiunii. Celelalte trei categorii se referă exclusiv la obiectul imaterial al infrațiunii.

Referințe:

1. CIOBANU, I., NASTAS, I. Trăsăturile definatorii ale obiectului coruperii pasive. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”, 2007, nr. 3, p. 120-128.*
2. ȚURCAN, I. Unele aspecte privind semnele obiective ale infrațiunii de corupere pasivă. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”, 2009, nr. 8, p. 167-175.*
3. DUNGAN, P., MEDEANU, T., PAȘCA, V. *Drept penal: partea specială: prezentare comparativă a noului Cod penal și a Codului penal din 1968. Vol. 2. București: Universul Juridic, 2013. 590 p.*
4. BOGDAN, S. *Drept penal. Partea Specială. Vol. I. Cluj-Napoca: Sfera Juridică, 2006. 306 p.*
5. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 11 din 22.12.2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infrațiunile de corupție. [Accesat: 07.03.2021] Disponibil: jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=248

6. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 13.12.2011. Dosarul nr. 1ra-681/2011. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/archive_courts/cauta/
7. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
8. BARBĂNEAGRĂ, A., BERLIBA, V., GURSCHI, C. et al. *Codul penal comentat și adnotat.* Chișinău: Cartier, 2005. 656 p.
9. POPOV, R. Bunurile ca obiect material sau imaterial al unor infracțiuni legate de corupție: unele probleme de interpretare a legii penale. În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (10-11 noiembrie 2015). *Rezumate ale comunicărilor. Științe juridice și economice.* Chișinău: CEP USM, 2015, p. 59-62.
10. GAVAJUC, S. *Răspunderea penală pentru remunerații ilicite în îndeplinirea lucrărilor de deservire a populației / Teză de doctor în drept.* Chișinău, 2016. 170 p.
11. БОРКОВ, В.Н. Денежное содержание чиновника как возможная детерминанта минимальной суммы взятки. În: *Уголовное право*, 2006, № 6, p. 11-14.
12. ГЕЛЬФЕР, М.А. Некоторые вопросы общего учения об объекте преступления в советском уголовном праве. În: *Ученые записки ВЮЗИ*, 1959, Вып. 7, p. 39-59.
13. BRÎNZA, S. *Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
14. REȘETNICOV, A. *Disocierea mijlocului de săvârșire a infracțiunii de obiectul material al infracțiunii: considerații introductive.* În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”*, 2008, nr. 1, p. 114-119.
15. DONGOROZ, V., KAHANE, S., OANCEA, I. et al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. V. 4 Partea specială.* București: Editura Academiei, 1972. 1035 p.
16. TIMOFEI, C. *Obiectul material sau imaterial și victima în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 326 CP RM (Partea I).* În: *Revista Națională de Drept*, 2013, nr. 7, p. 61-63.
17. STATI, V. *Problema obiectului material în cazul infracțiunii de încălcare a dreptului de autor și drepturilor conexe.* În: *Probleme teoretice și practice ale economiei proprietății intelectuale.* Chișinău, AGEPI, 2007, p. 228-230.
18. FILIPAȘ, A. *Drept penal roman. Partea specială.* București: Universul Juridic, 2008. 512 p.

CATEGORIILE OBIECTULUI MATERIAL SAU IMATERIAL AL INFRAȚIUNILOR DE LUARE DE MITĂ ȘI DE DARE DE MITĂ

Brînza Cristian,

doctorand,

Universitatea de Stat din Moldova

The material or immaterial object is a mandatory secondary sign of the offenses provided in art. 333 and 334 of the Criminal Code. If this sign is missing, then the act cannot be qualified based on art. 333 or 334 of the Criminal Code. In the case of the offenses provided in art. 333 and 334 of the Criminal Code, is illicit remuneration only that entity whose quality of illicit remuneration is aware and accepted by both parties to the criminal transaction. Irrespective of the category of the material or immaterial object of these offenses, the illicit remuneration must be the equivalent of the conduct which the bribed person undertakes to manifest in the interest of the briber.

Keywords: taking bribes; giving bribes; the material object of the offense; the immaterial object of the offense; illicit remuneration.

În cadrul acestui articol vor fi analizate categoriile obiectului material sau imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM.

Prima dintre aceste categorii este cea de *bunuri sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite*. Pentru a percepe înțelesul noțiunii care desemnează această categorie, este acceptabil să se apeleze la interpretarea oficială din pct. 2.1 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 11/2014: „Remunerația ilicită sub formă de bunuri, urmează să fie interpretată în acord cu art. 285 din Codul civil. Astfel, bunuri sunt toate lucrurile susceptibile apropierei individuale sau colective și drepturile patrimoniale. Lucrurile sunt obiectele corporale în raport cu care pot exista drepturi și obligații civile. Prin urmare, termenul bun se referă în egală măsură la lucruri, cât și la drepturi patrimoniale, care pot fi reale și obligaționale. [...]” [1] Această explicație ilustrează conținutul obiectului material sau imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 324 și 325 CP RM. Precizăm că conținutul acestui obiect nu se deosebește principial de conținutul obiectului material sau imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. Singura deosebire este că obiectul material sau imaterial al infrațiunilor, prevăzute la art. 324 și 325 CP RM, derivă din obiectul juridic special al coruperii pasive și al coruperii active. Respectiv, obiectul material sau imaterial al infrațiunilor, prevăzute la art. 333 și 334 CP RM, derivă din obiectul juridic special al luării de mită și al dării de mită.

Actualmente, noțiunea de bunuri este definită în alin. (1) art. 455 din Codul civil: „Bunuri sunt toate lucrurile susceptibile apropierii individuale sau colective și drepturile patrimoniale”. [2] Așa cum am menționat anterior, bunurile sub orice formă constituie obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. Sintagma „sub orice formă” este reflectată în clasificarea bunurilor din articolele Codului civil: bunuri imobile și bunuri mobile (art. 459); bunuri divizibile și bunuri indivizibile (art. 466); bunuri principale și bunuri accesorii (art. 467); bunuri fungibile și bunuri nefungibile (art. 468); bunuri determinate individual și bunuri determinate generic (art. 469) etc. În oricare dintre aceste forme, ca și în alte forme admise de doctrina juridică, bunurile pot reprezenta obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM.

Conform alin. (2) art. 455 din Codul civil, „lucruri sunt obiectele corporale în raport cu care pot exista drepturi și obligații civile”. În unele articole din Codul civil sunt definite noțiunile care pot desemna lucrurile ca obiect material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM: banii (art. 479); titlurile de valoare (art. 480); bunurile culturale mobile (art. 481) etc. Din alin. (1) art. 455 din Codul civil rezultă că nu doar lucrurile, ci și drepturile patrimoniale pot să constituie obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. Din definiția noțiunii de patrimoniu, formulată în alin. (1) art. 453 din Codul civil, rezultă că drepturile patrimoniale constituie acea parte a patrimoniului, care este reprezentată de drepturile ce pot fi evaluate în bani, privite ca o sumă de valori active aparținând unor persoane fizice și juridice determinate, și care sunt corelative obligațiilor patrimoniale.

Din analiza Codului civil rezultă că drepturi patrimoniale trebuie considerate: 1) drepturile reale în accepțiunea art. 454 din Codul civil, adică: a) dreptul de proprietate; b) drepturile reale limitate (dreptul de uzufruct; dreptul de uz; dreptul de abitație; dreptul de superficie; dreptul de servitute; drepturile reale de garanție, inclusiv gajul și ipoteca; alte drepturi cărora prin lege le este atribuit în mod expres acest caracter; 2) drepturile de creanță. Conform alin. (1) art. 774 din Codul civil, „în virtutea raportului obligațional, creditorul este în drept să pretindă de la debitor executarea unei prestații, iar debitorul este ținut să o execute. Prestația poate consta în a da, a face sau a nu face”. Rezultă că drept de creanță este dreptul creditorului de a pretinde de la debitor executarea unei prestații care poate consta în a da, a face sau a nu face; 3) drepturile patrimoniale care apar în urma elaborării obiectelor de proprietate intelectuală. Conform alin. (4) art. 476 din Codul civil, „în cazul obiectelor de proprietate industrială, dreptul asupra acestora apare în urma înregistrării obiectului, a acor-

dării titlului de protecție de către oficiul național de proprietate intelectuală sau în alte condiții prevăzute de legislația națională, precum și în baza tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. În cazul obiectelor dreptului de autor și ale drepturilor conexe, înregistrarea nu este o condiție obligatorie pentru apariția și exercitarea drepturilor respective, aceste obiecte fiind protejate din momentul creării lor”.

În legătură cu cele afirmate mai sus, trebuie reținută explicația din pct. 2.1 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 11/2014: „[...] Pentru a avea calitatea de bun, este absolut obligatoriu ca entitatea ce presupune remunerația ilicită să aibă o valoare economică și să fie susceptibilă de apropiere, sub forma unor drepturi în compunerea unui patrimoniu. Deoarece organele, țesuturile și celulele de origine umană nu au cost și valoare materială (alin. (3) art. 27 și alin. (1) art. 28 al Legii privind transplantul de organe, țesuturi și celule umane, nr. 42/2008), acestea nu pot constitui obiect al remunerației ilicite sub formă de bunuri în sensul alin. (1) art. 324 CP. Eventual dacă persoana publică, persoana publică străină, funcționarul internațional, persoana cu funcție de demnitate publică va primi cu titlu de remunerație ilicită organe, părți ale acestora, țesuturi sau celule de origine umană, cele comise vor fi încadrate în baza art. 158 alin. (3) lit. f) CP. [...]” [1] Întrebarea este dacă organele, țesuturile sau celulele de origine umană pot să reprezinte remunerație ilicită în cazul infrațiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. Căutând răspuns la această întrebare, menționăm că ultima explicație a Plenului CSJ, reprodusă mai sus, vine în contradicție cu o altă explicație din același pct. 2.1 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 11/2014: „[...] Nu contează la încadrare dacă bunul ce constituie remunerația ilicită face parte din categoria de bunuri care se află în circuitul civil general sau este supus unui regim special de circulație. Astfel, nu este exclus ca remunerația ilicită sub formă de bunuri să se refere la: substanțe narcotice sau psihotrope, arme ori muniții etc. [...]” [1] Într-adevăr, conform art. 457 din Codul civil, „bunurile pot circula liber, *cu excepția cazurilor când circulația lor este limitată sau interzisă prin lege* (evid. ns.)”. Faptul că circulația unor bunuri este limitată sau interzisă prin lege, nu înseamnă că ele încetează să aibă calitatea de bunuri. Ele continuă să fie bunuri chiar și în astfel de condiții, adică să fie evaluabile în bani în sensul alin. (1) art. 453 din Codul civil. În acest context, argumentele unor teoreticieni sunt convingătoare. De exemplu, N.A. Margațkaia susține: „În virtutea faptului că posedă membrane materializate, precum și a faptului că sunt accesibile pentru a fi percepute din exterior, organele și țesuturile umane sunt obiecte ale lumii materiale și, în cazul separării lor de corpul persoanei, devin bunuri a căror circulație este limitată”. [3] Continuând ideea lui N.A. Margațkaia, S.S. Tihonova afirmă:

„A ignora aceasta ar însemna să ignorăm realitatea: întregul set de fragmente ale organismului uman – de la inimă până la hipofiză – costă, pe „piața neagră”, câteva sute de mii de dolari”. [4, p. 130] Suntem de acord cu acești autori. În cadrul relațiilor dintre infractori funcționează reguli care nu fac parte din sistemul normativ al statului. Dacă, în cadrul înțelegerii dintre persoana mituită și mituitor a fost stabilită valoarea exprimată în bani a organelor, țesuturilor sau celulelor de origine umană, anume această valoare va exprima mărimea reală a remunerației ilicite. În concluzie, organele, țesuturile sau celulele de origine umană pot să reprezinte obiectul material al infrațiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. Pretinderea, acceptarea, primirea, extorcarea, promisiunea, oferirea sau darea acestor părți ale corpului uman, dacă se urmărește scopul specificat în art. 333 și 334 CP RM, trebuie calificată doar ca luare de mită și/sau dare de mită, fără referirea suplimentară la art. 158 CP RM. În cazul dat contează că organele, țesuturile sau celulele de origine umană reprezintă contraechivalentul conduitei pe care persoana mituită se angajează să o manifeste în interesul mituitorului. Celelalte aspecte nu sunt relevante.

O concluzie similară poate fi formulată în privința așa-numitelor „semne bănești” ale unor formațiuni statale autoproclamate. Astfel de entități nu reprezintă semne bănești în înțelesul art. 479 din Codul civil, al Legii nr. 1232 din 15.12.1992 cu privire la bani [5] sau al actelor normative corespondente ale altor state ori ale unor uniuni monetare de state. Însă, în art. 333 și 334 CP RM nu se folosește noțiunea „semne bănești”. Noțiunea de bunuri în sensul alin. (1) art. 455 din Codul civil se referă nu doar la semnele bănești emise de autoritățile constituționale ale Republicii Moldova sau ale altor state ori de autoritățile unor uniuni monetare de state. Această noțiune acoperă și noțiunea „așa-numitele „semne bănești” ale unor formațiuni statale autoproclamate”. Altfel nu poate fi, odată ce asemenea entități reprezintă contraechivalentul conduitei pe care persoana mituită se angajează să o manifeste în interesul mituitorului.

Nu poate fi acceptată părerea lui A.M. Hlus. Referitor la bunurile a căror circulație este limitată sau interzisă prin lege, teoreticianul dat menționează: „A da și a lua astfel de bunuri sub formă de mită presupune calificarea suplimentară în baza articolelor privind răspunderea pentru traficul ilegal al acestora, care se aplică în egală măsură atât mituitorului, cât și celui care ia mită”. [6] Pretinderea, acceptarea, primirea, extorcarea, promisiunea, oferirea sau darea bunurilor, a căror circulație este limitată sau interzisă prin lege, în scopul specificat în art. 333 și 334 CP RM, trebuie calificată doar ca luare de mită și/sau dare de mită, fără referirea suplimentară la normele privind răspunderea pentru traficul ilegal al acestora. Or, mituitorul dă, iar persoana mituită ia astfel de

bunuri anume ca remunerație ilicită, nu ca entități descrise în articolele privind răspunderea pentru traficul ilegal al acestora. Ignorarea scopului cu care sunt date sau, respectiv, luate astfel de entități, ar însemna interpretarea extensivă defavorabilă a alin. (4) art. 33 CP RM.

Din acest considerent necesită precizări explicația din pct. 3 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 23 din 29.10.2001 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false (art. 236 CP) (în continuare – Hotărârii Plenului CSJ nr. 23/2001): „Latura obiectivă a infrațiunii, prevăzute de art. 236 CP, se caracterizează [printre altele] prin [...] punerea în circulație a entităților enumerate [, adică prin] operațiunea, prin care produsul fabricării este pus în circuitul financiar, putând să conștie în: efectuarea plăților, schimbul, vânzarea-cumpărarea, depunerile bănești la o instituție financiară, darea cu împrumut, donația, înapoierea restului sub formă de semne bănești false, expedierea poștală, *transmiterea către o persoană publică, cu titlu de remunerație ilicită (pentru a o corupe)* (evid. ns.) etc.”[7] Din această explicație rezultă că art. 236 CP RM (cu sau fără referire la art. 26 CP RM) trebuie aplicat persoanei, care promite, oferă sau dă, personal sau prin mijlocitor, unui arbitru ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu, unei persoane care gestionează o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală sau unei persoane care lucrează pentru o astfel de organizație, unui participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, semne bănești (bancnote sau monede metalice, inclusiv cele jubiliare ori comemorative, emise de Banca Națională a Moldovei sau de organul autorizat al unui stat străin ori al unei uniuni monetare de state străine), valori mobiliare de stat sau alte titluri de valoare false, utilizate pentru efectuarea plăților, ce nu i se cuvin persoanei mituite, pentru mituitor sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat. În cazul dat, făptuitorul nu are calitatea de mituitor, întrucât entitatea, pe care o transmite persoanei mituite, nu are calitatea de recompensă ilicită. Poate avea această calitate doar acea entitate a cărei calitate de remunerație ilicită este conștientizată și acceptată de ambele părți la tranzacția infrațională.

În circumstanțele în care unei părți a tranzacției infraționale i se aplică art. 236 CP RM (cu sau fără referire la art. 26 CP RM), celeilalte părți trebuie să i se aplice art. 27 și art. 333 CP RM pentru pretinderea, acceptarea, primirea sau extorcarea, personal sau prin mijlocitor, de către un arbitru ales sau numit

să soluționeze prin arbitraj un litigiu, de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească ori o altă organizație nestatală sau de către o persoană care lucrează pentru o astfel de organizație, de către un participant la un eveniment sportiv sau la un eveniment de pariat, de semne bănești (bancnote sau monede metalice, inclusiv de cele jubiliare ori comemorative, emise de Banca Națională a Moldovei sau de organul autorizat al unui stat străin ori al unei uniuni monetare de state străine), de valori mobiliare de stat sau de alte titluri de valoare false, utilizate pentru efectuarea plăților, ce nu i se cuvin persoanei mituite, pentru mituitor sau pentru o altă persoană, pentru a îndeplini sau nu, pentru a întârzia sau a grăbi îndeplinirea unei acțiuni fiind în exercițiul funcției sale sau contrar acesteia fie în cadrul unui eveniment sportiv sau al unui eveniment de pariat. În cazul dat constatăm comiterea tentativei de luare de mită, deoarece persoana mituită nu reușește să-și realizeze până la capăt intenția de a lua mita. Semnele bănești sau titlurile de valoare, pe care persoana mituită le obține în posesie, se dovedesc a fi false, și nu autentice (așa cum s-a așteptat să fie persoana mituită).

În pct. 2.1 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 11/2014 se explică: „[...] Din considerentul că nu dispun de valoare economică, în sensul art. 324 alin. (1) CP, la categoria de bunuri nu se referă semnele bănești false. Astfel, dacă coruptul a acceptat sau a primit semne bănești neautentice pentru a realiza o acțiune ce ține de atribuțiile sale de serviciu în favoarea corupătorului sau al persoanelor pe care le reprezintă, atunci cele comise de corupt vor alcătui o tentativă de corupere pasivă (art. 27 și art. 324 alin.(1) CP), deoarece făptuitorul nu și-a realizat intenția, întrucât semnele bănești pe care le acceptă ori le primește nu se caracterizează prin autenticitate așa cum și-a fi dorit făptuitorul. În contrast, în circumstanțele descrise, celui care oferă semne bănești neautentice i se va aplica răspunderea pentru tentativă de punere în circulație a semnelor bănești false (art. 27 și art. 236 CP), iar celui care dă semne bănești neautentice i se va aplica răspunderea pentru punerea în circulație a semnelor bănești false, fapt consumat (art. 236 CP), *cu condiția că la momentul comiterii faptei, cunoștea despre falsitatea semnelor bănești* (evid. ns.). [...]”. [1] Reiese că, dacă la momentul comiterii faptei, ambele părți la tranzacția infracțională cunoșteau despre falsitatea semnelor bănești sau a titlurilor de valoare, atunci poate fi aplicat art. 333 și 334 CP RM. În cazul dat contează că semnele bănești sau titlurile de valoare false reprezintă contraechivalentul conduitei pe care persoana mituită se angajează să o manifeste în interesul mituitorului. Aceste falsuri au calitatea de remunerație ilicită, deoarece calitatea respectivă a fost conștientizată și acceptată de ambele părți la tranzacția infracțională. Criteriul dat – conștientizarea

și acceptarea falsității entității, care constituie remunerația ilicită, de ambele părți la tranzacția infracțională – trebuie recunoscut ca temei de aplicare a art. 333 și 334 CP RM în toate celelalte cazuri de luare și/sau de dare a remunerației ilicite sub formă de falsuri (produse false, documente false, informații false etc.). Ca urmare, nu împărtășim opinia lui A.V. Groșev [8, p. 59] și N.A. Lopașenko [9], care consideră că entitățile false nu pot să reprezinte remunerație ilicită în niciun fel de condiții.

Următoarea categorie a obiectului material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM este cea de *servicii sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite*. În pct. 2.2 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 11/2014 se explică: „Remunerația ilicită sub formă de servicii presupune activități, altele decât cele din care rezultă produse, realizate în vederea satisfacerii necesităților coruptului sau unei persoane apropiate acestuia. La categoria serviciilor ca remunerație ilicită se referă: serviciile de transport, de turism, de asigurări, de comunicație, de instruire, serviciile juridice, de asistență medicală, de publicitate etc. [...]” [1] Remunerația ilicită, concretizată sub formă de servicii, poate îmbrăca o formă voalată, camuflată. Despre această ipoteză vorbește T.G. Alexeeva: „Practici moderne îi sunt cunoscute cazuri de deghizare a mitei. Astfel, sub pretextul de acordare persoanei mituite a posibilității de a desfășura lecții în instituțiile de învățământ, de a participa la diferite forumuri sau simpozioane, inclusiv la cele care presupun călătorii în străinătate, acestei persoane i se asigură de fapt o călătorie gratuită, mese, cazare la hotel și vizitarea unor obiecte culturale sau istorice”. [10, p. 31] Indiferent de caracterul voalat sau vădit al serviciului, se aplică art. 333 și 334 CP RM dacă acesta are calitatea de remunerație ilicită.

Un interes evident îl reprezintă serviciile sexuale ca obiect imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. În Codul penal al României [11] există art. 299 „Folosirea abuzivă a funcției în scop sexual”. Definind noțiunea cheie din art. 299 din Codul penal al României, G. Paraschiv menționează: „Expresia „favoruri sexuale” se referă la orice act referitor la viața intimă de natură sexuală, incluzând actele hetero și homosexuale, precum și pe cele de perversiune sexuală. Aceasta cuprinde de fapt toate activitățile intime la care se referă art. 218 și art. 219 din noul Cod penal (violul și agresiunea sexuală)”. [12] În Codul penal al Republicii Moldova nu există un articol de genul art. 299 din Codul penal al României. Infrațiunea, prevăzută la alin. (1) art. 299 din Codul penal al României poate corespunde, sub anumite aspecte, cu coruperea pasivă (art. 324 CP RM) care are ca obiect imaterial serviciile sexuale ale coruptorului. Cât privește infrațiunea, prevăzută la alin. (2) art. 299 din Codul penal al

României, aceasta poate corespunde, sub anumite aspecte, cu excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (art. 328 CP RM).

În doctrina penală a Republicii Moldova, M. Lupu a exprimat părerea, conform căreia „prestațiile sexuale reprezintă obiectul [material] al infracțiunilor de luare de mită și respectiv, dare de mită”. [13] Totodată, în pct. 2.2 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 11/2014 se explică: „[...] Nu este exclus ca remunerația ilicită sub formă de servicii să aibă o natură sexuală (raport sexual, act sexual, inclusiv satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse). Nu contează la încadrare cine prestează serviciile sexuale: însuși corupătorul sau o altă persoană ale cărei servicii sunt achitate de către corupător. Dacă coruptul pretinde servicii sexuale prin amenințare ori constrângere, iar respectivele servicii constituie contraechivalentul conduitei pe care coruptul se angajează să o adopte, atunci cele comise trebuie să fie încadrate în conformitate cu art. 324 alin. (2) lit. c) CP, fără a se reține la încadrare și art. 173 CP. Aceasta deoarece, în respectiva ipoteză se atestă o concurență dintre o normă generală și una specială, iar în acord cu art. 116 CP se va aplica doar norma specială, adică art. 324 alin. (2) lit. c) CP; or, extorcarea de servicii sexuale comisă de către o persoană publică, o persoană publică străină, un funcționar internațional, o persoană cu funcție de demnitate publică, reprezintă un caz particular de hărțuire sexuală.” [1]

Suntem de acord cu soluția propusă în această explicație, nu și cu argumentarea în susținerea acestei soluții. Art. 324 CP RM nu este o normă specială în raport cu art. 173 CP RM. Aceasta o demonstrează M. Botnarenco: „În sensul art. 324 CP RM, serviciile sexuale vizate au calitate de remunerație ilicită, adică constituie contraechivalentul conduitei pe care coruptul urmează să o adopte în vederea realizării scopului infracțional. Din textul de incriminare specificat la art. 173 CP RM nu rezultă că raporturile sexuale ori alte acțiuni cu caracter sexual au caracter de remunerație ilicită. De altfel, scopul special consacrat în norma de incriminare a hărțuirii sexuale nu este echivalent cu scopul special prevăzut la art. 324 CP RM”. [14] Suntem de acord cu această afirmație. Art. 173 CP RM poate fi considerat normă specială față de art. 328 CP RM, însă nu poate fi considerat o normă specială față de art. 324 și 333 CP RM. În art. 173 CP RM nu este menționat că raporturile sexuale ori alte acțiuni cu caracter sexual au calitatea de remunerație ilicită. Ca urmare, acest articol este incompatibil cu art. 324 și 333 CP RM.

B.V. Voljenkin afirmă: „Altfel trebuie evaluată situația, dacă persoană, care practică prostituția, pentru a rezolva problema care i-a apărut, intră gratuit în raporturi sexuale cu o persoană cu funcție de răspundere. În acest caz, pentru a califica fapta, trebuie luate în considerare anumite circumstanțe. În primul rând,

serviciul sexual prestat nu are un caracter patrimonial. În al doilea rând, femeia, care intră în raporturile sexuale, nu ar trebui considerată prostituată, deoarece prostituția implică obținerea remunerației ca element obligatoriu. În cazul analizat lipsește coruperea, deoarece astfel de servicii nu au un caracter patrimonial”. [15, p. 197] Această argumentare nu poate fi acceptată. Sintagma „sub orice formă” din art. 333 și 334 CP RM arată că, pentru calificarea faptei în baza acestor articole nu contează dacă serviciul are un caracter patrimonial sau nepatrimonial. Important este ca serviciul să reprezinte contraechivalentul conduitei pe care persoana mituită se angajează să o manifeste în interesul mituitului.

Următoarea categorie a obiectului material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM este cea de *privilegii sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite*. În pct. 2.3 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 11/2014 este explicat: „Remunerația ilicită sub formă de privilegii presupune o scutire de obligații (către stat) ori, după caz, oferirea de drepturi sau distincții sociale care se acordă în situații speciale”. [1] Obligațiile către stat pot îmbrăca forma: impozitului; taxei prevăzute de Codul fiscal; contribuției de asigurări sociale de stat obligatorii; primei de asigurare obligatorie de asistență medicală; plății vamale; taxei de stat etc. Drepturile sau distincțiile sociale, care se acordă în situații speciale, sunt: gradul militar; gradul special; titlul special; gradul de calificare (clasificare); distincția de stat; distincția depratamentală (corporativă); distincția bisericească etc.

O altă categorie a obiectului material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM este cea de *avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite*. Conform pct. 2.4 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 11/2014, „remunerația ilicită sub formă de avantaje reprezintă un folos, o favoare având o natură patrimonială sau nepatrimonială, care ameliorează necuvenit situația în raport cu cea pe care coruptul o avusese înaintea comiterii infracțiunii. Avantajele necuvenite pot fi materializate ori nematerializate, constând în: premii, vacanțe, împrumuturi de bani fără dobândă, accelerarea tratării unui bolnav, perspective mai bune în carieră etc.” [1] Desigur, lista dată poate include și alte avantaje: scutirea de datorie sau de executarea obligațiilor față de alții; acordarea unui împrumut sau credit în condiții preferențiale; reducerea plății de arendă; acordarea unei locuințe sociale sau a unei locuințe de serviciu; reducerea valorii bunului transmis în proprietate sau în posesie; acordarea de foi de călătorie gratuite sau la un preț redus; executarea de lucrări (repararea unui apartament, construirea unei case etc); acordarea de abonamente sau de reduceri la servicii etc. Avantajele pot avea și un caracter nepatrimonial: referință (recenzie) pozitivă în mass-media sau într-o publicație de speciali-

tate; angajarea într-o funcție prestigioasă; înmatricularea într-o instituție de învățământ prestigioasă; consimțământul de încheiere a căsătoriei etc. Este important ca în asemenea cazuri avantajul să reprezinte contraechivalentul conduitei pe care persoana mituită se angajează să o manifeste în interesul mituitorului.

Penultima categorie a obiectului material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 CP RM este cea de *oferte sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite*. În pct. 2.5 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 11/2014 se explică: „Remunerația ilicită sub formă de oferte rezidă în propunerea de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje, sub orice formă”. [1] În cele din urmă, lista de entități care formează obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 333 CP RM o încheie *promisiunile sub orice formă, ce nu i se cuvin persoanei mituite*. Conform pct. 2.6 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 11/2014, „remunerația ilicită sub formă de promisiuni reprezintă asumarea obligației de a da bunuri, de a oferi servicii, privilegii sau avantaje, sub orice formă”. [1]

În încheiere este necesar să subliniem că obiectul material sau imaterial este un semn secundar obligatoriu al infracțiunilor prevăzute la art. 333 și 334 CP RM. Dacă acest semn lipsește, atunci fapta nu poate fi calificată în baza art. 333 sau 334 CP RM.

Referințe:

1. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 11 din 22.12.2014 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție. [Accesat: 12.03.2021] Disponibil: jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=248
2. Codul civil al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 82-86.
3. МАРГАЦКАЯ, Н.А. Гражданско-правовые вопросы трансплантации и донорства. În: Вестник Московского университета. Серия 11 «Право», 1980, № 2, p. 84-85.
4. ТИХОНОВА, С.С. Прижизненное и посмертное донорство в Российской Федерации. Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2002. 321 p.
5. Legea nr. 1232 din 15.12.1992 cu privire la bani. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr. 3.
6. ХЛУС, А.М. Предмет взятки: отдельные аспекты определения. În: Российское право: образование, практика, наука, 2019, № 2, p. 55-67.

7. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 23 din 29.10.2001 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false (art. 236 CP). [Accesat: 12.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=245
8. ГРОШЕВ, А.В. Ответственность за взяточничество (вопросы теории и практики). Краснодар: КубГАУ, 2008. 189 p.
9. ЛОПАШЕНКО, Н.А. Взятничество: проблемы квалификации. În: Правоведение, 2001, № 6, p. 105-116.
10. АЛЕКСЕЕВА, Т.Г. Уголовно-правовая характеристика и методика расследования взяточничества. Хабаровск: Дальневосточный институт повышения квалификации ФСКН России, 2012. 63 p.
11. Codul penal al României din 17.07.2009. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr. 510.
12. PARASCHIV, G. Considerații asupra unei noi incriminări: „Folosirea abuzivă a funcției în scop sexual”. În: Dreptul, 2012, nr. 5, p. 57-63.
13. LUPU, M. Considerații privind infrațiunile de dare de mită și luare de mită, având ca obiect o prestație sexuală. În: Закон и Жизнь, 2011, nr. 10, p. 54-58.
14. BOTNARENCO, M. Subiectul infrațiunii de hărțuire sexuală. În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare” (10-11 noiembrie 2014). Vol. 2. Rezumate ale comunicărilor. Științe sociale. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 103-107.
15. ВОЛЖЕНКИН, Б.В. Служебные преступления: комментарий законодательства и судебной практики. Санкт-Петербург: Юридический центр «Пресс», 2005. 560 p.

PROIECTUL DE REMANIERE A CAPITOLULUI IV „INFRACTIUNILE PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ” DIN PARTEA SPECIALĂ A CODULUI PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA: OBSERVAȚII CRITICE

Brînza Serghei,

doctor habilitat în drept, profesor universitar,
Decan al Facultății de Drept
a Universității de Stat din Moldova,
Universitatea de Stat din Moldova

The purpose of this investigation is to reveal the extent to which the recommendations, which were made in the analysis of a project dating from 21.02.2020, prepared by the Ministry of Justice, were taken into account by the authors of the final project to complete the Criminal code with art. 132² “Sexual acts or non-consensual sexual acts”, as well as the operation of amendments in art. 171-175¹ of the Criminal Code. Recommendations are made to improve that final project. It is found that more effective protection of the rights of victims of the crimes related to sexual life cannot be achieved by unjustifiably suppressing or diminishing the rights of litigants. Those who commit crimes related to sexual life must bear absolutely all the legal consequences of the committed act. However, they should not, in any case, be tributary to the errors admitted in the process of elaboration, adaptation or amendment of art. 171-175¹ of the Criminal Code. As a result, the arguments, presented in the present study, aim at: not admitting the extensive unfavorable interpretation of art. 171-175¹ of the Criminal Code; disambiguation of the provisions of these articles; preventing the occurrence of parallels in the criminal law, as well as blockages in its application; decoruptibilization of the application process of art. 171-175¹ of the Criminal Code.

Keywords: crimes related to sexual life; sexual act; sexual action; sexual harassment; the victim of an offense.

La 01.12.2020, pe pagina web a Parlamentului Republicii Moldova, a fost publicat Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală) [1] (în continuare – Proiectul). În Proiect se propune *inter alia*:

- completarea Codului penal cu art. 132² „Acte sexuale sau acțiuni cu caracter sexual neconsimțite”;
- operarea de amendamente în art. 171-175¹ din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM).

Trebuie să menționăm că Proiectul reprezintă o variantă revizuită a unui alt proiect care datează din 21.02.2020, elaborat de Ministerul Justiției [2] (în continuare – Anteproiect), care a constituit obiectul analizei în ca-

drul unei publicații recente [3], la care sunt coautor împreună cu V. Stati și S. Copețchi.

În continuare ne propunem ca să revelăm în ce măsură recomandările, pe care le-am făcut în cadrul acestei publicații, au fost luate în considerare de către autorii Proiectului.

De la bun început trebuie de remarcat că cele mai multe dintre recomandările noastre au fost luate în considerare de către autorii Proiectului. *În concreto*, au fost acceptate sugestiile noastre de:

1) modificare a denumirii art. 132² CP RM din „Acte sexuale sau acțiuni cu caracter sexual neconsimțite sau cu consimțământ viciat” (așa cum s-a propus în Anteproiect [2]) în „Acte sexuale sau acțiuni cu caracter sexual neconsimțite”;

2) excludere a alin. (4) din art. 132² CP RM.

Conform Anteproiectului, acest alineat avea următorul conținut: „Se consideră comise cu consimțământ viciat actul sexual sau acțiunea cu caracter sexual în privința persoanei sub vârsta de 15 ani” [2];¹

3) păstrare a titlului actual al Capitolului IV al părții speciale a Codului penal.

Potrivit Anteproiectului, acest titlu avea următorul conținut: „Infrafracțiuni contra libertății și inviolabilității sexuale a persoanei” [2];

4) modificare a dispoziției din alin. (1) art. 171 CP RM, după cum urmează: „Violul, adică actul sexual neconsimțit”.

În conformitate cu Anteproiectul, alineatul în cauză avea următoarea dispoziție: „Violul, adică actul sexual neconsimțit sau cu consimțământ viciat de penetrare vaginală, anală sau orală a corpului unei alte persoane cu orice parte corporală sau obiect” [2];

5) excludere a lit. a), g) și h) din alin. (2) art. 171 CP RM.

În corespundere cu Anteproiectul, aceste litere aveau următorul conținut: „săvârșit de o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la art. 171-175¹” (lit. a)); „săvârșit cu aplicarea strangulării și nu se încadrează la lit. j)” (lit. g)); „săvârșit prin pătrundere în domiciliu sau altă încăpere” (lit. h)) [2];

6) modificare a dispoziției de la lit. b) alin. (3) art. 171 CP RM după cum urmează: „săvârșit cu bună știință cu persoana care nu a atins vârsta de 14 ani”.

În Anteproiect, dispoziția respectivă avea următorul conținut: „unei persoane despre care se știa cu certitudine că nu a atins vârsta de 14 ani” [2];

¹ Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că conceptul din alin. (4) art. 132² CP RM a fost implementat într-o formă voalată în art. 174 și 175 CP RM, în care victima este caracterizată prin sintagma „persoană cu vârsta între 14 și 16 ani”.

7) excludere din alin. (3) art. 171 CP RM a literei f) „soldat cu alte urmări grave”;

8) modificare a dispoziției de la alin. (1) art. 172 CP RM după cum urmează: „Acțiuni cu caracter sexual neconsimțite”.

Conform Anteproiectului, norma în cauză avea următoarea dispoziție: „Acțiuni cu caracter sexual neconsimțite sau cu consimțământ viciat în privința persoanei, altele decât violul” [2];

9) excludere a lit. a), f) și h) din alin. (2) art. 172 CP RM.

În corespundere cu Anteproiectul, aceste litere aveau următorul conținut: „săvârșit de o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la art. 171-175¹” (lit. a)); „săvârșite cu aplicarea strangulării și nu se încadrează la lit. i)” (lit. f)); „săvârșit prin pătrundere în domiciliu sau altă încăpere” (lit. g)) [2];

10) modificare a dispoziției de la lit. a) alin. (3) art. 172 CP RM după cum urmează: „săvârșite cu bună știință cu persoana care nu a atins vârsta de 14 ani”.

În Anteproiect, dispoziția respectivă avea următorul conținut: „săvârșite asupra unei persoane despre care se știa cu certitudine că nu a atins vârsta de 14 ani” [2];

11) excludere din alin. (3) art. 172 CP RM a literei e) „au provocat alte urmări grave”;

12) înlocuire în alin. (1) art. 174 CP RM a sintagmei „comis asupra unei persoane despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 16 ani” (așa cum s-a propus în Anteproiect [2]) prin sintagma „săvârșit cu bună știință cu persoana care nu a împlinit vârsta de 16 ani”;

13) excludere a lit. a) din alin. (1¹) art. 174 CP RM.

În conformitate cu Anteproiectul, această literă aveau următorul conținut: „săvârșite de o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la art. 171-175¹” [2];

14) modificare a titlului art. 175 CP RM din „Depravarea sexuală a minorului” (așa cum s-a propus în Anteproiect [2]) în „Acțiunile cu caracter sexual săvârșite cu o persoană cu vârsta între 14 și 16 ani”.

Amintim că, în publicația noastră, am propus denumirea „Acțiunile cu caracter sexual săvârșite cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani” [3];

15) modificare a alin. (1) art. 175 CP RM după cum urmează: „Acțiunile cu caracter sexual consimțite săvârșite cu bună știință cu o persoană cu vârsta între 14 și 16 ani se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 5 ani”.

În Anteproiect, alineatul respectiv avea următorul conținut: „Săvârșirea intenționată a acțiunilor cu caracter sexual față de o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 14 ani, constând în exhibare, atin-

geri indecente, discuții cu caracter obscen sau cinic purtate cu victima referitor la acțiuni cu caracter sexual sau acte sexuale, determinarea victimei să participe ori să asiste la spectacole pornografice, punerea la dispoziția victimei a materialelor cu caracter pornografic, precum și în alte acțiuni cu caracter sexual, se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 7 ani” [2].

Amintim că, în publicația noastră, am propus următorul conținut: „Acțiunile cu caracter sexual consimțite, săvârșite cu bună știință cu persoana care nu a împlinit vârsta de 16 ani, se pedepsesc cu închisoare de la 2 la 5 ani” [3];

16) excludere a lit. a) din alin. (2) art. 175 CP RM.

În conformitate cu Anteproiectul, această literă aveau următorul conținut: „săvârșite de o persoană care anterior a săvârșit o faptă prevăzută la art. 171-175¹” [2];

17) excludere a cuvântului „inclusiv” din dispoziția art. 175¹ CP RM.

În același timp, autorii Proiectului nu au acceptat câteva recomandări de ale noastre, pe care le considerăm principiale:

1. În Proiect se propune următoarea dispoziție pentru alin. (1) art. 132² CP RM: „Prin act sexual se înțelege acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect, *comisă cu victima* (sublinierea noastră – *n.a.*)” [1].

Pentru comparație, în publicația noastră am propus „revizuirea definiției din alin. (1) art. 132² CP RM, după cum urmează: „Prin act sexual se înțelege acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect, *comisă fie asupra victimei, fie de către victimă* (sublinierea noastră – *n.a.*)” [3].

Este notabil că, în Sinteza obiecțiilor și propunerilor (recomandărilor) la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală) (în continuare – Sinteza), această propunere a noastră a fost acceptată: „Suntem de acord cu argumentele menționate la propunerea de modificare de la alin. (1) art. 132² CP, motiv pentru care se acceptă redacția *infra*. Astfel, nu va fi exclusă posibilitatea calificării cu viol a cazurilor în care victimă este o persoană de sex masculin. Articolul 132² alineatul (1) va avea următorul cuprins: „Prin act sexual se înțelege acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect, *comisă fie asupra victimei, fie de către victimă*” [4].

Cu toate acestea, în Procesul-verbal al ședinței de lucru privind definitivarea proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală), este consemnat: „S-a decis cea mai rezonabilă propunere de definire a actului sexual, în art. 132² alin.

(1): „Prin act sexual se înțelege acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect, comisă cu victima” [5].

În acest proces-verbal nu este invocat niciun argument împotriva sugestiei noastre de a utiliza formularea „comisă fie asupra victimei, fie de către victimă” în partea finală a definiției din alin. (1) art. 132² CP RM. Prin această formulare am dorit să accentuăm că, în ipoteza violului, subiectul infrațiunii poate avea rolul nu doar de partener activ în cadrul actului sexual, dar și de partener pasiv în cadrul acestuia.

Așa cum se va putea vedea *infra*, în Proiect se propune ca alin. (3) art. 132² CP RM să aibă următorul conținut: „Se consideră neconsimțite orice acte sexuale sau acțiuni cu caracter sexual comise în lipsa consimțământului voluntar al persoanei, care pot fi însoțite de constrângerea fizică ori psihică, înșelăciune, profitarea de imposibilitatea persoanei de a se apăra ori de a-și exprima voința, *aplicate împotriva victimei* (sublinierea noastră – *n.a.*) sau împotriva altei persoane” [1].

Reiese că, chiar și în ipoteza în care actul sexual neconsimțit este comis de victimă, acesta este îndreptat împotriva victimei, deoarece este săvârșit în lipsa consimțământului voluntar al acesteia. Din aceste considerente, este greu de înțeles neacceptarea de către autorii Proiectului a formulării „comisă fie asupra victimei, fie de către victimă” din partea finală a definiției din alin. (1) art. 132² CP RM.

Formularea, propusă de autorii Proiectului – „comisă cu victima” – este improprie. Această construcție lexicală nu este formulată corect și este generatoare de interpretări eronate. Cel mai probabil, alegerea sintagmei „comisă cu victima” în locul textului „comisă fie asupra victimei, fie de către victimă”, făcută de autorii Proiectului, va compromite interpretarea noțiunii „act sexual” în corespundere cu principiul legalității, precum și va dificulta procesul de aplicare a art. 171 CP RM.

Or, *ad litteram*, cuvântul „cu” are, în primul rând, un sens asociativ, având înțelesul de „împreună”, „însoțit de...” [6, p. 245]. Raportând acest sens la noțiunea „acțiunea de penetrare comisă cu victima”, ar reieși că subiectul și victima comit împreună un act sexual, formând un grup. Ceea ce ar fi elucubrante. De asemenea, ar fi impropriu sensul sociativ al cuvântului „cu” [6, p. 245]. Raportând acest sens la noțiunea „acțiunea de penetrare comisă cu victima”, ar reieși că victima însoțește subiectul la săvârșirea unui act sexual. Ceea ce, de asemenea, ar fi aberant.

Astfel, utilizat fie cu sens asociativ, fie cu sens sociativ, cuvântul „cu” din noțiunea „acțiunea de penetrare comisă cu victima” are ca efect criminalizarea victimei. Or, acesteia i se atribuie neîntemeiat un rol similar cu cel al subiectului infrațiunii.

Pe cale de consecință, recomandăm ca definiția din alin. (1) art. 132² CP RM să aibă următorul conținut: „**Prin act sexual se înțelege acțiunea de penetrare**

vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect, comisă fie asupra victimei, fie de către victimă”;

2. În Proiect este propusă următoarea dispoziție pentru alin. (2) art. 132² CP RM: „Prin acțiuni cu caracter sexual se înțeleg orice alte modalități de obținere a unei satisfacții sexuale decât cele indicate în alin. (1)” [1]. Același conținut pentru dispoziția în cauză a fost sugerată în Anteproiect [2].

În publicația noastră, în legătură cu acest conținut, am consemnat: „Definiția din alin. (1) art. 132² CP RM are un conținut extrem de larg, fiind lipsită de claritate și previzibilitate. Există riscul ca sub incidența acestei definiții să intre modalitățile de obținere a unei satisfacții sexuale (altele decât actul sexual), care, deși sunt neconsimțite, nu posedă gradul de pericol social al unei infrafracțiuni” [3].

În Sinteză sunt prezentate, printre altele, următoarele contraargumente: „Norma de drept trebuie să fie formulată astfel încât aceasta să fie aplicabilă nu doar relațiilor sociale existente la momentul adoptării actului normativ, dar și relațiilor sociale viitoare. În opinia noastră, definirea „acțiunilor cu caracter sexual” prin enumerarea exhaustivă a modalităților de obținere a unei satisfacții sexuale ar amplifica rigiditatea normelor legii penale” [4].

În replică, vom menționa că definiția din Proiect a noțiunii „acțiuni cu caracter sexual” stabilește „pragul” superior („alte modalități de obținere a unei satisfacții sexuale decât cele indicate în alin. (1)”), fără a stabili un „prag” inferior. În alți termeni, în această definiție este trasată limita care deosebește acțiunile cu caracter sexual de actul sexual, nu și de acele manifestări care, deși au conotații sexuale, nu posedă un grad suficient de pericol social.

Drept urmare, există riscul ca sub incidența acestei definiții să intre modalitățile de obținere a unei satisfacții sexuale (altele decât actul sexual), care, deși sunt neconsimțite, nu vor poseda gradul de pericol social al infrafracțiunilor prevăzute la art. 171 sau 172 CP RM. Ne referim la:

- exhibarea în prezența victimei;
- asistarea (privirea) la actele sexuale întreprinse de victimă;
- atingerile indecente ale victimei;
- discuțiile cu caracter obscen sau cinic purtate cu victima referitor la actele sexuale;
- determinarea victimei să participe ori să asiste la spectacole pornografice;
- punerea la dispoziția victimei a materialelor cu caracter pornografic;
- automasturbația în prezența victimei;
- atingerea sau privirea obiectelor – cu predilecție de vestimentație – ce aparțin victimei;

– contemplarea unor lucruri neînsuflețite – îndeosebi nuduri reprezentate în tablouri, postere, statui etc. – care aparțin victimei, etc.²

Pentru a evita enumerarea în alin. (2) art. 132² CP RM a modalităților de obținere a unei satisfacții sexuale, altor decât acțiunile cu caracter sexual, recomandăm stabilirea pe altă cale a unui „prag” inferior al definiției noțiunii „acțiuni cu caracter sexual”.

In concreto, propunem ca alin. (2) art. 132² CP RM să aibă următoarea dispoziție: „Prin acțiuni cu caracter sexual se înțeleg orice alte modalități de obținere a unei satisfacții sexuale decât cele indicate în alin. (1) **din prezentul articol, precum și altele decât cele care intră sub incidența art. 173 sau 287 din prezentul cod ori a art. 354 din Codul contravențional** (evidențierea ne aparține – *n.a.*)”;

3. în publicația noastră am recomandat următoarea definiție pentru alin. (3) art. 132² CP RM: „Se consideră neconsimțit acel act sexual care este însoțit de constrângerea fizică sau psihică, înșelăciunea ori profitarea de imposibilitatea persoanei de a se apăra sau de a-și exprima voința, aplicate împotriva victimei ori împotriva altei persoane. Se consideră neconsimțită acea acțiune cu caracter sexual care este însoțită de constrângerea fizică sau psihică ori profitarea de imposibilitatea persoanei de a se apăra ori de a-și exprima voința, aplicate împotriva victimei sau împotriva altei persoane” [3].

În Sinteză găsim următorul text care este de-a dreptul incalificabil: „Suntem de acord cu argumentele aduse de autorii propunerii. Totuși, alin. (3) art. 132² CP va avea următoarea redacție [...]” [4], fiind propusă definiția „Se consideră neconsimțite orice acte sexuale sau acțiuni cu caracter sexual comise în lipsa consimțământului voluntar al persoanei, care pot fi însoțite (sublinierea ne aparține – *n.a.*) de constrângerea fizică ori psihică, înșelăciune, profitarea de imposibilitatea persoanei de a se apăra ori de a-și exprima voința, aplicate împotriva victimei sau împotriva altei persoane” [1].

În acest mod, autorii Proiectului s-au eschivat să explice conotația ce i se atribuie cuvintelor „care pot fi însoțite”. Astfel, nu este clar dacă se are în vedere că a) circumstanțele, ce implică constrângerea fizică ori psihică, înșelăciunea, profitarea de imposibilitatea persoanei de a se apăra ori de a-și exprima voința, aplicate împotriva victimei sau împotriva altei persoane, au un caracter facultativ, opțional ori b) aceste circumstanțe au un caracter exemplificativ?

În mod regretabil, aceeași dilemă va apărea la practicienii care vor interpreta și vor aplica alin. (3) art. 132² CP RM. Putem doar presupune cum va fi soluționată această dilemă. Sperăm că autorii Proiectului conștientizează că

² Facem precizarea că, în astfel de cazuri, victima are împlinită vârsta de 16 ani.

definiția din alin. (3) art. 132² CP RM constituie o „încărcătură explozivă cu temporizare” care, mai devreme sau mai târziu, își va produce efectul nefast.

În consecință, recomandăm ca, **în alin. (3) art. 132² CP RM, cuvintele „care pot fi însoțite” să fie substituite prin cuvintele „care sunt însoțite”;**

4. în conformitate cu Proiectul, art. 173 CP RM („Hărțuirea sexuală”) ar urma să aibă următorul conținut:

„Hărțuirea sexuală, adică pretinderea unui act sexual sau a unei acțiuni cu caracter sexual care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare, se pedepsește cu amendă în mărime de la 500 la 650 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 180 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani”. [1]

În Anteproiect a fost sugerat un conținut în mare parte similar cu acesta:

„Hărțuirea sexuală, adică manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal pentru a determina o persoană la acțiuni cu caracter sexual sau acte sexuale nedorite, prin care se creează o atmosferă ostilă, umilitoare sau discriminatorie ce lezează demnitatea persoanei, se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 850 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 140 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani” [2].

Observăm că, în ambele variante proiectate ale art. 173 CP RM, lipsește textul „, , săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj”, care este utilizat în varianta în vigoare a art. 173 CP RM și care desemnează acțiunea adiacentă din cadrul hărțuirii sexuale.³

În legătură cu această excludere, în publicația noastră am subliniat: „Autorii Proiectului au lichidat barierele care permiteau delimitarea infrafracțiunii prevăzute la art. 173 CP RM de infrafracțiunile prevăzute la art. 171 și 172 CP RM. În eventualitatea menținerii variantei de Proiect a art. 173 CP RM, vor fi create condiții de aplicare eronată sau de imposibilitate a aplicării art. 171, 172 și 173 CP RM” [3].

Într-adevăr, autorii Proiectului scapă din vedere că pretinderea unui act sexual sau a unei acțiuni cu caracter sexual care lezează demnitatea persoanei

³ În această ordine de idei, nu este de prisos să menționăm că, de exemplu, în art. 222-33 din Codul penal al Republicii Franceze găsim următorul model reglementar: „(I) Hărțuirea sexuală este *impunerea* (sublinierea ne aparține – *n.a.*) unei persoane, în mod repetat, de propuneri sau comportament cu conotație sexuală care fie aduc atingere demnității sale din cauza caracterului lor degradant și umilitor, fie prin crearea unui cadru intimidant, ostil sau ofensator. II. Se asimilează hărțuirii sexuale utilizarea, chiar pentru o singură dată, a *oricărei forme de presiune gravă* (sublinierea ne aparține – *n.a.*) cu scopul real sau aparent de a obține un act de natură sexuală, fie în favoarea autorului faptelor, fie în favoarea unui terț”*.

* Codul penal al Republicii Franceze. [Accesat: 21.03.2021] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html

ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare, în accepțiunea variantei de Proiect art. 173 CP RM, va fi dificil de delimitat de tentativa la infrațiunile prevăzute la art. 171 sau 172 CP RM.

În afară de aceasta, în publicația noastră am remarcat: „Termenul „nedorite” din art. 173 CP RM are semnificația pe care termenul „neconsimțit(e)” o are în art. 132², 171 și 172 CP RM (în varianta de Proiect). Exigența de constanță și uniformitate a legislației ar implica necesitatea de a substitui, în dispoziția art. 173 CP RM, termenul „nedorite” prin cuvântul „neconsimțite”. Însă, o asemenea uniformizare a terminologiei legii penale va însemna că infrațiunea prevăzută la art. 173 CP RM (în varianta de Proiect) nu va putea fi deosebită de tentativa la infrațiunile prevăzute la art. 171 sau 172 CP RM. Or, manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal pentru a determina o persoană la acțiuni cu caracter sexual sau la acte sexuale neconsimțite, prin care se creează o atmosferă ostilă, umilitoare sau discriminatorie ce lezează demnitatea persoanei, nu s-ar deosebi esențial de un act sexual neconsimțit sau de o acțiune cu caracter sexual neconsimțită” [3].

Având intenția să repare acest defect, autorii Proiectului au trecut dintr-o extremă în alta și au exclus în genere cuvântul „nedorite” din varianta de Proiect a art. 173 CP RM. Aceasta înseamnă că, în varianta de Proiect, art. 173 CP RM ar putea fi aplicat dacă nu pentru tentativa la infrațiunile prevăzute la art. 171 sau 172 CP RM, atunci pentru actul sexual sau acțiunea cu caracter sexual dorite (consimțite) de victimă.

Întrebarea este: cum, în astfel de condiții, în cazul în care victima are o vârstă între 14-16 ani, hărțuirea sexuală în varianta de Proiect a art. 173 CP RM va putea fi deosebită de tentativa la infrațiunile prevăzute la art. 174 sau 175 CP RM?

În consecință, pentru a se evita asemenea situații de impas, recomandăm **excluderea alin. 5 din art. I al Proiectului.**

Concluzionând, impresia lăsată de Proiect este că autorii acestuia mizează pe aceea că toate problemele, pe care le-am semnalat *supra*, se vor rezolva de la sine. Nu împărtășim această atitudine.

Argumentele, pe care le-am prezentat în acest studiu, urmăresc:

- neadmiterea interpretării extensive defavorabile a art. 171-175¹ CP RM;
- dezambiguizarea prevederilor acestor articole;
- prevenirea apariției paralelismelor în legea penală, precum și a blocajelor în aplicarea acesteia;

– decoruptibilizarea procesului de aplicare a art. 171-175¹ CP RM.

Este, fără doar și poate, notabil și apreciable obiectivul autorilor Proiectului de a eficientiza apărarea drepturilor victimelor infracțiunilor privind viața sexuală. Însă, un asemenea obiectiv nu poate fi realizat prin legiferarea unor abuzuri împotriva justițiabililor. Apărarea mai eficientă a drepturilor victimelor infracțiunilor privind viața sexuală nu poate fi realizată prin suprimarea sau diminuarea neîntemeiată a drepturilor justițiabililor.

Avem certitudinea că cei, care comit infracțiunile privind viața sexuală, trebuie să suporte absolut toate consecințele juridice ale faptei săvârșite. Însă, aceștia nu ar trebui, în niciun caz, să fie tributari ai erorilor admise în procesul de elaborare, adaptare sau amendare a art. 171-175¹ CP RM.

Referințe:

1. Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală). [Accesat: 21.03.2021] Disponibil: parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5336/language/ro-RO/Default.aspx
2. Proiectul de Lege pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală). [Accesat: 21.03.2021] Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/dir_elab_acte_norm/Proiect_21.02.2020.pdf
3. BRÎNZA, S., STATI, V., COPEȚCHI, S. Infracțiunile privind viața sexuală din perspectiva legii penale a Republicii Moldova: aspecte *de lege ferenda*. În: Polish Science Journal, 2020, Is., 4, p. 151-170.
4. Sinteza obiectiilor și propunerilor (recomandărilor) la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală). [Accesat: 21.03.2021] Disponibil: parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5336/language/ro-RO/Default.aspx
5. Proces-verbal al ședinței de lucru privind definitivarea proiectului de lege pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală). [Accesat: 21.03.2021] Disponibil: parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5336/language/ro-RO/Default.aspx
6. COTEANU, I., SECHE, L., SECHE, M. Dicționarul explicativ al limbii române. București: Univers Enciclopedic, 1998. 1192 p.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND PROTECȚIA MEDIULUI PRIN MIJLOACE DE DREPT PENAL

Brașoveanu Florica,
Profesor univiversitar, doctor
Universitatea Ovidius din Constanța
Facultatea de Drept și Științe Administrative
Director Departament Drept

Environmental protection rules intervene if an environmental factor is harmed without necessarily causing harm to identifiable victims.

Ecological crimes aim at harming individuals or their property, small communities, but especially humanity as a whole, the general interests of society.

Defending the values promoted by environmental law (including through criminal law) appears to be fully justified, given the importance of environmental factors for life on earth, for the fight against pollution, deterioration of living conditions, etc.

A large part of the criminal norms in the field of environment are norms of reference or reference to other legal texts (some of them even in other normative acts), a fact that considerably complicates the activity of judicial interpretation of the punishment. However, the complexity of the norm is not the only reason why the activity of implementing the criminal norms with an impact on the environment is difficult.

Keywords: environment, legal protection, criminal law.

Din punct de vedere istoric, normele penale sunt considerate printre primele care au fost utilizate pentru protecția mediului.

Primele demersuri au avut loc la nivel regional, în cadrul Consiliului Europei și al Comunităților Europene unde au fost adoptate mai multe documente cu caracter declarativ, dar cu un semnificativ rol stimulativ pentru legislațiile naționale.[1, p.414]

De altfel, recunoscând interesul general pentru protecția mediului, Consiliul Europei încă din anul 1977, prin *Rezoluția din 28 septembrie a Consiliului de Miniștri*, referitoare la contribuția dreptului penal la protecția mediului, invită la o dezvoltare a restricțiilor penale, la înlăturarea amnistierii infracțiunilor privind mediul, și introducerea, în anumite cazuri, a răspunderii penale a persoanelor juridice.[2, p. 414]

Consiliul European pentru Dreptul Mediului (O.N.G.) prin Rezoluția nr. 5 din 1977 consideră că este necesară introducerea în codul penal, alături de crima pentru omor sau furt a infracțiunii de poluare, care să fie distinctă de regle-

mentările speciale și de nerespectarea unor prevederi cuprinse în aceste acte normative.[2, p. 414]

Conferința miniștrilor europeni de justiție de la Istanbul 1990 a aprobat Rezoluția nr. 1 din 1990 vizând aceeași problematică.

Consiliul Europei a elaborat la 4 noiembrie 1998 *Convenția pentru protecția mediului prin dreptul penal*, având în vedere necesitatea unei politici penale comune, a statelor membre, pentru protecția mediului și faptul că atingerile aduse mediului antrenează consecințe grave care constituie infrațiuni, are în vedere luarea unor măsuri eficiente, astfel încât autorii unor asemenea infrațiuni să nu scape de urmărirea penală și sancționarea corespunzătoare. În preambulul Convenției se pune în evidență faptul că persoanele juridice ce vor răspunde penal, astfel responsabilizate vor avea un rol important în acțiunile de prevenire.[2, p. 416]

În Convenție sunt prevăzute măsurile ce trebuie luate la nivel național, infrațiuni comise intenționat (emiterea sau introducerea ilicită a unei cantități de substanțe sau de radiații ionizante în atmosferă, sol sau apă susceptibile de a cauza moartea sau deteriorarea durabilă a mediului), alte infrațiuni considerate a fi „de neglijență” (în materie de deșeuri, de atingeri aduse elementelor naturale, parcuri naționale, arii protejate). Nu este neglijat nici comerțul ilicit cu specii protejate.”.[3, p. 22]

La capitolul sancțiuni sunt prevăzute sancțiuni specifice care dovedesc înțelegerea exactă a mediului ca victimă, o sancțiune esențială fiind refacerea stării mediului (art. 8 din Convenție).

Art. 9 din Convenție consacră răspunderea persoanelor juridice pentru infrațiuni comise de organele lor, de un membru al acestora sau de către alte persoane reprezentative.[3, p. 243]

Cerințele și exigențele Uniunii Europene pun accentul pe problemele globale de mediu, analizând efectele și presiunile asupra mediului, dar și toate consecințele asupra dezvoltării socio-economice.[4, p. 164]

Într-un raport prezentat în fața Comitetului miniștrilor al Consiliului Europei la 5 iunie 1990 se concluzionează că: ”Pentru a para amenințările grave contra mediului, statele membre ale Consiliului vor trebui să uzeze de toate mijloacele de care dispun pentru a se ajunge la o protecție ecologică maximală prin intermediul unei concentrări cât mai intense”.

Gradul de protecție a mediului asigurat prin dreptul penal este un indicator al importanței pe care statele îl acordă protecției mediului.[11, p. 229]

Stabilirea unei categorii de infrațiuni specifice pentru fapte împotriva mediului era necesară pentru a asigura o protecție mai eficientă a elementelor ecologice împotriva vătămărilor ilicite.[12, p. 479]

Este evident că rolul răspunderii penale realizată prin intermediul normelor specifice dreptului intern al mediului nu este suficient de activ și nu produce acel tip de coerciție care să stopeze, pe viitor, faptele grave îndreptate asupra mediului.”[10, p. 57, 20 p. 60]

În aceste condiții, este de apreciat intervenția europeană care a impus transpunerea în cadrul intern a *Directivei nr. 2008/99/CE privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal* aplicabilă pentru încălcări grave ale dispozițiilor din dreptul Uniunii privind protecția mediului.[2, p. 414, 5]

Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal propune stabilirea unor măsuri eficiente care să combată creșterea fenomenului infracțional în domeniul protecției mediului.[5]

Scopul declarat al Directivei este stabilit încă din Preambulul său: „Comunitatea este preocupată de creșterea numărului de infracțiuni împotriva mediului și de efectele acestora, care se extind din ce în ce mai mult în afara granițelor statelor în care acestea sunt săvârșite. Aceste infracțiuni reprezintă o amenințare la adresa mediului și necesită, prin urmare, un răspuns adecvat.[5]

În data de 15 iunie 2011, Guvernul României a adoptat Legea nr. 101 pentru prevenirea și sancționarea unor fapte privind degradarea mediului, republicată.[6] Actul normativ completează legislația internă privind protecția mediului, asigurând alinierea la standardele europene în domeniu și totodată îndeplinirea obligațiilor României ca stat membru al Uniunii Europene.

Incrimînările cuprinse în noua lege se raportează la nerespectarea anumitor dispoziții legale care reglementează aspecte importante specifice ale gestiunii substanțelor poluante sau ale protecției mediului în general, dispoziții care constituie fie transpunerea unor acte normative comunitare, fie chiar a unor regulamente în materie ale Uniunii Europene.[11, p. 230, 13 p. 811]

În lipsa unor prevederi penale stricte dedicate în mod exclusiv infracțiunilor de mediu, rolul cel mai activ în realizarea procesului sancționator al faptelor incriminate revine OUG privind protecția mediului nr. 195 din 2005 privind protecția mediului aflată acum în vigoare.

Din momentul aprobării sale, Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 195/2005 și-a asumat rolul de reglementare – cadru în materia răspunderii juridice, inclusiv a celei penale.

Ordonanța, „nu a reușit, din păcate, să construiască și să consacre o infrațiune de mediu tip, care să exprime specificul domeniului, deopotrivă în privința conținutului, obiectului și sancțiunilor aplicabile, rămânând tribu-

tară concepției tradiționale, cu un efect minim de particularizare la domeniul protecției mediului”.[3, p. 125]

Astfel, în cadrul art. 98 sunt prevăzute activitățile susceptibile de a fi pedepsite prin sancțiuni de ordin penal. Pedepsele stabilite pentru aceste infrațiuni pornesc de la un minim de 3 luni – 1 an și ajung până la un maxim de 2 ani – 7 ani pentru faptele foarte grave.[1, p. 555]

Articolul 98 din O.U.G. 195/2005 stabilește un număr de 20 de infrațiuni tip, cu un conținut foarte diferit, grupate după criteriul quantumului pedepselor în cinci categorii, în funcție de gravitatea lor. Un numitor comun există, totuși, între aceste infrațiuni care se referă la incriminarea acelor fapte care „au fost de natură să pună în pericol viața ori sănătatea umană, animală sau vegetală”. [3, p. 145]

Întrucât actualele sisteme de sancționare nu au fost suficiente pentru a garanta respectarea, în totalitate, a legislației privind protecția mediului, este nevoie de prevederi mai aspre care să preîntâmpine amploarea fenomenului infracțional în domeniul mediului.

Noutatea relativă a domeniului răspunderii penale în materia ecologică și lipsa unor instrumente specifice și verificate, lasă de multe ori autorii unor fapte grave îndreptate împotriva mediului insuficient pedepsiți sau chiar nepedepsiți lucru deloc avantajos pentru evoluția domeniului.[7, p. 22]

Cu atât mai mult, „lipsa unor norme comune pentru toate statele, lasă răspunderea penală la stadiul de debut în acest domeniu.[2, p. 416]

Pentru a-și atinge scopul, de eficacitate și reală protecție a mediului, introducerea unor sancțiuni cu caracter descurajant pentru activitățile care dăunează mediului și aplicarea acestora se dovedește de strictă necesitate”.[2, p. 217]

În prezent, dreptul penal al mediului nu joacă decât un rol subsidiar în realizarea protecției mediului, întrucât, pe de o parte, „normele sale au adesea un caracter complementar cu dispozițiile administrative și civile”, iar pe de altă parte, din cauza a „numeroase aspecte controversate legate de lipsa de lizibilitate, de tehnicitatea sa, imprecizia, precum și riscurile de calificare cărora le dă naștere”.[2]

În domeniul mediului, instituțiile fundamentale ale dreptului penal capătă anumite particularități, date de specificul instituțiilor acestei ramuri de drept, fără ca prin aceasta să se deroge de la principiile generale ale dreptului penal. [20, p. 60]

Toată legislația penală care acționează în domeniul protejării mediului are un justificat caracter de tehnicitate datorat specificului său.[2, p. 416]

Acest aspect nu trebuie însă să aibă rolul de a descuraja efortul de sistematizare, pentru că numai în acest mod se poate realiza o mai bună cunoaștere a

legislației ecologico-penale și, implicit, o mai corectă interpretare și aplicare a acesteia.[2, p. 416]

Infrafracțiunile împotriva mediului constituie o problemă gravă și în creștere ce se manifestă sub diferite forme. Acestea nu se limitează doar la poluarea aerului, apei și solului, ci în timp îndreptă speciile sălbatice valoroase comercial mai aproape de dispariție.[2, p. 416]

Criminalitatea ecologică poate include, de asemenea, infrafracțiuni care accelerează schimbările climatice, distrugerea stocurilor de pește, defrișarea pădurilor și epuizarea resurselor naturale esențiale. Aceste infrafracțiuni pot avea un impact dăunător asupra economiilor și securității mai multor națiuni, în unele cazuri, ar putea chiar pune în pericol existența însăși a unui stat sau a unui popor.[2, p. 417]

De asemenea, într-o proporție mare, în comiterea infrafracțiilor de poluare și a celor asupra faunei sălbatice s-a dovedit implicarea rețelelor crimei organizate.

În ultimul timp, grupările de criminalitate organizată și-au extins activitățile infrafracționale în zona traficului cu specii de plante și animale, exportului de deșeuri periculoase, materiale radioactive, ceea ce conferă un plus de pericolozitate acestor fapte și conturează o strânsă legătură între criminalitatea organizată și criminalitatea ecologică.[14, p. 291]

Cu toate că infrafracțiunile împotriva mediului au fost considerate infrafracțiuni nespecifice ale criminalității afacerilor, și doar atunci când cauzează sau riscă să cauzeze pierderi substanțiale, presupun cunoștințe deosebite în domeniul afacerilor din partea infractorilor și au fost comise de oameni de afaceri în exercitarea profesiilor sau funcțiilor, trebuie luate în considerare, nu trebuie neglijată legătura dintre criminalitatea afacerilor și criminalitatea ecologică.[19, p. 60]

În perspectivă, un Cod al Mediului este din ce în ce mai necesar pentru a organiza și sistematiza normele de drept intern al mediului și pentru a răspunde mai bine provocărilor din domeniul protecției, conservării și îmbunătățirii calității mediului.[2, p. 416]

„Pământul se află în mâinile noastre. Împreună trebuie să inițiem măsurile care se impun, astfel încât să putem să ne mândrim cu faptul că încercăm și poate chiar reușim, să transmitem copiilor noștri și copiilor acestora din urmă „O lume curată și lipsită de pericole”. [15, p. 210, 17, p. 7] Totodată prin măsurile impuse se respectă și dreptul fundamental la un mediu sănătos. ”.[16, p. 103, 18, p. 128]

Un prim pas s-a făcut în materia răspunderii juridice penale în dreptul intern al mediului prin aprobarea Directivei 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului

prin intermediul dreptului penal care prevede stabilirea de măsuri persuasive și proporționale cu fapta.[18, 128]

Este evident că direcția pe care ne-o imprimă cadrul juridic actual este aceea a consolidării normelor specifice de drept al mediului care să răspundă marilor probleme ecologice.[20, p. 60 - 62]

În ceea ce privește răspunderea penală în dreptul intern al mediului, rolul cel mai important îl are O.U.G. 195/2005 privind protecția mediului, completată de legile nepenale și de directivele europene în materie, care, împreună, formează cadrul normativ pe baza căruia sunt pedepsite infrațiunile de mediu. [20, p. 62, 21, p. 58]

Utilizarea mijloacelor de drept penal pentru protecția mediului s-a impus greu, valorile tradițional ocrotite, precum viața persoanei sau proprietatea sa erau înlocuite, în acest caz cu *res nullius*, precum apa sau aerul, iar pagubele cuantificabile și reparabile economic, cu cele difuze, greu evaluabile în bani.[1, p.545, 22, p. 8]

Concluzii

Cu referire specială la situația din România se impun mai multe considerații ce pot constitui și sugestii pentru perfecționări și dezvoltări legislative – teoretice ulterioare în domeniu:[2, p. 415]

- Codul penal al României reprezentat de Legea nr. 286/2009 nu a instituit o incriminare generală specifică vizând protecția mediului, contrar a ceea ce s-a întâmplat în ultimii ani în numeroase state. Concret actul normativ nu prevede nicio infrațiune propriu-zisă de mediu. Astfel, codificarea dreptului mediului ar putea constitui prilejul unei refaceri totale a dreptului penal al mediului.
- Cele mai bine caracterizate, din perspectiva scopului protecției mediului prin reprimarea faptelor de poluare și distrugere a naturii, rămân incriminările care transpun obligații care decurg din convenții internaționale în domeniu. De exemplu, infrațiunea de deversare de substanțe poluante de pe o navă în apele maritime interioare sau acvatoriile porturilor, în care se aplică Convenția MARPOL.”.[8, p. 122, 9]
- Infrațiunile cu un profil ecologic mai bine precizat vizează cu precădere ocrotirea penală a speciilor și spațiilor naturale legal protejate, în temeiul reglementărilor speciale, de exemplu infrațiunea de vânare a speciilor de vânat strict protejate sau de vânătoare în parcuri naționale, în rezervații științifice, în zone de protecție strictă.
- Transpunerea în dreptul intern și implementarea măsurilor unional-europene în materie sunt încă deficitare, departe de impactul juridico-social așteptat.

Referințe:

1. DUȚU M., *Tratat de dreptul mediului*, Ediția 3, București, Ed. CH Beck, anul 2007, 1109 pag.
2. DUȚU M., DUȚU A., *Răspunderea în dreptul mediului*, Ed. Academiei Române, București, 2015, 480 p.
3. BRAȘOVEANU F., *14 prelegeri de dreptul mediului*, Ed. Sitech, Craiova, 2019,
4. BRAȘOVEANU F., *Conceptul de protecție a mediului*, în *Revista de studii și cercetări sociale și juridice Ars Aequi*, Ed. Bren, București, vară 2006, vol. I, nr. 5, pag. 164., ISSN 1842 – 1059.
5. *Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal* [Accesat: 31.03.2021] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1257>
6. <https://legeaz.net/monitorul-oficial-223-2014/legea-101-2011-prevenirea> [Accesat: 28.04.2021]
7. CĂZĂNEL M., “The Structure, Characters and Effects of Legal Rights Potestative,” *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, Ovidius University of Constantza, Faculty of Economic Sciences, 2015, vol. 0(2), pages 22-25, May.
8. ANECHITOAIE C., BUZARNA-TIHENEA (GĂLBEAZĂ) A., *Elements of Maritime Labor Law*. Source: *Ovidius University Annals, Series Economic Sciences* . 2013, Vol. 13 Issue 1, p122-125. 4p. “Mircea cel Batran” Naval Academy Scientific Bulletin, Volume XVI – 2013 – Issue 2 Published by “Mircea cel Bătrân” Naval Academy Press, Constanța, România.
9. ANECHITOAIE C., BUZARNA-TIHENEA (GALBEAZA) A., Associate. profesor PhD., Ovidius University of Constanta, University of Constanta “Mircea cel Batran” Naval Academy Scientific Bulletin, Volume XVI – 2013 – Issue 1 Published by “Mircea cel Batran” Naval Academy Press, Constanta, Romania *Harmonizing the legislation on the law of the sea CONSIDERATIONS REGARDING MANAGEMENT OPTIMIZATION (anmb ro)* [Accesat: 28.04.2021]
10. BOTINĂ, M.; MARIN, M., *Application of Legal Instruments of Protection in the Field of Personal Data–Human Rights between Challenges and Limits (Aplicarea instrumentelor juridice de protecție în domeniul datelor cu caracter personal - Drepturile omului între provocări și limite)*, *ConScienS Conference Proceedings*, January 17-18, 2021, pp. 57-66

11. MARIN M., Comparative analysis regarding the immovable goods publicity and the land book of the states of the European Union, Law Review - International Journal of Law and Jurisprudence Open Source Online Publication, Edited by the Union of Jurists of Romania and Universul Juridic Publishing House, e-ISSN 2246-9435, volumul: Supplement of Law Review - Year 2019, pp. 229-236, 2019.
12. MARIN M, The cadastral and judicial record, as well as the approval of cadastral works in romanian law, 16th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2016, SGEM2016 Conference Proceedings, ISBN 978-619-7105-60-5 / ISSN 1314-2704, June 28 - July 6, 2016, Book2 Vol. 3, pp. 479-486.
13. ERIMIA C.-E., CARACOSTEA L. M., The limitation of the free movement of goods on the internal market of the European Union justified by environmental protection, 15th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2015, 16-25 June, 2015, Bulgaria, Vol. II, ISBN 978-619-7105-40-7, pp. 811-816.
14. ERIMIA C.-E., EU legislative solutions regarding environmental risk of pharmaceutical products, 17th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM 2017, SGEM2017 Conference Proceedings, ISBN 978-619-7408-11-9 / ISSN 1314-2704, 29 June - 5 July, 2017, Vol. 17, Issue 54, pp. 291-298.
15. DURĂ N., MITITELU C., *Principii și norme ale Dreptului Uniunii Europene privind drepturile omului și protecția lor juridică*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2014 (ISBN: 978-606-8001-50-0), p. 210.
16. DURĂ N., MITITELU C., *Human rights and their universality. From the rights of the „individual” and of the „citizen” to „human” rights*, în vol. International Conference, “Exploration, Education and Progress in the third Millennium”, Proceedings vol. I, no. 4, Galați University Press, Galați, 2012, p. 103-127.
17. DURĂ N., MITITELU C., *The human fundamental rights and liberties in the Text of some Declarations of the Council of Europe*, în vol. „Exploration, Education and Progress in the Third Millennium”, vol. I, no. 5, Ed. ProUniversitaria, București, 2015, p. 7-22.
18. MITITELU C., *The Right to Life. From the Prevention of Torture and Inhuman Punishment to the Abolition of the Death Penalty*, in “Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series Volume XIII, Issue 2, 2013, p. 128-133.

19. MITITELU C., *The European Convention on Human Rights*, in 10th Edition of International Conference *The European Integration – Realities and Perspectives* (EIRP Proceedings Vol. 10), Danubius University Press, Galați, 2015, p. 243-252.
20. TRANDAFIRESCU B.C., *Teoria generală a dreptului. Caiet de seminar*, Ed. Muntenia, Constanța, 2010, p. 60-62.
21. TRANDAFIRESCU B.C., *Raportul juridic în mediu digital – o abordare din perspectiva teoriei generale a dreptului*, Conferința - Digitalizarea dreptului și administrației publice în actualul context pandemic, Ed. Universul juridic 2021, p 58-65.
22. STĂICULESCU A. R., TRANDAFIRESCU B.C, *Analiză comparativă a legislației românești și a celei franceze în materia criminalității informatice*, în *Analele Universității Ovidius Constanța, Seria Drept și științe administrative*, Vol I/2003, ISSN 1584-5486, p.7-15.

RĂSPUNDEREA PENALĂ A ORGANELOR DE CONDUCERE A PERSOANEI JURIDICE PENTRU SĂVÂRȘIREA INFRAȚIUNII DE EVAZIUNE FISCALĂ A ÎNTRPRINDERILOR, INSTITUȚIILOR ȘI ORGANIZAȚIILOR

Buzdugan Tudor,

doctorand,

Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a
Universității de Stat din Moldova

According to the provisions of art. 14, paragraph (1) of the Criminal Code of the Republic of Moldova, the crime is a prejudicial deed (action or inaction), provided by the criminal law, committed with guilt and punishable by criminal punishment. Subject of the crime, in accordance with art. 21, para. (3) of the same Code, can be both a individual and a legal entity. For prejudicial actions or inactions, committed with guilt, the legislator established that persons who have committed crimes, causing certain shortcomings and restrictions on their rights will be subject to coercive measures-criminal punishment, which will also be a means of correction and re-education of the convict. The purposes of the criminal punishment are to restore social equity, to correct and socialize the convict, as well as to prevent future crimes.

The criminal punishment for some categories of crimes provides for the criminal liability of the individual and the legal entity, a fact conditioned by the complexity of the crime and by the persons. A similar situation is for the crime of tax evasion of enterprises, institutions and organizations, the Criminal Code of the Republic of Moldova provides for the criminal liability of individuals and legal entities.

Keywords: criminal liability; enterprises; tax avoidance; individual; legal entity.

Pe teritoriul Republicii Moldova, cele mai răspândite forme de organizare juridică sunt întreprinderile. Potrivit prevederilor Legii nr. 845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi [1] care la art. 13, alin.(1), activitatea de antreprenoriat poate fi practică sub următoarele forme organizatorico-juridice: a) întreprindere individuală; b) societate în nume colectiv; c) societate în comandită; d) societate pe acțiuni; e) societate cu răspundere limitată; f) cooperativă de producție; g) cooperativă de întreprinzător; h) întreprindere de arendă; i) întreprindere de stat și întreprindere municipală.

Reieșind din Datele Registrului de stat al unităților de drept privind întreprinderile înregistrate în Republica Moldova [2], la data de 28 martie 2021, sunt înregistrate și activează:

a) 99789 de întreprinderi individuale; b) 194 de societăți în nume colectiv; c) 34 de societăți în comandită; d) 5464 de societăți pe acțiuni; e) 126170 de societăți cu răspundere limitată; f) 3018 de cooperative de producție; g) 400 de cooperative de întreprinzători; h) 166 de întreprinderi de arendă; i) 1368 de întreprinderi de stat și j) 941 de întreprinderi municipale, în total, circa 237000 de întreprinderi cu diferite forme de organizare. Totalitatea întreprinderilor presupune diferite genuri de activitate, care, pot fi practicate cât în corespundere cu genurile de activitate, adică legal, respectând exigențele impuse de legislație, atât și cu omisiunea intenționată sau neintenționată a prevederilor legale.

Fiecare formă organizatorico-juridică de practicare a activității de întreprinzător, presupune existența organelor de conducere, care în dependență de forma de organizare sunt specifice. Spre exemplu, cea mai răspândită formă de organizare juridică -societatea cu răspundere limitată, potrivit Legii nr. 135 din 14.06.2007 privind societățile cu răspundere limitată [3] are următoarele organe de conducere: 1) Adunarea generală a asociaților; 2) Consiliul societății; 3) Administratorul și 4) Cenzorul.

A doua cea mai răspândită formă de organizare juridică este Întreprinderea individuală, care potrivit legislației prevede existența unui singur organ de conducere: directorul întreprinderii, care, administrează activitatea de întreprinzător.

O altă formă de organizare juridică răspândită este societatea pe acțiuni, care, potrivit legislației are următoarele organe de control: 1) adunarea generală a acționarilor; 2) consiliul societății; 3) organul executiv (administrator) și 4) comisia de cenzori. Este evident faptul că, tuturor formelor de organizare juridică a activității de întreprinzător este specific un organ de conducere și anume administratorul.

Practicarea activității de întreprinzător presupune nu doar obținerea beneficiilor financiare sau de altă natură, dar și respectarea legislației fiscale, bancare, de evidență a contabilă, de salarizare, de achitare a contribuțiilor sociale și medicale.

Potrivit Codului Penal al Republicii Moldova [4], art. 244, alin.(1), constituie infrațiune de evaziune fiscală a întreprinderilor, acțiunile de includerea intenționată în documentele contabile, fiscale sau financiare, inclusiv electronice a unor date denaturate privind veniturile sau cheltuielile care nu au la bază operațiuni reale, sau tănuirea intenționată a unor date denaturate sau, dacă suma impozitului sau contribuțiilor sociale sau medicale care urma să fie achitat din prezentarea datelor veridice depășesc 50 de salarii medii pe economie prognozate stabilite prin hotărârea de Guvern la momentul săvârșirii

faptei, care, pentru anul 2021, ar constitui 435800 lei. Acțiunile culpabile indicate la art. 244 vor fi pedepsite cu amendă în mărime de la 3500 la 5000 de unități convenționale sau cu închisoare de pînă la 2 ani și 6 luni, cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de pînă la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 5000 la 8000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate. Suplimentar, la alin.(2), lit. b) al aceluiași articol pentru infrațiunea a cărei prejudiciu adus prin acțiunile culpabile depășește 100 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărîrea de Guvern în vigoare la momentul săvîrșirii faptei, acțiunile vor fi pedepsite cu amendă în mărime de la 5000 la 7000 de unități convenționale sau cu închisoare de pînă la 5 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 10000 la 16000 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

Este important de menționat că, infrațiunea prevăzută de art. 244 al Codului Penal al Republicii Moldova, specifică doi subiecți a infracțiunii, persoana fizică responsabilă, care în momentul săvîrșirii infracțiunii și persoana juridică. Cum a fost menționat anterior, organul de conducere, persoana fizică responsabilă de activitatea întreprinderii este administratorul. Însă, cercetînd fenomenul infracțional, s-a identificat că pe lângă administratorul întreprinderii, responsabil de veridicitatea și corectitudinea datelor contabile o are și contabilul din cadrul întreprinderii. Potrivit atribuțiilor funcționale a contabilului-șef sau a simplului contabil din cadrul întreprinderilor, acesta este responsabil de evidența veniturilor, cheltuielilor și a mijloacelor materiale, care sunt în proprietatea întreprinderii.

Întru confirmarea celor enunțate, făcînd trimitere la Manualul judecătoreului pentru cauze penale [5, p.822-829], subiectul infracțiunii se confirmă a fi persoana fizică responsabilă și persoana juridică, însă, cu excepția autorității publice.

Circumstanța că sunt doi subiecți a infracțiunii prevăzute de art. 244 al Codului Penal al Republicii Moldova servesc și Hotărârile Instanțelor de judecată naționale.

Un exemplu ar servi Sentința de Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani, Dosarul nr. 1-148/2019; 12-1-754-09012019 din 24 noiembrie 2020 [6], privind comiterea infracțiunii prevăzute de art. 244, alin.(2), lit.b) Cod penal, care se rezumă la faptul că inculpatul "A", exercitînd atribuțiile de administrator a în-

treprinderii "X", a acționat intenționat, în vederea realizării schemei infracționale privind diminuarea taxelor și impozitelor ce se impun a fi achitate în Bugetul de Stat, contrar obligațiilor stabilite în baza dispoziției art.8 alin.(2) lit. c) din Cod fiscal [7], care prevede că: „contribuabilul este obligat să țină contabilitatea conform formelor și modului stabilit de legislație, să întocmească și să prezinte Serviciul Fiscal de Stat și serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale dările de seamă fiscale prevăzute de legislație, să asigure integritatea documentelor de evidentă în conformitate cu cerințele legislației...”, contrar art.7 Legii contabilității nr. 113 din 27 aprilie 2007 [8], în conformitate cu care, „entitatea este obligată să țină contabilitatea și să întocmească situațiile financiare în modul prevăzut de prezenta lege, de standardele de contabilitate, de planul de conturi contabile și de alte acte normative aprobate în conformitate cu art. 11 alin. (2) lit. a) din lege”, și art. 13 alin. (1), lit. a), alin. (2) lit. a), lit. c), lit. f), lit. h) Legii contabilității nr. 113 din 27 aprilie 2007, potrivit căroră, „în entitatea cu răspunderea limitată, responsabilitatea pentru ținerea contabilității și raportarea financiară revine conducerii, să organizeze și să asigure ținerea contabilității în mod continuu din momentul înregistrării până la lichidarea entității, să asigure documentarea faptelor economice ale entității și reflectarea acestora în contabilitate și să asigure întocmirea și prezentarea situațiilor financiare în conformitate cu prezenta lege și cu standardele de contabilitate”.

Însăși fapta infracțională potrivit Sentinței menționate, "A" în calitate de administrator a "X", într-o perioadă de timp de circa 4 ani consecutive, acționând cu intenție directă, conștientizând consecințele prejudiciabile ale acțiunilor sale, și dorind survenirea lor, fiind titular al semnăturii electronice cu drept de utilizare a serviciilor fiscale electronice, urmărind scopul diminuării masei impozabile și sustragerii de la îndeplinirea obligațiilor fiscale, și însușirea mijloacelor bănești, în perioada celor 4 ani consecutiv a comis evaziunea fiscală a "X", prin includerea intenționată în documentele contabile, fiscale și/sau financiare, a unor date vădit denaturate privind veniturile sau cheltuielile, care nu au la bază operațiuni reale, ori care au la bază operațiuni ce nu au existat, fie prin tănuirea intenționată a unor obiecte impozabile, prin metoda nedefectării integrale a veniturilor în evidenta contabilă, și anume a veniturilor obținute din prestarea serviciilor, fără utilizarea mașinii de casă și control, prin ce a fost diminuat impozitul pe venit din activitatea de întreprinzător. Pe parcursul desfășurării urmăririi penale, acțiunile administratorului "A" au fost încadrate de către organul de urmărire penală în baza art. 244 alin. (2) lit. b) Cod penal, adică evaziunea fiscală a întreprinderii, prin includerea intenționată în documentele contabile, fiscale și/sau financiare, a unor date vădit denaturate privind veniturile sau cheltuielile

care nu au la bază operațiuni reale ori care au la bază operațiuni ce nu au existat, fie prin tănuirea intenționată a unor obiecte impozabile, dacă suma cumulativă a impozitului, taxei prevăzute de Codul fiscal, contribuției de asigurări sociale de stat obligatorii sau primei de asigurare obligatorie de asistență medicală aferente unui an fiscal depășește 100 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii.

Suplimentar, persoana juridică SRL "X" a fost învinuită de organul de urmărire penală pentru fapta că în perioada a 4 ani consecutivi, a săvârșit evaziune fiscală în proporții deosebit de mari, constituind un prejudiciu adus Bugetului de Stat în mărime de circa 3,5 milioane lei.

În urma examinării tuturor actelor prezentate de către organul de urmărire penală, a depozițiilor administratorului "A", a verificărilor efectuate de către Inspectoriatul de Stat a documentelor contabile instanța de judecată a dispus că administratorul "A" este vinovat de săvârșirea infrațiunii, fiindu-i aplicată o pedeapsă constituită sub formă de închisoare pentru un termen de 2 (doi) ani, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis.

Persoanei juridice SRL "X" i-a fost aplicată o amendă în mărime de 10 000 unități convenționale, fiind privată de dreptul de a exercita activitatea de prestare a serviciilor, în urma căreia a fost prejudiciat Bugetul de Stat.

Un alt caz, care demonstrează faptul că în calitate de organ conducere poate fi considerat și contabilul-șef al întreprinderii, este Sentința la Dosarul nr. 1-4714-12052015 [9] pronunțată de Judecătoria Chișinău, sediul Buiucani. Respectiv, persoana fizică "C" îndeplinind funcția de contabil-șef în cadrul SRL "Y" care practica activitate de întreprinzător, prin înțelegere prelabilă cu persoana fizică "B", care îndeplinea funcția de administrator al SRL "Y", urmărind scopul obținerii unui profit ilegal, au inclus în documentele contabile date vădit denaturate cu privire la veniturile și cheltuielile suportate, care de fapt, nu aveau la bază operațiuni reale, care de fapt nici nu au existat și tănuind obiectul impozabil au prejudiciat Bugetul Public cu circa 1 milion lei.

Instanța de judecată a reținut că, persoanele cu funcție de răspundere din cadrul SRL "Y", contrar prevederilor Codului Fiscal al Republicii Moldova, neînțemeiat, au trecut în contul Taxei pe valoarea adăugată, fiind falsificate semnăturile administratorului unei alte întreprinderi SRL "Z". Ulterior, continuându-și acțiune culpabile, "B" și "C" au trecut în contul Taxei pe valoarea adăugată alte sume, a căror proveniență iarăși este efectuată contrar prevederilor legale.

Cumulativ, încălcările săvârșite au adus la prejudicierea Bugetului Public cu circa 1 milion lei prin diminuarea Taxei pe valoarea adăugată, ceea ce constituie proporții deosebit de mari. Pe parcursul desfășurării procesului penal,

Instanța de judecată audiind procurorul, avocații, inculpații și martorul, administrând materialele dosarului și a tuturor circumstanțelor stabilite în cadrul cercetării judiciare, instanța de judecată a concluzionat asupra faptului că, vinovăția inculpaților "B" și "C" și-a regăsit deplina confirmare în acțiunile acestora și urmează a fi încadrate juridic în baza art. 244, alin. (2) lit. b) Cod Penal al Republicii Moldova. Apărătorul inculpaților pe parcursul examinării cauzei de către Instanța de judecată, a invocat că în tot rechizitoriul nu este menționat numele inculpaților, concludent fiind faptul că apărătorul intenționa să indice asupra faptului că răspunderea penală urmează a fi aplicată doar persoanei juridice SRL "Y", însă, acest argument a fost respins de către Instanța de judecată. Mai mult, apărătorul a mai invocat faptul că acuzatorul a omis dispunerea efectuării unei expertize financiar-contabile, care ar fi examinat circumstanțele sub toate aspectele, însă, Instanța de judecată făcând trimitere la prevederile Codului de Procedură Penală a Republicii Moldova, în partea ce ține de drepturile părților din propria inițiativă și pe cont propriu de a înainta cereri privind efectuarea expertizei pentru constatarea circumstanțelor care, în opinia lor ar putea fi utilizate în apărarea intereselor lor, Instanța a respuns acest argument, menționând că inculpații au avut posibilitatea reală de a înainta cereri, însă, nu s-au folosit de

În urma examinării tuturor circumstanțelor, actelor și probelor anexate Instanța de judecată a dispus condamnarea persoanei fizice "C" și "B", fiind stabilită o amendă a câte 4500 unități convenționale, cu privarea dreptului de a ocupa anumite funcții în domeniul administrative și financiar-contabil pentru un termen de 3 ani pentru fiecare. De menționat că, persoana juridică SRL "Y" nu a fost sancționată nici într-un fel, nu i-a fost aplicată amendă sau lichidare, deși, prejudiciul adus Bugetului Public în mărime de circa 1 milion lei constituie o proporție deosebit de mare.

Practica judiciară în partea ce ține de răspunderea penală pentru infrațiune prevăzută de art. 244 Cod Penal al Republicii Moldova este una neuniformă și diferențiată, ceea ce indică asupra faptului că examinarea dosarului privind infrațiunea de evaziune fiscală a întreprinderilor necesită o pregătire nu doar din partea acuzatorului dar și a instanței de judecată, în vederea percepției corecte a informațiilor prezentate de către acuzator și a argumentelor apărătorului.

Exemplele expuse supra, sunt doar o mică parte din totalitatea Hotărârilor Instanțelor de judecată examinate și cercetate, fiind întâlnite și sentințe unde au fost sancționate organele de conducere (administrator și contabil-șef), cu amendă și privarea dreptului de a ocupa funcții de conducere dar și lichidarea persoanei juridice.

Este important de menționat că, s-a evidențiat și faptul recalificării infrațiunilor săvârșite, acestea inițial fiind cercetate prin prisma prevederilor Codului Penal al Republicii Moldova, iar ulterior prezentării argumentelor părților și apărătorului, să fie recalificate în acțiuni culpabile și pasibile răspunderii Contravenționale, care, nu prevede alte sancțiuni decât stabilirea unei sancțiuni pecuniare.

Generalizând, pasibili de răspunderea penală pentru infrațiunea prevăzută de art. 244 Cod Penal al Republicii Moldova poate fi cât persoana juridică atât și persoana fizică, care îndeplinește atribuțiile organelor de conducere a întreprinderii. Dar, întreprinderea ca și entitate juridică nu poate fi pasibilă de răspundere penală fără a fi atrase organele de conducere a acesteia, deoarece, fără organele de conducere, întreprinderea nu poate activa nici de drept nici de fapt.

Referințe:

1. Legea nr. 845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. Publicat : 28-02-1994 în Monitorul Parlamentului Nr. 2 art. 33.
2. Registrul de stat al unităților de drept privind întreprinderile înregistrate în Republica Moldova. [Accesat: 28.03.2021]. Disponibil: <https://date.gov.md/ckan/ro/dataset/11736-date-din-registrul-de-stat-al-unitatilor-de-drept-privind-intreprinderile-inregistrate-in-repu>
3. Legea nr.135 din 14.06.2007 privind societățile cu răspundere limitată. Publicat : 17-08-2007 în Monitorul Oficial Nr. 127-130 art. 548.
4. Cod Penal al Republicii Moldova, Publicat : 14-04-2009 în Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.
5. POALELUNGI M., DOLEA I., VÎZDOAGĂ T. et al. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p, p.822-829.
6. Sentința pe Dosarul nr. 1-148/2019; 12-1-754-09012019. [Accesată: 24.03.2021] Disponibilă: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/48dff4784-3fa2-4e68-b44e-f5a66fd8b4d3
7. Cod fiscal al Republicii Moldova, Publicat : 18-09-1997 în Monitorul Oficial Nr. 62 art. 522.
8. Legea contabilității nr. 113 din 27.04.2007, Publicată : 29.06.2007, în Monitorul Oficial nr. 90-93 art. 329.
9. Sentință la Dosarul nr. 1-4714-12052015, emisă la 27 octombrie 2015.
10. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.

OBIECTUL JURIDIC AL INFRAȚIUNII DE PROXENETISM LEGAL OBJECT OF THE CRIME OF PIMPING

Calmațui Eduard,
doctorand,
Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

In this study is analyzed the legal object of the crime of pimping specified in art.220 of the Criminal code of Republic of Moldova. In the context of examining the generic legal object of the crime of pimping, the author makes a foray into the criminal law of several states, systematizing the regulations analyzed in three different perspectives. At the same time, the author attests a lack of doctrinal consensus on the special legal object of pimping. Finally, the author invokes arguments regarding the need to delimit the generic legal object from the special legal object of pimping and considers it superfluous to designate social relations regarding human dignity as a special legal object of the crime provided in art.220 CP RM.

Keywords: prostitution, pimping, criminal liability, morality, human dignity.

Obiectul juridic al infrațiunii îl constituie valoarea socială, împotriva căreia se îndreaptă acțiunea sau omisiunea incriminată și relațiile sociale corespunzătoare acesteia [1, p.179]. În funcție de ierarhizarea valorilor sociale care fac obiectul infrațiunii, în literatura de specialitate, este general admisă clasificarea tripartită a obiectului juridic, după cum urmează: obiectul juridic general, obiectul juridic generic, obiectul juridic special [1, p.178]. Alți autori, completează această clasificare cu alte categorii, cum ar fi, de pildă, obiectul juridic suprageneric; obiectul juridic de subgrup.

Parcurgând analiza de la general la particular, menționăm că **obiectul juridic general** al tuturor infrațiunilor, prevăzute de Partea specială a Codului penal, este reprezentat de relațiile sociale cu privire la valorile sociale specificate în alin.(1) art.2 CP RM: „Persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept”. În norma citată nu sunt listate *expressis verbis* toate valorile sociale ocrotite de legea penală. Cercul valorilor (și relațiilor sociale), luate sub protecția legii penale, nu este unul imuabil, iar acest lucru se datorează dinamicității relațiilor sociale. Schimbările economice, sociale și alte

condiții de viață dau naștere unor relații noi, inexistente anterior – metamorfoze ce determină un proces în două direcții: incriminarea și dezincriminarea anumitor fapte. În acest context, „ordinea de drept” este acel interes ocrotit în general, de care oricare normă incriminatoare din partea specială a Codului penal se preocupă în mod indirect. Printre valorile sociale ocrotite de legea penală, care nu sunt menționate expres în alin.(1) art.2 CP RM, se numără și cele care formează **obiectul juridic generic** al infrațiunii prevăzute la art.220 CP RM.

Dat fiind faptul că *de lege lata* infrațiunea de proxenetism este amplasată în Capitolul VIII al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova, cu titlatura „Infrațiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale”, deducem că obiectul juridic generic al acestei infrațiuni (și al tuturor celorlalte infrațiuni prevăzute de capitolul respectiv) îl formează relațiile sociale cu privire la sănătatea publică și conviețuirea socială. În continuare, vom analiza pe rând cele două componente ale obiectului juridic generic al infrațiunii de proxenetism: 1) sănătatea publică; 2) conviețuirea socială.

Ab initio, atragem atenția că anume sănătatea publică (colectivă) este valoarea socială (și relațiile aferente) ocrotită prin intermediul normelor prevăzute în Capitolul VIII din Partea Specială a Codului penal și nu sănătatea individuală (personală)¹ – care este ocrotită prin incriminările cuprinse în Capitolul II din Partea Specială a Codului penal (Infrațiuni contra vieții și sănătății persoanei).

După această notă de clarificare, consemnăm că, potrivit art.36 din Constituția Republicii Moldova [2] „sănătatea populației este protejată de un complex de măsuri politice, economice, legale și medicale”. În același timp, noțiunea de „sănătate publică” o regăsim în art.2 al Legii privind supravegherea de stat a sănătății publice, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 03.02.2009 [3], cu următoarea formulare: „Sănătatea publică desemnează ansamblu de măsuri științifico-practice, legislative, organizatorice, administrative și de altă natură destinate să promoveze sănătatea, să prevină bolile și să prelungească viața prin eforturile și alegerea informată ale societății, comunităților publice, celor private și ale indivizilor”.

Totuși, noțiunea legală a sănătății publice (*supra* citată) nu exprimă esența exactă a valorii sociale ocrotite de legea penală. În context, achiesăm opiniei autorilor S.Brînza și V.Stati, potrivit căroră „sănătatea publică este valoarea socială reprezentând sănătatea cumulată a indivizilor care formează un grup social organizat – sat, oraș, raion, municipiu, societate în ansamblu” [4, p.39].

¹ Potrivit art.2 din Legea privind supravegherea de stat a sănătății publice adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 03.02.2009, sănătate individuală este definită ca „starea de bine complet din punct de vedere fizic, mental și social și nu doar absența a bolii sau a infirmității (dizabilității sau maladii)”.

Dincolo de aceste clarificări conceptuale pe marginea noțiunii de „sănătate publică”, precizăm că în contextul prezentului demers științific mai mult ne interesează a doua componentă a obiectului juridic generic al infrațiunilor prevăzute de Capitolul VIII al Părții speciale a Codului penal: relațiile sociale cu privire la conviețuirea socială; or, tocmai relațiile sociale privind conviețuirea socială formează **obiectul juridic de subgrup** al infrațiunii de proxenetism. De altfel, în literatura de specialitate [5, p.1176], infrațiunea prevăzută la art.220 CP RM este categorisită în șirul infrațiunilor privind conviețuirea socială.

În doctrină, noțiunea de conviețuire socială este definită în sens larg (*lato sensu*) și în sens restrâns (*stricto sensu*) [6, p.487].

În sens larg, cele mai multe relații sociale sunt, în fond, relații de conviețuire socială, relații de viețuire a unor oameni împreună cu alți oameni. Astfel, și în cazul infrațiunilor contra persoanei se încalcă unele relații de conviețuire socială, după cum se încalcă asemenea relații și în cazul infrațiunilor contra avutului personal, așa cum se încalcă asemenea relații de conviețuire în cazul infrațiunilor contra familiei ori cel al infrațiunilor care privesc asistența celor în primejdie. Ori de câte ori este vorba de infrațiuni, acestea presupun relații sociale, relații de conviețuire între oameni, relații de conviețuire socială.

În sens restrâns, se au în vedere acele relații de conviețuire socială care presupun contacte mai apropiate, directe, frecvente între oameni și a căror încălcare implică o suferință morală, cum sunt relațiile de familie, relațiile de asistență a celor aflați în primejdie, relațiile dintre locatari, relațiile dintre oameni de naționalități diferite, relațiile privind exercitarea liberă a cultelor religioase, relațiile privind buna-cuviință și respectul reciproc etc. Tocmai în acest sens este folosită noțiunea de relații de conviețuire socială în Capitolul VIII din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova.

Desfășurarea relațiilor de conviețuire socială este condiționată, printre altele, de procurarea mijloacelor de existență prin muncă, în condiții de respect pentru regulile morale și de asigurare a demnității persoanei, împotriva faptelor de transformare a raporturilor sexuale în sursă de parazitism. Proxenetismul prezintă un grad de pericol social mai mare decât practicarea prostituției. De aceea, legea penală a Republicii Moldova, care nu incriminează fapta de practicare a prostituției, consideră totuși că fapta de proxenetism are un caracter infracțional [4, p.40]. Concomitent, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a statuat că „incriminarea faptei de proxenetism constituie un mijloc de protecție a persoanelor vulnerabile din punctul de vedere al exploatării sexuale” [7].

În ceea ce privește atribuirea infrațiunii de proxenetism în cadrul Capitolului VIII din Partea Specială a Codului penal „Infrațiuni contra sănătății

publice și conviețuirii sociale”, pot exista anumite controverse, reieșind din faptul că în legislațiile altor state infrațiunile similare sunt incluse în capitole (titluri/secțiuni) distincte. *Infra*, vom prezenta câteva concepții legislative diferite:

În *Codul penal al Franței* [8] proxenetismul este reglementat în Secțiunea 2 „Despre proxenetism și infrațiunile rezultante” din Capitolul V „Atingeri la demnitatea persoanei”, Titlul II al Codului penal „Atingeri asupra persoanei”. În mod similar, în *Codul penal al Albaniei* [9], în Secțiunea VIII „Infrațiuni împotriva moralității și demnității” din Capitolul II „Infrațiuni împotriva persoanei” sunt prevăzute faptele de prostituție (art.113); exploatarea prostituției (art.114); exploatarea prostituției comisă cu circumstanțe agravante (art.114/a); utilizarea spațiilor pentru prostituție (art.115).

Amplasarea faptelor de determinare, înlesnire, facilitare, organizare a prostituției în șirul infrațiunilor contra „moralității”, „bunelor moravuri”, „ordinii publice” este caracteristică statelor membre ale CSI. Bunăoară, în *Codul penal al Federației Ruse* [10], **faptele similare celei prevăzute la art.220 CP RM sunt specificate la art.240 „Inducerea la prostituție” și art.241 „Organizarea practicării prostituției” care sunt plasate în Capitolul 25 „Infrațiuni împotriva sănătății populației și a moralității publice”**. În *Codul penal al Armeniei* [11], infrațiunea similară celei de la art.220 CP RM este dislocată la art.261 cu denumirea marginală „Antrenarea la prostituție” din Capitolul 25 „Infrațiuni împotriva ordinii publice și moralității”. În corespundere cu *Codul penal al Kârgâzstan* [12], antrenarea la prostituției este prevăzută la art.260 din Capitolului 25 „Infrațiuni contra sănătății umane și a moravurilor publice”. **Concomitent, la art.261 CP al Kârgâzstan se regăsește infrațiunea de „Organizare sau întreținere a speluncilor pentru prostituție”**. Foarte apropiat este incriminată „Antrenarea la prostituție” la art.238 *Cod penal al Tadjikistan* [13]. În concepția legiuitorului din Tadjikistan la art.239 Cod penal este stabilită răspunderea pentru organizarea speluncilor pentru prostituție din motive mercantile sau proxenetism. Sediul juridic al art.238 și 239 se regăsește în Capitolul 25 „Infrațiuni contra ordinii publice și moralei” din Secțiunea V a Codului penal tadjik „Infrațiuni contra ordinii publice și moralei”. În *Codul penal al Kazahstan* [14] infrațiunile corespondente celei din Codul penal al Republicii Moldova (art.220) sunt localizate la art.308 „Antrenarea la prostituție” și art.309 „Organizarea sau păstrarea speluncilor pentru prostituție din motive mercantile” din cadrul Capitolului 11 „Infrațiuni contra sănătății populației și a moralității”. În altă privință, potrivit art.243 din *Codul penal al Azerbaijan* [15], normă instituită în cuprinsul Capitolului 27 „Infrațiuni împotriva moralei publice”, constituie

infrațiune: **„antrenarea la prostituție în scopul obținerii unui venit ori altor beneficii” (art.243.1 CP al Azerbaidjan). Corespunzător la art.244 Cod penal al Azerbaidjan este incriminată fapta de „Întreținere a unei case de prostituție”.**

În *Codul penal al Ucrainei* [16] prevederi menite să incrimineze acțiunile de proxenetism sunt prevăzute în Capitolul XII „Infrațiuni împotriva ordinii publice și a moralității”; în particular – la art.302 „Crearea sau derularea bordelurilor și vinderea prostituției” și la art.303 „Proxenetismul sau atragerea la practicarea prostituției”. De asemenea, în *Codul penal al Lituaniei* [17] infrațiunea de „Obținerea de profit de pe urma prostituției altei persoane” este prevăzută la art.307 din Capitolul XLIV „Infrațiuni și contravenții împotriva moralității”.

O concepție divergentă de cea stabilită în legislația statelor *supra* examinate se atestă în *Codul penal al Spaniei* [18], în cadrul căruia „acțiunile de determinare a unei persoane care a atins majoratul să exercite sau să continue prostituția împotriva voinței sale”, precum și „acțiunile de inducere, promovare, favorizare sau facilitare a prostituției unui minor sau a unei persoane fără capacitate care necesită protecție specială, inclusiv obținerea de profituri din urma prostituției unui minor sau a unei persoane fără capacitate sau exploatarea în alt mod a acestora” sunt localizate în Capitolul V „Cu privire la infrațiunile legate de prostituție și exploatare sexuală și corupția minorilor” din Titlul VIII „Infrațiuni împotriva libertății și inviolabilității sexuale” (art.187 și art.188). O perspectivă similară este reținută în *Codul penal al Belgiei* [19], în cadrul căruia infrațiunile legate de promovarea, organizarea, facilitarea prostituției în privința unui minor și a unui adult sunt plasate în Capitolul VI „Privind corupția tinerilor și prostituția” (art.379 și art.380). Deopotrivă, în *legislația penală a Norvegiei* [20] infrațiunea de „Control sau facilitarea a prostituției” este prevăzută la art.315 din Capitolul 26 al Codului penal „Infrațiuni sexuale”. În același timp, în *Codul penal al Letoniei* [21], în Capitolul XVI „Infrațiuni contra moralității și inviolabilității sexuale” sunt prevăzute următoarele infrațiuni: încălcarea dispozițiilor restrictive ale prostituției (sect.163); înființarea, întreținerea, gestionarea și finanțarea bordelurilor (sect.163.1); implicarea unei persoane în prostituție și utilizarea prostituției (sect.164); viețuirea din contul prostituției (sect.165). Similar, în *Codul penal al Italiei* [22] în contextul Capitolului II „Infrațiuni contra pudorii și onoarei sexuale”, Titlul IX „Infrațiuni împotriva moralității publice și bunelor moravuri” sunt reglementate următoarele fapte: instigare și favorizarea la prostituție (art. 531); instigare la prostituție a unui descendent, soției, soarei (art. 532); constrângerea de a practica prostituția (art. 533); exploatarea prostituției (art. 534).

În mod diferit, în *Codul penal al Estoniei* [23] proxenetismul își găsește sediul de reglementare la paragraful 133² din Diviziunea a 6-a – Infrațiuni contra libertății a Capitolului 9 „Infrațiuni contra persoanei”. Concomitent la paragraful 133³ CP al Estoniei sunt incriminate fapta de facilitare a prostituției, adică facilitarea cu bună știință a prostituției. În context, trebuie de remarcat că amplasarea proxenetismului în șirul infrațiunilor contra libertății persoanelor (alături de traficul de ființe umane) este o concepție diferită de cea reținută în majoritatea legislațiilor penale anterior examinate, inclusiv a Republicii Moldova, însă apropiată de optica legiuitorului român.

În particular, în *Codul penal al României* [24], infrațiunea de proxenetism este prevăzută la art.213 din Capitolul VII „Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile”, Titlul I „Infrațiuni contra persoanei”. În context, vom remarca o schimbare de optică a legiuitorului român în privința sediului juridic al infrațiunii de proxenetism. Or, în condițiile *Codului penal român din 1968* (abrogat) [25], infrațiunea de proxenetism era amplasată la art.329 din Capitolul IV „Alte infrațiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială”, Titlul IX „Infrațiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială”. Această deplasare a infrațiunii de proxenetism din rândul infrațiunilor contra conviețuirii sociale în șirul infrațiunilor de trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile, nu a fost tocmai lipsită de critici doctrinare. Bunăoară, în literatura de specialitate română, s-a susținut că „Capitolul VII din Codul penal (Codul penal român din 2009 – *n.a.*) s-ar justifica dacă ar cuprinde numai incriminările privitoare la traficul de persoane (art.210) și traficul de minori (art.211) precum și fapta de folosire a serviciilor unei persoane exploatare (art.216), din necesitatea de a concentra în Codul penal unele incriminări mai importante din legea specială nr.678/2001 privind prevenirea și combaterea traficului de persoane [26]. Totodată, *inter alia* s-a considerat nejustificată cuprinderea în acest capitol a infrațiunii de proxenetism și cerșetorie, sub formele: exploatarea cerșetoriei (art.214) și folosirea unui minor în scop de cerșetorie (art.215) – care „ar fi mai bine sistematizate într-un capitol distinct privind faptele care aduc atingere unor relații de conviețuire socială așa cum era prevăzut în codul penal anterior” [26]. *Per a contrario*, alți autori [27] au apreciat a fi firească „aducerea proxenetismului în titlul destinat protecției persoanei, printre infrațiunile care se referă la exploatarea persoanelor vulnerabile, în contextul restabilirii ierarhiei valorilor protejate. Altfel spus, libertatea persoanei primează în fața relațiilor de conviețuire socială”. Deopotrivă, în Decizia Curții Constituționale a României nr.874/2015, sesizată cu privire la neconstituționalitatea dispozițiilor art. 213 alin.(1) Cod penal român [28] s-a arătat că „rațiuni de politică penală –

referitoare la asigurarea protecției persoanelor vulnerabile față de faptele de exploatare a acestora prin practicarea prostituției – au impus legiuitorului să incrimineze, proxenetismul, atât în modalitățile normative simple de la art. 213 alin. (1) din noul Cod penal, cât și în modalitățile agravate reglementate la alin. (2) și (3) ale aceluiași articol, valoarea socială ocrotită fiind diferită față de cea avută în vedere de Codul penal anterior”.

Limitându-ne la aceste exemple, apreciem că, în plan comparativ pe orizontală, nu există o concepție unitară referitoare la natura juridică a faptei de proxenetism. Având în vedere această situație, este de la sine înțeles că nu există unanimitate de opinii nici în ce privește desemnarea obiectului juridic special al infrațiunii de proxenetism; or, obiectul juridic special al infrațiunii este într-o conexiune de derivație organică din obiectul juridic generic al infrațiunii.

In continuum, vom analiza **obiectul juridic special** al infrațiunii prevăzute la art.220 CP RM. Din punctul de vedere a lui I. Borodac [29, p.455], obiectul juridic nemijlocit al proxenetismului îl constituie relațiile sociale ale căror existență și desfășurare normală sunt determinate de ocrotirea normelor de conviețuire socială. V. Berliba consideră că acest obiect îl formează „relațiile sociale privind conviețuirea socială, bunele moravuri, a căror existență și desfășurare normală sunt condiționate de obținerea mijloacelor de existență în condiții de respect pentru normele morale și de asigurare a demnității persoanei împotriva transformării acestora în sursă de venit și de proliferare a parazitismului în sfera relațiilor sociale” [30, p.459-460]. După I. Oancea, „obiectul juridic special al infrațiunii de proxenetism și obiectul juridic special al contravenției de practicare a prostituției este unul și același (coincide), adică este format din relațiile sociale referitoare la regulile de conviețuire socială, demnitatea persoanei și sănătatea populației, fiindcă proxenetismul contribuie la promovarea practicării prostituției, care la rândul său, pune în pericol valorile sociale menționate” [31, p.87]. În același timp, potrivit opiniei exprimate de I. Macari, „obiect al infrațiunii de proxenetism sunt considerate moralitatea populației, demnitatea persoanei și normalitatea vieții sexuale” [32, p.209]. În opinia lui L. Gîrla și Iu. Tabarcea, „obiectul juridic special al infrațiunii prevăzute la art. 220 CP RM îl constituie fundamentele vieții sociale și moralității publice” [33, p.506].

În literatura de specialitate română se desprind de asemenea opinii divergente pe marginea obiectului juridic special al infrațiunii de proxenetism. Astfel, după părerea autorilor O. Predescu și A. Hărăstășanu, „obiectul juridic special al proxenetismului îl reprezintă relațiile sociale care implică câștigarea mijloacelor necesare traiului prin muncă, cu respectarea normelor morale, a libertății sexuale, a demnității și integrității corporale a persoanei” [34, p.520].

T. Toader, menționează că „obiectul juridic al proxenetismului constă în relațiile de conviețuire socială, relații care presupun procurarea mijloacelor de existență prin muncă, în condiții de respect pentru regulile de morală și de asigurare a demnității umane, cu excluderea oricăror acte de proliferare a prostituției sau de dobândire a unor foloase din practicarea acesteia de către o altă persoană” [35, p.391]. O poziție similară a fost exprimată și de A. Boroi [36, p.170]. Totuși, aceste păreri corespund nu legii penale române în vigoare, ci Codului penal român din 1968 (abrogat). Reiterăm cu această ocazie că, în contextul acestuia din urmă, infrațiunea de proxenetism era localizată în Capitolul IV „Alte infrațiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială”, Titlul IX „Infrațiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială”. Printre componentele obiectului juridic special al infrațiunii prevăzute la art.213 Cod penal român în vigoare sunt incluse libertatea psihică și demnitatea umană împotriva faptelor de transformare a actelor sexuale în sursă de trafic [37, p.137]. Și Curtea Constituțională a României s-a exprimat pe marginea obiectului juridic special al infrațiunii de proxenetism, prin raportare la sediul normei de incriminare: „Pornind de la grupul de infrațiuni în cadrul căruia a fost inclusă fapta de proxenetism în noul Cod penal, obiectul juridic principal al acestei infrațiuni constă în relațiile sociale referitoare la atributele fundamentale ale persoanei, relații care presupun procurarea mijloacelor de existență prin muncă, în condiții de respect pentru regulile de morală și de asigurare a demnității umane, cu excluderea oricăror acte de dobândire a unor foloase patrimoniale din practicarea prostituției de către o altă persoană” [38]. Această opinie a fost reținută și de Înalta Curte de Casație în Decizia nr. 20 din 11 octombrie 2016 [39].

În ce ne privește, nu putem adera la opiniile doctrinare, potrivit cărora „relațiile sociale cu privire la conviețuirea socială” formează obiectul juridic special al infrațiunii de proxenetism. În context, subscriem următoarei aserțiuni: „Obiectul juridic generic se referă la un spectru de valori sociale (și de relații sociale aferente) care pot fi identice sau omogene și care sunt protejate prin incriminări corelative. Indubitabil, obiectul juridic special derivă din obiectul juridic generic, dar nu coincide cu acesta” [40, p.71]. Prin urmare, reiterăm că relațiile sociale cu privire la conviețuirea socială caracterizează obiectul juridic generic al infrațiunii de proxenetism și nicidecum nu desemnează obiectul juridic special al infrațiunii examinate. Pornind de la aceste premise, precizăm că nici relațiile sociale cu privire la sănătatea publică nu desemnează obiectul juridic special al infrațiunii prevăzute la art.220 CP RM.

Nu putem agreea nici punctul de vedere, potrivit căruia „proxenetismul poate aduce atingere, în plan secundar, și relațiilor sociale cu privire la liber-

tatea fizică a persoanei” [41]. Privarea de libertate excede cadrul normativ al infrațiunii specificate la art.220 CP RM, prin urmare, dacă în legătură cu infrațiunea de proxenetism, victima este lipsită de libertate, se impune calificarea suplimentară în baza art.166 CP RM.

De asemenea, considerăm superfluă atribuirea relațiilor sociale privind demnitatea umană la categoria de obiect juridic special al proxenetismului. În fra, vom prezenta unele argumente.

Din conținutul alin.(3) art.1 Constituția Republicii Moldova se desprinde că „dignitatea umană este o valoare supremă”, fiind detașată astfel de drepturile și libertățile fundamentale și poziționată pe cel mai înalt pedestal. În același sens, în literatura de specialitate franceză s-a menționat, cu drept cuvânt, că „dignitatea umană nu este nici un drept subiectiv, nici un drept al persoanei, ci constituie un principiu de bază” [42, p.23]. În acest sens, Consiliul Constituțional francez a statuat în mai multe rânduri că „principiul demnității pretinde protejarea ființei umane împotriva tuturor formelor de înrobire și degradare” [43-44]. Prin urmare, principiul demnității umane interzice reificarea ființei umane, în sensul tratării acesteia ca pe un obiect, adică înstrăinându-l pentru un alt scop, decât cel natural. Omul nu trebuie folosit pe post de animal sau pe post de obiect [42, p.25-26]. O poziție similară a fost prezentată și de Curtea Constituțională a Republicii Moldova, cu referire particulară la infrațiunea prevăzută la art.220 CP RM: „Fapta de proxenetism este incompatibilă cu demnitatea și cu valoarea persoanei umane, pentru că astfel persoana este considerată un mijloc, și nu un scop” [7]. Toate aceste noțiuni exprimă concepția, *lato sensu* a demnității umane ca valoare fundamentală și inerentă persoanei, care îi revine oricărui individ prin simpla apartenență la umanitate, indiferent de calitățile morale.

Stricto sensu, noțiunea de demnitatea o regăsim în pct.5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei fizice și juridice”, nr.8 din 09.10.2006 [45], potrivit căreia demnitatea reprezintă autoaprecierea persoanei întemeiată pe aprecierea societății. În această accepțiune, demnitatea persoanei este o categorie intrinsecă și presupune evaluarea internă, personală a calităților umane, a abilităților profesionale și semnificația pe care acestea o au pentru cei din jur [40, p.89].

În continuare, ne punem întrebarea: care accepțiune îi este atribuită „dignității persoanei” ca componentă a obiectului juridic special al infrațiunii de proxenetism, de către adepții acestei poziții?

Generaliter, atunci când se lezează unul din drepturile fundamentale se atestă *ipso facto* o atingere adusă demnității persoanei. Pe cale de consecință,

nu contestăm incompatibilitatea proxenetismului cu demnitatea umană. Totuși, amintim că, de lege lata, legiuitorul autohton incriminează infrațiunile contra demnității în **Capitolul III al Părții Speciale a Codului penal „Infrațiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei”**, a căror obiect juridic generic îl reprezintă fără tăgadă relațiile sociale cu privire la libertatea, cinstea și demnitatea persoanei. Tocmai cu referire la infrațiunile respective credem că se are în vedere sensul larg al demnității umane, or, legiuitorul a considerat că anume infrațiunile prevăzute în **Capitolul III al Părții Speciale a Codului penal** au drept scop direct degradarea ființei umane până la un simplu obiect [46].

Dintr-o altă perspectivă, prin raportare la sensul îngust al noțiunii examinate, precizăm că lezarea demnității trebuie apreciată de la caz la caz. Bunăoară, un anumit comportament poate atinge sau nu demnitatea unei persoane în funcție de percepția (aprecierea) individuală a persoanei asupra căreia este îndreptată acțiunea degradantă. Prin urmare, credem că norma incriminatorie examinată, protejează în mod prioritar relațiile sociale privind moralitatea. În context, merită a fi pertractată următoarea opinie: „s-ar părea că noțiunea de demnitate duce la o penalizare nelimitată, bazată mai mult pe „moralitate” decât pe „rațiune”. În realitate – ascunsă sub ideea de protecție a persoanelor ce se prostituează și a demnității lor – bunele moravuri sunt cele pe care vrem să le protejăm” [47]. De altfel, pe bună dreptate, în literatura de specialitate se punctează asupra interferenței dintre demnitatea umană și moralitate: „La fel ca și cinstea, demnitatea este guvernată tot de principiile moralității” [48, p.44]. Acestea fiind spuse, achiesăm poziției exprimate de S. Brînza și V. Stati, potrivit căreia relațiile sociale referitoare la moralitatea și neaservirea raporturilor sexuale formează obiectul juridic special al proxenetismului.

Din punct de vedere uzual, prin moralitate se înțelege „însușirea a ceea ce este moral; natura, caracterul, valoarea unui fapt, a conduitei unei persoane sau a unei colectivități din punct de vedere moral; comportare, conduită, moravuri în conformitate cu principiile morale”.

În literatura juridică, se face diferențiere între „moralitatea privată” (altfel denumită – „moralitatea individuală” ori „moralitatea subiectivă”), care este intimă pentru fiecare persoană și moralitatea publică (colectivă), dincolo de om în individualitatea sa (denumită și „moralitate colectivă” ori „moralitate obiectivă”) [49]. Așadar, trebuie de menționat că prin incriminarea faptei prevăzute la art.220 se urmărește protecția „moralității publice”. Or, „moralitatea individuală” este, în realitate, o latură a vieții private. În context, menționăm că, potrivit art.28 Legea fundamentală a Republicii Moldova: „Statul respectă și ocrotește

viața intimă, familială și privată”. În mod corespunzător, dreptul la respectul vieții private la care se referă art.8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului subsumează, inter alia, „dreptul la viața sexuală”.

Dreptul persoanei de a dispune de ea însăși este unul din cele mai naturale, inalienabile și imprescriptibile drepturi ale omului. Acest drept este cunoscut sub denumirea de dreptul persoanei de a dispune de corpul său sau cea de libertate corporală. Multă vreme această libertate a fost refuzată din motive religioase, morale sau din motive cutumiare. De aceea ea apare explicit în legislații mult mai târziu decât alte drepturi și libertăți [50, p.209]. Două aspecte trebuie reținute cu privire la dreptul persoanei la viața privată: pe de o parte, numai persoana poate dispune de ființa sa, de integritatea sa fizică și de libertatea sa; pe de altă parte, prin exercitarea acestui drept, garantat constituțional, persoana *nu trebuie să încalce drepturile altora, ordinea publică sau bunele moravuri*. În acest sens, la art.54 din Legea Fundamentală a Republicii Moldova se prevede că nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului. Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sânt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a tarii, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infrațiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției. De asemenea, potrivit alin.(1) art.10 Cod civil al Republicii Moldova [51] „persoanele fizice și juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri”. Prin urmare, statul poate limita prin lege dreptul altor persoane în interesul ordinii publice sau bunelor moravuri.

După această digresiune absolut necesară, este cazul să stabilim semnificația noțiunii de moralitate publică. După В. Мельниченко, moralitatea publică desemnează totalitatea relațiilor sociale ce vizează asigurarea respectării normelor și regulilor de conduită care predomină în societate cu referire la cinste, datorie, dreptate, bine și rău [52, p.339]. Potrivit opiniei exprimate de Э.Ф. Поберайло, moralitatea publică – este dezvoltată de societate printr-un sistem de reguli de conduită (norme), idei, tradiții, viziuni despre dreptate, datorie, onoare, demnitate [53, p.250]. În același timp, В.В. Сучкова menționează că „moralitatea poate fi prezentată ca un sistem de norme sau de valori: binele, datorie, conștiința, libertatea și necesitatea, responsabilitatea, virtutea, fericirea,

plăcerea, beneficiul, dreptatea, egalitatea, mila, iertarea, tăgăduirea de sine etc. Valorile moralității ocupă un loc special în ierarhia valorilor umane, deoarece ele determină modelul comportamentului uman în societate” [54, p.20].

Deși concepțiile cercetătorilor variază cu privire la noțiunea de „moralitate publică”, lipsa de consens se atestă în general în măsura formulării acestora, nu și după ponderea conținutului. Prin urmare, concluzionăm că moralitatea publică exprimă sistemul de valori umane dintr-o anumită societate, definite prin anumite categorii filosofice precum: libertatea, cinstea, dreptatea, datoria, responsabilitate etc.

În cele din urmă, consemnăm că prin neaservirea relațiilor sexuale se are în vedere realizarea raporturilor sexuale în lipsa unei dependențe (de natură patrimonială, financiară) dintre făptuitor și victimă. În context, precizăm că nu suntem de acord cu exegeza formulată în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „*Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii*”, nr.37 din 22.11.2004 [55], potrivit căreia: „În cazul proxenetismului, prostituata, de regulă, nu este victimă. În această situație, între prostituată și proxenet există niște relații benevole. Însă, în unele cazuri, persoanele implicate pot fi recunoscute ca victime, deoarece infrafracțiunea dată le poate cauza pagube morale, fizice sau materiale”. Dimpotrivă, subscriem următoarei aserțiuni: „În toate cazurile, infrafracțiunea de proxenetism are victimă: persoana care este subiectul pasiv în raportul juridic penal de conflict, ce s-a născut ca urmare a săvârșirii infrafracțiunii prevăzute la art.220 CP RM, și care este subiectul relațiilor sociale reprezentând obiectul acestei infrafracțiuni” [56, p.227]. Într-adevăr, având în vedere natura infrafracțiunii de proxenetism care presupune raporturi benevole, s-ar crea impresia că acordul victimei la practicarea prostituției în contextul infrafracțiunii de proxenetism, ar exclude starea de aservire a victimei. Totuși, ori de câte ori persoana practică prostituția, mai ales pe seama proxenetismului, chiar dacă există raporturi sexuale benevole, victima proxenetismului sau subiectul contravenției de practicare a prostituției se află în dependență față de subiectul infrafracțiunii de proxenetism și beneficiarul raporturilor sexuale, or în cazul infrafracțiunii de proxenetism victima urmărește de fiecare dată obținerea unor foloase [57, p.31]. Așadar, în pofida faptului că, inițial victima își dă acordul la practicarea prostituției, din momentul „vinderii corpului”, adică odată cu consimțirea raporturilor sexuale în scopul beneficierii unei recompense, victima infrafracțiunii prevăzute la art.220 CP RM, devine dependentă (aservită) nu doar în raport cu subiectul infrafracțiunii de proxenetism, ci și cu beneficiarul raporturilor sexuale.

Referințe:

1. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A. ș.a. Drept penal. Partea generală. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 78.
3. Legea nr.10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.67.
4. BRÎNZA S., STATI V. Considerații teoretice și practice cu privire la infracțiunile care aduc atingere unor relații de conviețuire socială (art.220-222 CP RM). În: Revista Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe Sociale”, 2015, nr.11, p.39-54.
5. BRÎNZA S., STATI V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, 1328 p.
6. DONGOROZ V., BULAI C. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. București: Editura Academiei Române, 2003, 936 p.
7. Decizia Curții Constituționale nr.49/2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.62g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 220 din Codul penal (proxenetismul). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 285-294.
8. Codul penal al Franței. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006149818/#LEGISCTA000006149818
9. Codul penal al Albaniei. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8235/file/Albania_CC_1995_am2017_en.pdf
10. Codul penal al Federației Ruse. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102041891>
11. Codul penal al Armeniei. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8872/preview>
12. Codul penal al Kârgâzstan. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/4221/file/Kyrgyzstan_CC_1997_%20am_2006_en.pdf
13. Codul penal al Tadjikistan. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/8926>
14. Codul penal al Kazahstan. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8260/file/Kazakhstan_CC_2014_2016_en.pdf

15. Codul penal al Azerbaidjan. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8304/file/Azerbaijan_CC_am2018_en.pdf
16. Codul penal al Ucrainei. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2341-14>
17. Codul penal al Lituaniei. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf
18. https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf
19. Codul penal al Belgiei. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/loi_a1.pl?language=fr&caller=list&cn=1867060801&la=f&fromtab=loi
20. Codul penal al Norvegiei. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://lovdata.no/dokument/NLE/lov/2005-05-20-28>
21. Codul penal al Letoniei. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8266/file/Latvia_CC_1998_am2018_en.pdf
22. Codul penal al Italiei. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-penale>
23. Codul penal al Estoniei. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8244/file/Estonia_CC_am2019_en.pdf
24. Codul penal al României din 2009. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/109855>
25. Codul penal al României din 1968. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/38070>
26. IMBRE I. (SARKIS). Rezumatul tezei de doctorat. Traficul de persoane. Universitatea „Titu Maiorescu” din București, Facultatea de Drept, 2020. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://www.utm.ro/wp-content/uploads/2020/06/REZUMAT-ROMANA-1.pdf>
27. BODORONCEA G., CIOCLEI V., KUGLAY I. ș.a. Codul penal: Comentariu pe articole art. 1-446. Ediția-a 3-a. București: C.H. Beck, 2020, 1920 p. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: https://www.beckshop.ro/media/product/documents/CP_3_articole_actualizate.pdf
28. Decizia Curții Constituționale a României nr.874/2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 213 alin. (1) din Codul penal. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/176343>

29. BORODAC AL. Manual de drept penal. Partea specială. Pentru învățământ universitar. Chișinău: Tipografia centrală, 2004. 622 p.
30. BĂRBĂNEAGRĂ AL., ALECU GH., BERLIBA V. ș.a. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
31. OANCEA IU. Prostituația și proxenetismul (aspecte juridice, criminologice, istorice). Teză de doctor în drept. Chișinău, 2012. 254 p.
32. MACARI I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea generală. Chișinău: USM, 2003. 398 p.
33. ГЫРЛА Л., ТАБАРЧА Ю. Уголовное право Республики Молдова: Часть Особенная: С изменениями и дополнениями на 10.10.2010. Том I. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 с.
34. PREDESCU O., HĂRĂȘTĂȘANU A. Drept penal. Partea Specială. București: Universul Juridic, 2012. 540 p.
35. TOADER T. Drept penal. Partea Specială. București: Hamangiu, 2007. 440 p.
36. BOROI A. Infrațiuni contra unor relații de conviețuire socială. București: All Beck. 187 p.
37. PASCU I., DOBRINOIU V., HOTCA M.-A., ș.a. Noul Cod Penal Comentat. Volumul II: Partea Specială. București: Universul Juridic, 2014. 1154 p.
38. Decizia Curții Constituționale a României nr.874/2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.213 alin. (1) din Codul penal. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/176343>
39. Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 20/2016 privind pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea de principiu a problemei de drept dacă „în cazul infrațiunii de proxenetism prevăzute de art. 213 din Codul penal - în modalitatea înlesnirii practicării prostituției, dacă faptele sunt săvârșite față de o persoană majoră și de una minoră, sunt realizate elementele constitutive ale unei singure infrațiuni prevăzute de art. 213 alin. (1) și (3) din Codul penal cu aplicarea art. 35 alin. (1) din Codul penal sau două infrațiuni aflate în concurs, respectiv art. 213 alin. (1) din Codul penal și art. 213 alin. (3) din Codul penal, ambele cu aplicarea art. 38 din Codul penal”. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/183703>
40. BOTNARENCO M. Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală. Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 284 p.
41. POPA V. Delimitarea traficului de ființe umane de proxenetism. Probleme de politică penală în domeniul prevenirii și combaterii traficului de

- ființe umane și a migrațiunii ilegale. În: Materialele Conferinței științifice studențești, Chișinău, 15.04.2006. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 2006, p.68-74.
42. MURIEL F.-M. La dignité en Droit : un axiome. În: Revue interdisciplinaire d'études juridiques, 2007, 1 Volume 58. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://www.cairn.info/revue-interdisciplinaire-d-etudes-juridiques-2007-1-page-1.htm>
43. Décision n.98-403 DC du 29 juillet 1998 sur la Loi d'orientation relative à la lutte contre les exclusions. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1998/98403DC.htm>
44. Décision du 19 janvier 1995 à propos de la loi relative à la diversité de l'habitat. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/decision/1995/94359DC.htm>
45. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei fizice și juridice”, nr.8 din 09.10.2006. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2007, nr.3.
46. A se vedea: Nota informativă la Proiectul de Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.1506-343 la 04.09.2012. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeacte%20legislative/tabid/61/LegislativId/1344/language/ro-RO/Default.aspx>
47. PAPILLON S. La Dignité, nouveau masque de la moralité en droit pénal. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: <https://publications-prairial.fr/cjm/index.php?id=597#:~:text=La%20distinction%20herm%C3%A9tique%20entre%20le,fondement%20moral%20de%20certaines%20infractions.>
48. URSU D. Răspunderea penală pentru tortură, tratament inuman sau degradant. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2017. 184 p.
49. DEVLIN P. La morale et le droit pénal. [Accesat 25.04.2021] Disponibil: http://www.droitphilosophie.com/upload/files/pdf/A6_T07_PDevlin.pdf
50. MURARU I. Drept constituțional și instituții politice. București: Actami, 1998.
51. Codul Civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova 2019, nr. 66-75.
52. Уголовное право. Особенная часть/Под ред. В.Петрашева. Москва: Издательство Приор, 1999. 608 с.

53. АХМЕТШИН Х. М., ВОЛЖЕНКИН Б. В., ГАЛИАКБАРОВ Р. Р. и др. Уголовное право России: Учебник для вузов. В 2 т. Т. 2. Особенная часть. Москва: Издательство НОРМА, 2000. 816 с.
54. СУЧКОВА В. В. Общественная нравственность в сфере половых отношений как объект уголовно-правовой охраны. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва 2004.
55. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004 [Accesat 25.04.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=142
56. TĂNASE AL. Delimitarea traficului de ființe umane de unele infrațiuni adiacente. În: Revista Studia Universitatis, 2011, nr.3(43), p.221-236.
57. BOTNARENCO M. Răspunderea penală pentru infrațiunea de proxenetism. În: Rezumatele tezelor de master anii de studii: 2011-2013; 2012-2014. Chișinău: CEP USM, 2015, p.25-47.

PERSOANA FIZICĂ ÎN CALITATE DE SUBIECT AL INFRACTIUNII PREVĂZUTE LA ART. 241¹ CP RM

Chihai Cristina,
doctorand, Școala doctorală Științe juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

The classification of a prejudicial act pursuant to Article 241¹ [Illegal Practice of Financial Activity] of the Moldovan Criminal Code depends directly on the accurate determination of the crime objective and subjective constituents.

This Paper is aimed to review the complexity of the subject-matter of crimes related to illegal practice of financial activity. Hence, based on the incriminating rule content, one should note that the individual who reached the age of 16 years may be the crime subject. Such individual is entitled to acknowledge the injurious feature of the committed act, as well as the possibility to manage his/her behaviour.

Likewise, having corroborated the provisions of Article 21 and Article 241¹ of the Moldovan Criminal Code, one may note that the Legislature has set forth criminal liability for the individual/natural person only. Therefore, the legal person may not evolve as subject of the investigated crime.

Finally, one should note that the identification of subjective constituents shall result in determining the person responsible for the commission of the offence covered by Article 241¹ of the Moldovan Criminal Code and holding that person criminally liable.

Keywords: person, age of liability, legal competence, accountability/liability.

Ab initio, reținem că calificarea infracțiunii reprezintă determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componenței infracțiunii, prevăzute de norma penală (art. 113 alin. (1) din Codul penal al Republicii Moldova). De asemenea, remarcăm că componența infracțiunii reprezintă baza juridică constituită din totalitatea semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, ce califică o faptă prejudiciabilă drept infracțiune concretă prevăzută de norma juridico-penală (art. 52 din Codul penal al Republicii Moldova).

Mai mult, doctrina dreptului penal prevede ca temei de tragere a persoanei la răspundere penală prezența în faptele săvârșite a tuturor elementelor și semnelor constitutive ale infracțiunii. *Per a contrario*, lipsa uneia dintre acestea are drept rezultat necalificarea faptei ca infracțiune.

Așadar, subiectul infrațiunii reprezintă un element constitutiv subiectiv obligatoriu al componenței de infrațiune. Subiectul infrațiunii este persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de legea penală pentru această categorie de subiect, este pasibilă de răspundere penală [1, p. 176; 2, p. 207]. De altfel, parafrazându-l pe Enrico Ferri, statuăm că subiectul infrațiunii reprezintă „protagonistul justiției penale” [3], actorul principal, fără de care nu există nici infrațiune și prin urmare nici răspundere penală.

Per a contrario, doctrina română adoptă, în mod unanim, o altă viziune privitor la subiectul infrațiunii. Potrivit acesteia, subiectul se divizează în subiect activ și pasiv. Subiectul activ este persoana care comite o infrațiune conformă faptei-tip descrise în norma de incriminare. Subiectul pasiv este persoana fizică/juridică titulară a valorii sociale căreia i s-a adus atingere prin comiterea infrațiunii. Aceasta delimitare se datorează specificului Codului penal al României [4, p. 174, p. 185; 5, p. 272, p. 278].

Legislația penală a Republicii Moldova recunoaște drept subiect al infrațiunii persoana fizică și persoana juridică care a comis fapta prejudiciabilă. Din norma incriminatoare de la art. 241¹ din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM) se deduce că subiect al infrațiunii poate fi persoana fizică.

De asemenea, subliniem că potrivit art. 21 alin. (4) CP RM, persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal doar în cazul infrațiunilor pentru comiterea cărora este prevăzută sancțiune în partea specială din Codul penal. În cazul art. 241¹ CP RM, legislatorul a stabilit pedeapsă penală doar pentru persoana fizică și, prin urmare, persoana juridică nu poate evolua în această calitate.

Plecând de la general la particular, vom analiza nemijlocit persoana fizică în calitate de subiect al infrațiunii de practicare ilegală a activității financiare. Așadar, reținem că potrivit art. 23 din Codul civil al Republicii Moldova (în continuare – CC RM) persoană fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile.

Prin prisma prevederilor art. 21 și art. 22 CP RM, acesta trebuie să întrunească condițiile generale cu privire la responsabilitate și vârsta minimă a răspunderii penale, adică să îi fie recunoscută capacitatea juridică penală, privită ca condiție a existenței infrațiunii, precum și antrenării răspunderii penale.

În primul rând, reamintim că vârsta generală pentru tragerea persoanei la răspundere penală este de 16 ani (art. 21 CP RM). Însemnătatea determinării vârstei se datorează corelației dintre semnul dat și fundamentarea în gradul de

socializare a făptuitorului, socializarea care-i permite să conștientizeze caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, să prevadă urmările ei prejudiciabile și să fie pasibil de pedeapsă [6, p. 208-209].

Sub acest aspect, reținem că, potrivit literaturii de specialitate penală română, capacitatea juridico-penală reprezintă capacitatea psiho-fizică a persoanei de a săvârși o faptă prevăzută de legea penală, asumându-și consecințele acesteia, constând în restrângerea sau privarea de drepturi și libertăți ca urmare a sancțiunilor penale [4, p. 174]. Așadar, la o anumită limită de vârstă persoana atinge un anumit nivel de dezvoltare psihică și fizică, acumulează o anumită experiență de viață, posedă inteligență, rațiune, concepții stabile, are deci capacitate psiho-fizică completă, ceea ce determină în mod direct capacitatea persoanei de a aprecia corect valoarea și esența faptei prejudiciabile [7, p. 138].

În cazul faptei prejudiciabile prevăzute la art. 241¹ CP RM, subiectul infracțiunii este persoana fizică care a împlinit vârsta de 16 ani. Acesta are facultatea de a conștientiza caracterul prejudiciabil al faptei comise, precum și posibilitatea de a-și dirija conduita. De altfel, coroborând prevederile art. 21 CP RM reținem că infrațiunea cercetată nu face parte din categoria infracțiunilor care pot fi comise de persoane de la vârsta de 14.

Astfel, apare întrebarea firească cu privire la corectitudinea stabilirii și tragerii la răspundere penală a persoanei fizice la vârsta de 16 ani în cazul comiterii infracțiunii cercetate?

În acest sens, din considerentul că infrațiunea prevăzută la art. 241¹ CP RM face parte din subgrupul infracțiunilor comise în sfera activității de întreprinzător, considerăm valabil de reiterat opiniile doctrinarilor privind subiectul infracțiunii reglementate la art. 241 CP RM. Așadar, vârsta minimă de la care persoana poate răspunde pentru practicarea ilegală a activității financiare este de 16 ani [8, p. 113; 9, p. 191].

Totuși, sunt doctrinari care susțin că, având în vedere că persoana fizică dobândește capacitatea deplină de exercițiu la vârsta de 18 ani, subiectul la momentul comiterii infracțiunii trebuie să aibă vârsta de 18 ani. Altfel spus, persoana care nu a atins vârsta de 18 ani, care nu este emancipată și care practică activitatea de întreprinzător fără acordul părinților, adoptatorilor sau al curatorului, nu poate fi subiect al infracțiunilor prevăzute la art. 241 CP RM. Așadar, în această ipoteză, răspunderea se va aplica pentru alte infracțiuni decât pentru practicarea ilegală a activității de întreprinzător (de exemplu, pentru cauzarea daunelor materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere, pentru dobândirea ilicită a creditelor etc.) [10, p. 30-31].

În acest sens, reținem că, conform prevederilor civile, capacitatea deplină de exercițiu este obținută la vârsta de 18 ani, iar în cazuri speciale, poate fi dobândită înainte de împlinirea vârstei de 18 ani, prin căsătorie sau prin emancipare. Mai mult, subliniem că minorul care a atins vârsta de 16 ani poate fi recunoscut ca având capacitate de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui contract de muncă sau, cu încuviințarea părinților sau a reprezentantului legal, practică activitate de întreprinzător (art. 26 CC RM). Așadar, având în vedere că activitatea financiară este o specie a activității de întreprinzător, minorul poate practica activitatea financiară de la vârsta de 16 ani, doar dacă a obținut capacitate de exercițiu deplină, cu respectarea condițiilor legale.

Înainte de toate subliniem că infrațiunea prevăzută la art. 241¹ poate fi comisă în trei ipoteze: a) practicarea activității financiare fără înregistrare, în modul prevăzut de lege; b) practicarea activității financiare fără autorizare (licență), în modul prevăzut de lege; c) practicarea activității financiare fără înregistrare și fără autorizare (licență), în modul prevăzut de lege.

În ipoteza practicării activității financiare fără înregistrare și a practicării activității financiare fără înregistrare și fără autorizare (licență), făptuitorul desfășoară activitatea financiară care este pasibilă de înregistrare de stat, în lipsa înregistrării acesteia. În aceste ipoteze, subiectul infrațiunii trebuie să întrunească condițiile legale privind vârsta admisibilă de la care poate solicita înregistrarea activității financiare. De altfel, persoanei nu i se poate imputa practicarea activității fără înregistrare în cazul în care el nu întrunește condițiile legale de obținere a înregistrării de stat.

Cât privește practicarea activității financiare fără autorizare (licență), în modul prevăzut de lege, făptuitorul desfășoară activitatea financiară deja după ce a parcurs procedura de înregistrare de stat. Așadar, subiectul infrațiunii poate fi persoana care a atins vârsta de 18 ani sau care a atins vârsta de 16 ani, dar a obținut capacitate de exercițiu deplină practică activitatea de întreprinzător.

În concluzie, vârsta minimă a persoanei pasibile de răspundere în baza art. 241 CP RM este în unele cazuri de 16 ani, cu condiția că a obținut capacitate deplină de exercițiu, în caz contrar, este de 18 ani. Această depinde de posibilitatea de dobândire a capacității depline de exercițiu înainte de împlinirea vârstei de 18 ani.

In ultima ratio, reținem că antrenarea răspunderii penale depinde de stabilirea cu exactitate a vârstei persoanei în momentul comiterii actului criminal. În acest sens, și Curtea Supremă de Justiție a stabilit că instanța de judecată este obligată să constate exact vârsta minorului (ziua, luna, anul nașterii), deoarece, se consideră că persoana a atins vârsta respectivă nu în ziua nașterii, ci începând cu ziua următoare acesteia [11].

A doua condiție obligatorie care urmează a fi reținută pentru stabilirea persoanei fizice drept subiect al infrațiunii, în general, și al infrațiunii de practicare ilegală a activității financiare, în particular, reprezintă responsabilitatea. *A priori*, legislatorul a definit, în art. 22 CP RM, responsabilitatea ca fiind starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile. Așadar, din această definiție se oglindesc două semne indispensabile responsabilității, *i.e.* elementul intelectual și cel volitiv. Semnul intelectual reprezintă capacitatea persoanei de a conștientiza caracterul și gradul prejudiciabil al faptelor comise. Semnul volitiv este capacitatea persoanei de a acționa după propria voință și de a-și regla propriul comportament.

În literatura de specialitate se menționează că responsabilitatea este formată de factorul intelectual, care presupune capacitatea persoanei de a conștientiza faptele sale, de a prevedea semnificația acestora și eventualele urmări prejudiciabile, precum și factorul volitiv ce constă în dirijarea acțiunilor sale [12, p. 90-95]. Capacitatea persoanei de a înțelege faptele prejudiciabile pe care le comite și de a lua decizii conștiente în procesul săvârșirii acestora servește drept temei de a recunoaște subiectul infrațiunii ca fiind vinovat pentru faptele prejudiciabile comise, cu alte cuvinte, responsabilitatea constituie o premisă pentru stabilirea vinovăției subiectului un element primar din acest lanț general: responsabilitate, apoi vinovăție și răspunderea penală [13, p. 192-193].

După prezentarea esenței responsabilității, subliniem că legislatorul prezumă că persoana care a atins vârsta de 16 ani are facultatea de a conștientiza caracterul prejudiciabil al faptei comise, precum și posibilitatea de a-și dirija conduita. Această prezumție este relativă [14, p. 265].

De altfel, responsabilitatea este un element controversat din cauza că potențialii infractori pot fi ingenioși în invocarea iresponsabilității (art. 23 CP RM) sau responsabilității reduse (art. 24 CP RM), urmărind scopul evitării atragerii la răspundere penală sau aplicării unei sancțiuni mai blânde. Totuși, potrivit art. 143 alin. (1) pct. 3 din Codul de procedură penală, organul de urmărire penală sau instanța de judecată dispune efectuarea expertizei judiciare în cazurile în care apar îndoieli privind starea de responsabilitate a bănuțului, învinutului sau inculpatului. Așadar, practicienii trebuie să acorde o atenție sporită determinării responsabilității potențialului infractor în momentul comiterii faptei prejudiciabile.

Așadar, conchidem că responsabilitatea nu este doar o premisă necesară, dar o condiție obligatorie pentru recunoașterea persoanei fizice în calitate de

subiect al infrațiunii de practicare ilegală a activității financiare și, prin urmare, antrenarea răspunderii penale și a pedepsei pentru fapta comisă.

În urma analizei detaliate a condițiilor generale obligatorii privind subiectul infrațiunii, susținem poziția autorului S. Prodan, care concluzionează că responsabilitatea și vârsta minimă a persoanei care a comis infrațiunea, stabilite de lege ca semne ale subiectului infrațiunii, sunt strâns legate între ele, se condiționează și se completează reciproc în cadrul componentei de infrațiune [15, p. 50].

În altă ordine de idei, urmează de analizat și formele participației simple și complexe prezente în cazul infrațiunii prevăzute la art. 241¹ CP RM.

Din această perspectivă, considerăm concludentă următoarea speță: „*X a fost condamnat potrivit art. 42 alin. (5), art. 241¹ alin. (1) CP RM. În fapt, pe parcursul anului 2015, fiind instigat de către Y, în calitate de complice a participat la organizarea și punerea în funcție a unei scheme criminale pe întreg teritoriul Republicii Moldova, prin crearea entității de tip piramidă financiară cu denumirea „Fondul reciproc X”. Această entitate era specializată în colectarea de la persoane fizice și juridice a depunerilor sub formă de mijloace bănești, în schimbul unor pretinse dividende avantajoase. Totodată, „Fondul reciproc X” nu a fost înregistrată în Registrul de stat al întreprinderilor și nu deținea statut de persoană juridică. Așadar, în anul 2015, X a creat un site internet (www.mercury-ungheni.jimdo.com), pe care a plasat informația privitor la fondul „Mercury” cu indicarea datelor sale de contact, pentru a fi contactat de eventualii doritori de a investi mijloace financiare în fondul respectiv. Pe 21 mai 2015, în vederea atingerii scopului criminal și fiind instigat de cet. Y, X a arendat sala Consiliului raional Ungheni, achitând personal plata pentru arendă în sumă de 100 lei, în vederea organizării ședințelor în cadrul cărora urmau a fi identificate noi persoane de la care să fie colectate mijloace financiare în fondul „Mercury”, participând ulterior la ședințele respective. La fel, în vederea atingerii scopului criminal, X a convins două persoane să depună, prin intermediul său, mijloace financiare în sumă de 70 000 lei în fondul „Mercury”, pe parcursul lunilor februarie-iunie 2015.*”

În condițiile cauzei menționate *supra*, considerăm că calificarea faptelor comise de către X ca complicitate materială la practicarea ilegală a activității financiare este corectă. X l-a ajutat pe organizatorul piramidei financiare (autorul infrațiunii) la comiterea faptei, *i.e.* prin crearea site-ului web și plasarea informației despre schema piramidală „Mercury”. De asemenea, X a arendat o sală pentru desfășurarea seminarelor de atragere de noi membri, precum și a convins unele persoane să depună mijloace financiare. Așadar, cele comise de X pot fi încadrate în acțiunile prevăzute de art. 42 alin. (5) CP RM, *i.e.* prestarea

de informații și acordarea de mijloace. Acestea acțiuni criminale nu reprezintă conținutul legal al infrațiunii prevăzute la art. 241¹ CP RM.

În doctrina penală autohtonă există controverse în vederea determinării calității organizatorului infrațiunii cercetate și delimitarea acestuia de autorul contravenției prevăzute de art. 263¹ Codul contravențional al Republicii Moldova (în continuare – Ccontr.). Conform acestei norme contravenționale, persoana va fi trasă la răspundere pentru organizarea de structuri financiare, indiferent de denumirea lor, fără înregistrare și fără autorizare în modul prevăzut de legislație, prin care se propune unor persoane să depună ori să colecteze bani sau să se înscrie pe liste, făcându-le să spere câștiguri financiare rezultate din creșterea numărului de persoane recrutate sau înscrise, indiferent cum se realizează această colectare sau înscriere pe liste, în scopul de a obține pentru sine sau pentru un terț un folos material ilicit. Potrivit doctrinarului Vitalie Stati, indiferent de formele organizatorice ale practicării ilegale a activității financiare, acestea nicidecum nu trebuie să se materializeze în modalitatea faptică a contravenției [17 p.193]. De altfel, art. 241¹ CP RM este o normă generală față de art. 263¹ Ccontr., care este o normă specială.

Concluzii:

Finalmente, sintetizând cele etalate *supra*, reținem că subiect al infrațiunii prevăzute la art. 241¹ CP RM este persoana fizică, care are vârsta de 16 ani, cu condiția că a obținut capacitate deplină de exercițiu, în caz contrar, persoana care a împlinit 18 ani. Persoana fizică trebuie să fie responsabilă la momentul comiterii infrațiunii, *i.e.* să conștientizeze caracterul prejudiciabil al faptei comise și să aibă posibilitatea de a-și dirija conduita. Din coroborarea prevederilor art. 21 alin. (4) și art. 241¹ CP RM, se atestă că persoana juridică nu poate evolua în calitate de subiect al infrațiunii cercetate, din considerentul că legislatorul nu a stabilit, în mod expres, pedeapsă penală pentru persoana juridică.

Referințe:

1. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. et al. Drept penal. Partea generală, vol. I, ediția a-II-a, Chișinău: Cartier, 2005. 624 p.
2. GRAMA, M., BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V. Drept penal: Partea generală, vol. I. Chișinău: F. E.-P. Tipografia Centrală, 2012. 328 p.
3. FERRI, E. Principii de drept criminal, vol. I, Editura Soces, 1929.
4. PAȘCA, V. Drept penal. Partea generală. Ediția a III-a, actualizată cu modificările la zi ale Codului penal. București: Universul Juridic, 2014. 620 p.
5. STRETEANU, F., NIȚU, D. Drept penal. Partea general, vol. I. Curs universitar. București: Universul Juridic, 2014. 450 p.

6. SELEVESTRU, I. Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine/ Teză de doctor în drept Chișinău, CEP USM, 2015. 311 p.
7. MACARI, I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea Generală. Academia de Drept din Moldova, CE USM, Chișinău: 2002, 398 p.
8. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
9. STATI, V. Infrațiuni economice: Note de curs. Ediția a III-a, revizuită și actualizată până la data de 1 mai 2019. Chișinău: ÎS „Tipografia Centrală”, 2019. 600 p.
10. БРОННИКОВ, С. А., ЛОГВИНОВ, Ю. В., ЭМИНОВ, Е. В. Квалификация экономических преступлений по уголовному законодательству. Москва: Норма, 2006, p. 30-31.
11. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii nr. 39 din 22.11.2004 [Accesat 13.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_exp.php?id=360
12. BOTNARU, S. Subdezvoltarea psihică-cauză care exclude sau diminuează responsabilitatea persoanei fizice. În Revista Științifică „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria Științe sociale, 2013, nr. 8 (68), p. 90-95.
13. SPALATU, V. Analiza juridico-penală și criminologică a infrațiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător/ Teză de doctor în drept. Chișinău, 2011. 194 p.
14. RENIȚĂ, Gh. Răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate/ Teză de doctor în drept Chișinău, 2020. 346 p.
15. PRODAN, S. Subiectul infrațiunilor prevăzute la art. 238 și 239 CP RM. În Revista Națională de Drept, 2007, nr. 3, p. 50-57.
16. Sentința Judecătoreiei Ungheni din 17.05.2016. Dosarul nr. 1-111/2016. [Accesat 13.03.2021] Disponibil: <https://jun.instante.justice.md/>
17. STATI, V. Infrațiuni economice: Note de curs. Ediția a II-a, revizuită și actualizată până la data de 1 iulie 2016. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p.

CIRCUMSTANȚA AGRAVANTĂ PREVĂZUTĂ LA ART. 241¹ ALIN. (2) DIN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Chihai Cristina,
doctorand, Școala doctorală Științe juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

The Legislature has defined the worsening of criminal liability for illegal practice of financial activity, which caused significant material damage, in para (2) art. 241¹ of the Moldovan Criminal Code. In contradictory fashion, one should note that the mechanism of committing the crime related to illegal practice of financial activity does not imply the occurrence of injurious effects. Likewise, one should emphasise that the danger and injurious level of crime subject to review does not arise from the injurious effects stated in the incriminating body-text. Such danger arises from the violation of the imperative legal provisions concerning registration and/or obtaining authorisation. Otherwise, the fact of causing significant material damage shall not be absorbed by the illegal practice of financial activity.

Keywords: financial means, deposit, material damage, significant material damage.

Înainte de a trece nemijlocit la analiza circumstanței agravante prevăzute la art. 241¹ alin. (2) din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM), menționăm că circumstanța agravantă reprezintă împrejurare, stare, situație, calitate de ordin obiectiv și/sau subiectiv, specificată expres în lege, reținută anterior, concomitent sau subsecvent comiterii infrațiunii. Aceasta reflectă, în mod univoc, gradul prejudiciabil sporit al infrațiunii și al pericolozității infractorului, și influențează asupra estimării legislative față de fapta comisă, asupra realizării formelor răspunderii penale, inclusiv la stabilirea categoriei și cuantumului pedepsei penale [1, p. 20; 2, p. 107; 3, p. 544].

Așadar, pe lângă varianta de bază a infrațiunii prevăzute la art. 241¹ alin. (1) CP RM, legislatorul promovează, la alin (2) al aceluiași articol, agravarea răspunderii penale în cazul comiterii aceași fapte ilicite cauzatoare de daune în proporții deosebit mari.

În conformitate cu art. 126 alin. (1¹) CP RM, se consideră proporții deosebit de mari valoarea bunurilor sustrase, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală,

valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește 40 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei. Alin. (1) al aceluiași articol prevede că proporțiile mari depășesc 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei.

Sub acest aspect, subliniem că această formulă de calculare a daunelor a fost introdusă prin Legea nr. 207 din 29 iulie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (a intrat în vigoare 7 noiembrie 2016). De altfel, anterior intrării în vigoare a acestei legi, proporțiile mari trebuiau să depășească 2.500 de unități convenționale și, respectiv, proporțiile deosebit mari trebuiau să depășească 5.000 de unități convenționale. Astfel, legislatorul a renunțat la concepția de a stabili în legea penală proporțiile mari și deosebit de mari conform criteriului unităților convenționale și a prevăzut drept bază de calcul salariul mediu lunar pe economie prognozat, stabilit prin hotărâre de Guvern [4]. Totuși, noua concepție legislativă – de a stabili proporțiile mari și deosebit de mari conform salariului mediu lunar pe economie prognozat – ține pasul cu realitățile dinamice ale economiei naționale [5, p. 300].

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a examinat constituționalitatea acestei concepții legislative. Astfel, Curtea a stabilit că „Guvernul aprobă anual și publică în Monitorul Oficial cuantumul salariului mediu lunar pe economie, prognozat pentru fiecare an, care de fapt reprezintă o valoare constantă și o bază de calcul pentru mai multe reglementări. Prin urmare, potrivit art. 126 alin. (1¹) CP RM, momentul în raport cu care se stabilește cuantumul proporțiilor mari și deosebit de mari are o reglementare *expressis verbis* și nu creează incertitudini. Prin urmare, principiul aplicării legii penale mai favorabile (*lex mitior*) nu este incident rațiunii dispozițiilor Legii nr. 207 din 29 iulie 2016, care au instituit cert modalitatea de calcul a proporțiilor în legea penală, și anume prin determinarea mărimii proporțiilor mari și deosebit de mari în funcție de mărimea salariului mediu lunar pe economie prognozat, stabilit anual prin hotărâre de Guvern.”[4]. În opinia sa separată, judecătorul Curții Constituționale Ig. Dolea a susținut că „sintagma introdusă în art.126 din Codul penal prin Legea nr. 207 din 29 iulie 2016 impune raportarea calificării infrațiunii „la momentul săvârșirii faptei”. Aceasta normă ridică cel puțin două probleme legate de respectarea principiului clarității legii penale. Dintr-un punct de vedere, construcția gramaticală poate crea impresia că organul de urmărire penală, sau instanța, efectuând încadrarea juridică a faptei, urmează să se ghideze de momentul comiterii infrațiunii, indiferent dacă ul-

terior a fost sau nu modificat salariul mediu lunar pe economie prognozat. În perspectiva în care salariul mediu pe economie va crește, o asemenea interpretare va duce, implicit, la afectarea art. 10 din Codul penal și, în mod firesc, a principiului retroactivității legii penale mai favorabile.” [4].

Ulterior, Curtea Constituțională și-a reconfirmat decizia pronunțată anterior, stabilind că „Curtea a subliniat că efectul retroactiv al legii penale ține de aplicabilitatea noii legi penale mai favorabile în raport cu legea anterioară. O eventuală problemă de aplicare a legii mai favorabile de către instanțele de drept comun nu ține de competența Curții Constituționale în cazurile din categoria din care face parte prezenta cauză” [6].

După ce am detaliat quantumul proporțiilor mari și deosebit de mari, vom cerceta circumstanța agravantă prevăzută la art. 241¹ alin. (2) CP RM.

Așadar, reținem că conceptul privitor la răspunderea penală pentru comiterea infrațiunii în discuție a suportat modificări esențiale, inclusiv modificări referitoare la cauzarea daunelor în proporții mari și deosebit de mari. Aceasta remanieri au fost introduse prin Legea nr. 225 din 15 decembrie 2017. Astfel, la momentul actual, art. 241¹ CP RM stabilește răspunderea penală pentru practicarea activității financiare fără înregistrare și/sau fără autorizare (licențiere), în modul prevăzut de legislație, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari (alin. (1)) și pentru aceeași acțiune care a cauzat daune în proporții deosebit de mari (alin. (2)). De altfel, până la operarea modificărilor, art. 241¹ CP RM stabilea răspunderea penală pentru practicarea activității financiare fără înregistrare și fără autorizare în modul prevăzut de legislație (alin. (1)) și pentru aceeași acțiune care a cauzat daune în proporții mari (alin. (2)).

Din această perspectivă, vom analiza, în plan comparativ, circumstanța agravantă prevăzută la art. 241¹ CP până la amendamentele introduse prin Legea nr. 225 din 15 decembrie 2017 și după aceste amendamente. Așadar, observăm că până la modificările menționate anterior, infrațiunea în varianta-tip prevăzută la art. 241¹ alin. (1) CP RM nu prevedea cauzarea daunelor în proporții mari. Aceasta urmare prejudiciabilă era prevăzută la alin. (2) al aceluiași articol ca circumstanța agravantă.

Sub acest aspect, în doctrină s-a susținut că art. 241¹ alin. (2) CP RM (în redacția până la modificările din 2017) trebuie catalogat ca eroare tehnico-legislativă, din considerentul că, mecanismul de comitere a practicării ilegale a activității financiare nu presupune producerea urmărilor prejudiciabile [7, p. 194].

Așadar, mijloacele financiare investite de către deponenți în cadrul schemelelor piramidale și sustrase de către conducătorii/organizatorii activității financiare ilegale, nu apar în calitate de element obligatoriu în cadrul laturii obiective a

infrațiunii. În ipoteza sustragerii mijloacelor financiare de la deponenți, aceasta nu este absorbită de practicarea ilegală a activității financiare.

Astfel, în cazul cauzării daunelor în proporții mari în urma practicării ilegale a activității financiare, fapta se va califica în baza art. 190 alin. (5) și art. 241¹ alin. (1) CP RM. De altfel, dacă daunele cauzate nu ating aceste proporții, atunci infrațiunea prevăzută la art. 241¹ alin. (1) CP RM va forma concurs, după caz, cu una dintre faptele prevăzute la: 1) art. 105 Cod contravențional al Republicii Moldova (în continuare – Ccontr.); 2) art. 190 alin. (1) CP RM; 3) art. 190 alin. (1) lit. c) CP RM; 4) art. 190 alin. (4) CP RM [8, p. 98].

De asemenea, considerăm că pericolul și gradul prejudiciabil al acestui act criminal nu reiese din urmările prejudiciabile indicate în textul incriminatoriu, dar din încălcările flagrante a prevederilor legale imperative privind înregistrarea și/sau obținerea autorizației (licenței). De asemenea, pericolul acestei fapte se oglindește în dezvoltarea prodigioasă și accelerată a practicilor financiare ilegale, precum schemele Ponzi, piramidele financiare, rețele MLM, etc.

De altfel, prin juxtapunerea normelor de referință, a actelor preparatorii și a contextului în care a fost adoptată norma interpretată, considerăm că legislatorul a urmărit incriminarea faptei de practicare ilegală a activității financiare, ci nu a atenției asupra patrimoniului deponenților. Astfel, aplicând interpretarea teleologică, observăm că agravarea răspunderii penale pentru cauzarea prejudiciilor este incorectă.

În baza celor menționate *supra*, concluzionăm că agravarea răspunderii penale în ipoteza cauzării urmărilor este o eroare a legislatorului.

Deși, în doctrina s-a recomandat abrogarea art. 241¹ alin. (2) CP RM, totuși, legislatorul a avut o abordare contradictorie. Astfel, prin modificările introduse de Legea nr. 225 din 15 decembrie 2017, legislatorul a schimbat esențial conceptul infrațiunii de practicare ilegală a activității financiare. Potrivit acestor modificări, infrațiunea presupune cauzarea daunelor în proporții mari în varianta-tip și, respectiv, în proporții deosebit de mari în varianta agravantă.

Sub acest aspect, reținem că art. 241¹ CP RM prevede răspunderea penală pentru fapta de practicare ilegală a activității financiare. Aceasta se poate manifesta prin diferite modalități faptice, *e.g.* piramide financiare, scheme Ponzi, vânzarea prin rețelele MLM (multilevel marketing) sau altele asemenea modalități. De altfel, subliniem că unele modalități faptice nu presupun sustragerea mijloacelor financiare pentru sine. Așadar, condiționarea cauzării prejudiciului în proporții mari sau deosebit de mari, așa cum este prevăzut la art. 241¹ CP RM, ar determina eludarea răspunderii penale a fondatorilor/organizatorilor unor scheme financiare care nu implică sustragerea banilor.

În lumina celor menționate *supra*, considerăm că legislatorul în mod nejustificat a restrâns aria de aplicare a art. 241¹ CP RM față de modalitățile faptice care nu presupune cauzarea prejudiciilor în proporții mari sau deosebit de mari.

Prin urmare, concluzionăm că textul „dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari” din art. 241¹ alin. (1) CP RM și textul „pentru aceeași acțiune care a cauzat daune în proporții deosebit de mari” de la art. 241¹ alin. (2) CP RM trebuie catalogat ca eroare tehnico-legislativă.

Această concluzie operează și pe baza argumentului *a fortiori*. Potrivit acestui argument, de vreme ce am recomandat abrogarea art. 241¹ alin. (1) CP RM (în redacția până la modificările din 2017), cu atât mai mult recomandăm abrogarea textului „dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari” din art. 241¹ alin. (1) CP RM și art. 241¹ alin. (2) CP RM (în redacția actuală).

Pe cale de consecință, până la operarea acestei modificări, pentru corectitudinea stabilirii și antrenării răspunderii penale, potrivit principiilor legalității și *non bis in idem*, în ipoteza practicării activității financiare fără înregistrare și/sau fără autorizație (licență) soldată cu cauzarea urmărilor prejudiciabile, fapta va forma concurs potrivit art. 190 alin (4)/alin. (5) CP RM și art. 263 alin. (1) sau (4) Ccontr. sau art. 263¹ Ccontr., în dependență de modalitatea faptică de comitere și cuantumul urmărilor prejudiciabile cauzate [9, p. 190-191].

Cu toate acestea, în practica judiciară, atestăm următoarea speță în care fapta criminală a fost calificată potrivit art. 241¹ alin. (2) CP RM: „*în fapt X în perioada lunilor august 2016- aprilie 2017, având scopul introducerii și scoaterii de pe teritoriul Republicii Moldova a sumelor bănești în proporții deosebit de mari, a organizat transferul mijloacelor bănești din Cipru, Turcia, Belgia, Germania, Federația Rusă, Bosnia și Herțegovina, prin intermediul sistemelor informaționale de transfer bancar „Western Union” și „Money Gram” în Republica Moldova. De asemenea, persoanele interpuse, care au acționat la indicația și în interesele acestuia, au ridicat de la filialele băncilor, bani în cuantum de 138668 dolari SUA, care conform cursului BNM constituie 2774746,68 lei și în mărime de 15635 euro, care conform cursului BNM reprezintă suma de 337246,95 lei. Astfel, prin folosirea unor scheme frauduloase în vederea camuflării activității sale, X scotea periodic mijloacele bănești peste hotarele Republicii Moldova, prin punctele de trecere a frontierei „Cahul - Oancea” și „Giurgiulești - Galați”. X trecea peste frontieră bani până la suma de 10000 euro, încercând să redea în acest mod un caracter legal acțiunilor sale. Totuși, transferurile se efectuau în lipsa autorizației Băncii Naționale a Moldovei. Astfel X a transferat sumele bănești în cuantum total de 3111993,63 lei, ceea ce constituie daune în proporții deosebit de mari.”[10].*

În continuare vom analiza cazul dedus judecării în lumina prevederilor art. 241¹ CP RM până la modificările introduse de Legea nr. 207 din 29 iulie 2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (în vigoare 7 noiembrie 2016), având în vedere că X a comis fapta până la modificările date. Așadar, ne exprimăm dezacordul și critica unei asemenea calificări a faptelor ilicite. În circumstanțele de fapt, considerăm că X practica activitate financiară, manifestată prin folosirea unor scheme frauduloase în vederea camuflării transferului mijloacelor bănești în cuantum de 3111993,63 lei. Având intenție directă determinată, X a organizat și a desfășurat activitatea financiară în lipsa înregistrării de stat a acesteia și obținerea autorizației Băncii Naționale a Moldovei.

În acest context, reținem că, potrivit art. 4 alin. (4) din Legea nr. 62 din 21 martie 2008 privind reglementarea valutară, autorizarea operațiunii valutare este permiterea de către Banca Națională a Moldovei a efectuării operațiunii valutare prin eliberarea autorizației corespunzătoare. Concomitent art. 29 alin. (1) pct. (3) al aceleași legi stabilește că persoanele fizice rezidente și ne-rezidente au dreptul la ieșirea din Republica Moldova, de a scoate numerar în monedă națională, precum și numerar și cecuri de călătorie în valută străină în sumă totală de peste 10000 de euro (sau echivalentul lor), însă care nu depășește 50000 de euro (sau echivalentul lor) de persoană/călătorie, cu condiția prezentării organelor vamale a documentelor confirmative pentru suma ce depășește 10000 de euro (sau echivalentul lor), și anume a: a) actelor vamale ce confirmă introducerea mijloacelor bănești în Republica Moldova; și/sau b) permisiunilor pentru scoaterea mijloacelor bănești din Republica Moldova, eliberate de băncile licențiați, și/sau a autorizațiilor pentru scoaterea mijloacelor bănești din Republica Moldova, eliberate de Banca Națională a Moldovei.

În lumina speței analizate, reținem că infrafracțiunea de practicare ilegală a activității financiare comisă de către X a fost soldată cu cauzarea daunelor în mărime de 3111993,63 lei, ceea ce prin prisma art. 126 alin. (1¹) CP RM constituie proporții deosebit de mari. Astfel, concluzionăm că urmările prejudiciabile cauzate de X nu sunt absorbite de practicarea ilegală a activității financiare. Acestea depășesc cadrul normativ al infrafracțiunii prevăzute la art. 241¹ CP RM și se află în legătură causală cu fapta stabilită la art. 190 alin. (5) CP RM, ceea ce reprezintă escrocherie, adică dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin înșelăciune sau abuz de încredere, săvârșită în proporții deosebit de mari. În acest caz, prevederile art. 241¹ CP RM au fost eronat și denaturat aplicate de către instanța de judecată. Concomitent, regula privind

calificarea conform principiilor legalității, caracterului personal și individualizării răspunderii penale a fost omisă. În consecință, X urma să fie atras la răspundere penală pentru concurs de infrațiuni potrivit art. 241¹ alin. (1) și art. 190 alin. (5) CP RM.

Concluzii:

Prin urmare, concluzionăm că textul „dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari” din art. 241¹ alin. (1) CP RM și textul „pentru aceeași acțiune care a cauzat daune în proporții deosebit de mari” de la art. 241¹ alin. (2) CP RM trebuie catalogat ca eroare tehnico-legislativă.

Pe cale de consecință, până la operarea acestor modificări, recomandăm calificarea practicării activității financiare fără înregistrare și/sau fără autorizație (licență) soldată cu cauzarea urmărilor prejudiciabile potrivit art. 190 alin (4)/alin. (5) CP RM și art. 263 alin. (1) sau (4) Ccontr. sau art. 263¹ Ccontr, în dependență de modalitatea faptică de comitere și cuantumul urmărilor prejudiciabile cauzate.

Referințe:

1. POPESCU, D. Circumstanțele atenuante și agravante în dreptul penal al Republicii Moldova, Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2015. 29 p.
2. SPALATU, V. Analiza juridico-penală și criminologică a infrațiunii de practicare ilegală a activității de întreprinzător/ Teză de doctor în drept. Chișinău, 2011, 194 p.
3. PAȘCA, V. Drept penal. Partea generală. Ediția a III-a, actualizată cu modificările la zi ale Codului penal. București: Universul Juridic, 2014. 620 p.
4. Decizia Curții Constituționale nr. 2 din 19 ianuarie 2017 de inadmisibilitate a sesizării nr. 159g/2016 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 alin. (1) și alin. (1¹) din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 119-126.
5. RENIȚĂ, Gh. Răspunderea penală pentru manipularea unui eveniment și pariurile aranjate/ Teză de doctor în drept Chișinău, 2020. 346 p.
6. Decizia Curții Constituționale nr. 38 din 8 mai 2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 45g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 126 din Codul penal (stabilirea proporțiilor mari și deosebit de mari). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 235-244.

7. STATI, V. *Infrațiuni economice: Note de curs*. Ediția a II-a, revizuită și actualizată până la data de 1 iulie 2016. Chișinău: CEP USM, 2016. 622 p.
8. BRÎNZA, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială*, vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
9. STATI, V. *Infrațiuni economice: Note de curs*. Ediția a III-a, revizuită și actualizată până la data de 1 mai 2019. Chișinău: ÎS „Tipografia Centrală”, 2019. 600 p.
10. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Râșcani din 14.06.2017, Dosarul nr. 1-1160/2017 [Accesat pe 22.03.2021] Disponibil: <https://jc.instante.justice.md/>

TORTURA, TRATAMENTUL INUMAN SAU DEGRADANT – EVOLUȚIA NORMATIVĂ A REGLEMENTĂRILOR CU PRIVIRE LA SUBIECTUL INFRAȚIUNII

Covalciuc Ion,

procuror-șef al Procuraturii mun. Bălți

lector universitar, doctor, Universitatea Alecu Russo din Bălți

The subject of crimes of torture, inhuman or degrading treatment, rightly represents the basic element, which delimits the composition of the crime with the same name from the rest of the similar criminal acts. Any change in the normative framework in this regard is an important one not only for the recipients of the criminal law but also for the state agents in whose attributions the law enforcement falls. We decided to make a retrospective analysis of normative developments on this subject, for these reasons, highlighting the positive aspects, but also the inaccuracies found.

Keywords: crime, subject, torture, inhuman or degrading treatment, public person, person in charge.

Conform prevederilor actuale ale art. 166/1 alin. (1) CP RM¹, subiectul infrațiunii este unul calificat, acesta fiind definit de legiuitor ca: persoana publică; persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice; orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane.

În mod evident calitatea subiectului special al infrațiunii de tortură, tratament inuman sau degradant este unul abordat cu maximă atenție de către legiuitor, un argument în acest sens fiind inclusiv dedicarea elementului a celei mai importante părți din componența de bază a infrațiunii.

Importanța subiectului infrațiunii fiind menționată și în doctrină, conform autorului O. Logunova, subiectul special trebuie să fie unul dintre esențialele semne ale torturii, în baza căruia poate fi delimitată tortura de ale tipuri de violență, motiv din care se propune reconceptualizarea torturii, prin incriminarea ei distinctă și reținerea unui subiect special – persoană cu funcție de răspundere sau o altă persoană care acționează cu titlu oficial ori persoană care acționează cu acordul expres sau tacit al acestora [13, p. 139].

Totodată, deoarece incriminarea faptelor de tortură, tratament inuman sau degradant, se datorează inclusiv CEDO², considerăm ineficient orice demers în

¹ Cod penal al Republicii Moldova.

² Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, din 04.11.1950.

vederea elucidării subiectului special al acestei infrafracțiuni fără a recurge la practica CtEDO³, în domeniu.

Apariția și dinamica abordării legislative a torturii fiind una destul de interesantă, or la momentul adoptării legii penale a Republicii Moldova în redacția anului 2002, legiuitorul a omis incriminarea expresă a torturii (o formă rudimentară de răspundere penală pentru relele tratamente o atribuim art.154 CP RM (abrogat prin Legea nr.292 din 21.12.2007), cu denumirea „Maltratarea intenționată sau alte acte de violență”), chiar dacă în Codul penal în redacția din 1961, tortura constituia preceptul incriminator al art.101/1 CP RM. Abia după mai bine de doi ani de la intrarea în vigoare a Codului penal în redacția din 2002, prin Legea pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.139 din 30.06.2005, tortura a fost incriminată cu titlu de nomen iuris la art.3091 CP RM. Prin aceasta, Republica Moldova și-a onorat obligația pozitivă de a încorpora în dreptul intern reglementări internaționale [11, p. 184].

Conform prevederilor art. 3 CEDO, nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Norma respectivă nefiind o inovare a legiuitorului European a fost preluată din alte acte internaționale în domeniul drepturilor omului, cum ar fi art. 7 Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, în conformitate cu care: “Nimeni nu va fi supus torturii și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante. În special, este interzis ca o persoană să fie supusă, fără consimțământul său, unei experiențe medicale sau științifice.”

Doar că cel puțin în plan regional valența pe care a căpătat-o dreptul respectiv, inclusiv datorită jurisprudenței CtEDO, este una net superioară celor promovate de actele menționate.

Un prim aspect care iese în evidență din cele menționate este, calitatea specială a autorilor faptelor de tortură, tratament inuman or degradant, calitate care după cum vom observa infra este de natură să justifice incriminarea și respectiv sancționarea mult mai drastică a acestor fapte, în raport cu cele comise de către subiecții fără calitățile respective.

Art. 3 din CEDO, stabilește un drept general și absolut destinat să protejeze integritatea fizică (și uneori morală) a ființei umane. Prezența acestui text în CEDO, imediat după protecția vieții, nu are nimic surprinzător și îi regăsim echivalente în marea majoritate a instrumentelor de protecție a drepturilor omului.

Subscriem celor menționate în literatura de specialitate, precum că interzicerea torturii face parte din „nucleul dur al drepturilor omului”, în măsura în care

³ Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

ea nu conține nicio excepție și nu poate fi supusă niciunei derogări. „Articolul 3 nu prevede restricții, prin aceasta el diferă de majoritatea clauzelor normative din CEDO și din Protocoalele nr. 1 și 4, și, conform articolului 15 § 2, el nu suportă nicio derogare, inclusiv în caz de pericol public ce amenință viața națiunii”. Interzicând tortura și pedepsele sau tratamentele degradante ori inumane, art. 3 protejează una din „valorile fundamentale ale societăților democratice care formează Consiliul Europei” și face incontestabil parte din „patrimoniul comun” despre care se vorbește în Preambul [5, p. 724].

În absența unei clarități a noțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant în art. 3 CEDO, definirea s-a conturat pe baza jurisprudenței CtEDO. Nu există o separare clară între aceste comportamente, distincția bazându-se pe o diferență de intensitate și nu de natură.

Clasificarea încălcărilor: „pragul de gravitate” Reunind în unul și același articol tortura și pedepsele sau tratamentele degradante ori inumane, autorii CEDO au obligat organele de la Strasbourg să instaureze „o ierarhie morbidă” între prima și cele de-a doua. În acest scop, fosta Comisie elaborase așa-numita teorie a „pragului de gravitate”, adică a punctului începând cu care un act aplicat unei persoane nu mai este considerat o simplă „brutalitate”, ci devine suficient de grav pentru a putea fi calificat drept tratament inuman sau tortură. Nivelul la care se situează acest prag de gravitate, este prin definiție imposibil de determinat formal, deoarece el depinde întotdeauna de contextul faptelor, îndeosebi de durata tratamentului, de consecințele fizice sau mintale, de sexul, vârsta, starea de sănătate a victimei [5, p. 724].

Cele menționate raportate la jurisprudența CtEDO, denotă că de fapt ceea ce deosebește tortura, tratamentele inumane sau degradante de restul infrațiunilor contra persoanei, este anume calitatea subiectului activ. În acest sens Faptele constitutive de tortură sau de tratamente inumane ori degradante trebuie să fie, în principiu, imputabile unei autorități publice. Acest lucru a fost reținut de Comisia Europeană a Drepturilor Omului. „Actele interzise de art. 3 al Convenției nu angajează responsabilitatea statelor contractante decât în cazul în care sunt comise de persoane în exercițiul unei funcții publice; în plus, se prezumă că, în toate statele semnatare ale Convenției, acestea sunt acte care contravin dreptului intern. Încălcările art. 3 sunt acte de guvernare, prin esență, imorale și anormale” (Corn EDO, 24 janv. 1968, req. n° 3321-3324, aff. *Grecque: Rec. CEDH* voi. I, p. 13). În așa mod, tortura „privată” nu poate intra în domeniul de aplicare al Convenției decât atunci, când autoritățile publice au avut cunoștință de acest fapt și au păstrat față de el o atitudine pasivă. De altfel, în materie de expulzare, nu poate fi invocat un risc „privat” în țara de destinație:

„Art. 3 nu poate fi interpretat ca putând fi aplicat și la cazurile în care riscul unor asemenea tratamente emană exclusiv din partea unor particulari sau grupuri de particulari decât cu prețul unei lărgiri considerabile a câmpului de aplicare al Convenției” (CEDH, 22 avr. 1997, req. n° 24573, aff. *H.L.R. c/ France*). Cu toate acestea, intră în obligațiile statului luarea unor măsuri capabile să evite orice încălcare a art. 3 (CEDH, 28 marș 2000, req. n° 22535/93, aff. *Mahmut Kaya c/ Turquie*) [5, p. 724].

Evoluția jurisprudenței CtEDO, în contextul caracterului absolut al dreptului garantat prin art. 3 a dus la extinderea aplicabilității și la pericolul care emană de la persoane sau grupuri de persoane care nu au o funcție publică, dincolo de originea statală „efectul orizontal” al aplicării Convenției, în hotărârea *Ahmed c. Austria* [15].

Astfel, recapitulând putem concluziona că incriminarea faptelor de tortură, tratament inuman sau degradant este orientată spre a proteja particularii de acțiunile ilegale corespunzătoare din partea autorităților. În acest sens după noi prezentând interes evoluția cadrului normativ autohton din perspectiva definirii subiectului acestei infrațiuni, iar dat fiind spațiu limitat de care dispunem, ne vom axa pe analiza doar a componentei de bază a infrațiunii.

Pentru prima dată legiuitorul autohton a reglementat tortura prin includerea în legislația penală a art. 101/1 CP RM (red. 1961), care incrimina acțiunile prin care se provoacă, în mod intenționat, unei persoane o durere sau suferințe puternice, fizice ori psihice, mai ales cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a intimida sau de a face presiuni asupra ei ori de a intimida sau a face presiuni asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când asemenea durere sau astfel de suferințe sânt provocate de către un **agent al autorității publice sau de orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane**, cu excepția durerii ori suferințelor, rezultând exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele [12].

Deși, trebuie să recunoaștem aplicarea destul de modestă a normei respective, totuși formula utilizată de către legiuitor pare ceva mai reușită, sub anumite aspecte, decât cea actuală, aspecte asupra cărora vom reveni în continuare. Unul dintre motivele neutilizării normei respective, fiind determinat de concurența cu prevederile art. 185 alin. (2) CP RM (red.1961), - excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, însoțite fie de acte de violență, fie de

folosirea armei, fie de acțiuni de **tortură** și care jignesc demnitatea personală a părții vătămate[12].

Abordarea jurisprudențială fiind determinată pe de o parte de paralelismul incriminării faptelor de norme precitate, iar pe de altă parte de claritatea și într-un fel acceptarea mai ușoară de către organele judiciare noțiunii de persoană cu funcție de răspundere ca formulă de definire a subiectului special al infrațiunii.

Călătoria normei penale care incriminează tortura, inclusiv căutările legislative în vederea identificării subiectului special al acestei infrațiuni continuând și în actuala legislație penală (după golul legislativ la care ne-am referit supra). Inițial sub forma unor reglementări paralele dintre excesul de putere care în forma agravantă încrimina tortura și alte acțiuni care înjosec demnitatea părții vătămate cu tortura propriu-zisă incriminată în art. 309/1 CP RM, în conformitate cu care subiectul special era definit ca persoana cu funcție de răspundere sau de oricare altă persoană care acționează cu titlu oficial, ori la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane, adică legiuitorul fiind probabil convins de către activitatea jurisprudențială, a renunțat la noțiunea utilizată în norma specială din vechiul cod penal, acceptând terminologia unică pentru definirea subiectului special ca fiind persoana cu funcție de răspundere, la care a adăugat persoana care acționează cu titlu oficial. Noțiunea asupra nu pretindem că ar fi cea mai reușită, doar că prin comparație cu noțiunea actuală a subiectului special al infrațiunii, vom încerca să identificăm punctele forte și slabe, dar și impactul asupra destinatarilor legii penale, mai ales din perspectiva criteriilor de calitate și respectiv, previzibilitate și calitate a legii.

După cum am menționat supra, la moment subiectul infrațiunii de tortură, tratament inuman sau degradant este definit ca fiind persoana publică, de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane. În acest sens conform opiniilor expuse în literatura de specialitate, sub care subscriem subiectul infrațiunii trebuie să aibă una dintre următoarele calități speciale: 1) persoană publică; 2) persoană care de facto exercită atribuțiile unei autorități publice; 3) oricare altă persoană care acționează cu titlu oficial; 4) oricare persoană care acționează cu consimțământul expres sau tacit al unei persoane care acționează cu titlu oficial [4, p. 525]. Adică suntem în prezența a patru categorii de subiecți speciali, dintre care trebuie să recunoaștem că legiuitorul a definit doar unul, și anume noțiunea de persoană publică, restul categoriilor fiind lăsate la latitudinea in-

interpretărilor jurisprudențiale. Aspect, care după noi nu aduce o plus valoare calității legii și implicit solicită o remediere legislativă.

Din economia art. 123 alin. (2) CP RM, rezultă că, prin persoană publică se înțelege: funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public.

Interpretarea noțiunii de persoană publică dată de către Plenul CSJ RM⁴, denotă că Curtea a îngustat cumva categoriile pe persoane care ar putea cădea sub această noțiune, în acord cu cadrul penal și extrapenal existent. În acest sens Curtea a stabilit că, personalul administrativ-tehnic care activează în cadrul autorităților (personalul tehnic; personalul care desfășoară activități auxiliare) nu se consideră persoane publice în sensul dispoziției de la alin.(2) art.123 CP. La fel, întrucât angajatul întreprinderii de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public, ca specie a persoanei publice, constituie o identitate cu noțiunea “salariat dintr-o întreprindere, instituție sau organizație” utilizată în art.256 CP, cele două incriminări urmează să fie delimitate. Astfel, dacă salariatul din cadrul entităților enumerate va avea și calitatea de persoană publică, persoană publică străină, persoană cu funcție de demnitate publică ori funcționar internațional, la încadrare se va reține art.324 CP. Dimpotrivă, salariatul (angajatul) întreprinderii de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public care, în legătură cu fapta săvârșită, *exercită numai funcții pur profesionale sau activități tehnice ori auxiliare*, cele comise se vor încadra în baza art.256 CP. Aceasta deoarece, persoanele care execută atribuții pur profesionale (de exemplu, medicii, cadrele didactice, casierii etc.) nu sunt persoane publice, întrucât îndeplinirea acestor atribuții nu sunt producătoare de efecte juridice (adică, nu poate da naștere, modifica sau stinge raporturi juridice). Executând obligațiunile de natură profesională, astfel de persoane nu au cum să apară în postura de persoană publică [16]. Abordare care este după noi una destul de argumentată or, în caz contrar cercul persoanelor pasibile răspunderii penale pentru comiterea infrațiunilor de corupție părea a fi nejustificat lărgit. La fel, considerăm explicațiile respective valabile, inclusiv pentru noțiunea de persoană publică utilizată în art. 166/1 CP RM, acestea având originea în aceiași normă.

⁴ Plenul Curții Supreme de Justiție.

Concomitent nu putem să nu observăm că dacă în cazul, infrațiunilor de corupție interpretarea noțiunii de persoană publică a avut loc în sens restrictiv, atunci în cazul infrațiunilor de rele tratamente abordarea cel puțin doctrinară, dar și jurisprudențială, cu privire la unii subiecți s-a efectuat în direcție opusă. Spre exemplu, dacă, referitor la cazurile de corupție, conform Curții în sensul art.123 alin.(2) CP, sunt “persoane autorizate sau învestite de stat să îndeplinească activități de interes public”: auditorul; avocatul; executorul judecătoresc; expertul judiciar; interpretul și traducătorul antrenați de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, instanțele judecătorești, de notari, avocați sau de executorii judecătorești; mediatorul; mandatarul autorizat etc. În astfel de situații, instanțele de judecată vor verifica confirmarea în textul unui act normativ că astfel de persoane îndeplinesc cumulativ următoarele două condiții:

- a) sunt autorizate sau învestite de stat să-și desfășoare activitățile;
- b) activitățile pe care le desfășoară sunt activități de interes public.

Atunci cu privire la relele tratamente, conform opiniilor doctrinare, urmează a fi recunoscute persoane publice, persoanele autorizate sau învestite de stat să îndeplinească activități de interes public, ca varietate ce include inclusiv persoanele ce desfășoară genuri de activitate supuse licențierii. În calitate de persoane autorizate sau învestite de stat să îndeplinească activități de interes public, ca fiind persoane publice în sensul alin.(2) art.123 CP RM, urmează să recunoaștem (pe lângă avocați, executori judecătorești) și persoanele care desfășoară activitatea particulară de detectiv sau de pază (de exemplu, din cadrul „Bercut-Grup” 107 S.R.L., „Allas” S.R.L. ș.a.) etc [11, p. 107]. Deși în mod evident pe de o parte activitățile licențiate în Republica Moldova, le depășesc cu mult pe cele ce presupun activitatea particulară de detectiv sau de pază, iar pe de altă parte nu este clar care ar fi interesul public al acestor activități. Mai mult, dacă în virtutea activității de pază desfășurate de aceste entități, angajații respectiv capătă statut de persoane publice, atunci cum urmează a fi tratate alte persoane care desfășoară activități de pază (spre exemplu paznicul unei întreprinderi). Asemenea abordarea fiind acceptată și de jurisprudență, spre exemplu cauza penală în care G. I., a fost recunoscut prin Decizia CA Băiți, persoană publică și acționând cu titlu oficial, pe motivul că era angajat al organizației de pază SC „Bercut-Grup” SRL [8]. Deși nu putem trece cu vederea interpretarea legislativă a interesului public conform art. 18 din Codul administrativ, ca fiind interesul ce vizează ordinea de drept, democrația, garantarea drepturilor și a libertăților persoanelor, precum și obligațiile acestora, satisfacerea necesităților sociale, realizarea competențelor autorităților publice, funcționarea lor legală

și în bune condiții. Or este greu de înțeles cărora dintre criteriile specificate le corespund activitățile desfășurate de către entitățile menționate pentru ca angajații acestora să fie considerați persoane publice.

În același registru se înscrie și abordarea referitoare la medici și cadrele didactice, or dacă în accepțiunea Curții, activitatea acestora este una tehnică dar în anumite circumstanțe pot întruni criteriile pentru a fi considerate persoane publice, atunci conform unor opinii, prin „orice altă persoană care acționează cu titlu oficial” se înțelege persoana care nu poate fi categorisită ca persoană publică (contrar deciziei CA Bălți, precitate), dar nici nu exercită, de facto, atribuțiile unei autorități publice, însă din cauza modului de instituire a activității exercitate, dobândește caracter oficial. La această categorie se atribuie spre exemplu, membrul gărzii populare [10, p. 34]. Alte surse însă merg și mai departe considerând că acțiunile de violență care ating pragul de gravitate specific tratamentului inuman sau degradant ori cel al torturii comise de către pădurar, însoțitorul de vagon, medic, profesor etc. vor putea fi încadrate în baza art.166/1 CP RM grație calității de persoane care acționează cu titlu oficial, nu însă în virtutea calității de persoane publice. [11, p. 111]. Cu toate că abordările jurisprudențiale la subiect nu sunt tocmai uniforme. Astfel, într-o cauză penală, Colegiul Penal al CSJ, a reținut că, persoanele care execută atribuții pur profesionale (de exemplu, medicii, cadrele didactice, casierii etc.) nu sunt persoane publice, întrucât îndeplinirea acestor atribuții nu sunt producătoare de efecte juridice (adică, nu poate da naștere, modifica sau stinge raporturi juridice). Executând obligațiunile de natură profesională, astfel de persoane nu au cum să apară în postura de persoană publică sau să acționeze cu titlul oficial [6]. În altă cauză însă instanța supremă a reținut că inculpata M. V., deși nu a acționat cu titlul oficial, dar a exercitat ca o persoană care execută atribuțiile unei autorități publice (fără a specifica la care categorie de subiect special se referă), fapt ce nu împiedică la calificarea acțiunilor ei în baza art. 166/1 alin. (2) lit. a), b) CP RM (desi în speță inculpatei i sau incriminate comiterea faptelor în calitate de profesoară) [7].

În altă ordine de idei, conform opiniei lui D. Ursu persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice” ce exprimă cel de-al doilea subiect al infrațiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant. Pe bună dreptate, identificarea conținutului acestei sintagme reprezintă un obiectiv complex, dat fiind că nu există o interpretare legală sau cel puțin casuală în materie. De remarcat că „persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice” reprezintă subiect special doar pentru infrațiunile incriminate la art.166/1 CP RM. Regretabil este că nici în Nota informativă la Proiectul de Lege pentru modificarea și com-

pletarea unor acte legislative nu există vreo mențiune referitoare la conținutul sau necesitatea includerii printre subiecții infracțiunilor pe care le analizăm a acestei categorii de persoane. Totuși, din practica CtEDO împotriva Republicii Moldova putem deduce dimensiunea și oportunitatea inserării acestei categorii de subiecți speciali. Este lesne de înțeles că „persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice” a apărut printre subiecții speciali ai infracțiunilor prevăzute la art.166/1 CP RM datorită cauzei Ilașcu și alții contra Moldovei și Federației Ruse, necesitatea unei astfel de categorii de subiecți fiind confirmată în cauza Catan și alții contra Moldovei și Federației Ruse. Raportarea autorităților autoproclamate transnistrene la categoria persoanelor care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice este confirmată și de alți autori, care înțeleg prin această sintagmă persoana din cadrul unei structuri organizatorice sau din cadrul unui organ, instituite în afara legii (autoproclamate), care își arogă regim de putere publică. De exemplu, autoritățile autoproclamate transnistrene. Subliniem că noțiunea „persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice” nu se reduce la autoritățile autoproclamate transnistrene. Mai pot exista și alte persoane care își pot aroga împuternicirile unei autorități [11, p. 108].

Iar la ultima categorie de subiecți speciali ai relexor tratamentelor întră orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, aici după cum ne-am referit supra urmând a intra subiecții care nu se încadrează în primele două categorii, dar care acționează cu titlu oficial (de exemplu, este persoană publică străină (în sensul prevederii de la alin (1) art. 123/1 CP RM) sau un funcționar internațional (în sensul prevederii de la alin. (2) art. 123/1 CP RM)) [4, p. 526].

De fapt noțiunea de persoană care acționează cu titlu oficial a fost preluată de legiuitorul autohton din prevederile normative internaționale, care definesc subiectul infracțiunii de tortură ca agent al autorității publice sau orice alta persoană care acționează cu titlu oficial sau la instigarea ori cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane [17]. În conformitate cu definiția Convenției ONU împotriva Torturii, elementul implicării statului se extinde și asupra persoanelor care acționează cu titlu oficial, cum ar fi guvernele de facto sau actorii nestatali care exercită un control cvasigubernamental sau care exercită anumite prerogative guvernamentale[9].

Conform unor abordări doctrinare, persoanele publice, dar și persoanele care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice acționează inclusiv cu titlu oficial [11, p. 109]. Abordarea fiind una destul de interesantă mai ales în situația în care așa după cum rezultă din componența de bază a infracțiunii, particularii o pot comite doar dacă acționează cu consimțământul expres ori tacit al unei persoane cu titlu oficial, or în mod evident extinderea normei respec-

tive și asupra consimțământului exprimat de persoană publică sau persoanei care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, necesită o interpretare a noțiunilor respective. Anterior după cum am menționat supra legiuitorul fiind mai explicit a utilizat în art. 309/1 CP RM, formula „*al unor asemenea persoane*”, astfel cuprinzând toate categoriile subiecților speciali ai infracțiunii fără a fi nevoie de interpretări. Problema, însă care apare după noi, pe lângă cea legată de previzibilitatea legii, în legătură cu interpretarea respectivă, este dacă e nevoie de includerea în lege a mai multor categorii de subiecți speciali, odată ce cu excepția particularilor, toți acționează cu titlul oficial (și dacă da atunci care ar fi raționamentul acestei abordări).

Întrebarea fiind una retorică, însă revenind asupra celor menționate în legătură cu interpretarea subiectului special al infracțiunii de tortură, tratament inuman sau degradant, considerăm necesară intervenția legiuitorului în vederea remedierii inadvertențelor menționate. Astfel fără pretenția de a epuiza întreaga gamă de probleme provocată de actuala reglementare legislativă a subiectului infracțiunii de tortură, tratament inuman sau degradant, considerăm necesară definirea acestuia astfel încât noțiunea fie una accesibilă nu doar organelor judiciare, ci și destinatarilor legii penale.

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003, p. 2-63.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003, p.4-208.
3. Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1, p.5-32.
4. Brânză S., Stati V. Tratat de drept penal partea specială Volumul II, Chișinău, Tipografia Centrală, 2015, 1326 p.
5. Charrier J., Chiriac A. Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Paris. Ed. LexisNexis Litec 2008. 724 p.
6. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din data de 21.03.2017, în cauza penală 1ra-333/2017.
7. Decizia Colegiului Penal al Curții Supreme de Justiție din data de 31.07.2018, în cauza penală 1ra-1266/2018.
8. Decizia Curții de Apel Bălți, cauza penală 1/a 256/20.

9. Hotărârea Comitetului ONU împotriva Torturii în cauza Elmi c. Australiei din 14 mai 1999 (Cererea nr. 120/1998 §6.5).
10. Johanna Lober, Jörg Stippel, Adriana Eșanu [et al.] Recomandări metodologice pentru investigarea eficientă a cazurilor de tortură, tratament inuman sau degradant. Chișinău 2014. 150 p.
11. Ursu D. Răspunderea penală pentru tortură, tratament inuman sau degradant. Teză de doctor în drept. Chișinău 2017. http://www.cnaa.md/files/theses/2017/51940/daniela_ursu_thesis.pdf. vizitat la 14.03.2021 p. 184.
12. Vestile R.S.S.M., 1961, nr.10, art.41.
13. Логунова О.С. Квалификация истязания с применением пытки. В: Бизнес в законе, 2008, №1, с.138-140.
14. http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=60. vizitat la 09.03.2021.
15. <https://www.refworld.org/cases,ECHR,3ae6b62f2c.html>. vizitat la 10.03.2021.
16. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=248. vizitat la 14.03.2021.
17. http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=32204. vizitat la 15.03.2021.

OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNILOR LEGATE DE TRAFICUL DROGURI

Dumneanu Ludmila,

doctor în drept, conferențiar universitar

Departamentul Drept Penal, Facultatea de Drept USM

Material object of the crime can be represented by drugs, analogs, ethnobotanical products, substitute. Material object of the crime allows delimitation: 1) drug trafficking offenses of others crimes; 2) drug trafficking offenses of contraventions drugs trafficking. În the case drug trafficking offenses, the material object represents it: drugs, plants that contain drugs or seeds of these plants, ethnobotanical products, analogs, substitute.

Keywords: criminal responsibility, drug, traffic, material object.

Teoreticienii V. Bujor și D. Dimitrescu consideră că „problema determinării corecte a obiectului material al infracțiunilor legate de substanțele narcotice, psihotrope sau de precursori are importanță atât teoretică, cât și practică” [1]. Împățășim această afirmație. Obiectul material permite delimitarea: 1) infracțiunilor legate de traficul de droguri / circulația de droguri de alte infracțiuni; 2) infracțiunilor legate de circulația de droguri de contravențiile legate de circulația de droguri. De asemenea, anumite particularități ale obiectului material al infracțiunilor legate de traficul de droguri / circulația de droguri (proporții (cantitate); gradul de risc asociat consumului) permit diferențierea răspunderii pentru astfel de infracțiuni.

Extrapolând, consemnăm că obiectul material al infracțiunii poate fi reprezentat de droguri, analogi, produse etnobotanice (etnobotanice), substituiți. Drept confirmare, prezentăm următoarele prevederi legale: „Pe teritoriul Republicii Moldova se interzice circulația analogilor substanțelor stupefiante și psihotrope și a produselor etnobotanice în alte scopuri decât cele științifice și/sau de expertiză” (alin. (2¹) art. 2 din Legea Republicii Moldova nr. 382/1999); „Circulația substanțelor stupefiante și psihotrope [...] se efectuează în conformitate cu prezenta lege, cu convențiile și acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte” (art. 4 din Legea Republicii Moldova nr. 382/1999) etc.

Legea penală reprimă doar traficul ilicit / circulația ilegală de droguri, de analogi, de produse etnobotanice, de substituiți. În același timp, legea penală apără traficul legal / circulația legală de droguri, de analogi, de produse etnobotanice, de produse susceptibile de a avea efecte psihoactive. În consecință, este întemeiat a se susține că drogurile, analogii, produsele etnobotanice, substituiții reprezintă obiectul material al infrațiunilor legate de traficul ilicit / circulația ilegală de asemenea substanțe.

După această clarificare, consemnăm că, în cazul infrațiunilor legate de traficul ilicit / circulația ilegală a drogurilor, obiectul material îl reprezintă:

- drogurile (alin. (2)-(4) art. 217¹, art. 217⁴ și 217⁶ CP RM);
- plantele care conțin droguri sau semințele acestor plante (alin. (1), (3), (4) art. 217¹ CP RM);
- produsele etnobotanice (etnobotanice) (art. 217⁶ CP RM);
- analogii (alin. (2)-(4) art. 217¹ și 217⁶ CP RM);
- substituiții (art. 16 și 17 din Legea nr. 194/2011).

Infra avem ca scop examinarea noțiunii de droguri și a noțiunilor subsecvente.

Drogurile și plantele care conțin droguri sau semințele acestor plante – obiect material al infrațiunilor legate de traficul de droguri

Noțiunea de „droguri” este definită în legislația Republicii Moldova:

– „Prin droguri se înțeleg plantele sau substanțele stupefiante ori psihotrope, sau amestecurile ce conțin asemenea plante ori substanțe, stabilite de Guvern” (alin. (1) art. 134¹ CP RM).

De asemenea, noțiunile subsecvente noțiunii de „droguri” sunt definite în art. 134¹ CP RM:

– „Prin stupefiante se înțeleg substanțele înscrise în anexele la Convenția unică a ONU asupra substanțelor stupefiante din 1961, modificată prin Protocolul din 1972, și prevăzute în actele normative ale Guvernului” (alin. (2));

– „Prin substanțe psihotrope se înțeleg substanțele înscrise în anexele la Convenția ONU asupra substanțelor psihotrope din 1971 și prevăzute în actele normative ale Guvernului” (alin. (3)).

Noțiunea de „plante” nu este definită în art. 134¹ CP RM. În Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 79/2006, în Capitolul III, doar se specifică plantele care conțin substanțe stupefiante sau substanțe psihotrope.

Plantele, ce conțin droguri, sau semințele acestor plante apar ca obiect material al infrațiunilor prevăzute la alin. (1), (3), (4) art. 217¹ CP RM. Atenționăm că, în corespundere cu alin. (1) art. 134¹ CP RM, noțiunea de „plante care conțin substanțe stupefiante sau substanțe psihotrope” este o parte a noțiunii mai

largi de „droguri”. Cu toate acestea, în alin. (1) art. 217¹ CP RM se folosește noțiunea oarecum derutantă „plante ce conțin droguri”. Această incongruență, ce caracterizează alin. (1) art. 134¹ CP RM și alin. (1) art. 217¹ CP RM, face dificilă perceperea voinței legiuitorului moldav.

Înainte de intrarea în vigoare a Legii Republicii Moldova nr. 193 din 28.07.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, în alin. (1) art. 134¹ CP RM era formulată următoarea definiție: „Prin substanță narcotică sau psihotropă se înțelege substanța de origine naturală sau sintetică și preparatul conținând o astfel de substanță, care provoacă dereglări psihice și dependență fizică la consumul lor abuziv”. Această definiție reprezintă prototipul istoric al definițiilor în vigoare de la alin. (1)-(3) art. 134¹ CP RM.

Așa cum s-a văzut *supra*, noțiunea de „plante” este definită la pct. 1 din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1382 din 08.12.2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reglementarea activităților de cultivare a plantelor care conțin substanțe stupefiante sau psihotrope (în continuare – Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1382/2006): „macul somnifer – planta *Papaver somniferum L.*”; „câneapă – orice plantă din specia *Cannabis*”; „arbustul coca – orice plantă din specia *Erythroxylon*”. [2]

Aceste definiții practic reproduc definițiile din art. 1 al Convenției de la Viena din 1988: „Expresia plantă de cannabis desemnează orice plantă din familia *Cannabis*” (lit. b)); „Termenul coca desemnează orice specie de arbust din specia *Erythroxylon*” (lit. c)); „Expresia mac de opium desemnează planta din specia *Papaver somniferum L.*” (lit. o)) Pe această cale este confirmată conexiunea dintre reglementările naționale și cele internaționale, atestându-se respectarea angajamentelor internaționale asumate de Republica Moldova.

În mod similar se procedează în cazul definițiilor noțiunilor de stupefiante (substanțe stupefiante) și de substanțe psihotrope, formulate în alin. (2) și (3) art. 134¹ CP RM. Or, aceste prevederi fac referire la anumite reglementări internaționale.

Lista de stupefiante aflate sub control internațional, actualizată în august 2019, este prezentată la adresa: https://www.incb.org/documents/Narcotic-Drugs/Yellow_List/58th_Edition/Yellow_List_-ENG.pdf „[3]

Lista de substanțe psihotrope aflate sub control internațional, actualizată în decembrie 2019, este prezentată la adresa: https://www.incb.org/documents/Psychotropics/greenlist/Green_list_ENG_08673.pdf „[4]

Este de precizat că astfel de liste sunt actualizate periodic. În conformitate cu lit. u) art. 1 din Convenția de la New York, „[e]xpresiile „Tabelul I”, „Tabelul II”, „Tabelul III” și „Tabelul IV” înseamnă listele de stupefiante sau de preparate

anexate la prezenta Convenție și care vor putea fi modificate, din timp în timp, în conformitate cu art. 3 (sublinierea ne aparține – n.a.)”. „[5] Potrivit lit. g) art. 1 din Convenția de la Viena din 1971, „[e]xpresiile „Tabelul I”, „Tabelul II”, „Tabelul III” și „Tabelul IV” se referă la listele substanțelor psihotrope purtând numerele corespunzătoare, anexate la prezenta convenție, care vor putea fi modificate, conform art. 2 (sublinierea ne aparține – n.a.)” „[6].

Datorită acestor actualizări periodice, nimic nu împiedică listele de stupefiante și de substanțe psihotrope, prevăzute în actul normativ corespunzător al Guvernului Republicii Moldova, să fie puse în acord cu listele de stupefiante și de substanțe psihotrope, prevăzute în actele cu vocație internațională sus-amintite. Lipsa unei asemenea concordanțe semnifică lipsa obiectului material al infracțiunilor corespunzătoare prevăzute de CP RM.

Noțiunile apropiate noțiunii de „droguri”

După ce am stabilit conținutul juridic al noțiunii de „droguri” utilizate în legislația Republicii Moldova, să analizăm noțiunile apropiate care desemnează entitățile ce nu constituie droguri.

Prima dintre aceste noțiuni este cea de „precursor”. În esență, un precursor apare în postura de premergător, de antecesor al unui drog, însă nu se identifică cu acesta.

Conform alin. (4) art. 134¹ CP RM, „[p]rin precursor se înțelege substanța de origine naturală sau sintetică utilizată ca materie primă la producerea de substanțe stupefiante sau psihotrope”. Precursorii substanțelor stupefiante și preparatelor psihotrope, aflate sub control pe teritoriul Republicii Moldova, sunt specificați în Tabelul IV din Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1088/2004, „[7]”. Art. 217² CP RM prevede răspunderea pentru producerea, prepararea, prelucrarea, experimentarea, procurarea, păstrarea, expedierea, transportarea, înstrăinarea sau efectuarea oricăror alte operațiuni cu precursori în scopul producerii sau prelucrării drogurilor, etnobotanicelor sau analogilor acestora.

Competența Guvernului delegată de legiuitor de a modifica și completa listele de droguri

Suntem de acord cu M. Strulea care exprimă următoarea poziție: „Dată fiind diferența dintre droguri, numărul impunător al acestora, concentrarea diferită a substanțelor active și datorită necesității de a le descrie utilizând formulele chimice, se pare că este imposibil sau, cel puțin, inadecvat, de a stabili cantitățile specifice nemijlocit în lege” [8].

Prezintă interes și concluziile la care s-a ajuns în Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova (în continuare – CC RM) nr. 25 din 13.10.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (Sesizarea nr. 30a/2015): „[...] 65. Curtea menționează că, având în vedere faptul că domeniul supus examinării se află în permanentă evoluție și vizează nu doar reglementările în materia dreptului penal, dar și cele privind ocrotirea sănătății publice, legislativul poate delega executivului competența de a reglementa, prin acte subordonate legii, lista substanțelor narcotice, psihotrope și cantitatea acestora. 66. Totodată, ținând cont de faptul că procesul legislativ implică mai multe etape de durată, rațiunea stabilirii competenței Guvernului rezultă și din necesitatea intervenției prompte în cadrul normativ în vederea reglementării acestui domeniu în cazul apariției de noi substanțe cu efecte similare. [...]”[9]

Ceea ce ne sugerează instanțele de contencios constituțional din Republica Moldova este că, pentru a-i conferi unei substanțe statutul normativ de drog, un act normativ al Guvernului poate fi aprobat cu mai multă celeritate decât o lege adoptată de forul legislativ.

Este adevărat că, în asemenea cazuri, celeritatea este cumva prioritizată în detrimentul controlului adecvat asupra procesului de elaborare și adoptare a unui act normativ. În atare condiții, este important a se asigura un relativ echilibru între: celeritatea procesului de elaborare și adoptare a unui act normativ și controlul adecvat asupra acestui proces.

Dezvoltând prevederile alin. (2) și (3) art. 134¹ CP RM, dispoziția de la alin. (7) art. 134¹ CP RM stabilește: „Listele de substanțe stupefiante, psihotrope și de precursori se aprobă, se modifică și se completează de către Guvern”. Similar, în alin. (4) art. 11 din Legea Republicii Moldova nr. 382/1999 se prevede: „Tabelele și listele substanțelor stupefiante și psihotrope și ale precursorilor supuși controlului se aprobă de Guvern”. De asemenea, alin. (2) art. 8 din Legea Republicii Moldova nr. 382/1999 stabilește: „Tabelele nr. I-IV, listele de substanțe stupefiante și psihotrope și de precursori, expuse în anexă, se aprobă și se modifică prin hotărâre a Guvernului, la propunerea CPCD”.

La moment, Lista substanțelor stupefiante, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe, depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora, aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 79/2006, include: 202 denumiri de substanțe stupefiante; 170 denumiri de substanțe psihotrope; 9 denumiri de plante care conțin substanțe stupefiante sau psihotrope.

În paralel cu acest act normativ se aplică Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1088/2004. Acest act normativ cuprinde, printre altele:

– Tabelul I „Substanțele stupefiante și substanțele psihotrope neutilizate în scopuri medicale”: Lista nr. 1 „Substanțele stupefiante”; Lista nr. 2 „Substanțele psihotrope”;

– Tabelul II „Substanțele stupefiante (narcotice) și substanțele psihotrope utilizate în scopuri medicale”: Lista nr. 1 „Substanțele stupefiante (narcotice) incluse în listele 2 și 4 ale Convenției unice a ONU asupra stupefiantelor, 1961”; Lista nr. 2 „Substanțele psihotrope incluse în Lista 2 a Convenției ONU asupra substanțelor psihotrope, 1971”;

– Tabelul III „Substanțele stupefiante (narcotice), substanțele psihotrope, utilizate în scopuri medicale”: Lista nr. 1 „Substanțele stupefiante (narcotice) incluse în Lista 3 a Convenției unice a ONU asupra stupefiantelor, 1961”; Lista nr. 2 „Substanțele psihotrope incluse în Lista 3 a Convenției ONU asupra substanțelor psihotrope, 1971”; Lista nr. 3 „Substanțele psihotrope incluse în Lista 4 a Convenției ONU asupra substanțelor psihotrope, 1971”.

Dacă e să comparăm prevederile Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 79/2006 și cele ale Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 1088/2004, observăm un anumit paralelism între acestea. Este de precizat că alin. (3) art. 7 din Legea Republicii Moldova nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative stabilește: „În cazul în care între două acte normative cu aceeași forță juridică apare un conflict de norme, se aplică prevederile ultimului act normativ adoptat, aprobat sau emis [...]”. [10] Drept urmare, clivajul dintre normele cu același obiect de reglementare din cele două hotărâri ale Guvernului Republicii Moldova, menționate mai sus, ar fi soluționat în favoarea Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 79/2006.

Dincolo de acest conflict de norme, rațiunea netăgăduită a existenței Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 1088/2004, rezultă din sintagma „cu utilizarea drogurilor, etnobotanicelor sau analogilor acestora, a căror circulație în scopuri medicinale este interzisă”, folosită la lit. c) alin. (3) art. 217 și lit. c) alin. (3) art. 217¹ CP RM. Apropo, S. Copețchi semnaleză „greșita practică a instanțelor de judecată de a încadra acțiunile făptuitorului potrivit alin. (2) art. 217, respectiv alin. (2) art. 217¹ CP RM, în ipoteza utilizării substanțelor narcotice, psihotrope sau analoagelor lor, a căror circulație în scopuri medicale este interzisă, deși, în mod normal, aplicabile sunt normele de la lit. c) alin. (3) art. 217 CP RM, respectiv de la lit. c) alin. (3) art. 217¹ CP RM”. [11] Ceea ce denotă că nu toți decidenții abilitați cu aplicarea legii penale a Republicii Moldova, au realizat rațiunea existenței Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 1088/2004.

Caracterizând prevederile de la lit. c) alin. (3) art. 217 și lit. c) alin. (3) art. 217¹ CP RM, V. Bujor și C. Rusu utilizează sintagma „substanțe narcotice sau psihotrope deosebit de periculoase”. [12] Însă, această afirmație nu se întemeiază pe litera legii. Aceeași constatare o putem face vizavi de explicația din subpct. 17) pct. 4 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 2/2011: „Calitatea de droguri, etnobotanice sau analogi ai acestora a căror circulație în scopuri medicale este interzisă se stabilește în baza a două criterii: a) medical – prezența unui pericol deosebit pentru sănătatea omului prin consecințele grave generate de consumul lor abuziv; b) juridic – includerea substanței în listele nr.1 ale Convenției unice asupra stupefiantelor din 30.03.1961 și Convenției asupra substanțelor psihotrope din 21.02.1971”. [13] Nu este clar de unde rezultă prezența criteriului medical specificat la litera a) din această explicație.

De asemenea, remarcăm conexiunea dintre Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1088/2004, și anexa la Legea Republicii Moldova nr. 382/1999. În această anexă se face clasificarea substanțelor narcotice și psihotrope în:

– I. Substanțele care prezintă un pericol deosebit pentru sănătatea omului prin consecințele grave generate de consumul lor abuziv:

- Tabelul nr.1 „Substanțele inutilizabile în scopuri medicale”: Lista nr. 1 „Substanțele stupefiante incluse în lista nr. 1 a Convenției unice asupra drogurilor din 1961”; Lista nr. 2 „Substanțele psihotrope incluse în lista nr. 1 a Convenției asupra psihotropelor din 1971”; substanțele cuprinse în alte liste și tabele ale convențiilor menționate, după caz;

- Tabelul nr. II „Substanțele utilizabile în scopuri medicale”: Lista nr. 1 „Substanțele stupefiante incluse în listele nr. 1 și nr. 2 ale Convenției unice asupra drogurilor din 1961”; Lista nr. 2 „Substanțele psihotrope incluse în lista nr. 2 a Convenției asupra psihotropelor din 1971”; substanțele cuprinse în alte liste și tabele ale convențiilor menționate, cu excepția substanțelor incluse în tabelul nr. 1, după caz.

– II. Substanțele care prezintă pericol pentru sănătatea omului prin consecințele grave generate de consumul lor abuziv:

- Tabelul nr. III „Substanțele utilizabile în scopuri medicale”: Lista nr. 1 „Substanțele stupefiante incluse în lista nr. 3 a Convenției unice asupra drogurilor din 1961”; Lista nr. 2 „Substanțele psihotrope incluse în lista nr. 3 a Convenției asupra psihotropelor din 1971”; Lista nr. 3 „Substanțele psihotrope incluse în lista nr. 4 a Convenției asupra psihotropelor din 1971”; alte substanțe, după caz.

Din această clasificare rezultă cu mai multă tărie inoportunitatea păstrării în actuala formulă a dispozițiilor de la lit. c) alin. (3) art. 217 și lit. c) alin. (3)

art. 217¹ CP RM. Or, anexa la Legea Republicii Moldova nr. 382/1999 confirmă că pericol deosebit pentru sănătatea omului, prin consecințele grave generate de consumul lor abuziv, pot prezenta atât substanțele inutilizabile în scopuri medicale, cât și substanțele utilizabile în scopuri medicale.

Din această perspectivă recomandăm ca dispozițiile de la lit. c) alin. (3) art. 217 și lit. c) alin. (3) art. 217¹ CP RM să fie modificate, după cum urmează: „asupra substanțelor indicate în art. I din anexa la Legea nr. 382/1999 cu privire la circulația substanțelor stupefiante, psihotrope și a precursorilor”. O asemenea soluție ar justifica aplicarea unei răspunderi comparativ mai aspre, având un temei similar cu cel al distincției dintre drogurile de mare risc și drogurile de risc, promovate în Legea României nr. 143/2000.

O opinie este exprimată de V. Stati: în art. 217¹ CP RM sunt reunite patru variante-tip de infrațiuni: primele două sunt prevăzute la alin. (1) și (2) art. 217¹ CP RM, aceste norme având în vedere proporțiile mici ce caracterizează obiectul material al infrațiunii; cea de-a treia variantă-tip de infrațiune este specificată la lit. f) alin. (3) art. 217¹ CP RM, această normă incluzând sintagma „în proporții mari”; cea de-a patra variantă-tip de infrațiune este specificată la lit. b) alin. (4) art. 217¹ CP RM, această normă conținând sintagma „în proporții deosebit de mari”. [14]

În sprijinul acestei opinii sunt prezentate următoarele argumente: literalmente, o circumstanță este o împrejurare (particulară) care însoțește o întâmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen. Pe cale de consecință, o circumstanță atenuantă sau agravantă prevăzută de legea penală îndeplinește rolul de apendice, de adaos, de supliment, de anexă la componența de bază a infrațiunii. Ceea, ce este prevăzut la alin. (1) și (2) art. 217, lit. b) alin. (4) art. 217, alin. (1) și (2) art. 217¹, lit. f) alin. (3) art. 217¹ și lit. b) alin. (4) art. 217¹ CP RM, nu corespunde acestei condiții. Explicația faptului că art. 217¹ CP RM stabilește răspunderea pentru patru infrațiuni de sine stătătoare, constă în următoarele: acest articol nu prevede o variantă-tip de infrațiune: 1) al cărei obiect material nu ar presupune anume proporții și 2) pe care s-ar grefa în calitate de circumstanțe atenuante sau agravante: a) proporțiile mici; b) proporțiile mari; c) proporțiile deosebit de mari. Iată de ce săvârșirea infrațiunii, de exemplu, în proporții deosebit de mari nu poate fi privită ca circumstanță agravantă pentru infrațiunile prevăzute la alin. (1), (2) sau lit. f) alin. (3) art. 217¹ CP RM CP RM, infrațiuni al căror obiect material deja se caracterizează prin proporții mari sau, respectiv, prin proporții mici. Or, proporțiile deosebit de mari nu pot fi privite ca apendice, ca adaos, ca supliment, ca anexă la proporțiile mari sau la proporțiile mici. [15]

Aceste argumente par a fi judicioase. Nu este posibil ca o substanță, privită ca obiect material al unei infracțiuni concrete, să se caracterizeze concomitent prin proporții mici, prin proporții mari și prin proporții deosebit de mari. O substanță, privită ca obiect material al unei infracțiuni concrete, se caracterizează fie prin proporții mici, fie prin proporții mari, fie prin proporții deosebit de mari. Noțiunile „proporții mici”, „proporții mari”, „proporții deosebit de mari” se referă la ipoteze distincte, care nu se suprapun. Nu este posibilă săvârșirea, în aceeași împrejurare, a unei singure acțiuni care să aibă ca obiect material substanțe caracterizate prin proporții mici, substanțe caracterizate prin proporții mari și substanțe caracterizate prin proporții deosebit de mari. O asemenea infracțiune simplă, ca formă a unității naturale de infracțiune, este exclusă. Or, proporțiile diferite ale substanței, privite ca obiect material al unei infracțiuni concrete, sunt contrare unității infracțiunii, atestând prezența concursului de infracțiuni.

Înlocuitorii de droguri – obiect material al infracțiunilor legate de traficul de droguri

Ponderea înlocuitorilor de droguri sporește constant, datorită faptului că producerea și fabricarea de înlocuitori de droguri poate fi desfășurată aproape oriunde, produsul final având un cost redus și o rentabilitate sporită pe piață. Producerea și fabricarea de înlocuitori de droguri nu necesită mari resurse. Acest proces nu implică recurgerea la echipamente și utilaje costisitoare sau la crearea de condiții climatice speciale. Cererea constantă pe piață a substanțelor a căror formulă chimică nu intră sub control internațional sau cel național, a impus statele să elaboreze măsuri juridice îndreptate spre prevenirea și combaterea acestui fenomen.

În Republica Moldova, printre astfel de măsuri se numără operarea cu conceptul de „analog”.

În corespundere cu alin. (6) art. 134¹ CP RM, „[p]rin analog al substanței stupefiante sau psihotrope se înțelege orice substanță sau asociere de substanțe de origine naturală ori sintetică, în orice stare fizică, sau orice produs, plantă, ciupercă, ori părți ale acestora, care are capacitatea de a produce efecte psihoactive și care, indiferent de conținutul său, denumirea sa, modul său de administrare, de prezentare sau de publicitatea care i se face, este ori poate fi folosită în locul unei substanțe sau al unui preparat stupefiant, psihotrop ori cu efect psihotrop sau în locul unei plante ori substanțe aflate sub control național și/sau internațional”. Înainte de intrarea în vigoare a Legii Republicii Moldova nr. 193 din 28.07.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative[16], alin. (2) art. 134¹ CP RM conținea o altă definiție a noțiunii de „analog”: „Prin

analog al substanței narcotice sau psihotrope se înțelege substanța care, conform componenței sale și efectului pe care îl produce, se asimilează cu substanța narcotică sau psihotropă”.

Se poate menționa că stabilirea răspunderii penale pentru traficul de analogi reprezintă propria inițiativă a autorităților Republicii Moldova, nefiind recomandată expres de convențiile internaționale la care Republica Moldova este parte.

Criticând vulnerabilitățile de care suferă definiția noțiunii de „analog”, V. Stati opinează: „Definiția din alin. (6) art. 134¹ CP RM nu este clară, previzibilă și lipsită de echivoc. Destinatarii legii penale nu pot avea o reprezentare clară asupra art. 217 și 217¹ CP RM (în partea ce se referă la analogi), astfel încât să-și adapteze conduita și să prevadă consecințele ce decurg din nerespectarea acestor norme. [...] În alin. (6) art. 134¹ CP RM nu sunt stabiliți indicatorii ce caracterizează similaritatea unui analog cu o substanță stupefiantă sau cu o substanță psihotropă. În aceste condiții, expertul este cel care conferă conținut conceptului de similaritate utilizat în alin. (6) art. 134¹ CP RM. În alți termeni, expertul este cel care stabilește limitele de aplicare a acestei norme penale. Însă, calificarea oficială de către un expert a unei infrațiuni reprezintă nu altceva decât depășirea atribuțiilor de serviciu, intrând sub incidența art. 328 CP RM sau a art. 313 din Codul contravențional. [...] În concluzie, stabilirea de către expert a cantității de analogi reprezintă un act de ilegalitate”. [17]

Totuși, în Decizia CC RM nr. 43 din 14.05.2018 de inadmisibilitate a sesiunii nr. 54g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 134¹, 217 și 217¹ din Codul penal (analog al substanței stupefiante sau psihotrope), se constată: „[...] 26. Curtea observă că autorul excepției susține că prevederile contestate sunt imprevizibile, pentru că nu există o listă care ar enumera analogii substanțelor stupefiante sau psihotrope. 27. Totuși, Curtea Europeană a reținut în jurisprudența sa că formularea legilor nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. [...] [P]entru a stabili dacă o substanță sau un amestec de substanțe are proprietatea de a produce efecte psihotrope similare unor substanțe psihotrope sau stupefiante trebuie dispusă efectuarea unei expertize. [...] 29. Având în vedere că piața analogilor substanțelor stupefiante sau psihotrope se află într-o evoluție continuă, Curtea consideră că autoritățile statului sunt mai bine plasate pentru a aprecia, în baza unor criterii obiective, dacă este posibilă stabilirea acestora într-o listă exhaustivă”. [18]

Mai semnalăm un aspect care denotă lipsa de claritate și de previzibilitate a noțiunii de „analog” utilizate în legea penală moldavă. Astfel, în alin. (2), lit.

c) alin. (3) și alin. (5) art. 217, art. 217², alin. (1) art. 217³, alin. (1) art. 217⁵ și alin. (1) art. 217⁶ CP RM se utilizează sintagma „droguri, etnobotanice sau analogii acestora” ori derivatele acesteia. În afară de aceasta, în alin. (2¹) art. 2 din Legea Republicii Moldova nr. 382/1999 se menționează: „Pe teritoriul Republicii Moldova se interzice circulația analogilor substanțelor stupefiante și psihotrope și a produselor etnobotanice (sublinierea ne aparține – *n.a.*) în alte scopuri decât cele științifice și/sau de expertiză”. Din aceste sintagme ar reieși că analogi pot avea nu doar drogurile, ci și etnobotanicele. O asemenea interpretare ar putea genera abuzuri exprimate în aplicarea legii penale în cazurile în care această lege nu ar trebui aplicată.

O posibilă soluție alternativă operării în CP RM cu noțiunea de „analog” ar fi aplicarea art. 216 CP RM (care prevede răspunderea pentru producerea, transportarea, păstrarea, comercializarea, oferirea cu titlu oneros sau gratuit a produselor (mărfurilor), prestarea serviciilor, periculoase pentru viața sau sănătatea consumatorilor) sau art. 84 din Codul contravențional al Republicii Moldova[19] (în continuare – CCo RM) (care stabilește răspunderea pentru producerea, plasarea pe piață și/sau comercializarea de produse și prestarea de servicii periculoase pentru viața și sănătatea consumatorului). Or, se poate susține că dacă nu ar prezenta un pericol pentru viața sau sănătatea celui care ar urma să consume înlocuitorii de droguri, atunci aceștia nu ar trebui interziși.

Totuși, victima faptelor prevăzute la art. 216 CP RM și la art. 84 CCo RM este consumatorul. Noțiunea de consumator este una juridică, desemnând o persoană care acționează în câmpul legalității. Conform art. 1 din Legea Republicii Moldova nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor, consumator este „orice persoană fizică ce intenționează să comande sau să procure ori care comandă, procură sau folosește produse, servicii pentru necesități nelegate de activitatea de întreprinzător sau profesională”. [20] În cazul faptelor prevăzute la art. 216 CP RM și la art. 84 CCo RM, situația premisă constă în desfășurarea unui raport juridic între consumator și acel agent economic care îi vinde consumatorului produse sau îi prestează acestuia servicii. Însă, în acord cu art. 1 din Legea Republicii Moldova nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor, „vânzător” este „orice persoană juridică sau fizică autorizată pentru activitate de întreprinzător, care desfășoară activitate comercială în relațiile cu consumatorii”; „prestator” este „orice persoană juridică sau fizică autorizată pentru activitate de întreprinzător, care prestează servicii”.

Așadar, dacă agentul economic vânzător sau prestator nu este autorizat pentru activitate de întreprinzător (așa cum, deseori, se poate întâmpla în ca-

zul traficului de noi substanțe psihoactive), art. 216 CP RM și art. 84 din Codul contravențional nu pot fi aplicate. Această întrucât persoanele participante la astfel de relații nu pot fi desemnate prin noțiunile de „consumator”, „vânzător” și „prestator” în sensul Legii Republicii Moldova nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor.

Din aceste considerente, aplicarea art. 216 CP RM sau a art. 84 din Codul contravențional în cazul traficului de înlocuitori de droguri nu ar avea eficiența scontată.

În altă ordine de idei, noțiunea de „produse etnobotanice (etnobotanice)” desemnează un alt înlocuitor de droguri în legislația Republicii Moldova.

Definiția legislativă a noțiunii de „produse etnobotanice (etnobotanice)” este formulată în alin. (5) art. 134¹ CP RM: „Prin produse etnobotanice (etnobotanice) se înțeleg amestecurile de prafuri și/sau plante sau amestecurile de ierburi și diverse părți de plante stropite cu substanțe chimice, care produc schimbări ce induc efecte fiziologice și/sau mentale, halucinogene și/sau acțiuni psihoactive”.

Noțiunea de „produse etnobotanice (etnobotanice)” în sensul alin. (5) art. 134¹ CP RM nu este reușită din mai multe considerente. Cea mai gravă carență o constituie faptul că această noțiune poate sugera ideea că nu doar substanțele ce induc efecte fiziologice și/sau mentale, halucinogene și/sau acțiuni psihoactive, ci și eventualele adaosuri ce nu induc astfel de efecte (tămâie, vanilie, miere, esență de trandafir etc.), trebuie luate în considerare la stabilirea cantităților produselor etnobotanice.

În alt registru, atât noțiunea de „analog” în accepțiunea alin. (6) art. 134¹ CP RM, cât și noțiunea de „produse etnobotanice (etnobotanice)” în accepțiunea alin. (5) art. 134¹ CP RM, se caracterizează prin lipsă de claritate și de previzibilitate.

În corespundere cu alin. (1¹) art. 7 din Legea Republicii Moldova nr. 382/1999, „[d]eterminarea substanțelor stupefiante, psihotrope, a precursorilor și analogilor acestora, precum și a produselor etnobotanice (sublinierea ne aparține – *n.a.*), se efectuează în laboratorul desemnat de Ministerul Sănătății.” Pe lângă aceasta, dispoziția de la lit. e) alin. (2) art. 7 din Legea Republicii Moldova nr. 382/1999 stabilește: „CPCD [...] determină în laborator natura substanței stupefiante ori psihotrope [...] ori analogului acesteia, sau a produsului etnobotanic. Până la determinarea de către CPCD a naturii substanței examinate, circulația acesteia se suspendă (sublinierea ne aparține – *n.a.*)”.

Așadar, prevederile de la alin. (1¹) art. 7 și lit. e) alin. (2) art. 7 din Legea Republicii Moldova nr. 382/1999 sunt prea sumare și neclare, putând genera abuzuri la aplicarea legii penale. Nu sunt stabilite nici termenele, nici mecanis-

mul de suspendare a circulației analogului substanței stupefiante sau psihotrope, ori a produsului etnobotanic. De asemenea, nu sunt prevăzute efectele determinării de către CPCD a naturii substanței examinate. De exemplu, nu este clar dacă statutul de „analog” și cel de „produs etnobotanic” are un caracter permanent sau provizoriu. Nu este clar nici ce înseamnă „determinarea în laborator a naturii analogului substanței stupefiante sau psihotrope, ori a produsului etnobotanic”. Odată ce s-a stabilit că substanțele respective îndeplinesc condițiile stabilite în alin. (5) și (6) art. 134¹ CP RM, ele continuă să aibă statutul de „analog” sau de „produs etnobotanic” ori obțin statutul de „drog”? Această întrebare nu are o semnificație pur teoretică, dacă luăm în considerare că, de exemplu, în alin. (2) art. 217¹ CP RM se folosesc noțiunile „drog” și „analog”, însă nu se folosește noțiunea „produs etnobotanic”.

Dacă însă în urma evaluării se constată că produsul pentru care se solicită autorizarea nu este substituit, atunci se permite desfășurarea de operațiuni cu un asemenea produs. Din momentul obținerii autorizației, acesta se consideră produs autorizat susceptibil de a avea efecte psihoactive. Bineînțeles, un asemenea produs autorizat nu poate reprezenta obiectul material al unei infrațiuni. În cazul infrațiunilor prevăzute la art. 16 și 17 din Legea nr. 194/2011, substitutul este cel care reprezintă obiectul material.

Esențial este că substituit constituie produsul susceptibil de a avea efecte psihoactive, care nu este autorizat, care este în afara legii, care este interzis. În alți termeni, substitutul reprezintă ipostaza ilegală a produsului susceptibil de a avea efecte psihoactive. Pentru analiza noastră ulterioară comportă interes doar această ipostază.

Propunem ca termenul de „droguri” să fie substituit cu sintagma de „substanțe psihoactive interzise cu statut permanent” la formele gramaticale corespunzătoare în: 1) art. 134¹², 217, 217¹-217⁶, 218, 219 și 322 CP RM; 2) tot cuprinsul Legii Republicii Moldova nr. 382/1999.

În scopul asigurării constanței și uniformității terminologiei legii penale, propunem ca, în alin. (1) art. 209 CP RM, sintagma „substanțe stupefiante, psihotrope și/sau alte substanțe cu efecte similare” să fie substituită prin sintagma „substanțe psihoactive cu statut permanent sau cu statut provizoriu”.

Nu în ultimul rând, recomandăm ca, în Legea Republicii Moldova nr. 713/2001, termenul de „droguri” să fie înlocuit cu sintagma „substanțe psihoactive interzise cu statut permanent” la formele gramaticale corespunzătoare; sintagmele „alte substanțe psihotrope care dezvoltă dependență, declanșează dereglări ale sănătății fizice și psihice ce se manifestă prin diferite acțiuni și comportamente antisociale, generează probleme pentru persoana bolnavului,

pentru familia lui și pentru societate”, „alte substanțe psihotrope” și „alte substanțe psihotrope (toxice)” să fie substituie cu sintagma „substanțe psihoactive interzise cu statut provizoriu” la formele gramaticale corespunzătoare.

Referințe:

1. Dumitrescu D., Bujor V. Traficul de droguri: reglementări internaționale și naționale. Chișinău: [s. n.], 2004, p. 64. 100 p.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1382 din 08.12.2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reglementarea activităților de cultivare a plantelor care conțin substanțe stupefiante sau psihotrope. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 189-192.
3. List of Narcotic Drugs under International Control. Disponibil: https://www.incb.org/documents/Narcotic-Drugs/Yellow_List/58th_Edition/Yellow_List_-ENG.pdf
4. List of Psychotropic Substances under International Control. Disponibil: https://www.incb.org/documents/Psychotropics/greenlist/Green_list_ENG_08673.pdf
5. Single Convention on Narcotic Drugs. Disponibil: https://www.unodc.org/pdf/convention_1961_en.pdf
6. Convention on Psychotropic Substances. Disponibil: https://www.unodc.org/pdf/convention_1971_en.pdf
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1088 din 05.10.2004 cu privire la aprobarea tabelelor și listelor substanțelor stupefiante, psihotrope și precursorilor acestora, supuse controlului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 186-188.
8. Strulea M. Respectarea principiului legalității la incriminarea cantității drogurilor în legea penală. În: Integrare prin cercetare și inovare. Conferință științifică națională cu participare internațională: Științe juridice: Rezumate ale comunicărilor. Vol. I. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 187-190.
9. Hotărârea CC RM nr. 25 din 13.10.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale Hotărârii Guvernului nr. 79 din 23 ianuarie 2006 privind aprobarea Listei substanțelor narcotice, psihotrope și a plantelor care conțin astfel de substanțe depistate în trafic ilicit, precum și cantitățile acestora (Sesizarea nr. 30a/2015). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 13-19.
10. Legea Republicii Moldova nr. 100 din 22.12.2017 cu privire la actele normative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 7-17.

11. Copețchi S. Aspecte controversate ale practicii judiciare în materia infracțiunilor prevăzute la lit. c) alin. (3) art. 217, respectiv la lit. c) alin. (3) art. 217¹ CP RM. În: Revista Științifică a USM „Studia Universitatis”. Seria „Științe Sociale”, 2014, nr. 8, p. 84-88.
12. Комментарий к Уголовному Кодексу Республики Молдова. Disponibil: https://criminology.md/books/Comentarii_Cod_Penal_rus.pdf
13. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 2 din 26.12.2011 cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației penale ce reglementează circulația drogurilor, etnobotanicelor sau analogelor acestora și a precursorilor. Disponibil: jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=251
14. Stati V. Infracțiunile prevăzute la art. 217 și 217¹ din Codul penal, privite prin prisma Legii nr. 193/2016. În: Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2017, nr. 8, p. 263-275.
15. Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 1114, 1121, 1138. 1328 p.
16. Legea Republicii Moldova nr. 193 din 28.07.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 315-328.
17. Stati V. Inconsecvența Curții Constituționale cu privire la regimul juridic al analogilor substanțelor stupefiante sau psihotrope Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2018, nr. 3, p. 3-20.
18. Decizia CC RM nr. 43 din 14.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 54g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolele 134¹, 217 și 217¹ din Codul penal (analog al substanței stupefiante sau psihotrope). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 267-275.
19. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 3-6.
20. Legea Republicii Moldova nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 126-131.

UNELE ASPECTE DE DREPT COMPARAT ALE REGLEMENTARII RĂSPUNDERII PENALE PENTRU MUNCA FORȚATĂ

Guidea Petru,
doctorand,
Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova

The object of this study is the analysis of the criminal legislation of several states on the regulation of forced labor. As a conclusion, there is no consensus on the regulation of forced labor in various criminal laws. In some legislation there are incriminating norms of *nomen iuris* type regarding forced labor (Criminal Code of the Republic of Moldova, Criminal Code of France, Criminal Code of Romania, Criminal Code of Azerbaijan, etc.). In other laws forced labor describes the objective side of rules that criminalize human exploitation (Criminal Code of Sweden, Criminal Code of Lithuania), or implicitly emerges from the content of norms set in sections dedicated to the protection of workers' rights (Criminal Code of Spain). At the same time, it is found that not all states have provided criminal liability for forced labor, although in most laws, is criminalized human trafficking (trafficking in human beings / trafficking in children) for the purpose of exploitation through forced labor. At the same time, all states enshrine the right to work and prohibit forced labor through extra-criminal rules.

Keywords: comparative study; forced labor; criminal liability; crime; exploitation.

Dreptul la muncă și, implicit, dreptul la libertatea muncii, ca drepturi fundamentale ale omului, sunt consfințite într-un șir de acte internaționale. În acest sens, Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948 [1], în art.23 pct.1, prevede că *orice persoană are dreptul la muncă, la condiții echitabile și satisfăcătoare de prestare a muncii*. Deopotrivă, Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 1966 [2], în art.6 pct.1, stipulează că *dreptul la muncă cuprinde dreptul pe care îl are orice persoană de a-și afirma existența printr-o muncă liber aleasă sau acceptată*. Într-un sens similar, dreptul la muncă este consacrat și în Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei din 1979 (art.11) [3].

La nivel european, în Cartea Socială Europeană din 1996 [4] sunt consfințite, *inter alia*: dreptul la muncă (art.1), dreptul la condiții de muncă echitabile (art.2), dreptul la securitatea și igiena muncii (art.3), dreptul la salarizare echitabilă (art.4)

etc. De asemenea, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene din 2007 [5] consacră la art.15 *libertatea de alegere a ocupației și dreptul la muncă*.

Reglementări explicite privind interzicerea muncii forțate se regăsesc în: Convenția Organizației Internaționale a Muncii privind abolirea muncii forțate din 1957 (art.1-2) [6]; Convenția Organizației Internaționale a Muncii privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor din 1999 (art.1, art.3) [7], Convenția Europeană pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 1950 (art.4) [8].

Luând în considerare angajamentele asumate în baza documentelor internaționale (și regionale) ratificate, majoritatea statelor interzic munca forțată prin acte normative interne.

Preliminar, consemnăm că în Republica Moldova răspunderea pentru munca forțată este prevăzută la art.168 Cod penal (în continuare – CP RM) din Capitolul III al Părții Speciale „Infrațiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei”, într-o variantă tip și două variante agravante.

În varianta tip, munca forțată este incriminată la alin.(1) art.168 CP RM: *obținerea muncii de la o persoană împotriva voinței ei, prin constrângere sau înșelăciune, dacă această acțiune nu întrunește elementele traficului de ființe umane sau ale traficului de copii*.

În prima sa variantă agravată munca forțată este incriminată la alin.(2) art.168 CP RM, presupunând că infrațiunea prevăzută la alineatul (1) este săvârșită: *a) asupra a două sau mai multor persoane; b) asupra unui copil cu capacitate de muncă sau a unei femei gravide; c) de două sau mai multe persoane; d) de o persoană publică, de o persoană cu funcție de răspundere, de o persoană cu funcție de demnitate publică, de o persoană publică străină sau de un funcționar internațional*.

A doua variantă agravată este specificată la alin.(3) art.168 CP RM, presupunând că acțiunile descrise la alineatele (1) sau (2): *a) sunt săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală; b) se soldează cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății ori cu decesul victimei*.

Incursiunea în legislațiile penale a mai multor state ne demonstrează lipsa unui consens în ce privește reglementarea muncii forțate. Bunăoară, în unele legislații penale, ca și în Republica Moldova, se regăsesc norme de tip *nomen iuris* vizând această faptă (Cod penal al Franței, Cod penal al României, Cod penal al Azerbaidjan ș.a.). În alte legislații, munca forțată caracterizează latura obiectivă a unor norme ce incriminează exploatarea umană (Cod penal al Suediei, Cod penal al Lituaniei), fie se desprinde implicit din conținutul unor norme amplasate în secțiuni dedicate protecției drepturilor muncitorilor (Cod penal al Spaniei). Nu toate statele au prevăzut răspunderea penală pentru munca forțată, deși în majo-

ritatea legislațiilor, este incriminat traficul de persoane (traficul de ființe umane/traficul de copii) în scop de exploatare prin muncă forțată¹. În același timp, cvasi-unanim statele consacră dreptul la muncă (și libertatea muncii) și interzic munca forțată prin intermediul normelor de sorginte extrapenală².

În particular, investigația noastră comparativă va fi axată pe analiza reglementărilor din legislațiile penale ale unor state ce se raportează la prima și a doua categorie.

Studiul propriu-zis urmează a fi inițiat cu *legea penală a Azerbaidjan* [9] care conține o normă de incriminare cu aceeași denumire precum a faptei înscrise la art.168 CP RM. *In concreto*, la art.144-2 Cod penal al Azerbaidjan (în continuare – CP Azer.), în Capitolul 19 „Infrațiuni împotriva libertății și demnității individuale” a Părții Speciale, este prevăzută răspunderea pentru munca forțată. În acest sens, potrivit art.144-2.1 CP Azer. constituie infrațiune „forțarea unei persoane să îndeplinească anumite lucrări (servicii) prin amenințare, constrângere sau prin amenințarea cu aplicarea constrângerii, precum și prin restricționarea libertății unei persoane, pe lângă cazurile speciale prevăzute de lege”. Concomitent, la art.144-2.2 CP Azer. sunt prevăzute circumstanțele care determină agravarea răspunderii dacă acțiunile indicate în norma anterioară sunt comise: 1. împotriva a două sau mai multe persoane; 2. în mod repetat; 3. împotriva unei persoane minore; 4. împotriva unei femei însărcinate a cărei sarcină era evidentă pentru inculpat; 5. prin folosirea autorității oficiale; 6. de un grup de persoane organizat în prealabil, de un grup criminal organizat sau de o organizație (asociație) criminală. Suplimentar, la art.144-2.3 CP Azer. se prevede agravarea răspunderii pentru acțiunile descrise în articolele 144-2.1 și art.144-2.2 CP Azer. care au provocat decesul unei persoane sau au provocat alte rezultate grave din imprudență.

Cea mai vizibilă asemănare dintre normele penale supuse comparației este dictată de tehnica legislativă utilizată; or atât norma prevăzută la art.168 CP RM, cât și cea specificată la art.144.2 CP Azer. sunt construite dintr-o variantă tip și două variante agravante. Semnalăm că normele enunțate sunt tangențiale și sub aspectul unor metode de săvârșire a faptelor infracționale (amenințarea, constrângerea). În același timp, remarcăm că „restricționarea libertății unei persoane” nu este indicată în dispoziția normei prevăzute la art.168 CP RM.

În altă ordine de idei, apreciem a fi pozitivă concretizarea în conținutul circumstanței agravante prevăzute la art.144.2.4 CP Azer. despre faptul cunoașterii de către făptuitor că femeia asupra căreia realizează fapta infracțională este gravi-

¹A se vedea, de pildă: lit.e) alin.(1) art.168 și lit.e) alin.(2) art.168 Cod penal al Cehiei; alin.(1) art.113 Cod penal al Sloveniei; alin.(1) art.233 Cod penal al Germaniei etc.

² De exemplu: art.4 Codul muncii al Federației Ruse; art.7 Codul muncii al Kazahstan; art.10 Codul muncii al Kârgâzstan; art.7 Codul muncii al Uzbekistan etc.

dă. O atare exegeză legislativă credem că poate constitui sursă de inspirație pentru legiuitorul Republicii Moldova³.

În alt registru, în *Codul penal al României* [10] (în continuare – CP Rom.) răspunderea pentru munca forțată este reglementată în cadrul Capitolului VII „Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile” din Titlul I „Infrațiuni contra persoanei” a Părții Speciale. Legiuitorul român incriminează la art.212 Cod penal „Supunerea la munca forțată sau obligatorie”, în următorii termeni: „Fapta de a supune o persoană, în alte cazuri decât cele prevăzute de dispozițiile legale, la prestarea unei munci împotriva voinței sale sau la o muncă obligatorie”. Este lesne de remarcat că, comparativ cu legea penală a Republicii Moldova (dar și cu cea a Azerbaidjanului), în cea română, infrațiunea examinată este prevăzută într-o singură variantă tip. În același timp, observăm că, în planul caracterizării elementului material, legiuitorul român a preluat aproape identic terminologia cu care se operează în Convenția OIM nr.105 din 17.01.1957 privind abolirea muncii forțate⁴ delimitând două modalități normative alternative: munca împotriva voinței (munca forțată) și munca obligatorie. În literatura de specialitate română se arată că „în prima ipostază, persoana este determinată prin constrângere să îndeplinească o muncă pe care din propria inițiativă și voință nu ar îndeplini-o, iar în cea de-a doua, persoana este pusă în situația de a presta o muncă la care nu era obligată, ca și când ar fi avut îndatorirea de a o efectua” [11, p.135]. Așadar, dincolo de diferențele conceptuale ce caracterizează modalitățile de comitere a faptelor prejudiciabile supuse comparației, potrivit legii penale a României și cea a Republicii Moldova, înțelegem că în toate ipotezele are loc vicierea sentimentului victimei. În plus, din conținutul art.212 CP Rom. se desprinde în calitate de cerință esențială a elementului material al infrațiunii „ca să nu existe o dispoziție legală sau judiciară, care să justifice, potrivit legii, impunerea muncii forțate sau obligatorii” [11, p.135]. O atare precizare nu o regăsim în dispoziția art.168 CP RM. Totuși, situațiile de excepție de la aplicarea art.168 CP RM le identificăm fără dificultate în actele normative extrapenale. Bunăoară, potrivit alin.(2) art.44 din Constituția Republicii Moldova [12], nu constituie muncă forțată: a) serviciul cu caracter militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu; b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiți-

³ Unele raționamente privind necesitatea includerii mențiunii „cu bună știință” în conținutul circumstanței agravante specificate la lit.b) alin.(2) art.168 CP RM, le-am formulat în segmentul de analiză a legislației penale a Suediei.

⁴ Bunăoară, Convenția OIM nr.105 din 17.01.1957 prevede: „Fiecare membru al Organizației Internaționale a Muncii care ratifică prezenta Convenție se angajează să abolească munca forțată sau obligatorie și să nu recurgă la ea sub nici o formă...”. O terminologie similară se reține și în Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (art.4).

onată; c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale, stabilite de lege. Prevederi similare sunt instituite și în alin. (5) art.7 din Codul Muncii al Republicii Moldova [13].

Nu poate trece neobservată nici următoarea mențiune, specificată în dispoziția art.168 CP RM: „[...] *dacă această acțiune nu întrunește elementele traficului de ființe umane sau ale traficului de copii*”. O atare precizare nu se regăsește în prevederea de la art.212 CP. Rom.

Trebuie de notat că sintagma respectivă a fost inserată la art.168 CP RM⁵ prin Legea nr.270 din 07.11.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [14]. Raționamentele includerii acesteia în dispoziția normei examinate le găsim în Nota informativă la proiectul care a stat la baza legii în cauză [15]: „*Structura ambiguă a art.165, 168, 206 din Codul penal și existența riscului de calificare eronată, a faptelor penale, precum și faptul că infrațiunea prevăzută de art.168 Cod penal este pedepsită mai blând decât traficul de ființe umane, chiar dacă reprezintă realizarea scopului de exploatare care intră în definiția traficului de ființe umane a generat necesitatea de delimitare a acțiunilor acestor infrațiuni. În prezent, delimitarea respectivă este foarte anevoioasă, lăsând un teren extins pentru abuzuri din partea persoanelor împuternicite la încadrarea juridică a acțiunilor făptuitorului. Delimitarea clasică a acestor două infrațiuni nu este descrisă clar și convingător nici în doctrină. Mai mult decât atât, Hotărârea Plenului CSJ nr. 37 din 22.11.2004 nu face nici o referință la delimitarea acestor infrațiuni [...]. Din considerentele expuse, se impune necesitatea completării art.168 CP RM cu sintagma „dacă fapta nu întrunește elementele traficului de ființe umane sau ale traficului de copii*”.

În continuare, ne vom concentra atenția asupra modelului incriminator oferit de legiuitorul francez. În *Codul penal al Franței* [16] (în continuare – CP Fr.), prevederi menite să incrimineze munca forțată sunt stabilite în Secțiunea „Condiții de muncă și acomodare contrare demnității persoanei, munca forțată și deținerea în servitute (art.225-13 – art.225-16)” din Capitolul V „Atingeri asupra demnității persoanei” a Titlului II „Atingeri asupra persoanei”, Cartea II „Crime și delicta contra persoanei”. Astfel, potrivit art.255-13 CP Fr., constituie infrațiune „fapta de a obține de la o persoană, a cărei vulnerabilitate sau stare de dependență este aparentă sau cunoscută făptuitorului, prestarea de servicii neremunerate sau în schimbul unei remunerații nesemnificative în coraport cu munca presta-

⁵ Până la această modificare norma prevăzută la art.168 CP RM avea următorul conținut: „*Fortarea unei persoane să presteze o muncă împotriva dorinței sale, ținerea persoanei în servitute pentru achitarea unei datorii, obținerea muncii sau a serviciilor prin înșelăciune, constrângere, violență sau amenințare cu violență*”.

tă”. În același timp, la art.225-14 CP Fr. este stabilită răspunderea pentru „fapta de a supune o persoană, a cărei vulnerabilitate sau stare de dependență este aparentă sau cunoscută de făptuitor, la condiții de muncă sau de adăpostire incompatibile cu demnitatea umană”. *In concreto*, munca forțată este incriminată la art.225-14-1 CP Fr.: „Munca forțată este fapta de a constrânge o persoană, prin violență sau amenințare, să presteze o muncă fără remunerație sau în schimbul unei remunerații evident ne semnificative în coraport cu munca efectuată”.

Trebuie de remarcat că incriminările *supra* citate sunt amplasate în legea penală franceză în ordinea gravității, astfel încât munca forțată (art.225-14-1 CP Fr.) prezintă o gravitate mai sporită în coraport cu faptele indicate la art.225-13 și art.225-14 CP Fr. De o gravitate mai pronunțată în coraport cu munca forțată este fapta de „reducere la servitute”, care potrivit art.225-14-2 CP Fr., constă în „supunerea, în mod obișnuit, la munca forțată a unei persoane a cărei vulnerabilitate sau stare de dependență este aparentă sau cunoscută făptuitorului”.

Concomitent, la art.225-15 CP Fr. sunt înscrise circumstanțele care determină agravarea răspunderii în ipoteza săvârșirii infrațiunilor prevăzute la art.225-13-art.225-14-1: împotriva mai multor persoane; împotriva unui minor; împotriva mai multor persoane, printre care figurează unul sau mulți minori.

În sensul art.225-13-art.225-14-2, minorii sau persoanele care au fost victime ale faptelor descrise de aceste articole la sosirea lor pe teritoriul francez sunt considerați persoane vulnerabile sau aflate în situație de dependență (art.225-15-1 CP Fr.).

Cu titlu de novație, în coraport cu norma corespondentă din legea penală a Republicii Moldova (art.168), la art.225-16 CP Fr. sunt prevăzute sancțiunile aplicabile persoanei juridice în cazul comiterii faptelor definite la art.225-13 - art.225-15.

Remarcăm că, din punct de vedere al tehnicii legislative, legiuitorul francez a disjuns acțiunile de obținere a muncii (serviciilor) fără remunerare ori cu o remunerare necorespunzătoare prin profitarea de starea de dependență ori de vulnerabilitatea victimei de săvârșirea aceluiași acțiuni prin constrângere. Totodată, constatăm că înșelăciunea nu se găsește printre metodele de comitere a muncii forțate, în sensul art.225-14-1 CP Fr. În ce ne privește, nu putem susține o atare viziune legislativă; or, nu este exclusă, ba chiar este destul de frecvent întâlnită în practica judiciară a Republicii Moldova ipoteza realizării muncii forțate prin înșelăciune [17], [18].

Într-un mod absolut unic, legiuitorul francez specifică caracterul „neretribuit al muncii (serviciilor), fie retribuirea necorespunzătoare a muncii prestate” pentru a caracteriza faptele înscrise la art.225-13, art.225-14-1 și art.225-14-2 CP

Fr. *Per a contrario*, atare cerințe lipsesc în norma ce incriminează munca forțată instituită în legea penală a Republicii Moldova, dar și din cea a României, precum și din cea a Azerbaidjanului. Prin urmare, în literatura de specialitate română s-a arătat, cu drept cuvânt, că: în ipoteza muncii forțate nu are importanță dacă victima este retribuită corespunzător ori nu primește nimic pentru munca prestată forțat sau obligatoriu [12, p.135].

În același perimetru de cercetare, atenția noastră va fi îndreptată spre examinarea reglementărilor în materie din *legea penală a Suediei* [19] (în continuare – CP Su.). În respectivul Cod, la Secțiunea 1b din Capitolul 4 „Cu privire la infracțiunile împotriva libertății și păcii” din Partea Specială este prevăzută răspunderea pentru exploatarea umană. Potrivit normei în cauză „o persoană care, în alte cazuri decât cele prevăzute în Secțiunea 1 (răpirea) sau Secțiunea 1a (traficul de persoane), prin constrângere, înșelăciune sau utilizând poziția de dependență, imposibilitatea de a se apăra sau situația dificilă a altei persoane, exploatează o altă persoană prin muncă forțată, muncă în condiții evident nerezonabile sau cerșetorie, este vinovată de exploatarea umană”. Suplimentar, în termenii paragrafului 2 al aceluiași articol se stabilește că „în cazul săvârșirii faptei prevăzute la paragraful 1 asupra unei persoane care nu a împlinit vârsta de 18 ani, subiectul va răspunde chiar dacă nu a făcut uz de constrângere, înșelăciune sau de poziția de dependență, imposibilitatea de a se apăra sau de situația dificilă. Aceeași situație se aplică și în cazul în care subiectul, deși nu știa că victima nu a împlinit vârsta de 18 ani, a manifestat o atitudine neglijentă în privința acestei circumstanțe”. La paragraful 3 este prevăzută răspunderea pentru exploatarea umană gravă. Potrivit, normei enunțate, în planul evaluării gravității exploatării, se acordă o atenție deosebită dacă fapta a vizat acțiuni la scară largă, a dus la câștiguri considerabile sau a implicat, în special, exploatarea nemiloasă a altei persoane.

Observăm că sub aspect tehnico-legislativ, legiuitorul suedez a reunit trei modalități faptice într-o singură normă pentru a desemna exploatarea umană și anume: exploatarea prin muncă forțată, exploatarea prin muncă în condiții nerezonabile și exploatarea cerșetoriei. Concomitent, norma examinată din legea penală suedeză prevede următoarele metode (alternative) de săvârșire a faptelor de exploatare: *constrângerea, înșelăciunea și utilizarea poziției de dependență, imposibilitatea de a se apăra sau situației dificile a altei persoane*. O perspectivă novatorie în coraport cu prevederile legislațiilor examinate anterior se desprinde din paragraful 2; or, legiuitorul suedez a decis să nu ia în calcul atitudinea psihică a făptuitorului *vis-a-vis* de vârsta victimei. Prin urmare, chiar și atunci când făptuitorul nu cunoaște că victima nu a atins vârsta de 18 ani, manifestând o atitudine neglijentă față de vârsta acesteia, va fi pe deplin justificată intervenția legii penale suedeze.

Pentru comparație, precizăm că la lit.b) alin.(2) art.168 CP RM este prevăzută circumstanța agravantă „*asupra unui copil cu capacitate de muncă*”⁶. Deși, în general, este salutară diferențierea răspunderii penale în sensul agravării pentru faptele săvârșite asupra minorilor, nu putem să nu ne întrebăm de ce legiuitorul Republicii Moldova a decis să includă în conținutul agravantei de la lit.b) alin.(2) art.168 CP RM o cerință suplimentară față de copilul-victimă și anume: „deținerea capacității de muncă”? Totodată ne întrebăm dacă legiuitorul a omis intenționat ori din neglijență să gradueze răspunderea în sensul agravării, în conținutul art.168 CP RM, în ipoteza săvârșirii muncii forțate asupra unui copil fără capacitate de muncă?

De lege lata, în cazul în care făptuitorul va obține munca de la un copil fără capacitate de muncă, împotriva voinței lui, prin înșelăciune ori constrângere, dacă respectiva faptă nu întrunește elementele traficului de copii, devine aplicabil alin.(2) art.55 Cod Contravențional al Republicii Moldova care stabilește, printre altele, răspunderea pentru încălcarea legislației muncii săvârșite asupra minorului. Bineînțeles, dacă în privința minorului se exercită constrângerea, suplimentar poate fi aplicat art.152 sau 155 CP RM ori art.78 Cod contravențional.

Deopotrivă, remarcăm că în prevederea de la lit.b) alin.(2) art.168 CP RM, lipsește cerința ca făptuitorul să cunoască *cu bună știință* că săvârșește fapta infrațională „*asupra unui copil cu capacitate de muncă*”. Prin urmare, simpla admitere de către subiectul infracțiunii (din analiza împrejurărilor obiective) că victima acțiunilor sale este un copil cu capacitate de muncă, cade sub incidența agravantei examinate. Totuși, nu putem să nu remarcăm că există riscul de a se aprecia eronat că circumstanța agravantă va fi aplicabilă chiar și atunci când făptuitorul nu cunoaște faptul că săvârșește infrafracțiunea „*asupra unui copil cu capacitate de muncă*” – apreciere ce vine în contradicție cu principiile răspunderii penale subiective (*nulla poena sine culpa*).

În viziunea noastră, neindicarea sintagmei „*cu bună știință*” în textul circumstanței agravante specificate la lit.b) alin.(2) art.168 CP RM constituie o omisiune a legiuitorului, care face posibilă interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale. Or, făptuitorului i se poate agrava nejustificat situația pentru unele circumstanțe despre care el nu cunoștea. În orice caz, în virtutea principiului exprimat sub forma adagiului latinesc *in dubio pro reo* cele comise urmează a fi interpretate în favoarea făptuitorului.

⁶ Precizăm că de lege lata în condițiile prevăzute la lit.b) alin.(2) art.168 CP RM răspunderea se agravează dacă fapta înscrisă la alin(1) se săvârșește „*asupra unui copil cu capacitate de muncă sau a unei femei gravide*”. Pentru a asigura consecvența ideilor, în acest perimetru de cercetare, ne vom referi numai la prima parte a circumstanței agravante nominalizate și anume: „*asupra unui copil cu capacitate de muncă*”.

În mod regretabil, omisiunile pe care le-am consemnat anterior determină erori de calificare în practica judiciară. Pentru a fi convingători, aducem ca exemplu speța următoare [20]:

„M. S. a fost condamnat în baza lit.b) alin.(2) art.168 CP RM. În fapt, începând cu luna aprilie 2019, abuzând de poziția de vulnerabilitate a minorului B.D., care era determinată de lipsa surselor de existență pentru supraviețuire socială (starea socială, materială și familiară grea, lipsa surselor financiare de întreținere), profitând de faptul că acesta nu a atins vârsta de 14 ani și că nu are capacitate de delibereare, folosind metoda înșelăciunii prin promisiunea remunerării pentru munca prestată, a obținut, prin înșelăciune, muncă forțată, prestată sub forma diferitor servicii de îngrijire a oilor la stâna pe care acesta o gestiona, acțiuni prin care a cauzat victimei prejudicii materiale”.

Reiterăm că prevederea de la lit.b) alin.(2) art.168 CP RM este aplicabilă în ipoteza în care copilul deține capacitate de muncă; or, aceasta rezultă *expressis verbis* din conținutul circumstanței agravante nominalizate. Așa cum se desprinde din speță, făptuitorul a obținut munca, împotriva voinței, prin înșelăciune de la un copil fără capacitate de muncă. Astfel, potrivit alin.(2) și (3) art.46 Codul muncii al Republicii Moldova: persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani. Persoana fizică poate încheia un contract individual de muncă și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul scris al părinților sau al reprezentanților legali, dacă, în consecință, nu îi vor fi periclitată sănătatea, dezvoltarea, instruirea și pregătirea profesională.

Având în vedere cel constatate, cu titlu *de lege ferenda*, propunem inserarea în conținutul circumstanței agravante specificate la lit.b) alin.(2) art.168 CP RM a mențiunii „cu bună știință”. În același timp, propunem graduarea răspunderii penale în sensul agravării în ipoteza în care infrațiunea înscrisă la alin.(1) art.168 CP RM este săvârșită asupra unui minor fără capacitate de muncă, prin inserarea unei circumstanțe agravante suplimentare – *cu bună știință asupra unui copil fără capacitate de muncă*. Reiterăm în context că în mai multe state se atestă agravarea răspunderii penale atunci când fapta examinată este săvârșită asupra unui minor (de exemplu, în Codul penal al Franței, în Codul penal al Azerbaidjan, în Codul penal al Suediei).

Merită atenție și analiza legislației penale a Lituaniei. Potrivit art.147¹ „Exploatarea pentru muncă forțată sau servicii”, normă amplasată de legiuitor în Capitolul XX „Infrațiuni contra libertății umane” *Cod penal al Lituaniei* (în continuare – CP Lit.) [21], constituie infrațiune: „Fapta persoanei care, prin utilizarea violenței fizice, a amenințărilor, a înșelăciunii sau a altor mijloace enumerate la articolul 147 (traficul de persoane), forțează în mod ilegal o altă persoană să în-

deplinească anumite lucrări sau să furnizeze anumite servicii, inclusiv cerșetoria”. Răspunderea se agravează dacă fapta indicată la alin.(1) este săvârșită prin forțarea altei persoane să presteze o muncă sau să presteze servicii în condițiile sclaviei sau în alte condiții inumane [alin.(2) art.147¹ CP Lit.].

În același timp, la art.147² CP Lit. „Folosirea muncii forțate a sau serviciilor unei persoane” este prevăzută răspunderea pentru „fapta persoanei care folosește munca sau serviciile altei persoane, inclusiv prostituția, în timp ce cunoștea sau trebuia și putea să cunoască faptul că persoana respectivă realizează această muncă sau oferă aceste servicii, ca urmare a utilizării împotriva acesteia, în scopuri de exploatare, violența fizică, amenințarea, înșelăciunea sau alte mijloace enumerate la articolul 147 (traficul de persoane)”. La alin. (2) al aceluiași articol este prevăzută o circumstanță specială de liberare de răspundere penală. *In concreto*: „Persoana care a săvârșit o faptă prevăzută în prezentul articol este liberată de răspundere dacă, înainte de recunoașterea sa în calitate de bănuț, notifică în mod voluntar o instituție de aplicare a legii și cooperează activ pentru identificarea victimei traficului de persoane (art.147) ori a cumpărării sau vânzării unui copil (art.157), precum și pentru identificarea oricărei dintre aceste fapte penale”.

Pentru început menționăm că, similar legii penale franceze, în Codul penal lituanian este prevăzută răspunderea persoanei juridice pentru săvârșirea faptelor înscrise la art.147¹ și art.147² CP Lit.

În altă privință, observăm că legiuitorul lituanian, la fel ca cel suedez, a lărgit aria de aplicare a faptei indicate la art.147¹ Cod penal. În acest fel, a plasat sub incidența normei respective, pe lângă munca forțată, și „serviciile” – prin care se înțeleg inclusiv cerșetoria (dar și prostituția – așa cum se desprinde din analiza în sistem a normelor specificate la art.147¹ și art.147² CP Lit.). În același timp, prin raportare la norma prevăzută la art.147² CP Lit., concretizăm că, în Codul penal al Republicii Moldova, la art.165¹ este incriminată „Utilizarea rezultatelor muncii sau serviciilor unei persoane care este victimă a traficului de ființe umane”. Totuși, norma sus-enunțată comportă deosebiri de esență în raport cu norma analogică din legea penală a Lituaniei (art.147² CP Lit.). Bunăoară, săvârșirea infrațiunii specificate la art.165¹ CP RM este precedată de fiecare dată de: *săvârșirea uneia dintre infrațiunile prevăzute la art.165 sau 206 CP RM*, care, la rândul ei, este urmată de *exploatarea victimei traficate* [22, p.539]. Depotrivă, Codul penal moldav prevede la alin.(2) art.165¹ CP RM o circumstanță specială de liberare de răspundere penală. Astfel, persoana care a săvârșit fapta prevăzută la alin.(1) este liberată de răspundere penală în cazul în care a declarat benevol despre comiterea de către alte persoane a infrațiunilor de trafic de

ființe umane sau trafic de copii, a ajutat la descoperirea infrafracțiunilor respective sau a contribuit activ la cercetarea acestor cazuri.

În altă ordine de idei, precizăm că *Codul penal al Spaniei* [23] (în continuare – CP Sp.), nu conține o normă dedicată în principal incriminării muncii forțate. Și totuși, drepturile și libertățile fundamentale ale muncitorilor se află sub ocrotire juridico-penală. În particular, norme menite să protejeze dreptul la muncă se regăsesc în Titlul XV „Infrafracțiuni împotriva drepturilor muncitorilor” CP Sp. Concomitent, elemente ale muncii forțate pot fi desprinse din conținutul alin.(1) art.311 CP Sp. Potrivit dispoziției normei enunțate, reprezintă infrafracțiune „fapta persoanei care, prin înșelăciune sau abuzând de o situație de necesitate, impune angajaților, condiții de muncă sau de securitate socială care dăunează, suprimă sau restricționează drepturile care le sunt recunoscute prin dispoziții legale, convenții colective sau prin contractul individual de muncă”. La alin.(2) al articolului nominalizat este stabilită răspunderea pentru „fapta persoanei care angajează simultan mai mulți lucrători fără a comunica înregistrarea lor în regimul corespunzător de securitate socială sau, după caz, fără a obține autorizația de muncă corespunzătoare, cu condiția ca numărul lucrătorilor afectați să fie cel puțin: a) 25/100 în companii sau centre de muncă care angajează mai mult de 100 de lucrători; b) 50/100 în companii sau centre de muncă care angajează mai mult de 10 lucrători și nu mai mult de o sută sau c) majoritatea, în companii sau centre de muncă care angajează mai mult de 5 și nu mai mult de 10 lucrători”. În condițiile alin.(3) art.311 CP Sp. este stabilită răspunderea pentru „fapta persoanei care, în cazul transferului de afacere (companiei), fiind în cunoștință cu faptele descrise anterior, menține aceleași condiții față de angajați”. Potrivit alin.(4) art.311 CP Sp. răspunderea se agravează „dacă comportamentele înscrise în secțiunile anterioare se desfășoară cu aplicarea violenței sau prin intimidare”.

Comparativ cu legislațiile penale anterior examinate, în cea spaniolă s-a recurs la expunerea în dispoziția incriminatorie (a faptei supuse analizei) a unui conținut de ordin general. Înțelegem, că o asemenea reglementare are ca scop ocrotirea drepturilor muncitorilor de orice influență negativă ce poate fi adusă din partea angajatorilor. În calitate de metode de realizare a faptei prejudiciabile înscrise la alin.(1) art.311 CP Sp., se rețin „înșelăciunea” și „abuzul de necesitate”. În același timp, în condițiile aplicării „violentei” sau „intimidării” pentru realizarea comportamentelor infraționale descrise la alin.(1)-alin.(3) art.311 CP Sp. răspunderea penală se agravează.

În contexte distincte, legiuitorul spaniol a incriminat, la art.312 CP Sp. „fapta celui care recrutează persoane sau îi determină să renunțe la locul de muncă deținut oferind condiții de muncă înșelătoare sau false, precum și a celui care an-

gajează subiecți străini fără permis de muncă în condiții care lezează, suprimă sau restricționează drepturile lor recunoscute prin prevederi legale, convenții colective sau contracte individuale de muncă”.

Referințe:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10.12.1948, la care a aderat RSS Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217 din 28.07.1990.
2. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 1966, la care a aderat RSS Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217 din 28.07.1990, în vigoare pentru Republica Moldova din 26.04.1993.
3. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 34/180 din 18 decembrie 1979, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova conform Hotărârii nr. 87 din 28.04.1994, în vigoare pentru Republica Moldova din 31.07.1994.
4. Carta Socială Europeană, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 484 din 28.09.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 08.11.2001.
5. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene din 12 decembrie 2007, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene nr. C 303/1 din 14 decembrie 2007.
6. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.105 din 17.01.1957 privind abolirea muncii forțate, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova conform Hotărârii nr.707 din 10.09.1991, în vigoare pentru Republica Moldova din 10.03.1993.
7. Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.182 din 17.06.1999 privind interzicerea celor mai grave forme ale muncii copiilor și acțiunea imediată în vederea eliminării lor, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr.849 din 14.02.2002, în vigoare pentru Republica Moldova din 14.06.2002.
8. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova conform Hotărârii nr.1298 din 24.07.1997, în vigoare pentru Republica Moldova din 12.09.1997.
9. Codul penal al Azerbaidjan. [Accesat: 19.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8304/file/Azerbaijan_CC_am2018_en.pdf

10. Codul penal al României. [Accesat: 19.04.2021] Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/109855>
11. PAȘCU I., DOBRINOIU V., HOTCA M.-A. Noul Cod Penal Comentat. Volumul II. București: Universul Juridic, 2014. 1154 p.
12. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.78.
13. Codul muncii al Republicii Moldova din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.169-162.
14. Legea nr.270 din 07.11.2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr.290.
15. Notă informativă la Proiectul de lege nr.355 din 2013. [Accesat: 19.04.2021] Disponibil: <http://parlament.md/LegislationDocument.aspx?id=eff2c8bd-4d97-4f62-a3c4-4d334ac09745>
16. Codul penal al Franței. [Accesat: 19.04.2021] Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/download/pdf/legiOrKali?id=LEGITEXT000006070719.pdf&size=747,7%20Ko&pathToFile=/LEGI/TEXT/00/00/06/07/07/19/LEGITEXT000006070719/LEGITEXT000006070719.pdf&title=Code%20p%C3%A9nal>
17. Sentința Judecătorei Edineț (sediul Ocnîța) din 22.02.2019 (dos. nr. 1-166/18). Accesat: 18.04.2021]. Disponibil: https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/6b3c04f6-8a36-e911-80d8-0050568b4d5b
18. Sentința Judecătorei Edineț (sediul Central) din 29.09.2020 (dos. nr. 1-136/20). Accesat: 18.04.2021]. Disponibil: https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/86d4a66e-451f-489c-b85e-f5032cb3b940
19. Codul penal al Suediei. [Accesat: 19.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8662/file/Sweden_criminal_code_am2020_en.pdf
20. Sentința Judecătorei Cahul (sediul Cantemir) din 25.02.2020 (dos. nr. 1-178/19). [Accesat: 18.04.2021]. Disponibil: https://jch.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/b8ab6e60-1b72-4e86-9919-a3ba3db-bf5ab
21. Codul penal al Lituaniei. [Accesat: 19.04.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8272/file/Lithuania_CC_2000_am2017_en.pdf
22. BRÎNZA S., STATI V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1328 p.
23. Codul penal al Spaniei. [Accesat: 19.04.2021] Disponibil: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>

SINTEZA PROBLEMATICII INCRIMINĂRII INFRAȚIUNII DE PROXENETISM

Hamâc Diana,

doctorand, Școala Doctorală Științe Juridice,
Universitatea de Stat din Moldova,
Comisia Electorală Centrală,
Consultant al Direcției juridice

In the current period, as though it would seem that sexuality is a normality and everyone has access to have a stable life partner, sexual offenses are still a thing in the so called criminal catalog of Republic of Moldova.

In this sense, we can say with certainty that prostitution as an element of society has existed, exists and will continue to exist. This activity, which is widely criticized, is a component part of our society, which, depending on the level of culture and the level of acceptance of those around it has different perspectives to it.

Whether we talk about prostitution, pimping or trafficking of human beings, the dignity and future of each victim has major importance.

Keywords: Pimping, incrimination, prostitution, human trafficking, victim.

Potrivit Dicționarului Explicativ al limbii române, termenul de incriminare este definit ca: „Acuzarea de săvârșire a unei crime. Învinovățire. Stabilirea prin lege că o anumită categorie de fapte constituie infrațiune și se sancționează ca atare. Determinarea condițiilor pentru existența unei infrațiuni”. [1]

În această ordine de idei, putem spune cu certitudine că, prostituția ca element al societății a existat, există și va exista în continuare. Această activitate ce este pe larg criticată de moralști, apreciată de libertini este o parte componentă a societății, care în dependență de nivelul de cultură, nivelul de acceptare a celor din jur, blamează sau de ce nu creează posibilități de dezvoltare și de o bună desfășurare a activității date. Mulți dintre exponenții societății își pun întrebarea – Ce este prostituția?

Prostituția este un efect combinat al dorinței trupești/sexuale și al faptului că iubirea între două ființe nu este totdeauna disponibilă. Clienții prostituatelor sunt oameni care fac parte din diferite categorii sociale și care au dificultăți la capitolul disponibilității unor relații sexuale, or care își doresc să aibă careva experiențe specifice cu o persoană plătită. Fapt care s-ar fi conturat prin conceptul de „cerere”, ceea ce la rândul său este urmat de „ofertă”.

Prin urmare, caracterul comercial al relației dintre client și prostituată, generează un climat infracțional de proxenetism.

În studiul noțiunilor de „determinare” și „îndemn” în contextul infracțiunii de proxenetism se deduce necesitatea delimitării acestei fapte prejudiciabile de alte infracțiuni similare. Examinarea acestei paralele se impune fără ambiguități, dat fiind faptul că sunt întâlnite neconcordanțe esențiale între cadrul doctrinar și practica judiciară la capitolul calificării corecte a infracțiunii de proxenetism. Astfel în prim plan se evidențiază deosebirea infracțiunii de Trafic de persoane prevăzute de art.165 CP RM de fapta prejudiciabilă enunțată de art.220 CP RM.

Distincția dintre infracțiunea de proxenetism și trafic de persoane se atestă primordial prin vicierea consimțământului victimei. Însăși din norma de la art.220 CP RM este clar că făptuitorul „îndeamnă” și „determină” persoana spre practicarea prostituției, lăsând la latitudinea acesteia luarea deciziei de a îmbrățișa această îndeletnicire sau nu.

În cazul infracțiunii de trafic de ființe umane în scopul exploatării sexuale este vorba de consimțământul viciat, or norma de la art. 165 CP RM stipulează clar persoana este traficată cu sau fără consemțământul acesteia săvârșită prin amenințare sau aplicarea violenței fizice sau psihice nepericuloase, înșelăciune sau abuz de poziție de vulnerabilitate sau abuz de putere. Astfel, la prima vedere se poate constata că în ambele cazuri se atestă consimțământul la practicarea prostituției.

În urma analizei a diverse situații de genul dat ce au avut deja loc constatăm că, infractorii cunoscând că victimele erau într-o situație financiară șubredă, au creat astfel de condiții în care aceasta să își dea acordul la plecarea peste hotare, și prestarea serviciilor sexuale.

Deși transportarea victimelor s-ar putea cataloga inclusiv și ca infracțiune de proxenetism, șederea lor pe teritoriul stat străin, ar fi impusă de făptuitori prin deposedarea de acte, ceea ce implică abuzul de poziția de vulnerabilitate, chiar dacă acestea ar avea un venit din activitate, acestea nu erau libere în circulația lor fiind nevoite să practice prostituția.

La cele expuse supra putem menționa că înlesnirea la practicarea prostituției prin punerea la dispoziție a locului unde persoanele puteau practica această activitate. Prin urmare aceste persoane cunoșteau cu ce urmează să se ocupe, activau fără careva rezerve, consimțământul acestora nu era viciat și primeau un anumit venit din această îndeletnicire.

Anume despre constrângere la prostituție, și nu despre determinare la prostituție, se menționează în definiția noțiunii „exploatare sexuală comercială” din pct.4.1 al Hotărârii Plenului nr.37/2004. În mod similar, la lit. c) pct.3) art.2

al Legii Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 20.10.2005, ca exemplu de exploatare a persoanei este indicată „obligarea la practicarea prostituției”.

Cu alte cuvinte, nu pot fi considerate compatibile noțiunile „determinarea prostituției” (utilizată la art.220 CP RM) și „constrângere la prostituție” (care se are în vedere în art.165 CP RM).

Nu este posibil concursul ideal dintre determinarea la prostituție și constrângerea la prostituție: în cazul constrângerii la prostituție, victima nu poate să-și dirijeze acțiunile, fiind nevoită să urmeze voința făptuitorului; în cazul determinării la prostituție, victima are o alternativă, având de ales între a urma voința făptuitorului și a nu se conforma acesteia.

O altă deosebire dintre traficul de ființe umane și proxenetism constă în finalitatea sau, altfel spus, în scopul final urmărit de făptuitor.[2, p.229]

În acest sens, în doctrina penală se susține că, în cazul proxenetismului, făptuitorul trage foloase, dar și victima își însușește o parte substanțială din beneficii; în cazul traficului de ființe umane, și a traficului de copii întreaga activitate are loc în scopul exclusiv al exploatării victimei, adică folosul obținut este însușit în întregime sau într-o proporție ce semnifică exploatarea de către traficant.[3, p.39]

Subiectul infrațiunii prevăzute atât la art.220 CP RM (proxenetismul), cât și la art. 165 CP RM (traficul ființe umane), este persoana fizică, responsabilă, care la momentul săvârșirii infrațiunii a atins vârsta de 16 ani.

Plecând de la această generalizare este posibilă conturarea problemei, potrivit căreia o persoană care cunoaște pe cineva care practică prostituția și o recomandă cuiva care are nevoie de aceste servicii.

Formal acesta îndeplinește calitatea de subiect al infrațiunii, însă acesta nu urmărește scopul de a avea careva beneficii pe urma acestei conexiuni.

După prezentarea tuturor diferențelor specifice dintre infrațiunile prevăzute la art.165 și 220 CP RM este necesar a menționa că tocmai datorită acestor incompatibilități considerabile nu este posibil ca infrațiunea de trafic de ființe umane să absoarbă infrațiunea de proxenetism, sau viceversa. În sensul art.118 CP RM, nu poate exista o relație de concurență dintre o parte și un întreg în cazul art.165 și 220 CP RM.

În schimb, este posibil concursul real dintre traficul de ființe umane și proxenetism. Menționat că în legătură cu cele expuse supra Hotărârii Plenului nr.37/2004 l a lit. e) și f) pct.151 prevede că : proxenetismul se poate manifesta separat. El poate să se transforme în trafic de ființe umane ori să existe în concurs cu ultimul.

În cazul când acțiunile subiectului încep ca proxenetism, iar ulterior acesta acționează asupra aceleiași persoane prin factorii de influențare specificați la lit. a)-c) alin.(1) sau la lit. f), g) alin.(2) art.165 CP RM, se va constata săvârșirea atât a infrațiunii prevăzute la art.165 CP RM, cât și a infrațiunii prevăzute la art.220 CP RM. Cu privire la aceste explicații, sunt necesare anumite precizări: nu poate fi considerată posibilă transformarea proxenetismului în trafic de ființe umane. Datorită numeroaselor incompatibilități dintre cele două infrațiuni, nu este cu putință ca persoana care execută intenția inițială de săvârșire a proxenetismului, până la consumarea acestei infrațiuni, să-și redirecționeze atitudinea psihică, astfel încât intenția supra venită să fie cea de săvârșire a traficului de ființe umane.

Oricum, chiar dacă ar putea fi admisă ideea precum că este posibilă o asemenea transformare de intenție, cele săvârșite s-ar califica numai conform art.165 CP RM.

Nu s-ar face calificarea conform regulilor concursului de infrațiuni, așa cum se recomandă în Hotărârea Plenului nr.37/2004.

În realitate, făptuitorul, odată ce începe executarea infrațiunii de proxenetism, duce această executare până la capăt. După care începe executarea unei alte infrațiuni, a celei de trafic de ființe umane. În aceste condiții, așa cum afirmă just M.A. Hotca și M.Dobrinoiu, va exista un concurs real dintre cele două infrațiuni.[4, p.56-57]

O altă problemă relevantă cu care se ciocnește atât doctrina dreptului penal cit și practica judiciară este calificarea corectă a acțiunilor de organizare de prestare a serviciilor sexuale contra plată în regim online, așa numitele videochaturile.

Această problemă s-a conturat din motivul lipsei în legislația Republicii Moldova a unei explicații plauzibile a noțiunii de „prostituție” și „servicii sexuale”.

În acest context am putea defini noțiunea de „prostituție” ca o activitate îndreptată spre prestarea serviciilor sexuale care constau în satisfacerea plăcerilor de ordin trupesc contra plată.

Totodată, observăm că este întâlnită sintagma „servicii sexuale”, care de asemenea nu este cumvabine delimitată, fapt care îngreunează determinarea naturii acțiunilor efectuate în regim online.

Dacă vorbim de prostituția clasică, atunci aici se constată contactul fizic al clientului cu prostituata, ceea ce nu se realizează în regim online. Cadrul juridic național nu prevede o reglementare expresă în acest sens, iar organele de drept abilitate cu aplicarea legii, interpretează extensiv norma penală, ceea ce este greșit.

Este necesar de abordat segmentul prostituției în mediul online. Ori era „serviciilor sexuale în regim online” iau amploare. Perversitate, desfrâul dar

și dorința de a experimenta mai mult în viața intimă duce la această explozie a diverselor platforme cu astfel de servicii. Așa numitele camere de video-chat sunt din ce în ce mai populare și utilizate de către proprietarii unui soft fie acesta telefon mobil, fie notebook sau o banală planșetă, pentru a-și satisface fanteziile sexuale de la distanță cu o persoană care este plătită pentru a-i juca jocul solicitantului.

Așa zisele victime pot să danseze lasciv în fața camerei ce face o transmisiune live, aceasta poate să socializeze cu solicitantul printr-un chat, să îl provoace la a mai transmite bani pentru a continua video conferința.

În acest caz este dificil să înțelegem cine este victima de fapt. O fi domnișoara ce se atinge suav pentru bani, sau barbatul/femeia ce achită pentru acest favor. Această activitate încă nu a reușit să fie cumva reglementată în mod legal/juridic, și reprezintă o controversă a societății actuale. Iar trăirile și emoțiile persoanelor ce prestează aceste „servicii” în continuare rămân a fi neprotejate, blamate și judecate.

Este de menționat că, activitatea de prestare în regim online a așa numitelor servicii sexuale este sancționată în Republica Moldova prin intermediul analogiei, ceea ce de fapt este inadmisibil în material dreptului penal.

În aparență fapta după toate principiile se pare că ar întruni elementele infrațiunii de proxenetism, dar în esență aceste fapte nu se materializează, conținutul lor fiind efemer.

În esență această acțiune prejudiciabilă are mai mult un caracter pornografic decât o alură de prostituție.

Referințe:

1. Dicționarul explicativ al limbii române (DEXonline);
2. Tănase A. Delimitarea traficului de ființe umane de unele infrațiuni adiacente. p.229
3. Brînză S., Stati V. Delimitarea traficului de ființe umane și a traficului de copii de infrațiunile conexe: experiența Republicii Moldova // Jurnalul de Studii Juridice (Iași, România), 2009, nr.1-2, p.39-58
4. Hotca M.A., Dobrinou M. Infrațiuni prevăzute în legi speciale. Comentarii și explicații. Vol.I. - București: C.H.Beck, 2008, p.56-57.

SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE ÎNCĂLCARE A REGULILOR DE PROTECȚIE A MUNCII

Jalbă Tudor,
doctorand USM anul III

In the present work will be described the general and special qualities that the person must meet in order to evolve as a subject of the crime of violation of labor protection rules. We will highlight the problems that prosecution may face in practice when establishing the grounds for assigning the status of subject of the crime provided by art.183 of the Criminal Code, offering solutions for not admitting an erroneous legal qualification.

Keywords: subject, person in charge, special capacity, criminal liability.

Dispoziția alin.(1) al art.183 din Codul penal, prevede răspunderea penală pentru încălcarea de către o persoană cu funcție de răspundere ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală a tehnicii securității, a igienei industriale sau a altor reguli de protecție a muncii, dacă această încălcare a provocat accidente cu oameni sau alte urmări grave.[1]

Pentru ca o persoană să poată fi subiect al infrațiunii aceasta trebuie să întrunească două condiții imperative: vârsta și responsabilitatea.

Potrivit alin.(1) art.21 din Codul penal, sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care în momentul săvârșirii infrațiunii au împlinit vârsta de 16 ani. Persoanele fizice care au vârsta între 14 și 16 ani sunt pasibile de răspundere penală numai pentru categoriile de infracțiuni indicate în alin.(2) art.21 din Codul penal, din care art.183 din Codul penal nu face parte.

Prin urmare, subiect al infrațiunii de încălcare a regulilor de protecție a muncii, poate fi persoana fizică responsabilă, care la momentul comiterii infracțiunii a împlinit vârsta de 16 ani.

Responsabilitatea constituie starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile. Mai simplu, prin responsabilitate înțelegem capacitatea individului de a înțelege corect împrejurările de fapt și,

în legătură cu acestea, de a aprecia însemnătatea faptelor sale, a le putea dirija conștient. [2, p.211-212]

Legiuitorul la stabilirea vinovăției și tragerii la răspundere penală a subiectului în conformitate cu art.183 din Codul penal, în afară de calitățile generale *supra* indicate a condiționat calitatea specială a subiectului, oferindu-i statut de persoană cu funcție de răspundere ori persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, în ale cărei atribuții intră asigurarea respectării regulilor de protecție a muncii în cadrul unității respective.

În cele din urmă, vom descrie explicit calitățile speciale care trebuie să le întrunească persoana pentru ca să poată evolua în calitate de subiect al infrațiunii în cauză.

Pentru a defini noțiunile calităților speciale, vom recurge la citarea prevederilor art.123 și 124 din Codul penal, după cum urmează:

Prin persoană cu funcție de răspundere se înțelege persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

În opinia noastră, persoană cu funcție de răspundere trebuie să fie recunoscut acel subiect care are dreptul să emită în numele unui organ sau al unei instituții, a autorității publice centrale sau locale, acte oficiale care confirmă un fapt juridic, precum și să dispună executarea acestui act față de persoanele asupra cărora acest act are putere juridică.

Prin persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală se înțelege persoana căreia, în organizația indicată sau într-o subdiviziune a acesteia, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

Legiuitorul nu a stabilit prin lege care acțiuni ale persoanei, care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, pot fi considerate acțiuni administrative de dispoziție ori funcții sau acțiuni organizatorico-economice.

În opinia autorului Ruslan Popov, persoana căreia, în organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală ori într-o subdiviziune a acesteia, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei

însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție este persoana care are atribuții legate, în special, de dirijarea nemijlocită a oamenilor sau de administrarea unui sector de muncă în cadrul unei organizații comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale, ori în cadrul unei subdiviziuni a acestora; persoană căreia, în organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală ori într-o subdiviziune a acesteia, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor sau acțiunilor organizatorico-economice este persoana având atribuții legate, în special, de dispunerea și administrarea patrimoniului aparținând unei organizații comerciale, obștești sau unei alte organizații nestatale, ori unei subdiviziuni a acestora.

Totodată, pe bună dreptate autorul Ruslan Popov, menționează că indiferent de caracterul definit sau nedefinit al duratei acordării drepturilor și obligațiilor persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, contează ca, la momentul săvârșirii infracțiunii, persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală să fie titulară a acelor drepturi sau obligații. Astfel, nu se poate vorbi despre o persoană care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală, dacă infracțiunea a fost comisă: a) înainte de momentul acordării acesteia a drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală; 2) după momentul în care această persoană își pierduse prerogativa de a fi titulară a drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală. [3, p.167-168]

Deci, rezultă că atât persoanei cu funcție de răspundere care activează într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale cât și persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, le-au fost acordate anumite drepturi și obligațiuni contractuale în vederea exercitării atribuțiilor de asigurare a respectării regulilor de protecție a muncii în cadrul unității respective.

Prin urmare, subiect al infracțiunii prevăzute de art.183 din Codul penal, poate fi persoana cu funcție de răspundere ori persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, în ale cărei atribuții intră asigurarea respectării regulilor de protecție a muncii în cadrul unității respective, care la acel moment este titulară a drepturilor și obligațiilor.

Persoana cu funcție de răspundere sau persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, este conducătorul unității care deseori este și angajatorul entității.

În sensul Legii privind securitatea și sănătatea în muncă, prin angajator înțelegem orice persoană fizică sau juridică care este titularul unui raport de muncă cu lucrătorul și care poartă răspundere pentru unitatea respectivă.[4]

Potrivit art.9 alin.(1) din Legea privind securitatea și sănătatea în muncă, angajatorul este obligat să asigure securitatea și sănătatea lucrătorilor sub toate aspectele ce țin de activitatea desfășurată.

Conform art.10 din aceeași lege, în cadrul responsabilităților sale, angajatorul este obligat să ia măsurile necesare pentru protecția securității și sănătății lucrătorilor, inclusiv pentru prevenirea riscurilor profesionale, asigurarea informării și instruirii, precum și pentru asigurarea organizării și a mijloacelor necesare.

Angajatorul în cadrul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu este obligat să țină cont de următoarele principii generale de prevenire: a) evitarea riscurilor profesionale; b) evaluarea riscurilor profesionale ce nu pot fi evitate; c) combaterea riscurilor profesionale la sursă; d) adaptarea locului de muncă în funcție de necesitățile persoanei, inclusiv ale persoanelor cu dizabilități, în special în ceea ce privește adaptarea rezonabilă a locului de muncă, alegerea echipamentelor de lucru, a metodelor de producție și de lucru, în vederea atenuării muncii monotone și a muncii normate și reducerii efectelor acestora asupra sănătății; e) adaptarea la progresul tehnic; f) înlocuirea aspectelor periculoase prin aspecte nepericuloase sau mai puțin periculoase; g) dezvoltarea unei politici de prevenire ample și coerente, care să includă tehnologia, organizarea muncii, condițiile de muncă, relațiile sociale și influența factorilor legați de mediul de lucru; h) acordarea priorității măsurilor de protecție colectivă față de măsurile de protecție individuală, cu excepția cazurilor când acestea se referă la persoanele cu dizabilități; i) asigurarea lucrătorilor cu instrucțiunile corespunzătoare privind securitatea și sănătatea în muncă; j) furnizarea de noi tehnologii și dispozitive de asistență, de instrumente și echipamente care să permită persoanelor cu dizabilități menținerea locului de muncă; k) crearea și menținerea unor condiții igienice pentru viață și muncă; l) propagarea odihnei active în rândul salariaților.

Ținând seama de natura activităților din unitate, angajatorul este obligat: a) să evalueze riscurile profesionale, în special la alegerea echipamentelor de lucru, a substanțelor sau a preparatelor chimice utilizate, precum și la amenajarea locurilor de muncă; b) să asigure, ulterior evaluării prevăzute la lit.a) și în funcție de necesități, aplicarea de către angajator a măsurilor de prevenire, precum și a metodelor de producție și de lucru care să ducă la îmbunătățirea nivelului securității și al protecției sănătății lucrătorilor și să fie integrate în toate activitățile unității respective și la toate nivelurile ierarhice; c) să ia în conside-

rare capacitatea lucrătorilor în ceea ce privește sănătatea și securitatea acestora ori de câte ori le încredințează o sarcină; d) să se asigure că planificarea și introducerea de noi tehnologii fac obiectul consultării lucrătorilor și/sau a reprezentanților lor în ceea ce privește consecințele alegerii echipamentului, condițiilor de lucru și mediului de lucru asupra securității și sănătății lucrătorilor; e) să ia măsurile corespunzătoare pentru ca în zonele de risc grav și specific să poată avea acces numai salariații care au primit instrucțiuni adecvate privind securitatea și sănătatea în muncă.

În conformitate cu art.11 alin.(10) din Legea privind securitatea și sănătatea în muncă, conducătorul unității poate să-și asume atribuțiile de asigurare a regulilor de protecție, în cazul unităților în care se desfășoară activități fără pericole de accidentare sau de îmbolnăvire profesională dacă acesta a absolvit cursurile de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă. Astfel, calitatea specială a subiectului infrațiunii de încălcare a regulilor de protecție a muncii o poate avea însuși conducătorul unității.

În acest context, apare întrebarea care sunt criteriile prin care se stabilește prezența sau lipsa pericolului de accidentare sau de îmbolnăvire profesională, pentru ca conducătorul unității să-și asume atribuțiile lucrătorului desemnat în domeniul securității și sănătății în muncă.

Răspunsul la această întrebare se regăsește în art.13 din Legea privind securitatea și sănătatea în muncă, normă care impune obligația angajatorului să fie în posesia unei evaluări a riscurilor profesionale, inclusiv a celor referitoare la grupurile sensibile la riscuri specifice.

Respectiv, ajungem la concluzia că angajatorul de sine stătător poate să aprecieze și să evalueze riscurile profesionale care pot surveni, luând în considerație condițiile și specificul activității desfășurate de către lucrători în cadrul unității. Precizăm că în acest caz, totuși conducătorul unității poate să-și asume atribuțiile lucrătorului desemnat doar dacă a absolvit cursurile de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă.

Prin lucrător desemnat, înțelegem orice lucrător desemnat de angajator pentru a se ocupa de activitățile de protecție și prevenire a riscurilor profesionale din unitate.

Potrivit art.11 din Legea privind securitatea și sănătatea în muncă, angajatorul desemnează unul sau mai mulți lucrători care să se ocupe de activitățile de protecție și prevenire a riscurilor profesionale în unitate. Lucrătorii desemnați nu trebuie să fie dezavantajați ca urmare a desfășurării activităților de protecție și prevenire a riscurilor profesionale și trebuie să dispună de timpul necesar pentru a-și putea îndeplini obligațiile ce rezultă din prezenta lege. Lucrătorii de-

semnați vor avea, în special, atribuții privind securitatea și sănătatea în muncă și, cel mult, atribuții complementare.

Totodată, în cazul în care resursele unității nu sunt suficiente pentru organizarea activităților de protecție din lipsa personalului specializat, angajatorul este obligat să recurgă la servicii externe de protecție și prevenire acreditate în modul prevăzut de lege.

Prin serviciu extern de protecție și prevenire, înțelegem orice unitate care prestează altor unități, în bază de contract, servicii de protecție și de prevenire a riscurilor profesionale. În cazul în care angajatorul recurge la serviciile externe de protecție și prevenire, acestea vor fi informate de către angajator asupra factorilor cunoscuți sau suspectați ca având efecte asupra securității și sănătății lucrătorilor.

Precizăm că în toate cazurile:

- lucrătorii desemnați trebuie să aibă absolvite cursurile de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă și să dispună de mijloacele necesare;
- serviciile externe de protecție și prevenire consultate trebuie să aibă capacitățile și mijloacele personale și profesionale necesare;
- lucrătorii desemnați și serviciile externe de protecție și prevenire consultate trebuie să fie în număr suficient pentru a putea asigura organizarea măsurilor de protecție și prevenire, ținând cont de mărimea unității și/sau de riscurile la care sînt expuși lucrătorii, precum și de distribuția acestora în cadrul unității.

Totodată, menționăm că în cazul în care angajatorul apelează la servicii externe de protecție și prevenire, el nu este exonerat de responsabilitățile sale în domeniul securității și sănătății în muncă. Pentru a clarifica conținutul acestei expresii, vom indica care sunt responsabilitățile angajatorului în domeniul securității și sănătății în muncă.

Prin responsabilități ale angajatorului în domeniul securității și sănătății în muncă înțelegem asigurarea lucrătorilor cu echipamentul de protecție necesar, adoptarea soluțiilor conforme cerințelor de securitate și sănătate în muncă, a căror aplicare va avea ca efect eliminarea sau diminuarea riscurilor profesionale, întocmirea, în cazul când natura și gradul de risc profesional o necesită, un plan anual de protecție și prevenire care să includă măsuri tehnice, sanitare, organizatorice și de altă natură, bazat pe evaluarea riscurilor profesionale, care să fie aplicat corespunzător condițiilor de lucru specifice unității, stabilirea pentru lucrători a atribuțiilor ce le revin în domeniul securității și sănătății în muncă, corespunzător posturilor de lucru sau funcțiilor exercitate, elaborarea instrucțiunilor de securitate și sănătate în muncă, ținând seama de particularitățile activităților și ale locurilor de muncă din unitate, asigurarea unității cu

materialele necesare informării și instruirii lucrătorilor cu privire la securitatea și sănătatea în muncă etc., informarea fiecărei persoane, anterior angajării în muncă, asupra riscurilor profesionale la care aceasta ar putea fi expusă la locul de muncă, precum și asupra măsurilor de protecție și prevenire necesare, asigurarea funcționării permanente și corespunzătoare a sistemelor și dispozitivelor de protecție, a aparaturii de măsurare și de control, precum și a instalațiilor de captare, de reținere și de neutralizare a substanțelor nocive degajate în timpul proceselor tehnologice, asigurarea lucrătorilor cu echipamente de lucru nepriemjioase, acordarea gratuită a lucrătorilor cu echipament individual de protecție, precum și alte responsabilități.

Astfel, accentuăm că în cazul în care a fost desemnat lucrătorul cu atribuții de asigurare a regulilor de protecție a muncii, și în urma neexecutării sau executării necorespunzătoare a obligațiilor sale salariații au suferit urmările prejudiciabile prevăzute la art.183 din Codul penal, în acest caz va fi atras la răspundere penală lucrătorul desemnat care se ocupă de activitățile de protecție și prevenire a riscurilor profesionale în unitate dar nu angajatorul.

De asemenea, protecția și prevenirea riscurilor profesionale pot fi asigurate de unul sau de mai mulți lucrători desemnați, de unul sau de mai multe servicii distincte, indiferent dacă sunt din interiorul sau din exteriorul unității. În cazul în care au fost desemnați unul sau mai mulți lucrători, unul sau mai multe servicii distincte, indiferent dacă sunt din interiorul sau din exteriorul unității, fiecare va răspunde penal în măsura încălcării atribuțiilor sale de serviciu.

O altă întrebare cu referire la subiectul responsabil de asigurare a regulilor de protecție a muncii în unitate ar apărea în cazul în care, spre exemplu: *(a fost încheiat contract de prestare a serviciilor între entitate X (beneficiar) cu entitatea Y (prestator), și în rezultatul prestării serviciilor contractuale pe teritoriul unității beneficiarului, prestatorul a avut de suferit urmările prejudiciabile prevăzute la art.183 din Codul penal.*

Pentru a oferi răspuns la această întrebare vom consulta prevederile alin. (1) art.1378 din Codul civil, care stipulează că beneficiarul în cazul în care este răspunzător, trebuie să amenajeze și să întrețină astfel spațiile, echipamentele sau aparatele pe care trebuie să le procure pentru prestarea serviciilor și să reglementeze astfel prestarea serviciilor care trebuie efectuate sub conducerea și în conformitate cu dispozițiile sale, încât prestatorul să fie protejat contra riscurilor pentru viață și sănătate în măsura în care natura serviciului prestat o permite. Alin.(2), stipulează că obligațiile care revin beneficiarului conform alin.(1) nu pot fi excluse sau limitate în prealabil printr-un contract.

Deci, rezultă că angajatorul (beneficiar) trebuie să ia măsurile corespunzătoare pentru ca angajatorii lucrătorilor din orice unitate externă încadrați în muncă în unitatea sa să primească informații adecvate cu privire la riscurile profesionale, să întreprindă măsurile de protecție și prevenire atât la nivelul unității, în general, cât și la nivelul fiecărui tip de post de lucru și/sau de funcție, în particular, să pună la dispoziție lucrătorilor în cauză echipamentul adecvat mărimii și/sau riscurilor profesionale specifice unității, în caz contrar, beneficiarul va purta răspundere conform art.183 din Codul penal, dacă au survenit urmările prejudiciabile sub formă de vătămări medii, grave sau decesul persoanei.

În cazul în care în aceeași încăpere sau pe același teritoriu își desfășoară activitatea două entități separate, angajatorii acestora sunt obligați să coopereze în vederea aplicării dispozițiilor privind securitatea, sănătatea și igiena în muncă, luând în considerare natura activităților, să își coordoneze acțiunile de protecție și prevenire a riscurilor profesionale, să se informeze reciproc despre riscurile profesionale, să informeze lucrătorii și/sau reprezentanții acestora despre riscurile profesionale. În acest caz fiecare conducător al entității va purta răspundere penală în partea sa ce ține de încălcarea dispozițiilor privind securitatea, sănătatea și igiena în muncă, luând în considerare natura activităților desfășurate de entitatea pe care o conduce.

Subiecți ai infrațiunii în cauză pot fi cetățeni ai Republicii Moldova, cetățeni străini precum și apatrizi. Aplicarea răspunderii conform art.183 din Codul penal, exclude calificarea suplimentară în baza art.329 din Codul penal, întrucât vom fi în prezența concurenței dintre norma specială și norma generală. [5, p.757]

Nu se va aplica art.183 din Codul penal, în cazul în care urmările survenite, se află în legătură cauzală nu cu fapta persoanei care are calitatea specială, dar cu fapta persoanei accidentate.

În concluzie, reiterăm că în calitate de subiecți ai infrațiunii prevăzute de art.183 din Codul penal, pot evolua doar acele persoane care pe lângă condițiile generale, întrunesc condițiile speciale, după cum urmează:

- conducătorul unității, care a absolvit cursurile de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă;
- lucrătorii desemnați de angajatorul entității care au absolvit cursurile de instruire în domeniul securității și sănătății în muncă și dispun de mijloacele necesare;
- reprezentanții serviciilor externe de protecție și prevenire care au capacitățile și mijloacele personale și profesionale necesare.

Accentuăm că nu este suficient doar ca persoana să fi obținut calitatea de persoană cu funcție de răspundere ori persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, deoarece acesteia urmează să-i fie atribuite de către angajator obligațiuni de asigurare a tehnicii securității, a igienei industriale sau a altor reguli de protecție a muncii în cadrul unității.

Așadar, în calitate de subiect special al infracțiunii în cauză evoluează acea persoană care în virtutea funcției fiind direct obligată să asigure respectarea regulilor de protecție a muncii în unitate, nu a întreprins măsurile necesare pentru a asigura normele de protecție a muncii, sau a adoptat instrucțiuni care contravin regulilor de securitate în muncă, fapt care a dus la survenirea urmărilor prejudiciabile prevăzute în art.183 din Codul penal.

Referințe:

1. Codul penal nr.985 din 18.04.2002. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr.72-74 din 14.04.2009.
2. GRAMA.M, BOTNARU.S, ȘAVGA.A, GROSU.V, Drept penal, partea generală, vol I, Chișinău 2012, p.211-212.
3. POPOV.R, „Subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV -XVI din partea specială a Codului penal / Teza de doctor în drept. Chișinău 2013, p.167-168.
4. Legea nr.186-XVI din 10.07.2008, privind securitatea și sănătatea în muncă. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 143-144 din 05.08.2008.
5. BRÎNZA.S, STATI.V., Tratat de drept penal, Partea specială, volumul I, Chișinău 2015, p.757.

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU HĂRȚUIREA SEXUALĂ A SALARIAȚILOR

Macovei Tatiana,

Doctor în drept, conferențiar universitar, USM.

Avocat în cadrul Casei de Avocatură MACOVEI ENACHI

Sexual harassment represents threat, coercion, and intimidation, humiliation, exercised by one person against another. These behaviors are sexual and can be verbal, non-verbal or physical. Usually, the person who harasses, abuses his/her work position, in order to obtain certain benefits from the person who is being sexually harassed. The effects of such behaviors are negative and affect both the harassed person and the organization where he/she works, especially because the individual performance decreases and the negotiation of aspects regarding promotion, training, payment, etc. are no longer objective processes, but are affected/influenced by negative behaviors of the harassed person.

Keywords: harassment, labor relationship, criminal liability.

Datele statistice arată că, actualmente, fiecare a cincea femeie angajată din Republica Moldova este supusă unor forme subtile de hărțuire sexuală la locul de muncă (priviri nepotrivite, îmbrățișări fără permisiune, glume/ limbaj cu conotație sexuală), iar patru din o sută de femei se confruntă cu forme grave de hărțuire (cerința de a întreține relații sexuale pentru recompensă, folosirea forței sau amenințărilor pentru a avea relații sexuale etc.). În pofida incidenței mari a cazurilor de hărțuire sexuală, doar 15% dintre femei au avut curajul și au anunțat despre asemenea cazuri. Nivelul redus de raportare este determinat de sentimentul de autoculpabilizare, gradul redus de încredere în organele de control, dar și de atitudinea populației – 60,5% consideră persoanele hărțuite a fi vinovate de aceste experiențe. Hărțuirea sexuală reprezintă o încălcare gravă a drepturilor omului. Da, drepturi: la integritate sexuală, siguranță mentală și fizică și spațiu personal. Studiile arată că hărțuirea sexuală influențează sănătatea fizică și psihonoțională, dar și mediul profesional. Acest fenomen influențează calitatea lucrului efectuat și are efect negativ asupra performanței salariaților.

Codul muncii [1] al Republicii Moldova definește în art. 1 **hărțuirea sexuală** drept orice formă de comportament fizic, verbal sau nonverbal, de natură sexu-

ală, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare. Un alt act normative și anume Legea nr. 5/2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse dintre femei și bărbați [2] definește *hărțuire sexuală* drept orice manifestare a unui comportament fizic, verbal sau nonverbal care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare în scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj. Iar Codul penal [3] al Republicii Moldova incriminează fapta de hărțuire sexuală, în următoarea redacție: manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 850 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 140 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani.

Legislația muncii instituie în seama angajatorului (art. 10 Codul muncii) obligația de a întreprinde măsuri de prevenire a hărțuirii sexuale la locul de muncă, precum și măsuri de prevenire a persecutării pentru depunere în organul competent a plângerilor privind discriminarea; precum și introducerea în regulamentul intern al unității dispoziții privind interzicerea discriminărilor după oricare criteriu și a hărțuirii sexuale. În același timp art. 199 Codul muncii al Republicii Moldova prevede că în conținutul regulamentului intern al unității trebuie să se regăsească prevederi care se referă la respectarea principiului nediscriminării, eliminarea hărțuirii sexuale și a oricărei forme de lezare a demnității în muncă;

Dar cum cum se manifestă hărțuirea sexuală a salariaților la locul de muncă? În practică hărțuirea sexuală a salariaților la locul de muncă se clasifică în funcție de diferite criterii.

În funcție de gravitate:

- formă ușoară – se manifestă prin priviri, atingeri, gesturi, limbaj cu conotație sexuală;
- formă medie – se manifestă prin solicitarea de relații sexuale prin promisiuni: invitații la întâlniri amoroase însoțite de promisiuni de angajare sau de avansare în serviciu, cererea de relații sexuale cu promisiunea unei recompense;
- formă gravă – amenințări și forțarea victimei: sărutări fără permisiune, solicitări la relații sexuale prin amenințări, încercarea de a avea relații sexuale cu aplicarea forței.

În funcție de forma pe care o îmbracă:

- forme fizice – atingeri, săruturi, blocarea trecerii, atingerea/frecarea aparent accidentală a anumitor părți ale corpului, agresiune fizică etc.
- forme verbale – comentarii despre viața privată, propuneri și avansuri sexuale directe, insinuări, expresii sau glume cu conotație sexuală, discuții explicit sexuale etc.
- forme nonverbale – gesturi sexuale sugestive, curtoazie exagerată, falsă, studierea ostentativă a corpului unei persoane, expunerea indecentă a anumitor părți ale corpului etc.
- forme scrise sau grafice – fotografii cu tentă sexuală, scrisori, mesaje sms-uri, afișarea diferitelor poze cu tentă sexuală etc.
- forme psihoemoționale – amenințări, constrângeri, abuz de autoritate prin condiționarea obținerii unor beneficii în plan profesional de acceptarea comportamentelor de hărțuire, obligarea angajaților să poarte îmbrăcăminte sumară la locul de muncă.

Pentru a fi mai clar cum are loc hărțuirea sexuală a salariaților la locul de muncă în continuare vom expune câteva exemple cele mai des întâlnite în practică:

- șeful întreabă salariața dacă ar fi dispusă să presteze ore suplimentare, atingând-o în treacăt pe umăr și zâmbindu-i cu subînțeles;
- conducătorul unității îi atrage atenția că s-ar putea să nu treacă de perioada de probă, inclusă în contractul individual de muncă, dacă nu-și pune o fustiță mai scurtă, așa cum îi stă bine unei domnișoare/doamne care lucrează în relații cu publicul;
- o mărire la salariu, o avansare în serviciu etc. tot pot fi condiționate de întâlniri târzii în oraș, de o relație „mai intimă”, de un schimb prezentat ca „reciproc avantajos” atât salariatei, cât și hărțuitorului (în acest caz, fiind vorba de conducătorul de unitate sau de o altă persoană căreia îi revin atribuții de manager în cadrul unității).

Din păcate în societate deseori se percepe faptul că există anumite categorii de persoane care ar fi mai predispușe spre hărțuire sexuală, însă în viziunea noastră nu putem afirma că ar exista anumite categorii de persoane care sunt predispușe hărțuirii. Cu toate acestea recunoaștem că cel mai des victimele hărțuirii sexuale la locul de muncă sunt femeile. mai adesea sunt femeile. În continuare vom încerca să conturăm un anumit profil al victimelor hărțuirii sexuale. Astfel:

- victimă a hărțuirii sexuale poate fi orice persoană de sex feminin sau masculin;
- pentru existența infrafracțiunii de hărțuire sexuală nu contează vârsta victimei, dar dacă să ne raportăm la legislația muncii, atunci vârsta minimă este de 15 ani;

- nu contează modul în care persoana se îmbracă;
- nu contează dacă se cunoaște că victima în viața privată practică prostituția, oferă servicii de masaj erotic, participă în reprezentări de streaptise;
- subiectul și victima pot avea aceeași apartenență sexuală sau poate fi diferită etc.

Toate aceste caracteristici nu fac altceva decât să evidențieze faptul că profilul victimei hărțuirii sexuale este unul foarte divers, motiv pentru care victima nu poartă nici o vină, iar unicul vinovat este hărțuitorul.

Deseori însă în practică apare necesitatea de a diferenția hărțuirea sexuală de flirt, ori acestea poartă anumite asemănări și este important pentru a le diferenția, ori răspunderea penală se aplică doar pentru cazurile de hărțuire sexuală și nu pentru cele de flirt.

Flirtul reprezintă un joc, la care spre deosebire de hărțuirea sexuală, își aduc aportul două persoane. Și ambele o fac cu plăcere. *Per a contrario*, în cazul flirtului sau seducției, victima trăiește sentimente pozitive, este flatată, încrezută în propria persoană; în acest caz, ambele părți dețin situația sub control. De cele mai multe ori, flirtul (sau alte acte de seducție, curtare) este mutual, în contrast hărțuirea sexuală de fiecare dată se manifestă unilateral și abuziv.

Dificultatea delimitării hărțuirii sexuale de unele acte de seducție, curtare, flirt, poate să apară mai ales atunci când făptuitorul subestimează caracterul acțiunilor sale sau victima supraevaluează comportamentul făptuitorului. Cu drept cuvânt se arată în doctrină că atunci când făptuitorul nu apreciază pe deplin situația așa cum este percepută de către victimă poate fi surprins sau confuz de reacția aparent exagerată a victimei și interpretarea greșită a acesteia [4].

Pentru stabilirea limitei care desparte comportamentul flirtant de comportamentul caracteristic hărțuirii sexuale, este necesar să răspundem la următoarele întrebări: lezează oare comportamentul făptuitorului demnitatea victimei? creează oare comportamentul făptuitorului o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare pentru victimă? Numai în ipoteza unui răspuns afirmativ la oricare din aceste două întrebări, se poate invoca temeiul aplicării art.173 CP RM.

Analizând practica, cât și legislația în vigoare am ajuns la concluzia că nu toate acțiunile de hărțuire sexuală la locul de muncă sunt pedepsite penal. Astfel ne punem întrebarea care anume acțiuni de hărțuire sexuală sunt pedepsite penal? Pentru a răspunde la această întrebare trebuie să elucidăm diferențele de reglementare dintre hărțuirea sexuală reglementată de Codul muncii în raport cu reglementările Codului penal. Astfel potrivit art. 1 al Codului muncii al Republicii

Moldova hărțuirea sexuală reprezintă orice formă de comportament fizic, verbal sau nonverbal, de natură sexuală, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare. Iar art. 173 Codul penal prevede: hărțuirea sexuală, adică manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj. Astfel vedem că ambele articole au conținut relativ diferit, iar răspunderii penale vor fi supuse doar acele acțiuni care întrunesc elementele componenței de infrațiune prevăzute la art. 173 Cod penal. Astfel pentru ca acțiunea hărțuitorului să fie sancționată penal este necesar să fie întrunite toate cele patru elemente ale componenței de infrațiune incriminate de art. 173 Cod penal.

Obiectul juridic special al infrațiunii prevăzute de art. 173 Cod penal are caracter complex. Respectiv obiectul juridic principal îl reprezintă relațiile sociale cu privire la inviolabilitatea sexuală sau libertatea sexuală a persoanei. Obiectul juridic secundar îl reprezintă relațiile sociale cu privire la libertatea psihică, integritatea corporală sau sănătatea persoanei. Și există și obiectul material în cazul în care acțiunea principală din cadrul faptei prejudiciabile se realizează în formă fizică (ex. mângâieri, îmbrățișări sau săruturi forțate etc. În context, este util să reproducem părerea exprimată de către Gh.Mateuț, conform acesteia, hărțuirea sexuală „nu este o infrațiune de natură corporală, fiind de natură să cauzeze doar un prejudiciu de natură morală, apropiindu-se din acest punct de vedere doar de infrațiunea de corupție sexuală” [5, p.6].

Latura obiectivă a infrațiunii prevăzute de art. 173 Cod penal se caracterizează prin două acțiuni. Acțiunea principală constă în comportament fizic, verbal sau non verbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare. Iar acțiunea adiacentă (expunere exhaustivă) se manifestă prin amenințare, constrângere sau șantaj.

După cum rezultă din dispoziția art.173 CP RM, comportamentul caracteristic hărțuirii sexuale poate nu numai să lezeze demnitatea victimei, dar și să creeze o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare pentru victimă. În acest sens, comportamentul în cauză trebuie să producă în detrimentul victimei oricare din următoarele efecte de natură psihologică: depresie, anxietate, șoc, negare, stres, tulburări ale somnului; furie, teamă, frustrare, iritare, instabilitate emoțională; nesiguranță, jenă, rușine; confuzie, neputință, tulburări de concentrare, atacuri de panică; stimă de sine scăzută, neîncredere în capacitățile proprii, hipersensibilitate; izolare, autotlamare etc.

Un moment important de reținut este că nu poate fi aplicat art. 173 Cod penal în ipoteza în care manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a o determina la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, nu este însoțită de amenințate, constrângere sau șantaj. Pentru cazurile în care lipsește acțiunea adiacentă a hărțuitorului manifestată prin amenințare, constrângere sau șantaj răspunderea penală este inaplicabilă, la îndemână rămâne a fi aplicarea sancțiunilor disciplinare în cazul în care aceasta este săvârșită de către colegii de muncă.

Continuând interpretarea prin analogie, menționăm că aplicarea art. 173 din Codul penal nu este condiționată de repetarea actelor de hărțuire sexuală, conținutul infrațiunii în cauză putând fi realizat și printr-un singur act (de exemplu, directorul întreprinderii pretinde favoruri sexuale unei salariate, sugerându-i că altminteri nu o va promova la evaluarea profesională). Tocmai de aceea, infrațiunea se consumă în momentul săvârșirii primului act de solicitare sau propunere vizând obținerea de favoruri sexuale.

Latura subiectivă a infrațiunii prevăzute de art. 173 Cod penal se manifestă pri vinovăție, sub formă de intenție directă. Motivul cel mai des este dorința făptuitorului de a-și satisface necesitățile sexuale. Iar scopul este unul special și anume de a determina victima la raporturi sexuale sau alte acțiuni cu caracter sexual nedorite. Dacă scopul nu are natură sexuală, atunci se aplică prevederile art. 54² alin. (2) [6] Cod contravențional – răspunderea pentru hărțuirea non-sexuală. De asemenea trebuie de menționat faptul că refuzul victimei trebuie să fie categoric, în caz contrar nu putem aplica art. 173 Cod penal.

Subiectul infrațiunii prevăzute de art. 173 Cod penal este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii infrațiunii a atins vârsta de 16 ani. Deși nu este necesar ca subiectul să aibă o calitate specială, totuși dacă vorbim de raporturile juridice de muncă subiectul, de regulă, are un statut care îi conferă o autoritate sau influență asupra victimei (ex. director, șef de secție sau departament). Cu toate acestea este posibil ca subiectul și victima să aibă aceiași poziție la locul de muncă sau chiar o persoană aflată în relații de subordonare ierarhică.

Revenind la latura obiectivă a infrațiunii prevăzute de art. 173 Codul penal ne întrebăm care este temeiul răspunderii juridice dacă acțiunea de hărțuire sexuală a salariatului nu este însoțită de amenințare, constrângere sau șantaj?

O primă idee ar fi aplicarea art. 176 Cod penal care se referă la *încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor*. Potrivit articolului citat infrațiunea respectivă se manifestă prin orice deosebire, excludere, restricție sau preferință în drepturi și în libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, orice susținere a com-

portamentului discriminatoriu în sfera politică, economică, socială, culturală și în alte sfere ale vieții, bazată pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu săvârșită de o persoană cu funcție de răspundere, care a cauzat daune în proporții mari; săvârșită prin amplasarea de mesaje și simboluri discriminatorii în locurile publice; săvârșită în baza a două sau mai multe criterii; săvârșită de două sau de mai multe persoane.

Analizând această componentă de infrafracțiune ajungem la concluzia că ea nu este aplicabilă deoarece acțiunile laturii obiective a infrafracțiunii prevăzute de art. 176 Cod Penal nu au caracter sexual. Ori această componentă de infrafracțiune este aplicabilă în cazul acțiunilor discriminatorii care îmbracă caracter penal.

De asemenea la prima vedere aplicabilă ar putea părea infrafracțiunea prevăzută de art. 329 Cod penal – *neglijența în serviciu*. Astfel potrivit acestui articol reprezintă de neglijența în serviciu reprezintă neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. Pentru a putea fi aplicabilă această nrmă penală este necesar ca subiectul infrafracțiunii să dețină statut de persoană publică, care potrivit art. 123 alin. (2) Cod penal reprezintă funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public. Teoretic această normă penală ar fi aplicabilă în cazul în care conducătorul unităților din sectorul public, sau al întreprinderilor de stat sau municipale nu și-a executat obligațiile de muncă, ce constau în întreprinderea măsurilor eficiente de prevenire a hărțuirii sexuale la locul de muncă ori potrivit art. 10 alin. (2) lit f/3 Codul muncii, deoarece angajatorul este obligat să întreprindă măsuri de prevenire a hărțuirii sexuale la locul de muncă. Plus o condiție obligatorie a acestei componente de infrafracțiune este ca daunele cauzate să fie în proporții mari.

Un alt articol care ne întrebăm dacă ar fi aplicabil speței noastre vizează art. 54² alin.(2) din Codul contravențional, potrivit căruia *hărțuirea* reprezintă manifestarea de către angajator a oricărui comportament, bazat pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opi-

nie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu, care duce la crearea unui cadru intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator la locul de muncă. Analizând această contravenție ajungem la concluzia ca ea nu poate fi aplicată, deoarece toate aceste acțiuni nu au caracter sexual. Iar un alt impediment este ca faptele respective sancționate contravențional pot fi săvârșite doar de către angajator, fiind astfel excluse așa gen de contravenții în cazul în care ar fi săvârșite de către salariați.

Un alt articol din *Codul contravențional* este 54² - *Încălcarea egalității în domeniul muncii*, care reprezintă orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, bazată pe criteriu de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vîrstă, orientare sexuală, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau pe orice alt criteriu, care are ca efect limitarea sau subminarea egalității de șanse sau de tratament la angajare sau la concediere, în activitatea nemijlocită și în formarea profesională, săvîrșită prin: plasarea de anunțuri de angajare cu indicarea condițiilor și criteriilor care exclud sau favorizează anumite persoane; refuzul neîntemeiat de angajare a persoanei; refuzul neîntemeiat de admitere a unor persoane la cursurile de calificare profesională; remunerarea diferențiată pentru același tip și/sau volum de muncă; distribuirea diferențiată și neîntemeiată a sarcinilor de lucru, fapt ce rezultă din acordarea unui statut mai puțin favorabil unor persoane. Dar nici această contravenție nu este aplicabilă, deoarece aceste acțiune nu au caracter sexual, făcând parte din categoria acțiunilor discriminatorii. Suplimentar trebuie de menționat că aceste acțiuni pot fi săvârșite doar de către angajator, fie la etapa de angajare în câmpul muncii, fie la etapa de concediere.

Astfel analizând toate normele anunțate mai sus ajungem al concluzia că în cazul în care acțiunea de hărțuire sexuală nu este săvârșită prin constrângere, amenințare sau șantaj, și dacă autorul faptei este un salariat este posibilă sancționarea disciplinară a acestuia, deoarece în acest caz salariații încalcă obligațiile prevăzute la art. 10 alin. (2) Cod muncii potrivit căruia salariații au obligația să respecte cerințele regulamentului intern al unității și să poarte în permanență asupra sa permisul nominal de acces la locul de muncă, acordat de angajator; să respecte disciplina muncii; să manifeste un comportament nediscriminatoriu în raport cu ceilalți salariați și cu angajatorul; să respecte dreptul la demnitate în muncă al celorlalți salariați.

Concluzii:

- actualmente, nu avem un cadru normativ național comprehensiv și clar ce ar reglementa un mecanism de protecție împotriva hărțuirii sexuale a salariaților;
- reglementările ce se referă la domeniul prevenirii hărțuirii sexuale sunt fragmentare și confuze, fiind incluse doar unele sintagme generale în di-

verse planuri anuale, strategii, dar nu există un document complex de politici axat pe prevenirea hărțuirii sexuale;

- definiția hărțuirii sexuale așa cum este prevăzută în Codul muncii nu implică elementele acțiunii adiacente a infracțiunii prevăzute de art. 173 Cod penal (amenințare, constrângere sau șantaj), respectiv nu poate fi aplicat art. 173 Cod penal;
- legislația nu prevede o sancționare graduală a acțiunilor de hărțuire sexuală a salariaților, penal fiind sancționată doar forma gravă a hărțuirii sexuale;
- În acest context venim cu o propunere de *lege ferenda* și anume: completarea Codului contravențional cu art. 70¹, intitulat Hărțuirea, care la alin. (1) ar prevedea răspunderea pentru acțiuni de hărțuire morală, iar alin. (2) al prevedea răspunderea pentru acțiunile de hărțuire sexuală, cu gravitate redusă comparativ cu cele penale. Respectiv art. 70/1 alin. (2) al codului contravențional al Republicii Moldova ar urma să aibă următorul conținut: orice comportament verbal, nonverbal sau fizic cu conotație sexuală, care are ca scop sau efect lezarea demnității unei persoane, în special atunci când se creează un mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator se sancționează ...

Referințe:

1. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin legea nr. 154 din 28.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 159-162 din 29.07.2003.
2. Legea nr. 5 din 09.02. 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse dintre femei și bărbați. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 47-50 din 24.03.2006.
3. Codul penal al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.
4. Gordon Anne K., Cohen Melissa A., Gruer Eyal, Rogelberg Stevan. Innocent Flirting or Sexual harassment? Perceptions of Ambiguous Work-Place Situations. In: Representative Research in Social Psychology, 2005, vol. 28, p.47-58.
5. Gheorghe Mateuț, Reflecții asupra infracțiunii de hărțuire sexuală introdusă prin Codul penal român prin Legea nr. 61 din 16.02.2002. În: Drep-tul, an. 2002, nr 7, p. 3-9.
6. Codul contravențional al Republicii Moldova adoptat prin legea nr. 218 din 24.10.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78-84 din 17.03.2017.

TRANSPUNEREA DREPTULUI PRIVIND INTERZICEREA MUNCII FORȚATE DIN CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ÎN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Macovei Tatiana,

Doctor în drept, conferențiar universitar, USM
Avocat, Casa de Avocatură MACOVEI ENACHI

Labor freedom is guaranteed by the European Convention of Human Rights. Everyone shall have the right to free choice of an occupation or type of work. No one, during the life, can be forced to work or not to work in a particular job or a certain profession, whatever they may be. Forced labour shall mean all work or service which is exacted from any person under the menace of any penalty and for which the said person has not offered himself voluntarily. Forced labour is universally condemned; the ILO recently estimated that at least 12.3 million people are victims of forced labour worldwide. For many governments around the world the elimination of forced labour remains an important challenge for the 21st century. Not only is forced labour a serious violation of a fundamental human right, it is a leading cause of poverty and a hindrance to economic development. ILO standards on forced labour, in combination with targeted technical assistance, are the primary international tools for combating this scourge.

Keywords: labour, freedom, labour freedom, forced labour.

Dreptul la muncă face parte din categoria drepturilor fundamentale ale omului. În procesul unei evoluții istorice, dreptul la muncă, ca drept fundamental al omului, și-a găsit locul printre drepturile din a doua generație, fiind atribuit categoriei drepturilor social-economice și culturale [1].

Libertatea muncii, din punct de vedere juridic, presupune dreptul persoanei de a alege singură și liber profesia, dacă muncește sau nu, unde, pentru cine și în ce condiții. Ea se manifestă prin caracterul contractual al tuturor formelor raportului juridic de muncă sau după caz alte forme de accesare în muncă în cazul raporturilor juridice de muncă atipice. Libertatea muncii se manifestă, de asemenea, prin exprimarea liberă a voinței persoanei de a încheia un contract individual de muncă, de a-l modifica, suspenda sau înceta respectând prevederile legale.

Dreptul la muncă, fiind, sub un anumit aspect, o expresie a libertății umane, în complexitatea dimensiunilor sale juridice, este firesc ca o persoană să nu poată fi obligată să desfășoare o muncă ori să muncească într-un anumit loc de muncă.

Libertatea muncii exclude munca forțată, iar în temeiul art.44 al Constituției Republicii Moldova munca forțată este interzisă. În consens cu prevederile constituționale și cele internaționale, unul din principiile prevăzute de Codul muncii al Republicii Moldova în art. 5 lit. b) este interzicerea muncii forțate (obligatorii). Munca forțată este definită în Codul muncii drept orice muncă sau serviciu impus unei persoane sub amenințare sau fără consimțământul acesteia. Cu alte cuvinte, munca forțată pune în pericol libertatea contractuală a individului în sfera raporturilor juridice de muncă [1. P. 54].

Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr.29/1930 privind munca forțată sau obligatorie [2] definește „munca forțată sau obligatorie” drept orice muncă sau serviciu pretins unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare, și pentru care numitul individ nu s-a oferit de bună voie. Totuși, termenul „munca forțată sau obligatorie” nu va cuprinde, în sensul prezentei convenții:

a) orice muncă sau serviciu pretins în virtutea legilor privind serviciul militar obligatoriu și destinat unor lu- crări cu caracter pur militar;

b) orice muncă sau serviciu făcând parte din obligațiile civice normale ale cetățenilor unei țări pe deplin independentă;

c) orice muncă sau serviciu pretins unui individ ca urmare a unei condamnări pronunțate printr-o hotărâre judecătorească, cu condiția că această muncă sau serviciu să fie executat sub supravegherea și controlul autorităților publice și ca numitul individ să nu fie cedat sau pus la dispoziția unor particulari, societăți sau unor persoane morale private;

d) orice muncă sau serviciu pretins în cazurile de forță majoră, adică în caz de război, catastrofe sau pericol de catastrofe ca: incendii, inundații, foamete, cutremure de pământ, epidemii sau epizootii violente, invazii de animale, de insecte sau de paraziți vegetali dăunători și, în general, orice împrejurări care pun în pericol sau riscă să pună în pericol viața și condițiile normale de existență a întregii populații sau a unei părți din populație;

e) muncile mărunte de la sat, adică muncile executate direct în interesul colectivității de către membrii acesteia, munci care pot fi considerate ca obligații civice normale ce revin membrilor colectivității, cu condiția ca populația însăși sau reprezentanții săi direcți să aibă dreptul să se pronunțe asupra justeții acestor munci.

Prevederi similare se regăsesc și în Codul muncii al Republicii Moldova [3], care în art. 7 alin. (5) prevede: nu se consideră muncă forțată (obligatorie):

a) serviciul militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu îndeplinesc serviciul militar obligatoriu;

b) munca unei persoane condamnate prestată în condiții normale în perioada de detenție sau de liberare condiționată de pedeapsă înainte de termen;

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

În privința ultimului caz, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost sesizată în câteva cazuri, printre care: cauza Van der Muselle contra Belgiei (1983) și cauza Iversen contra Norvegiei (1963). Cauza Van der Muselle contra Belgiei se referă la situația reclamantului, care deținând calitatea de avocat stagiar a acordat asistență juridică din oficiu dlui Njie Embrima, iar pentru aceste servicii el nu a fost remunerat. Reclamantul a calificat această situație drept muncă forțată. Curtea însă a stabilit că având în vedere absența constrângerilor fizice sau morale, serviciile îndeplinite de Van der Muselle nu ar putea fi analizate ca o muncă forțată în sensul art.4 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Într-o altă cauză, Iversen contra Norvegiei (1963), CEDO nu a calificat drept muncă forțată obligația impusă în sarcina unor medici stomatologi de a lucra în decursul unui an în nordul Norvegiei. Aceasta se explică prin aceea că în acea perioadă era o lipsă acută de medici voluntari în zona respectivă, iar lipsa acestora crea un pericol real pentru asigurarea sănătății oamenilor din zona respectivă [4, p. 75].

În jurisprudența comunitară, s-a stabilit că nu constituie cazuri de muncă forțată următoarele situații [5, p. 264]:

a) suspendarea beneficiului alocației de șomaj, cauzată de refuzul persoanei vizate de a accepta un loc de muncă;

b) activitățile juridice prestate de un avocat, în cadrul programului de asistență juridică civilă din oficiu;

c) obligația de reducere a onorariilor notariale, în cazuri expres determinate prin lege, pentru anumite categorii de persoane;

d) obligația impusă unor judecători de a îndeplini, fără remunerație, îndatoririle de serviciu ale unor colegi absenți de la serviciu, în vederea desfășurării normale a actului de justiție etc.

În consens cu art. 1 al Convenției Organizației Internaționale a Muncii nr.105 din 25.06.1957 privind abolirea muncii forțate (6), art. 7 alin. (3) Codul muncii al RM stabilește interdicția folosirii sub orice formă a muncii forțate (obligatorii), și anume:

a) ca mijloc de influență politică sau educațională ori în calitate de pedeapsă pentru susținerea sau exprimarea unor opinii politice ori convingeri contrare sistemului politic, social sau economic existent;

b) ca metodă de mobilizare și utilizare a forței de muncă în scopuri economice;

c) ca mijloc de menținere a disciplinei de muncă;

d) ca mijloc de pedeapsă pentru participare la grevă;

e) ca mijloc de discriminare pe criterii de apartenență socială, națională, religioasă sau rasială.

Codul muncii stabilește că la munca forțată (obligatorie) se atribuie:

a) încălcarea termenelor stabilite de plată a salariului sau achitarea părții a acestuia;

b) cerința angajatorului față de salariat de a-și îndeplini obligațiile de muncă în lipsa unor sisteme de protecție colectivă sau individuală, ori în cazul în care îndeplinirea lucrării cerute poate pune în pericol viața sau sănătatea salariatului.

Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (7) în art. 4 alin. (1) stabilește: Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau servitute. Iar alin. (2) prevede: nimeni nu poate fi supus muncii forțate sau obligatorii. După cum putem constata, Convenția tratează diferit două situații, una referindu-se la sclavie și servitute, iar cealaltă se referă la interzicerea muncii forțate sau obligatorii. Sclavia și servitutea se referă la situațiile când persoana, practic, este sechestrată. Pe când în cazul muncii forțate se pune accent pe caracterul involuntar al muncii ce trebuie prestată. De asemenea, în cazul sclaviei și a servituții, victima apare ca aservită în totalitate, pe când în cazul muncii forțate aservirea se referă la condițiile în care munca forțată este realizată. Tot aici trebuie indicat faptul că robia este o formă particulară a sclaviei, deoarece pe lângă caracterul aservirii muncii, în cazul robiei, persoana nu are dreptul de a se deplasa, fiind obligată să locuiască pe teritoriul stăpânului său, aducându-se astfel și o limitare dreptului la libera circulație.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza Siliadin contra Franței [8], a fost sesizată în privința constatării a trei temeuri: munca forțată, starea de servitute și sclavie. În cazul dat, reclamanta era resortisantă din Tago și locuia în Franța. La vârsta de 16 ani a fost obligată să muncească în calitate de menajeră în casă, precum și să aibă grijă de copiii soților B., fără a fi remunerată. Aflându-se ilegal pe teritoriul francez, pașaportul său fiind confiscat, neavând resurse materiale, reclamanta a fost obligată să se ocupe de creșterea celor patru copii ai soților B., în fiecare zi între orele 7 și 22. Reclamanta a

fost în această postură timp de câțiva ani, timp în care soții B. i-au promis că situația ei se va îmbunătăți. Într-un final, comitetul contra sclaviei moderne, fiind alertat de un vecin al soților B., a sesizat parchetul (organ penal). Cauza penală s-a finalizat cu neînceperea urmăririi penale, însă în baza acțiunii civile soții B. au fost obligați la plata unor despăgubiri pentru prejudiciul moral suportat de către reclamantă.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a expus cu privire la cele trei capete de cerere. Privitor la munca forțată, instanța de judecată a stabilit că reclamanta a muncit timp de mai mulți ani, fără consimțământul său și, de asemenea, nu a fost remunerată pentru munca prestată. Dat fiind faptul că reclamanta era minoră la acel moment și se afla ilegal pe teritoriul unui stat, aceasta era mereu într-o stare de frică, situație de care au profitat soții B. Din aceste motive, instanța a stabilit că reclamanta a fost supusă la muncă forțată în sensul art. 4 al CEDO.

În privința sclaviei, Curtea a constatat că cu toate că petiționara a fost privată de liberul său arbitru, nu rezultă din dosar că ar fi fost ținută în sclavie în sens propriu, cu alte cuvinte că soții B. ar fi exercitat asupra ei un veritabil drept de proprietate, reducând-o la o stare de obiect. Nu se poate considera deci că dra Siliadin a fost ținută în sclavie în sensul „clasic” al acestei noțiuni (9).

Cât privește servitutea, aceasta se traduce printr-o obligație de a-și presta serviciile sub imperiul constrângerii, ceea ce o face să fie pusă în legătură cu noțiunea de „sclavie”. În legătură cu aceasta, CEDO a relevat faptul că munca forțată la care a fost constrânsă petiționara se efectua șapte zile din șapte, timp de aproape cincisprezece ore pe zi. Ea se afla în întregime la dispoziția soților B., de vreme ce actele îi fuseseră confiscate și i se promisese că situația sa va fi reglementată, ceea ce nu s-a făcut niciodată. În plus, dra Siliadin, care se temea să nu fie arestată de poliție, nu dispunea de nici o libertate de mișcare și de nici un timp liber. În aceste condiții, Curtea consideră că dra Siliadin a fost ținută în stare de servitute [9].

Legislația penală incriminează ca infrațiune munca forțată, iar persoanele care atrag la muncă forțată sunt pasibile de răspundere penală. Potrivit art. 168 Cod penal [10] alin.;

(1) utilizarea muncii forțate a unei persoane prin constrângere sau înșelăciune, dacă acest act nu conține semne de trafic de persoane sau trafic de copii se pedepsește cu închisoare de la 2 la 6 ani.

(2) Aceeași acțiune comisă: a) în raport cu două sau mai multe persoane; b) în legătură cu un copil capabil sau cu o femeie însărcinată; c) de două sau mai multe persoane; d) o persoană publică, un funcționar, o persoană care deține o funcție publică responsabilă, o persoană publică străină sau un anga-

iat internațional se pedepsește cu închisoare de la 6 la 10 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a se angaja în anumite activități pentru un termen de la 2 la 5 ani, iar în cazul unei persoane juridice - cu amendă în suma de la 2.000 la 3.500 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura anumite activități sau cu lichidarea unei persoane juridice.

(3) Acțiunile prevăzute la alineatele (1) sau (2): a) comise de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală; b) a implicat vătămarea corporală gravă sau alte vătămări corporale grave sau moartea victimei se pedepsește cu închisoare de la 7 la 15 ani, iar în cazul unei persoane juridice - cu o amendă de la 2.500 la 4.000 de unități convenționale, cu lichidarea persoanei juridice.

Astfel pentru a fi întrunite elementele componenței de infrațiune prevăzute de art. 168 al Codului penal al Republicii Moldova se cer întrunite următoarele elemente ale componenței de infrațiune:

Obiectul juridic special al infrațiunii privind munca forțată în reprezintă relațiile sociale cu privire la libertatea persoanei de ași alege munca pe care dorește să o presteze fără imixtiunea altor persoane în exercitarea acestei libertăți. De asemenea nu este exclus ca în cazul unor modalități ale infrațiunii examinate să fie vătămăte, adiacent, relațiile sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea sau libertatea psihică a persoanei. La general obiectul material lipsește în cazul infrațiunii privind munca forțată, dar în ipostaza în aplicării violenței față de victimă este necesar să recunoaștem că corpul victimei va fi obiectul material al acestei infrațiuni.

Latura obiectivă a muncii forțate se exprimă în fapta prejudiciabilă constând în obținerea muncii de la o persoană împotriva voinței ei, prin constrângere sau înșelăciune, dacă această acțiune nu întrunește elementele traficului de ființe umane sau ale traficului de copii. Pentru întregirea laturii obiective este necesar ca munca să fie prestată în alte cazuri decât cele prevăzute de dispozițiile legale. Astfel așa cum a fost reiterat supra conform alin. (2) din art. 44 al Constituției (11) Republicii Moldova, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994, nu constituie muncă forțată: a) serviciul cu caracter militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu; b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată; c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale, stabilite de lege. Evident, în nici unul dintre aceste cazuri, dispoziția de la art. 168 al Codului penal al RM nu este susceptibilă de aplicare.

De asemenea trebuie de menționat că infrațiunea de muncă forțată este o infrațiune formală. Ea se consideră consumată din momentul în care victima a fost lipsită de libertate în ce privește prestarea muncii.

Latura subiectivă a infrațiunii privind munca forțată se exprimă, în primul rând, în vinovăție sub formă de intenție directă. De regulă, motivul infrațiunii constă în interesul material.

Subiectul infrațiunii este persoana fizică responsabilă, care la momentul comiterii infrațiunii a împlinit vârsta de 16 ani.

Concluzii. Milioane de oameni din întreaga lume sunt siliți la muncă forțată, conform statisticilor anuale ale Organizației Internaționale a muncii. Organizația Internațională a Muncii consolidează cadrul juridic internațional prin elaborarea de noi obligații pentru prevenirea muncii forțate, protejarea victimelor și accesul acestora la astfel de căi de atac cum ar fi compensarea pentru daunele materiale și fizice.

Un prim pas important pentru desființarea muncii forțate ar fi promulgarea unor reguli mai clare, care să înlesnească partenerilor sociali o mai bună înțelegere a muncii forțate. Respectarea legilor trebuie să fie făcută în totalitate, pentru ca acestea să se impună, iar cazurile depistate de muncă forțată trebuie sancționate dur, astfel încât să se descurajeze asemenea practici ilegale.

Statele trebuie încurajate să dezvolte programe care se desfășoară la nivel național și prin încurajarea întreprinderilor de a respecta regulile pentru ca ele să nu practice munca la negru plătită slab și lipsită de asigurări sociale și medicale. De asemenea trebuie să se lucreze cu guvernele pentru a consolida legislația, politica și punerea în aplicare a prevederilor legale, cu angajatorii – pentru a consolida lupta împotriva muncii forțate, inclusiv în lanțurile de aprovizionare, totodată și cu sindicatele pentru a spori capacitatea de reprezentare a celor supuși diverselor riscuri.

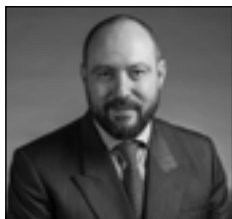
Referințe:

1. Boișteanu Eduard. Romandaș Nicolai, Dreptul muncii: Partea generală, CEP USM, Chișinău, 2012, p. 256
2. Convenția OIM nr.29 privind munca forțată sau obligatorie, adoptată la Geneva, 28.06.1930, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.610-XIV din 01.10.1999, în Monitorul Oficial al RM, nr.112-114 din 14.10.1997, art.539, în vigoare pentru Republica Moldova din 23.03.2001; Tratatul internațional, Chișinău, 2001, vol.27, p.210-222.
3. Codul muncii al Republicii Moldova adoptat prin Legea nr. 154-XV din

- 28.03.2003, în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.159-162/648 din 29.07.2003.
4. Macovei Tatiana. Libertatea muncii versus munca forțată. În: Revista Națională de Drept, nr. 2, 2014, p. 73-79.
 5. Bîrsan Corneliu, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Comentariu pe articole, vol. I: Drepturi și libertăți, All Beck, București, 2005, p. 264. Convenția OIM nr.105 privind abolirea muncii forțate, adoptată la New York, 25.06.1957, ratificată prin Hotărârea Parlamentului nr.707-XII din 10.09.1991, în vigoare pentru Republica Moldova din 10.03.1994, în *Tratate Internaționale*, Chișinău, 1998, vol.1,
 6. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950, în vigoare pentru Republica Moldova din 01.02.1998.
 7. <http://jurisprudencedo.com/Siliadin-c.-Franta-Stare-de-servitute.-Sclavie.-Diferente.-Obligatii-statelor.html> (accesat: 18.04.21).
 8. <http://www.costelgilca.ro/jurisprudenta/document/4656/> (accesat: 20.04.2021).
 9. Codul penal al Republicii Moldova al Republicii Moldova adoptat prin legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.

RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANEI JURIDICE ÎN DREPTUL ROMÂN PENTRU INFRAȚIUNEA DE EVAZIUNE FISCALĂ

Mareș Mihai*,
Avocat, doctor

This article analyzed the particularities of the criminal liability of the legal person for the crime of tax evasion. The analysis was carried out through the prism of the Romanian criminal legislation. It was shown that there are also specific crimes or frequently encountered in the case of legal persons. These include the crime of tax evasion. Finally, it was found that the criminal liability of the legal person does not exclude the criminal liability of the natural person who contributed to the commission of the crime.

Keywords: tax evasion, criminal liability, legal person, punishment.

I. Aspecte generale privind răspunderea penală a persoanei juridice

Comparativ cu alte instituții de drept penal, răspunderea penală a persoanei juridice este o instituție relativ nouă, fiind introdusă, sub imperiul Codului penal anterior prin Legea nr. 278/2006¹[1]

Legiuitorul român a dedicat răspunderii penale a persoanei juridice un întreg capitol în Partea generală a Codului penal, consacrand prin acest cadru legal un sistem al răspunderii penale generale[2]. Acest sistem presupune posibilitatea angajării răspunderii penale a persoanei juridice pentru orice infrațiune. Cu toate acestea, în mod evident, anumite infracțiuni nu sunt susceptibile a fi săvârșite de persoanele juridice datorită specificului lor ori a calității cerute subiectului activ, calitate ce poate fi avută doar de către o persoană fizică.

Potrivit art. 135 C. pen. răspund penal toate persoanele juridice, cu excepția statului și a autorităților publice, *pentru infracțiunile săvârșite în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice*. În ceea ce privește persoanele juridice de drept privat, răspunderea penală poate fi angajată indiferent de tipul acesteia. O categorie aparte de persoane juridice este

* E-mail: mihai.mares@mares.ro

¹ F. Streteanu, D. Nițu, Drept penal. Partea generală, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 273.

cea a regiilor autonome. În literatura de specialitate s-a arătat că în ciuda naturii juridice mixte, atât de drept public, cât și de drept privat, acestea nu pot fi asimilate autorităților publice, astfel încât poate fi angajată răspunderea penală a acestora [3].

Esențial în această privință este că răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea penală a persoanei fizice care a contribuit la comiterea infracțiunii[4]. Acest principiu presupune că și persoanele fizice aflate în conducerea persoanei juridice, prepușii acesteia, precum și alte persoane care au o relație de fapt sau de drept cu persoana juridică pot răspunde penal pentru infracțiunea săvârșită în realizarea obiectului de activitate sau în interesul ori în numele persoanei juridice, fără a exista însă o condiționarea între răspunderea penală a persoanei juridice și cea a persoanei fizice[5].

Pedeapsa principală în cazul săvârșirii unei infracțiuni de către o persoana juridică este amenda, al cărei quantum va fi stabilit de instanța de judecată prin sistemul zilelor-amendă, acesta putând varia între 3000 de lei și 3.000.000 de lei. Pe lângă pedeapsa amenzii, persoanei juridice îi pot fi aplicate și pedepse complementare, precum: dizolvarea persoanei juridice, suspendarea activității sau a uneia dintre activitățile persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani, închiderea unor puncte de lucru ale persoanei juridice pe o durată de la 3 luni la 3 ani, interzicerea de a participa la procedurile de achiziții publice pe o durată de la unu la 3 ani, plasarea sub supraveghere judiciară, afișarea sau publicarea hotărârii de condamnare.

După cum am precizat anterior, conform Codului penal, persoanele juridice pot răspunde penal pentru orice infracțiune. Cu toate acestea, există și infracțiuni specifice ori întâlnite frecvent și în cazul persoanelor juridice.

Conform ultimului raport de activitate al Ministerului Public publicat, în 2019 au fost 1013 suspecti și inculpați persoane juridice în cauzele soluționate, dintre care numărul inculpaților persoane juridice trimiși în judecată a fost de 239, dintre care 15 pentru infracțiuni contra patrimoniului, 4 pentru infracțiuni de corupție sau de serviciu și 177 dintre aceștia pentru infracțiuni prevăzute de legile speciale [6].

Din datele furnizate de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție pentru un amplu studiu dedicat răspunderii persoanei juridice, pe primul loc în ceea ce privește infracțiunile pentru care sunt cercetate persoanele juridice se află infracțiunea de evaziune fiscală, urmată în top de infracțiunile de înșelăciune, spălare de bani, constituire de grup infracțional organizat, infracțiuni prevăzute de Legea nr. 8/1996 privind drepturile de autor, infracțiuni contra intereselor financiare ale Uniunii Europene etc. [7]

Prin urmare, ca o consecință logică a modului în care a fost reglementată răspunderea penală a persoanei juridice, deși teoretic persoanele juridice au aptitudinea de a săvârși oricare dintre infrațiunile prevăzute de Codul penal ori de legile speciale, cel mai frecvent persoanele juridice săvârșesc infrațiuni economice ori în strânsă legătură cu o componentă patrimonială.

II. Săvârșirea infrațiunii de evaziunea fiscală de către persoana juridică

Evaziunea fiscală a fost definită în literatura de specialitate drept activitatea de încălcare de către contribuabil, cu bună știință, a dispozițiilor legale în vederea sustragerii de la îndeplinirea obligațiilor fiscale către bugetul de stat [8]. Această definiție, prin gradul său de generalitate, permite subsumarea modalităților de săvârșire a infrațiunii de evaziune fiscală, întrucât diversitatea acestora ar face dificilă formularea unei definiții cu un grad mai mare de specificitate.

Infrațiunea de evaziune fiscală este prevăzută de art. 9 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, putând fi săvârșită în una sau mai multe dintre modalitățile prevăzute de norma de incriminare. Având în vedere complexitatea fenomenului infracțional al evaziunii fiscale, prezentul articol se va rezuma la a reliefa o serie de aspecte pe care le apreciem ca fiind relevante în raport de specificul dat de situația în care subiectul activ este o persoană juridică.

Prima modalitate de săvârșire descrisă de norma de incriminare constă în „a) ascunderea bunului ori a sursei impozabile sau taxabile”.

Elementul material este unul foarte general, astfel că în concret infrațiunea poate fi săvârșită în numeroase variante. Spre exemplu, atunci când contribuabilul are obligația de a declara veniturile ori bunurile supuse impozitării, nedeclararea acestora reprezintă o formă de ascundere a bunului ori a sursei impozabile/taxabile [9]. De asemenea, în situația în care contribuabilul este obligat să consemneze în documente justificative anumite operațiuni economice ori să le înregistreze în documentele de evidență contabilă operațiunile economice desfășurate, neîntocmirea documentelor ori neevidențierea tuturor operațiunilor reprezintă o formă de ascundere a bunului ori a sursei impozabile/taxabile. [10]

Într-o decizie a Tribunalului Constanța [11], instanța a stabilit că „omisiunea plății TVA-ului nu poate fi asimilată infrațiunii de evaziune fiscală în lipsa unui element fraudulos din care să rezulte intenția de a ascunde bunul sau sursa impozabilă.” Practic, simpla neîndeplinire a obligației de plată a unei taxe legal datorate nu constituie infrațiunea de evaziune fiscală, dacă bunul sau sursa impozabilă

nu au fost ascunse. Acest aspect prezintă o deosebită importanță întrucât adesea există și o „zonă gri”, unde linia de demarcație între ilicit penal și o simplă conduită necorespunzătoare este dificil de stabilit. Este deosebit de important ca organele judiciare să stabilească dincolo de orice dubiu rezonabil că intenția contribuabilului a fost de a se sustrage de la îndeplinirea obligațiilor fiscale.

De asemenea, art. 9 din Legea nr. 241/2005 prevede la litera b) că „*omisiunea, în tot sau în parte, a evidențierii, în actele contabile ori în alte documente legale, a operațiunilor comerciale efectuate sau a veniturilor realizate*”.

Pentru a identifica care sunt persoanele care răspund pentru evaziunea fiscală săvârșită în această modalitate, trebuie să ne aplecăm atenția asupra dispozițiilor legale care reglementează domeniul contabil. Astfel, conform art. 10 alin. 1 din Legea contabilității nr. 82/1991, răspunderea pentru organizarea și conducerea contabilității la societățile comerciale și alte persoane juridice „revine administratorului, ordonatorului de credite sau altei persoane care are obligația gestionării entității respective”.

Aceeași lege prevede și că „răspunderea pentru aplicarea necorespunzătoare a reglementărilor contabile revine directorului economic, contabilului-șef sau altei persoane împuternicite să îndeplinească această funcție, împreună cu personalul din subordine”. Pentru ipoteza în care societatea a încheiat un contract de prestări servicii cu un contabil ori cu o societate de contabilitate, autorizați potrivit legii, care sunt membrii ai Corpului Experților Contabili și Contabililor Autorizați din România, aceeași dispoziție legală prevede că „răspunderea pentru conducerea contabilității revine acestora, potrivit legii și prevederilor contractuale”.

În ceea ce privește documentele justificative care stau la baza înregistrărilor în contabilitate, legea contabilității stabilește în art. 6 alin. 2 că acestea angajează răspunderea atât a celor care le-au întocmit, vizat și aprobat, cât și a celor care le-au înregistrat în contabilitate.

Prin urmare, în stabilirea responsabilității pentru eventuale nereguli ce pot apărea în cadrul societăților comerciale, stabilirea răspunderii cu privire la aspectele anterior menționate se va face prin raportare și la aceste prevederi legale.

Cea de a treia modalitate de săvârșire a infracțiunii de evaziune fiscală este prevăzută la art. 9 alin. 1 lit. c) din Legea nr. 241/2005 și constă în „*evidențierea, în actele contabile sau în alte documente legale, a cheltuielilor care nu au la bază operațiuni reale ori evidențierea altor operațiuni fictive*”.

Această modalitate de săvârșire a infracțiunii reprezintă una dintre cele mai des întâlnite forme de evaziune fiscală. În mod concret, operațiunea fictivă

poate fi înregistrată numai în evidențele contabile, fără a exista documente justificative, fie să fie consemnată mai întâi în documente justificative și ulterior în evidențele contabile. Documentele justificative sunt, conform art. 6 alin. 1 din Legea contabilității nr. 82/1991, acele documente în care sunt consemnate operațiunile economico-financiare efectuate și care stau la baza înregistrării în contabilitate a acestora.

Într-o decizie de speță, ÎCCJ a arătat că „operațiunea fictivă poate să conștă, printre altele, și în cheltuieli care nu au existat în realitate sau care sunt mai mari decât cele reale ori cheltuieli pentru care nu există documente justificative, dar care sunt înregistrate în documentele legale.” [12]

De asemenea, în cadrul aceleiași decizii, Înalta Curte statuează și că subiect activ al infracțiunii de evaziune fiscală poate fi și administratorul de fapt al societății, nu doar administratorul de drept. Prin urmare, simplul fapt că persoana care controlează în fapt societatea nu figurează și în actul constitutiv al societății nu presupune excluderea acestuia din sfera subiecților activi ai infracțiunii.

Înalta Curte de Casație și Justiție a pronunțat Decizia nr. 21/2017, admitând un recurs în interesul legii, prin care a stabilit că „fapta de evidențiere în actele contabile sau în alte documente legale a cheltuielilor care nu au la bază operațiuni reale ori evidențierea altor operațiuni fictive, prin *folosirea de facturi și chitanțe fiscale falsificate*, în scopul sustragerii de la îndeplinirea obligațiilor fiscale, constituie infracțiunea de evaziune fiscală prevăzută de art. 9 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale”. [13]

Astfel, instanța supremă a pus capăt practicii neunitare, în cadrul căreia unele instanțe apreciau că fapta de a înregistra în evidențele contabile operațiuni comerciale fictive în baza unor facturi fiscale și chitanțe de plată întocmite în fals în numele unor societăți comerciale care nu recunosc tranzacțiile sau care au avut comportamentul fiscal asemănător societăților comerciale tip “fantomă”, în scopul sustragerii de la îndeplinirea obligațiilor fiscale, întrunește elementele constitutive ale infracțiunii de evaziune fiscală, prevăzută de art. 9 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 241/2005 și ale infracțiunii de fals în înscrisuri sub semnătură privată/uz de fals, prevăzute de art. 322 și art. 323 din Codul penal, aflate în concurs real, iar alte instanțe apreciau că în această situație se va reține numai infracțiunea complexă de evaziune fiscală prevăzută de art. 9 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 241/2005.

Acest recurs în interesul legii prin care instanța supremă a oferit o interpretare unitară a dispozițiilor legale care vizau la încadrarea juridică a faptelor descrise are o importanță practică deosebită, deoarece în ipoteza reținerii

unui concurs de infrațiuni și pedeapsa stabilită de instanță va fi într-un cunatum mai mare, având în vedere aplicarea sporului obligatoriu și fix prevăzut de Codul penal în cazul concursului de infrațiuni.

Infrațiunea de evaziune fiscală poate fi săvârșită și prin modalitatea prevăzută de art. 9 alin.1 lit. d) din Legea nr. 241/2005, constând în „*alterarea, distrugerea sau ascunderea de acte contabile, memorii ale aparatelor de taxat ori de marcat electronice fiscale sau de alte mijloace de stocare a datelor*”.

Dacă în ceea ce privește acțiunile de distrugere și ascundere, conduita subiectului activ este facil de intuit, referitor la acțiunea de alterare facem precizarea că aceasta poate consta fie în modificarea datelor deja înregistrate de aparatele de marcat sau taxat, fie în modificarea aparatului, astfel încât acesta să nu mai înregistreze sau să înregistreze mai puțin [14].

Practica oferă numeroase exemple de modalități în care făptuitorii desfășoară activitățile descrise de norma de incriminare, variind de la metode simple până la variante mai sofisticate de săvârșire. Realizarea elementului material al acestei infrațiuni, constând în modalitatea ascunderii ori distrugerii, are loc, spre exemplu, în situația în care o societate comercială are datoriile la bugetul general consolidat iar, din dorința de a nu plăti obligațiile fiscale, administratorul vinde activele societății (*e.g.* terenuri, utilaje) și își însușește sumele de bani, cesionând părțile sociale apoi către un „om de paie”, care devine noul administrator, fără însă ca acesta să primească efectiv documentele contabile, acestea fiind ascunse sau distruse de vechiul administrator. În momentul în care organele fiscale se sesizează cu privire la neplata obligațiilor fiscale și solicită lămuriri, vechiul administrator va susține că a predat documentele contabile noului administrator (existând și un proces-verbal în acest sens), iar noul administrator va susține că deși a semnat procesul-verbal, nu a primit niciun document. [15]

Prin urmare, în situația descrisă, operațiunile realizate de administratorul inițial al societății fac parte din acțiunea de ascundere a actelor contabile, cu scopul de a se sustrage de la plata datoriilor fiscale.

De asemenea, tot infrațiunea de evaziune fiscală o constituie și „*executarea de evidențe contabile duble, folosindu-se înscrișuri sau alte mijloace de stocare a datelor*”, astfel cum e prevăzută de art. 9 alin. 1 lit. e) din Legea nr. 241/2005.

Conform art. 108 alin. 1 din Codul de procedură fiscală, contribuabilul are obligația de a ține evidențele contabile, potrivit actelor normative în vigoare, în vederea stabilirii situației de fapt fiscale și a obligațiilor fiscale datorate. Noțiunea de evidențe fiscale beneficiază de o definiție legală în cadrul aceluiași articol (art. 108 alin. 3 Codul de procedură fiscală), acestea fiind „registrele, situațiile, precum și orice alte înscrișuri care, potrivit legislației fiscale, trebuie întocmite

în mod obligatoriu în scopul stabilirii stării de fapt fiscale și a creanțelor fiscale, cum ar fi: jurnalul pentru vânzări, jurnalul pentru cumpărări, registrul de evidență fiscală”. Observăm că definiția cuprinde o enumerare enunțiativă, și nu limitativă, astfel că evidențele fiscale ce trebuie ținute de contribuabil trebuie raportate la specificul activității economice pe care o desfășoară și la normele legale care reglementează domeniile respective.

Evaziunea fiscală săvârșită în această modalitate presupune, spre exemplu, ținerea de evidențe contabile neoficiale, pe lângă cele cerute de lege, existând neconcordanțe între acestea, în sensul că în evidențele neoficiale sunt incluse operațiuni economice suplimentare, contribuabilul urmărind sustragerea de la îndeplinirea obligațiilor fiscale [16].

O altă modalitate de săvârșire a infrațiunii de evaziune fiscală este descrisă de art. 9 alin. 1 lit. f) din Legea nr. 241/2005 și constă în „*sustragerea de la efectuarea verificărilor financiare, fiscale sau vamale, prin nedeclararea, declararea fictivă ori declararea inexactă cu privire la sediile principale sau secundare ale persoanelor verificate*”.

Obligația de a avea și de a declara un sediu social nu și-ar atinge scopul fără existența obligațiilor de a păstra la sediul social declarat documentele justificative și de evidență contabile și de a fi găsit la sediul social declarat, în vederea verificării documentelor menționate. [17] Prin urmare, declararea fictivă a sediului social nu înseamnă doar înregistrarea acestuia în baza unor acte false, ci și existența unui sediu pur formal, care a fost înregistrat în baza unor acte reale, dar unde reprezentanții societății comerciale nu pot fi găsiți niciodată [18].

De asemenea, se va reține infrațiunea de evaziune fiscală și în situația în care este declarat un sediu real, însă nu precizează suficiente date de identificare pentru ca acel sediu să poată fi identificat [19].

Infrațiunea de evaziune fiscală poate fi comisă și în modalitatea descrisă de art. 9 alin. 1 lit. g) din Legea nr. 241/2005, care constă în „*substituirea, degradarea sau înstrăinarea de către debitor ori de către terțe persoane a bunurilor sechestrate în conformitate cu prevederile Codului de procedură fiscală și ale Codului de procedură penală*”.

În mod evident, pentru a fi săvârșită infrațiunea de evaziune fiscală în această modalitate, situația premisă constă în existența unor bunuri ce fac obiectul sechestrului, instituit fie ca măsură asigurătorie, fie ca o măsură de executare silită.

III. Noutăți legislative în materia evaziunii fiscale

Relativ recent Curtea Constituțională a respins obiecțiile de neconstituționalitate formulate împotriva Legii privind modificarea și completarea Legii nr. 241/2015 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale[20], iar ca urmare a fost promulgată și a intrat în vigoare, începând cu 04 aprilie 2021, Legea nr. 55/2021, care a modificat Legea nr. 241/2005 privind prevenirea și combaterea evaziunii fiscale. Modificările aduse de această nouă lege sunt în sensul „relaxării”, într-o anumită măsură, a regimului sancționator.

Astfel, una dintre modificările importante constă în prevederea pedepsei amenzii alternativ cu pedeapsa închisorii pentru infrafracțiunea de evaziune fiscală prevăzută de art. 9 din Legea nr. 241/2005 și pentru infrafracțiunile conexe prevăzute de art. 8 alin. 1 și 2 din Legea nr. 241/2005. Prin urmare, în cazul condamnării pentru una dintre aceste infrafracțiuni, în etapa individualizării judiciare a pedepsei, instanțele de judecată vor avea facultatea de a alege între pedeapsa amenzii și cea a închisorii, apreciind într-un sens sau în altul în funcție de circumstanțele concrete ale cauzei, însă având această nouă opțiune.

Desigur, persoana juridică nu poate fi încarcerată, astfel că și anterior acestei modificări, prin raportare la limitele de pedeapsă prevăzute pentru pedeapsa închisorii, instanța stabilea cuantumul amenzii pe care persoana juridică inculpată era obligată să o plătească, întrucât aceasta este singura specie de pedeapsă pe care persoana juridică o poate executa, după cum am explicat în prima parte a acestui articol. Totuși, prin raportare la situațiile în care în care pe lângă răspunderea penală a persoanei juridice este antrenată și cea persoanei fizice, modificarea prezintă interes pentru inculpatul persoană fizică, care poate fi condamnat, dacă instanța optează în acest sens, inclusiv la pedeapsa amnezii, care, cel puțin teoretic, este o pedeapsă mai ușoară decât cea a închisorii.

Mai mult, în ceea ce privește infrafracțiunile de evaziune fiscală prevăzute de art. 8 și 9 din Legea nr. 241/2005, cauza de reducere a pedepsei prevăzută de art. 10 alin. 1 din Legea nr. 241/2005 a fost eliminată, fiind practic înlocuită cu o cauză specială de aplicare opțională sau obligatorie, după caz, a pedepsei principale a amenzii [21], reglementând că dacă „*în cursul urmăririi penale sau al judecății, prejudiciul cauzat este acoperit integral, iar valoarea acestuia nu depășește 100.000 euro, în echivalentul monedei naționale, se poate aplica pedeapsa cu amendă. Dacă prejudiciul cauzat și recuperat în aceleași condiții este de până la 50.000 euro, în echivalentul monedei naționale, se aplică pedeapsa cu amenda.*”

Din coroborarea textelor art. 8, 9 și 10 alin. 1 din Legea nr. 241/2005, și în lumina celor reținute de Curtea Constituțională în Decizia nr. 101 din 17 februarie 2021, aplicarea amenzii se va aplica cu titlu facultativ de către instanța

de judecată dacă prejudiciul în valoare de până la 100.000 euro a fost acoperit integral în termenul prevăzut de lege și, cu titlu obligatoriu în situația în care valoarea prejudiciului este de până la 50.000 euro și a fost acoperit în totalitate în condițiile prevăzute de lege.

O altă modificare importantă constă în introducerea la art. 10 din Legea nr. 241/2005 a alineatului 1¹ care reglementează o cauză de nepedepsire. Astfel, nu va fi pedepsit cel care a săvârșit una dintre infrafracțiunile de evaziune fiscală prevăzute de art. 8 și 9 din Legea nr. 241/2005 „dacă în cursul urmăririi penale sau în cursul judecății până la pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive, prejudiciul produs prin comiterea faptei, majorat cu 20% din baza de calcul, la care se adaugă dobânzile și penalitățile este acoperit integral”.

În justificarea acestei modificări, în expunerea de motive a proiectului de lege ce a devenit Legea nr. 55/2021, s-a argumentat că în ceea ce privește infrafracțiunile de evaziune fiscală, cel mai important aspect îl reprezintă recuperarea prejudiciului de către stat, astfel că în situația acoperirii prejudiciului, neexecutându-se pedeapsa cu închisoarea statul va beneficia atât de recuperarea sumelor cu care a fost prejudiciat, cât și de reducerea cheltuielilor cauzate de detenția condamnaților, cu atât mai mult cu cât condițiile de detenție și gradul de aglomerare din sistemul penitenciar au atras României condamnări în fața instanțelor internaționale [22].

De asemenea, este de notat că noua variantă a Legii nr. 241/2005 prevede și că această cauză de nepedepsire și cauza specială de aplicare a pedepsei principale a amenzii vor produce efecte *in rem*, adică se vor aplica tuturor inculpaților, chiar dacă nu au contribuit la acoperirea prejudiciului.

IV. Aspecte procedurale privind inspecția fiscală

IV.1. Scurte observații cu privire a deosebirile dintre inspecția fiscală și controlul antifraudă

Un aspect important pentru activitatea societăților comerciale este reprezentat de relația acestora cu organele fiscale. În raporturile cu organele fiscale, o societate poate fi supusă unor diverse tipuri de controale în vederea verificării îndeplinirii obligațiilor fiscale ce le incumbă. Cu titlu exemplificativ menționăm: inspecția fiscală, controlul inopinat, controlul antifraudă.

Conform art. 113 alin. 1 din Codul de procedură fiscală, „*inspecția fiscală* reprezintă activitatea ce are ca obiect verificarea legalității și conformității declarațiilor fiscale, corectitudinii și exactității îndeplinirii obligațiilor în legătură cu stabilirea obligațiilor fiscale de către contribuabil/plătitor, respectării prevederilor legislației fiscale și contabile, verificarea sau stabilirea, după caz, a

bazelor de impozitare și a situațiilor de fapt aferente, stabilirea diferențelor de obligații fiscale principale”. Inspecția fiscală se realizează de către organul fiscal competent potrivit dispozițiilor legale în materie.

În ceea ce privește *controlul antifraudă*, acesta este realizat de funcționarii din cadrul Direcției generale antifraudă fiscală (DGAF), o direcție cu atribuții de prevenire și combatere a actelor și faptelor de evaziune fiscală și fraudă fiscală și vamală [23].

Controlul antifraudă este un tip de control operativ și inopinat, nepresupunând o înștiințare în prealabil a contribuabilului, spre deosebire de procedura de inspecție fiscală, în care este obligatoriu ca cel suspus inspecției să primească un aviz de inspecție fiscală de la organul fiscal competent [24].

Direcția generală antifraudă fiscală poate efectua controale antifraudă și la solicitarea unor instituții de drept public sau privat, inclusiv ca urmare a unor aspecte semnalate de petiționarii persoane fizice și juridice. De asemenea, în ceea ce privește solicitările de verificări formulate de către organele de urmărire penală [25], acestea pot fi solicitate Agenției Naționale de Administrare Fiscală (ANAF) după începerea urmăririi penale, cu avizul procurorului, în cazuri temeinic justificate [26].

IV. 2. Actele organelor fiscale - procesele-verbale de sesizare a organelor de urmărire penală

Având o sferă largă de atribuții, personalul din cadrul Direcției generale antifraudă fiscală (DGAF) poate întocmi diverse acte, precum procese-verbale, procese-verbale de ridicare/restituire înscrisuri, procese-verbale de sigilare/desigilare, note explicative, procese-verbale de constatare și sancționare a contravențiilor, referate.

În cazul în care ca urmare a controlului efectuat, personalul DGAF constată împrejurări privind săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală în domeniul financiar-fiscal sau vamal, întocmesc procese-verbale și acte de control în baza cărora sesizează organele de urmărire penală [27].

Prin urmare, procesul-verbal nu reprezintă în sine actul de sesizare al organelor de urmărire penală, ci în baza acestuia se întocmește separat actul de sesizare aferent [28]. Actul de sesizare va fi însoțit de procesul-verbal sau actul de control încheiat, documentele ridicate și explicațiile scrise solicitate, precum și alte înscrisuri care au valoare probatorie de înscrisuri în procesul penal. [29]

În ceea ce privește inspecția fiscală, aceasta se finalizează cu un raport de inspecție fiscală în care se prezintă constatările organului de inspecție fiscală din punctul de vedere faptic și legal și consecințele lor fiscale [30]. În situația în

care inspectorii ANAF fac constatări în legătură cu săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală vor întocmi un proces-verbal prin care vor sesiza organele de urmărire penală.

Procesele-verbale care stau la baza sesizării organelor de urmărire penală, precum și procesele-verbale încheiate la solicitarea organelor de urmărire penală, prin care se evaluează prejudiciul nu sunt acte administrativ fiscale în sensul Codului de procedură fiscală[31]. Prin urmare, acestea nu pot fi contestate în cadrul procedurii de contencios administrativ, însă pe baza acestora organele fiscale organizează evidența fiscală a sumelor reprezentând prejudiciul înscris în aceste procese-verbale, distinct de evidența creanțelor fiscale, iar persoana interesată poate achita aceste sume, adică pretențiile organului fiscal înscrise în documentele prin care s-a constituit parte civilă în procesul penal[32].

Până în la începutul anului 2019, procesele-verbale întocmite de ANAF în cadrul unei inspecții fiscale, conform art. 233¹ alin. 3 și 5 Cod de procedură fiscală din 2003 și a art. 350 alin. 1 și 3 din Codul de procedură fiscală din 2015, constituiau mijloace de probă. În acest context, calificarea prin lege a constatărilor efectuate de ANAF, care are vocație de parte civilă, ca mijloc de probă era de natură a încălca dreptul la un proces echitabil, aducând atingere egalității părților și principiului obiectivității administrării probelor[33].

Prin Decizia Curții Constituționale nr. 72 din 29 ianuarie 2019 [34] a fost declarată neconstituțională sintagma „care constituie mijloc de probă” din cadrul dispozițiilor legale anterior menționate, astfel încât în prezent procesele-verbale realizate de ANAF în urma inspecțiilor fiscale nu mai constituie mijloace de probă în procesul penal, ci pot fi catalogate ca acte de sesizare a organelor de urmărire penală. De asemenea, nu vor mai fi considerate mijloace de probă nici procesele-verbale încheiate ca urmare a controalelor fiscale efectuate la solicitarea organelor de urmărire penală, în conformitate cu art. 350 alin. 2 și 3 Cod de procedură fiscală.

Decizia Curții Constituționale corectează o anomalie în materie probatorie. Anterior acesteia, procesul-verbal întocmit de organele fiscale deveneau mijloace de probe transferate dintr-o procedură administrativă în procedura penală, fiind încălcată o garanție procedurală importantă, și anume ca acestea să fie obținute numai după începerea urmăririi penale. Curtea Constituțională arată că între Codul de procedură fiscală și Codul de procedură penală legiuitorul nu a realizat corelarea necesară în ceea ce privește sintagma „care constituie mijloace de probă”, acest lucru având drept consecință fragilizarea sistemului de administrare a probelor în procesul penal [35].

Această decizie produce efecte numai pentru viitor, în sensul că va determina excluderea proceselor-verbale întocmite de ANAF în urma controalelor

fiscale, atât în cauzele viitoare, cât și în cele *pendinte* la momentul publicării în Monitorul Oficial.

V. Concluzii

Cu puține excepții date de specificul infrațiunii, persoana juridică poate răspunde penal pentru orice infrațiune, însă, așa cum rezultă din statisticile Ministerului Public, deloc surprinzător, predomină infrațiunile cu implicații patrimoniale, pe primul loc situându-se infrațiunea de evaziune fiscală.

Legea nr. 241/2005 privind prevenirea și combaterea evaziunii fiscale are preponderent un caracter sancționator, însă după cum o demonstrează statisticile și realitatea socială, acest aspect nu a contribuit la o reducere considerabilă a fenomenului evaziunii fiscale, astfel că o atenție mai mare ar trebui acordată și activităților de prevenție. Noile modificări ale Legii nr. 241/2005 aduc o diminuare a caracterului punitiv și un transfer al atenției legiuitorului de la reprimune totală către măsuri mai blânde, centrate pe recuperarea prejudiciului.

În ceea ce privește controalele și inspecțiile fiscale, este de menționat că în calitate de contribuabil, persoana juridică, prin reprezentanții săi, are obligația de a colabora cu inspectorii fiscali, în sensul de a le pune la dispoziție toate datele, informațiile și documentele necesare pentru buna desfășurare a acesteia, în scopul stabilirii stării de fapt fiscale [36]. Pe toată durata exercitării inspecției fiscale contribuabilul are dreptul de a beneficia de asistență de specialitate sau juridică[37].

Având în vedere că răspunderea pentru organizarea și conducerea contabilității la societățile comerciale și alte persoane juridice revine administratorului, ordonatorului de credite sau altei persoane care are obligația gestionării entității respective, este important ca persoanele aflate la conducerea societăților comerciale să acorde o atenție corespunzătoare prevenirii faptelor de evaziune fiscală, prin asigurarea asistenței de specialitate (juridice, contabile, fiscale etc.) în vederea respectării prevederilor legale privitoare la îndeplinirea obligațiilor fiscale și identificarea și evaluarea potențialelor riscuri cu scopul prevenirii unor activități ce ar putea conduce la antrenarea răspunderii penale a societății și, eventual, a persoanelor fizice responsabile.

Referințe:

1. F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 273.
2. C-tin. Mitache, C. Mitache, *Drept penal român. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p.392.

3. F. Streteanu, D. Nițu, *op. cit.*, p. 276.
4. C-tin. Mitrache, C. Mitrache, *op. Cit.*, p. 392.
5. *Ibidem.*
6. https://www.mpublic.ro/sites/default/files/PDF/raport_activitate_2019.pdf
7. A. R. Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Ed. C.H.Beck, București, 2020, p. 140.
8. D. D. Șaguna, A.-A. Marin, *Evaziunea fiscală. Prevenire și combatere*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 32.
9. N. Cârlescu, *Evaziunea fiscală. Comentarii și exemple practice*, ediția 3, Ed. C.H.Beck, București, 2015, p. 249.
10. *Ibidem.*
11. Sentința penală nr. 529 din 08 noiembrie 2017, Tribunalul Constanța, Secția penală, sursa: <http://www.rolii.ro/hotarari/5ab5c594e49009882300003d>
12. Decizia nr. 272/28.01.2013, Secția penală, ÎCCJ, consultată pe www.scj.ro.
13. Decizia nr. 21/06.11.2017, Completul competent să judece recursul în interesul legii, ÎCCJ, consultată pe www.scj.ro.
14. N. Cârlescu, *op. cit.*, p. 405.
15. N. Cârlescu, *op. cit.*, p. 406-407.
16. N. Cârlescu, *op. cit.*, p. 416-418.
17. *Ibidem*, p. 423.
18. *Ibidem*, p. 425.
19. *Ibidem*, p. 426.
20. <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/01/Comunicat-de-presa-17-februarie-2021.pdf>
21. Decizia Curții Constituționale a României nr. 101 din 17 februarie 2021, publicată în M. Of. nr. 295 din 24.03.2021, p. 11, para. 70, consultată pe https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/03/Decizie_101_2021.pdf
22. Expunerea de motive privind propunerea legislativă pentru modificarea Legii nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, consultată pe <http://www.cdep.ro/proiecte/2018/300/50/4/em445.pdf>
23. Art. 3 din O.U.G. nr. 74/2013 privind unele măsuri pentru îmbunătățirea și reorganizarea activității Agenției Naționale de Administrare Fiscală, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative.

24. D. D. Șaguna, A.-A. Marin, *op.cit.*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, p. 111.
25. D. D. Șaguna, A.-A. Marin, *op. cit.*, p. 92.
26. Art. 350 alin. 2 din Codul de procedură fiscală.
27. Art. 8 alin. 3 din O.U.G. nr. 74/2013 privind unele măsuri pentru îmbunătățirea și reorganizarea activității Agenției Naționale de Administrare Fiscală, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative.
28. D. D. Șaguna, A.-A. Marin, *op. cit.*, p. 108.
29. Art. 8 alin. 4 din OUG nr. 74/2013.
30. Art. 131 alin. 1 din Codul de procedură fiscală.
31. art. 150 alin. 1
32. Gh. Mateuț în C. Mitrache, A.R. Trandafir (coord.), *In honorem Nicolae Volonciu*, Ed. Universul Juridic, București 2017, p. 119.
33. *Ibidem*.
34. Decizia Curții Constituționale a României nr. 72 din 29 ianuarie 2019, publicată în M. Of. nr.332 din 02.05.2019, consultată pe https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/07/Decizie_72_2019.pdf
35. Decizia Curții Constituționale a României nr. 72 din 29 ianuarie 2019, publicată în M. Of. nr.332 din 02.05.2019, p. 11, para. 54.
36. Art. 124 alin. 2 Cod procedură fiscală.
37. Art. 124 alin. 3 Cod procedură fiscală.

NOȚIUNI DEFINITORII ALE DREPTILOR CETĂȚENILOR AFERENTE INFRACTIUNII PREVĂZUTE LA ART.185 CP R

Olaru Aurora,
doctorandă, Departamentul Drept penal, USM

This scientific article is dedicated to the reconceptualization of the legal-criminal protection of religious freedom and the inadmissibility of confessional intolerance in the criminal law of the Republic of Moldova. The purpose of this scientific message consists in the analysis of the weak points of the content of art. On this occasion, they were subjected to a thorough analysis: European legislation on the provision of religious freedom, criminal and extra-criminal legislation in the field of protection of religious freedom in the Republic of Moldova, as well as contemporary doctrine in recent years.

Following the study, certain legislative gaps were identified that can be easily removed by reviewing and reformulating the incriminating framework of criminal acts that affect the person's religious freedom. The conclusions of the law *lata* and the recommendations of *lege ferenda* created under the rule of the latest legislative trends at European level can be taken into account in the legislative process.

Keywords: religious freedom; religious belief; the right to religious belief; cult religious; spiritual worship; violation of religious freedom.

Introducere

În acest demers dorim să distingem noțiunile definitorii ale valorilor sociale ce reprezintă obiectul juridic principal al faptelor prevăzute la art.185 CP RM care constituie *libertatea de religie și inadmisibilitatea prozeletismului abuziv*.

Ab inițio, menționăm că convingerile spirituale, religioase și filosofice fac parte din viața privată a oricărei persoane și implică totodată dreptul acesteia de a le manifesta în conformitate cu propria sa voință și dorință. Este unanim recunoscut că viața privată a ființei umane, cât și forul interior al acesteia urmează, a fi protejat de documentele naționale și internaționale.

În Republica Moldova *protecția vieții private* a credincioșilor se asigură prin următoarele prevederi normative: alin.(8) art.15 al *Legii privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie*, nr.125 din 11.06.2007 [1] în temeiul căreia este nelegitimă orice cerință de indicare în actele oficiale a apartenenței la un cult religios; art.3 al *Legii Republicii Moldova privind protecția datelor cu carac-*

ter personal, nr.133 din 08.07.2011 [2], ce stipulează că, datele care dezvăluie convingerile religioase sau filozofice ale persoanei, constituie *categoria speciale de date cu caracter personal*.

În accepțiunea Legii Republicii Moldova privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, nr.125 din 11.06.2007, convingerile religioase reprezintă un complex de idei, principii și învățături de credință sau dogme cu caracter religios în care o persoană crede, pe care le acceptă benevol, le mărturisește și după care se conduce în viață (art.3) [1]. În acelaș timp, în calitate de **credincios în temeiul Legii privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie**, nr.125 din 11.06.2007 se recunoaște *persoana care crede în anumite adevăruri religioase și care face parte benevol dintr-o comunitate religioasă cu ai cărei membri împărtășește aceleași convingeri, aceeași credință, participă la săvârșirea aceluiași activități și practici religioase, fiind supus unei autorități religioase liber alese*.

La nivel internațional, în conformitate cu alin.(1) art.9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [3], *orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor*. Potrivit alin.(2) art.9 al actului normativ citat, libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate forma obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora.

În conformitate cu *Orientările UE privind promovarea și protecția libertății de religie sau de convingere, Bruxelles, 24 iunie, 2013* [4], toate persoanele au dreptul de a-și manifesta religia sau convingerea, fie individual, fie împreună cu alții, atât în public, cât și în privat, prin cult, îndeplinirea riturilor, practici și învățatură, fără teama de intimidare, discriminare, violență sau atacuri.

În alt context, distingem că potrivit unei opinii existente în literatura de specialitate obiectul juridic principal al infrafracțiunilor prevăzute la art. 185 CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la realizarea libertății conștiinței. În acest sens, prin libertatea conștiinței trebuie de înțeles dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie[1]. Acest drept trebuie exercitat în spirit de toleranță și de respect reciproc și cuprinde libertatea de a aparține sau nu unei anumite religii, de a avea sau nu anumite convingeri, de a-și schimba religia sau convingerile, de a profesa religia sau convingerile în mod individual sau în comun, în public sau în particular, prin învățatură, practici religioase, cult și

îndeplinirea riturilor. Altfel zis, fiecare persoană și comunitate religioasă poate adera liber la orice cult religios.

Exercitarea dreptului la libertatea de manifestare a convingerilor sau a credinței religioase poate fi restrânsă, în condițiile legii, numai în cazul în care această restrângere urmărește un scop legitim și reprezintă, într-o societate democratică, măsuri necesare pentru siguranța publică, menținerea ordinii publice, ocrotirea sănătății și a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților persoanei.

Prin urmare evidențiem gândul legiuitorului precum că infrafracțiunile incriminate la art.185 CP RM atentează asupra drepturilor celorlalți cetățeni în coraport cu convingerile personale ce țin de religie.

În alt registru, obiectul juridic special al acestor infrafracțiuni are un caracter complex, fiind format de relațiile sociale cu privire la realizarea, în conformitate cu art.31 din Constituție a libertății conștiinței.

Cadrul juridic în domeniul libertății conștiinței gândirii și religiei al, cultelor religioase și părților lor componente este descris în tratatul de drept penal Partea specială [5].

De remarcat că convingerile care susțin sinuciderea asistată sau preferințele lingvistice sau eliminarea rămășițelor umane după deces nu sunt incluse în definiția conceptului de convingeri utilizat în cadrul dispoziției art.9 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului [3]. Însă, cum se arată pe bună dreptate în Decizia Curții Constituționale a României, nr. 669 din 12 noiembrie 2014, „în niciun caz o persoană nu poate fi pusă ab initio în situația de a-și apăra sau proteja libertatea conștiinței, pentru că o asemenea abordare ar contraveni obligației negative a statului, care, în virtutea acestei obligații, nu poate impune studiarea religiei” [6].

Rezultate obținute și discuții:

Ce totuși presupune atentarea la persoană și la drepturile cetățenilor prin intermediul religiei? Cât de des aceste drepturi sunt încălcate? Pentru a avea un răspuns mai complex la această temă, mai întâi este necesar să cunoaștem totuși ce reprezintă *religia*?

Termenul religie, în accepțiunea mai multor autori, este folosit în două sensuri înrudite, dar distincte: [7, p.17]

1) primul se referă la instituții religioase, grupuri sociale și mișcări al căror scop este de a se exprima în problemele ce privesc religia;

2) al doilea este cel spiritual (religia oferă modele de comportament social și individual).

În opera sa criminologul A.Jeflea definind noțiunea de religie face referire la literatura teologică și reușește să definească religia prin trei elemente indis-

pensabile: *dogmă* ce implică adeziunea la un adevăr elevat, orientarea înspre o realitate transcendentă sau spre o forță superioară; *ritul* ce subliniază necesitatea participării la anumite practici cu caracter religios; *anumită morală* ce implică un anumit număr de interdicții și obligații [7, p.178-179; 9, p.6].

Abordarea doctrinară citată se încadrează conceptual în spiritul art. 9 al Convenției Europene a Drepturilor Omului [3] care face referire la manifestarea religiei prin următoarele forme: *cult* (serviciile religioase, oricare ar fi acestea, independent de numărul credincioșilor care au aderat la ele); *învățământ* (învățământul religios, încercarea de a convinge aproapele de valabilitatea unor idei de origine religioasă); *practici și îndeplinirea unor ritualuri* (participarea la oficii, procesiuni ori alte astfel de aspecte).

Totodată, în Recomandarea 1720 (2005) *privind educația și religia*, s-a remarcat faptul că „*religia fiecăruia, inclusiv opțiunea de a nu avea nicio religie, este o chestiune strict personală*”

În spiritul acestui act normativ, ***dreptul de a avea o convingere*** reprezintă, în primul rând, *libertatea fiecărei persoane de a avea sau de a adopta o convingere sau o religie la libera sa alegere, fără însă a implica libertatea de a refuza valabilitatea unor prevederi legislative imperative, întemeindu-și acțiunile pe anumite convingeri religioase.*

În acest context suntem solidari cu recomandările în domeniu în ce privește nesiguranța și frica oamenilor în dreptul său de a fi părtaș la un cult religios sau de a-l mărturisi deschis.

Convingerile religioase, în opinia autorilor A.-Iu. Coltofeanu și Cr.Ghigheci [8], reprezintă acel complex de idei, principii și învățături de credință sau dogme cu caracter religios în care o persoană crede, pe care le acceptă benevol, le mărturisește și după care se conduce în viață.

Autorul român A.Jeflea subliniază că „*această libertate este restricționată prin norme juridico-penale ce sancționează prozelitismul și subminarea ordinii de stat... membrii cultelor trebuie să se respecte reciproc, să respecte legile țării, să cultive bune relații pentru înaintarea credinței lor și atingerea obiectivelor religioos-morale, culturale etc., în așa fel încât să se evite prozelitismul agresiv practicat de membrii cultelor de tip extremist și fundamentalist*” [9, p.47]. Autorul citat a reușit să abordeze aspectul sensibil ce ține de *momentul determinării hotarelor libertății religioase a unei persoane și depășirii acestora de către alte persoane prin comportamentul prozelit* [10, p.51].

În opinia savantului precitat, la prozeleți apare xenofobia religioasă și o psihologie cu tentă de violență. În majoritatea cazurilor adepții lui se izolează, întâi de toate de familie, de prieteni și apoi de societate. Într-o altă operă

științifică autorul constată o rafinare a metodelor de prozelitism sectar, și anume: „Prozeletismul abuziv a devenit o condiție fundamentală în dezvoltarea extremismului și a terorismului religios...Învățăturile spirituale pure nu constituie prozelitism chiar și în cazul în care se vor dezvoltă și se vor arăta erorile unor altor religii, precum și în cazul ademenirii posibililor ucenici de partea ei, care își abandonează religiile originale potrivit propriei lor voințe, pentru că învățătura spirituală de fapt se efectuează în mod liber și fără obstacole” [11, p.138].

Autorii germani Jürgen Schwabe și Thorsten Geissler argumentează că **dreptul fundamental al practicării nestingerite a religiei** este conținut în însăși noțiunea de *libertate de conștiință și a credințelor religioase*. Într-o altă ordine de idei, din perspectiva atitudinii față de religie, **libertatea de gândire, de conștiință și a religiei** presupune dreptul la identitate nu doar a credincioșilor și a concepției acestora despre viață.

Acest drept nu este susceptibil de limitări deoarece este imposibil ca statul să impună unei persoane un anumit tip de gândire. Totodată, statelor le sunt impuse două tipuri de obligații: *obligații negative* – în conformitate cu acestea, statele trebuie să se abțină să aducă orice fel de atingere drepturilor garantate prin prevederile articolului în discuție; *obligații pozitive* – în conformitate cu acestea, statele trebuie să ia toate măsurile necesare și utile pentru ca persoanele ce se află sub jurisdicția lor să poată să își exercite drepturile prevăzute în art.9 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Autorii D.-I.Străisteanu, V.Zaharia și T.Cernomorîț subliniază că **dreptul la libertatea de cugetare, de conștiință, de religie sau de convingere** implică următoarele libertăți: libertatea de a practica un cult și de a ține adunări, asocieri referitoare la o religie sau la o convingere și de a stabili și întreține temple în aceste scopuri; libertatea de a fonda și de a întreține instituții caritabile sau umanitare adecvate; libertatea de a confecționa, de a dobândi și de a utiliza, în cantități adecvate obiectele și materialele cerute de riturile sau tradițiile unei religii sau ale unei convingeri; libertatea de a scrie, de a imprima și difuza publicații cu privire la aceste subiecte; libertatea de a învăța o religie sau o convingere în locuri adecvate acestui scop; libertatea de a solicita și de a primi contribuții voluntare, financiare și de altă natură, de la particulari și de la instituții; libertatea de a forma, de a numi, de a alege sau de a însemna prin succesiune conducătorii adecvați, conform nevoilor și normelor oricărei religii sau convingeri; libertatea de a respecta zilele de odihnă și de a celebra sărbătorile și ceremoniile în conformitate cu religia sau convingerea sa; libertatea de a stabili și de a menține comunicații cu indivizi sau comunități în materie de religie sau convingere la nivel național și internațional [12, p.66-67].

În opinia noastră, pluralismul religios constituie apogeul dreptului de a avea o convingere. Prin urmare, după cum arată autorul E. Dumea, **pluralismul religios** presupune stabilirea principiilor care trebuie să guverneze împreună conviețuirea reprezentanților diverselor religii, confesiuni sau culte.

În acest context, considerăm că este relevant adevărul fundamental întâlnit în Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 1 alin. (2) lit. c) din Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității (*Sesizarea nr.28g/2016*), conform căruia „laicătatea nu implică indiferența statului față de religii, ci mai degrabă statul garantează protecția libertății religioase într-un regim de pluralism confesional și cultural” [13]. Laicătatea, în opinia Curții Constituționale a Republicii Moldova, presupune existența pluralismului în sistemul de valori, protecția egală a persoanelor religioase și nereligioase și solicită o atitudine neutră din partea statului față de ambele categorii.

Libertatea de religie sau de convingere protejează dreptul oricărei ființe umane de a crede sau de a avea o convingere ateistă sau non-teistă și de a-și schimba religia sau convingerea. A avea sau a nu avea o religie sau o convingere este un drept absolut și nu poate fi limitat în nici o împrejurare.

Cu toate că libertatea religioasă ține de forul interior al persoanei, ea implică în egală măsură **dreptul de manifestare a religiei**, deoarece actele și cuvintele cu caracter religios se găsesc legate de existența convingerii religioase. În plus, manifestarea unei religii implică *încercarea de convingere a altuia*.

Activitatea religioasă în sensul Legii Republicii Moldova privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, nr.125 din 11.06.2007 [1], constituie o activitate orientată spre satisfacerea necesităților spirituale ale credincioșilor (*răspândirea învățăturii de credință, educația religioasă, oficierea serviciilor religioase, desfășurarea acțiunilor de binecuvântare și propovăduire, instruirea și perfecționarea deservenților cultelor religioase*), precum și altă activitate orientată spre asigurarea organizatorică și materială a practicilor de cult (*editarea, desfacerea și răspândirea literaturii cu conținut religios, producerea, desfacerea și răspândirea obiectelor de cult, confecționarea veșmintelor de cult etc.*). O distincție trebuie făcută între o activitate esențială pentru exprimarea unei religii sau convingeri și una care este doar *inspirată* sau chiar *încurajată* de aceasta [13, p.154].

După autorii germani Jürgen Schwabe și Thorsten Geissler, noțiunea de „*practicare a religiei*” nu înseamnă doar acțiuni și practici ce țin de cult, respectarea unor cutume religioase, precum serviciul divin, colectele bisericești, rugăciunile, împărtășirea tainelor bisericești, procesiuni, expunerea steagurilor bisericești, bătaia clopotelor, ci și educația religioasă, sărbătorile nereligioase

și atee, precum și alte exprimări ale vieții religioase sau ale concepțiilor despre viață [14].

În opinia autorilor de specialitate, faptele infracționale prevăzute la art.185 CP RM constituie infracțiuni ce implică semne de extremism religios. Dacă în cazul atentării la persoană și la drepturile cetățenilor sub formă de propovăduire a credințelor religioase și de îndeplinire a riturilor religioase (art.185 CP RM) suntem în fața infracțiunilor de extremism religios contra drepturilor constituționale ale persoanei.

Concluzii:

Atât credincioșii cât și ateiții în egală măsură trebuie să fie protejate și să nu fie supuse unui tratament discriminatoriu. Acest drept nu este susceptibil de limitări deoarece este imposibil ca statul să impună unei persoane un anumit tip de gândire. *Statul garantează protecția libertății religioase într-un regim de pluralism confesional și cultural.*

A avea sau a nu avea o religie sau o convingere este un drept absolut și nu poate fi limitat în nici o împrejurare.

În opinia noastră, faptele infracționale prevăzute la art.185 CP RM constituie infracțiuni ce implică semne de extremism religios, fiindcă în cazul atentării la persoană și la drepturile cetățenilor sub formă de propovăduire a credințelor religioase și de îndeplinire a riturilor religioase (art.185 CP RM) suntem în fața infracțiunilor de extremism religios contra drepturilor constituționale ale persoanei.

Referințe:

1. Legea privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, nr.125 din 11.06.2007.
2. Legea Republicii Moldova privind protecția datelor cu caracter personal, nr.133 din 08.07.2011.
3. Convenția europeană a Drepturilor Omului (Roma, 4.XI.1950) amendată de Protocoalele nr. 11 și 14, însoțită de Protocolul adițional și de Protocoalele nr. 4, 6, 7, 12 și 13. http://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf (accesat: 17.03.2021)
4. Orientările UE privind promovarea și protecția libertății de religie sau de convingere, Bruxelles, 24 iunie 2013 (25.06), 10963/13 COHOM 117 COPS 231 PESC 698 FREMP 83. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11491-2013-INIT/ro/pdf> (accesat: 27.02.2021).
5. Tratat de drept penal. Partea specială (vol. 2) /S.Brînza, V.Stati ,univ. De stat din Moldova.

6. Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.9 alin.(1) și (2) din Legea învățământului nr.84/1995, art.18 alin.(1) și (2) din Legea educației naționale nr.1/2011, precum și a dispozițiilor art.61 alin.(3) din Legea nr.47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, nr.669 din 12 noiembrie 2014. Monitorul Oficial al României, 2015, nr.59.
7. JEFLEA A. *Unele considerente privind fenomenul religios în știința criminologică română*. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2017, nr.8 (108), p.177-187, p.178-179;
8. COLTOFEANU A.-IU., GHIGHECI CR. *CONȚINUTUL ART. 9 DIN CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI. PRECIZĂRI GENERALE. DOMENIUL DE APLICABILITATE*. <http://abcjuridic.ro/libertatea-de-gandire-de-constiinta-si-de-religie-in-jurisprudenta-cedo-partea-i/>. (accesat: 10.02.2021)
9. JEFLEA A. *Libertatea religioasă ca valoare ocrotită de legea penală în jurisprudența CEDO*. În: Revista Națională de Drept, 2017, nr.1, p.47-54, p.47.
10. JEFLEA A. *Vulnerabilități și amenințări de natură religioasă în mediul de securitate publică: aspecte criminologice*. În : Revista Națională de Drept, 2017, nr.2(196), p.46-52, p.51.
11. JEFLEA A. *Sinteza reperelor conceptuale privind devianța religioasă în accepțiunea criminoteologiei moderne*. În: Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe Sociale”, 2018, nr.3 (113), p.137-144, p. 138.
12. STRĂISTEANU D.-I., ZAHARIA V., CERNOMORIȚ T. *Ghidul drepturilor omului pentru para-juriști*. Prezentul Ghid face referință la prevederile legislației în vigoare la data de 01.05.2013. (247 p.), p.66-67. <https://soros.md/files/publications/documents/Ghidul%20DO%20pentru%20PJ.pdf> (accesat: 12.03.2021)
13. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a articolului 1 alin. (2) lit. c) din Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității (*Sesizarea nr.28g/2016*). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr.60.
14. JÜRGEN SCHWABE, THORSTEN GEISSLER. *Selecție de decizii ale curții Constituționale federale a Germaniei* (Referent științific: Prof. univ. dr.Tudorel Toader).-București: C.H. Beck (Fundatia Konrad Adenauer, Programul Statul de Drept Europa de Sud-Est), 2013, 264 p.

NOȚIUNI GENERALE PRIVIND UNITATEA ȘI PLURALITATEA INFRAȚIUNILOR DE SPĂLARE A BANILOR

Papanaga Cristina,
doctorandă,
Universitatea de Stat din Moldova,
Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a
Universității de Stat din Moldova

The article is dedicated to the analysis of the definition and legal nature of the unity and plurality of money laundering offenses. National and foreign legislation in this field are approached, using in this sense the comparative, deductive and analogical method.

Various practical examples from national and international jurisprudence were analyzed, involving the unity and plurality forms of money laundering offenses.

Finally, the most important recommendations were formulated for elucidating the instruments of interpretation and the regulators for the qualification of criminal actions, according to the provisions of 243 article of the Criminal Code of the Republic of Moldova, which will lead to the guidance of practitioners in the sense of their correct legal classification, thus directing the unitary application of the provisions of 243 article of the Criminal Code of the Republic of Moldova.

Keywords: money laundering, continuous single offense, prolonged single offense, principal offense (predicate), concurrence of offenses, recidivism.

Spălarea banilor este un proces de convertire a banilor „murdari”, obiectivul căruia constă în ascunderea și mascarea existenței surselor și proprietății ilegale. Aceasta dă posibilitate de a cheltui banii fără a avea suspiciuni din partea organelor de drept despre activitatea infracțională. Spălarea banilor este un proces complicat care parcurge mai multe etape, implicând adesea mai multe persoane și/sau instituții.

În cadrul activităților infracționale, numerarul este principalul mijloc de schimb. Organizațiile criminale trebuie să convertească numerarul în forme mai ușor de mânuit și transferat. Pentru a desăvârși apoi schema de reciclare a banilor în scopul ascunderii adevăratei proveniențe și a dreptului de proprietate asupra profiturilor, veniturile trebuie să fie spălate, fără a lăsa nici o urmă detectabilă. Strategiile de spălare a banilor includ tranzacții care, prin volum, sunt foarte profitabile și deci atractive pentru instituțiile financiare legale. Spălarea

banilor orientează banii dintr-o economie ilegală și îi plasează în investiții binevenite în economia legală [1, p. 64-65].

Dacă ne referim la noțiunile de unitate și pluralitate, menționăm că acestea sunt folosite și în limbajul curent: o entitate pe care o evaluăm constituie o unitate dacă, raportând-o la o entitate de bază, conchidem că trăsăturile acesteia se regăsesc o singură dată în conținutul unității pe care o evaluăm. Există pluralitate atunci când ceea ce evaluăm constituie, dimpotrivă, în raport cu baza de evaluare, două sau mai multe unități, două sau mai multe entități.

Raționamentul este valabil în parte și în dreptul penal. Dacă trăsăturile esențiale ale infrațiunii - ca bază de evaluare - se regăsesc o singură dată în entitatea respectivă, atunci există o unitate de infrațiune. Dacă trăsăturile esențiale ale infrațiunii se regăsesc de mai multe ori în entitatea evaluată, atunci există o pluralitate de infrațiuni.

Opiniile unor autori reflectă realitatea doar într-o anumită măsură în cazul unei fapte penale, deoarece în conceptul de unitate de infrațiune literatura de specialitate cuprinde nu doar faptele penale concrete în conținutul cărora se regăsesc o singură dată trăsăturile esențiale ale infrațiunii, ci se amplifică mult acest concept, apropiindu-se de conceptul pluralității de infrațiuni.

Referindu-ne la unitatea legală de infrațiune, constatăm că, în practica legislativă și în jurisprudență, problematica unității legale de infrațiune ocupă un loc important prin consecințele pe care le atrage asupra răspunderii penale a subiectului activ, dar și prin diversificarea aspectelor sub care se înfățișează [2, p. 123-124].

Cert este faptul, că reieșind din prevederile dispoziției art. 28 al Codului penal al Republicii Moldova, rezultă două forme de unitate legală de infrațiune, și anume: infrațiunea continuă și infrațiunea prelungită.

Potrivit art. 28 din Codul penal al Republicii Moldova, *infrațiunea unică reprezintă o acțiune (inacțiune) sau un sistem de acțiuni (inacțiuni) care se califică conform dispoziției unei singure norme a legii penale.*

Conform prevederilor (1) și (2) art. 29 al Codului penal al RM, *se consideră infrațiune continuă fapta care se caracterizează prin săvârșirea neîntreruptă, timp nedeterminat, a activității infracționale. În cazul infrațiunii continue nu există pluralitate de infrațiuni; Infrațiunea continuă se consumă din momentul încetării activității infracționale sau datorită survenirii unor evenimente care împiedică această activitate.*

În sensul (1) și (2) art. 30 din Codul penal al RM, *se consideră infrațiune prelungită fapta săvârșită cu intenție unică, caracterizată prin două sau mai multe acțiuni infracționale identice, comise cu un singur scop, alcătuind în ansamblu*

o infrațiune; Infrațiunea prelungită se consumă din momentul săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni infraționale [3].

În pofida caracterului continuu și prelungit al spălării banilor, identificat prin prevederile de mai sus, totodată atestăm și caracterul corelativ al infrațiunii de spălare a banilor, care depinde de preexistența alteia (considerată infrațiune principală) și care, drept consecință, are o independență relativă sau o autonomie limitată (vreme foarte îndelungată, faptele corelative au fost caracterizate ca acte de complicitate posterioară; abia la începutul secolului al XX-lea, doctrina penală observând că nu poate exista complicitate la o faptă care deja s-a consumat și a recunoscut autonomia faptelor respective). Preexistența altei infrațiuni reprezintă, deci, situația premisă a infrațiunii de spălare a banilor, adică o condiție prealabilă, în lipsa căreia fapta nu mai constituie infrațiune. Această condiție nu este prevăzută explicit în dispoziția de incriminare, însă ea se poate lesne deduce din cerința, ca bunul care formează obiectul material al infrațiunii, să provină dintr-o altă infrațiune.

Pentru existența infrațiunii de spălare a banilor nu interesează nici faptul că autorul infrațiunii principale nu a fost identificat, nici că există o cauză care înlătură vinovăția acestuia sau răspunderea penală. Cu alte cuvinte, pentru existența infrațiunii de spălare a banilor ar trebui să fie suficient să se dovedească faptul că bunurile provin dintr-o faptă prevăzută de legea penală.

Aceasta deoarece, este importantă anume sursa (proveniența) ilicită a bunurilor – dobândite prin comiterea infrațiunii principale (predicat), care drept consecință, urmează a fi spălate.

Prin urmare, în legislația noastră, infrațiunea de spălare a banilor se poate reține numai dacă autorul infrațiunii principale a fost identificat și se dovedește că a acționat cu vinovăție, iar fapta sa este suficient de gravă pentru a justifica aplicarea unei pedepse (nu este necesar ca el să fie tras efectiv la răspundere).

Aceasta deoarece, dacă valoarea bunurilor, obținute ilegal prin săvârșirea infrațiunii principale, nu atinge pragul minimal prevăzut, rezultă că fapta dată nu poate atrage răspunderea penală, conform gradului prejudiciabil comis, ci se reține în baza răspunderii contravenționale.

Pentru existența infrațiunii de spălare a banilor este, de asemenea, lipsită de relevanță împrejurarea că bunul nu provine direct de la infractor (autor sau alt participant la infrațiunea principală), ci i-a fost remis autorului de un alt spălător de bani ori chiar de un intermediar de bună credință; infrațiunea de spălare a banilor subzistă indiferent prin câte mâini a trecut bunul, dacă autorul cunoaște adevărata proveniență a acestuia.

În sfârșit, pentru ca infrațiunea de spălare a banilor să existe poate fi lipsită de relevanță și împrejurarea că infrațiunea principală s-a săvârșit în străinătate, dacă și în măsura în care, prin convenții internaționale, statul și-a asumat obligația să nu țină cont de acest aspect (așa se prevede, de pildă, în art. 6 din Convenția de la Strasbourg) [4, p. 111-112].

Având în vedere cele menționate mai sus, continuăm cu analiza ipotezei, când săvârșirea a două sau a mai multor acțiuni, ar constitui o infrațiune prelungită. De exemplu, persoana, în scopul legalizării veniturilor obținute pe căi ilegale, achiziționează un imobil având intenția de a-l realiza ulterior. În acest caz, actul cumpărării cu cel al înstrăinării constituie o singură infrațiune. La fel, infrațiune unică va fi și fapta subiectului care schimbă sau divizează o sumă mare de bani, obținută pe cale infracțională, în părți sau sume mai mici și o spală prin diverse organizații. Aceste fapte vor constitui o unitate infracțională sub forma infrațiunii prelungite, adică persoana săvârșește la diferite intervale de timp, dar într-o realizare a unei rezoluții unice, acțiuni care prezintă, fiecare în parte, conținutul spălării banilor, cu atât mai mult că aceste acțiuni nu sunt decât niște etape, faze ale infrațiunii finale.

Deci, este dificil a face o deosebire între aceste categorii de infrațiune doar după numărul de acte necesare pentru constituirea spălării banilor, fiindcă trebuie să se mai țină cont și de modul în care ele s-au succedat în timp, adică de intervalele ce le separă, precum și de caracterul, mai mult sau mai puțin sistematic [5, p. 154-155].

Trebuie recunoscut faptul, că în funcție de modul în care actul de executare este îndeplinit, infrațiunea continuă poate fi permanentă sau succesivă. Împărțirea infrațiunilor în permanentă și succesivă este importantă, deoarece orice întrerupere în cazul infrațiunilor permanente au valoarea epuizării infrațiunii, iar reluarea activității infracționale înseamnă săvârșirea unei noi infrațiuni continue.

Infrațiunea continuă este compatibilă cu întreruperile, atâta timp cât aceste întreruperi fac parte în mod natural din modul în care este comisă infrațiunea. Dacă există o infrațiune continuă, aceasta va continua să îndeplinească cerința existenței atâta timp cât întreruperea este firească, iar extinderea activității necesită intervenția infractorului.

Spre deosebire de infrațiunea continuă succesivă, infrațiunea continuă permanentă este incompatibilă cu orice fel de întrerupere. În cazul unei întreruperi, există o infrațiune continuă epuizată și, dacă persoana reia activitatea, va exista o infrațiune constând în mai multe infrațiuni, aspect continuu. Caracteristica dominantă a infrațiunii continue permanente este continuarea

activității infracționale, și autorul nu ar trebui să aibă o intervenție directă pentru a extinde activitatea infracțională. De regulă, o infracțiune continuă este succesivă atunci când sunt îndeplinite două realități, pe de o parte, există o prelungire necesară în timp, care trebuie să depășească durata unui moment, atâta timp cât este suficient pentru infracțiuni simple, de exemplu, și, pe de altă parte, succesivitatea nu funcționează automat, dar este necesară intervenția infractorului [6, p. 279-280].

În concluzie conchidem, că sub imperiul aceleiași intenții infracționale, dacă cele săvârșite de făptuitor se referă la două sau la mai multe din modalitățile nominalizate la alin. (1) art. 243 CP RM, nu suntem în prezența unui concurs de infracțiuni, iar unitatea infracțională rămâne neștirbită.

În acest sens, aducem un exemplu de caz, în care nu s-a ținut cont de faptul că circumstanța agravantă consemnată la lit. b) alin. (3) art. 243 CP RM este atașabilă infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 243 CP RM, presupunând modalitatea normativă specificată la litera d). Mai exact, trei persoane au fost condamnate conform alin. (5) art. 42 și lit. b) alin. (3) art. 243 CP RM. Prin acțiunile lor, acestea au comis acordarea de asistență, ajutor în vederea comiterii tănuirii și deghizării informației privind natura, originea, mișcarea și apartenența de mijloace bănești în proporții deosebit de mari, provenite din săvârșirea de infracțiuni [7, p. 125].

Exemplul identificat mai sus determină excluderea referirii la alin. (5) art. 42 CP RM la aplicarea prevederii de la lit. d) alin. (1) art. 243 CP RM. Aceasta deoarece, vom fi în prezența așa-numitei “complicități calificate”, care se asimilează faptei autorului infracțiunii.

Or, în cazul complicității la infracțiunea de spălare a banilor, caracterizată prin mai multe modalități normative, respectiv intenția infracțională fiind aceeași, nu vom fi în prezența concursului de infracțiuni, ci în prezența unității de infracțiune; în cazul dat, prevăzută la lit. b) alin. (3) art. 243 CP RM.

În contextul delimitării concursului de infracțiuni de infracțiunea unică prelungită, în doctrină, pe bună dreptate, se opinează că în cazul unității infracționale nu trebuie de aplicat regulile de calificare referitoare la pluralitatea de infracțiuni, prin divizarea activității infracționale în episoade și acordarea fiecăruia din acestea a unei aprecieri juridice distinct. Nu formează concurs de infracțiuni elementele unei infracțiuni unice prelungite. Episoadele ce formează infracțiunea prelungită, separat nu au importanță la calificare, deoarece acestea constituie doar etape în realizarea intenției unice infracționale a făptuitorului. Pentru infracțiunea prelungită este caracteristică prezența la făptuitor a unei intenții unice în raport cu toate episoadele infracționale. Din contra, în cazul

concursului de infrațiuni, lipsește unitatea intenției infracționale care ar cuprinde toate acțiunile infracționale.

În conformitate cu prevederile alin. (1) art. 33 din Codul penal al RM, se consideră concurs de infrațiuni săvârșirea de către o persoană a două sau mai multor infrațiuni dacă persoana nu a fost condamnată definitiv pentru vreuna din ele și dacă nu a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală, cu excepția cazurilor când săvârșirea a două sau mai multor infrațiuni este prevăzută în articolele părții speciale a prezentului cod în calitate de circumstanță care agravează pedeapsa.

În linii generale, la diferențierea unității legale de pluralitatea de infrațiuni, urmează a fi evaluată măsura în care norma de incriminare poate sau nu să încorporeze în sine conținutul unei singure componente de infracțiune. Dacă acțiunea sau sistemul de acțiuni cad sub incidența unei singure norme de incriminare, formând un singur conținut de infracțiune, vom avea de față o infracțiune unică și viceversa, dacă acțiunii sau setului de acțiuni îi sunt incidente două sau mai multe norme de incriminare, va putea fi identificată o pluralitate de infracțiuni [8, p. 37, 42].

V. Stati statuează că printre infracțiunile, care presupun săvârșirea în prealabil a unei alte infracțiuni, se numără infracțiunile prevăzute la art. 199 „Dobândirea sau comercializarea bunurilor despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală” și art. 243 „Spălarea banilor” din Codul penal al Republicii Moldova.

Astfel, nota distinctivă a infracțiunilor specificate la art. 199 și 243 CP RM constă în aceea că ele formează întotdeauna o conexitate cronologică cu infracțiunea care a fost săvârșită anterior, urmare a căreia au fost obținute bunurile care reprezintă obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 199 și 243 CP RM. Astfel, deși sunt infracțiuni autonome, infracțiunile specificate la art. 199 și 243 CP RM au ca situație-premisă săvârșirea unei alte infracțiuni, din care provin bunurile care constituie obiectul material sau imaterial al infracțiunilor prevăzute la art. 199 și 243 CP RM. Condiționarea existenței acestor infracțiuni de săvârșirea anterioară a unei alte infracțiuni, din care provin bunurile respective, le caracterizează pe acestea ca fiind infracțiuni corelative. Prin aceasta, infracțiunile specificate la art. 199 CP RM se aseamănă cu infracțiunile prevăzute la art. 243 CP RM [9, p. 98].

Cu alte cuvinte, se poate atesta foarte frecvent concursul real/ideal de infracțiuni în cazul faptei de dobândire sau comercializare a bunurilor despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală, și respectiv în cazul faptei de spălare a banilor, acestea aflându-se într-o permanentă conexitate cronologică cu infracțiunea predicat.

Nu putem nega opinia doctrinarului, după care, corelativitatea și secundaritatea sunt caracteristici atât ale infrațiunilor specificate la art. 199 CP RM, cât și ale infrațiunilor prevăzute la art. 243 CP RM.

La fel, și autoarea C. Bogdan opinează vis a vis de existența concursului cu infrațiunea de spălare a banilor. Cercetătoarea a abordat și partea practică a cercetării, menționând următoarele motivări ale instanțelor judecătorești: “dacă activitățile de spălare sunt săvârșite de terțe persoane, faptele acestora vor constitui o infrațiune autonomă (delictum subsequens) corelativă; dacă fapta de spălare a banilor va fi comisă chiar de autorul infrațiunii principale, această infrațiune va fi reținută în concurs real cu infrațiunea principală, în acest caz va exista un concurs subsequens” [10, p. 7].

Suntem în totalitate de acord cu opinia autorului, că în dependență de modalitățile normative ale infrațiunii spălării banilor, trebuie să căutăm răspunsul la întrebarea dacă în sarcina autorului infrațiunii predicat din care provin fondurile ilicite supuse reciclării poate fi reținută, în concurs, fie real - context în care ne întrebăm oare despre ce conexitate este vorba - fie ideal cu infrațiunea de spălare a banilor.

Dacă e să ne referim la altă formă a pluralității de infrațiuni, statuăm că recidiva este o formă a pluralității de infrațiuni care constă în săvârșirea de către o persoană a unei infrațiuni după ce a fost condamnată definitiv la o pedeapsă privativă de libertate pentru o altă infrațiune și până la reabilitarea sau împlinirea termenului de reabilitare.

Mecanismul de sancționare presupune două etape succesive; în prima etapă se stabilește pedeapsa pentru infrațiunea săvârșită din nou, fără a ține seama de recidiva postcondamnată, iar în a doua etapă pedeapsa stabilită pentru noua infrațiune se adaugă la pedeapsa anterioară neexecutată ori la restul rămas neexecutat din aceasta, pedeapsa rezultantă putând depăși maximumul general al închisorii, dar nu poate fi mai mare decât totalul pedepselor care intră în componența termenilor recidivei.

Pentru ipoteza în care termenul al doilea al recidivei este alcătuit dintr-un concurs de infrațiuni, a fost stabilit un algoritm de aplicare a pedepsei diferit de cel anterior, aplicându-se mai întâi dispozițiile referitoare la concurs și apoi cele incidente în cazul recidivei. Acest tratament este aplicabil chiar dacă numai una dintre infrațiunile concurente se află în stare de recidivă, restul fiind în pluralitate intermediară, deoarece calitatea de recidivist trebuie să atragă tratamentul specific acestei forme de pluralitate. În același timp, tratamentul sancționator propus este mai puțin sever decât cel care ar rezulta din aplicarea mai întâi a dispozițiilor privind recidiva sau pluralitatea intermediară pentru

fiecare infrațiune în parte și apoi regulile referitoare la concursul de infrațiuni [11, p. 135, 137-138].

În sensul alin. (1) art. 34 al Codului penal al RM, *se consideră recidivă comiterea cu intenție a uneia sau mai multor infrațiuni de o persoană cu antecedente penale pentru o infrațiune săvârșită cu intenție.*

Comparativ, Codul penal român, în dispozițiile art. 37 și 40², „nu definește recidiva în general, ci definește diferite forme ale recidivei”. Cum legiuitorul Codului penal nu a definit în mod expres recidiva, ci s-a mulțumit doar să precizeze diferitele ei modalități, i-a revenit doctrinei rolul de a da o definiție recidivei, care să însoțească și să completeze instituția recidivei, reglementată de Codul penal și disciplinată ca atare în doctrina dreptului penal.

În urma unui exercițiu de analiză, cercetare și studiu, doctrinara E. G. Simionescu a achiesat la următoarea definiție a recidivei, ca fiind „o formă a pluralității de infrațiuni, care constă din săvârșirea din nou a unei infrațiuni de către o persoană care a fost condamnată definitiv pentru o altă infrațiune” [12, p. 184].

În opinia doctrinarilor V. Stati și S. Brînză, în cazul recidivei, se conturează următoarele două caracteristici de bază: 1) recidiva este acel tip al pluralității de infrațiuni, în a cărei prezență se poate vorbi despre infraționalitatea profesională; 2) doar recidiva postexecutorie, spre deosebire de recidiva postcondamnatore, denotă consecvența orientării antisociale a făptuitorului [13, p. 68].

Așadar, suntem de acord cu autorii, care statuează că recidiva, ca tip al pluralității de infrațiuni prevăzut la art. 34 CP RM, este luată în considerație de către legiuitor în procesul de prevenire și combatere a infraționalității profesionale.

Esențială este poziția autoarei D. Vasilo, care abordează influențele criminogene internaționale, indicând că odată cu declararea independenței Republicii Moldova, cu dezvoltarea relațiilor internaționale, transparența hotarelor Republicii Moldova, simplificarea procedurii și posibilității de emigrare în țările înalt dezvoltate, criminalitatea a obținut și ea caracter transnațional. Au fost create organizații criminale recidiviste, ce includeau cetățeni ai diferitor state, au fost împrumutate noi posibilități și metode de comitere a infrațiunilor (prin Internet; infrațiuni legate de cardurile bancare; spălarea banilor prin transferarea lor peste hotare; traficul de droguri etc.) [14, p. 109].

În concluzie, conchidem că delimitarea corectă a pluralității de infrațiuni de unitatea infrațională are relevanță pentru identificarea instituției infrațiuni în limitele normativului penal, fundamentând o încadrare juridică corectă a activităților infraționale, mai ales a celor cu caracter complex.

După cum se afirmă în doctrină, importanța unei diferențieri precise a unității de infrațiune de pluralitatea de infracțiuni reiese din faptul că stabilirea în mod greșit a trăsăturilor ce caracterizează unitatea de infrațiune poate duce la considerarea unei activități infracționale unice drept o pluralitate de infracțiuni sau viceversa.

În același timp, trebuie să recunoaștem că delimitarea dintre instituțiile menționate este importantă pentru aplicarea corectă și a altor instituții juridice, cum ar fi: pedeapsa, aplicarea legii penale mai favorabile, soluționarea conflictelor de legi în timp și spațiu, cauzele care înlătură caracterul penal al faptei sau răspunderea penală a făptuitorului, curgerea termenului de prescripție.

Așadar, în doctrina penală s-a statuat că principalul criteriu în baza căruia poate fi delimitată pluralitatea de unitatea infracțională de formele pluralității de infracțiuni este reprezentat de conținutul infracțiunii sau componența de infrațiune.

Referințe:

1. DAVID, M. Economia subterană și spălarea banilor – studiu criminologic. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2006, 180 p.
2. HRITCU, C. Conceptul de unitate legală de infrațiune. Definiția unității legale de infrațiune, tipuri de unitate legală de infrațiune, p. 123-144.
3. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial Nr. 72-74 art. 195.
4. TURCU, M. A. Dezvoltarea criminalității orientate spre profit. Spălarea banilor. Revista de investigare a criminalității, Ediție specială, Universul Juridic, Anul VI, Nr. 1, 2013 p. 111-116.
5. MUTU-STRULEA, M. Analiza juridico-penală a spălării banilor. Chișinău: CEP USM, 2006, 192 p.
6. MANEA, T., DRAGOȘ, L. I. The Continuing Offence in the Context of the New Penal Code. Conferința Internațională de Drept, Studii Europene și Relații Internaționale VI, p. 278-287.
7. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, 1300 p.
8. MARTIN, D., COPEȚCHI, S. Calificarea concursului de infracțiuni. În: Revista Națională de Drept, Nr. 2, 2015, p. 37-43.
9. STATI, V. Raportul dintre infracțiunile, prevăzute la art. 199 din Codul Penal, și infracțiunile specificate la art. 243 din Codul Penal. În: Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele

- Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu”, Volumul I, 7 iunie 2017, Cahul, p. 98-101.
10. BOGDAN, C. Rezumatul tezei de doctorat *Incriminarea, prevenirea și combaterea spălării banilor provenind din activități de crimă organizată potrivit reglementărilor interne și internaționale*, București, 2009, 31 p.
 11. CORAȘ, L. Considerații teoretice și practice referitoare la recidivă, p. 134-146.
 12. SIMIONESCU, E.G. Reflecții asupra formelor recidivei persoanei fizice în concepția noului cod penal. În: *Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice*, Nr. 1/2011, p. 183-202.
 13. BRÎNZĂ, S., STATI, S. Considerente de natură politico-penală în vederea abolirii instituției de repetare a infracțiunii. În: *Revista Științifică a Universității de Stat din Moldova*, 2007, nr. 6, p. 60-72.
 14. VASILOI, D. *Pericolul social al crimei și consecințele criminalității*. Teză de doctorat în drept, Chișinău, 2018, 206 p.

INFRAȚIUNEA PRINCIPALĂ / PREDICAT ÎN RAPORT CU SPĂLAREA BANILOR

Papanaga Cristina,
doctorandă,
Universitatea de Stat din Moldova,
Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a
Universității de Stat din Moldova

The article outlines the main connection between principal (predicate) offenses and money laundering crimes, relation that is obligatory for the generally existence of money laundering.

The different doctrinaires' opinions are analyzed, which reflect on the character, object and subject of the predicate crime, necessary to further achieve the logical purpose of the laundering.

The main idea is that predicate crime must be penalized worldwide, the reasons being varied, one of these being insufficiency to catch and convict money laundering criminals, leaving the illegal provenance and profits untouched, these being both the reason for committing the money-generating crime and the means by which other crimes are committed.

Keywords: money laundering, principal offense (predicate), advantage, illegal provenance, origin of the property, the object of the crime, criminal character, serious crime.

Este relevant de inițiat, că spălarea banilor este partea financiară de facto a tuturor infrațiunilor prin care se obține profit, fiind procesul prin care infractorii încearcă să ascundă originea și posesia reală a veniturilor provenind din activitățile lor criminale. Cu alte cuvinte, spălarea banilor reprezintă un proces prin care se dă aparența legalității unor profituri, care au fost obținute ilegal de către infractori, care, fără a fi compromiși, ulterior beneficiază de bunurile obținute.

Însăși Convenția de la Varșovia [1], în Capitolul I, art. 1 lit. e) definește infrațiunea predicat, drept orice infrațiune, în urma căreia produsele sunt rezultate și susceptibile de a deveni obiectul unei infrațiuni prevăzute la art. 9.

În baza actului menționat, este reglementată infrațiunea de spălare a banilor, în par. 1 art. 9 lit. a), cu aceeași denumire marginală, în care este prevăzută transformarea sau transferul bunurilor, cunoscând că aceste bunuri constituie produse, în scopul de a disimula sau a ascunde originea ilicită a acestor bunuri ori de a ajuta orice persoană implicată în comiterea unei infrațiuni predicat să se sustragă de la consecințele juridice ale faptelor sale.

Conform par. 4 art. 9 lit. a) a aceleiași Convenții, este stabilită lista infrațiunilor predicat, prevăzută în anexa la prezenta convenție, și anume: a) Participarea la un grup criminal organizat; b) Terorismul, inclusiv finanțarea terorismului; c) Traficul de persoane și migrația ilegală; d) Exploatarea sexuală, inclusiv exploatarea sexuală a minorilor; e) Traficul ilicit de droguri și substanțe psihotrope; f) Traficul ilicit cu arme; g) Traficul ilicit cu bunuri furate și alte bunuri; h) Corupția și darea de mită; i) Înșelăciunea; j) Contrafacerea de mone-dă; k) Contrafacerea de produse; l) Infrațiuni împotriva mediului înconjurător; m) Omorul, vătămarea corporală gravă; n) Răpirea, reținerea ilegală, luarea da ostatici; o) Tîlhăria sau furtul; p) Contrabanda; q) Șantajul; r) Falsificarea; s) Pirateria; t) Restricționarea comerțului și manipularea pieței.

În același context, în art. 9 se declară, că paragraful 1 se aplică: doar în mă-sura în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infrațiunea predicat este mai mare de un an sau pentru acele state care au un minim general pentru infrați-uni în sistemul juridic propriu, în măsura în care infrațiunea este sancționată cu privarea de libertate sau cu un ordin de reținere pentru un minim mai mare de 6 luni; și/sau doar în cazul unor infrațiuni predicat precizate; și/sau în cazul unei categorii de infrațiuni grave conform legislației naționale a părții la pre-zenta convenție; Fiecare parte se va asigura că este posibilă condamnarea pen-tru spălare de bani, conform prezentului articol, acolo unde se dovedește faptul că bunurile ce fac obiectul paragrafului 1 subparagraful a) sau b) provin dintr-o infrațiune predicat fără a fi necesar să se stabilească exact care infrațiune.

La rândul său, Convenției Națiunilor Unite împotriva criminalității trans-naționale organizate din 15.11.2000 [2], la art. 2 lit. e), h) definește: expresia “produs al crimei”, care se referă la orice bun care provine direct sau indirect din săvârșirea unei infrațiuni ori care este obținut direct sau indirect prin să-vârșirea ei; termenul “infrațiune principală”, ce înseamnă orice infrațiune în urma căreia rezultă un produs susceptibil de a deveni obiectul unei infrațiuni prevăzute de art. 6 al prezentei convenții.

La parag. 1) art. 6 al aceleiași Convenții, are loc incriminarea spălării pro-dusului infrațiunii. Potrivit prevederilor art. 6 al actului respectiv, fiecare stat parte adoptă, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, mă-surile legislative și alte măsuri necesare pentru a atribui caracterul de infrați-une, când actul a fost săvârșit cu intenție: a) (i) schimbării sau transferului de bunuri despre care cel care le desfășoară știe că sunt produsul infrațiunii, în scopul de a ascunde ori de a deghiza originea ilicită a bunurilor respective sau de a ajuta orice persoană care este implicată în săvârșirea infrațiunii principale să sustragă consecințelor juridice ale actelor sale; (ii) disimulării sau deghizării

naturii veritabile, a originii, a amplasării, a dispunerii, a schimbării ori a proprietății de bunuri sau a altor drepturi referitoare la acestea al căror autor știe că sunt produsul infracțiunii; b) și, sub rezerva conceptelor fundamentale ale sistemului său juridic: (i) achiziției, deținerii sau utilizării de bunuri despre care cel care le achiziționează, le deține ori le utilizează știe, în momentul în care le primește, că sunt produsul infracțiunii; (ii) participării la una dintre infracțiunile prevăzute conform prezentului articol sau la orice altă asociere, înțelegere, tentativă ori complicitate prin furnizarea de asistență, ajutor sau sfaturi în vederea săvârșirii ei.

Conform parag. 2) art. 6 al Convenției, în scopurile aplicării reglementărilor de mai sus ale paragrafului 1 al prezentului articol: a) fiecare stat parte se străduiește să aplice paragraful 1 al prezentului articol celei mai largi sferi de infracțiuni principale; b) fiecare stat parte include în infracțiunile principale toate infracțiunile grave, cum sunt cele prevăzute la art. 2 al prezentei convenții și infracțiunile prevăzute la art. 5, 8 și 23. Fiind vorba de statele părți a căror legislație conține o listă de infracțiuni principale specifice, ele includ în această listă minimum o categorie completă de infracțiuni legate de grupurile infracționale organizate; c) în scopurile lit. b), infracțiunile principale includ infracțiunile săvârșite în interiorul și în exteriorul teritoriului ce ține de competența statului parte în cauză. Totuși, o infracțiune săvârșită în exteriorul teritoriului ce ține de competența unui stat parte nu constituie o infracțiune principală decât atunci când actul corespondent este o infracțiune în baza dreptului intern al statului în care el a fost săvârșit și ar constitui o infracțiune în baza dreptului intern al statului parte care aplică prezentul articol, dacă el a fost săvârșit pe teritoriul său; d) fiecare stat parte remite secretarului general al Organizației Națiunilor Unite o copie a legilor sale care dau efect prezentului articol, precum și o copie a oricărei modificări ulterioare aduse acestor legi sau o descriere a acestor legi și a modificărilor ulterioare; e) în cazul în care principiile fundamentale ale dreptului intern al unui stat parte o cer, se poate dispune ca infracțiunile enumerate la paragraful 1 al prezentului articol să nu se aplice persoanelor care au săvârșit infracțiunea principală; f) cunoașterea, intenția sau motivarea, ca elemente constitutive ale unei infracțiuni prevăzute la parag. 1 al prezentului articol, pot fi deduse.

Nu mai puțin importantă este și Directiva (UE) 2018/1673 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2018 privind combaterea prin măsuri de drept penal a spălării banilor [3], care are ca obiectiv incriminarea spălării banilor atunci când aceasta este săvârșită cu intenție și cunoscând că bunurile au provenit din activitate infracțională. În acest context, prezenta directivă nu ar trebui să distingă între situațiile în care bunurile au provenit în mod direct din-

tr-o activitate infracțională și situațiile în care au provenit în mod indirect dintr-o activitate infracțională, în conformitate cu definiția în sens larg a noțiunii de „produse”, astfel cum este prevăzută în Directiva 2014/42/UE a Parlamentului European și a Consiliului.

În fiecare caz, atunci când se analizează dacă bunurile provin dintr-o activitate infracțională și dacă persoana respectivă știa acest lucru, ar trebui să fie luate în considerare circumstanțele specifice ale cauzei, precum faptul că valoarea bunurilor este disproporționată în raport cu venitul legal al persoanei acuzate și că activitatea infracțională și achiziționarea bunurilor au avut loc în același interval de timp. Intenția și cunoașterea pot fi deduse din circumstanțe factive obiective. Întrucât prezenta directivă prevede norme minime referitoare la definiția infracțiunilor și pedepselor în materia spălării banilor, statele membre pot adopta sau menține norme de drept penal mai severe în materie. Statele membre ar trebui să poată prevedea, de exemplu, că spălarea banilor săvârșită din imprudență sau din neglijență gravă constituie infracțiune. Trimiterile din prezenta directivă la spălarea banilor săvârșită din neglijență ar trebui înțelese ca atare pentru statele membre care incriminează astfel de comportamente.

În altă ordine de idei, suscită atenția următoarele prevederi: „În scopul punerii în practică sau al aplicării paragrafului 1 se poate prevedea că infracțiunile enunțate în acest paragraf nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiunea predicat” (lit. b) parag. 2 art. 9 al Convenției de la Varșovia); „În scopurile aplicării paragrafului 1 al prezentului articol, în cazul în care principiile fundamentale ale dreptului intern al unui stat parte o cer, se poate dispune ca infracțiunile enumerate la paragraful 1 al prezentului articol să nu se aplice persoanelor care au săvârșit infracțiunea principală” (lit. e) parag. 2 art. 6 al Convenției de la Palermo).

Reieșind din cele menționate supra, sântem de acord cu opinia autorului V. Stati, conform căruia “art. 243 CP RM nu stabilește că acesta nu poate fi aplicat persoanelor care au comis infracțiunea principală. În lipsa unei astfel de restricții, nu este exclus ca aceeași persoană să evolueze atât ca subiect al spălării banilor, cât și ca subiect al infracțiunii principale.”[4, p.71-72].

Mai mult ca atât, examinând alin. (4) art. 243 CP RM, ne aliniem concluziei doctrinarului V. Stati, după care, această dispoziție a apărut în legea penală autohtonă în rezultatul implementării dispoziției parag. 7 art. 9 al Convenției de la Varșovia: „Fiecare parte se va asigura că infracțiunile predicat de spălare de bani acoperă și activități desfășurate într-un alt stat și care constituie o infracțiune în statul respectiv și ar fi constituit o infracțiune predicat dacă ar fi avut loc pe teritoriul statului respectiv. Fiecare parte poate stabili ca singura

condiție este ca fapta să fi constituit o infrațiune predicat dacă ar fi avut loc pe teritoriul propriului stat”. Prevederi similare se conțin în parag. (4) art. 1 al Directivei UE („Se consideră spălare a banilor inclusiv situația în care activitățile care au generat bunurile care urmează a fi spălate au fost derulate pe teritoriul unui alt stat membru sau al unei țări terțe”), precum și la lit. c) parag. 2 art. 6 al Convenției de la Palermo („În scopurile aplicării paragrafului 1 al prezentului articol, infrațiunile principale includ infrațiunile săvârșite în interiorul și în exteriorul teritoriului ce ține de competența statului parte în cauză. Totuși, o infrațiune săvârșită în exteriorul teritoriului ce ține de competența unui stat parte nu constituie o infrațiune principală decât atunci când actul corespondent este o infrațiune în baza dreptului intern al statului în care el a fost săvârșit și ar constitui o infrațiune în baza dreptului intern al statului parte care aplică prezentul articol, dacă el a fost săvârșit pe teritoriul său”).

Pentru ca dispoziția alin. (4) art. 243 CP RM să fie mai explicită, V. Stati vine cu propunerea de modificare a acesteia, după cum urmează: „Infrațiune principală poate constitui, printre altele, fapta comisă în afara teritoriului Republicii Moldova, dacă aceasta: a) conține elementele constitutive ale unei infrațiuni în statul în care a fost săvârșită și b) ar putea fi calificată în baza uneia dintre normele părții speciale a prezentului Cod”.

V. Stati statuează că printre infrațiunile, care presupun săvârșirea în prealabil a unei alte infrațiuni, se numără infrațiunile prevăzute la art. 199 „Dobândirea sau comercializarea bunurilor despre care se știe că au fost obținute pe cale criminală” și art. 243 „Spălarea banilor” din Codul penal al Republicii Moldova.

Astfel, nota distinctivă a infrațiunilor specificate la art. 199 și 243 CP RM constă în aceea că ele formează întotdeauna o conexitate cronologică cu infrațiunea care a fost săvârșită anterior, urmare a căreia au fost obținute bunurile care reprezintă obiectul material sau imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 199 și 243 CP RM. Astfel, deși sunt infrațiuni autonome, infrațiunile specificate la art. 199 și 243 CP RM au ca situație-premisă săvârșirea unei alte infrațiuni, din care provin bunurile care constituie obiectul material sau imaterial al infrațiunilor prevăzute la art. 199 și 243 CP RM. Condiționarea existenței acestor infrațiuni de săvârșirea anterioară a unei alte infrațiuni, din care provin bunurile respective, le caracterizează pe acestea ca fiind infrațiuni corelative. Prin aceasta, infrațiunile specificate la art. 199 CP RM se aseamănă cu infrațiunile prevăzute la art. 243 CP RM [5, p. 98].

Raportându-ne la legislația română, conform opiniei autoarei A. A. Dumitrache [6, p. 90, 92-93], evoluția preocupărilor internaționale pentru ex-

tinderea sferei infrațiunilor predicat de la traficul de droguri până la toate infrațiunile grave, și apoi la toate activitățile infracționale, a determinat legiuitorul român să revină la incriminarea spălării banilor și să elimine limitarea acestei infrațiuni. Astfel, următorul pas legal după adoptarea Legii nr. 21/1999 privind prevenirea și sancționarea spălării banilor a fost adoptarea Legii nr. 656/2002 privind prevenirea și sancționarea spălării banilor și stabilirea măsurilor preventive împotriva finanțării terorismului, lege care se referă la toate infrațiunile care pot genera bunuri susceptibile de spălare a banilor.

Conform doctrinarii, obiectul financiar al infrațiunii, indiferent de numele dat în definițiile bunurilor, banilor, veniturii, profitului, activelor etc., provine dintr-o infrațiune și, prin urmare, este de origine ilicită (deci trebuie să existe o infrațiune predicat, de unde bunul spălării banilor este originar). Aceasta recunoaște, că în cele mai multe definiții considerate, se menționează întotdeauna scopul criminalului financiar, și anume ascunderea sau deghizarea originii ilicite a bunurilor, și integrarea acestora în circuitul economic și financiar legal.

Totodată, autoarea identifică statele, care au adoptat instrumente și strategii pentru acoperirea tuturor infrațiunilor care generează bani murdari: în România (articolul 23 din Legea nr. 656/2002 privind prevenirea și sancționarea spălării și stabilirea măsurilor de prevenire și combatere a finanțării actelor de terorism), precum și Franța (articolul 324-1 din Codul penal), Marea Britanie (secțiunea 340 din Legea privind produsul criminalității), Irlanda (articolul 31 din Legea privind justiția penală din 2001); Elveția predică infrațiunile care acoperă toate infrațiunile care pot genera bunuri supuse spălării banilor; Spania (articolul 305 din Codul penal) și Austria (articolul 165 alin. (1) din Codul penal) limitează domeniul de aplicare al infrațiunilor predicat, doar la cele considerate infrațiuni grave, pentru care închisoarea este stabilită mai mare de 3 ani; Italia acoperă numai acele infrațiuni comise intenționat, ca infrațiuni predicative; Germania (articolul 261 din Codul penal) și Portugalia (articolul 368-A din Codul penal) prevăd în mod expres infrațiunile, ale căror produse pot fi spălate.

Nu sântem de acord cu opinia autorilor Hotca M, Nițu S., potrivit căroră “participantul la infrațiunea principală (delictum principal - din care provine activul albit) nu poate fi subiectul activ al infrațiunii de spălare a banilor (delictum subsecvent), dacă are capacitatea de subiect activ al primei infrațiuni, deoarece a devenit titularul activului prin săvârșirea infrațiunii principale.”

Mai mult ca atât, autorii consideră că “principiul non bis in idem ar fi încălcat, potrivit căruia o persoană poate fi trasă la răspundere penală pentru aceeași faptă o singură dată. Nici legea americană (SUA) nu a sancționat persoana care a săvârșit fapta principală (§1957) și, conform unei părți a doctrinei, nici legea

germană nu incriminează fapta participantului la infrațiunea principală, cu excepția complicelui, care poate să fie sancționat dacă poate primi o pedeapsă mai severă pentru infrațiunea principală.” [7, p. 117-118].

În contradicție cu cele opiniate de către doctrinari, ultimii aduc drept exemplu cazul din practica juridică franceză, în care la 14 ianuarie 2004, a fost adoptată o decizie, prin care Curtea de Casație a considerat că autorul infrațiunii principale poate fi și subiectul activ al infrațiunii spălării banilor. În procesul în care a primit rezoluția menționată mai sus, o entitate naturală condamnată pentru muncă clandestină și fraudă fiscală care a fost urmărită penal pentru participarea la operațiunea de disimulare a produsului acestor infrațiuni, a fost condamnată și pentru transferul clandestin în străinătate a produsul acestor infrațiuni. În doctrina franceză, decizia a fost criticată.

În dreptul intern al României, întrebarea dacă autorul infrațiunii principale poate fi și spălătorul banilor a fost tranșată prin Decizia nr. 16/2016 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unei chestiuni de drept, iar mai recent prin Decizia Curții Constituționale a României nr. 418/2018 pronunțată în data de 19 iunie 2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 29 alin. (1) lit. c) din Legea nr.656/2002 pentru prevenirea și sancționarea spălării banilor, precum și pentru instituirea unor măsuri de prevenire și combatere a finanțării terorismului în interpretarea dată prin Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 16 din 8 iunie 2016 privind pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept referitoare la infrațiunea de spălare a banilor.

Inițial, prin Decizia nr. 16/2016 pronunțată în dezlegarea unei chestiuni de drept, Înalta Curte de Casație și Justiție stabilește, la pct. 2 din dispozitiv, că subiectul activ al infrațiunii spălării banilor poate fi și subiect activ al infrațiunii din care provin bunurile, fără a distinge între modalitățile alternative ale infrațiunii de spălarea banilor prevăzute la art. 29 alin. (1) din Legea nr. 656/2002.

Autorii D. Lupașcu și M. Mareș susțin opinia pe care o împărtășim, potrivit căreia în considerentele deciziei, instanța supremă a reținut judicios faptul că „infrațiunea de spălare de bani nu trebuie reținută automat în sarcina autorului infrațiunii din care provin bunurile, pentru simplul fapt că în activitatea sa infracțională s-a realizat și una dintre acțiunile proprii elementului material al infrațiunii de spălare de bani, pentru că aceasta ar lipsi infrațiunea de spălare de bani de individualitate. Revine organelor judiciare de a decide în situații concrete dacă infrațiunea spălării banilor este suficient individualizată în raport cu infrațiunea din care provin bunurile, și dacă este cazul să se rețină un concurs de infrațiuni sau o unică infrațiune” [8, p. 57-59].

În pofida afirmațiilor la care ne aliniem, prin Decizia nr. 418/2018, Curtea Constituțională a constatat că dispozițiile art. 29 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 656/2002 sunt neconstituționale în interpretarea dată prin Decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 16/2016 în ceea ce privește subiectul activ al infracțiunii.

Astfel, Curtea Constituțională a reținut, cum era de așteptat, că „reținerea, ca infracțiune distinctă, a oricăreia dintre faptele de dobândire, deținere și respectiv folosirea de bunuri care provin din săvârșirea unei infracțiuni, în sarcina subiectului activ al infracțiunii din care provin bunurile, implică tragerea acestuia la răspundere penală, de două ori, pentru aceleași fapte”.

Destul de relevant este punctul de vedere al autoarei M. Strulea [9, p. 57-58], care susține că procesul de evaluare a dovedit că poate fi foarte dificil a se demonstra elementul moral al unei infracțiuni de spălare a banilor, deoarece instanțele deseori prescriu un nivel foarte ridicat de cunoaștere a originii produselor de către autorii infracțiunii de spălare a banilor.

Susținem ideea doctrinării, care menționează că adăugarea parag. 3 la Convenției de la Varșovia din 2005, și anume: “Fiecare parte poate adopta măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a conferi, în baza dreptului său intern, caracterul de infracțiune tuturor sau unora dintre faptele prevăzute la parag.1, în cazul când infractorul: b) trebuia să presupună că bunurile constituiau produse” permite, de asemenea părților, să sancționeze penal autorul presupus al unei infracțiuni penale (a) atunci când a suspectat că bunul a fost produsul unei infracțiuni și / sau (b) atunci când ar fi trebuit să fie conștient de faptul că bunul era produsul unei infracțiuni. “Paragraful (a) prevede un element moral mai puțin subiectiv și ar putea fi aplicat unei persoane care gândește cel puțin asupra chestiunii originii produselor (este suficient să suspecteze că bunul este produsul unei infracțiuni), dar nu are certitudinea că bunul în cauză să fi fost unul original infracțional. Punctul 3 (b) prevede incriminarea comportamentului neglijent, când instanța, pe baza unei evaluări obiective a probelor, se pronunță asupra chestiunii dacă autorul infracțiunii ar fi trebuit să fie conștient de faptul că bunul era produsul unei infracțiuni, pe care a presupus-o sau nu.”

Prin urmare, de către autoare se ajunge la concluzia că judecătorul trebuie să aprecieze elementul subiectiv al autorului infracțiunii, față de obiectul material provenit dintr-o infracțiune predicat. Expresia „trebuia să știe” lasă judecătorului puterea de apreciere în raport cu criteriul obiectiv al vinovăției persoanei în raport cu sursa provenienței veniturilor supuse spălării banilor, fără a-i conferi o putere autonomă de incriminare care ar afecta puterea legiuitorului în

formularea politicii penale. Astfel, „inculpatul nu poate să fie condamnat pentru o încercare de a săvârși infrațiunea absentă a mentalității specifice, element necesar pentru infrațiunea de fond”.

Pentru a stabili dacă supoziția amintită mai înainte este adevărată sau falsă, vom consemna clasificarea propusă de către V. Stati [10, p. 26], conform căruia există trei abordări doctrinare privitoare la condiționarea aplicării art. 243 din Codul penal de existența unei soluții de condamnare pentru infrațiunea din care provin bunurile ilicite: 1) abordarea *stricto sensu*; 2) abordarea *lato sensu*; 3) abordarea *medio sensu*.

Potrivit autorului, „prima dintre aceste abordări presupune că fapta de spălare a banilor poate constitui obiectul unei condamnări doar în cazul care există o condamnare anterioară sau simultană.”

V. Stati propune punctul de vedere al următorilor doctrinari: M. Gornoviceanu, care opinează că „în lipsa unei hotărâri penale privind infrațiunea predicat, nu ar fi posibil să se probeze, dincolo de orice îndoială rezonabilă, că bunurile pretins spălate provin din infrațiuni; acest standard de probă nu poate fi atins decât în cazul în care anterior sau concomitent cu infrațiunea de spălare a banilor, instanța penală soluționează și acțiunea publică privind infrațiunea premisă, pentru că numai atunci este cert că bunurile provin din infrațiuni.”

La rândul său, V. I. Em susține: „Aplicarea răspunderii penale pentru spălarea banilor este posibilă numai în cazul în care faptul obținerii veniturilor dintr-o activitate infracțională va fi stabilit printr-o hotărâre judecătorească care a intrat în vigoare”.

În opinia lui V. P. Verin, „în mod firesc, faptul săvârșirii infracțiunii, care a servit ca sursă de origine a bunurilor legalizate, trebuie stabilit printr-o hotărâre judecătorească. Această teză corespunde art. 49 din Constituția Federației Ruse (care este similar art. 21 din Constituția Republicii Moldova). În virtutea acestui fapt, stabilirea faptului comiterii infracțiunii care a servit ca sursă de origine a bunurilor legalizate, printr-un act procedural al organului de urmărire penală, ar fi contrară legislației naționale”.

Referindu-ne la abordarea *lato sensu*, sântem de acord cu cele conchise de către V. Stati [11, p. 27], că în viziunea celor care o promovează, fapta de spălare a banilor poate constitui obiectul unei condamnări chiar și în lipsa probelor de săvârșire a infracțiunii din care provin bunurile ilicite.

La această abordare doctrinară, autorul V. Stati evidențiază ideea lui J. L. Capdeville, care stipulează că “nici măcar achitarea printr-o decizie penală rămasă definitivă a autorului faptei principale generatoare de bani murdari nu trebuie să constituie un obstacol pentru tragerea la răspundere penală pentru

săvârșirea infrafracțiunii de spălare a banilor (cu condiția că decizia de achitare să nu fi avut drept cauză lipsa faptei sau lipsa caracterului penal al acesteia).”

În fine, în cadrul abordării medio sensu necesită a fi reiterat paragr. 5 art. 9 din Convenția Consiliului Europei privind spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activitatea infracțională și finanțarea terorismului: „Fiecare parte se va asigura că o condamnare anterioară sau simultană pentru o infracțiune predicat nu este o condiție pentru o condamnare pentru spălarea de bani”, care trebuie privit prin prisma glosei din pct. 4 al Notei explicative la art. 3 din Recomandările Grupului de Acțiune Financiară Internațională (GAFI): „În cazul în care se probează că bunurile constituie venituri provenite din activitatea infracțională, nu este obligatoriu să se ateste condamnarea persoanei pentru infracțiunea predicat”.

Considerăm necesar și util a invoca cu titlu imperativ concluziile autorului V. Stati, care exclamează că “pentru a dispune condamnarea pentru o faptă de spălare de bani, nu este obligatoriu să se ateste condamnarea persoanei pentru infracțiunea principală. O astfel de condamnare este facultativă. Totodată, în cazul în care lipsește condamnarea pentru infracțiunea principală, este obligatoriu a se proba că bunurile constituie venituri provenite din activitatea infracțională.”

În opinia lui Ganihin [12, p. 85-86], de exemplu, la ziua de astăzi, o caracteristică constitutivă a bunului supus legalizării este că acesta trebuie să fie dobândit, obligatoriu, printr-o cale infracțională/criminală.

Autorul menționează, că până la intrarea în vigoare a Codului Penal al Federației Ruse din 01 februarie 2002, din 07 august 2001, odată cu inițierea acțiunii de contracarare a legalizării banilor, obținuți prin căi criminale, erau valabile prevederile art. 174 al Codului Penal al Federației Ruse, prin care era aplicată răspunderea penală pentru legalizarea proprietății, dobândite pe căi ilegale.

În contextul mai sus stipulat, autorul are în vedere că de către legiuitorul Codului Penal al Federației Ruse a fost utilizat termenul “ilegal”, care în cele din urmă, indică cel mai larg caracter al nelegiurii obținerii proprietății. Cu alte cuvinte, ilegalitatea obținerii bunurilor se putea exprima nu doar în încălcarea penală, dar și în cea civilă, administrativă, fiscală, vamală, etc.

Respectiv, odată cu inițierea proiectului Codului Penal al Federației Ruse, a avut loc o discuție științifică aprinsă pe marginea obiectului legalizării banilor. Astfel, că a fost adoptată o nouă lege, prin care se stipula contracararea spălării (legalizării) banilor, obținuți exclusiv prin căi criminale.

Ganihin evidențiază punctul de vedere al lui V. D. Laricev, conform căruia, înțelesul veniturilor ilegale, înțelese în legislația penală veche a Federației

Ruse, poate să conducă direct la ceea, ca urmărirea penală să fie intentată în privința persoanelor, care au săvârșit încălcări civile ale legii (de exemplu, art. 158-180, 182-187 al Codului Penal al Federației Ruse), fie încălcări administrative ale legii, care vor duce la represiuni excesive. Respectiv doctrinarul susține, că acțiunea art. 174 al Codului Penal al Federației Ruse trebuie să fie îndreptată spre privarea bazei economice ale crimei organizate, dar nu spre intersectarea infrațiunilor minore, opinie cu care suntem în totalitate de acord.

În final, meritorie este lucrarea autorului R. M. Milovidov [13, p. 53-55], potrivit căruia “un semn de proprietate care face obiectul unei infrațiuni în temeiul art. 209 din Codul Penal al Ucrainei este de origine directă - dintr-un alt act social periculos, care a precedat spălarea veniturilor din infrațiuni. Adică obiectul infrațiunii este direct legat de un anumit predicat ilegal social periculos, un act fără de care este imposibil să se stabilească obiectul infrațiunii.

Totodată, se face referire la cerințele Convenției CoE privind spălarea, percheziția, confiscarea și confiscarea produselor provenite din infrațiuni, în baza căreia „infrațiune predicată” înseamnă orice infrațiune care a avut drept rezultat o altă infrațiune.

R. M. Milovidov intervine imperativ cu depistarea contradicției, apărute între obiectul infrațiunii în temeiul art. 209 din Codul Penal al Ucrainei, și partea 1 a art. 11 din Codul Penal al Ucrainei. Mai concret, în baza prevederilor art. 209 al Codului Penal al Ucrainei, se indică faptul că proprietatea, inclusiv fondurile pentru care legalizarea (spălarea) produsele infrațiunii au statutul celor obținute anterior ca urmare a unui „act ilegal periculos social”. Acest lucru, menționează autorul, creează o anumită contradicție cu privire la partea 1 a art. 11 din Codul Penal al Ucrainei, care indică faptul că infrațiunea este prevăzută de Codul penal al Ucrainei fapte penale din punct de vedere social (acțiune sau omisiune), săvârșite de subiectul infrațiunii, precum și partea 2 a art. 2 din Codul penal al Ucrainei și partea 1 a art. 61 din Constituția Ucrainei prezumția de nevinovăție: „O persoană este presupusă nevinovată de săvârșirea unei infrațiuni până când vinovăția sa este dovedită legal și stabilită printr-o condamnare judecătorească”.

În conformitate cu alin. (3) pct. 1 din Rezoluția Plenului Curții Supreme a Ucrainei privind practica aplicării de către instanțe a legislației privind răspunderea penală pentru spălarea veniturilor din infrațiuni, „Răspunderea penală în temeiul art. 209 din Codul penal nu este exclusă în cazurile în care persoana care a săvârșit fapta predicat a fost eliberată de răspunderea penală în modul prevăzut de lege (datorită expirării termenului de prescripție, amnistiei etc.) sau nu a fost implicat în astfel de răspundere (de exemplu, în legătură cu decesul)

și fondurile sau alte bunuri primite ca urmare a actului menționat au devenit obiectul legalizării. “ Totodată, în conformitate cu alin. (2) din aceeași rezoluție, răspunderea pentru aceste acțiuni apare numai atunci când fondurile sau alte bunuri care fac obiectul legalizării au fost obținute ca urmare a actului predicat și aceste acțiuni au fost săvârșite în mod intenționat pentru a da o formă legală de posesie, utilizați, eliminați astfel de proprietăți, achiziționarea acestora sau pentru a ascunde sursele originii lor. “

Considerăm importantă ideea autorului, care exclamă că “depistarea faptului de comitere a acțiunilor care conțin în mod obiectiv semne de legalizare (spălare) a produselor provenite din infrațiuni, dar lipsa probelor procedurale ale actului predicat care l-a precedat, face imposibilă calificarea actelor identificate în temeiul art. 209 din Codul Penal al Ucrainei”.

De asemenea, suntem de acord cu acesta, precum în cazul inițierii dosarului penal la comiterea infrațiunii predicat, inițierea dosarului penal de legalizare (spălare) devine admisibilă necondiționat produsele infrațiunii, care nu vor produce observații cu privire la încălcarea prezumției de nevinovăție sau nerespectarea cerințelor legii penale și a procedurii penale, precum și a tratatelor internaționale din Ucraina privind prevenirea și contracararea legalizării (spălării) veniturilor din infrațiuni.

În concluzie, este binevenită propunerea de lege ferendă a doctrinarului de reformulare a notei 1 la art. 209 din Codul Penal al Ucrainei după cum urmează: “Prin “produse ale infrațiunii” se înțelege orice proprietate, inclusiv fonduri cumpărate sau primite, direct sau indirect, ca urmare a săvârșirii unei infrațiuni, asupra faptului că în Ucraina sau într-un alt stat este inițiat un dosar penal, iar pentru o astfel de infrațiune este prevăzută închisoare pentru o perioadă de peste trei ani în conformitate cu prezentul cod (Codul penal al Ucrainei).”

Referințe:

1. Convenția a Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infrațiunii și finanțarea terorismului din 16.05.2005 https://www.cna.md/public/files/legislatie/conventia_consiliului_europei_impotriva_spalarii_banilor.pdf
2. Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000 http://www.antitrafic.gov.md/public/files/Conventia_ONU_crima_transdroguri.pdf
3. Directiva (UE) 2018/1673 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2018 privind combaterea prin măsuri de drept pe-

nal a spălării banilor <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32018L1673>

4. STATI, V. Articolul 243 “Spălarea banilor” din Codul Penal al Republicii Moldova, privit prin prisma unor reglementări cu vocație internațională. În: Актуальные научные исследования в современном мире, Выпуск 9, (29), Переяслав-Хмельницкий, с. 67-72.
5. STATI, V. Raportul dintre infrațiunile, prevăzute la art. 199 din Codul Penal, și infrațiunile specificate la art. 243 din Codul Penal. În: Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu”, Volumul I, 7 iunie 2017, Cahul, p. 98-101.
6. DUMITRACHE A. A. Money Laundering. Aspects of legal and criminal issues. În: Acta Universitatis Danubius. Juridica, Vol 7, No 3 (2011), p. 85-101.
7. HOTCA M., NIȚU S. Controversy regarding the active subject of the infraction of money laundry, LESIJ Nr. XVI, VOL. 2/2009, p. 114-127.
8. LUPĂȘCU D., MAREȘ M. Infrațiunea de spălare a banilor în legislația românească și în cea a Republicii Moldova. În: Revista română de drept penal al afacerilor, 2019, nr. 1, p. 36-65.
9. STRULEA M. Elementul subiectiv al spălării banilor. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2018, 2018, nr. 3 (113), p. 57-60.
10. STATI V. Este oare aplicarea art. 243 din Codul Penal condiționată de existența unei soluții de condamnare pentru infrațiunea din care provin bunurile ilicite? În: Revista Procuraturii Republicii Moldova, Nr. 5, 2020, p. 25-31.
11. *Ibidem*, p. 27.
12. ГАНИХИН А. А. Легализация (отмывание) имущества приобретенного преступным путём: финансово-экономический и уголовно-правовой аспекты. Российская государственная библиотека, Екатеринбург, 2003, 187 с.
13. МІЛОВІДОВ Р. М. Проблеми всановлення факту вчинення предикатних злочинів при кваліфікації діянь, передбачених ст. 209 КК України. В: Актуальні проблеми юридичної науки: Збірник тез Міжнародної наукової конференції «Восьмі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13-14 листопада 2009 року), с. 53-55.

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNILOR DE FALS ÎN ACTE PUBLICE (art.332 CP RM)

Pîrțac Cristina,

Universitatea de Stat din Moldova, Școala Științe Juridice

Asistent judiciar la Curtea de Apel Chișinău

In the present study is identified the special legal object of the offenses of forgery in public acts. It is shown that the special legal object is a simple one, being formed by the social relations regarding the adequate performance of the activity in the public sphere, by the public person or by the person with a public dignity position, whose appearance and development are in strict dependence with public confidence in the authenticity of official documents.

Keywords: forgery in public acts, social relations, special legal object, counterfeiting, alteration.

Obiectul juridic special, așa cum reiese din gruparea ierarhică a categoriilor de obiecte juridice, este parte componentă a obiectului juridic generic. Obiectul juridic special derivă în mod natural din obiectul juridic generic. În mod similar, obiectul juridic special al infrațiunilor de fals în acte publice, prevăzute la art.332 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM [1]) derivă organic din obiectul juridic generic al tuturor infrațiunilor amplasate în cadrul Capitolului XV din Partea Specială a Codului penal. Mai exact, conținutul obiectului juridic special al infrațiunilor de fals în acte publice se trage din relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică.

După clarificarea, de la general la special, a provenienței obiectului juridic specific infrațiunilor prevăzute la art.332 CP RM, urmează să stabilim conținutul său propriu-zis, precum și structura acestuia.

În ceea ce privește *conținutul* obiectului juridic special al infrațiunilor de fals în acte publice, surprindem că în literatura de specialitate nu există unanimitate de păreri. De pildă, în opinia unor autori, obiectul juridic special al falsului în acte publice îl formează „relațiile sociale ce asigură activitatea normală a organelor puterii de stat, a întreprinderilor, a instituțiilor, a organizațiilor de stat, precum și interesele serviciului de stat [2, p. 360]”. Într-o manieră apropiată, alți autori evocă că „[o]biectul juridic special ... îl formează relațiile sociale cu privire la activitatea legală a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor de stat sau administrației publice locale [3, p. 640]”.

Surprindem că cele din urmă aserțiuni doctrinare sunt exprimate în acord cu (i) vechea titulatură a Capitolului XV din Partea Specială a Codului penal și cu (ii) vechiul conținut al normelor înscrise la art.332 CP RM, din perspectiva subiectului infrațiunii.

Chiar și așa, din punctul nostru de vedere, atare viziuni doctrinare sunt mult prea largi. Acestea nu permit disocierea obiectului protecției penale prezent în cazul infrațiunilor de fals în acte publice de obiectul protecției penale prezent în cazul altor infrațiuni comise de persoane publice sau de persoane cu funcție de demnitate publică în legătură cu exercitarea de către acestea a atribuțiilor de serviciu (e.g. coruperea pasivă, abuzul de putere sau abuzul de serviciu, neglijența în serviciu etc.).

Tot din aceste considerente nu putem susține următoarea statuare a instanței de judecată făcută pe marginea unei spețe penale de învinuire a unei persoane în comiterea unui fals în acte publice: „inculpatul deținând funcția de primar al comunei S., r-nul. U., folosind intenționat situația de serviciu în interes personale, atentând la relațiile sociale ce vizează buna funcționare a organelor publice și a persoanelor cu funcții de răspundere ce desfășoară activitatea în cadrul acestor organe [4]”. Din fragmentul citat nu pot fi desprinse relațiile sociale *in concreto*, inerente infrațiunilor de fals în acte publice, care ar fi fost lezate de către inculpat. Mai degrabă, în condițiile vechii denumiri a Capitolului XV din Partea Specială a Codului penal, relațiile sociale sus-nominalizate ar putea fi privite pe post de obiect juridic generic al infrațiunilor de fals în acte publice, nu însă în calitate de obiect juridic special. Totuși, obiectul juridic generic trebuie distins de obiectul juridic special. Acestea corelează, ci nu se suprapun. Prin urmare, trebuie distinse.

Revenind la conținutul obiectului juridic generic al infrațiunilor de fals în acte publice, M.K. Sviridova susține că acesta îl formează „relațiile sociale ce asigură funcționarea normală a organelor puterii de stat și a structurilor sale, în legătură cu crearea și circuitul documentelor oficiale [5, p. 2]”. Alți autori sunt de părere că obiectul juridic special al acestor infrațiuni îl constituie „relațiile sociale apărute în legătură cu asigurarea unei ordini legale a activității serviciilor de stat și municipale pentru pregătirea și manipularea cu documentație relevantă din punct de vedere juridic [6, p. 63-64; 7, p. 171]”. G.V. Juravliova susține că „obiectul juridic special al falsului în acte publice îl formează relațiile sociale ce apar în procesul activității de serviciu în cadrul organelor puterii de stat, legate de circulația și punerea în circulație a documentelor oficiale [8, p. 14]”. După S.N. Pomnina pericolul social al falsului în acte publice rezidă în aceea că constituie un atentat asupra activității normale

a aparatului puterii de stat în sfera manipulării cu documente oficiale [9, p. 61].

Remarcăm că aceste abordări doctrinare, *lato sensu*, pun accentul pe buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică în legătură cu aflarea în circulație a documentelor oficiale. Acestea însă, nu sunt în unison deplin cu esența infrațiunilor de fals în acte publice. Subliniem că norma de la art.332 CP RM incriminează, *grosso modo*, faptele de falsificare a unor documente oficiale, nu însă alte manipulări cu asemenea documente false. Prin urmare, conținutul obiectului juridic special al infrațiunilor de fals în acte publice trebuie să se afle în legătură cu conținutul faptei prejudiciabile. Prin comiterea unui fals, în general, și a unui fals în acte publice, în special, este denaturat adevărul. În ipoteza falsului în acte publice, în mod special, este denaturat adevărul pe care trebuie să-l comporte, în mod normal, documentele oficiale. Denaturarea adevărului atrage după sine pierderea încrederii publicului în veridicitatea unor atare entități. Au dreptate Gh.Diaconescu și C.Duvac când afirmă: „[c]eea ce legea ocrotește, în primul rând, prin sancționarea falsului în înscrisuri, este un interes public, și anume încrederea ce trebuie să se acorde fiecărui înscris generator de consecințe juridice. Alterarea adevărului într-un atare înscris constituie o atingere adusă acestei încrederi [10, p. 751]”. De aceea, pe bună dreptate enunță T.Toader că „obiectul juridic special al falsului material constă în relațiile sociale referitoare la încrederea publică în autenticitatea sau veridicitatea înscrisurilor oficiale, în adevărul pe care ele au menirea să-l exprime [11, p. 379]”. Pe aceeași poziție se află și alți autori români [12, p. 400]. Într-o manieră apropiată, autorul rus B.B. Sokalskii menționează că obiectul juridic special al falsului în acte îl reprezintă relațiile sociale care asigură fiabilitatea informațiilor consacrate în documentele oficiale [13, p. 95].

Sesizăm că cei din urmă autori evidențiază, într-o manieră pronunțată, *încrederea publică în autenticitatea documentelor oficiale*, în postura de obiect al relațiilor sociale lezate prin comiterea faptelor de fals în acte publice.

Având în vedere conținutul elementului material al infrațiunilor de fals în acte publice, considerăm mult mai reușite acele poziții doctrinare care punctează asupra relațiilor sociale cu privire la încrederea publică în autenticitatea documentelor oficiale, nu însă asupra relațiilor sociale cu privire la punerea și aflarea în circulație a documentelor oficiale, în postura de obiect al infrațiunilor prevăzute la art.332 CP RM. Cele din urmă relații sociale par a fi susceptibile de lezare infracțională, mai vădit, în ipoteza unor manipulări cu documente oficiale false, nu însă în ipoteza falsificării acestora, deși, de regulă, documentele oficiale sunt falsificate tocmai în vederea folosirii lor. Chiar și așa, credem că prin falsificarea unor documente oficiale se aduce atingere primordială încrederii publice

în autenticitatea unor asemenea documente. O dovadă elocventă în acest sens, o constituie legislațiile penale ale statelor străine în care infrațiunile de fals în acte publice sunt amplasate în cadrul segmentului din Partea Specială a Codului penal destinat protecției relațiilor sociale cu privire la încrederea publică în autenticitatea documentelor (*e.g.* legislația Franței, Maltei, Italiei, Poloniei etc.).

În definitivă, avem rezerve față de următoarele puncte de vedere privind obiectul juridic special al infrațiunilor de fals în acte publice: „prin falsificarea de documente se atentează asupra relațiilor sociale privind securitatea circuitului legal de documente [14, p. 176]”; „prin săvârșirea infrațiunilor de fals în acte publice se atentează asupra ordinii stabilite de circulație a documentelor în sfera de stat și municipală sau economică [15, p. 235]”.

În opinia noastră, suplimentar la cele evocate mai sus, cei din urmă doi autori nu fac distincție între obiectul protecției penale prezent în cazul falsului în acte publice comis de către anumiți subiecți speciali, pe de o parte, și (*i*) obiectul protecției penale prezent în cazul falsului în acte publice săvârșit de către alți subiecți, precum și (*ii*) obiectul protecției penale prezent în cazul falsului în documente private, pe de altă parte. Din aceste motive, accepțiunile respective, cu privire la obiectul juridic special al infrațiunilor de fals în acte publice, par a fi neadaptate *in concreto* infrațiunilor investigate. Or, prin extrapolare la cadrul incriminator moldav, apreciem că, spre exemplu, relațiile sociale privind securitatea circuitului legal de documente, sunt inerente, inclusiv, infrațiunii prevăzute la art.361 CP RM. Atunci cum facem distincție între obiectul juridic special al infrațiunilor de fals în acte publice și obiectul juridic special al infrațiunii prevăzute la art.361 CP RM sau al altor infrațiuni comise prin fals?

Suntem de părere că conținutul celorlalte semne ale componenței de infrațiune trebuie să apară pe post de criterii hotărâtoare în tranșarea acestei dileme. Or, semnele componenței de infrațiune nu trebuie privite singular, ci în unison cu celelalte semne. Așa cum am relevat *supra*, conținutul faptei prejudiciabile este determinant în procesul identificării conținutului obiectului juridic special al infrațiunilor de fals în acte publice. Totuși, acest criteriu îl considerăm insuficient, aceasta deoarece în Partea Specială a Codului penal sunt înscrise și alte norme ce cuprind infrațiuni comise prin fals, unele dintre ele aflându-se în relație de concurență cu normele de la art.332 CP RM. În aceste condiții, considerăm că obiectul juridic generic constituie acel criteriu determinant în baza căruia este identificat cu exactitate conținutul obiectului juridic special al infrațiunilor de fals în acte publice. În context, în doctrină se relevă: „[o]biectul juridic generic (de grup) al infrațiunii este constituit din valoarea socială fundamentală în a cărei componență este inclusă, într-o for-

mă specifică, valoarea socială individuală (sublinierea ne aparține – *n.a.*) care constituie obiectul juridic special (specific) al infracțiunii [16, p. 121]”. Se mai evocă că „obiectul juridic generic [...] determină deducerea obiectului juridic special [17, p. 113]”.

În condițiile în care obiectul juridic special derivă în mod organic din obiectul juridic generic e firesc ca conținutul primului să implice o parte a conținutului ultimului. În corespundere cu acest postulat este opinia autorilor autohtoni S.Brînza, V.Stati și R.Popov, care susțin că obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art.332 CP RM îl formează „relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică, care este condiționată de încrederea publică în autenticitatea documentelor oficiale [18, p. 929; 19, p. 67; 20, p. 997]”. Același obiect al protecției penale inerent infracțiunilor de fals în acte publice a fost subliniat și în practica judiciară a Republicii Moldova [21]. Teza enunțată comportă semnificație deosebită, inclusiv, deoarece scoate în evidență particularitatea, potrivit căreia prin săvârșirea falsului în acte publice este adusă atingere încrederii publice în autenticitatea documentelor oficiale. Or, așa cum am subliniat mai sus, respectiva particularitate ține de esența infracțiunilor de fals în acte publice.

În disonanță cu ideea necesității existenței unei corelații organice între obiectul juridic generic și cel special este următoarea teză jurisprudențială: „[o]biectul juridic special al falsului în acte publice îl formează relațiile sociale cu privire la regimul juridic al actelor publice cărora prin lege li se atribuie însușirea de a exprima adevărul și încrederea publică [22]”. Deși, aceasta scoate în evidență particularitatea vizând faptul denaturării adevărului prin săvârșirea falsului în documente oficiale și, drept consecință pierderea încrederii publicului în autenticitatea unor asemenea documente, totuși, trece sub tăcere conjunctura în care este comis falsul; or, normele de la art.332 CP RM nu pedepsesc orice fals al unor documente oficiale, ci falsul comis de către anumiți subiecți circumstanțiați în legătură cu exercitarea de către aceștia a atribuțiilor de serviciu. Considerăm că, cea din urmă particularitate conferă fizionomie distinctă infracțiunilor prevăzute la art.332 CP RM în raport cu alte infracțiuni comise prin fals.

În altă ordine de idei, în doctrina română întâlnim următorul punct de vedere cu privire la conținutul obiectului juridic special al infracțiunilor de fals în acte publice: „[c]um imensa majoritate a relațiilor sociale includ în mecanismul lor folosirea de înscrisuri oficiale, s-ar putea spune că prin incriminarea și sancționarea falsului material în înscrisuri oficiale sunt ocrotite aproape toate relațiile sociale [23, p. 376]”. Înțelegem ideea conturată de autori. În același timp, nu putem subscrie acestui punct de vedere.

În *primul rând*, nu toate infrafracțiunile sunt comise prin folosirea unor documente oficiale false. De aceea, probabil autorii au avut în vedere doar acele relații sociale protejate prin incriminarea faptelor penale posibile de comis prin folosirea documentelor oficiale false.

În *al doilea rând*, este limpede că, de regulă, un document oficial este falsificat pentru a fi folosit. De asemenea, este clar că, în cele mai dese cazuri, un document oficial fals este folosit în vederea săvârșirii unei ilegalități sau în scopul ascunderii unei ilegalități (inclusiv, penale). Totuși, folosirea propriu-zisă a documentului oficial falsificat, așa cum se desprinde din textul art.332 CP RM (dar și a celui din legislația României) depășește limitele laturii obiective a infrafracțiunilor de fals în acte publice. Prin urmare, prin folosirea documentelor oficiale false se atentează la alte valori și relații sociale. În aceste condiții, celelalte valori și relații sociale (altele decât cele protejate prin normele de la art.332 CP RM) nu sunt puse sub ocrotire prin incriminarea falsului în acte publice, ci prin incriminarea faptelor penale ce implică folosirea documentelor oficiale false. Cu alte cuvinte, spre exemplu, în ipoteza unei escrocherii comise prin folosirea unor documente oficiale false sunt lezate relații sociale protejate de normele înscrise la art.190 CP RM, nu însă de cele consemnate la art.332 CP RM. Cele din urmă norme ocrotesc penal doar relațiile sociale pasibile de lezate prin simpla faptă de falsificare, nu și prin alte fapte derivate.

În ceea ce privește *structura* obiectului juridic special, judecând după structura laturii obiective a infrafracțiunilor de fals în acte publice, desprindem că acesta este unul *simplu* (*i.e.* prin săvârșirea faptei prejudiciabile nu sunt lezate mai multe valori și relații sociale, așa ca în cazul infrafracțiunii cu obiect juridic complex sau multiplu necomplex, ci o singură valoare socială și relațiile sociale corespunzătoare acestei valori sociale).

Nu de aceeași părere sunt și alți autori. Bunăoară, L.A. Bukalerova și A.I. Rarog sunt de părere că prin săvârșirea falsului în acte publice se atentează în plan secundar asupra circuitului legal de resurse informaționale [24, p. 46].

La rândul său, O.I. Kaleșina susține că „prin săvârșirea falsului în acte publice se atentează deodată asupra a două obiecte – asupra circuitului documentelor oficiale (ca și în cazul art.327 din Codul penal al Federației Ruse [25] (articol similar cu art.361 CP RM – *n.a.*)) și asupra intereselor de serviciu în cadrul organelor puterii de stat și organelor de auto-administrare locală [26, p. 22]”. Nu putem îmbrățișa un asemenea punct de vedere.

În *primul rând*, din teza enunțată de O.I. Kaleșina nu reiese fără echivoc care dintre cele două grupuri de relații sociale formează conținutul obiectului juridic principal și care – conținutul obiectului juridic secundar.

În *al doilea rând*, din accepțiunea aparținându-i lui O.I. Kalesina, reiese ideea (pe care nu o susținem), potrivit căreia obiectul juridic special al infracțiunii prevăzute la art.361 CP RM reprezintă o parte din obiectul juridic special al infracțiunii de fals în acte publice (*i.e.* autorul este de părere că relațiile sociale cu privire la circuitul documentelor oficiale constituie obiectul protecției penale în cazul ambelor infracțiuni). Reiterăm că conținutul incriminării înscrise la art.361 CP RM este absolut diferit de conținutul incriminărilor de la art.332 CP RM. Pe lângă semnele subiectului, obiectului și laturii subiective, diferă și conținutul faptei prejudiciabile – semn al laturii obiective. În cazul infracțiunii prevăzute la art.361 CP RM aceasta se exprimă, *inter alia*, în deținerea, folosirea și vânzarea documentelor oficiale false, care acordă drepturi sau eliberează de obligații. În opoziție, aceste acțiuni exced parametrii laturii obiective a infracțiunilor prevăzute la art.332 CP RM. Dar, așa cum am arătat mai sus, la aflarea conținutului obiectului juridic special al infracțiunilor de fals în acte publice nu se poate face abstracție de întinderea conținutului faptei prejudiciabile. Legiuitorul nu incriminează folosirea, vânzarea sau alte operațiuni ilegale cu documentele oficiale realizate de către persoane publice sau persoane cu funcție de demnitate publică, falsificate în prealabil de către aceștia. Însă, relațiile sociale cu privire la circulația în condiții de legalitate a documentelor oficiale sunt pasibile de lezare infracțională tocmai prin asemenea manipulări. Or, folosirea documentelor oficiale false marchează momentul punerii lor în circulație. Falsificarea unor asemenea documente oficiale nu implică încă punerea lor în circulație. În același timp, prin atare acțiuni, atunci când sunt realizate de către o persoană publică sau de către o persoană cu funcție de demnitate publică, este adusă atingere relațiilor sociale cu privire la buna îndeplinire a activității în sfera publică, a căror apariție și dezvoltare se află în strictă dependență de încrederea publică acordată autenticității documentelor oficiale. În concluzie, prin falsul în acte publice nu se atentează asupra relațiilor sociale cu privire la circuitul documentelor oficiale. Fapta infracțională este îndreptată spre încrederea publică acordată autenticității documentelor oficiale. Reiterăm însă, că la determinarea obiectului juridic special al acestor infracțiuni trebuie să ținem cont și de: a) calitatea specială a subiectului infracțiunii, b) locul amplasării faptelor prevăzute la art.332 CP RM. Respectiv, la stabilirea corectă și exactă a obiectului juridic special al infracțiunilor de fals în acte publice, particularitatea „atingerii încrederii publice acordate autenticității documentelor oficiale” trebuie coroborată cu particularitatea „săvârșirii falsului de către persoane publice sau de către persoane cu funcție de demnitate publică în legătură cu exercitarea de către ei a atribuțiilor de serviciu” Tocmai de aceea, afirmăm că prin falsul în acte publice

se atentează asupra relațiilor sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică, de către persoanele publice sau de către persoanele cu funcție de demnitate publică, a căror apariție și dezvoltare se află în strictă dependență de încrederea publică acordată autenticității documentelor oficiale.

În altă privință, A.N. Harcenko menționează: „[În calitate de obiect juridic principal al falsului în acte publice evoluează relațiile sociale ce apar în procesul activității normale (legale) a organelor puterii de stat sau a organelor publice locale în legătură cu asigurarea unei ordini corespunzătoare de întocmire și manipulare cu documente oficiale. [...] în calitate de obiect juridic secundar apar relațiile sociale ce asigură drepturile și interesele legitime ale cetățeanului, sănătatea acestuia, proprietatea, precum și alte interese ocrotite de lege ale persoanei, organizației, societății și statului [27, p. 17]”.

Precizăm că respectiva teză doctrinară este în unison cu noul cadru incriminator consacrat în legea penală a Federației Ruse. În acest sens, subliniem că norma de la alin.(2) art.292 din Codul penal al Federației Ruse (comparativ cu norma de la alin.(1) art.292 din Codul penal) cuprinde *per se* o componentă materială de infrațiune. Mai exact, în calitate de urmare prejudiciabilă este prevăzută „încălcarea esențială a drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanei sau ale organizației ori a intereselor ocrotite de lege ale societății sau statului”.

În aceste condiții legislative, nu avem cum să obiectăm asupra punctului de vedere exprimat de către A.N. Harcenko, pe marginea structurii obiectului juridic special al infrațiunii de fals în acte publice, prevăzute la alin.(2) art.292 din Codul penal al Federației Ruse. După cum e și firesc, infrațiunea înscrisă în textul acestei norme, fiind una materială, atentează în plan secundar asupra unor valori și relații sociale aflate în derivație cu conținutul urmării prejudiciabile. Nu același lucru putem afirma în raport cu infrațiunile de fals în acte publice, prevăzute la art.332 CP RM. Fiind componente formale de infrațiune, pe de o parte, și neavând o structură complexă a laturii obiective, pe de altă parte, acestea implică prezența unui singur obiect de atentare.

În alt registru, A.Ia. Asnis susține că infrațiunile de fals în acte publice posedă două obiecte juridice principale, pe post de prim obiect juridic principal evoluând interesele puterii de stat, serviciului de stat și în cadrul organelor publice locale, iar în postura de obiect juridic principal secund – relațiile sociale ce asigură reflectarea, fixarea și indicarea în documente oficiale a unor informații fiabile [28, p. 204].

Nu putem achiesa la acest punct de vedere, cel puțin din două considerente. *Primo* – interesele nu pot apărea pe post de obiect al ocrotirii penale. În asemenea ipostază pot evolua: valorile sociale și relațiile sociale aferente.

Secundo – infrațiunile de fals în acte publice, de altfel ca și orice altă infracțiune, nu posedă un dublu obiect juridic special principal. E inadmisibil ca prin săvârșirea unei fapte penale să se atenteze la două valori sociale principale. Are dreptate S.Brînza când punctează: „[o]biectul juridic principal al infracțiunii este întotdeauna reprezentat de o singură valoare socială. Nu există conținuturi de infracțiuni care ar presupune existența a două sau a câtorva obiecte juridice principale ale infracțiunii. De aceea, unicitatea obiectului juridic principal al infracțiunii ține de esența acestei categorii a obiectului de apărare penală [16, p. 131]”.

În concluzie, reieșind din cele evocate mai sus, ținând cont de opiniile doctrinare analizate, de textul incriminator consemnat la art.332 CP RM, inclusiv, de locul amplasării acestui articol în structura Părții Speciale a Codului penal, constatăm că *obiectul juridic special al infracțiunilor de fals în acte publice este unul simplu. În cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.332 CP RM acesta îl formează relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică, de către persoanele publice, a căror apariție și dezvoltare se află în strictă dependență de încrederea publică acordată autenticității documentelor oficiale. În situația infracțiunii consemnate la lit.b) alin.(2) art.332 CP RM obiectul juridic special este constituit din relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică, de către persoanele cu funcție de demnitate publică, a căror apariție și dezvoltare se află în strictă dependență de încrederea publică acordată autenticității documentelor oficiale.*

Referințe:

1. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.
2. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная, том II. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 592 с.
3. BRÎNZA, S., ULIANOVSKI, X., STATI, V. ș.a. Drept penal. Partea Specială. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 804 p.
4. Sentința Judecătorei Ungheni din 23 decembrie 2016. Dosarul nr.1-153/2016. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://jun.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/6d1ef134-1dc9-e611-a9ba-005056-a72dcf
5. СВИРИДОВА, М.К. Объект и предмет преступления, предусмотренного ст. 292 Уголовного кодекса Российской Федерации. În: Мир народов. Серия: Наука и практика, №5 (10), 2018, с. 1-6.

6. ИЛЬЯШЕНКО, А.Н., САПРУНОВ, А.Г., САДЫКОВ, А.У. ș.a. Уголовная ответственность за служебный подлог. Краснодар: Краснодарский университет МВД России, 2011. 140 с.
7. ИЛЬЯШЕНКО, А.Н., ЧЕСНОКОВ, О.В. Объективная сторона служебного подлога. În: Общество и право, 2011, №3 (35), с. 168-173.
8. ЖУРАВЛЕВА, Г.В. Уголовная ответственность за служебный подлог / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2007. 21 с.
9. ПОМНИНА, С.Н. Некоторые вопросы определения предмета служебного подлога. În: Вестник Мордовского университета, 2014, №4, с. 60-66.
10. DIACONESCU, GH., DUVAC, C. Tratat de drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2009. 1158 p.
11. TOADER, T. Drept penal român. Partea Specială. Ediția a 4-a, revizuită și actualizată. București: Hamangiu, 2009.
12. IVAN, GH., IVAN, M.-C. Drept penal. Partea specială conform noului Cod penal. București: C.H. Beck, 2013. 444 p.
13. СОКАЛЬСКИЙ, Б.Б. Подлог документов в уголовном праве России и Германии: сравнительно-правовое исследование / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2016. 203 с.
14. GUERREIRO, A., SIMAS SANTOS, M. Forgery and counterfeiting documents: the expertise evidence: an exploratory research in oporto criminal court. În: Forensic Research & Criminology International Journal, 2017, nr.4(6), p. 176-179.
15. ПИТИКИН, Р.А. К вопросу о классификаций служебных подлогов. În: Вестник Нижегородской академии МВД России, 2013, №21, с. 233-235.
16. BRÎNZA, S. Obiectul infrațiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
17. СОРЕȚCHI, S., HADÎRCA, I. Calificarea infrațiunilor: note de curs. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 352 p.
18. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială, vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
19. BRÎNZA, S., STATI, V., POPOV, R. Falsul în acte publice (art.332 CP RM): aspecte de drept penal. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2015, nr.8(88), p. 64-73.
20. POPOV, R., STATI, V. Infrațiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera

- publică. Falsul în acte publice / coord. ed. M.Poalelungi. Manualul judecătoreului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
21. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Cahul din 02 mai 2019. Dosarul nr.1a-1195/2019. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/e241062e-a26c-4-c77-b215-9b1a1bf2ad87
 22. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 28 martie 2018. Dosarul nr.1a-344/2018. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/1baf54ff-f754-e811-80-d5-0050568b7027
 23. DONGOROZ, V., КАНАНЕ, S., ОАНЦЕА, I. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea Specială, vol.IV. București: ALL Beck, 2003.
 24. БУКАЛЕРОВА, Л.А., РАРОГ, А.И. Совершенствование уголовно-правовой охраны не документированной официальной информации от незаконных деяний лиц, использующих должностное или служебное положение. În: Уголовное право, 2004, №4, с. 44-47.
 25. Уголовный кодекс Российской Федераций. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/40396ba20fb9faf9cd9a9f15a910341de5a0b2cd/
 26. КАЛЕШИНА, О.И. Поддельный документ как предмет и средство совершения преступления / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Краснодар, 2006. 26 с.
 27. ХАРЧЕНКО, А.Н. Служебный подлог и его специальные разновидности в системе преступлений против государственной власти, интересов государственной службы и службы в органах местного самоуправления (глава 30 УК РФ) / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владивосток, 2012. 26 с.
 28. АСНИС, А.Я. Уголовная ответственность за служебные преступления в России. Проблемы законодательного закрепления и правоприменения. Москва, 2004. 396 с.

VINOVĂȚIA ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR DE FALS ÎN ACTE PUBLICE

Pîrțac Cristina,

Universitatea de Stat din Moldova, Școala Științe Juridice

Asistent judiciar la Curtea de Apel Chișinău

In the present study is analyzed the guilt – a mandatory sign of crimes of forgery in public acts. It is concluded that the offenses of forgery in public acts can be expressed only in the form of direct intention. The conclusion is based on the arguments aiming at: a) the insertion of the term “obvious” in the disposition of the norm; b) stipulating the reason for the crime as a mandatory subjective sign and c) the legislative technique of constructing the content of crime depending on the way of describing the objective side. The term “obvious”, enshrined in art. 332 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, constitutes an additional condition for emphasizing the psychic attitude of the perpetrator towards those committed. It imprints a specific content on the intention, emphasizing the certain knowledge that the perpetrator must manifest in relation to the data entered in the official document.

Keywords: forgery in public acts, guilt, obvious, direct intention, judicial practice.

În corespundere cu prevederile alin.(1) art.6 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM [1] „persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție (sublinierea noastră – *n.a.*)”. Iar conform alin.(1) art.14 CP RM „infrațiunea este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție (sublinierea noastră – *n.a.*) și pasibilă de pedeapsă penală”. Din textul acestor reglementări (și nu numai) este desprins un alt element al componenței de infracțiune: latura subiectivă. În doctrină se arată că „latura subiectivă a infracțiunii relevă atitudinea psihică a făptuitorului față de obiectivitatea propriului său act de conduită [2, p. 55]”. Latura subiectivă vizează aspectul interior al infracțiunii, sub forma atitudinii intelectuale și volitive a făptuitorului față de comportamentul său. Legea penală nu sancționează, în exclusivitate, conduita obiectivă a persoanei. Nu e suficient ca, din punct de vedere obiectiv, cele comise să se încadreze în tiparul unei norme de incriminare. Codul penal cere și prezența unor cerințe intrinseci, de ordin subiectiv, pentru a califica o faptă drept infracțiune. În special, aceste cerințe trebuie să scoată în evidență: atitudinea psihică a făptuitorului față de cele comise (a conștientizat și a voit sau nu făptuitorul săvârșirea faptei prejudiciabile); imboldul determinat în luarea hotărârii infracționale; finalitatea urmărită de făptuitor prin săvârșirea faptei prejudiciabile.

În general, în conținutul laturii subiective – element al componenței de infrațiune – sunt incluse următoarele semne: vinovăția, motivul și scopul. Vinovăția constituie semn obligatoriu. Acesta este prezent în cadrul oricărei componențe de infrațiune. Acesta nu este străin nici componențelor de infrațiune înscrise la art.332 CP RM. În principiu, obligativitatea prezenței vinovăției în textul componenței de infrațiune este desprinsă din principiul angajării răspunderii penale doar pentru faptele comise cu vinovăție. În lipsa vinovăției nu putem vorbi de existența componenței de infrațiune. Corespunzător, cele comise nu pot fi încadrate în conformitate cu norma din legea penală.

În contrast, motivul și scopul infrațiunii formează categoria semnelor facultative ale laturii subiective. De regulă, acestea nu au relevanță la calificarea celor comise. Drept excepție, doar în unele cazuri legiuitorul prescrie motivul și/sau scopul în calitate de semn obligatoriu. În atare cazuri, identificarea *in concreto* a acestor semne interesează la încadrarea juridico-penală a celor săvârșite. În asemenea ipoteze motivul și/sau scopul infrațiunii devin semne obligatorii.

În cadrul prezentului demers științific vom încerca să identificăm conținutul propriu-zis al vinovăției – semn obligatoriu al componențelor de infrațiune consemnate la art.332 CP RM.

Ab initio, consemnăm că legea penală distinge următoarele două forme ale vinovăției: intenția și imprudența. Notăm că infrațiunile prevăzute la art.332 CP RM pot îmbrăca, în exclusivitate, forma intenționată de exprimare a vinovăției. Aceeași formă a vinovăției este punctată în literatura de specialitate autohtonă și în cea străină [3, p. 23; 4, p. 583; 5, p. 176; 6, p. 103; 7, p. 24; 8, p.18; 9, p. 98].

Primo – forma intenționată a vinovăției este desprinsă din termenii folosiți de legiuitor la desemnarea elementului material al infrațiunii. Noțiunile „înscierea” și „falsificarea”, consfințite în dispoziția art.332 CP RM nu pot implica decât manifestarea intenției față de cele comise.

Secundo – asupra aceleiași concluzii mărturisește sintagma „vădit false”, inserată în textul art.332 CP RM. Termenul „vădit” este incompatibil cu imprudența.

Tertio – interpretarea sistematică a conținutului motivului infrațiunii – semn obligatoriu al infrațiunilor de fals în acte publice – în unison cu celelalte semne constitutive, accentuează teza potrivit căreia infrațiunile de fals în acte publice sunt susceptibile de săvârșire doar în formă intenționată.

Quarto – infrațiunile analizate sunt formale, fapt care, indirect, demonstrează imposibilitatea evoluției imprudenței pe post de formă a vinovăției. Accentuăm că, cel din urmă argument este valabil doar dacă este apreciat în

cumul cu esența infrafracțiunilor de fals în acte publice; or, *generaliter* nu este exclusă posibilitatea săvârșirii din imprudență a unei infrafracțiuni formale (e.g. infrafracțiunea prevăzută la art.291 CP RM).

În altă privință, din conținutul art.17 CP RM reies modalitățile normative ale intenției: directă și indirectă. Prin definiție, infrafracțiunea se consideră săvârșită cu *intenție directă* atunci când făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, prevede urmările ei prejudiciabile și dorește survenirea acestora. În opoziție, infrafracțiunea se consideră săvârșită cu *intenție indirectă* atunci când făptuitorul își dă seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, prevede urmările ei prejudiciabile, nu dorește, ci admite, în mod conștient, survenirea acestor urmări.

Doctrina este practic unanimă la capitolul vizând modalitatea intenției sub care se poate concretiza cele comise de făptuitor în ipoteza săvârșirii infrafracțiunilor de fals în acte publice. *In concreto*, se susține, practic fără echivoc (cu mici excepții), că infrafracțiunile investigate pot să se exprime doar sub forma intenției directe [10, p. 47; 11, p. 21; 12, p. 172; 13, p. 290; 14, p. 87; 15, p. 25; 16, p. 163; 17, p. 27; 18, p. 932; 19, p. 69; 20, p. 1000; 21, p. 362; 8, p. 18]. Același lucru este subliniat în practica judiciară [22-28]. De pildă, într-o speță instanța a punctat că „falsul în acte publice este o infrafracțiune săvârșită cu intenție directă: vinovatul este conștient că el falsifică documentul oficial și își dorește acest lucru [29; 30]”.

Constatăm că și de această dată, concluzia este întemeiată pe argumentele vizând:

- a) inserarea termenului „vădit” în dispoziția normei și
- b) stipularea motivului infrafracțiunii pe post de semn subiectiv obligatoriu.

Cu privire la cel din urmă argument, este ilustrativă următoarea statuare a instanței de judecată desprinsă dintr-un caz practic: „[s]ub aspectul laturii subiective acțiunile inculpatului au fost săvârșite cu vinovăție sub formă de intenție directă; or, inculpatul a acționat din interes personal [31]”.

Un alt argument (mult mai important) ține de tehnica legislativă de construire a componentei de infrafracțiune în funcție de modul de descriere a laturii obiective. Subliniem că infrafracțiunile analizate sunt atribuite în categoria celor formale (*i.e.* urmarea prejudiciabilă nu constituie semn obligatoriu). Dar, intenția indirectă, este posibilă doar în cazul componentelor de infrafracțiune materiale (*i.e.* acolo unde urmarea prejudiciabilă reprezintă semn obligatoriu). Tocmai din aceste considerente, este imposibil ca făptuitorul să acționeze cu intenție indirectă la săvârșirea falsului în acte publice.

Precizăm că infrafracțiunile de fals în acte publice sunt săvârșite cu intenție directă, în pofida faptului că respectiva forma a vinovăției este definită de le-

giuitor, inclusiv prin raportare la urmarea prejudiciabilă. Definiția legislativă a intenției directe nu trebuie redusă doar la ipoteza componentelor materiale de infrațiune. Aceasta trebuie extinsă și la ipoteza componentelor formale de infrațiune, deși legiuitorul nu o face explicit. În consecință, în cazul componentelor formale de infrațiune (așa cum este cazul infrațiunilor de fals în acte publice) conținutul intenției directe îl formează conștientizarea caracterului prejudiciabil al faptei comise (criteriul intelectual), precum și dorința făptuitorului de a comite respectiva faptă.

În particular, în cazul infrațiunilor prevăzute la art.332 CP RM intenția directă manifestată de făptuitor are următoarea încărcătură de conținut: a) persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică conștientizează caracterul prejudiciabil al acțiunii de înscriere în documentele oficiale a unor date vădit false *sau* al acțiunii de falsificare a unor asemenea documente; b) persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică dorește să înscrie în documente oficiale date vădit false *sau* să falsifice atare documente.

În doctrina română se susține că infrațiunile de fals material și fals intelectual pot fi comise nu doar cu intenție directă, ci și cu intenție indirectă [32, p. 762, p. 776; 33, p. 403, p. 410; 34, p. 383, 385]. Constatăm că acest punct de vedere este predeterminat de poziția majoritară întâlnită în literatura de specialitate română, precum că în structura laturii obiective a infrațiunilor de fals material și fals intelectual intră, inclusiv, urmarea prejudiciabilă (sub forma stării de pericol) și legătura de cauzalitate dintre faptă și urmarea prejudiciabilă. În opinia noastră, infrațiunile prevăzute la art.332 CP RM fac parte din categoria celor formale, nu însă materiale. Din aceste motive, suntem nevoiți să nu achiesăm la tezele doctrinare evocate în doctrina română ce admit posibilitatea săvârșirii infrațiunilor analizate cu intenție indirectă. Suplimentar, notăm că art.320 și 321 din Codul penal al României [35] (norme ce incriminează falsul material și falsul intelectual) nu prevăd motivul în calitate de semn obligatoriu.

În aceeași ordine de idei, reiterăm că forma vinovăției și modalitatea acesteia, cu care trebuie să acționeze făptuitorul pentru a fi incident art.332 CP RM este dedusă, inclusiv, din termenul „vădit”, stipulat în dispoziția normei incriminatoare. Care este semnificația acestui termen? Preliminar, consemnăm că termenul „vădit” nu este străin cadrului incriminator național. Acesta este uzitat și în textul altor norme de incriminare (*e.g.* în textul art.138, 169, 244, 245, 265, 328 CP RM). În toate cazurile, dar și în cel ce vizează infrațiunile de fals în acte publice, noțiunea „vădit” are menirea de a reflecta atitudinea psihică a făptuitorului față de anumite împrejurări obiective în care acesta acționează. Precizăm că noțiunea în cauză este atașabilă doar faptei de înscriere a unor date false

în documentele oficiale. Prin urmare, reflectă atitudinea psihică a făptuitorului față de fapta de înscriere a unor date false în documentele oficiale. Cât privește conținutul atitudinii psihice, autorii S.Brînza, V.Stati și R.Popov menționează: „[...] este necesar ca, la momentul înscrierii în documentele oficiale a unor date false, făptuitorul să manifeste bună știință, certitudine cu privire la falsitatea datelor înscrise în respectivele documente. Această condiție lipsește în cazul în care făptuitorul doar presupune că datele, pe care le înscrie în documentele oficiale, sunt false; deci, lipsește temeiul aplicării răspunderii conform alin.(1) art.332 CP RM [19, p. 70]”. Deci, termenul „vădit” presupune că făptuitorul cunoaște cu exactitate, fără careva dubii, că datele introduse în documentele oficiale sunt false. În context, A.N. Harcenko menționează că în cazul infrațiunilor de fals în acte publice făptuitorul trebuie să conștientizeze că prin intermediul acțiunilor sale ilegale denaturează adevărul în cadrul documentului oficial [11, p. 21]. În așa fel, legiuitorul pune accentul pe faptul că una dintre condițiile de bază de tragere a persoanei la răspundere penală pentru săvârșirea infrațiunilor de fals în acte publice, rezidă în conștientizarea de către făptuitor a falsității informației introduse în documentul oficial [36, p. 106]”.

De remarcat că cei abilitați cu aplicarea legii penale, în cele mai dese cazuri, scot în evidență, pe bună dreptate, atitudinea psihică a făptuitorului vizând datele false înscrise în documente oficiale. Cu titlu exemplificativ evocăm următoarele extrase din practica judiciară: „știind cu certitudine că N.M. nu este angajată a instituției și nici nu a activat în perioada de tabelare a salariului, a introdus ilegal date oficial false în tabelul de evidență a timpului de muncă și listele de salarizare [...] [37-40]”; „cunoscând cu certitudine că datele incluse în anchetă nu corespund realității, cunoscând cu certitudine că ultima nu are dreptul de a beneficia de asistență socială [...] [41; 42]”. Aceeași certitudine privind falsitatea datelor introduse în documentele oficiale a fost subliniată în alte spețe similare [43; 44]. În următorul caz chiar, instanța a ținut să punteze asupra rolului juridic pe care îl îndeplinește termenul „vădit” în procesul aplicării art.332 CP RM: „persoana care indică în documentele oficiale datele vădit false, la momentul introducerii acestora trebuie să cunoască despre neveridicitatea datelor respective. Numai în astfel de caz, se realizează latura subiectivă a infrațiunii în cauză [45]”.

Analogic, în plan comparat, atestăm modele legislative în care forma vinovăției și modalitatea ei este conturată și suplimentată prin termeni similari celui înscris la art.332 CP RM. De exemplu, normele similare celor supuse analizei din Codul penal al Armeniei [46], al Azerbaidjanului [47], al Kazahstanului [48], al Turkmenistanului [49], al Republicii Belarus [50], al Ucrainei [51], al Federației Ruse [52] etc. operează cu sintagma „bună-știință”, presupunând aceeași certitu-

dine a făptuitorului vizând informația denaturată introdusă în documentele oficiale. Totuși, majoritatea statelor nu includ în legislațiile lor penale condiția respectivă, dând de înțeles că normele ce incriminează falsul în acte publice devin funcționale chiar și atunci când făptuitorul nu cunoaște cu exactitate (cu certitudine) că datele incluse în documentul oficial nu corespund adevărului, fiind suficient ca acesta doar să presupună acest lucru. Cu titlu de exemplu, evocăm legiuirile penale ale următoarelor state: Polonia [53], Spania [54], Italia [55], Germania [56], Finlanda [57], Elveția [58], Letonia [59], Macedonia de Nord [60] etc.

În concluzie, termenul „vădit”, consfințit la art.332 CP RM, constituie o condiție suplimentară de reliefare a atitudinii psihice a făptuitorului față de cele comise. Acesta îi imprimă un conținut anume intenției, subliniind cunoașterea certă pe care trebuie să o manifeste făptuitorul în raport cu datele introduse în documentul oficial. În speță, în ipoteza înscrierii unor date false în documente oficiale, este imperios ca persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică să cunoască cu siguranță („sută la sută”) că informația introdusă în document este falsă. Făptuitorului îi este clar și evident că datele înscrise în documentul oficial sunt contrare realității. Existența unor dubii vizând falsitatea informației introduse exclude antrenarea răspunderii penale în baza art.332 CP RM. *A fortiori*, art.332 CP RM devine inaplicabil în situația în care făptuitorul nici nu a bănuțit că datele înscrise în documentul oficial poartă un caracter denaturat (avem în vedere ipoteza în care persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică crede, în mod eronat, că datele introduse în documentul oficial sunt veridice, deși acestea nu corespund adevărului). În cea din urmă situație, atestăm o eroare de fapt, menită să înlătore caracterul penal al celor comise. Nu este exclusă și o altă ipoteză: când făptuitorul crede, în mod eronat, că datele introduse în documentul oficial sunt false, fiind în realitate autentice. În acest caz, cele săvârșite trebuie apreciate drept tentativă la una dintre infracțiunile prevăzute la art.332 CP RM, aceasta deoarece intenția făptuitorului nu este dusă până la capăt din cauze independente de voința sa.

În altă privință, ținând cont de raționamentul *per a contrario*, deducem că infracțiunile de fals în acte publice nu pot fi săvârșite din imprudență, indiferent de modalitatea acesteia. Aceasta înseamnă că, art.332 CP RM este inaplicabil atunci când persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică nu conștientizează că introduce date false în documente oficiale sau că falsifică atare documente. Are dreptate M.A. Liubavina când susține: „[d]acă datele neautentice sunt introduse în documente oficiale în rezultatul unei erori, neatenției, răspunderea penală pentru falsul în acte publice este exclusă [16, p. 163]”. În mod asemănător, N.P. Pecnikov enunță că întocmirea incorectă a documentelor

în rezultatul unei neglijențe, neatenției sau din alte motive similare nu formează componenta infracțiunilor analizate, nefiind posibil calificarea celor săvârșite în baza normei ce incriminează falsul în acte publice [17, p. 27].

Legiuitorul elvețian are un alt punct de vedere. Acesta stabilește la alin.(1) art.317 din Codul penal răspunderea pentru falsul în acte publice comis cu intenție, în timp ce la alin.(2) din același articol este reglementată răspunderea pentru falsul în acte publice săvârșit din neglijență. Prima infracțiune este pedepsită, *inter alia*, cu închisoare de până la 5 ani. În opoziție, pentru falsul în acte publice săvârșit din neglijență se prevede o pedeapsă sub forma unei amenzi. De aici se desprinde concluzia privind lipsa unui pericol socialmente sporit prin săvârșirea unui fals în acte publice din imprudență. În ceea ce ne privește, considerăm că un asemenea fals în acte publice nu atinge gradul prejudiciabil caracteristic unei fapte penale. În general, suntem de părere că, în mod normal, unei infracțiuni formale comise din imprudență îi lipsește pericol social inerent unei infracțiuni. Cel puțin, acest lucru pare a fi valabil în cazul unui fals în acte publice săvârșit din imprudență. Gradul pericolozității sociale poate crește doar în ipoteza în care urmarea prejudiciabilă apare pe post de semn constitutiv. Prin urmare, drept excepție, forma imprudență a vinovăției pare a fi oportun de instituit, în special, în cazul componentelor materiale de infracțiune. Aceeași logică trebuie respectată în cazul infracțiunilor de fals în acte publice. În context, este ilustrativ modelul legislativ kirghiz. La concret, norma de la alin.(1) art.329 din Codul penal [61] incriminează falsul în acte publice sub forma unei componente formale de infracțiune, comis cu intenție. În același timp, la alin.(2) art.329 din Codul penal este prevăzută fapta de fals în acte publice sub forma unei componente materiale, făptuitorul manifestând imprudență față de urmarea prejudiciabilă. În raport cu fapta prejudiciabilă, făptuitorul trebuie să manifeste intenție. Este greu de închipuit manifestarea imprudenței față de fapta prejudiciabilă (deși, așa cum am relevat mai sus, legiuitorul elvețian nu exclude o atare ipoteză). Chiar dacă o asemenea situație ar fi fezabilă, aceasta nu ar corespunde esenței infracțiunilor de fals în acte publice. La această concluzie ne îndeamnă termenii folosiți de legiuitor la descrierea faptei prejudiciabile, din semantismul cărora reiese că făptuitorul trebuie să manifeste, în exclusivitate, intenție față de acțiunea de „înscrisoare” sau „falsificare”.

În rezultatul cercetării efectuate am ajuns la următoarele **concluzii**:

Infracțiunile prevăzute la art.332 CP RM pot îmbrăca, în exclusivitate, forma intenționată de exprimare a vinovăției. Forma intenționată a vinovăției este desprinsă din termenii folosiți de legiuitor la desemnarea elementului material al infracțiunii. Noțiunile „înscrisoarea” și „falsificarea”, consfințite în dispoziția art.332 CP RM nu pot implica decât manifestarea intenției față de cele comise.

Asupra aceleiași concluzii mărturisește sintagma „vădit false”, inserată în textul art.332 CP RM. Termenul „vădit” este incompatibil cu imprudența. De asemenea, interpretarea sistematică a conținutului motivului infrațiunii – semn obligatoriu al infrațiunilor de fals în acte publice – în unison cu celelalte semne constitutive, accentuează teza potrivit căreia infrațiunile de fals în acte publice sunt susceptibile de săvârșire doar în formă intenționată.

Infrațiunile de fals în acte publice pot să se exprime doar sub forma intenției directe. Concluzia este întemeiată pe argumentele vizând: a) inserarea termenului „vădit” în dispoziția normei; b) stipularea motivului infrațiunii pe post de semn subiectiv obligatoriu și c) tehnica legislativă de construire a componenței de infrațiune în funcție de modul de descriere a laturii obiective.

Termenul „vădit”, consfințit la art.332 CP RM, constituie o condiție suplimentară de reliefare a atitudinii psihice a făptuitorului față de cele comise. Acesta îi imprimă un conținut anume intenției, subliniind cunoașterea certă pe care trebuie să o manifeste făptuitorul în raport cu datele introduse în documentul oficial. În ipoteza înscrierii unor date false în documente oficiale, este imperios ca persoana publică sau persoana cu funcție de demnitate publică să cunoască cu siguranță („sută la sută”) că informația introdusă în document este falsă. Făptuitorului îi este clar și evident că datele înscrise în documentul oficial sunt contrare realității. Existența unor dubii vizând falsitatea informației introduse exclude antrenarea răspunderii penale în baza art.332 CP RM. *A fortiori*, art.332 CP RM devine inaplicabil în situația în care făptuitorul nici nu a bănuțit că datele înscrise în documentul oficial poartă un caracter denaturat.

Referințe:

1. Codul penal, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74.
2. BĂBĂLĂU, D. Latura subiectivă a infrațiunilor prevăzute la art.241 din Codul penal. În: Revista Națională de Drept, 2017, nr.1, p. 55-60.
3. АЛИЕВА, М.М. Уголовная ответственность за преступления, связанные с подлогом документов / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2011. 29 с.
4. KHAIRUL, A.H., HALIL, P., SURIA FADHILLAH. The legal overview on falsification, fraud and forgery. În: Procedia Economics and Finance, 2015, nr.31, p. 581-586.

5. GUERREIRO, A., SIMAS SANTOS, M. Forgery and counterfeiting documents: the expertise evidence: an exploratory research in oporto criminal court. În: *Forensic Research & Criminology International Journal*, 2017, nr.4(6), p. 176-179.
6. КОРОСТЕЛЕВ, В.С. Система служебных преступлений по уголовному праву России: вопросы истории, теории, практики / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, Самара, 2014. 222 с.
7. УСТЬЕВ, Л.Г. Уголовная ответственность за коррупционные информационные преступления / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тамбов, 2010. 32 с.
8. ЖУРАВЛЕВА, Г.В. Уголовная ответственность за служебный подлог / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2007. 21 с.
9. САХИБУЛИН, Р.Н. Объективная сторона и ее содержание в составе служебного подлога. În: *Вестник экономики, права и социологии*, 2014, № 1, с. 96-100.
10. БУКАЛЕРОВА, Л.А., РАРОГ, А.И. Совершенствование уголовно-правовой охраны не документированной официальной информации от незаконных деяний лиц, использующих должностное или служебное положение. În: *Уголовное право*, 2004, №4, с. 44-47.
11. ХАРЧЕНКО, А.Н. Служебный подлог и его специальные разновидности в системе преступлений против государственной власти, интересов государственной службы и службы в органах местного самоуправления (глава 30 УК РФ) / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Владивосток, 2012. 26 с.
12. СОКАЛЬСКИЙ, Б.Б. Подлог документов в уголовном праве России и Германии: сравнительно-правовое исследование / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2016. 203 с.
13. САБИТОВ, Р.А., САБИТОВА, Е.Ю. Уголовно-правовая оценка обманов и действий, совершенных с документами. Москва: Юрлитинформ, 2012. 344 с.
14. ИВАНЧИН, А.В., КАПЛИН, М.Н. Служебные преступления. Учебное пособие. Ярославль: ЯрГУ, 2013. 108 с.

15. РОМАНОВА, В.В. Служебный подлог: учебное пособие. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2017. 56 с.
16. ЛЮБАВИНА, М.А. Квалификация преступлений, предусмотренных статьями 285, 286, 292 и 293 УК РФ: учебное пособие. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт (филиал) Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2010. 184 с.
17. ПЕЧНИКОВ, Н.П. Должностные и служебные преступления: лекции к курсу. Тамбов: Издательство Тамбовского государственного технического университета, 2007. 32 с.
18. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea Specială, vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
19. BRÎNZA, S., STATI, V., POPOV, R. Falsul în acte publice (art.332 CP RM): aspecte de drept penal. În: Revista științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2015, nr.8(88), p. 64-73.
20. POPOV, R., STATI, V. Infrațiuni contra bunei desfășurări a activității în sfera publică. Falsul în acte publice / coord. ed. M.Poalelungi. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
21. ГЫРЛА, Л.Г., ТАБАРЧА, Ю.М. Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная, том II. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 592 с.
22. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Cahul din 02 mai 2019. Dosarul nr.1a-1195/2019. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://caci.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/e241062e-a26c-4c77-b215-9b1a1bf2ad87
23. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 29 mai 2019. Dosarul nr.1ra-1069/2019. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=13681
24. Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău din 01 iunie 2015. Dosarul nr.1-320/2014. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/147adec3-6f08-e511-b888-005056a5d154
25. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 07 martie 2017. Dosarul nr.1ra-349/2017. [Accesat:

- 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8365
26. Sentința Judecătorei Anenii Noi din 15 februarie 2016. Dosarul nr.1-68/15. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://jan.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f82c8153-c8d3-e511-a1ab-005056-a5d154
27. Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 14 august 2020. Dosarul nr.1-3423/2019. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7c039df1-f946-4230-b59d-0f89e8049c97
28. Sentința Judecătorei Telenesti din 27 decembrie 2016. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://jor.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/9ac24277-e8cc-e611-80d3-0050568b4ab5
29. Sentința Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău din 09 martie 2015. Dosarul nr.1-527/15. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://jc.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/26892592-61c6-e411-b888-005056a5d154
30. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 05 iunie 2015. Dosarul nr.1a-536/15. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/715bc9ce-4225-e511-b888-005056a5d154
31. Sentința Judecătorei Căușeni din 17 decembrie 2014. Dosarul nr.1-78/14. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://jcs.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/19b77e9c-1c86-e411-8112-005056a5d154
32. DIACONESCU, GH., DUVAC, C. Tratat de drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2009. 1158 p.
33. IVAN, GH., IVAN, M.-C. Drept penal. Partea specială conform noului Cod penal. București: C.H. Beck, 2013. 444 p.
34. TOADER, T. Drept penal român. Partea Specială. Ediția a 4-a, revizuită și actualizată. București: Hamangiu, 2009.
35. Codul penal al României. În: Monitorul Oficial al României, 2009, nr.510.
36. ИЛЬЯШЕНКО, А.Н., САПРУНОВ, А.Г., САДЫКОВ, А.У. ș.a. Уголовная ответственность за служебный подлог. Краснодар: Краснодарский университет МВД России, 2011. 140 с.
37. Sentința Judecătorei Anenii Noi, sediul Central din 23 iunie 2017. Dosarul nr.1-176/15. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <https://jan.in>

- [stante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0c0cb632-0c58-e711-80-d3-0050568b4ab5](https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0c0cb632-0c58-e711-80-d3-0050568b4ab5)
38. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 22 ianuarie 2018. Dosarul nr.1a-1036/2017. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/88184f1f-a327-e811-80d5-0050568b7027
39. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 12 iunie 2018. Dosarul nr.1ra-1043/2018. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11437
40. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 03 martie 2020. Dosarul nr.1ra-224/2020. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15587
41. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 18 septembrie 2018. Dosarul nr.1ra-490/2018. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=11889
42. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 09 octombrie 2019. Dosarul nr.1ra-1634/2019. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=14400
43. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 12 februarie 2020. Dosarul nr.1ra-627/2020. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=15284
44. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 30 octombrie 2018. Dosarul nr.1ra-1495/2018. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=12188
45. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Cahul din 02 mai 2019. Dosarul nr.1a-1195/2019. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/e241062e-a26c-4c77-b215-9b1a1bf2ad87
46. Уголовный кодекс Республики Армения. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus>

47. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353#pos=3616;-20
48. Уголовный кодекс Республики Казахстан. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252&doc_id2=31575252#pos=417;-116&pos2=5294;-62
49. Уголовный кодекс Туркменистана. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/tm/tm015ru.pdf>
50. Уголовный кодекс Республики Беларусь. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <https://xn----ctbcgviccvibf9bq8k.xn--90ais/statya-427>
51. Уголовный кодекс Украины. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-17/>
52. Уголовный кодекс Российской Федерации. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/40396ba20fb9faf9cd9a9f15a910341de5a0b2cd/
53. Criminal Code of the Republic of Poland. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://www.imolin.org/doc/amlid/Poland_Penal_Code1.pdf
54. Código penal de España. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <https://www.conceptosjuridicos.com/codigo-penal/>
55. Codice penale Italiano. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <https://www.ipsoa.it/codici/cp/l2/t7>
56. Criminal Code of the Federal Republic of Germany. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/6115/file/Germany_CC_am2013_en.pdf
57. Criminal Code of the Republic of Finland. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/6375/file/Finland_CC_1889_am2015_en.pdf
58. Criminal Code of the Swiss Confederation. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8561/file/Swiss_CC_1937_am112019_en.pdf
59. Criminal Law of the Republic of Latvia. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8266/file/Latvia_CC_1998_am2018_en.pdf
60. Criminal Code of the Republic of North Macedonia. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8145/file/fYROM_CC_2009_am2018_en.pdf
61. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527>

SUBTILITĂȚI ALE INFRACTIUNII DE VIOLARE DE DOMICILIU CU APLICAREA VIOLENȚEI SAU CU AMENINȚAREA APLICĂRII EI

Popa Gheorghe,
Doctorand, Școala doctorală a USM

The act of committing acts of violence or threatening the use of the aforementioned activities in a household is a social security issue. Thus I consider it necessary that the legislator tends a high degree of care in this prospect as it can create impartial judicial practices. The development of the private life of a person is through the different aspects including at the place of residence. Proper communication in the family, spiritual growth and a fulfilling daily life is a contributing factor to the moral maturation of a individual so that he can function as an independent citizen. The need to establish criminal liability for home violence is dictated at the same time by the social importance of the inviolability of the home, making it a constitutional right. This assignment is a study to identify and a quantification of the impact domestic violence or the threatening with has (art. 179 par.(2) Criminal Code RM). The stated criminal offense may create a unpredictable individual, which can make irrational decisions that can affect the one who is the instigator of the situation, and the sufferer, out of which both can create circumstances where unpredictable harm is dealt.

Keywords: aggravating circumstances, mitigating circumstances, home invasion, crime, application of violence, threat, injury.

Importanța respectării domiciliului și/sau reședinței o deducem și din încadrarea articolului ce incriminează violarea de domiciliu, introdus în capitolul V, intitulat “Infracțiuni contra drepturilor politice, de muncă și altor drepturi constituționale ale cetățenilor”. În contextul celor expuse supra și care urmează să mă expun în prezentul articol, este incontestabil de menționat faptul că, conform art. 29, alin.1 din Constituția Republicii Moldova, *domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia.*

De aici desprindem faptul că legiuitorul moldav nu numai că s-a preocupat de a incrimina din punct de vedere penal această faptă, dar i-a conferit și o conotație constituțională, impunând subiectului de drept să conștientizeze gravitatea faptelor comise și incriminate de către acuzatorul de stat. Deoarece

“violarea de domiciliu” reprezintă un drept fundamental al omului, în esența sa, inviolabilitatea domiciliului este parte componentă a dreptului la respectarea vieții private și de familie, în aceeași măsură fiind un element esențial al libertății persoanei și al demnității omului.

Omul ca și orice ființă purtătoare de viață pe acest pământ, are nevoie de un spațiu intim, unde să poată să-și petreacă timpul după propriile necesități, dorințe. Acest spațiu, denumit “domiciliu, reședință”, oferă acea siguranță și liniște de care omul are nevoie pentru activitățile personale ce nu necesită alte intervenții, decât cele dorite de către acesta.

Facând abstracție de la felurile de domiciliu, acesta poate fi definit la general, ca acel atribut de identificare a persoanei fizice care o individualizează în spațiu, prin indicarea unui loc, având această semnificație juridică.

Domiciliul persoanei fizice prezintă importanță juridică nu numai din punct de vedere penal, dar și sub mai multe aspecte. Determinarea acestuia are însemnătate atât din punct de vedere al interesului general, cât și din punctul de vedere al celui personal, în stabilirea raporturilor juridice civile. Astfel, în dreptul civil, domiciliul prezintă importanță: în materie succesorală - locul deschiderii moștenii reprezentând locul unde cel care a lăsat moștenire își avea reședința obișnuită în momentul decesului, conform art. 2166 Cod civil al RM.

În materia procesual civilă, domiciliul asemeni are o importanță majoră la intentarea acțiunii în instanță de judecată, stabilind competența din punct de vedere teritorial, conform art. 38, 39 Cod de procedură civilă al RM. Exemplele menționate supra ar putea continua la nesfârșit și nu numai în materie civilă sau procesual civilă, dar și alte domenii ale dreptului.

Domiciliul conform art.6 Cod procedură penală al RM, reprezintă locuință sau construcție destinată pentru locuirea permanentă sau temporară a unei sau a mai multor persoane (casă, apartament, vilă, cameră la hotel, cabină pe o navă maritimă sau fluvială), precum și încăperile anexate nemijlocit la acestea, constituind o parte indivizibilă (verandă, terasă, mansardă, balcon, beci, un alt loc de uz comun). Prin noțiunea de domiciliu, în sensul prezentului cod, se înțelege și orice teren privat, automobil, navă maritimă și fluvială privată, birou.

Conform dicționarului explicativ român, prin “*circumstațe*” se înțeleg *acele împrejurări care însoțesc o întâmplare, un fapt, o acțiune, un fenomen, condiții ce conferă importanță într-o anumită împrejurare, fără a fi valabil în mod obiectiv și general.*

Prin *circumstanțe agravante* se înțeleg acele stări, împrejurări, situații, calități ce țin de infracțiune sau infractor anterioare, concomitente sau viitoare comiterii infracțiunii, reglementate expres de legea penală și care ca consecință

măresc gradul prejudiciabil al infrațiunii sau de pericolozitate a infractorului, agravând situația penală a făptuitorului.[1, p.467]

Circumstanțele *agravante*, care necesită a fi stabilite de către organul de urmărire penală și procurorul de caz, ce vor avea importanță în instanța de judecată la stabilirea categoriei și quantumul pedepsei, sunt prevăzute expres de legea penală, într-o listă exhaustivă în art.77 Cod penal al RM. Aceste circumstanțe fiind expres prevăzute de legea penală, lista nu mai poate fi extinsă, asemeni celor atenuante care conform art. 76 alin.(2) Cod penal al RM, unde în cazul stabilirii și altor circumstanțe atenuante care nu sunt prevăzute, la faza judecării cauzei, instanța de judecată poate considera drept circumstanțe atenuante și alte circumstanțe, neprevăzute la art. 76 alin.(1) Cod penal al RM.

Conform doctrinei de specialitate, circumstanțele agravante legale pot fi *generale și speciale*.

- ✓ Circumstanțele *legale generale* sunt prevăzute în Partea generală a Codului penal și își produc efectul în cazul oricăreia dintre faptele incriminate ca infrațiune în Partea specială a Codului penal;
- ✓ Circumstanțele *legale speciale* sunt prevăzute în anumite situații în conținutul normei de incriminare, iar acestea nu produc efecte decât doar în cazul infrațiunii, în al cărui conținut legal se conțin.

Dacă aceeași situație de fapt realizează atât conținutul unei circumstanțe legale generale, prevăzute la art.77 Cod penal al RM, cât și conținutul unei circumstanțe legale speciale, va fi luată în considerare cea din urmă.[Ibidem, p.461] Luând în considerare cea din urmă, adică circumstanța legală specială, aceasta va avea importanță nu numai la stabilirea categoriei și quantumului pedepsei, dar și asupra calificării faptei. Aceiași circumstanță nu i se poate oferi o conotație dublă (*circumstanță legală generală, circumstanță legală specială*), deoarece în cazul admiterii, ar însemna că aceleași situații de drept i se va acorda o dublă valență juridică ce va înrăutăți situația juridică a inculpatului.

În cazul infrațiunii de *violare de domiciliu*, în conținutul normei sunt prezăzute următoarele circumstanțe agravante speciale :

1. cu aplicarea violenței sau cu amenințarea aplicării ei (art. 179 alin.(2) Cod penal al RM);
2. cu folosirea situației de serviciu (art. 179 alin.(3) lit.a) Cod penal al RM);
3. de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală (art. 179, alin.(3) lit.b) Cod penal al RM).

Referitor la agravanta *cu aplicarea violenței sau cu amenințarea aplicării ei*, consemnată la art.179 alin.(2) Cod Penal, trebuie de menționat faptul că no-

țiunea de „violență” utilizată în sintagma „aplicarea violenței” nu și în sintagma „amenințarea cu aplicarea violenței”, presupune vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale a părții vătămate, în sensul art.78 din Codul contravențional.[2, p.42]

Prin formularea folosită de către d-nul Vitalie Stati “presupune vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale a părții vătămate”, concluzionăm că în opinia d-lui doar vătămarea ușoară cade sub incidența agravantei prevăzute la art.179 alin.(2) Cod penal al RM, dar nu și maltratarea sau vătămarea neînsemnată în contextul art. 78 alin.(1) Cod contravențional al RM.

Sunt de acord cu poziția d-nul Vitalie Stati, dar consider că, deoarece legiuitorul folosește cuvântul “violență” în contextul art. 179 alin.(2) Cod penal al RM, per general, aici trebuie să includem și maltratarea sau alte acțiuni violente care au cauzat vătămare neînsemnată a integrității corporale specificate la art.78 alin.(1) Cod contravențional al RM. Dacă făptuitorul are un scop determinat de a pătrunde sau de a rămîne ilegal în domiciliu sau în reședință, în unele circumstanțe dependente doar de voința părții vătămate va fi determinată și intensitatea făptuitorului de ași atinge scopul, iar acea violență manifestată în acest sens consider că nu trebuie neglijată. Dacă partea vătămată are o constituție sportivă, fapt ce a favorizat-o la respingerea scopului de pătrundere sau rămînere ilegală de către făptuitor și i s-a cauzat o vătămare neînsemnată dar nu una ușoară, urmarea prejudicabilă sub formă de vătămare neînsemnată s-a produs nu din nedorința făptuitorului de ași atinge scopul stabilit, dar din circumstanțe dependente doar de voința părții vătămate, scopul făptuitorului fiind cel de aplicare a violenței pentru favorizarea comiterii infrațiunii de violare de domiciliu, indiferent de gravitatea leziunilor provocate.

Maltratarea, conform dextrului român asemeni implică provocarea durerilor fizice sau morale provocate prin bătaie, brutalitate, tratament aspru. Maltratarea implică asemeni un șir de acțiuni violente, determinate și prestabilite sau nu cu un anumit scop. În esență, aceasta poate produce un impact psihologic mai mare decît chiar și acele vătămări ușoare, deoarece implică o consecutivitate de acțiuni ce durează în timp, iar unele victime a infrațiunii de violare de domiciliu poate să se recupereze mai greu în urma unor acțiuni de maltratare decît chiar și în urma acelor acțiuni de vătămare care au rezultat cu o vătămare ușoară în sensul art. 78 alin.(2) Cod contravențional al RM. Asemeni un scop al acțiunilor de maltratare este cel de înjosire, batjocorire, manifestarea superiorității făptuitorului față de victimă.

Putem califica conform art. 179 alin.(1) Cod penal și art. 78 alin.(1) Cod contravențional al RM, doar atunci cînd leziunile cauzate sunt provocate prin

acțiuni de vătămare pînă la nivelul celor ușoare și sau consumat în afara perioade de comitere a infrațiunii de domiciliu adică după săvîrșirea infrațiunii de violare de domiciliu și vătămarea să nu fie îndreptată în scopul comiterii infrațiunii de violare de domiciliu. În cazul în care acțiunile de maltratare sau vătămarea neînsemnată, ușoare s-a consumat înaintea sau în timpul comiterii infrațiunii de violare de domiciliu în scopul comiterii acesteia, consider că aceasta se califică conform art. 179 alin.(2) Cod penal al RM.

Sunt de acord cu d-nul Vitalie Stati, atunci cînd acesta afirmă că deoarece legiuitorul se exprimă la general, utilizînd noțiunea de “*violență*”, aceasta nu înseamnă că intensitatea violenței aplicate în contextual infrațiunii de violare de domiciliu, poate fi oricît de mare. Dacă în legătură cu săvîrșirea infrațiunii de violare de domiciliu, violența aplicată depășește gradul de intensitate a vătămării intenționate ușoare a integrității corporale, va fi necesară calificarea conform regulilor concursului de infrațiuni: (cu excepția alin.(2)) și cu art.145, 151 sau 152 Cod Penal.

Nivelul vătămarilor provocate, în contextul comiterii infrațiunii prevăzute la art. 179 alin.(2) Cod penal al RM constituie un indicator al calificării faptei. Astfel, cum în situația comiterii vătămarilor corporale medii sau grave provocate în legătură cu comiterea infrațiunii de violare de domiciliu urmează a fi calificate prin concurs de infrațiune cu art. 151 sau art. 152 Cod penal al RM, asemeni și acțiunile de maltratare sau vătămare neînsemnată urmează a se oferi o calificare juridică.

Nu putem neglija și situația în care comiterea infrațiunii de violare de domiciliu implică acțiuni de maltratare sau vătămare neînsemnată conform art. 78 alin.(1) Cod contravențional al RM și nu prin vătămare ușoară sau alt grad de intensitate a vătămării intenționate ce implică un concurs de infrațiune.

Consider că, vom fi în prezența violării de domiciliu cu aplicarea violenței doar atunci cînd victima va suferi o vătămare pînă la pragul existenței vătămarilor ușoară a integrității corporale, cu scopul ca aceste vătămări să fie aplicate în scopul favorizării comiterii infrațiunii de violare de domiciliu. Gradul vătămării integrității corporale va putea fi stabilit doar la dispunerea unei expertize medico-legale de către organul de urmărire penală sau acuzatorul de stat.

La caz este relevantă următoarea speță. *La data de 24.02.2016, aproximativ la ora 14³⁰, G. V., acționînd cu intenție directă și fiind în stare de ebrietate alcoolică, s-a deplasat spre casa de locuit a consăteanului B.B., situată în s. Condrița, mun. Chișinău, unde lovind cu un topor în poartă, ultimul fără acordul proprietarului a pătruns în gospodăria acestuia, iar apoi, continuîndu-și acțiunile sale criminale, a rămas în curtea acestuia fără careva temei legal pe o perioadă de cîteva*

minute, refuzînd la cerința ultimului să părăsească curtea casei, timp în care a aplicat împotriva părții vătămate violență fizică, manifestată prin aplicarea unei lovituri în regiunea capului cu partea plată a toporului, precum și a multiplelor lovituri cu pumnii și piceoarele peste diferite părți ale corpului. Potrivit raportului de expertiză medico-legală nr.154/D din 08.03.2016, s-a constatat că, lui B.B i-au fost provocate vătămări corporale ce se califică ca neînsemnate.

Organul de urmărire penală a calificat acțiunile lui G.V. în baza art. 179 alin. (2) Cod penal al RM, violarea de domiciliu, adică pătrunderea și rămînerea ilegală în domiciliul sau reședința persoanei, precum și refuzul de a-l părăsi la cererea ei, săvîrșit cu aplicarea violenței.[3]

Din speța expusă supra, se constată că dispunerea unei expertize, pe care organul de urmărire penală a și dispus-o, era stringentă prin prisma circumstanțelor comiterii infrafracțiunii. Este de menționat faptul că, la calificarea faptei organul de urmărire penală a luat în considerare acțiunile de aplicare a vătămarilor corporale și nu amenințarea aplicării acestora. În urma raportului de expertiză medico-legală nr.154/D din 08.03.2016, s-a constatat că, lui B.B i-au fost provocate vătămări corporale ce se califică ca neînsemnate, circumstanță ce a generat aplicarea răspunderii penale în baza art. 179 alin.(2) Cod penal al RM.

Pentru a fi calificată ca vătămare ușoară a integrității corporale este necesar să se producă o *dereglare a sănătății de scurtă durată determinată nemijlocit de leziunea corporală ce durează mai mult de 6 zile, dar nu mai mult de 21 zile (trei săptămâni), sau producerea incapacității permanente și neînsemnate de muncă în volum de până la 10% inclusiv.*[4]

Prin prisma celor expuse supra se concluzionează că, vom fi în prezența vătămării ușoare a integrității corporale doar atunci când în urma dispunerii unei expertize medico-legale se vor constata aceste leziuni sau disfuncții.

Potrivit părții a V-a, pct.74 din Regulamentului nr. 199 din 27.06.2003 de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, din leziunile corporale ce nu cauzează prejudiciu sănătății fac parte leziunile ce nu generează o dereglare a sănătății mai mult de 6 zile sau o incapacitate permanentă de muncă (vătămare neînsemnată).

În calificarea faptei, potrivit art. 179 alin.(2) Cod penal al RM, este incontestabile de stabilit cînd și cum s-a manifestat acea violență, sau amenințarea aplicării ei, deoarece anume prin stabilirea și expunerea acestor circumstanțe este identificabilă și aplicarea corectă a normei.

Prin sintagma de “*amenințare*” folosită în contextul art. 179 alin.(2) Cod penal al RM, se are în vedere acțiunea ce constituie o formă a violenței psihice, care presupune efectuarea de către făptuitor a unui act de natură să inspire victimei

teamă, care o pune în situația de a nu mai avea resursele psihice necesare pentru a rezista constrângerii manifestate din partea făptuitorului îndreptate de ultimul în scopul pătrunderii sau rămânerii ilegale în domiciliu. Mai exact, prin amenințarea cu aplicarea violenței se aduce atingere libertății psihice a victimei.

În ipoteza violării domiciliului cu amenințarea aplicării violenței putem preciza că caracterul periculos este reliefat de împrejurarea că victima conștientizează că este amenințată, iar în conștiința victimei creându-se o stare de teamă profund dăunătoare ce este în măsură de a o inhiba în aplicarea unor acțiuni necesare pentru contracararea urmărilor în urma comiterii infrațiunii.

Prin *libertate psihică, morală* a persoanei se înțelege puțința ce-i este lăsată fiecărei persoane de a hotărî și dispune în totalitate de toate acțiunile sale, în cadrul ordinii juridice, după cum va crede aceasta de cuviință, după cum îi va dicta sentimentele, conștiința și interesele urmărite de aceasta.

Noțiunea de „*violență*” din sintagma de la art.179, alin.(2) Cod penal al RM „*cu amenințarea aplicării violenței*”, de această dată, gradul de intensitate a violenței poate fi oricât de mare. Alin. (2) de la art.179 Cod Penal al RM, poate fi aplicat, inclusiv, în ipoteza violării de domiciliu săvârșite cu amenințarea cu omor nu doar violență fizică. În aceste circumstanțe expuse nu este necesară calificarea suplimentară în baza art. 155 Cod penal al RM.[5, Ibidem 1, p.42]

Pentru ca fapta să fie încadrată conform art.179 alin. (2) Cod penal al RM, este necesar ca fapta de amenințare să conștie în acțiunea de amenințare cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății, chiar și o amenințare cu omorul, care este percepută de victimă și ar o determina să nu întreprindă acțiuni în scopul stopării actului infracțional, circumstanță ce ar facilita comiterea infrațiunii.

Nu orice amenințare adresată unei persoane la domiciliu (victimă) poate fi calificată drept agravantă conform art.179 alin.(2) Cod penal al RM. În contextul infrațiunii date, nu cad sub incidența articolului în cauză faptele de amenințare cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor materiale, amenințarea cu divulgarea unor informații defăimătoare ect. Numai amenințarea cu vătămarea integrității corporale sau amenințarea cu omor poate forma acțiunea prejudiciabilă prevăzută la această normă. Forma concretă sub care se prezintă amenințarea cu violență în sensul celor examinate, este dedusă în rezultatul examinării anumitor împrejurări, cum ar fi de exemplu: conținutul vorbelor expuse de către făptuitor, gesturilor acestuia în momentul amenințării, caracteristicile instrumentelor și mijloacelor pe care le utilizează făptuitorul pentru expunerea amenințării, forța fizică a făptuitorului, precum și alte împrejurări care ar inspira victimei frică.

Amenințarea cu aplicarea violenței se exprimă verbal în adresa victimei, însă aceasta poate fi însoțită de gesturi din partea făptuitorului pentru a fi mai convingător, ca de exemplu demonstrarea unui cuțit, topor, armă pe care le are asupra sa făptuitorul, toate acestea însoțite de mesaje sugestive în scopul intimidării victimei și poziționarea acesteia într-o arie ce ar favoriza făptuitorul comiterea infrațiunii. Prin manifestarea amenințării se confirmă și se realizează latura subiectivă a componenței de infrațiune. Consider că atunci când nu este concretizat gradul de intensitate a violenței este pus sub semnul întrebării calificarea infrațiunii conform art. 179 alin.(2) Cod penal al RM, deoarece doar din stabilirea tuturor circumstanțelor de fapt se poate determina componența infrațiunii.

La caz consider relevantă următoarea speță. P.N. la data de 29 iulie 2018, aproximativ ora 17:00, fiind în stare de ebrietate, a pătruns fără drept în domiciliu lui P. E. și a lui T. I. situată în satul X raionul Hâncești unde, adresându-le injurii și amenințări însoțite cu acte de violență și anume, aplicându-i ultimului lovituri peste diferite părți ale corpului, astfel, cauzându-i conform raportului de expertiză judiciară sub nr.x din 30.07.2018, vătămări corporale ușoare iar la cerința de a părăsi domiciliu, dânsul nu se supunea, refuzând categoric.[6]

Din speța menționată supra, se constată că organul de urmărire penală la calificarea faptelor conform agravantei prevăzute la art. 179 alin.(2) Cod penal, s-a bazat pe actele de violență, manifestate prin lovituri peste diferite părți ale corpului. Totodată conform speței se invocă și manifestarea de “amenințări” fără a specifica forma acestora. Conform speței, organul de urmărire penală a omis să stabilească natura amenințării ce a fost însoțită sub o formă combinată a violenței, circumstanță ce are importanță la calificarea faptei.

Cît privește amenințarea cu violența, prevăzută la art. 179 alin.(2) Cod penal al RM, aceasta întrunește următoarele caracteristici:

- este o formă a violenței psihice;
- este exercitată contrar voinței persoanei;
- influențează asupra psihicului prin intermediul factorilor psihici ai mediului înconjurător;
- este îndreptată spre înfrîngerea, dominarea sau corectarea voinței persoanei;
- aduce atingere libertății psihice a persoanei;
- nu se poate exprima în: amenințarea cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor; amenințarea cu divulgarea unor informații defăimătoare sau compromițătoare, care pot cauza daune considerabile drepturilor și intereselor legitime ale victimei; amenințarea cu răpirea persoanei etc. [7, p154]

Circumstanța „amenințare cu aplicarea violenței” este prezentă dacă sunt întrunite cumulativ următoarele două condiții, și anume:

- apariția posibilității realizării amenințării (condiția obiectivă);
- apariția la victimă a fricii pentru viața sau sănătatea sa în cazul începerii amenințării cu executare (condiția subiectivă).

Condiția obiectivă are un rol esențial în determinarea creării victimei a acelei stări capabili să-i provoace o stare de frică ce ar determina să renunțe la autoapărare din partea făptuitorului. Manifestarea de amenințare cu aplicarea unei violențe care la momentul transmiterii mesajului este posibilă a fi realizată este în stare să-și atingă scopul (*sintagme ca: am să te lovesc cu bîta, am să-ți rup o mîină ...*), pe cînd o amenințare cu aplicarea unei violențe imposibile de a fi aplicate la momentul transmiterii mesajului (*sintagme ca: am să-ți trag un horn în cap, am să te arunc în rîul Baical să te mănînce pește*) nu sunt în stare de a provoca victimei o stare de frică, ce ar determina să renunțe la acțiuni ce ar putea să le întreprindă în scopul curmării actului infracțional.

Condiția subiectivă asemeni trebuie verificată în coraport cu personalitatea victimei și posibilitatea realizării acesteia. Așadar, o persoană cu o stabilitate emoțională mai slabă poate fi alarmată, agitată, pe cînd în aceleași împrejurări, o altă persoană cu o stabilitate emoțională mai bună poate fi calmă și mai puțin intimidată, avînd o poziție proeminentă față de făptuitor.

De asemenea, important este ca și victima să recepționeze corect mesajul adresat de făptuitor în scopul intimidării acesteia. Astfel, violența nu are un caracter real dacă:

- a) victima nu a recepționat mesajul făptuitorului;
- b) victima a recepționat mesajul făptuitorului, dar nu la perceput ca atare;
- c) victima consideră că mesajul făptuitorului, pe care l-a recepționat, are un caracter ireal.

Astfel, pentru a considera că amenințarea cu violență are un caracter *real*, este necesar ca amenințarea să-i provoace victimei îngrijorare, teamă, panică, spaimă, să o determine să nu-și manifeste voința așa cum preconizase până la recepționarea amenințării. Victima trebuie să recepționeze mesajul și să fie conștientă de faptul că dacă nu se va conforma cerințelor făptuitorului va fi supusă pericolului, adică dacă victima nu va permite făptuitorului de a pătrunde sau rămîne în domiciliul său, făptuitorul își va realiza amenințarea.

La rîndul său, existența celei de-a doua condiții ține expres de faptuitor și trebuie verificată în raport cu următoarele împrejurări:

1. personalitatea amenințătorului (gradul de agresivitate în contextul soluționării situațiilor de conflict);

2. modul de manifestare a amenințării;
3. faptul deținerii de către amenințător a armelor sau a altor obiecte care pot fi utilizate pentru aplicarea violenței.

Se cunoaște cu ușurință că gradul de intensitate a violenței depinde în mare parte de caracterul făptuitorului, de modul cum obișnuiește să-și rezolve problemele, de starea psihică pe care o are acesta, de starea acestuia de a conștientiza riscul celor comise.

La calificarea infracțiunii de violare de domiciliu ce presupune amenințarea cu omorul ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății nu este necesară calificarea suplimentară conform art.155 Cod Penal al RM, deoarece aceasta ar încălca regula potrivit căreia, pentru aceeași faptă, manifestată prin violență, făptuitorul trebuie tras la răspundere o singură dată.

În contextul celor relatate în prezentul articol, este necesar de reliefat următoarele concluzii.

Ca concluzie putem menționa faptul că pentru a fi aplicată răspunderea în baza art.179 alin.(2) Cod Penal, este necesar ca violența sau amenințarea cu aplicarea acesteia să urmărească scopul comiterii infracțiunii de violare de domiciliu și să fie aplicată înainte sau în timpul comiterii infracțiunii de violare de domiciliu. Violența sau amenințarea cu violența constituie o condiție obligatorie ca fapta să fie calificată în baza art. 179, alin. (2) Cod penal. O condiție obligatorie și deosebit de importantă este faptul ca violența să nu fie de o intensitate mai mare decât cea care se desprinde din art.78 al Codului contravențional. Violența de o intensitate mai mare, care depășește gradul de intensitate a vătămării intenționate ușoare a integrității corporale, trebuie calificată conform regulilor concursului de infracțiune: art. 179 (cu excepția alin.2)) și art.145, 151, 152 Cod penal. În caz contrar s-ar subestima gradul de pericol social al violării de domiciliu săvârșite cu aplicarea violenței și cele comise pot fi calificate potrivit unor altor articole.

Noțiunea de „violență” din sintagma de la art.179, alin.2 „cu amenințarea aplicării violenței”, de această dată, gradul de intensitate a violenței poate fi oricât de mare. Alin. (2) de la art.179 Cod Penal, poate fi aplicat, inclusiv, în ipoteza violării de domiciliu săvârșite cu amenințarea cu omor nu doar violență fizică, important este ca fapta să constă în acțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea integrității corporale sau a sănătății care, percepute de victimă ar determina o să nu întreprindă acțiuni în scopul stopării actului infracțional, circumstanță ce ar facilita comiterea infracțiunii. În contextul infracțiunii date nu cad sub incidența articolului în cauză faptele de amenințare cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, amenințarea cu divulgarea unor informații defăimă-

toare sau compromițătoare. Numai amenințarea cu vătămarea integrității corporale sau amenințarea cu omor poate forma acțiunea prejudiciabilă prevăzută la această normă. Important este ca amenințarea să fie îndreptată în sensul provocării vătămărilor corporale, îndreptate spre partea vătămată a infracțiunii, iar această amenințare să fie percepută ca un pericol ce ar determina să producă unele acțiuni în scopul respingerii actului infracțional.

Referințe:

1. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal. Partea Generală. Chișinău: Cartier, 2005;
2. Stati V., Unele considerații asupra practicii aplicării răspunderii penale pentru infrațiunea de violare de domiciliu, Revista Institutul Național al Justiției, din 1 iunie 2015;
3. Hotărîrea Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 18 ianuarie 2017, Dosar nr.1-307/17 [Accesat la 05.04.2021], Disponibil: https://j.c.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/f450de21-5ce1-e611-80d0-0050568b4c47
4. Partea a - IV-a din Regulamentul Ministerului Sănătății nr.99 din 27.06.2003, cu privire la aprecierea medico-legală a gravității vătămării corporale;
5. Ibidem 1, p.42;
6. Hotărîrea Judecătorei Hîncești, sediul Central din 22 martie 2019, Dosar nr.1-471/17 [Accesat la 13.04.2021], Disponibil: https://jhn.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/d3c75039-784c-e911-80d8-0050568b7027
7. RADU ȘTEFĂNUȚ, Chișinău, 2012, Teza de doctor, Infrațiunea de violare de domiciliu în legislația Republicii Moldova și în cea a României. Studiu de drept comparat.

MIJLOCUL DE SĂVÂRȘIRE A INFRACTIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 264 DIN CODUL PENAL

Postovanu Nicolae,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand

The means of transport constitutes the means of committing the offenses provided in art. 264 of the Criminal Code. From the perspective of civil law, the means of transport can undoubtedly be a source of increased danger. However, the notion of source of increased danger cannot be used to designate a constitutive sign of the criminal component. In the case of the offenses provided in art. 264 of the Criminal Code (which are offenses committed essentially by imprudence), the perpetrator has a misconduct expressed in violation of the transport traffic or operational safety rules. When violating by imprudence these rules, the perpetrator either realizes that he uses the means of transport despite these rules, thoughtlessly considering that it will not have the effect of producing the prejudicial consequences provided in art. 264 of the Criminal Code, or does not realize that it uses the means of transport despite the transport traffic or operational safety rules, although it should and could provide that it will have the effect of producing prejudicial consequences provided in art. 264 of the Criminal Code.

Keywords: material object of the offense; means of committing the offense; means of transport; source of increased danger; offenses committed by imprudence.

În cazul unor infracțiuni, mijlocul de transport îndeplinește rolul de obiect material. În cazul altor infracțiuni, mijlocul de transport joacă rolul de mijloc de săvârșire. În fine, în cazul anumitor infracțiuni, mijlocul de transport poate îndeplini ambele aceste roluri. Ca urmare, este necesară stabilirea locului mijlocului de transport în structura infracțiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal. Pentru a stabili acest loc, trebuie mai întâi să determinăm deosebirea dintre obiectul material al infracțiunii și mijlocul de săvârșire a infracțiunii.

B.V. Epifanov exprimă următorul punct de vedere: „Mijlocul de săvârșire a infracțiunii trebuie distins de obiectul material al infracțiunii. Mijlocul de săvârșire a infracțiunii este acea entitate a lumii materiale, cu ajutorul căreia este comisă infracțiunea (cuțit, pistol în cazul omorului etc.)”. [1] Mai concludentă este părerea lui E.A. Frolov: „Deosebirea dintre obiectul material al infracțiunii și mijlocul de săvârșire a infracțiunii trebuie făcută în funcție de caracterul utilizării lucrurilor sau a altor entități ale lumii materiale în procesul de comitere a infracțiunii. Dacă această utilizare are un caracter activ, dacă entitatea este folosită ca mijloc de influențare asupra unei alte entități, pentru a prelungi mâinile făptuitorului

sau pentru a le mări forța, atunci avem în față mijlocul de săvârșire a infrațiunii. Și invers, dacă entitatea joacă un rol pasiv, dacă se comite o acțiune asupra acesteia, atunci entitatea dată este influențată (distrusă, luată, modificată etc.). Deci, ea trebuie considerată obiect material al infrațiunii”. [2] Mai desfășurat este punctul de vedere al lui E.A. Maslakova: „Obiectul material al infrațiunii trebuie distins de mijlocul de săvârșire a infrațiunii, care este utilizat în procesul comiterii infrațiunii. Principala deosebire între ele trebuie făcută în funcție de: 1) caracterul folosirii lor în timpul săvârșirii infrațiunii; 2) apartenența lor la elementele constitutive ale infrațiunii. Dacă o entitate este utilizată ca instrument de influențare asupra obiectului material al infrațiunii, atunci aceasta constituie mijlocul de săvârșire a infrațiunii; dacă însă infrațiunea este comisă în legătură cu o entitate, asupra acesteia, atunci aceasta reprezintă obiectul material al infrațiunii. Obiectul material al infrațiunii caracterizează obiectul infrațiunii, fiind legat de acele relații sociale asupra cărora se îndreaptă infrațiunea; mijlocul de săvârșire a infrațiunii aparține de latura obiectivă a infrațiunii, nefiind legat de obiectul infrațiunii”. [3] Așadar, mijlocul de săvârșire a infrațiunii este factorul de influențare, pe când obiectul material al infrațiunii este obiectul de influențare. Nu este posibil ca, într-un singur context, aceeași entitate să fie atât factor de influențare, cât și obiect de influențare. Totodată, este posibil ca, în contexte diferite, o entitate să apară în cele două ipostaze. Deoarece constituie un factor de influențare, mijlocul de săvârșire este un semn consitutiv al laturii obiective a infrațiunii. Întrucât este un obiect de influențare, obiectul material este un semn consitutiv al obiectului infrațiunii.

Unii penaliști susțin că doar infrațiunile intenționate pot avea mijloc de săvârșire. S.M. Sârkov consideră că numai în cazul infrațiunilor intenționate „rezultatul produs este privit de făptuitor ca un efect al utilizării mijlocului de săvârșire a infrațiunii”. [4, p. 53] M.V. Afanasiev menționează: „În cazul unei infrațiuni intenționate săvârșite cu utilizarea unui mijloc de transport, acesta poate fi recunoscut ca mijloc de săvârșire a infrațiunii. O asemenea stare de lucruri se datorează faptului că subiectul își dă seama că folosește mijlocul de transport ca mijloc de săvârșire a infrațiunii și dorește să-l folosească drept mijloc de săvârșire a infrațiunii”. [5]

Un alt grup de penaliști propun ca, în cazul infrațiunilor imprudente, mijlocul de transport să fie considerat izvor de pericol sporit. N.Iu. Isaev exprimă următorul punct de vedere: „Mijlocul de transport mecanic nu este nici mijloc de săvârșire a infrațiuni, nici obiect material al infrațiunii. [...] Mijlocul de transport este un izvor specific de pericol sporit, care își demonstrează potențialul în sfera traficului rutier și care necesită respectarea normelor stabilite de către

cel care îl conduce”. [6, p. 26] S.A. Zențova susține: „Izvor de de pericol sporit este activitatea care creează un pericol sporit pentru alții ca urmare a utilizării unor dispozitive, sisteme sau mecanisme tehnice, care presupune o probabilitate înaltă de cauzare a unor urmări grave, care nu poate fi controlată pe deplin de către o persoană din cauza că persoana însăși este un element nesigur în cadrul acestui sistem. [...] Primul tip de izvoare de pericol sporit îl constituie activitatea legată de exploatarea mijloacelor și mecanismelor de transport. În acest caz, prin „mijloc de transport” trebuie de înțeles mijlocul de transport terestru auto sau feroviar, aerian, maritim, fluvial ori prin conducte”. [7, p. 21-22]

Noțiunea de izvor de pericol sporit este utilizată în dreptul civil. Astfel, de exemplu, N. Clima și O. Efrim menționează că izvoare de pericol sporit sunt „obiectele lumii materiale, ce dispun de însușiri periculoase și care în procesul exploatării nu pot fi controlate pe deplin de către om, creând prin aceasta un grad sporit de cauzare a prejudiciului”. [8, p. 1096] Conform alin. (1) art. 2013 din Codul civil, „persoanele a căror activitate este legată de un izvor de pericol sporit pentru lumea înconjurătoare (exploatarea vehiculelor, a instalațiilor, mecanismelor, folosirea energiei electrice, a substanțelor explozibile, efectuarea lucrărilor de construcții etc.) au obligația să repare prejudiciul cauzat de izvorul de pericol sporit dacă nu demonstrează că prejudiciul se datorează unui eveniment prevăzut la art. 2012 (cu excepția cazurilor în care prejudiciul a survenit ca urmare a exploatării navelor aeriene) sau din intenția persoanei vătămate”. [9] În pct. 45 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 28 din 18.11.2014 pentru controlul constituționalității articolului 234 din Codul contravențional al Republicii Moldova (sanționarea contravențională a proprietarului vehiculului pentru necomunicarea identității persoanei căreia i-a încredințat conducerea), Curtea Constituțională statuează, printre altele: „Unitatea de transport, ca participant la trafic, reprezintă o sursă de pericol sporit, conducătorul auto având obligația de a respecta anumite reglementări impuse de autorități în evitarea riscurilor rezultate din utilizarea autovehiculelor”. [10] În pct. 10 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămarea integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces, nr. 6 din 04.07.2005, se explică, printre altele: „În principiu, toate izvoarele de pericol sporit pot fi împărțite în următoarele grupe: fizico-mecanice (automobile, transportul feroviar, navele maritime și cele fluviale, utilajul întreprinderilor industriale, echipamentul și agregatele de tensiune înaltă, instalațiile de termoficare, instalațiile de la șantierul de construcție etc.); fizico-chimice (toate obiectele cu efect radioactiv);

chimice (substanțe otrăvitoare, explozibile, inflamabile, inclusiv buteliile cu gaz etc.); biologice (microorganisme, animale sălbatice în captivitate). Se va ține cont că pericolul sporit al unor obiecte pentru lumea înconjurătoare poate avea loc în majoritatea cazurilor în procesul lor de exploatare (vehicule, mecanisme, instalații etc.) sau în cazul când unele din ele prin sine prezintă un pericol sporit pentru societate (obiectele radioactive, explozive, inflamative etc.) în timpul păstrării, transportării sau utilizării lor”. [11]

Din perspectiva dreptului civil, mijlocul de transport poate, neîndoielnic, să reprezinte un izvor de pericol sporit. Însă, noțiunea de izvor de pericol sporit nu poate fi utilizată pentru a desemna un semn constitutiv al componenței de infrațiune. Conform alin. (1) art. 113 din Codul penal, „se consideră calificare a infrațiunii determinarea și constatarea juridică a corespunderii exacte între semnele faptei prejudiciabile săvârșite și semnele componenței infrațiunii, prevăzute de norma penală”. În Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 9 din 29.04.2016 privind modul de executare a Hotărârii Curții Constituționale nr. 3 din 23 februarie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv), se constată, printre altele: „24. [...] Curtea reține că trebuie făcută o distincție între fapta penală (prejudiciabilă) și infrațiunea prevăzută de articolele legii penale. Astfel, dacă prima constituie temeiul real al răspunderii penale, atunci a doua, prin intermediul componenței de infrațiune (definită în art. 52 din Codul penal), reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale. 25. Drept temei real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă, ea comportă caracter prejudiciabil [...]. 26. Astfel, la analiza conținutului unei fapte penale trebuie avut în vedere: conținutul concret (*de facto*), care constituie săvârșirea faptei în realitatea obiectivă de către o persoană și care se înscrie în tiparul abstract al normei de incriminare, și conținutul legal (*de jure*), care cuprinde elementul obiectiv și subiectiv prin care o faptă devine infrațiune, prin urmare – componență de infrațiune, descrisă în normele părții speciale a Codului penal. 27. Persoana poate fi trasă la răspundere penală pentru o infrațiune dacă acțiunea/inacțiunea săvârșită *de facto* de către aceasta conține semnele unei componențe de infrațiune *de jure*. [...]”. [12]

Nu este corect ca, în cazul infrațiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal, să se renunțe la concepția consacrată în alin. (1) art. 52 din Codul penal: „Se consideră componență a infrațiunii *totalitatea semnelor obiective și subiective* (evidențierea cu caractere cursive ne aparține – *n.a.*), stabilite de legea penală, ce califică o faptă prejudiciabilă drept infrațiune concretă”. Odată ce mijlocul de transport este menționat în art. 264 din Codul penal, acesta trebuie să-și gă-

sească locul în sistemul de semne obiective sau subiective ale componentelor de infrațiuni prevăzute de acest articol. Izvorul de pericol sporit nu face parte din acest sistem. Merită reținută părerea lui A.V. Cernousova: „Noțiunea de izvor de pericol sporit nu este o noțiune juridică universală, care este utilizată cu aceeași semnificație în toate ramurile de drept. Această noțiune aparține sferei dreptului civil. În Codul penal al Federației Ruse, noțiunii de izvor de pericol sporit, folosită în art. 168, i se conferă o semnificație semantică diferită. Utilizarea acestei noțiuni în art. 168 din Codul penal al Federației Ruse a fost făcută pentru a arăta că infrațiunea, prevăzută de acest articol, poate fi săvârșită cu utilizarea obiectelor sau substanțelor care pot crea un pericol real pentru viața, sănătatea sau interesele patrimoniale ale cetățenilor”. [13] Așadar, noțiunea de izvor de pericol sporit nu poate avea în dreptul penal semnificația pe care o are în dreptul civil. În dreptul penal, noțiunea dată trebuie să fie corelată cu sistemul de semne obiective sau subiective ale componente de infrațiune. Noțiunea de izvor de pericol sporit nu poate fi în afara acestui sistem.

Conform pct. 30 din Hotărârea Plenului Judecătoriai Supreme a Federației Ruse cu privire la practica judiciară în cauzele referitoare la infrațiunile legate de încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport, precum și de dobândirea lor ilicită fără scop de sustragere, nr. 25 din 09.12.2008, mijlocul de transport nu poate fi considerat mijloc de săvârșire a infrațiunii prevăzute la art. 264 din Codul penal al Federației Ruse (care este similar cu art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova)”. [14] În opinia noastră, această explicație nu este relevantă în contextul infrațiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova. Considerăm întemeiate părerea exprimate de unii penaliști ruși. B.V. Epifanov exprimă părerea, conform căreia „în contextul analizei obiectului material și a mijlocului de săvârșire a infrațiunii, regretăm că în majoritatea manualelor și comentariilor la Codul penal al Federației Ruse, atunci când se analizează infrațiunile prevăzute la art. 264 din Codul penal al Federației Ruse, reputați oamenii de știință susțin că obiectul material îl reprezintă automobilul, tramvaiul sau un alt mijloc de transport mecanic. În opinia noastră, mijlocul de transport mecanic este mijlocul de săvârșire a infrațiunii”. [1] În legătură cu infrațiunile prevăzute la art. 264 din Codul penal al Federației Ruse, G.Ș. Aiupova susține: „Subiectul infrațiunii nu influențează asupra mijlocului de transport, ci îl folosește în scopul efectuării circulației rutiere. O astfel de circulație nu poate fi considerată ca fiind sigură, deoarece periclitează obiectul juridic special al infrațiunii. [...] Atingerea adusă relațiilor sociale este adusă cu ajutorul mijlocului de transport. Ca urmare a acestui fapt, mijlocul de transport trebuie considerat mijloc de săvârșire a

infrațiunii, dar nu obiect material al infrațiunii”. [15, p. 72, 74] Părerii similare sunt exprimate de V.I. Saharov [16, p. 19] și M.I. Gurov. [17, p. 8-9]

În art. 264 din Codul penal se arată că făptuitorul conduce mijlocul de transport. Activitatea de conducere a mijlocului de transport este o activitate intenționată. În afară de aceasta, fapta prejudiciabilă de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, prevăzută de art. 264 din Codul penal, poate, în unele cazuri, să fie săvârșită cu intenție. În astfel de cazuri, mijlocul de transport reprezintă, fără doar și poate, mijlocul de săvârșire a infrațiunii. În alte cazuri, fapta prejudiciabilă de încălcare a regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, prevăzută de art. 264 din Codul penal, poate fi săvârșită din imprudență. Unii penaliști susțin că, în asemenea cazuri, mijlocul de transport îndeplinește, de asemenea, rolul de mijloc de săvârșire a infrațiunii. A.I. Rarog susține: „Nu vorbim despre imposibilitatea săvârșirii unei infrațiuni intenționate sau imprudente prin utilizarea aceleiași entități, ci propunem să evaluăm posibilitatea raportării acestei entități la latura obiectivă a infrațiunii în funcție de forma vinovăției. Astfel, de exemplu, o armă poate reprezenta mijlocul de săvârșire a omorului. În cazul lipirii de viață din imprudență, arma poate fi privită ca mijloc de săvârșire a infrațiunii, dar, în acest caz, utilizarea armei nu este cuprinsă de intenția făptuitorului, nu este o utilizare în sensul dreptului penal”. [18, p. 269] Mijloc de săvârșire a infrațiunii este nu doar acea entitate care se utilizează în procesul de săvârșire a infrațiunii. Mijloc de săvârșire a infrațiunii este oricare entitate folosită pentru a exercita o influențare asupra obiectului juridic special al infrațiunii prin intermediul obiectului material sau al victimei infrațiunii.

În comparație cu A.I. Rarog, alți autori sunt mai direcți. A. Reșetnicov susține: „Este firesc ca despre mijloacele de săvârșire a infrațiunii să se relateze și în cazul infrațiunilor săvârșite din imprudență. Or, mijlocul de săvârșire a infrațiunii ține de aspectul exterior al infrațiunii, caracteristic oricărei fapte penale. În opoziție, imprudența ține de aspectul intrinsec al infrațiunii. Deși corelează între ele, cele două aspecte nu se exclud reciproc. Aceleași mijloace de săvârșire a infrațiunii pot fi folosite la săvârșirea celor mai diverse fapte infracționale, indiferent de prevederea, dorința și producerea unor sau altor urmări prejudiciabile. [...] În cazul infrațiunilor săvârșite din imprudență, mijlocul de săvârșire a infrațiunii nu e utilizat pentru atingerea unor scopuri infracționale. El este folosit în pofida regulilor de prudență, creându-se astfel pericolul pentru valorile și relațiile sociale ocrotite de legea penală”. [19] V.P. Kudreavțev consideră că „noțiunea de mijloc de săvârșire a infrațiunii, ca și noțiunea de metodă de săvârșire a infrațiunii, au un caracter pur obiectiv. Prin urmare, această

noțiune poate fi folosită cu referire nu numai la infrațiunile intenționate, ci și la infrațiunile comise din imprudență”. [20, p. 100] Conform părerii lui N.F. Kuznețova, „utilizarea mijloacelor de săvârșire a infrațiunii nu trebuie să se limiteze la infrațiunile intenționate. Răspunderea penală este, de asemenea, prevăzută pentru utilizarea imprudentă a mijloacelor de săvârșire a infrațiunii. Aceasta se datorează comportamentului defectuos al subiectului infrațiunii imprudente, care, în mod obiectiv, putea să le utilizeze în așa fel încât să prevină producerea urmărilor prejudiciabile, însă nu a realizat această oportunitate”. [21, p. 23] S. Proțenko menționează: „Recunoașterea faptei ca influențare asupra elementelor obiectului infrațiunii imprudente face posibilă cunoașterea mecanismului de atingere adusă obiectului apărării penale (viață, sănătate sau proprietate), pentru a se stabili interdependența dintre latura obiectivă a infrațiunii și obiectul acesteia. [...] Atingere obiectului apărării penale poate fi adusă nu prin oricare mijloace, ci doar prin mijloace determinate, caracterul cărora este condiționat de particularitățile entității desemnate prin noțiunea „izvor de pericol sporit”. [...] Izvoarele de pericol sporit sunt mijloace de săvârșire a infrațiunilor imprudente, săvârșite cu încălcarea normelor de securitate. Cu ajutorul lor se cauzează prejudicii vieții, sănătății sau proprietății”. [22]

Un izvor de pericol sporit poate îndeplini rolul de mijloc de săvârșire a infrațiunii. Astfel, de exemplu, în alin. (1) art. 232 din Codul penal este folosită sintagma „folosirea imprudentă a focului sau a unor surse de pericol sporit”. Iu. Diaconu și V. Stati exprimă punctul de vedere, conform căruia „mijlocul de săvârșire a infrațiunii prevăzute la alin. (1) art. 232 CP RM are un caracter obligatoriu. Acest mijloc îl constituie focul sau sursa de pericol sporit. Prin „sursă de pericol sporit” se înțelege: 1) sursa de pericol sporit fizică: a) mecanică (mijlocul de transport [...]). [23, p. 919] Acest punct de vedere este apropiat de cel al lui A.V. Cernousova: „Latura obiectivă a infrațiunii de distrugere sau deteriorare a bunurilor din imprudență, prevăzute la art. 168 din Codul penal al Federației Ruse, este descrisă ca „distrugerea sau deteriorarea bunurilor altor persoane în proporții mari, săvârșită prin folosirea imprudentă a focului sau a unor surse de pericol sporit”. Semnul obligatoriu al laturii obiective a acestei infrațiuni este metoda de săvârșire a infrațiunii – folosirea imprudentă a focului sau a unor surse de pericol sporit. Focul sau o altă sursă de pericol sporit trebuie considerate mijloace de săvârșire a infrațiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal al Federației Ruse”. [13] La fel, merită atenție părerea lui M.V. Saltevski, care propune divizarea mijloacelor de săvârșire a infrațiunii în patru grupuri: 1) unelte, 2) arme, 3) izvoare de pericol sporit (mijloace de transport, mecanisme, substanțe), 4) forțe și fenomene ale naturii. [24, p. 26-28] Toate acestea

demonstrează că, în cazul infrațiunilor imprudente, se poate vorbi despre mijlocul de săvârșire a infrațiunii. În cazul infrațiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal (care sunt infrațiuni săvârșite în esență din imprudență), făptuitorul are o conduită defectuoasă exprimată în încălcarea regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport. Atunci când încalcă din imprudență aceste reguli, făptuitorul fie își dă seama că folosește mijlocul de transport în pofida acestor reguli, considerând în mod ușuratic că aceasta nu va avea ca efect producerea urmărilor prejudiciabile prevăzute în art. 264 din Codul penal, fie nu-și dă seama că folosește mijlocul de transport în pofida regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, deși trebuia și putea să prevadă că aceasta va avea ca efect producerea urmărilor prejudiciabile prevăzute în art. 264 din Codul penal.

Valorile sociale, apărute împotriva infrațiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal, sunt: 1) securitatea circulației rutiere; 2) securitatea exploatarei mijloacelor de transport; 3) sănătatea persoanei; 4) viața persoanei. Mijlocul de transport nu este legat de relațiile sociale cu privire la oricare dintre aceste valori sociale. Deci, mijlocul de transport nu este legat de obiectul infrațiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal. O asemenea legătură a existat până la intrarea în vigoare a Legii nr. 45 din 21.04.2005 pentru modificarea art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – Legii nr. 45/2005). [25] Prin legea respectivă, din dispoziția alin. (1) art. 264 din Codul penal a fost exclus textul „ori daune materiale în proporții mari”. Până la intrarea în vigoare a Legii nr. 45/2005, mijlocul de transport sau alte bunuri, cărora, în rezultatul săvârșirii infrațiunii, li se puteau cauza daune materiale în proporții mari, au reprezentat, alături de corpul persoanei, obiectul material al infrațiunii prevăzute la alin. (1) art. 264 din Codul penal. Intrarea în vigoare a Legii nr. 45/2005 a avut ca efect dezincriminarea încălcării regulilor de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport de către persoana care conduce mijlocul de transport, încălcarea ce a cauzat din imprudență producerea de daune materiale în proporții mari. Actualmente, art. 242 din Codul contravențional [26] prevede răspunderea pentru: „încălcarea de către conducătorul de vehicul a regulilor de circulație rutieră soldată cu deteriorarea neînsemnată a vehiculelor, a încărcăturilor, a drumurilor, a instalațiilor rutiere, a altor instalații sau a altor bunuri ori cu cauzarea de vătămări corporale neînsemnate victimei” (alin. (1)); „încălcarea de către conducătorul de vehicul a regulilor de circulație rutieră soldată cu cauzarea de vătămări corporale ușoare victimei sau cu deteriorarea considerabilă a vehiculelor, a încărcăturilor, a drumurilor, a instalațiilor rutiere, a altor instalații sau a altor bunuri (alin. (2)). Ca urmare, bunurile (inclusiv

mijlocul de transport), care pot suporta o deteriorare neînsemnată sau considerabilă, reprezintă, alături de corpul persoanei, obiectul material al faptelor prevăzute la art. 242 din Codul contravențional.

În concluzie, mijlocul de transport constituie mijlocul de săvârșire a infracțiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal.

Referințe:

1. ЕПИФАНОВ, Б.В. Предмет преступления: понятие и проблемы право творчества. În: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России, 2015, № 2, p. 70-74.
2. ФРОЛОВ, Е.А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления. În: Сборник ученых трудов. Вып. 10. Свердловск: Свердловский юридический институт, 1969, p. 184-225.
3. МАСЛАКОВА, Е.А. Определение предмета преступления как уголовно-правовой категории. În: Среднерусский вестник общественных наук, 2014, № 3, p. 157-162.
4. СЫРКОВ, С.М. Орудия преступления / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ленинград, 1973. 205 p.
5. АФАНАСЬЕВ, М.В. Предмет преступлений, предусмотренных ст. 264 и 264.1 Уголовного кодекса Российской Федерации. În: Евразийская адвокатура, 2016, № 5, p. 25-28.
6. ИСАЕВ, Н.Ю. Уголовная ответственность за нарушение правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2009. 31 p.
7. ЗЕНЦОВА, С.А. Источник повышенной опасности и его уголовно-правовое значение. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2011. 224 p.
8. POALELUNGI, M., FILINCOVA, S., ȘÎRCU, I.U. et al. Manualul judecătorului pentru cauze civile. Chișinău: Tipografia Centrală. 1200 p.
9. Codul civil al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 82-86.
10. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 28 din 18.11.2014 pentru controlul constituționalității articolului 234 din Codul contravențional al Republicii Moldova (sanționarea contravențională a proprietarului vehiculului pentru necomunicarea identității persoanei căreia i-a încredințat conducerea). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 336-371.

11. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces, nr. 6 din 04.07.2005. [Accesat: 06.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=337
12. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 9 din 29.04.2016 privind modul de executare a Hotărârii Curții Constituționale nr. 3 din 23 februarie 2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatelor (3), (5), (8) și (9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală (termenul arestului preventiv). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 184-192.
13. ЧЕРНОУСОВА, А.В. К вопросу о некоторых проблемах квалификации уничтожения или повреждения имущества по неосторожности. În: Правовые проблемы укрепления российской государственности, Часть 70. Томск: Издательство Томского университета, 2016, p. 32-33.
14. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации № 25 г. от 9 декабря 2008 г. «О судебной практике по делам о преступлениях, связанных с нарушением правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств, а также с их неправомерным завладением без цели хищения». [Accesat: 06.03.2021] Disponibil: www.supcourt.ru/documents/own/8156/
15. АЮПОВА, Г.Ш. Уголовная ответственность за нарушение правил дорожного движения лицом, подвергнутым административному наказанию / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Екатеринбург, 2018. 225 p.
16. САХАРОВ, В.И. Средства и орудия совершения преступления и их уголовно-правовое значение / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 1991. 21 p.
17. ГУРОВ, М.И. Орудия и средства совершения преступления в советском уголовном праве / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Свердловск, 1983. 180 p.
18. Энциклопедия уголовного права. Т. 4. Состав преступления. Санкт-Петербург: Издание профессора Малинина, 2005. 797 p.
19. REȘETNICOV, A. Obiectul material al infrațiunii și mijlocul de săvârșire a infrațiunii: criterii de delimitare. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr. 6, p. 17-22.

20. КУДРЯВЦЕВ, В.Н. Объективная сторона преступления. Москва: Госюриздат, 1960. 244 p.
21. Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1. / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. Москва: Зерцало-М, 2002. 624 p.
22. Проценко С. Неосторожные преступления в области нарушения правил безопасности: общая характеристика и механизм построения норм. [Accesat: 06.03.2021] Disponibil: https://zakon.ru/blog/2015/7/12/neostorozhnye_prestupleniya_v_oblasti_naruseniya_pravil_bezопасности_obshhaya_karakteristika_i_mexa
23. POALELUNGI, M., DOLEA, I., VÎZDOAGĂ, T. et al. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
24. САЛТЕВСКИЙ, М.В. Собрание криминалистически значимой информации техническими средствами на предварительном следствии. Киев: КВШ, 1980. 111 p.
25. Legea din 21.04.2005 pentru modificarea art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. 69-70.
26. Codul contravențional al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 3-6.

NOȚIUNEA „MIJLOC DE TRANSPORT” ÎN SENSUL ART. 132 DIN CODUL PENAL

Postovanu Nicolae,
Universitatea de Stat din Moldova,
doctorand

Means of transport in the sense of art. 132 of the Criminal Code must: 1) have an engine with a cylinder capacity of at least 50 cm³; 2) to be subjects of the safety rules of the transport traffic or operational safety rules. In the sense of art. 132 of the Criminal Code, the notion “means of transport” can only mean a mechanical means of transport. For the purposes of this article, the term “means of transport” may not mean a non-mechanical means of transport. In art. 132 of the Criminal Code, the notion “self-propelled cars” does not have the meaning of “self-propelled means of transport”. Otherwise, the concept of “self-propelled cars” would duplicate the concept of “self-propelled means of transport” used in the same article. In art. 132 of the Criminal Code, the notion “self-propelled cars” has the meaning of mechanical means of transport assimilated to tractors, intended for the execution of construction, agricultural, forestry or other activities.

Keywords: means of transport; engine; cylinder capacity; mechanical means of transport; self-propelled cars.

Conform art. 132 din Codul penal, „prin mijloace de transport se înțeleg toate tipurile de automobile, tractoare și alte tipuri de mașini autopropulsate, tramvaiele și troleibuzele, precum și motocicletele și alte mijloace de transport mecanice”. În această definiție se folosesc două noțiuni subiacente generice – „alte tipuri de mașini autopropulsate” și „alte mijloace de transport mecanice”.

În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 20 din 08.07.1999 despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației, la examinarea cauzelor penale, referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației sau exploatare a mijloacelor de transport [1] (în continuare – Hotărârea Plenului CSJ nr. 20/1999), și anume în pct. 2, se formulează explicații privind conținutul acestor noțiuni. Astfel, prin „alte mașini autopropulsate” se înțelege „transportul, care circulă în mod ocazional pe drumurile publice, fiind destinat executării unor lucrări de construcție, agricole, silvice sau altor activități (macarale, excavatoare, combine de recoltare etc.)”. Prin „alte mijloace de transport mecanice” se înțelege „orice mecanism pus în mișcare, cu ajutorul unui motor, cu volumul de lucru nu mai mic de 50 cm³ și este subiect al regulilor de securitate a circulației rutiere și exploatare a mijloacelor de transport”.

Subliniem că aceste definiții reprezintă interpretarea oficială a noțiunilor „alte mașini autopropulsate” și „alte mijloace de transport mecanice”, utilizate în art. 132 din Codul penal. În lipsa unei interpretări legale a acestor noțiuni, instanțelor de judecată li se sugerează că interpretarea din pct. 2 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999 ar trebui pusă la baza calificării unei fapte în conformitate cu art. 264 din Codul penal.

În art. 132 și 264 din Codul penal se are în vedere nu orice mijloc de transport.

A.I. Korobeev exprimă punctul de vedere, conform căruia „noțiunea „mijloc de transport” cuprinde nu numai tramvaiele, troleibuzele, tractoarele, alte mașini autopropulsate (combine, gredere, screpere, buldozere), motocicletele sau alte mijloace de transport mecanice (scutere, snowmobile), ci și mijloacele de transport nemecanice, inclusiv cele cu un anumit specific, cum ar fi mokikurile, mijloacele de transport cu tracțiune animală, cărucioarele pentru copii etc.”. [2, p. 200-201]

Bineînțeles, acest punct de vedere nu poate fi aplicat în contextul legii penale a Republicii Moldova, Or, noțiunea „alte mijloace de transport mecanice” este folosită în art. 132 din Codul penal. Scopul folosirii acestei noțiuni este de a limita sfera noțiunii „mijloc de transport”, definite în acest articol. De aceea, dacă mijlocul de transport folosit de făptuitor nu este mecanic, nu poate fi aplicat art. 264 din Codul penal. În acest caz poate fi aplicat art. 269 din Codul penal, întrucât infrațiunea, prevăzută de acest articol, face parte din infrațiunile cu conținut deschis de incriminare sau din infrațiunile în formă liberă. Sfera entităților, care pot evolua ca mijloace de săvârșire a infrațiunii prevăzute la art. 269 din Codul penal, este limitată doar de sfera entităților care pot evolua ca mijloace de săvârșire a infrațiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal.

Comparând noțiunile „mijloc de transport” și „mijloc de transport mecanic”, A.P. Bohan și V.D. Ivanov menționează că prima dintre acestea este mai largă și desemnează „orice dispozitiv conceput pentru a transporta pe drumuri persoane, bunuri sau echipamente instalate pe acest dispozitiv”. [3] Această opinie este în corespundere cu art. 132 din Codul penal. Prin urmare, considerăm că noțiunile „mijloc de transport” (nu în sensul art. 132 din Codul penal, ci într-un sens mai larg) și „mijloc de transport mecanic” se află în relația „întreg – parte”. În sensul art. 132 din Codul penal, noțiunea „mijloc de transport” poate însemna doar un mijloc de transport mecanic.

În accepția art. 132 din Codul penal, noțiunea „mijloc de transport” nu poate însemna un mijloc de transport nemecanic. Mijloace de transport nemecanice

sunt: mijloacele de transport cu tracțiune animală; animalele de tracțiune; cărucioarele pentru copii; scaunele cu roțile etc.

Din aceeași categorie fac parte: bicicleta; tricicleta; remorca. Conform pct. 7 din Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13.05.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere (în continuare – RCR) sunt formulate alte două definiții relevante: „bicicletă (tricicletă) – vehiculul prevăzut cu două (trei) roți și pedale sau manivele, pentru propulsarea acestuia pe drum de forță musculară a utilizatorului”; „remorcă – vehiculul destinat tractării de către un autovehicul”. [4]

O altă problemă, care necesită rezolvare, este cea sugerată de V.A. Mâslăvâi: „În cazul noțiunii „mijloc de transport mecanic”, termenul „mecanic” este utilizat pentru a distinge mașinile autopropulsate, adică cele echipate cu motor, de biciclete și mijloacele de transport nemecanice asimilate acestora (mijloacele de transport cu tracțiune animală, sanii, remorci, scaune cu roțile, etc.). Este greu de considerat justificată această distincție, deoarece, conform esenței tehnice, structurale și operaționale, oricare dintre asemenea mijloace de transport este mecanic”. [5] Trebuie să recunoaștem că definiția din art. 132 din Codul penal nu este foarte reușită. Însă, ea nu oferă temei pentru a se ajunge la concluziile pe care le face V.A. Mâslăvâi.

Interpretarea art. 132 din Codul penal ar putea duce spre concluzia că mașinile autopropulsate și mijloacele de transport mecanice sunt două categorii distincte de mijloace de transport. Însă, o asemenea concluzie nu ar fi corectă. De fapt, în art. 132 din Codul penal sunt menționate următoarele categorii de mijloace de transport:

- 1) toate tipurile de automobile;
- 2) tractoarele și alte tipuri de mașini autopropulsate;
- 3) tramvaiele și troleibuzele;
- 4) motocicletele;
- 5) alte mijloace de transport mecanice.

Bineînțeles, automobilele, tractoarele, tramvaiele, troleibuzele și motocicletele sunt mijloace de transport autopropulsate. Conform alin. 34 art. 3 al Regulamentului (UE) nr. 168/2013 al Parlamentului European și al Consiliului Uniunii Europene din 15.01.2013 privind omologarea și supravegherea pieței pentru vehiculele cu două sau trei roți și pentru cvadricicluri, „propulsie” înseamnă „un motor termic, un motor electric, o aplicație hibridă sau o combinație a acestor tipuri de motoare sau a oricăror alte motoare”. [6] Toate mijloacele de transport, care au propria propulsie, sunt mijloace de transport autopropulsate. Însă, în art. 132 din Codul penal se folosește nu noțiunea „alte mijloace

de transport autopropulsate”, ci noțiunea „alte mașini autopropulsate”. Aceste două noțiuni nu sunt identice.

Din definiția noțiunii „alte mașini autopropulsate” formulată în pct. 2 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999, rezultă că mijloacele de transport, desemnate prin această noțiune, au destinația executării unor lucrări de construcție, agricole, silvice sau a altor activități.

Din unele prevederi ale RCR aflăm: „Circulația prin trecerea la nivel cu calea ferată a mașinilor autopropulsate este permisă numai în poziție de transport” (subpct. 1) pct. 66); „Pe timp de noapte, pe drumurile publice este interzisă staționarea mașinilor autopropulsate [...]” (subpct. 2) pct. 72); „Este interzisă [...] transportarea persoanelor în afara cabinei [...] tractorului, altor mașini autopropulsate [...]” (lit. e) pct. 83); „Pe autostrăzi se interzice [...] deplasarea [...] mașinilor autopropulsate (excepție fac cazurile când acestea execută lucrări de întreținere și reparație a drumului) [...]” (lit. a) pct. 98); „Persoanele responsabile de exploatarea și starea tehnică a vehiculelor sunt obligate [...] să ia măsuri de interzicere a circulației mașinilor autopropulsate cu șenile pe drumurile modernizate” (lit. c) subpct. 1) pct. 126); „[...] Mașinilor autopropulsate li se interzice depășirea tuturor vehiculelor, cu excepția celor cu tracțiune animală și bicicletelor” (pct. 3.25 al anexei nr. 3 a RCR).

Așadar, în art. 132 din Codul penal, noțiunea „mașini autopropulsate” nu are înțelesul de mijloace de transport autopropulsate. În caz contrar, noțiunea „mașini autopropulsate” ar dubla noțiunea „mijloace de transport mecanice”, folosită în același articol. În art. 132 din Codul penal, noțiunea „mașini autopropulsate” are înțelesul de mijloace de transport mecanice asimilate tractoarelor, destinate executării unor lucrări de construcții, agricole, silvice sau a altor activități.

Nu doar mașinile autopropulsate (cu excepția tractoarelor), ci și alte mijloace de transport mecanice reprezintă mijloace de transport în sensul art. 132 din Codul penal. Ne referim la: toate tipurile de automobile; tractoare; tramvaie și troleibuze; motociclete etc.

Cât privește toate tipurile de automobile, din pct. 4 din Hotărârea Guvernului nr. 1452 din 24.12.2007 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la permisul de conducere, organizarea și desfășurarea examenului pentru obținerea permisului de conducere și condițiile de admitere la traficul rutier (în continuare – Hotărârea Guvernului nr. 1452/2007), aflăm că, în funcție de tipul, destinația și particularitățile de conducere, vehiculele se divizează, printre altele, în următoarele categorii: categoria B – „autovehicul al cărui număr de locuri pe scaune, în afara locului conducătorului, nu este mai mare de 8 locuri și a cărui masă

totală maximă autorizată nu depășește 3500 kg [...]”; categoria C – „autovehicul, cu excepția celor din subcategoria D1 sau categoria D, cu masa totală maximă autorizată mai mare de 3500 kg, cu un număr de locuri pe scaune nu mai mare de 8, în afara locului conducătorului [...]”; „categoria D – autovehicul destinat transportului de persoane, având mai mult de 8 locuri pe scaune, în afara locului conducătorului [...]”. [7]

Referitor la tractoare, conform pct. 4 din Hotărârea Guvernului nr. 1452/2007, acestea se raportează la categoria H – „tractor pe roți cu sau fără remorcă, precum și mașini autopropulsate și mecanisme cu destinație diferită”.

Potrivit pct. 4 din Hotărârea Guvernului nr. 1452/2007, troleibuzele și tramvaiele se raportează la categoria F și, respectiv, la categoria I. Comun pentru troleibuze și tramvaie este faptul că aceste mijloace de transport sunt echipate cu motor electric.

În fine, conform pct. 4 din Hotărârea Guvernului nr. 1452/2007, motocicletele se raportează la categoria A – „motociclu cu sau fără ataș. Triciclu cu o putere care depășește 15 kW”. Noțiunea de motocicletă este definită în art. 2 al Legii nr. 131 din 07.06.2007 privind siguranța traficului rutier (în continuare – Legii nr. 131/2007): „motocicletă – autovehicul cu 2 sau 3 roți, cu sau fără ataș, dotat cu motor având capacitate cilindrică mai mare de 50 cm³, și/sau cu viteză maximă, prin construcție, de peste 45 km/h, a cărui masă proprie nu depășește 400 kg”. [8]

În alt context, din art. 132 din Codul penal, coroborat cu definiția noțiunii „alte mijloace de transport mecanice” din pct. 2 al al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999, rezultă două criterii ce permit delimitarea mijloacelor de transport în sensul art. 132 din Codul penal de mijloacele de transport rutier care nu intră sub incidența acestui articol. Astfel, mijloacele de transport în sensul art. 132 din Codul penal trebuie: 1) să aibă un motor cu o capacitate cilindrică de cel puțin 50 cm³; 2) să fie subiecte ale regulilor de securitate a circulației rutiere și exploatare a mijloacelor de transport.

Primul dintre aceste criterii este de ordin tehnic. Gh. Frățilă, M. Frățilă și S. Samoilă menționează: „Cilindreea unitară sau volumul cursei este volumul generat de piston, în mișcarea sa, între cele două puncte moarte. [...] Cilindreea totală (capacitatea cilindrică) sau litrajul, reprezintă suma cilindreelor cilindrilor motorului [...]”. [9, p. 22-23]

N.N. Belokobâlski susține că „în scopul calificării infrafracțiunilor în domeniul transporturilor, este important să se stabilească cine a încălcat regulile corespunzătoare, nu care a fost mijlocul de transport cu care au fost încălcate asemenea reguli sau care a fost capacitatea cilindrică a motorului unui astfel de mijloc de transport”. [10]

Nu putem fi de acord cu remarca acestui autor cu privire la capacitatea cilindrică a motorului mijlocului de transport respectiv. În lipsa unor parametri de ordin tehnic ce caracterizează mijloacele de transport folosite la comiterea de infracțiuni, nu ar fi posibilă delimitarea infracțiunilor prevăzute la art. 264 din Codul penal de infracțiunea prevăzută la art. 269 din Codul penal.

În unele acte normative este specificată capacitatea cilindrică a motorului mijlocului de transport. De exemplu, în Clasificarea și cerințele tehnice pentru automobilele de cross, se menționează: „„Buggy” – vehicule speciale de cross care au un motor cu capacitatea cilindrică de până la 1600 cm³ inclusiv. Automobile de clasa a 7-a – autoturisme care au un motor cu capacitatea cilindrică de până la 1400 cm³ inclusiv [...]. Automobile de clasa a 8-a – autoturisme care au un motor cu capacitatea cilindrică de până la 1600 cm³ inclusiv [...]. Automobile de clasa a 12-a – autoturisme care au un motor cu capacitatea cilindrică de până la 3500 cm³ inclusiv [...]”. [11]

Pentru cazurile în care lipsesc normele în care se specifică capacitatea cilindrică a motorului mijlocului de transport, în pct. 2 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 20/1999 se explică: „În unele cazuri, pentru determinarea parametrilor tehnici ai mijloacelor de transport, se efectuează expertiza tehnică”.

Din cauza capacității cilindrice insuficiente a motorului, sub incidența art. 132 din Codul penal nu pot intra anumite mijloace de transport.

Printre astfel de mijloace de transport se numără ciclomotorul (mopedul). Astfel, conform art. 2 al Legii nr. 131/2007, „ciclomotor” este „vehiculul cu două sau trei roți, care dezvoltă prin construcție o viteză maximă de 45 km/h (cu excepția celor care dezvoltă o viteză mai mică sau egală cu 25 km/h) și care este echipat cu un motor cu ardere internă sau electric. Capacitatea cilindrică a motorului cu ardere internă nu depășește 50 cm³, iar puterea motorului, atât a celui cu ardere internă, cât și a motorului electric, nu depășește 4 kW”. În mod similar, în pct. 7 RCR se prevede: „ciclomotor – vehiculul cu două sau trei roți, dotat cu motor cu ardere internă sau electric. Capacitatea cilindrică a motorului cu ardere internă nu depășește 50 cm³, puterea motorului, atât a celui cu ardere internă, cât și a motorului electric, nu depășește 4kW, iar viteza constructivă a acestuia nu depășește 45 km/h”. În pct. 4 din Hotărârea Guvernului nr. 1452/2007 se menționează: „subcategoria AM – moped, și anume vehiculul cu două sau trei roți, ce dezvoltă o viteză maximă ce nu depășește 45km/h (cu excepția celui ce dezvoltă o viteză mai mică sau egală cu 25 km/h), dotat cu motor cu ardere internă, cu capacitatea cilindrică ce nu depășește 50 cm³ și o putere care nu depășește 4kW, în cazul unui motor electric. Puterea maximă a motorului unui moped cu trei roți nu trebuie să depășească 4kW în cazul altor motoare cu ardere internă”.

În unele dintre definițiile sus-menționate ale noțiunii „ciclomotor” („moped”) se arată că sub incidența acestei noțiuni nu intră vehiculul cu două sau trei roți, care dezvoltă prin construcție o viteză mai mică sau egală cu 25 km/h.

În pct. 7 RCR se prevede: „motocultor cu remorcă – tractor monoax fără mecanism de direcție, a cărui viteză prin construcție nu depășește 25 km/h, utilizat pentru efectuarea lucrărilor ușoare”. Cu privire la alte asemenea mijloace de transport, în legislația Republicii Moldova lipsesc prevederi normative.

În Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 195 din 12.12.2002 privind circulația pe drumurile publice [12] există asemenea prevederi: „Sunt asimilate bicicletei vehiculele cu pedale cu pedalare asistată echipate cu un motor electric auxiliar cu puterea nominală continuă mai mică sau egală cu 250 W, a cărui asistare este întreruptă atunci când ciclistul încetează să pedaleze sau este redusă progresiv pe măsură ce viteza vehiculului crește, fiind întreruptă complet înainte ca viteza vehiculului să atingă 25 km/h, precum și bicicletele cu motor, astfel cum sunt prevăzute în Regulamentul (UE) nr. 168/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 ianuarie 2013 privind omologarea și supravegherea pieței pentru vehiculele cu două sau trei roți și pentru cvadricicluri” (alin. 10 art. 6); „trotinetă electrică – vehiculul cu două sau trei roți și ghidon, utilizat pentru transportul unei singure persoane, care nu este prevăzut cu loc șezând sau care este echipat cu un loc șezând pentru conducător, al cărui punct de ședere de referință se află la o înălțime mai mică sau egală cu 540 mm în cazul celor cu două roți, respectiv la o înălțime mai mică sau egală cu 400 mm în cazul celor cu trei roți, a cărui viteză maximă prin construcție este mai mare de 6 km/h, dar nu depășește 25 km/h și care este echipat cu motor electric” (alin. 10¹ art. 6).

Atât mijloacele de transport a căror viteză prin construcție este de 25-45 km/h, cât și mijloacele de transport a căror viteză prin construcție este de până la 25 km/h, pot intra sub incidența art. 132 din Codul penal. În cazul ambelor acestor categorii de mijloace de transport, dacă ele sunt dotate cu un motor cu ardere internă, capacitatea cilindrică a acestuia este, de cele mai dese ori, de până la 50 cm³. Însă, după cum rezultă din pct. 2 din Hotărârea Plenului CSJ nr. 20/1999, nu viteza prin construcție, ci capacitatea cilindrică a motorului are semnificație în planul delimitării mijloacelor de transport în sensul art. 132 din Codul penal de mijloacele de transport rutier care nu intră sub incidența acestui articol. Dacă mijlocul de transport are viteză prin construcție de până la 25 km/h și, totodată, un motor cu o capacitate cilindrică de cel puțin 50 cm³, atunci acest mijloc de transport intră sub incidența art. 132 din Codul penal. Dimpotrivă, dacă mijlocul de transport are viteză prin construcție fie de până la

45 km/h, fie de peste 45 km/h, și, totodată, un motor cu o capacitate cilindrică de până la 50 cm³, atunci acest mijloc de transport nu intră sub incidența art. 132 din Codul penal.

În continuare va fi analizat cel de-al doilea criteriu ce permite delimitarea mijloacelor de transport în sensul art. 132 din Codul penal de mijloacele de transport rutier care nu intră sub incidența acestui articol. Astfel, mijloacele de transport în sensul art. 132 din Codul penal trebuie să fie subiecte ale regulilor de securitate a circulației rutiere și exploatare a mijloacelor de transport.

Acest criteriu este de ordin administrativ. Art. 53 al Legii nr. 131/2007 conține unele prevederi relevante: „(1) Proprietarul este obligat să înmatriculeze vehiculul ori să îl înregistreze, după caz, în modul stabilit, înainte de a-l pune în circulație. (2) Pentru a circula pe drumuri publice, vehiculele, cu excepția cărucioarelor manuale și a bicicletelor, trebuie să fie înmatriculate ori înregistrate și să poarte plăci cu număr de înmatriculare sau de înregistrare de un model prevăzut în standardele în vigoare”. Conform lit. c) art. 16 al legii date, de competența autorităților administrației publice locale ține „înregistrarea și evidența troleibuzelor, a ciclomotoarelor și a vehiculelor autopropulsate utilizate la lucrările de construcții sau agricole, care nu se supun înmatriculării, precum și a vehiculelor cu tracțiune animală, în corespundere cu regulamentul-tip aprobat de Guvern”. Potrivit, pct. 9 RCR, „pentru a fi admise în traficul rutier, vehiculele trebuie să fie înmatriculate sau, după caz, înregistrate și să poarte plăcile cu numărul de înmatriculare (înregistrare) corespunzător standardului, amplasate în locurile stabilite, cu excepția vehiculelor cu tracțiune animală, troleibuzelor și tramvaielor, pe care se aplică numere de înregistrare atribuite de către autoritățile competente”.

Z.B. Soktoev [13, p. 149] și V.A. Mâslăvâi [5] consideră că mijlocul de transport, care nu a fost supus înmatriculării sau înregistrării de stat, nu poate fi considerat mijloc de transport în sens juridico-penal. Din acest punct de vedere rezultă că un asemenea mijloc de transport nu este subiect al regulilor de securitate a circulației rutiere și exploatare a mijloacelor de transport, deci nu intră sub incidența art. 132 din Codul penal.

O altă părere are N.I. Pikurov: „Nu sunt supuse înmatriculării sau înregistrării de stat acele mijloace de transport ale căror construcție sau modificări aduse construcției nu îndeplinesc cerințele normelor, reglementărilor și standardelor în vigoare în Federația Rusă în domeniul siguranței rutiere. În același timp, interzicerea exploatării unor astfel de mijloace de transport nu înseamnă că acestea nu sunt avute în vedere în art. 264 din Codul penal al Federației Ruse (care este similar cu art. 264 din Codul penal al Republicii Moldova – *n.a.*). Nerespectarea stan-

dardelor stabilite înseamnă doar că utilizarea unor astfel de mijloace de transport reprezintă o încălcare a regulilor *sui generis*, care este luată în considerare la calificarea unei infrațiuni în domeniul transporturilor ca încălcare a regulilor de exploatare a mijloacelor de transport”. [14, p. 48] La fel, N.N. Bughera și O.N. Ștab susțin: „Mijloacele de transport fabricate artizanal sunt considerate mijloace de transport mecanice în cazurile în care nu sunt destinate circulației pe drumurile publice. Persoanele, care conduc astfel de mijloace de transport, sunt pasibile de răspundere în baza art. 264 din Codul penal al Federației Ruse”. [15]

Opinia lui N.I. Pikurov, N.N. Bughera și O.N. Ștab este judicioasă. Odată ce, conform art. 264 din Codul penal, persoana, care conduce mijlocul de transport, încălcă regulile de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport, ar fi lipsit de temei să se considere că unele dintre aceste reguli trebuie respectate de către persoana în cauză, în timp ce alte reguli de securitate a circulației sau de exploatare a mijloacelor de transport pot să nu fie respectate. Astfel, de exemplu, conform lit. a) pct. 121 RCR, „este interzisă exploatarea vehiculului prin retragerea plăcilor cu numărul de înmatriculare sau de înregistrare în cazurile în care [...] acesta este fabricat sau reutilat nerespectându-se standardele și normativele în vigoare privind siguranța traficului rutier”. Dacă persoana, care conduce un mijloc de transport fabricat sau reutilat fără a se respecta standardele și normativele în vigoare privind siguranța traficului rutier, exploatează un asemenea mijloc de transport, iar această exploatare cauzează din imprudență oricare dintre urmările prejudiciabile prevăzute în art. 264 din Codul penal, atunci persoana respectivă ar trebui să răspundă în baza acestui articol. În acest caz, îi poate fi aplicat suplimentar alin. (1) art. 229 din Codul contravențional („încălcarea regulilor de înmatriculare sau de înregistrare de stat a vehiculelor”) sau alin. (2) din acest articol („conducerea unui vehicul care nu a fost înmatriculat în modul stabilit sau care nu a fost supus reviziei tehnice”). [16]

Un alt argument este că cerința, conform căreia mijloacele de transport în sensul art. 132 din Codul penal trebuie să fie subiecte ale regulilor de securitate a circulației rutiere și exploatare a mijloacelor de transport, prevăzută de pct. 2 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999, intră în contradicție cu explicația din pct. 7 al aceleiași hotărâri: „Subiect al infrațiunilor, prevăzute de art. 264-265 CP, pot fi persoanele fizice, care au atins vârsta de 16 ani. Lipsa permisului de conduce a mijloacelor de transport sau privarea de acest permis nu poate servi drept temei pentru eliberarea subiectului de responsabilitate penală. În același timp nu este un semn obligatoriu al subiectului nici raportul cu mijlocul de transport, adică este el proprietar sau arendator al mijlocului de transport, l-a răpit, sau este o oarecare persoană, căreia proprietarul i-a predat conducerea unității de

transport”. Dacă în situațiile sus-menționate făptuitorului i se poate aplica art. 264 din Codul penal, de ce acest articol nu ar putea fi aplicat în situațiile în care mijlocul de transport, condus de făptuitor, nu a fost supus înmatriculării sau înregistrării de stat?

Ca urmare, trebuie să constatăm că textul „și este subiect al regulilor de securitate a circulației rutiere și exploatare a mijloacelor de transport”, utilizat în definiția noțiunii „alte mijloace de transport mecanice” din pct. 2 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 20/1999 (care, la moment, reprezintă o interpretare oficială a art. 131 din Codul penal), restrânge în mod nejustificat sfera de aplicare a acestui articol.

Referințe:

1. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 20 din 08.07.1999 despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației, la examinarea cauzelor penale, referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației sau exploatare a mijloacelor de transport. [Accesat: 07.03.2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=361
2. КОРОБЕЕВ, А.И. Транспортные преступления. Санкт-Петербург: Юридический центр-Пресс, 2003. 406 p.
3. БОХАН, А.П., ИВАНОВ, В.Д. О понятии «автомобиль» в статьях Особенной части уголовного кодекса Российской Федерации. În: Юристъ-Правоведъ, 2013, № 6, p. 83-85.
4. Hotărârea Guvernului nr. 357 din 13.05.2009 cu privire la aprobarea Regulamentului circulației rutiere. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 92-93.
5. МИСЛИВИЙ, В.А. Транспортний засіб як предмет злочинів проти безпеки дорожнього руху й експлуатації транспорту. În: Право і суспільство, 2018, № 5, p. 188-194.
6. Regulamentul (UE) nr. 168/2013 al Parlamentului European și al Consiliului Uniunii Europene din 15.01.2013 privind omologarea și supravegherea pieței pentru vehiculele cu două sau trei roți și pentru cva-dricicluri. [Accesat: 07.03.2021] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02013R0168-20160101>
7. Hotărârea Guvernului nr. 1452 din 24.12.2007 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la permisul de conducere, organizarea și desfășurarea examenului pentru obținerea permisului de conducere și condițiile de admitere la traficul rutier. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 8-10.

8. Legea nr. 131 din 07.06.2007 privind siguranța traficului rutier. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 103-106.
9. FRĂȚILĂ, GH., FRĂȚILĂ, M., SAMOILĂ, S. Automobile: construcție, întreținere și reparare. București: Editura: Didactică și Pedagogică, 2011. 480 p.
10. БЕЛОКОБЫЛЬСКИЙ, Н.Н. Понятие транспортного средства в уголовном праве РФ. În: Вестник Московского университета. Серия 11. Право, 2012, № 4, p. 101-111.
11. Классификация и технические требования к кроссовым автомобилям. [Accesat: 07.03.2021] Disponibil: <https://farm-archive.com/>
12. Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 195 din 12.12.2002 privind circulația pe drumurile publice. În: Monitorul Oficial al României, 2002, nr. 958.
13. Энциклопедия уголовного права. Т. 24. Преступления против безопасности и эксплуатации транспорта. Санкт-Петербург: МИЭП при МПА ЕврАзЭС, 2014. 706 p.
14. ПИКУРОВ, Н.И. Квалификация транспортных преступлений. Москва: РАП, 2011. 168 p.
15. БУГЕРА, Н.Н., ШТАБ, О.Н. Проблемы толкования понятия «механическое транспортное средство» в рамках статьи 264 Уголовного кодекса Российской Федерации. În: Вестник Уральского юридического института МВД России, 2019, № 2, p. 75-78.
16. Codul contravențional al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr. 3-6.

CU PRIVIRE LA POSIBILA NECONSTITUȚIONALITATE A LIT. B¹) ALIN. (2) ART. 327 DIN CODUL PENAL

Stati Vitalie,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a
Universității de Stat din Moldova

Due to the difference of motives, it is possible to establish the exact limit that separates the sphere of application of para. (1) art. 327 of the Criminal Code from the sphere of application of let. b¹) para. (2) art. 327 of the Criminal Code. As a result, there is no risk that this limit will be set on the basis of arbitrary and discretionary criteria by those empowered to apply criminal law. Consequently, the potential litigant is not deprived of the possibility to reasonably foresee in which conditions he (she) would respond based on para. (1) art. 327 of the Criminal Code and, respectively, in which conditions he (she) would answer based on let. b¹) para. (2) art. 327 of the Criminal Code. The content of the let. b¹) para. (2) art. 327 of the Criminal Code is certain and does not overlap with the content of para. (1) of the same article. Consequently, it can be stated that the text “committed out of material interest, for the purpose of pursuing other personal interests or in the interest of a third party”, used in let. b¹) para. (2) art. 327 of the Criminal Code, passes the predictability test. This text should not be declared unconstitutional.

Keywords: abuse of power or abuse of official position; the motive of the offense; material interest; the purpose of pursuing other personal interests; the interest of a third party.

La 18.01.2021, Judecătoria Soroca (sediul Florești) a trimis Curții Constituționale Sesizarea nr. 5g privind excepția de neconstituționalitate a art. 327 alin. (2) lit. b¹) din Codul penal [1] (în continuare – Sesizarea nr. 5g/2021). Autorul sesizării în cauză afirmă că dispoziția de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM ar contraveni alin. (3) art. 1, alin. (2) art. 23 și alin. (1) și (3) art. 54 din Constituția Republicii Moldova [2], pentru că nu ar fi accesibilă și previzibilă.

Raportând cele menționate *supra* la pretinsa problemă de neconstituționalitate cu care a fost sesizată Curtea Constituțională, reținem că lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM prevede răspunderea pentru folosirea intenționată de către o persoană publică a situației de serviciu, săvârșită din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile drepturilor și intere-

selor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. Este de menționat că dispoziția acestei norme a completat legea penală în rezultatul intrării în vigoare la 06.05.2016 a Legii nr. 60 din 07.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [3] (în continuare – Legii nr. 60/2016). Prin aceeași lege, textul „în interes material ori în alte interese personale,” a fost exclus din alin. (1) art. 327 CP RM.

Este de menționat că Legea nr. 60/2016 a fost publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 123-127, art nr. 246. În acest mod au fost respectate exigențele stabilite de art. 76 al Constituției Republicii Moldova, precum și de Legea nr. 173 din 06.07.1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale [4]. Pe această cale, statul a asigurat dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle apărute în rezultatul intrării în vigoare a Legii nr. 60/2016. Din acest punct de vedere, nu se poate susține că dispoziția de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM ar fi inaccesibilă.

În Nota informativă la proiectul, care a stat la baza Legii nr. 60/2016, se relevă: „Amendamentele operate la art. 327 din Codul penal au fost efectuate în vederea perfecționării legislației penale în partea ce vizează infrațiunile de abuz de putere sau abuz de serviciu. Astfel, la alin. (1) art. 327 din Codul penal s-a considerat necesară incriminarea acțiunilor săvârșite în favoarea unui terț, și nu neapărat din interes material sau din alte interese personale. Această modificare este justificată și de prevederile art. 19 din Convenția ONU împotriva corupției [5], ratificată de Republica Moldova la data de 6 iulie 2007 și care prevede că „fiecare stat parte are în vedere să adopte măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infrațiune, în cazul în care actele au fost săvârșite cu intenție, faptei unui agent public de a abuza de funcțiile sau de postul său, adică de a îndeplini ori de a se abține să îndeplinească, în exercițiul funcțiilor sale, un act cu încălcarea legii, cu scopul de a obține un folos necuvenit pentru sine sau pentru altă persoană sau entitate”. [6]” Astfel, se poate deduce că, inițial: a lipsit intenția completării alin. (2) art. 327 CP RM cu lit. b¹); a fost preconizată completarea alin. (1) art. 327 CP RM cu sintagma „sau în interesul unei terțe persoane”. Ulterior, în procesul examinării și adoptării proiectului, care a stat la baza Legii nr. 60/2016, s-a renunțat la această abordare. Astfel, ipoteza, care, până la 06.05.2016, a fost prevăzută de alin. (1) art. 327 CP RM, este acum prevăzută de lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM. În plus, la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM este specificată ipoteza folosirii intenționate de către o persoană publică a situației de serviciu, săvârșite în interesul unei terțe persoane, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice. O

astfel de ipoteză presupune o incriminare *ex novo*, deoarece nu a fost prevăzută de art. 327 CP RM până la intrarea în vigoare a Legii nr. 60/2016.

Mai este necesar de menționat că alin. (1) art. 335 CP RM conține sintagma „în interes material, în alte interese personale sau în interesul terților”. Înțelesul acestei sintagme nu diferă, în esență, de înțelesul sintagmei „din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane” de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM. Singura deosebire (care, accentuăm, nu este relevantă din perspectiva exegezei de față) constă în aceea că, în ipoteza consemnată la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM, alte interese personale (adică interesele personale cu excepția interesului material) condiționează urmărirea de către făptuitor a unui scop special – scopul realizării altor interese personale. În ipoteza prevăzută la alin. (1) art. 335 CP RM, alte interese personale nu condiționează urmărirea de către făptuitor a unui asemenea scop.

În legile penale ale altor state atestăm prevederi similare cu cea de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM. Astfel, de exemplu, art. 105 din Codul penal al Republicii Cipriote [7] prevede răspunderea pentru abuzul în serviciu. Conform alin. 1 al acestui articol, „funcționarul public care, abuzând de autoritatea funcției sale, săvârșește sau determină săvârșirea oricărei fapte arbitrare care afectează drepturile altei persoane, săvârșește o faptă care atrage răspunderea penală”. Alin. 2 art. 105 din Codul penal al Republicii Cipriote stabilește: „În cazul în care făptuitorul a urmărit obținerea unui folos (sublinierea ne aparține – *n.a.*), săvârșește o crimă și se pedepsește cu închisoarea de trei ani”. Într-o manieră apropiată, în conformitate cu alin. 1 art. 155 din Codul penal al Regatului Danemarcei [8], „persoana care, exercitând un serviciu public sau având îndatoriri publice, abuzează de poziția sa, încălcând drepturile și libertățile unei persoane sau ale unei autorități publice, se pedepsește cu amendă ori închisoare de până la 4 luni”. Răspunderea se agravează potrivit alin. 2 al aceluiași articol, „dacă infrațiunea a fost săvârșită în scopul de a obține pentru sine ori pentru altul un folos injust (sublinierea ne aparține – *n.a.*), se poate aplica pedeapsa cu închisoarea de până la 2 ani”.

În legile penale ale altor state, sintagmele, corespondente cu cea de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM, servesc la descrierea variantei-tip de abuz de putere sau abuz de serviciu. Astfel, de exemplu, în alin. 1 art. 364 din Codul penal al Ucrainei se recurge la expresia „în scopul obținerii oricărui beneficiu ilegal pentru sine sau pentru o altă persoană fizică ori juridică” [9]. În alin. (1) art. 282 din Codul penal al Republicii Bulgaria se folosesc cuvintele „în scopul obținerii de foloase pentru sine ori pentru altul” [10]. Sintagma „cu scopul [...] de a obține un avantaj necuvenit” se utilizează în art. 305 din Codul penal al Ungariei [11]. La expresia „cu scopul [...] de a obține foloase necuvenite pentru sine sau pentru

altă persoană” se recurge în alin. (1) § 326 din Codul penal al Republicii Slovacie [12]. În art. 382 din Codul penal al Republicii Portugheze sunt folosite cuvintele „cu intenția (a se citi – cu scopul – *n.a.*) de a obține foloase necuvenite pentru sine sau pentru terț” [13]. În alin. (1) secț. 7 a Capitolului 40 din Codul penal al Republicii Finlanda este utilizată sintagma „cu scopul de a obține un beneficiu pentru sine sau pentru altul” [14].

O abordare diferențiată interesantă și-a găsit aplicarea în art. 257 din Codul penal al Republicii Slovenia [15]: la expresia „cu intenția (a se citi – cu scopul – *n.a.*) de a obține beneficii nepatrimoniale pentru sine sau pentru altă persoană” se recurge în alin. (1) al acestui articol; cuvintele „cu intenția (a se citi – cu scopul – *n.a.*) de a obține beneficii materiale pentru sine sau pentru altă persoană” esre folosită în alin. (3) art. 257 din Codul penal al Republicii Slovenia.

În alt registru, în doctrina de specialitate autohtonă sunt formulate explicații referitoare la înțelesul sintagmei „din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane”, utilizate în dispoziția de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM. Astfel, într-o publicație ce datează din 2016, am relevat: „Relativ la formularea de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM, apariția acesteia pare să aibă originea în expresia „în interes material, în alte interese personale sau în interesul terților” din art. 335 CP RM. [...] Este de menționat că în art. 327 CP RM ipoteza desemnată prin expresia „săvârșită din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane” are rolul de circumstanță agravantă. În opoziție, în art. 335 CP RM, ipoteza care este desemnată printr-o expresie asemănătoare se referă la cele două variante-tip prevăzute de acest articol” [16]. O altă opinie datează din 2017 și îi aparține lui R. Popov: „În cazul în care obiectul imaterial al coruperii pasive îl reprezintă avantajele cu caracter nepatrimonial, motivul infrațiunii se exprimă în năzuința de a obține unele avantaje nepatrimoniale. Această concluzie o confirmă și relația în care se află art. 324 și 327 CP RM. [...] Această relație de concurență are efect inclusiv asupra motivelor infrațiunilor prevăzute la art. 324 și 327 CP RM. În context, consemnăm că, prin Legea nr. 60 din 07.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, art. 327 CP RM a fost revizuit: la alineatul (1), textul „în interes material ori în alte interese personale,” a fost exclus; la alineatul (2), după litera b) a fost introdusă litera b¹) cu următorul conținut: „săvârșită din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane;”. [...] Este oare corect să afirmăm că pretinderea, acceptarea sau primirea remunerației ilicite, care presupune obținerea de avantaje pentru entitatea publică în care activează făptuitorul, trebuie calificată în baza art. 327 CP RM? O asemenea calificare

este posibilă doar dacă sunt întrunite următoarele condiții: 1) făptuitorul (care trebuie să fie o persoană publică / persoană cu funcție de demnitate publică) își folosește intenționat situația de serviciu; 2) sunt cauzate daune în proporții considerabile intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice” [17].

Nu trebuie trecută cu vederea nici interpretarea doctrinară a dispoziției de la alin. (1) art. 327 CP RM în varianta de până la intrarea în vigoare a Legii nr. 60/2016: „Interesul material constituie motivul generat de necesitatea făptuitorului de a-și spori activul patrimonial (de a obține sau de a reține un câștig material) sau de a-și micșora pasivul patrimonial (de a se elibera de cheltuieli materiale). Din formularea „în interes material ori în alte interese personale”, utilizată la alin. (1) art. 327 CP RM, reiese că, în contextul infrațiunii prevăzute la această normă, interesul material poate fi doar personal. Aceasta înseamnă că, pentru calificarea faptei în baza alin. (1) art. 327 CP RM, interesul material trebuie să fie generat de necesitatea făptuitorului: 1) de a obține un câștig material pentru sine; 2) de a-și reține un câștig material; 3) de a se elibera de cheltuieli materiale. Alin. (1) art. 327 CP RM nu este aplicabil în cazul în care interesul material este generat de necesitatea făptuitorului de a asigura un câștig material unor terțe persoane (de a obține sau reține un câștig material pentru ele ori de a le elibera de cheltuieli materiale). Aceeași concluzie este valabilă și pentru interesul material manifestat în conjunctura infrațiunilor specificate la art. 332 și 335 CP RM” [18, p. 900-901]. În aceeași lucrare se menționează: „În legătură cu interpretarea noțiunii „alte interese personale”, consemnăm că, în acord cu art. 2 al Legii cu privire la conflictul de interese [19], interesul personal constituie orice interes, material sau nematerial, al persoanelor prevăzute la art. 3 al legii în cauză care rezultă din necesitățile sau intențiile personale ale acestora, din activități care altfel pot fi legitime în calitate de persoană privată, din relațiile lor cu persoane apropiate sau persoane juridice, indiferent de tipul de proprietate, din relațiile sau afiliațiile personale cu partide politice, cu organizații necomerciale și cu organizații internaționale, precum și care rezultă din preferințele sau angajamentele acestora¹. Am recurs la această definiție din două considerente: 1) nu există o interpretare legislativă mai potrivită a noțiunii „interes personal”;

¹ Legea nr. 133 din 17.06.2016 privind declararea averii și a intereselor personale* a înlocuit Legea nr. 16 din 15.02.2008 cu privire la conflictul de interese. Art. 2 al primeia dintre aceste legi conține o definiție asemănătoare: „interes personal – orice interes material sau nematerial al subiectului declarării ce rezultă din activitățile sale în calitate de persoană privată, din relațiile sale cu persoane apropiate sau cu persoane juridice și alți agenți economici, indiferent de tipul de proprietate, din relațiile sau afiliațiile sale cu organizații necomerciale, inclusiv cu partidele politice și cu organizațiile internaționale”.

* *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246.

2) în esență, conflictul de interese reprezintă un exemplu de abuz de putere sau abuz de serviciu. Cu toate acestea, definiția formulată în art. 2 al Legii cu privire la conflictul de interese necesită adaptare, astfel încât să corespundă formatului infrațiunii specificate la alin. (1) art. 327 CP RM. Drept urmare, considerăm că, în sensul alin. (1) art. 327 CP RM, prin „alte interese personale” se are în vedere interesele nemateriale ale făptuitorului, care rezultă din necesitățile sau intențiile personale ale acestora. În principal, se are în vedere năzuința obținerii de către făptuitor a unor avantaje nepatrimoniale. În context, este de menționat că sintagma „alte interese personale”, utilizată la alin. (1) art. 327 CP RM, trebuie interpretată sistemic luând în considerație sintagma „în alte interese personale sau în interesul terților, direct ori indirect”, folosită la alin. (1) art. 335 CP RM. În concluzie, alte interese personale (în sensul art. 327 CP RM (dar și în sensul art. 332 și 335 CP RM) urmează a fi deosebite de interesul terților. Acest din urmă interes nu este al făptuitorului. Este interesul acelor persoane în a căror favoare făptuitorul comite infrațiunea” [18, p. 901]. Astfel de reflecții pot fi adaptate necesităților de interpretare a dispoziției de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM.

Sintagma „din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane”, folosită în dispoziția de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM, își găsește interpretarea și în pct. 11 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu: „Scopul și motivul comiterii infrațiunilor de abuz de putere sau abuz de serviciu [...] nu au relevanță la încadrare. Totuși atunci când făptuitorul abuzului de putere sau abuzului de serviciu urmărește un interes material sau un alt interes personal ori comite infrațiunea, în interesul unei terțe persoane, răspunderea penală se agravează. Astfel, instanțele de judecată vor ține cont de faptul că infrațiunea de abuz de putere sau abuz de serviciu, în varianta agravată de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP, este indispensabilă de existența unui motiv, care alternativ se poate manifesta într-un interes material ori într-un alt interes personal sau în interesul unei terțe persoane. Aceste motive trebuie să domine atitudinea psihică a făptuitorului, la momentul comiterii abuzului de putere sau abuzului de serviciu, iar circumstanța agravantă de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP se va reține la încadrare, indiferent dacă persoana publică ori persoana cu funcție de demnitate publică a valorificat sau nu motivul urmărit” [20]. În pct. 11.1 al aceleiași hotărâri explicative se consemnează: „În sensul lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP, interesul material este o varietate a interesului personal. Deoarece, în prevederea de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP, legiuitorul

a disjunct interesul material de interesul personal, rezultă că în configurația interesului personal intră interesele nepatrimoniale. În modul acesta, prin alt interes personal se înțelege interesul nepatrimonial, care rezultă din necesitățile sau intențiile personale ale persoanei publice, respectiv, persoanei cu funcție de demnitate publică, din activitățile acestor persoane, în calitatea lor de persoane private, din relațiile lor cu persoane apropiate sau persoane juridice, indiferent de tipul de proprietate sau forma organizatorico-juridică, din relațiile sau afiliațiile personale cu partide politice, cu organizații necomerciale și cu organizații internaționale, precum și care rezultă din preferințele sau angajamentele acestora. La rândul său, interesul material presupune năzuința persoanei publice, respectiv, persoanei cu funcție de demnitate publică, de a reține sau de a obține un câștig material ori de a se elibera de anumite cheltuieli materiale. Potrivit lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP, răspunderea penală se agravează și în ipoteza în care folosirea intenționată a situației de serviciu, ce a cauzat daune considerabile, constă în valorificarea interesului unui terț, indiferent dacă are o conotație patrimonială sau nepatrimonială. Excepție constituie doar situația în care abuzul de putere sau abuzul de serviciu se comite în interesul (în favoarea) unui grup criminal organizat sau al unei organizații criminale. În acest caz, valorificarea interesului terțului, având un statut special – de grup criminal organizat sau de organizație criminală, ca efect al folosirii situației de serviciu, urmează să fie încadrată, în baza alin. (3) art. 327 CP” [20].

Din interpretarea doctrinară și judiciară a dispoziției de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM reiese că, în teoria dreptului penal și în jurisprudență, există un reper necontestat cu privire la înțelesul noțiunilor utilizate în această dispoziție:

– **interes material** constituie motivul făptuitorului, generat de necesitatea acestuia: 1) de a obține un câștig material (avantaj patrimonial) pentru sine; 2) de a-și reține un câștig material (avantaj patrimonial); 3) de a se elibera de cheltuieli materiale;

– **alt interes personal** reprezintă motivul făptuitorului, generat de necesitatea acestuia de a obține un avantaj nepatrimonial pentru sine;

– **interes al unei terțe persoane** constituie motivul făptuitorului, generat de necesitatea acestuia de a obține un avantaj patrimonial sau nepatrimonial pentru alte persoane.

Autorul Sesizării nr. 5g/2021 afirmă, printre altele: „[...] 34. [...] [P]revederile articolului 327 aliniatul (2) litera b¹) din Codul penal, nu este o normă juridică suficient de clară, completă și precisă pentru a putea fi aplicabilă, este lipsită de accesibilitate și previzibilitate, care să permită o orientare clară a destinatarilor, să nu lase loc posibil pentru arbitrar, iar conținutul acestora este

incert și se suprapune cu conținutul aliniatului (1) al aceluiași articol, or nu este clar care este latura obiectivă a aliniatului (1) și prin ce aceasta diferă de latura obiectivă a aliniatului (2) lit b¹) a articolului 327 din Codul penal. 35. Prin urmare, autorilor sesizării nu le este clar când o acțiune de abuz în serviciu urmează a fi calificată conform aliniatului (1) și când conform aliniatului (2) litera b¹) a articolului 327 din Cod penal, or un „abuz de serviciu” poate fi comis doar cu intenție și doar din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane, alte forme nefiind posibile și, deci, nu le este clară linia de delimitare între componența de infrațiune prevăzută la aliniatul (1) și aliniatul (2) litera b¹) a articolului 327 din Cod penal” [1]. Aceste alegații consituie esența Sesizării nr. 5g/2021.

Considerăm că astfel de alegații sunt lipsite de temei. Așa cum rezultă din textul legii penale, infrațiunea, prevăzută la alin. (1) art. 327 CP RM, se deosebește de infrațiunea, prevăzută la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM, nu prin latura obiectivă, ci prin latura subiectivă. Mai precis, diferența dintre cele două infrațiuni constă în motivul infracțiunii, care este unul dintre semnele constitutive secundare ale laturii subiective a infracțiunii. De altfel, în doctrina de specialitate este abordată această diferență de motive. Cu referire la ipoteza „alte interese personale” din alin. (1) art. 327 CP RM în varianta de până la intrarea în vigoare a Legii nr. 60/2016 (ipoteză care, actualmente, intră sub incidența lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM), se arată: „În sensul prevederii de la alin. (1) art. 327 CP RM, prin „alte interese personale” se are în vedere năzuința obținerii unor avantaje nepatrimoniale. Oricare alte motive (de exemplu, răzbunare, gelozie, interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu, excesul de zel etc.) nu pot ghida făptuitorul la săvârșirea infracțiunii specificate la art. 327 CP RM. În astfel de cazuri, răspunderea poate fi aplicată conform lit. b) alin. (2) art. 177, lit. a) alin. (2) art. 178, lit. a) alin. (3) art. 179 sau altor norme din Codul penal ori art. 312 din Codul contravențional” [21, p. 865; 22, p. 984].

Din această interpretare doctrinară trebuie să deducem că, până la intrarea în vigoare a Legii nr. 60/2016, art. 327 CP RM putea fi aplicat doar în cazul în care motivul infracțiunilor de abuz de putere sau abuz de serviciu se exprima în interes material sau în alte interese personale. În prezența oricărui alt motiv (de exemplu, răzbunare, gelozie, interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu, excesul de zel etc.), era exclusă aplicarea art. 327 CP RM. Din momentul intrării în vigoare a Legii nr. 60/2016, lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM poate fi aplicat doar în cazul în care motivul infracțiunilor de abuz de putere sau abuz de serviciu se exprimă în interes material, în alt interes personal sau în interesul unei terțe persoane. Astfel de motive sunt speciale și au un efect agravant. Alin. (1)

art. 327 CP RM poate fi aplicat în cazul în care folosirea intenționată de către o persoană publică a situației de serviciu, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, este săvârșită din oricare alte motive (de exemplu, răzbunare, gelozie, interpretarea eronată a obligațiilor de serviciu, excesul de zel etc.). Asemenea motive nu sunt speciale și nu au un efect agravant.

Toate acestea denotă că prin Legea nr. 60/2016 a fost extinsă sfera de aplicare a art. 327 CP RM: motivele abuzului de putere sau ale abuzului de serviciu, care, până la intrarea în vigoare a acestei legi, scăpau incidenței art. 327 CP RM, reprezintă acum motivele infrațiunii prevăzute la alin. (1) art. 327 CP RM². Luând în considerare această rocadă, nu se poate afirma că motivele, specificate în dispoziția de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM, sunt singurele motive ale infrațiunilor de abuz de putere sau abuz de serviciu. Tocmai datorită diferenței de motive, se poate stabili limita exactă care desparte sfera de aplicare a alin. (1) art. 327 CP RM de sfera de aplicare a lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM. Drept urmare, nu există riscul ca această limită să fie stabilită în baza unor criterii arbitrare și discreționare de către cei abilitați cu aplicarea legii penale. În consecință, potențialul justițiabil nu este privat de posibilitatea de a prevedea în mod rezonabil în care condiții ar urma să răspundă în baza alin. (1) art. 327 CP RM și, respectiv, în care condiții ar urma să răspundă în baza lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM.

Cele sus-menționate demonstrează că dispoziția de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM este accesibilă și previzibilă, permite o orientare clară a destinatariilor legii penale, nu lasă loc pentru arbitrar în aplicarea acestei legi. Conținutul dispoziției de la lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM este cert și nu se suprapune cu conținutul alin. (1) al aceluiași articol.

În concluzie, se poate afirma că textul „săvârșită din interes material, în scopul realizării altor interese personale sau în interesul unei terțe persoane” din lit. b¹) alin. (2) art. 327 CP RM trece testul de previzibilitate. Acest text nu trebuie declarat neconstituțional.

² Această extindere a sferei ilicitului penal a fost posibilă datorită reducerii sferei ilicitului contravențional. Cu referire la infrațiunile prevăzute la art. 327 CP RM în varianta de până la intrarea în vigoare a Legii nr. 60/2016, A. Eșanu susține just: „Dacă [...] nu se confirmă interesul material sau un alt interes personal care stă la baza activității infracționale a folosirii situației de serviciu, chiar dacă această activitate cauzează daune în proporții considerabile [...] drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice, cele săvârșite se vor înscrie în tipajul ilicitului contravențional. Rațiunea unei asemenea soluții se deduce tocmai din textul de lege prevăzut la art. 312 Cod contravențional – „dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infrațiunii”. De vreme ce nu există motivul infrațiunii cerut de norma de incriminare, nu există latura subiectivă, deci fapta nu întrunește elementele constitutive ale infrațiunii”.*

* Eșanu A. Abuzul de putere sau abuzul de serviciu: delimitarea ilicitului penal de cel contravențional. În: *Studia Universitatis Moldaviae, Seria „Științe sociale”*, 2015, nr. 11, p. 55-60.

Referințe:

1. Sesizarea nr. 5g din 18/01.2021 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 327 alin. (2) lit. b¹) din Codul penal. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdoc-view.php?tip=sesizari&docid=1448&l=ro>
2. Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1.
3. Legea nr. 60 din 07.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 123-127.
4. Legea nr. 173 din 06.07.1994 privind modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 193-195.
5. United Nations Convention against Corruption. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/>
6. Proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Codul penal – art. 21, 106, 132¹ ș.a.; Codul de procedură penală (art. 202, 203, 204 ș.a.; Codul contravențional (art.17)). [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/2821/language/ro-RO/Default.aspx
7. Codul penal al Republicii Cipriote. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Cipru-RO.html
8. Codul penal al Regatului Danemarcei. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Danemarca-RO.html
9. Кримінальний кодекс України. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
10. Codul penal al Republicii Bulgaria. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Bulgaria-RO.html
11. Codul penal Ungariei. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Ungaria-RO.html
12. Codul penal al Republicii Slovace. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovacia-RO.html
13. Codul penal al Republicii Portugheze. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Portugalia-RO.html
14. Codul penal al Republicii Finlanda. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Finlanda-RO.html
15. Codul penal al Republicii Slovenia. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Slovenia-RO.html

16. STATI, V. Observații referitoare la amendamentele operate în Codul penal prin Legea nr. 60/2016. În: Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”, Seria „Științe sociale”, 2016, nr. 3, p. 90-97.
17. POPOV, R. Calificarea juridică a obținerii remunerației ilicite pentru entitatea publică în care făptuitorul își desfășoară activitatea de serviciu. În: Актуальные научные исследования в современном мире: XXIV Междунар. научн. конф., 26-27 апреля 2017 г., Переяслав-Хмельницкий. // Сб. научных трудов. Переяслав-Хмельницкий, 2017, Вып. 4, ч. 9, p. 69-74.
18. BRÎNZA, S., STATI, V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p.
19. Legea nr. 16 din 15.02.2008 cu privire la conflictul de interese. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 94-96.
20. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr. 7 din 15.05.2017 cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru abuzul de putere sau abuzul de serviciu, excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu, precum și neglijența în serviciu. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=216
21. BRÎNZA, S., STATI, V. Drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1324 p.
22. POALELUNGI M., DOLEA I., VÎZDOAGĂ, T. et al. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.

DOPAJUL ÎN FOTBAL- ÎNTRE INFRAȚIUNE ȘI CONTRAVENTIE

Tatarcan Cătălin-Andrei,
Asistent universitar drd.
Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava

Doping is the consumption of banned substances and performance-enhancing materials designed to improve sporting performance. In football, that will mean increased stamina or strength. A player who is doping might have the edge in extra time, or be able to increase his or her sprint speed for crucial matches.

As per FIFA guidelines, all players are obliged to undergo doping controls that consist of urine samples and blood samples. If athletes are found guilty of taking performance-enhancing drugs, they are subject to a ban from the sport from as many as several months to a lifetime, based on the severity of the individual cases. If the consumption of the banned substances was not intentional, bans can last for up to two years. However, if the player knowingly participated in illegal doping, they will be banned for up to four years.

The complex nature of anti-doping efforts requires a carefully crafted legal system to accomplish the dual goals of ensuring fair sport through effective anti-doping measures and assuring equity to individual athletes. Although procedural issues (e.g., the burden of proof and proportionality of punishments) often run together with substantive issues (e.g., the culpability of the accused athletes) in anti-doping jurisprudence.

Keywords: doping, anti-doping test, FIFA, supplement, football, competition

O infrațiune de dopaj este un rezultat al dreptului contractual privat. Prin intrarea în competiție, un sportiv este de acord să se supună regulilor care guvernează sportul la care participă. Sportivul este de acord să concureze fără a utiliza substanțe sau metode interzise. Dacă sportivul încalcă această prevedere și este considerat vinovat de dopaj, el a fost deja de acord să facă față pedepselor dictate de forurile superioare.

Legea dopingului reprezintă aplicarea acestor acorduri private. Deși legea dopingului este rezultatul legii contractuale, unii sportivi care au fost condamnați pentru o infrațiune de doping au sugerat că este mai asemănător cu legea penală.

Sarcinile controlului doping cuprinde următorii pași: informarea sportivului asupra faptului că trebuie să se supună recoltării probei, comunicarea autorității care a comandat testarea doping, tipul de probă recoltată și

condițiile care trebuie respectate înaintate de recoltarea probei, drepturile acestuia, obligațiile acestuia cât și locul unde se afla stația de control doping.

Etapele controlului doping: recoltarea probelor de sânge cât și probele de urină cuprind selectarea sportivului, prezentarea la stație, alegerea echipamentului de recoltare, emiterea probei, împărțirea probei, echipamentul de recoltare, recoltarea în proporție de 5\6 a probei, securizarea probei, semnarea formularului, analiza probei.

Responsabilitatea eligibilității probei, pentru a demonstra că există prezența unei substanțe interzise în eșantionul biologic al sportivului, revine inițial organismului sportiv de urmărire penală. După ce s-a demonstrat acest lucru, singurul recurs pe care îl are un sportiv este să prezinte dovezi în apărarea sa pentru a combate dovezile unui test pozitiv.

Deoarece majoritatea cazurilor de dopaj implică un test pozitiv de droguri, poate părea că sportivul are sarcina de a-și arăta inocența. În ciuda acestei aparențe, nu există o inversare adevărată a sarcinii probei în aceste cazuri. Fiecare sportiv primește prezumția de nevinovăție. Ca urmare a prezenței unei substanțe interzise în proba biologică a sportivului, organizația sportivă trebuie să arate că procedurile de colectare, stocare și analiză a probelor biologice au fost efectuate corect. Standardul de dovadă pe care organizația trebuie să îl îndeplinească atunci când arată fiecare dintre aceste elemente este standardul de satisfacție confortabil menționat anterior. Când analiza unei probe biologice este efectuată de un laborator acreditat de WADA, se presupune că laboratorul a efectuat corect analiza și alte proceduri de custodie. Dacă există o discrepanță între standardele necesare pentru colectarea, depozitarea și analiza probelor biologice, discrepanța trebuie considerată în mod rezonabil că a afectat rezultatele unui test altfel valid pentru a influența rezultatul final.

Dacă o substanță care îmbunătățește performanța se găsește în corpul unui sportiv în timpul unei competiții, descalificarea este automată, indiferent de vina sportivului, pentru a asigura corectitudinea concursului celorlalți sportivi care participă la competiție. Dacă un sportiv are o substanță interzisă în corpul său, acesta ar trebui să fie descalificat, deoarece el sau ea are potențial un avantaj competitiv nedrept față de adversarii săi.

Pentru ceilalți sportivi nu este nicio diferență dacă sportivul care a ofensat a obținut acel avantaj competitiv ilicit în mod intenționat, neglijent sau fără culpă. Membrii comisiilor antidoping consideră că o dată ce o substanță interzisă este descoperită în urina sau sângele unui sportiv, acesta trebuie automat descalificat din competiția în cauză, fără nicio posibilitate pentru el de a contesta prezumția de vinovăție. Acest concept de răspundere strictă este considerat pe

larg drept piatra de temelie a tuturor practicilor antidoping. Codul mondial antidoping (WADC) afirmă acest lucru în comentariul său la articolul 2.1.1. În scopul încălcărilor antidoping care implică prezența unei substanțe interzise (sau a metaboliților sau markerilor săi), Codul adoptă regula răspunderii stricte care se regăsește în Codul antidoping al mișcării olimpice, predecesorul WADC și în marea majoritate a regulilor antidoping existente. În conformitate cu principiul răspunderii stricte, o încălcare a regulilor antidoping are loc ori de câte ori se găsește o substanță interzisă în specimenul corporal al unui sportiv. Încălcarea are loc indiferent dacă sportivul a folosit sau nu, intenționat sau neintenționat o substanță interzisă sau dacă a fost neglijent sau în culpă.[2]

În esență, WADC a adoptat principiul care a apărut de-a lungul anilor în cazul jurisprudenței susținute ca răspundere strictă. Conceptul de răspundere strictă în contextul anti-doping este declanșat atunci când eșantionul biologic al unui sportiv (în mod normal urină sau sânge) este testat pozitiv pentru prezența unei substanțe interzise sau a metabolitului unei substanțe interzise. Nu ar conta cum a intrat substanța interzisă în corpul sportivului sau dacă sportivul a fost neglijent sau nesăbuit în a permite substanței să pătrundă în corpul său - sportivul este considerat strict responsabil pentru prezența acelei substanțe interzise.

„Nu are relevanță modul în care se efectuează introducerea substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor acestora: 1) prin injectare; 2) prin aplicarea compreselor; 3) prin dizolvarea în băutură; 4) prin pulverizare, etc.” [1. p. 188]

Evident, intenția nu este un element al unei infrațiuni de dopaj. Chiar dacă un sportiv poate dovedi că prezența unei substanțe interzise în specimenul lui biologic există fără vina sau intenția sa, sportivul este descalificat - chiar și în ceea ce pare a fi cea mai nedreaptă dintre circumstanțe.

Un caz amplu mediatizat în presa internațională a fost cel al fotbalistului român Adrian Mutu care evolua la gruparea Chelsea Londra și care pe data de 17 octombrie 2004 a fost depistat pozitiv la un test antidoping efectuat la baza de antrenament a echipei. Jose Mourinho, antrenorul de la aceea vreme al echipei londoneze, a devenit suspicios la schimbările dese de comportament ale jucătorului. Expertizele au arătat că jucătorul consuma cocaină. Mutu a început un program de reabilitare pentru a beneficia de indulgența Federației Engleze de Fotbal. Ca urmare a acestui scandal, fotbalistul român a fost suspendat și obligat la plata unor daune morale către gruparea londoneză care, inițial, s-au ridicat la valoarea de 17 milioane de lire sterline.

Ca o consecință a unei infrațiuni de dopaj, suspendarea, este adesea o pedeapsă mai mare pentru sportiv decât descalificarea. Spre deosebire de o descalificare, suspendarea din competiția viitoare se bazează pe un anumit nivel

de culpabilitate al sportivului acuzat. Acest lucru este adevărat, în ciuda ideii că răspunderea strictă este principiul de bază pe care se bazează constatarea unei infrațiuni de dopaj. WADC urmărește această idee de răspundere strictă pentru constatarea inițială a unei infrațiuni de doping, dar își înmoaie ușor standardele dacă există circumstanțe excepționale și sportivul poate demonstra că nu a fost vinovat sau nu a avut o vină semnificativă. Pur și simplu pentru că un sportiv nu a intenționat să ingereze o substanță interzisă nu înseamnă că nu are un nivel de culpabilitate sau vina pentru ingestia substanței. Deși infrațiunea de dopaj apare încă într-o circumstanță în care sportivul nu intenționează să ingereze o substanță interzisă, sportivul va avea ocazia să i se reducă sancțiunea sau chiar să îi fie eliminată, arătând că nu are vina sau răspundere sau că este fără vină sau răspundere semnificativă. Sportivul se confruntă în continuare cu descalificarea ca urmare a infrațiunii de dopaj, indiferent de culpă, dar are o oportunitate limitată de a i se reduce sau elimina suspendarea. În urma definițiilor stabilite de WADC, arbitrii au definit „nicio culpă sau neglijență” ca fiind atunci când sportivul nu a putut, chiar și cu exercitarea celei mai mari precauții, să fi suspectat în mod rezonabil că i s-a administrat o substanță interzisă.

Începând cu decembrie 2005, s-a constatat că niciun caz judecat care utilizează regulile WADC nu se încadrează în categoria „fără culpă sau răspundere”. Pentru ca un sportiv să nu poarte „nicio culpă sau răspundere semnificativă”, sportivul trebuie să stabilească faptul că neglijența sa, atunci când este privită în totalitatea circumstanțelor, nu a fost semnificativă în raport cu încălcarea regulii antidoping. Dacă sportivul îndeplinește acest standard este eligibil pentru a i se reduce sancțiunea cu până la jumătate din perioada minimă de suspendare în conformitate cu normele aplicabile.

Concluzii

Consecințele privind dopajul în jocul de fotbal:

Fizice: efectul asupra sănătății unui sportiv poate fi sever, în funcție de substanță, doză și regularitatea de utilizare, iar daunele aduse organismului sunt, în multe cazuri, ireversibile. Anumite efecte secundare pot fi chiar periculoase pentru viață.

Mentale: multe substanțe dopante nu sunt numai dăunătoare organismului, ci pot afecta mintea, efectele variind de la anxietate și halucinații până la psihoza permanentă, toate acestea fiind legate științific de dopaj.

Financiare: în special la nivel de elită, încălcarea regulilor antidoping suportă pierderi financiare, iar sponsorii trebuie să fie rambursați și să li se restituie sumele din premii. Interdicțiile de câțiva ani sau chiar pentru întreaga viață înseamnă că infractorii nu pot continua să trăiască în modul în care sunt

obișnuiți și, în cel mai rău caz, vor cădea în datorii, deoarece costurile continue trebuie să fie plătite sau rambursările ridicate.

Legale: Dopajul poate avea consecințe legale de anvergură - infractorii se confruntă cu interzicerea competițiilor sportive și a antrenamentelor organizate. De regulă, interdicțiile durează cel puțin câteva luni și în cazul în care sportivul renunță, potențial pe viață. În unele țări, sportivii depistați pot fi puși sub urmărire penală în afara sportului pe care îl practică și se ajunge chiar și la închisoare.

Obiectivele celor care promovează eforturile antidoping sunt greu de atins. În timp ce sistemul olimpic internațional este mai bun decât majoritatea celorlalte programe de echilibrare a justițiilor concurente, există domenii tangente în care pot fi aduse îmbunătățiri.

Unul dintre aceste domenii este încurajarea unui efort mai mare dedicat îmbunătățirii studiului științific în metodologia de detectare antidoping. Creșterea finanțării, dedicată în special cercetării pentru îmbunătățirea și avansarea metodelor de detectare a dopajului, este crucială pentru succesul pe termen lung al oricărui efort care vizează eradicarea medicamentelor care îmbunătățesc performanța din sport. În plus, progresul științific poate simplifica problemele juridice complexe, arătând mai convingător vina sau inocența unui sportiv acuzat.

Prin urmare, este de competența organismelor sportive să facă tot ce le stă în putință pentru a promova un sistem corect, transparent și de încredere. Așa cum se întâmplă în majoritatea sistemelor juridice, jurisprudența antidoping nu este perfectă. Unele consecințe ale sistemului strict de răspundere, în timp ce promovează integritatea sportului în ansamblu, pot duce la nedreptăți individuale. Cu toate acestea, promovarea eradicării consumului de droguri care îmbunătățește performanța în sport este atât o sarcină virtuoasă, cât și dificilă, cu complexități inerente și justiții concurente care necesită sacrificii.

Pentru ca sportul să continue să prospere, trebuie încurajată vigilența în îmbunătățirea constantă a regimului antidoping mondial, astfel încât echitatea și spiritul competitiv să rămână primordiale.

Referințe:

1. LUDMILA DUMNEANU, MIHAI ȘTEFĂNOAIA, *Infrațiunile legate de traficul de droguri în legislația Republicii Moldova și în cea a României – studiu de drept comparat*, București: Universul Juridic, 2010, 188 p. ap.

- Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.1163. 1328 p ISBN 978-9975-53-469-7.
2. Codul mondial antidoping, Comentariu la articolul 2.1.1, 8 (2003), disponibil la <http://www.anad.gov.ro/pdf/legislatie/i-codul-mondial-anti-doping.pdf>, 24 p.
 3. DOCHERTY, JAMES, Pharmacology of Stimulants Prohibited by the World Anti-Doping Agency (WADA), *British Journal of Pharmacology* 154(3): 606–22, 2008
 4. HOBERMAN, JOHN, AND YESALIS, CHARLES, The History of Synthetic Testosterone, *Scientific American*, 61-65, 1996. Print.
 5. <https://www.mediafax.ro/sport/focus-mutu-la-al-doilea-caz-de-dopaj-din-cariera>
 6. www.fifa.com
 7. www.anad.gov.ro

ASPECTE JURIDICO-PENALE PRIVIND SUBIECTUL ÎMBOGĂȚIRII ILICITE: PRACTICA INTERNAȚIONALĂ VERSUS REPUBLICA MOLDOVA

Vîrlan Petru,

magistru în drept, lector universitar,

Facultatea de Drept USM;

Director adjunct al Agenției de Administrare a Insatșelor
Judecătorești

The subject of the offense provided in par. (1) art. 330² CP RM is the responsible natural person, who at the time of committing this deed reached the age of 16 years. It is necessary for the subject to have the special quality of public person or foreign public person.

In essence, the subject of any crime “is recognized the person who committed an act provided by criminal law and who, based on the fact that he possesses all the signs provided by law for this category of subject, and is liable to criminal liability.”

Keywords: illicit enrichment; ownership; illicitly obtained goods; substantial overrun; acquired means; public person; responsible person; a person with public dignity.

În literatura de specialitate se artă că drept **subiect** al infracțiunii se recunoaște persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, și este pasibilă de răspundere penală.[1] Deci, subiectul infracțiunii trebuie să dispună de calitățile generale cerute de PG a CP RM la art. 21, și să posedă calitățile circumstanțiale prescise, explicit sau implicit, de articolul corespunzător.

Manualul judecătorului pentru cauze penale definește subiectul infracțiunii drept o persoană fizică responsabilă, care a atins o anumită vîrstă, a comis o faptă prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, precum și o persoană juridică, care desfășoară activitate de întreprinzător, și posedă proprietățile acestea determinate de legislația civilă și penală. Condițiile subiectului infracțiunii sînt prevăzute de articolele 21, 22, 23 CP RM.[2]

Subiectul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 330² CP RM este persoana fizică responsabilă, care la momentul comiterii acestei fapte a atins vîrsta de 16 ani. Este necesar ca subiectul să dețină calitatea specială de persoană publică sau persoană publică străină.

În esență, subiect al oricărei infracțiuni „este recunoscută persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, în baza faptului că posedă toate

semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, și este pasibilă de răspundere penală”[3].

Menționăm că noțiunea legală de „*persoană publică*” este prevăzută la alin. (2) art. 123 CP RM. Astfel, din punct de vedere legal, prin persoană publică înțelegem:

1) „funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare);

2) angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public;

3) angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică;

4) persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public”.

În ceea ce privește „noțiunea de „*funcționar public*”, aceasta fiind o noțiune de factură extrapenală, este subsecventă față de noțiunea „*persoană publică*” utilizată la alin.(1) art. 330² CP RM”[4]. În același context, la pct. 6.1 din Hotărârea Plenumului CSJ cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infrațiunile de corupție nr.11 din 22.12.2014, se menționează că „noțiunea „*angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public*”, de asemenea este de factură extrapenală. Astfel, în acord cu Anexa nr.1 (Capitolul I, Secțiunea a II-a) a Hotărârii Guvernului privind punerea în aplicare a unor acte legislative, nr.1001 din 26.12.2011, autoritățile publice autonome sunt desemnate o listă exhaustivă.

Conform art. 2 al Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public din 04.07.2008, „*funcționarul public* este persoana fizică numită, în condițiile prezentei legi, într-o funcție publică; *funcția publică* reprezintă ansamblul atribuțiilor și obligațiilor stabilite în temeiul legii în scopul realizării prerogativelor de putere publică”[5]. De asemenea, conform alin.(1) art. 13 al aceleiași legi, „evidența la nivel național a funcțiilor publice și a funcționarilor publici se efectuează prin administrarea registrului funcțiilor publice și al funcționarilor publici și a dosarelor personale ale funcționarilor publici”. Această prevedere, face referință la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Sistemului informațional automatizat „Registrul funcțiilor publice și al funcționarilor publici” nr. 106 din 11.02.2014. În acest sens, susținem opinia menționată de R. Popov, precum că „atunci când există dubii dacă o persoană sau alta este

sau nu funcționar public, urmează să se verifice evidența acesteia în registrul funcționarilor publici”[6].

Convenția ONU împotriva corupției din 31.10.2003, la lit. a) art. 2, reproduce noțiunea de „*agent public*” prin care se înțelege[7]:

1. „orice persoană care deține un mandat legislativ, executiv, administrativ sau judiciar al unui stat parte, care a fost numită ori aleasă, cu titlu permanent sau temporar, care este remunerată ori neremunerată și oricare ar fi nivelul său ierarhic;

2. orice persoană care exercită o funcție publică, inclusiv pentru un organism public sau o întreprindere publică, ori care prestează un serviciu public, așa cum acești termeni sunt definiți în dreptul intern al statului parte și aplicați în domeniul pertinent al dreptului acestui stat;

3. orice persoană definită ca „*agent public*” în dreptul intern al unui stat parte. Totuși în Convenția dată, se stabilește că în scopurile anumitor măsuri specifice prevăzute în cap. II din Convenție, prin agent public se poate înțelege orice persoană care exercită o funcție publică sau care prestează un serviciu public, așa cum acești termeni sunt definiți în dreptul intern al statului parte și aplicați în domeniul pertinent al dreptului acestui stat”.

În esență, termenul de „*agent public*” are același sens ca și termenul de „*persoană publică*” din cuprinsul CP al RM. Deosebirea denumirilor date este urmarea faptului că, fiecare stat parte la Convenție are dreptul să definească de sine stătător calitatea specială a acestor persoane, datorită sistemelor de drept diferite de la un stat la altul și nemijlocit realităților sociale diferite în depedență de varii condiții.

Noțiune de agent public o regăsim și în Legea integrității Nr. 82 din 25.05.2017: *agent public – persoană încadrată într-o entitate publică și care exercită o funcție publică, o funcție publică cu statut special, o funcție de demnitate publică, este angajată în cabinetul persoanei cu funcție de demnitate publică sau prestează servicii de interes public, precum și alesul local;*

În anexa la Legea pentru aprobarea Clasificatorului unic al funcțiilor publice, adoptată la data de 21.07.2011, este prevăzut faptul că în Republica Moldova funcțiile publice se clasifică în trei trepte: a) funcții publice de nivel superior; b) funcții publice de conducere; c) funcții publice de execuție[8].

Considerăm corectă opinia lui, Ruslan Popov, care menționează că „sintagma „*funcționar public cu statut special*” utilizată în alin. (2) art. 123 CP RM, nu întotdeauna desemnează un funcționar public în sensul strict al legii. În realitate, în unele cazuri, această sintagmă se referă la persoane care se asimilează unui funcționar public și care deține grade speciale sau militare”. În context,

ostașul serviciului de salvare, ostașul de justiție, comandantul de grupă, ofițerul pentru problemele juridice al unității etc., sunt persoane publice, respectiv au calitatea specială cerută de lege pentru a putea fi considerat în calitate de subiect al art. 330² CP RM.

În ceea ce privește sensul sintagmei „angajatul întreprinderii de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public”, precizăm următoarea prevedere de la pct. 6.1 al Hotărârii Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție nr.11 din 22.12.2014: „în sensul dispoziției de la alin.(2) art.123 CP RM, angajatul întreprinderii de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public este salariatul care se asimilează funcționarilor publici, indiferent de nivelul ierarhic, cu excepția salariaților, care desfășoară activități auxiliare. Prin „alte persoane juridice de drept public” se înțelege: instituțiile publice și autoritățile publice, enumerate în Anexa nr.1 la Hotărârea Guvernului privind punerea în aplicare a unor acte legislative, nr.1001 din 26.12.2011, precum și cele care nu sunt enumerate în acest act normativ (de exemplu, Agenția Medicamentului, Serviciul de Supraveghere de Stat a Sănătății Publice etc.), cu excepția autorităților publice autonome sau de reglementare”. Astfel, observăm că nu doar instituțiile publice și autoritățile publice incluse în respectiva Anexă fac parte din acest termen, dar și alte autorități, în acest sens considerăm necesar, ca legiuitorul să prevadă în mod exhaustiv o listă care să conțină toate persoanele juridice de drept public.

Sensul noțiunii „angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică” trebuie raportată la prevederea de la alin.(1) art.5 al Legii cu privire la statutul personalului din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr. 89 din 07.05.2010. Astfel, șeful de cabinet, consilierul, asistentul și secretarul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică, sunt persoane publice în sensul alin.(2) art.123 CP RM[9].

În ceea ce ține de prevederea de la alin. (2) art. 123 CP RM, „persoanele autorizate sau investite de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sunt acele persoane care prestează servicii notariale”[10]. Considerăm corectă această constatare, fiindcă nu atestăm prezența altor persoane care ar putea fi autorizate de stat să presteze în numele acestuia servicii publice, alții decât notarii, care, conform alin. (1) art. 8 al Legii cu privire la notariat din 08.11.2002, *notarul* este persoana autorizată de stat să presteze în numele acestuia servicii publice prin desfășurarea activității notariale în baza licenței eliberate de Ministerul Justiției, în condițiile prezentei legi.

În sensul alin. (2) art. 123 CP RM, după părerea autorilor, Brînză S. și Stati V., „sunt persoane autorizate sau investite de stat să îndeplinească activități de

interes public: executorul judecătoresc; avocatul; expertul judiciar; auditorul; interpretul și traducătorul antrenați de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, de instanțele de judecată, de notari, avocați sau de executorii judecătorești; mediatorul; medicul privit ca liber profesionist; mandatarul autorizat”.

Cu toate acestea, în cazul în care, de exemplu „avocatul care pretinde, acceptă ori primește onorarii mari pentru acordarea asistenței juridice, (deci, pentru a îndeplini acțiuni în exercitarea profesiei de avocat), prevalându-se de reputația sa, cunoștințele sale profesionale și a conștiinței cu care își îndeplinește datoria, nu cade sub incidența art. 330² CP RM. Dimpotrivă, avocatul public sau avocatul care acordă asistență juridică la cerere, solicitat să acorde asistență juridică calificată din contul mijloacelor destinate acordării asistenței juridice garantate de stat, realizează latura obiectivă a infracțiunii de corupere pasivă în ipoteza în care pretinde, acceptă, primește ori extorcă onorarii de la persoanele care nu dispun de suficiente mijloace financiare pentru plata lor și care întrunesc condițiile stipulate în Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, nr.198 din 26.07.2007”.

Este necesar, în acest context de delimitat avocatul public de avocații liber profesioniști, care sunt independenți și nu cad sub incidența prevederilor de la art. 330² CP RM, comparativ cu avocații care acordă asistență juridică garantată de stat. Astfel, asemenea persoane trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele două condiții:

- a) sunt autorizate sau investite de către stat să-și desfășoare activitățile;
- b) activitățile pe care le desfășoară sunt activități de interes public.

În concluzie, persoana publică urmează a fi deosebită de un simplu salariat care nu are această calitate specială cerută subiectului pentru aplicarea răspunderii penale pentru fapta de îmbogățirea ilicită, dintr-o întreprindere, instituție sau organizație.

În acest sens, pentru a înlătura posibilele confuzii, considerăm că ar fi binevenită operarea în cuprinsul CP RM a opiniei autorilor, V. Stati și R. Popov, care stabilesc că este necesară completarea art. 123 cu alin. (2¹) CP RM, care ar presupune următorul conținut normativ: „*nu are calitate de persoană publică în sensul alin. (2) acel angajat al persoanelor juridice de drept public care, în legătură cu fapta săvârșită, exercită numai funcții pur profesionale sau activități tehnice ori auxiliare*”.

În același context, exemplificăm următoarea opinie doctrinară, care considerăm că este necesar a fi reținută, astfel: „în conjunctura legii penale autohtone, între noțiunea „persoană cu funcție de răspundere” și noțiunea „persoană

publică” se atestă o relație de tip „parte-întreg”. Atât în conjunctura legii penale autohtone, cât și în cea a legii penale belaruse - a realiza acțiuni relevante sub aspect juridic nu înseamnă neapărat a exercita acțiuni administrative de dispoziție sau organizatorico-economice ori funcții ale autorității publice. În accepțiunea alin.(1) art.123 CP RM, nu este persoană cu funcție de răspundere cel care realizează acțiuni relevante sub aspect juridic, însă care nu exercită nici acțiuni administrative de dispoziție sau organizatorico-economice, nici funcții ale autorității publice. Totodată, nimic nu împiedică a-l considera pe acesta persoană publică în sensul alin.(2) art.123 CP RM”[11]. Deci, concluzionăm că noțiunea de „persoană cu funcție de răspundere”, este mai îngustă decât termenul de persoană publică, care este unul mult mai larg ca conținut.

De asemenea, considerăm corectă opinia doctrinară, potrivit căreia: „pentru ca o persoană care exercită temporar obligațiile ce corespund unei funcții anume sau care îndeplinește o însărcinare specială să poată fi recunoscută subiect al infrațiunii prevăzute de art. 330² Cod penal, este necesar ca aceste obligații sau atribuții să-i fie acordate în strictă corespundere cu legea”[12].

În opinia autorului, Dobrinou V., pe care de altfel o susținem „persoanele aflate în perioada de încercare, în vederea angajării definitive, au calitatea de persoană publică, atât pentru că în această perioadă ele îndeplinesc însărcinările serviciului, funcției în care urmează a fi angajate, supunându-se regulamentului de ordine interioară și disciplinei muncii din instituția, unitatea, societatea, persoana juridică respectivă, cât și pentru că acționează în numele acestora, pe care le reprezintă în limitele competențelor conferite, chiar dacă nu au contract de muncă”[13].

Considerăm corectă această opinie, deoarece în acord cu alin.(4) art. 60 Codul Muncii al Republicii Moldova se prevede că „pe parcursul perioadei de probă, salariatul beneficiază de toate drepturile și îndeplinește obligațiile prevăzute de legislația muncii, de regulamentul intern al unității, de contractul colectiv și de cel individual de muncă al acestuia”. În legătură cu cele prevăzute în acest articol, opinăm că este o urmare logică a faptului că odată angajat într-o funcție publică, chiar și pe durata de probă, aceasta are toate obligațiile dar și drepturile ce reiese din activitatea sa publică, din aceste considerente un angajat într-o funcție publică pe durata termenului de probă nu se deosebește cu nimic de o persoană publică obișnuită, deci în ipoteza calificării faptei ca infrațiune de corupere pasivă, acest lucru nu va avea nici-o importanță juridică.

În concluzie, considerăm că profesorul, medicul etc. vor fi considerate în calitate de persoane publice, doar în situația în care vor ocupa o anumită funcție de conducere în instituția publică în care aceștia lucrează. În cadrul competențelor

lor intrând exercitarea funcțiilor de ordin administrativ de dispoziție sau organizatorico-economic (spre exemplu, directorul liceului, rectorul universității, decanul facultății, directorul colegiului, directorul gimnaziului; șeful spitalului, șeful policlinicii, directorul clinicii, șeful secției, directorul spitalului etc.).

La alin. (2) art. 330² CP RM se prevede răspunderea penală pentru infrațiunea de îmbogățire ilicită prevăzută la alin. (1) art. 330² CP RM săvârșită de către o persoană cu funcție de demnitate publică.

În conformitate cu alin.(2) art. 330² CP RM, prin *persoană cu funcție de demnitate publică* se înțelege: „persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege; persoana căreia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale” [14].

Din prevederea de la alin. (3) art. 123 CP RM, deducem că persoana cu funcție de demnitate publică este în dependență de caz:

- 1) persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova;
- 2) persoana care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, în condițiile legii;
- 3) persoana căreia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale [15].

Enumerarea funcțiilor de demnitate publică o găsim în anexa la Legea nr. 199 din 16.07.2010.

Cu toate acestea, în jurisprudență se menționează că în sensul legii penale primarul nu este o persoană cu funcție de demnitate publică, deși acesta este menționat în Anexa Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcție de demnitate publică. Aceasta fiindcă, în conformitate cu alin.(3) art.112 al Constituției Republicii Moldova, modul de alegere a primarilor este stabilit de lege, deci nu este reglementat de Constituție; or, simpla prevedere constituțională a modului de alegere a primarilor nu este echivalentă cu o reglementare. În caz contrar, vom fi în prezența unei interpretări extensive defavorabile, fapt care va reține încălcarea principiului legalității (alin.(2) art.3 CP RM). La fel, președintele, primvicepreședintele, vicepreședintele, secretarul științific general al Academiei de Științe a Moldovei, cu toate că sunt specificați în Anexa Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcție de demnitate publică, nu vor fi considerați în calitate de persoane cu funcție de demnitate publică, deoarece în acord cu art.11-13 al Legii cu privire la Academia de Științe a Moldovei, nr.1181 din 27.07.2000, per-

soanele în cauză sunt alese de către Adunarea Generală a Academiei de Științe a Moldovei[16].

Ne alăturăm opiniei doctrinare, potrivit căreia: „nu toate persoanele cu funcție de demnitate publică, care intră sub incidența prevederii de la alin.(3) art. 123 CP RM, sunt specificate în anexa la Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică. Și viceversa: în anexa la legea în cauză sunt nominalizate persoane cu funcții de demnitate publică care nu sunt consemnate în alin. (3) art. 123 CP RM. În cazul unor asemenea discrepanțe, prioritate se acordă accepțiunii de persoană cu funcții de demnitate publică din alin.(3) art. 123 CP RM. În concluzie, se aplică art. 330² CP RM în ipoteza în care subiectul infracțiunii are calitatea de persoană cu funcții de demnitate publică în accepțiunea anexei la Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, nu și în accepțiunea dispoziției de la alin.(3) art. 123 CP RM”[17].

Această opinie este prevăzută și în Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție nr.11 din 22.12.2014, în care se precizează la pct.6.4 că „dacă între alin. (3) art.123 CP și Anexa Legii cu privire la statutul persoanelor cu funcție de demnitate publică, se va atesta inconsecvențe legislative, instanțele vor acorda prioritate accepțiunii de persoană cu funcție de demnitate publică din alin.(3) art.123 CP RM. Aceasta întrucât, potrivit alin.(2) art.4 din Legea privind actele legislative, nr.780 din 27.12.2001, actul legislativ trebuie să fie în concordanță cu sistemul de codificare și unificare a legislației. Un alt argument în favoarea accepțiunii de persoană cu funcție de demnitate publică consacrată în alin.(3) art. 123 CP RM, consistă în regula potrivit căreia în cazul în care între două acte legislative cu aceeași forță juridică apare un conflict de norme ce promovează soluții diferite asupra aceluiași obiect al reglementării, se aplică prevederile actului posterior”[18].

În același context, susținem și opinia expusă de, Popov R., precum că „noțiunea „persoană cu funcție de demnitate publică” și noțiunea „funcționar public” se află într-o relație de tip parte-întreg. În aceste împrejurări, noțiunile „persoană cu funcție de demnitate publică” și „persoană publică” se intersectează, au domenii de incidență care se intercalează”. Astfel, persoanele cu funcție de demnitate publică sunt considerate în același timp și, ca funcționari publici, respectiv orice persoană cu funcție de demnitate publică în accepțiunea de la alin.(1) art. 330² CP RM, are în același timp și calitatea de funcționar public.

Autorul, Brînză S., menționează că „dispoziția alin.(3) art. 123 CP RM a fost supusă unor amendamente prin Legea nr.318/2013 și prin Legea nr.152/2016.

În rezultatul acestor amendamente: din respectiva dispoziție a fost exclus textul „consilierul local; deputatul în Adunarea Populară a Găgăuziei”; în dispoziția de la alin.(3) art. 123 CP RM, cuvintele „în condițiile legii” au fost substituite cu cuvintele „altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege”. Consilierul local și deputatul în Adunarea Populară a Găgăuziei nu sunt persoane cu funcții de demnitate publică nici în sensul Legii nr.199/2010, nici în sensul alin.(3) art. 123 CP RM. În rezultatul adoptării Legii nr.152/2016, definiția noțiunii „persoană cu funcție de demnitate publică” s-a transformat din definiție exhaustivă în definiție exemplificativă. Promovând o asemenea concepție, legiuitorul sugerează că oricare persoană cu funcție de demnitate publică intră sub incidența definiției de la alin.(3) art. 123 CP RM. Important este ca statutul unei asemenea persoane să fie confirmat prin lege. În acest context, prin „lege” se are în vedere, în primul rând, alin.(3) art. 123 CP RM. Sintagma „altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege” din alin.(3) art. 123 CP RM, arată că această normă constituie o normă divizată de referire. Este falsă impresia că ar exista persoane cu funcție de demnitate publică care nu sunt specificate în anexa la Legea nr.199/2010 și cărora nu li se aplică prevederile acestei legi. Alineatul (3) art. 123 CP RM, complinit de anexa la Legea nr.199/2010, sunt singurele norme care stabilesc conținutul noțiunii „persoană cu funcție de demnitate publică” [19]. În concluzie, nu există alte prevederi legale care ar prevedea și alte categorii de persoane cu funcție de demnitate publică, decât prevederile alin.(3) art.123 CP RM și Anexa la Legea nr.199/2010.

De asemenea, considerăm că ar fi binevenit pentru perfecționarea legislației penale, următoarele recomandări de lege ferenda exprimate în doctrină:

1) completarea art.123 CP RM cu alineatul (2¹): „*Nu are calitatea de persoană publică în sensul alin.(2) acel angajat al persoanelor juridice de drept public care, în legătură cu fapta săvârșită, exercită numai funcții pur profesionale sau activități tehnice ori auxiliare*”;

2) completarea Codului penal cu articolul 124¹ „*Persoana care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală*”: „(1) *Prin persoană care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală se înțelege persoana care: este angajată a organizației comerciale, obștești sau a unei alte organizații nestatale; realizează acțiuni producătoare de efecte juridice; nu exercită funcții sau acțiuni administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.* (2) *Nu are calitatea de persoană care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală în sensul alin.(1) acel angajat al organizației în cauză care, în legătură cu fapta săvârșită, exercită numai funcții pur profesionale sau activități tehnice ori auxiliare*”.

În contextul analizei subiectului îmbogățirii ilicite, considerăm că aceste propuneri de lege ferenda în ipoteza în care ar fi acceptate de legiuitor, ar exclude posibilitatea unor interpretări arbitrare și a posibilei confuzii în cazul calificării faptelor îmbogățire ilicită. Cu toate că în această teză am analizat conținutul acestor propuneri, acest fapt necesită o analiză destul de aprofundată pentru a percepe corect sensul noțiunii de persoană publică și delimitarea ei de alte persoane, de aceea, prin aceste amendamente la codul penal, s-ar ușura activitatea organelor de drept și nemijlocit și a studenților facultăților de drept din țară. Legea penală trebuie să fie elaborată din punct de vedere tehnico-juridic cât mai susceptibilă de a fi percepută corect de orice persoană cu sau fără studii în domeniul juridic, nu putem cere respectarea legii penale de la cetățeni atâta timp cât nici măcar persoanele din domeniul dreptului interpretează diferit aceeași normă, din aceste considerente este necesar de perfecționat legislația penală pentru o aplicare cât mai eficientă a normelor juridice și, în consecință pentru eradicarea fenomenului corupției pasive pe cât de mult este posibil aceasta.

Referințe:

1. Mariana Grama, Alina Șavga, Stela Botnaru, Vladimir Grosu: "Drept penal. Partea generală." Vol. I, Chișinău 2012, pag.207
2. Manualul judecătorului pentru cauze penale, Chișinău 2013, pag. 444
3. Grama M., Șavga A., Botnaru S., Grosu V. *Drept penal, partea generală...*, p. 207.
4. Brînză S., Stati V. *Tratat de Drept Penal...*, p. 927.
5. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 230-232.
6. Popov R. *Subiectul infracțiunilor prevăzute în Capitolele XV și XVI din Partea Specială a Codului penal. Teză de doctor în drept, 2012, p. 139.*
7. Convenția ONU împotriva corupției din 31.10.2003. <http://www.cdep.ro/proiecte/2004/400/40/5/conv445.pdf> (vizitat 09.03.2017).
8. Popov R. *Subiectul infracțiunilor...*, p. 131.
9. Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție nr.11 din 22.12.2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=195, (vizitat 09.03.2017)
10. Brînză S., Stati V. *Tratat de Drept Penal...*, p. 867.
11. Popov R. *Aplicarea art.256 și 324 din Codul penal pentru infracțiunile comise de către cei din personalul instituțiilor medico-sanitare sau din personalul instituțiilor de învățământ. În: Revista Națională de Drept, nr.10, 2015, p. 22.*

12. Țurcanu I. *Cu privire la interpretarea unor semne calificative agravante ale infrațiunii de luare de mită*. În: Revista Națională de Drept, 2002, nr.1, p. 42.
13. Dobrinou V. *Corupția în dreptul penal român*. București: Atlas LEY, 1995, p. 112.
14. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74
15. Brînză S., Stati V. *Tratat de Drept Penal...*, p. 871.
16. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.194-196.
17. Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție nr.11 din 22.12.2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=195 (vizitat 16.03.2017).
18. Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislației referitoare la răspunderea penală pentru infracțiunile de corupție nr.11/2014. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=195 (vizitat 18.03.2017).
19. Brînză S. *Definiția legislativă a noțiunii de „persoană cu funcție de demnitate publică”: analiza evoluției*. În: științe sociale, 2016, nr.8 (98), p. 88-89.

ПСИХИЧЕСКОЕ НАСИЛИЕ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ

Гырла Лилия,

доктор права, доцент, Департамент Уголовного права,
Юридический факультет,
Молдавский государственный университет

Given the dualistic nature of criminally punishable violence, we believe that mental violence is an unlawful harmful encroachment of the mental state of another person (or several persons) in addition to or against his (their) will, committed intentionally (with premeditation or suddenly) and capable of causing the victim (several victims) moral harm

The object of mental violence in criminal law should be recognized as public relationships associated with ensuring the safety of human mental integrity. The state of mental integrity presupposes the stability of the existence of personal boundaries and freedom from threats from other people, that is, the mental safety of the person. Mental abuse destroys this foundation, impinging on mental welfare.

Keywords: mental violence; threat; moral harm; mental well-being; mental integrity; free will; unlawful harmful encroachment; criminally punishable violence

В литературе (Е.А. Котельникова) *насилие* определяется как *умышленное противоправное применение физической силы к потерпевшему, или угроза ее применения к потерпевшему или другим лицам.*[1, с.228]

Как справедливо указывает автор Л.Н. Клоченко, насилие характеризуется дуалистической природой. Оно может проявляться не только в физической форме, но и быть выражено в психологическом воздействии, оказывающим разрушающее (деструктивное) действие на личность [2, с.3]. Цитируемый автор полагает, что в уголовном законодательстве прослеживается явный дисбаланс между уголовно-правовой оценкой физического и психического насилия, что по мнению автора является неприемлемым [2, с.3].

Разделяя в большей степени мнение правоведов В.Н. Круковского и И.Н. Мосечкина о конкретизировавших психическое воздействие в уголовном праве [3, с.103], по нашему мнению, под **насилием** следует понимать *умышленное противоправное воздействие на другое лицо, либо в форме посягательства на телесную неприкосновенность потерпевшего, здоровье или жизнь, ограничивающее или исключающее его свободу (физи-*

ческое насилие), либо в форме посягательства на психическую неприкосновенность потерпевшего с целью подавления его воли либо принуждения к определенным действиям или бездействию, включая действия, характеризующиеся реальной возможностью причинения вреда охраняемым законом интересам, сопровождаемые психическим воздействием на потерпевшего.

Учитывая дуалистическую природу уголовно-наказуемого насилия, полагаем, что психическое насилие – это противоправное вредоносное посягательство на психику другого лица (или нескольких лиц) помимо или против его (их) воли, совершаемое умышленно (преднамеренно или внезапно) и способное причинить или причиняющее потерпевшему (потерпевшим) моральный вред.

Объектом психического насилия в уголовном праве следует признавать общественные отношения, связанные с обеспечением безопасности психики человека, психическую неприкосновенность. Состояние психической неприкосновенности предполагает стабильность существования личных границ и свободы от угроз со стороны других людей, т. е. психическую безопасность человека. Психическое насилие уничтожает эту основу, посягая на психическое благополучие. Значение такого благополучия для человека двойственно. Во-первых, оно является необходимым условием нормального существования индивида как биологического существа. Во-вторых, выступает в качестве условий общественной активности человека как социального существа [4, с.16-17].

Психическое здоровье – это состояние душевного благополучия, оно характеризуется адекватным поведением, способностью самоуправления поведением, разумным поведением в отношении планирования жизненных целей и поддержания активности в их достижении.

При определении объекта посягательства, содержанием которого выступает психическое насилие (общественные отношения, складывающиеся в связи с охраной психической безопасности), мы исходили из тезиса, что сущность преступного насилия заключается в посягательстве на личность. Организация человека как индивида включает в себя две сферы его бытия: физиологическую и психическую, которые образуют жизненно важную основу существования человека. Объект посягательства при психическом насилии является составным и включает многогранные психические процессы человека.

В действительности, как указано в литературе, любое физическое посягательство не проходит бесследно для психики потерпевшего, нано-

ся вред не только анатомической целостности организма человека, но и приводит к негативным последствиям для психического благополучия потерпевшего. В современной доктрине уголовного права к подобным последствиям относят посттравматические стрессовые расстройства, причиной которых могут быть как психотравмирующие ситуации, так и тяжелые физические травмы [5, с.273].

Предметом психического насилия в целом является психика человека как системное свойство высокоорганизованной материи, заключающееся в активном отражении лицом объективного мира, построении нечуждаемой от человека [2, с.4].

Итак, исходя из богатого спектра видовых определений психического насилия, причиняющих или вызывающих угрозу причинения какого-либо вреда, выделяем следующие виды психического насилия:

- Применение морального давления как путем грубого вербального и невербального поведения (высказывания и жесты);
- Противоестественное психическое воздействие на собеседника, в том числе путем принуждения наблюдения и восприятия физического насилия над другими людьми, животными или объектами;
- Моральное притеснение и запугивание, в том числе путем злоупотреблением властью.

В Особенной части Уголовного кодекса Республики Молдова при конструировании составов преступлений применяется как термин «*психическое насилие*», так и иные словосочетания, характеризующие его отдельные проявления (и многие другие):

Психическое насилие, конструктивно выражаемое в качестве формы действия в рамках объективной стороны или в качестве способа совершения преступления, встречается к примеру в п.с) ч.(3) ст.185¹ УК РМ (Нарушение авторского права и смежных прав) - *применение психического насилия*; п.ф) ч.(2) ст.165 УК РМ (Торговля людьми) – *применение насилия опасного для психического здоровья лица*. Вместе с тем наряду с вышеперечисленным в Особенной части Уголовного кодекса законодатель выделяет:

– **Призывы:** ч.(1) ст.341 УК РМ (Призывы к свержению или насильственному изменению конституционного строя Республики Молдова) – *публичные призывы*; ч.(3) ст.285 УК РМ (Массовые беспорядки) – *призывы*; ст.346 УК РМ (Умышленные действия, направленные на разжигание национальной, этнической, расовой или религиозной вражды, дифференциации или розни) – *публичные призывы*;

– **Оскорбление:** ст.146 УК РМ (Убийство, совершенное в состоянии аффекта) – *тяжкое оскорбление* как основание возникновения аффекта; ст.156 УК РМ (Причинение тяжкого или средней тяжести телесного повреждения или иного тяжкого или средней тяжести вреда здоровью в состоянии аффекта) – *тяжкое оскорбление* как основание возникновения аффекта (Это возможно лишь тогда, когда оскорбление не просто однократно было направлено на грубое высказывание своего мнения, но было частью системы поведения по лишению другого лица психического спокойствия, нарушению его эмоционального равновесия); ст.366 УК РМ (Оскорбление военнослужащего) – *Оскорбление*;

– **Угрозы или другая форма запугивания** – ч.(1) ст.165 УК РМ (Торговля людьми) – угроза применения насилия; угроза сообщения конфиденциальной информации ст.309 УК РМ (Принуждение к даче показаний) – *путем угроз или иных незаконных действий*; п.б) ч.(1) ст.201¹ УК РМ (Насилие в семье) – *запугивание*; ч.(1) ст.180¹ УК РМ (Умышленное воспрепятствование деятельности средств массовой информации или запугивание за критику) – *запугивание*; П.б) ч.(2) ст.275 УК РМ (Угон или захват железнодорожного подвижного состава, воздушного, морского или речного судна) – *угроза применения насилия, любая другая форма запугивания*; П.а) ч.(1) ст.289³ УК РМ (Преступления против безопасности стационарных платформ) – *угроза применения насилия, любая другая форма запугивания*; Ч.(2) ст.295 УК РМ (Хищение, угроза совершения хищения или требование о передаче радиоактивных материалов или устройств либо ядерных установок) – *угроза применения насилия, любая другая форма запугивания*;

– **Применение психического принуждения** – ст.173 УК РМ (Сексуальное домогательство) – вербальное или невербальное поведение, ущемляющее достоинство личности либо создающее неприятную, враждебную, подавляющую, унижительную, дискриминационную или оскорбительную обстановку с целью вынуждения лица к половому сношению или иным нежелательным действиям сексуального характера, совершенное путем угроз, принуждения, шантажа; ч.(1) ст.171 УК РМ (Изнасилование) – с применением психического принуждения; ч.(1) ст.172 УК РМ (Насильственные действия сексуального характера)– с применением психического принуждения;

– **Склонение** – ст.175 УК РМ (Развратные действия); ч.(1) ст.208 УК РМ (Вовлечение несовершеннолетних в преступную деятельность или склонение их к аморальным действиям); ст.220 УК РМ (Сутенерство)

– **Побуждение** - ч.(1) ст.314 УК РМ (Побуждение к даче ложных показаний, ложного заключения, осуществлению неправильного перевода); ст.220 УК РМ (Сутенерство); ст.185 УК РМ (Посягательство на личность и права граждан под видом проповедования религиозных вероучений и исполнения религиозных обрядов); ч.(2), (3), (4) ст.185² УК РМ (Нарушение прав на объекты промышленной собственности), ст.246² УК РМ (Фальсификация и контрафакция продукции);

Психическое насилие, выразившееся в качестве преступного последствия в уголовно-правовой норме Особенной части Уголовного кодекса Республики Молдова: психическое расстройство, психическая болезнь, психическое страдание. К примеру, Ч.(1) ст.151 УК РМ (Умышленное причинение тяжкого телесного повреждения или иного тяжкого вреда здоровью) – иной тяжкий вред здоровью, повлекший психическую болезнь; ст.135¹ УК РМ – психическое страдание; ч.(3) ст.165 УК РМ (Торговля людьми) – повлекшие психическое расстройство; ч.(3) ст.166¹ УК РМ (Пытки, бесчеловечное или унижающее достоинство обращение) – *умышленное действие по причинению какому-либо лицу психического страдания.*

Обозначая психическое насилие, в некоторых статьях УК РМ фигурируют такие деяния, как «тяжкое оскорбление», «угрозы», «систематическое унижение», «причинение психических страданий», «причинение нравственных страданий», «угроза убийством», «угроза применения насилия», «клевета», «шантаж», «жестокое обращение», «призывы к насилию».

Психическому насилию присуще использование психологических способов, которые могут иметь вербальную и невербальные формы.

Пока посягающее лицо не перешло от слов к действиям, например в случаях угроз, данное посягательство лишено физического содержания. Вместе с тем, угроза с легкостью может перерасти в физическое посягательство возможности и перерастания одного в другое, а также их совместной реализации.

Психическое воздействие может быть как насильственным и проявляться, например, в угрозах или систематических унижениях, так может быть и ненасильственным. Действительно, если акт доведения до самоубийства совершается путем угроз, жестокого обращения или систематической травли, то склонение к совершению самоубийства может совершаться всего лишь посредством уговоров или предложений, что можно отнести к способам психического воздействия, но не к разновидности насилия.

По мнению Л.Н. Клоченко, в зависимости от конкретных условий его проявления в различных составах преступлений психическое насилие может выступать в различных качествах:

- способ совершения преступления,
- одна из характеристик обстановки содеянного,
- последствие преступления [2, с.3].

Последствия, возникающие в результате психического насилия, следует определить как вызываемые вредоносным насильственным психическим воздействием негативные изменения в психике физического лица (группы лиц), возникающие и существующие помимо желания потерпевшего или подсознательно для него.

Сущность психического насилия заключается в целенаправленном деструктивном воздействии на психику лица, и видов такого влияния может быть много.

Отрицательная оценка личности потерпевшего, его дискредитация, подрыв морального престижа в глазах окружающих, компрометирование общественного или служебного положения, компетентности вызывает переживания, стресс, порождает тревогу и причинно обусловлены психическим насилием.

Тем не менее, для оценки степени опасности психического насилия реакция человека на такое воздействие имеет важное значение. Она во многом зависит от индивидуальных качеств личности, подвергшейся насилию [4, с.17]. Так, идентичное по характеру и интенсивности публичное оскорбительное высказывание у одного человека может вызвать серьезные эмоциональные переживания, у другого — лишь слабые эмоции. Это обстоятельство необходимо учитывать при квалификации преступлений, связанных с психическим насилием.

Установление причинной связи является обязательным путем комплексной психолого-психиатрической экспертизы потерпевшего.

Исходя из этого, по нашему мнению, все виды уголовно-релевантного психического насилия включают: угрозы; шантаж; навязчивое преследование (сталкинг); иное психическое воздействие. К иным видам психического насилия, то к их числу следует отнести также истязание (при отсутствии физического насилия), оскорбление, обман, гипноз и др. В конструкции того или иного состава преступления психическое насилие может выступать непосредственно как самостоятельное деяние либо как способ, прямо предусмотренный законом или же как способ, специально не оговоренный законодателем, но подразумеваемый. В зависимости от

таких особенностей складывается характеристика видов психического насилия.

По нашему мнению, *оскорбление, угроза, обман, преследование или иное психическое воздействие* является разновидностью психического насильственного воздействия на другого человека, но само по себе одно из таких действий не достигает уровня уголовно-правовой охраны. Вместе с тем в зависимости от обстоятельств дела, *оскорбление, угроза, обман, преследование или иное психическое воздействие* может являться составообразующим признаком объективной стороны, выступая в качестве сопутствующего действия или формы совершения преступления.

В зависимости от механизма воздействия на психику потерпевшего оно может быть осуществлено одновременно либо носить пролонгированный характер.

Библиографический список:

1. КОТЕЛЬНИКОВА Е.А. О законодательное регламентации понятия «насилие». Пробелы в российском законодательстве. 2008. № 1, с.228-229.
2. КЛОЧЕНКО Л.Н. Психическое насилие: вопросы уголовно-правовой регламентации и квалификации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва: Университет прокуратуры Российской Федерации, 2019. 206 с.
3. КРУКОВСКИЙ В.Е., МОСЕЧКИН И.Н. Нефизическое насилие в уголовном праве: понятие и признаки. Право. Журнал Высшей школы экономики. 2017. № 3. с. 89-104.
4. ГЕРТЕЛЬ Е. В. *Виды психического насилия*. Научный вестник Омской академии МВД России № 3 (46), 2012, с.16-20.
5. ДВОРЦОВ В.Е. ФОКИН М.С. К вопросу об уголовно-правовом определении психического насилия. Вестник ТОГУ. 2013. № 2. с.273-278.

УГРОЗА В ОСОБЕННОЙ ЧАСТИ УГОЛОВНОГО КОДЕКСА

Гырла Лилия,

доктор права, доцент, Департамент Уголовного права,
Юридический факультет, Молдавский государствен-
ный университет

The threat of violence has become the most widespread in the Criminal law; in many Corpus Delicti the threat is enshrined as a method of committing a crime. In the Special part of the Criminal code of the Republic of Moldova not every kind of threat can be recognized as an act from the point of view of the Criminal Law. It is essential that the threat is real and actual, and not contrived by the victim (imaginary threat). The obligatory signs of this threat are the real possibility of harm and mental violence. Exceptional attention in the special part of the Criminal code is given to the Corpus Delicti of endangering, as a special type of result crimes of threat commission.

Keywords: threat; mental violence; moral harm; mental integrity; real threat; imaginary threat; method of committing crime.

Угроза насилем получила в Уголовном законе наибольшее распространение, во многих составах угроза закреплена в качестве способа совершения преступления.

Угроза – одно из самых неоднозначных понятий действующего уголовного законодательства [1, с.149]. Угроза насилем подразделяется на угрозу убийством, угрозу причинением тяжкого вреда здоровью, угрозу применения насилия, опасного для жизни или здоровья, угрозу применения насилия, не опасного для жизни или здоровья, и собственно угрозу применения насилия [2, с.276].

В Общей части Уголовного кодекса Республики Молдова упоминание об угрозе как об основании возникновения обстоятельства, устраняющего преступность деяния, говорится и в ст.36 УК РМ (Необходимая оборона) – «угрозой такого насилия»

В соучастии угроза выступает способом склонения другого лица к совершению преступления при подстрекательстве. В случае невозможности устранения угрозы при соблюдении условий, прямо предусмотренных уголовным законом, угроза может выступить в качестве обстоятельства, исключающего преступность деяния – психическое принуждение (ч.(1)

ст.39 УК РМ) и будет иметь место посредственное причинение, или же в качестве обстоятельства, смягчающего уголовную ответственность – п.г) ч.(1) ст.76 УК РМ «*совершение преступления в результате физического или психического принуждения, не устранивающего уголовный характер деяния*». со стороны лица угрожающего.

В Особенной части Уголовного кодекса Республики Молдова не всякого рода угрозы могут быть признаны деянием с точки зрения уголовного закона. Принципиально, чтобы угроза была реальной и действительной, а не надуманной потерпевшим (мнимой).

Угроза характеризуется *реальной* возможностью наступления вреда (реальностью) и психическим насилием. Обязательным для всех видов является только первый признак угрозы [3, с.228]. В теории уголовного права выделяются ещё несколько признаков угрозы: это информационность, наличность, действительность, конкретность и т.д. Однако эти признаки понимаются многими авторами неоднозначно и, по нашему мнению, они не являются отличительными характеристиками угрозы [3, с.229].

Под реальностью угрозы в уголовном праве предлагается понимать реальную возможность её осуществления, которая, в свою очередь, означает совокупность объективных (время, место, способ, обстановка, орудия, а также средства, количество угрожающих лиц, предшествующие взаимоотношения виновного и потерпевшего и т.п.) и субъективных факторов (восприятие потерпевшим угрозы, осознание этого факта виновным, характеристики личностей виновного и потерпевшего и т.п.).

Стоит отметить, что в определенных случаях угроза может быть пустой, произнесенной в ситуации, когда виновный и потерпевший не придают ей серьезного значения. Поэтому важно знать, использовал ли виновный угрозу как средство давления на волю потерпевшего с намерением вызвать у него чувство страха, боязни, дискомфорта. Если это установлено, угрозу следует считать реальной, даже если сам виновный приводит ее в исполнение не собиравшись, а лишь запугивал потерпевшего.

Также о реальности угрозы могут свидетельствовать конкретная форма выражения таковой; ее характер и содержание; конкретная ситуация (место, время, обстановка), сопутствующая угрозе; предшествующее поведение виновного и характеристика его личности [4, с.112].

Надлежит признавать составообразующим только такое деяние, которое совершается с умыслом, направленным на восприятие потерпевшим реальности угрозы, когда имеются объективные основания опасаться ее осуществления. Следовательно, в каждом конкретном случае уголовного

преследования необходимо доказать не только наличие самой угрозы, но и то, что она была намеренно высказана в целях устрашения потерпевшего и в форме, дающей основания опасаться ее воплощения.

Необходимо исходить из того, что реальность угрозы связывается с наличием объективных оснований опасаться приведения ее в исполнение.

С точки зрения субъективной стороны, наличествует прямой умысел виновного, охватывающий понимание того факта, что он реально угрожает убийством или причинением тяжкого вреда здоровью и может привести угрозу в исполнение немедленно. В угрозе возможно несовпадение момента выражения и момента восприятия (через письмо, sms-сообщение). В таких ситуациях состав преступления будет окончательным только тогда, когда потерпевшему стало известно об угрозе.

При этом мотив и цель не влияют на квалификацию, но могут быть учтены при назначении наказания [5, с.101].

Угроза – это категория уголовного права, выступающая в двух основных качествах: угроза как *деяние* и угроза как *последствие*. Угрозу-деяние можно определить как воздействие на психику отдельной личности, группы лиц, общество в целом, заключающееся в обнаружении субъективной решимости причинения вреда и реальной возможности его наступления.

Обязательными признаками данной угрозы являются реальная возможность наступления вреда и психическое насилие.

В ряде случаев угроза является *способом совершения* других преступлений и рассматривается в качестве специальной нормы по отношению к ст. 155 УК РМ.

В таком случае в соответствии с правилами квалификации деяния при конкуренции норм предпочтение отдается специальной норме.

Угроза является одним из превалирующих способов психического принуждения. Психическое принуждение определяется насильственным воздействием на психику человека (с.146).

Выделяются два основных способа такого воздействия, одним из которых является информационное воздействие, заключающееся собственно в угрозах причинения вреда объектам уголовно-правовой охраны. Второй способ – это непосредственное воздействие на бессознательную сторону психики (сюда следует отнести гипноз, электронную стимуляцию мозга и т.п.) [6, с.18].

Наибольшее распространение категория «угроза» имеет в Особенной части уголовного права.

Уголовно наказуемые угрозы-деяния можно оформить в виде классификации, сгруппировав их по основным типам: угроза убийством; угроза причинением вреда здоровью; угроза применения насилия; угроза уничтожением или повреждением имущества; угроза совершения взрыва, поджога; угроза иных действий, создающих опасность гибели людей, причинения значительного имущественного ущерба либо наступления иных общественно опасных последствий [1, с.150].

Угроза-способ совершения преступления, выступающая квалифицирующим признаком, характеризуется, в первую очередь, тем, что она является обстоятельством, отягчающим уголовную ответственность: п.а) ч.(1) ст.165 УК РМ (Торговля людьми) – «угроза применения такого насилия»; ст.167 УК РМ (Рабство и условия, сходные с рабством) – «угроза насилием»; ч.(2) ст.179 УК РМ (Нарушение неприкосновенности жилища) – «с угрозой его применения»; п.а) ст.180¹. (Умышленное воспрепятствование деятельности средств массовой информации или запугивание за критику) – «с угрозой его применения»; ст.193 УК РМ (Нарушение владения) – с угрозой его применения; п.а) ч.(3) ст.208 УК РМ (Вовлечение несовершеннолетних в преступную деятельность или склонение их к аморальным действиям) - «с применением насилия или с угрозой его применения»; п.б) ч.(2) ст.209 УК РМ (Вовлечение несовершеннолетних в незаконное потребление наркотических, психотропных и/или иных веществ, обладающих схожим действием) – с применением насилия или с угрозой его применения; п.е) ч.(2) ст.217⁴ УК РМ (Хищение или вымогательство наркотиков или этноботанических средства) – «с применением насилия, не представляющего опасности для жизни или здоровья лица, либо с угрозой применения такого насилия»; п.б) ч.(3) ст.217⁴ УК РМ (Хищение или вымогательство наркотиков или этноботанических средства) – «с применением насилия, опасного для жизни или здоровья лица, либо с угрозой применения такого насилия»; ч.(1) ст.245¹⁰ УК РМ (Незаконное получение и/или разглашение сведений, составляющих коммерческую или банковскую тайну) – «угроза применения насилия, неопасного для жизни или здоровья лица»; ч.(1) ст.287 (Хулиганство) – «сопряженные с применением насилия к людям либо с угрозами его применения».

Не подлежит применению разъясняемая правовая норма и в тех ситуациях, когда угроза убийством или причинением тяжкого вреда здоровью является способом воздействия на потерпевшего, предусмотренным как признак объективной стороны преступления. Так, изнасилование, соединенное с угрозой убийством или причинением тяжкого вреда здоровью, квалифицируется по ст.171 УК без вменения ст. 155 УК РМ.

Угрозы-деяния могут быть конкретизированные (угроза убийством, угроза причинением тяжкого вреда здоровью, угроза уничтожением или повреждением чужого имущества); ч.(1) ст.367 УК РМ (Угроза военнослужащему) – *«угроза убийством, причинением телесных повреждений или иного вреда здоровью либо нанесением побоев»*; ч.(1) 349 УК РМ (Угроза или насилие в отношении должностного лица или лица, выполняющего общественный долг) – *«угроза убийством, причинением телесных повреждений или иного вреда здоровью либо уничтожением имущества в отношении должностного лица либо его близких родственников»*; ч.(7) ст.295 УК РМ (Хищение, угроза совершения хищения или требование о передаче радиоактивных материалов или устройств либо ядерных установок) – *«Угроза совершения хищения радиоактивного материала или устройства либо ядерной установки»* и неконкретизированные (угроза насилием, просто угрозы).

По моменту предполагаемого исполнения угрозы на: угрозы немедленной реализации (при грабеже, разбое) – п.е) ч.(2) (Грабеж) – *«с применением с угрозой применения такого насилия»*; ч.(1) ст.188 УК РМ (Разбой) – *«сопряженное с угрозой применения такого насилия»*; п. б) ч.(2) ст.192¹ УК РМ (Угон транспортного средства) – с угрозой применения такого насилия; угрозы реализации в будущем – при шантаже (ст.189 УК РМ).

По сопряженности с принуждением, угрозы деяния бывают: угрозы с принуждением; угрозы без принуждения. Классические примеры угрозы с принуждением: ст.189 УК РМ (Шантаж): *«угроза насилия над лицом или его родными и близкими»*; *«угроза оглашения позорящих их сведений»*; *«угроза повреждения или уничтожения имущества собственника, владельца или пользователя»*; *«угроза похищения собственника, владельца или пользователя или их родных и близких»*; Ст.247 УК РМ (Понуждение к заключению сделки или к отказу от ее заключения): *«сопряженное с угрозой применения насилия»*; *«сопряженное с угрозой уничтожения или повреждения имущества»*; сопряженное с угрозой распространения сведений»; ч.(2) ст.245⁹ УК РМ (Воспрепятствование реализации прав участников (акционеров) коммерческих обществ и незаконное лишение этих прав) - *«...путем принуждения участника (акционера) или члена совета коммерческого общества голосовать в той или иной форме или отказаться от голосования и связаны с шантажом, а также угрозой применения насилия, уничтожения или повреждения его личного имущества...»*.

К числу конкретизированных угроз следует относить те угрозы, содержание которых определено законодателем (например, угроза существенного вреда окружающей среде), к неконкретизированным – угро-

зы, содержание которых в Уголовном законе не определено (например, угроза тяжких последствий).

Угрозы неопределённого характера могут быть способами совершения доведения до самоубийства или склонения к таковому (ст.150 УК РМ), вовлечения несовершеннолетнего в совершение преступления (ст.208 УК РМ), незаконного получения и разглашения сведений, составляющих коммерческую или банковскую тайну (ст.245¹⁰ УК РМ), принуждения к даче показаний (ст.309 УК РМ). Та как прямо в уголовном законе не указано, это могут быть угрозы самые разнообразные.

Исключительное внимание в Особенной части Уголовного кодекса уделяется составам поставления в опасность, как специальной разновидности материальных составов угроз. Следует отметить, что *состав поставления в опасность* – это разновидность материальных составов преступлений, где специфичным последствием выступает угроза наступления определённого в законе вреда.

В составах поставления в опасность качество угрозы оказывать психическое воздействие также присутствует. Так, в случае огласки ситуации, создающей угрозу, особенно жизни людей, психика человека (людей) страдает не в меньшей мере, нежели от угрозы убийством в отношении конкретного адресата.

Угроза в составе поставления в опасность представляет собой конструктивный признак состава преступления – *последствие*, характеризующееся реальной возможностью наступления вреда, сопровождаемое психическим воздействием на лицо (лица), выступающего (выступающих) объектом угрозы, в случае его (их) осведомленности: ч.(1) ст.289¹ УК РМ (Преступления против авиационной безопасности и безопасности аэропортов) - «*деяния, которые могут угрожать авиационной безопасности и безопасности аэропортов*»; ч.(1) ст.289² УК РМ (Преступления против безопасности водного транспорта) – «*Деяния, которые могут угрожать безопасности водного транспорта*»; ч.(1) ст.289³ УК РМ (Преступления против безопасности стационарных платформ): «*Деяния, угрожающие безопасности стационарных платформ, то есть:*

а) захват стационарной платформы или незаконное осуществление контроля над ней, сопряженные с насилием или с угрозой его применения либо с любой другой формой запугивания;

б) совершение акта насилия в отношении лица, находящегося на стационарной платформе, если этот акт может создать угрозу безопасности платформы»;

К составам составов поставления в опасность Особенная часть УК РМ относит: ч.(1) ст.375 УК РМ (Нарушение правил несения боевого дежурства) – *«Нарушение правил несения боевого дежурства (боевой службы) по своевременному обнаружению и отражению внезапного нападения на Республику Молдова либо по защите и обеспечению безопасности Республики Молдова, если это действиемогло причинить ущерб интересам безопасности государства»; ч.(1) ст.163 УК РМ (Оставление в опасности); ст.212 УК РМ (Заражение заболеванием СПИД) – «заведомое поставление другого лица в опасность заражения заболеванием СПИД»; ст.278 УК РМ (Террористический акт) – «террористический акт, то есть совершение взрыва, поджога или иного деяния, создающего опасность гибели людей, причинения им телесных повреждений или иного вреда здоровью, нанесения существенно-го ущерба имуществу или окружающей среде либо наступления иных тяжких последствий»; Ст. 136 УК РМ (Экоцид) – «умышленное массовое уничтожение флоры или фауны, отравление атмосферы или водных ресурсов, а равно совершение иных действий, которые могут привести или привели к экологической катастрофе»; ч.(2¹) ст.279¹ УК РМ (Вербовка, обучение, прохождение обучения или оказание иной поддержки в террористических целях) – «Самостоятельное обучение или прохождение обучения в террористических целях, то есть приобретение знаний или практических навыков по изготовлению или использованию взрывных устройств или взрывчатых веществ, оружия массового уничтожения, радиоактивных устройств или материалов, огнестрельного или другого оружия, отравляющих или опасных веществ либо по иным специальным методам или техникам, которые могут способствовать совершению одного или нескольких преступлений террористического характера», и т.д.*

В составах поставления в опасность требуется установление в конкретном деянии угрозы наступления определённого в законе вреда. Законодатель может использовать словосочетание «могло повлечь» «могут привести к...» и т.д. К примеру: ч.(1) ст.289¹ УК РМ (Преступления против авиационной безопасности и безопасности аэропортов) – *«деяния, которые могут угрожать авиационной безопасности и безопасности аэропортов»; ст.289² УК РМ (Преступления против безопасности водного транспорта) – деяния, которые могут угрожать безопасности водного транспорта,»*

Составы поставления в опасность могут совершаться с косвенным умыслом либо по неосторожности (преступное легкомыслие или преступная небрежность). Исключается только прямой умысел.

Полагаем уместным признак, встречаемый в уголовном законе «*могло повлечь*» в составах поставления в опасность заменить признаком «*угроза*».

Библиографический список:

1. КОРОСТЫЛЕВ О.И. Уголовно-правовая характеристика угрозы: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь: Ставропольский государственный университет, 2004, 163 с.
2. ДВОРЦОВ В.Е. ФОКИН М.С. К вопросу об уголовно-правовом определении психического насилия. Вестник ТОГУ. 2013. № 2. с.273-278.
3. КОТЕЛЬНИКОВА Е.А. О законодательное регламентации понятия «насилие». Пробелы в российском законодательстве. 2008. № 1, с.228-229.
4. КЛОЧЕНКО Л.Н. Психическое насилие: вопросы уголовно-правовой регламентации и квалификации. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва: Университет прокуратуры Российской Федерации, 2019. 206 с.
5. КРУКОВСКИЙ В.Е., МОСЕЧКИН И.Н. Нефизическое насилие в уголовном праве: понятие и признаки. Право. Журнал Высшей школы экономики. 2017. № 3. с. 89-104
6. ГЕРТЕЛЬ Е. В. *Виды психического насилия*. Научный вестник Омской академии МВД России № 3 (46), 2012, с.16-20.

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЛИЦ, УПОЛНОМОЧЕННЫХ НА ВЫПОЛНЕНИЕ ФУНКЦИЙ ГОСУДАРСТВА ИЛИ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ, ЗА НАРУШЕНИЕ «ПОДАРОЧНЫХ» ЗАПРЕТОВ И ОГРАНИЧЕНИЙ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ

Коломоец Татьяна,
доктор юридических наук, профессор,
член-корреспондент Национальной академии
наук Украины, заслуженный юрист Украины,
Запорожский национальный университет (Украина),
декан юридического факультета

One of the effective tools for combating corruption in all its manifestations in Ukraine are “gift” prohibitions and restrictions for persons authorized to perform the functions of the state or local government. The use of such tools is aimed at eliminating the possibility of influencing public servants, eliminating the preconditions for “corrosion” of public authorities. Anti-corruption legislation fixes “prohibited” gifts, for violation of which criminal liability is provided. Violation of “conditional” gifts (not related to the service and within the quantitative and cost criteria) and the rules of conduct with them provides for administrative liability. The specifics of the normative enshrinement of “gift” prohibitions and restrictions, using evaluative, generalized provisions, reduces the “quality” of anti-corruption legislation. Different approaches to the interpretation of these provisions, the formation of the practice of their multi-vector application reduce the effectiveness of combating corruption in all its manifestations. “Defects” of anti-corruption legislation in terms of fixing “gift” prohibitions and restrictions complicate the qualification of illegal acts, the distinction between crimes and administrative offenses, criminal and administrative liability of perpetrators. Elimination of such “defects”, including taking into account the positive experience of foreign countries, will improve the “quality” of legislation in terms of “gift bans” and “gift restrictions”, the use of the latter as an effective and efficient means of combating illegal acts in the public service. “Gift” in the public service should not be considered as a means of enrichment of a public servant or a means of influencing his professional service, including and by handing (promises, offers) directly to this person, other persons (family members, on his instructions, etc.). The “connection” of the gift with the public service presupposes the criminal liability of the public servant, and the absence of such a connection must presuppose the observance of specific “conditions” for the gift and guarantees (declaration).

Keywords: responsibility, “gift” prohibitions, restrictions, corruption, legislation

Одним из инструментов предотвращения коррупции во всех ее проявлениях в Украине являются так называемые «подарочные антикор-

рупционные» инструменты, правовые основы использования ресурса которых закреплены в «базовом» антикоррупционном Законе Украины «О предотвращении коррупции», а также в Уголовном кодексе Украины и Кодексе Украины об административных правонарушениях. «Подарочные антикоррупционные инструменты, наряду с другими разновидностями последних (запреты и ограничения относительно совместной работы близких лиц, относительно совместительства и совмещения, «пост-служебные» запреты и ограничения и др.), ориентированы на реагирование со стороны государства на любые проявления «отвлечения» лиц, уполномоченных на выполнение функций государства или местного самоуправления, от «служения» публичным интересам, на приоритетных в деятельности вышеупомянутых лиц частных интересов, на появление любых предпосылок для «коррозии» публичной власти. Несмотря на достаточно длительную историю формирования нормативно-правовых оснований использования ресурса «подарочных» антикоррупционных запретов и ограничений в Украине, кардинальное обновление содержания антикоррупционных правовых предписаний, обусловленное заимствованием и внедрением в украинское антикоррупционное законодательство апробированных временем позитивных антикоррупционных зарубежных практик, европейских антикоррупционных правовых стандартов (и в 2015, и в 2017 и в 2020 годах), и на сегодняшний день, к сожалению, «качественными» их признать нельзя благодаря наличию «дефектов», которые негативно влияют на правоприменение, обуславливая вариативность толкования и применения соответствующих положений антикоррупционного законодательства и снижая эффективность использования ресурса «подарочных» антикоррупционных инструментов.

Выделяя соответствующие разновидности запретов и ограничений, законодатель использовал «гибридную» («смешанную») модель их унормирования, сосредоточив в одной статье «базового» антикоррупционного законодательного акта положения и о запретах, и об ограничениях, допустив про этом своего рода «смешивание» («микс») разных по содержанию положений, что и послужило, как подтверждают данные анализа судебной практики за последние пять лет (2016-2021 гг), основанием для разновекторности правоприменения в реагировании на выявление соответствующих запретов и ограничений.

Закрепляя в ст. 23 Закона Украины «О предотвращении коррупции» под названием «Ограничения относительно получения подарков» позицию государства относительно модели поведения лиц, уполномоченных

на выполнение функций государства или местного самоуправления, законодатель фактически «миксовал» и запреты и ограничения, тем самым допустив несоответствия названия и содержания предписания. Анализируя текст ст. 23 Закона, необходимо отметить, что в одной статье закреплены запреты («табу») относительно получения подарков, которые непосредственно связаны со служебной деятельностью вышеупомянутых лиц, а также от лиц, находящиеся в подчинении. При этом следует отметить, что используется словосочетание «в подчинении», а не «в непосредственном подчинении», что существенно расширяет сферу применения соответствующего предписания (на практике нередко имеет место ошибочное толкование словосочетаний «в подчинении» и «непосредственном подчинении» как синонимичных, что и позволяет избежать ответственности за несоблюдение этих предписаний).

Благодаря этому соответствующие предписания распространяется и на общественные отношения, возникающие с участием публичных служащих из различных структурных подразделений органов государственной власти или местного самоуправления, из различных органов публичной власти с разными и моделями распределения публично-властных полномочий, и моделями подчинения. Следует обратить внимание на то, что на практике возникает нередко вопросы, непосредственно связанные с толкованием положений ч. 2 ст. 23 Закона Украины «О предотвращении коррупции», а именно: уточняя свою позицию, законодатель закрепил получение подарков от подчиненных лиц, является ли это положение основанием для того, чтобы считать дозволенными (разрешенными) «подарки от руководителя»? Действительно, в ч. 2 ст. 23 Закона законодатель дополнительно детализировал свою позицию, с учетом той «практики дарения», которая формировалась годами и допускала «подарочный поток от подчиненных руководителю» как один из «общеустоявшихся, исторически сложившихся обычаев» в публичной службе. Именно этим положение было внедрено «подарочное табу» на соответствующие отношения между публичными служащими, отношения «дарения снизу-вверх», законодатель разрешил аналогичные отношения «сверху-вниз», от руководителя к своим подчиненным. Для ответа на вопрос, предусмотрены ли «подарочные запреты» для взаимоотношений «от руководителя к подчиненным», нужно ответить утвердительно, руководствуясь ч. 1 ст. 23 этого же Закона, поскольку эти отношения связаны со служебной деятельностью этих лиц, значит на них «табу» относительно получения подарков от руководителя распространяется как «подарочное табу», свя-

занное с деятельностью этих лиц по реализации и защите публичных интересов. В этой же статье закреплены и «подарочные ограничения», непосредственно связанные с характеристикой самих подарков («...соответствие общепризнанным представлением о гостеприимстве»), с «количественными» и «стоимостными» их показателями («.. если стоимость их не превышает одного прожиточного минимума для трудоспособных лиц, установленного на день принятия подарка, единоразово, а совокупная стоимость таких подарков, полученных от одного лица (группы лиц) в течении года, не превышает двух прожиточных минимумов, установленных для таких лиц на 1 января того года, в котором подарки приняты»). При этом необходимо отметить, что использование оценочного словосочетания для характеристики подарков, а именно «соответствия общепризнанным представлениям о гостеприимстве», существенно усложняет толкование и применение этих положений на практике. Во-первых, это предполагает «представления», во-вторых, «общепринятые», в-третьих, связь с «гостеприимством». Отсутствие нормы-дефиниции «гостеприимство», «представление о гостеприимстве» или хотя бы унормированного перечня возможных внешних форм проявления гостеприимства создает предпосылки для разновариативного толкования этих положений и применения их на практике.

Использование вышеупомянутых словосочетаний не является «новационным» для антикоррупционного законодательства, так как аналогичные положения можно найти и в законодательстве многих иностранных государств (например, в Испании – «... в рамках обычных традиций общения или проявления вежливости», в Канаде – «... если это не выходит за рамки принятой вежливости и гостеприимства в обществе», и даже в Модельной кодексе поведения государственных служащих также можно встретить внешне очень похожие словосочетания» ... традиционно небольшие подарки ...»). При этом, используя при формулировке «подарочных» запретов и ограничений соответствующие оценочные положения, законодатель разных стран мира, к сожалению, дефиниции не закрепляет, создавая тем самым предпосылки для субъективного произвольного их толкования и применения.

Главное, чем обосновывается использование вышеуказанных положений, это «связь» подарка с проявлением вежливости, гостеприимства («подарок от гостя», «гостинец»), с желанием продемонстрировать свое «теплое» отношения к публичному служащему, стремление поддерживать и развивать отношения в будущем. Это, скорее всего, своеобразная форма

проявления морального поведения, связанного с традициями, обычаями, устоями («гостинец от лица, посещающего»), при которой важен не сам «подарок», а связи, которые возникают между лицами. Поэтому «подарок» предполагает акцент внимания не столько на его «содержание», «что именно дарим», сколько на его символичность как проявление внимания к лицу, несомненно, при отсутствии признаков системности.

Действительно, достаточно сложно предложить содержательное определение гостеприимства, которое бы не вызывало сомнений в процессе толкования и применения. Но вполне можно как альтернативу предложить унормированное перечисление возможных форм проявления (с указанием конкретных видов) подарка, что облегчило бы и толкование и применение соответствующих положений. С учетом того, что в некоторых странах мира такая практика достаточно распространена (например, США, Сингапур, Филиппины, Китай и др.), вполне можно было бы ее заимствовать и в Украине, тем более, что в 2011 году Министерство юстиции Украины такие попытки уже предпринимало, в результате чего было подписано разъяснение, согласно которому под понятие «общепринятые предоставления о гостеприимстве» подпадали «... приглашение на кофе, приглашение поужинать, приглашение на просмотр фильма в кинотеатре ... в скромных масштабах». С одной стороны, действительно появляются реальные примеры того, что является проявлением гостеприимства. Но, с другой стороны, опять же и для их характеристики используются оценочные словосочетания – «в скромных масштабах», толкование которых может быть вариативным. Так же, как и «традиционно небольшие подарки» в Модельном кодексе поведения государственных служащих. Что означает «скромные», «небольшие», «незначительные», «традиционно небольшие»? Вопросы, требующие своих ответов. Вопросы, обуславливающие необходимость обеспечения «качества», «чистоты» антикоррупционного законодательства относительно использования ресурса «подарочных запретов» и «подарочных ограничений». Кроме того, определенные сложности могут возникнуть и с учетом «количественных» показателей, а соответственно с их соблюдением («единоразово» «в течении года») с «привязкой» к «источнику поступления подарков».

Можно по-разному оценивать позицию законодателя относительно целесообразности «привязки» стоимости подарка к прожиточному минимуму, а не к «твердой» стоимости («твердому размеру»), как, например, в странах Европы, США, РФ и др. Возможно, «твердый размер» вно-

сит определённости в предписание, но и размер прожиточного минимума – величина, которая определяется и унормируется и не предполагает субъективной оценки и различного толкования. Кроме того, «привязка» прожиточного минимума к бюджетному процессу обуславливает систематическое повышенное внимание к нему и релевантность реальным условиям публично-служебных отношений, уровню экономического развития публичного сектора. И, конечно же, исключает необходимость унификации ежегодного внесения изменений и дополнений в антикоррупционное и бюджетное законодательство, концентрации повышенного внимания отдельно на определении стоимости подарка и своевременности (что, к сожалению, имеет место) усовершенствование советующих положений антикоррупционного законодательства.

Несомненно, важным является и «количественный» признак подарка, с его привязкой к «источнику» его получения, однако на практике возникает вопрос с реальным учетом таких случаев и «привязкой» их к одному (группе) лицу. Хотя, несомненно, повторность совершения противоправного деяния должна быть нормативно закреплена и рассматриваться как квалифицирующий признак последнего.

Анализ практики свидетельствует о том, что наиболее распространенной проблемой является именно установление соответствия подарка «общепринятым представлениям о гостеприимстве» и соблюдение количественно-стоимостных ограничений (а если больше двух раз в год от одного лица, кто ведет этот учет и др.). Но самая «главная» проблема заключается в том, что все эти ограничения для получения подарков распространяются на отношения, которые не связаны со служебной деятельностью лиц, уполномоченных на выполнение функций государства или местного самоуправления. Если имеет место «связь» (в любой форме внешнего проявления) подарка со служебной деятельностью вышеуказанных лиц, действуют не ограничения, а именно запреты. Последние ориентированы на реагирование на любые проявления «коррозии» публичной власти, в то время как ограничения – на устранение возникновения возможных предпосылок для такой «коррозии». Поэтому, именно «связь» подарка со служебной деятельностью такого лица и должна служить «гранью» для разграничения коррупционного правонарушения («нарушения подарочного запрета») и правонарушения, связанного с коррупцией («нарушение подарочного ограничения»), уголовной ответственности за нарушение «подарочного запрета» и административной ответственности за нарушение «подарочного ограничения».

Определяя в качестве «базового» термина для квалификации соответствующих деяний «подарка», законодатель закрепляет свою позицию и определяет его как «... денежные средства или другое имущество, преимущества, льготы, услуги, нематериальные активы, которые предоставляют (оказывают) бесплатно или по цене, которая является ниже минимальной рыночной» (ст. 1 Закона Украины «О предотвращении коррупции»). Несмотря на разнообразие внешних форм проявления подарка, его обязательным признаком является т. наз. «позитивная природа», то есть отсутствие в действиях лица, его получающего, противоправных действий, вознаграждением за которые и можно было бы рассматривать подарок. Именно «позитивная (положительная природа)» и позволяет ограничить его от неправомерной выгоды, которая внешне (за своими формами внешнего проявления) может быть сходна с подарком, но является (о чем свидетельствует уже само ее название) реакцией на противоправные деяния лица («... без законных на это оснований»). Поэтому в юридической литературе можно встретить нередко положения о подарках как о «вознаграждении просто так» (например, работы А. Дудорова, Н. Хавронюка и др.). В случае наличия противоправного основания для получения денежных средств, материальных предметов, услуг и других внешних форм вознаграждения, о «подарочных антикоррупционных инструментах» речь вообще и не должна идти, а соответственно и иной должна быть квалификация противоправных деяний.

Этимологический анализ слов «подарок» и «неправомерная выгода» позволяет осознать, что в основе первого лежит «награда», «дар» («дарим просто так», «дарим, потому что переполняют позитивные чувства»), в то время, как в основе второго лежит «выгода» («противоправная плата», «недозволенное поступление»). Что и предполагает разновекторность реакции на совершение таких действий со стороны государства.

Не менее важным является указание в законодательстве на специальный статус субъекта возможных нарушений «подарочных антикоррупционных» запретов и ограничений. Таковым является лицо, уполномоченное на выполнение функций государства или местного самоуправления (как относительно запретов, так и относительно ограничений). При этом важно отметить, что несмотря на разнообразие моделей «подарочных отношений», как связанных с «контактом» лица, получающего подарок, и лица, такой подарок предоставляющего (т.н. «контактная» модель), так и без такого «контакта» (при отсутствии непосредственного осязаемого контакта), ответственность предусмотрена в одинаковом объеме. Кроме того, субъектом такого право-

нарушения, а в следствии и ответственности будем именно лица, уполномоченное на выполнение функций государства или местного самоуправления, даже если в «подарочных отношениях» будут принимать участие и другие лица (например, получение подарка членам семьи или близким лицам вышеупомянутого специального субъекта, то есть модели «опосредованного одаривания», или передача подарков осуществляется иным лицам по указанию вышеуказанного специального субъекта и др.).

Действительно, анализ практики рассмотрения этой категории дел позволяет утверждать, что не единичными являются случаи получения подарка членами семьи, близкими лицами того лица, кому фактически подарок предназначался. При этом законодатель несколько раз уточняет свою позицию относительно того, кто является «членами семьи», «близкими лицами», разграничив их. Тем не менее, даже в случае участия в «подарочных» отношениях иных лиц, достаточно будет установить «связь» подарка именно с лицом, уполномоченным на выполнение функций государства, с его профессиональной деятельностью на публичной службе. Возможно наличие «дополнительных» участников таких правоотношений и усложняет правоприменение, но в конечном итоге субъектом нарушения «подарочных» запретов или ограничений будет именно субъект со специальным статусом. Какие-либо обоснования того, что «непосредственного» контакта с последним в «подарочных» отношениях не было, на квалификацию противоправных деяний не влияют. Достаточно того, что такое лицо знало о подарке, предложение подарка, обещании предоставить его или дало указание относительно подарка.

Для квалификации деяний как нарушения «подарочных антикоррупционных ограничений» наличие специального субъекта является обязательным.

Однако не нужно забывать и о тех положениях законодательства, которые регулируют «подарочные» отношения в публично-служебной сфере, но при этом разрешают получение подарков лицами, уполномоченными на выполнение функций государства или местного самоуправления. Прежде всего речь идет о «разрешенных» подарках, а именно: подарках от самих близких лиц (каких-либо ограничений стоимостных или количественных, как и каких-либо условий для их получения в законодательстве не предусмотрено) и о подарках, которые получают лица как общедоступные скидки, бонусы, премии, выигрыши, призы и др. При этом для второй категории «разрешенных» подарков ключевым является их «общедоступный» характер (как для любого лица, как для всех, без каких-либо

исключений, преимуществ). В качестве дополнительного «фильтра» для определения таких подарков и исключения возможности «завуалированного» их противоправного использования, в законодательстве закреплена обязанность публичных служащих декларировать свои доходы и расходы членов своих семей. За невыполнение этой обязанности (неподачу, несвоевременную подачу, декларирование недостоверной информации, несообщение об изменениях в имущественном состоянии др.) предусмотрена как административная, так и уголовная ответственность.

Не стоит забывать и о т.н. «официальных» подарках (есть еще один синоним для их обозначения, который нередко встретить в научной литературе, – «деловые подарки»), получение которых непосредственно связано с выполнением лицом, уполномоченным на реализацию функций государства или местного самоуправления, своих служебных обязанностей (во время поездок, визитов, официальных, торжественных мероприятий и др.). Действительно, получение таких подарков вышеупомянутыми лицами разрешено, однако одновременно регламентированы отношения по их передаче как «подарков государству», «подарков территориальным громадам», «подарков государственным учреждениям, предприятиям, организациям» (Постановление Кабинета Министров Украины от 16.11.2011 года № 1195), с четким фиксированием алгоритма действий и сроков их совершения.

За нарушение запретов предусмотрена уголовная ответственность (ст. 368 УК Украины, ст. 368-4 УК Украины), а за нарушение «подарочных антикоррупционных ограничений» - административная ответственность (ст. 172-5 КоАП Украины). Если с первой ситуация является вполне определенной (запрет на получение подарков, связанных со служебной деятельностью специальных субъектов), в то же время административная ответственность предусмотрена не только за несоблюдение требований «количественных», «стоимостных» характеристик, «соответствия общепринятым представлениям о гостеприимстве», но и за несоблюдение правил обращения с подарками, регламентированных ст. 24 Закона Украины «О предотвращении коррупции». Последняя фиксирует алгоритм поведения лица, уполномоченного на выполнение функций государства или местного самоуправления, состоящий из четырех действий в случае «контактных» отношений с лицом, предоставляющим подарок, в случае «бесконтактных» отношений как по месту публичной службы, так и в общественном месте. Таковыми действиями являются: отказ от предложения; идентификация лица, предлагающего подарок (по воз-

возможности); привлечение свидетелей, если это возможно, в т. ч. и из числа сослуживцев; письменное уведомление руководителя или уполномоченного субъекта по противодействию коррупции. Хотя, в случае выявления или получения подарка (предложения или обещания его предоставить), в общественном месте, законодательно предусмотрена обязанность уведомить об этом не руководителя (что является вполне объяснимо), а орган, уполномоченный обеспечивать публичный порядок и публичную безопасность в таких местах. И, как свидетельствует анализ судебной практики рассмотрение данной категории дел, такие случаи неединичны и разнообразны по внешним формам их проявления (в некоторых случаях даже с элементами актерского мастерства). Детальная регламентация алгоритма действий лица, получившего подарок (предложение или обещание его получить), предусмотрена в подзаконных актах Национального агентства предотвращения коррупции. За несоблюдение указанных действий специальный субъект может быть привлечен к административной ответственности. Важно отметить, что специфика противоправных деяний, связанных с нарушением «подарочных антикоррупционных запретов и ограничений», специальный статус лица, совершающего такие противоправные деяния обуславливает и специфику учета таковых, в т.ч. и по результатам рассмотрения дело о таких деяниях, определение вида и размера наказания или взыскания, что находит свое проявление в регистрации их в Едином реестре правонарушений коррупционных и правонарушений, связанных с коррупцией, как особом виде реестра противоправных деяний в Украине, обновленная версия которого, с множеством «фильтров» поиска информации в нем, в т.ч. и по персональным данным, и по локационному признаку, и с возможностью получения онлайн-справки о наличии (отсутствии) информации, предоставлена 11 марта 2021 года.

Не смотря на нормативную регламентацию основ использования ресурса «подарочных» антикоррупционных запретов и ограничений в Украине, наличие «дефектов» такой регламентации снижает эффективность использования их ресурса в предотвращении коррупции во всех ее проявлениях, а, следовательно, актуализирует потребность устранения таких «дефектов» за счёт усиления абсолютной определенности правовых предписаний, исключения оценочных, обобщенных положений, унификации практики толкования и правоприменения.

ОСОБЕННОСТИ ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА СОВЕРШЕНИЕ БУЛЛИНГА В УКРАИНЕ: ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Торончук Иван,

Черновицкий национальный университет
имени Юрия Федьковича
кандидат юридических наук, доцент кафедры
Европейского права и сравнительного правоведения,
юридический факультет

Крайний Павел,

Черновицкий национальный университет
имени Юрия Федьковича
ассистент кафедры публичного права, юридический
факультет

In the modern world, where the role and influence of various social networks are permanently increasing, there take place numerous changes in the structure of both society on the whole, and the interaction of each of its participants in particular. Consequently, there arises urgent necessity to revise the attitude towards the phenomena that were not so essential before. Undoubtedly, the issue of bullying is extremely important and relevant for the Ukrainian society. The legislation of our country has always relied on the understanding of bullying in the way it was formulated and postulated in the Western countries. However, recently, there have been introduced certain important changes into the regulatory-legal acts that suggest administrative liability for bullying. Besides, there has been given a definition of the concept of bullying that took into account its basic features and peculiarities. On the other hand (as it is shown by the practice of law enforcement of the provisions on prosecution for bullying), the legislator, intentionally or accidentally, limited himself to the possibility of prosecuting for actions that are qualified as bullying, only within the framework of the Code of Administrative Offenses of Ukraine (hereinafter, referred to as the CAOU). What is more, this phenomenon is fixed only in relation to the educational process, emphasizing such special subjects as teachers and students. There also exists judicial practice regarding the application of CAOU for bullying. However, due to the fact that very often minors succumb to various psychological pressure and actions that lead to severe psychological consequences (trauma, illness), administrative responsibility for such offenses will not be enough. The purpose of this article is to substantiate the amendments to the Criminal Code of Ukraine, to determine a new essence of a criminal offense for committing bullying, as well as to strengthen liability and punishment for it.

Keywords: bullying, legal liability, criminal offense.

Значительные изменения в экономической, социальной сферах жизнедеятельности современного общества, активная информатизация и компьютеризация общественных отношений приводят в то же время и к повышению уровня конфликтности, проявлению агрессии в межличностных отношениях. Новым, но уже привычным является учащение случаев систематического и длительного негативного влияния учеников друг на друга, в том числе с привлечением большого количества участников, или же сторонних пользователей, которые приобщаются к проведению занятий на разнообразных платформах Google Meet, Zoom и т.п. и совершают публичное давление на одного или группу учеников. Проблемы длительных агрессивных действий активно проявляются в учебный и внеучебный периоды и становятся все более заметными. Этому, в частности, способствуют социальные сети.

В научной литературе такое явление получило название «буллинг», и это понятие стало признанным международным термином. Впервые термин «буллинг» (с англ. «bully» – хулиган, драчун, грубиян, насильник, «bullying» – травля, запугивание, третирование) появился в начале 70-х гг. XX в. в Скандинавии, где группа исследователей изучала явление насилия между детьми в школе. Первым на проблему буллинга обратил внимание норвежский ученый Д. Ольвеус, который определил это явление в школьном коллективе как ситуацию, в которой ученик неоднократно, длительное время становится объектом негативных действий и нападений со стороны одного ученика или нескольких учеников [1, р. 57-76.]. Такое явление имеет коллективный характер и его основой являются социальные отношения в группе. Однако и сегодня нет четкого научного определения данного термина. Именно поэтому понятие «буллинг» некоторые авторы понимают по-разному и дают разную квалификацию его видов. Но в то же время есть нормативное закрепление изучаемого явления, в которое частично описывает его признаки. Целью нашей статьи будет анализ уже действующего украинского законодательства, которое регулирует вопросы ответственности за совершения буллинга, анализ судебной практики по применению КУоАП за совершения буллинга, а также обоснование необходимости введения уголовной ответственности за буллинг.

В Украине определение «буллинг» приобрело регламентации с принятием Закона Украины № 2657-VIII от 18 декабря 2018 «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно противодействия буллингу (травле)» [2]. Этот закон внес изменения в Кодекс Украины об административных правонарушениях № 8073 -1X от

7 декабря 1984 (далее - КоАП) [3] и Закона Украины «Об образовании» № 2145-VIII от 5 сентября 2017 [4], дополнив их статьями о буллинге. В приведенных нормативно-правовых актах буллинг (травля) определяется как действия участников образовательного процесса, которые заключаются в психологическом, физическом, экономическом, сексуальном насилии, в том числе с применением средств электронных коммуникаций, совершаемые в отношении малолетнего или несовершеннолетнего лица либо таким лицом по отношению к другим участникам образовательного процесса, в результате чего мог быть или был причинен вред психическому или физическому здоровью потерпевшего. Дополнением КоАП таким правонарушениям, как буллинг, законодатель усиливает социальную значимость его негативных проявлений и осуждает их. Кроме того, состав деяния буллинга предусматривает квалифицирующие признаки, подтверждает усиленное внимание к каждому отдельно существующему случаю на практике. С целью предотвратить случаи злоупотребления и установить четкие очертания (границы), какое именно деяние следует считать буллингом, законодатель предоставляет перечень его признаков в Законе Украины «Об образовании». Законодательно регламентированы следующие типичные признаки буллинга как:

1) систематичность действия (повторяемость) – одноразовое издевательство не может считаться буллингом;

2) наличие сторон - обидчик (буллер), потерпевший (жертва буллинга), наблюдатели (при наличии); определенные действия унижительно-го характера должны быть четко направлены определенному лицу или определенному кругу лиц, которые будут выступать в роли жертвы;

3) действия или бездействие обидчика, влекущие причинение психического и/или физического вреда, унижение, страх, тревогу, подчинение потерпевшего интересам обидчика, и/или причинение социальной изоляции потерпевшего (в этом случае важный аспект внутреннего (субъективного) восприятия жертвой издевательств со стороны буллера) [4].

Изучение различных исследований показывает, что буллинг можно считать первым шагом к преступному поведению. 60 % из тех, кто был определен обидчиком в 6 - 9 классах, имели хотя бы одну судимость до 24 лет, а 35 – 40 % совершили три или более тяжких преступления до достижения 25-летнего возраста. Преимущественно у обидчиков появляется настоящая жестокость. Особые формы такой жестокости приобретают криминальный характер. Осознание наступления негативных последствий лицом следует рассматривать как прямой умысел, и это свидетель-

ствует о наличии составляющей состава преступления: его субъективной стороны. Некоторые ученые отстаивают позицию, что дети, которые совершают буллинг в раннем возрасте, в будущем могут стать злостными правонарушителями, убийцами и насильниками.

Мы полагаем, что в связи с тем, что буллинг может стать первым шагом на пути к совершению более тяжких деяний, необходимо усилить юридическую ответственность, внося изменения в Уголовный кодекс Украины (далее – УК Украины). Но прежде чем предложить соответствующие законодательные изменения, нужно проанализировать особенности юридической ответственности за буллинг в нашем государстве.

В соответствии со статьей 173-4 КоАП, буллинг (травля), то есть деяния участников образовательного процесса, которые заключаются в психологическом, физическом, экономическом, сексуальном насилии, в том числе с применением средств электронных коммуникаций, совершаемые в отношении малолетнего или несовершеннолетнего лица либо таким лицом относительно других участников образовательного процесса, в результате чего мог быть или был причинен вред психическому или физическому здоровью потерпевшего, влечет наложение штрафа от пятидесяти до ста необлагаемых минимумов доходов граждан или общественные работы на срок от двадцати до сорока часов. Кроме того, закреплены квалифицированные составы административного правонарушения. Так, предусмотрена ответственность за такие деяния, совершенные группой лиц или повторно в течение года после наложения административного взыскания, совершенные малолетними или несовершеннолетними лицами в возрасте от четырнадцати до шестнадцати лет, совершенное малолетним или несовершеннолетним лицом в возрасте от четырнадцати до шестнадцати лет.

Кроме того, предусмотрена административная ответственность за несообщение руководителем учебного заведения уполномоченным подразделениям органов Национальной полиции Украины о случаях буллинга (травли) участника образовательного процесса [3]. Предусмотрены три вида административных взысканий: штраф (от 50 до 200 необлагаемых минимумов доходов граждан); общественные работы (от 20 до 60 часов); исправительные работы (на срок до 1 месяца с отчислением до двадцати процентов заработка). Анализируя субъекта ответственности за буллинг, можно сказать что он специальный. Это малолетнее, несовершеннолетнее лицо, а также это служебное лицо –руководитель учебного заведения.

Стоит отметить, что лицо могут привлечь к административной ответственности за совершение буллинга только по решению суда.

Доказательствами по делам о фактах травли могут быть объяснения лица, которое привлекается к ответственности, объяснения потерпевшего и свидетелей, заключение эксперта (если в результате совершения правонарушения был причинен физический или психологический вред), вещественные доказательства в виде испорченных личных вещей пострадавшего, письменные документы, материалы переписка, в том числе – переписки в социальных сетях, видеоматериалы, на которых зафиксирован процесс травли.

Кроме того, в законодательно закрепленном понятии «буллинг» отражены возможные последствия буллинга – или возможный, или даже потенциальный вред. Это свидетельствует о возможности привлечения к ответственности за травлю, даже если у пострадавшего отсутствуют физические признаки его совершения. Отдельные проявления буллинга могут подпадать под ст. 127 УК Украины и квалифицироваться как пытка [6].

Во время буллинга действия очень похожи. В некоторых случаях они идентичны тем, которые совершаются во время пыток. К ним, в частности, можно отнести: нанесение ударов, что приводит к физической боли; угрозу применения или применение средств (полиэтиленовых или других пакетов) для лишения возможности дышать; обливание водой и т.п. Такие действия сопровождаются сильным стрессом, чувством незащитности, неудержимого ужаса. Это может унижить человека, сломать его морально. Следствием таких действий может быть сильная физическая боль, а также сильное моральное страдание.

Следует согласиться с мнением, что достаточно часто буллинг фактически перерастает в пытку с наличием всех признаков состава этого преступления, за исключением субъекта. Дело в том, что дети-буллеры до 16 лет, совершившие действия, образующие состав пытки, не несут уголовной ответственности по ст. 127 УК Украины, поскольку ч. 2 ст. 22 УК Украины это преступление не предусмотрено в перечне тех, уголовная ответственность за которые наступает с четырнадцати лет [7, с. 233].

Как свидетельствует имеющаяся в Украине практика, действия буллеров чаще всего квалифицируются как хулиганство (ст. 296 УК Украины). Так, Залецицким отделом Чертковской местной прокуратуры направлено в суд уголовное производство по ч. 2, ч. 4 ст. 296 (хулиганство совершенное группой лиц, с применением предметов заранее заготовленных для нанесения телесных повреждений) и ч. 2 ст. 146 УК Украины (незаконное лишение свободы малолетнего). Во время досудебного расследования

установлено, что 5 ноября 2017 группа лиц в составе 5-ти человек (3 из которых несовершеннолетние и один малолетний), находясь на улице одного из сел Залещицкого района, схватили малолетнего потерпевшего, и надев парню на голову 2 полиэтиленовых шарик, обмотали его тело скотчем. Несмотря на плач и крики малолетнего, обвиняемые поместили парня в багажное отделение автомобиля и отвезли пострадавшего на заброшенную территорию тракторной бригады. Там обвиняемые избивали потерпевшего и, угрожая физической расправой, направили на малолетнего предмет, похожий на пистолет, и несколько раз нажали на спусковой крючок, после чего прекратили свои преступные действия, перед тем записав их на камеру мобильного телефона [8, с. 340].

Как показывает практика, за действия детей-буллеров привлекают к ответственности их родителей по ч. 4 ст. 184 Кодекса Украины об административных правонарушениях (КоАП) «Невыполнение родителями или лицами, их заменяющими, обязанностей по воспитанию детей», согласно которой совершение несовершеннолетними деяний, содержащих признаки преступления, ответственность за которые предусмотрена Уголовным кодексом Украины, если они не достигли возраста, с которого наступает уголовная ответственность, влечет за собой наложение штрафа на родителей или лиц, их заменяющих, от десяти до двадцати необлагаемых минимумов доходов граждан.

Хотя и здесь есть пробелы. Согласно ч. 1 ст. 184 КУоАП, если ребенку не исполнилось 14 лет, а всего 13 лет (то есть он является малолетним), судебная практика содержит достаточно примеров неодинакового толкования данной нормы. Так, по делу № 569/20155/14-п Апелляционный суд Ровенской области признал, что указанную ч. 1 ст. 184 КУоАП нельзя применять в ситуации, когда утверждается невыполнение родительских обязанностей в отношении ребенка в возрасте до 14 лет [9]. В тоже время по делу №3/415/1141/13 Апелляционный суд Луганской области 27.08.2013 г. не обратил внимания на то, что мать не досмотрела за своим малолетним сыном 2007 года рождения, который в результате недосмотра причинил повреждения другому ребенку, и в связи с этим оставил в силе постановление Лисичанского городского суда о привлечении женщины к ответственности за уклонение от выполнения родительских обязанностей в отношении несовершеннолетнего [10]. А в постановлении от 16.06.2014 года по делу №127/7825/14-п Апелляционный суд Винницкой области указал, что суд первой инстанции привлек к ответственности мать несовершеннолетней, но в тексте постановления отмечалось, что речь идет именно о мало-

летнем, а не о несовершеннолетнем ребенке. В Едином государственном реестре судебных решений можно найти множество подобных примеров, когда суды, говоря об уклонении родителей от выполнения обязанностей в отношении малолетних, применяли нормы ч. 1 ст. 184 КУоАП [11].

На наш взгляд, стоит снизить возраст уголовной ответственности субъекта преступления по ст.127 УК Украины. Лица в возрасте 11-14 лет вполне способны осознавать как фактический характер своего поведения, так и его последствия и могут нести ответственность за свои действия. Они способны также осознавать, понимать общественную опасность и противоправность последствий некоторых преступлений.

На основании вышеизложенного, мы предлагаем введение отдельной статьи, предусматривающей ответственность с 16 лет за совершение общественно опасных деяний, квалифицируемых как буллинг. Для того чтобы данная квалификация деяния лица не затрагивала другие составы преступления, мы склоняемся к тому, чтобы оставить только психологическое насилие, которое может привести к психологическим расстройствам, болезням. Если деяния приведет к физическому страданию или физическому ущербу, соответствующие составы уголовный правонарушений уже предусмотрены.

Предлагаем раздел II «Преступления против жизни и здоровья человека» дополнить статьей УК Украины «Буллинг в отношении участников образовательного процесса» и изложить в редакции: буллинг – умышленное, систематическое совершение психологического или экономического насилия в отношении участников образовательного процесса и за пределами учебного заведения, в том числе с применением средств электронных коммуникаций, что приводит к психологическим страданиям, расстройству психического здоровья, эмоциональной зависимости и вследствие чего мог быть или был причинен вред психическому или физическому здоровью потерпевшего».

Библиографические ссылки:

1. Olweus D. Aggressors and Their Victims: Bullying at School. In: Frude N., Gault H. (Eds) Disruptive Behavior in Schools. New York, Willey&Sons, 1984. P.57-76.
2. О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно противодействия буллинга (травли): Закон Украины от 18.12.2018 г. № 2657-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата обращения: 03.04.2021).

3. Кодекс Украины об административных правонарушениях (статьи 213 - 330); кодекс Украины от 07.12.1984 г. № 8073-X: по состоянию на 21 февр. 2021 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10> (дата обращения: 03.04.2021).
4. Об образовании: Закон Украины от 05.09.2017 г. № 2145-VIII: по состоянию на 1 янв. 2021 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата обращения: 03.04.2021).
5. Myroniuk T., Zaporozhets A. Improvement of Measures against Bulling in Ukraine. *Naukovij visnik Național'noi akademii vnutrišnih sprav*. 2019. Т. 112, № 3. С. 21–28. URL: <https://doi.org/10.33270/01191123.21> (дата обращения: 03.04.2021).
6. Уголовный кодекс України : Кодекс Украины від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 28 берез. 2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 04.04.2021).
7. Катеринчук К. В. Уголовно-правовая характеристика пытки. *Теоретические и прикладные проблемы современного уголовного права* : материалы II междунар. научно-практической. конф., г. Луганск, 19 – 20 апр. 2012 / Сост. : Е. А. Письменский, Ю. Г. Старовойтова; МВД Украины, Луган. гос. ун-т внутр. дел им. Дидоренко. Луганск: РИО ЛГУВД им. Дидоренко 2012. С. 221-224.
8. Кваша Г. С. Распространение насилия и буллинг среди несовершеннолетних: роль электронных средств коммуникации. *Государство и право*. Серия: Юридические науки. 2019. Вып. 83. С. 331-342.
9. Постановление Апелляционного суда Ровенской области от 30.01.2015. Единый государственный реестр судебных решений. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/48422788> (дата обращения: 04.04.2021).
10. Постановление Апелляционного суда Луганской области от 27.08.2013. Единый государственный реестр судебных решений. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/33139445> (дата обращения: 04.04.2021).
11. Постановление Апелляционного суда Винницкой области от 16.06.2014. Единый государственный реестр судебных решений. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39766364> (дата обращения: 04.04.2021).

SECȚIUNEA III

CRIMINOLOGIE

UNELE CONSIDERAȚII DE ORDIN TEORETIC ȘI JURIDIC PRIVIND FENOMENUL CORUPȚIEI DIN ROMÂNIA ȘI RAMIFICAȚIILE ACESTUIA

Boloș Petru,

Doctorand in cadrul Scolii Doctorale de Stiinte Juridice din cadrul
Universitatii de Stat din Moldova

For most legal scientist of law, whether theorists or practitioners, the phenomenon of corruption represents an important subject of study, because it is a phenomenon which worries the governments as much as the public opinion from the whole world.

Corruption manifests itself economically, administratively, juridical and political in any society and it is an abuse of authority and power, the use of public office in personal interest, by breaking the law by certain people through bribery, fraud, blackmail, fraud, traffic of influence and other acts punishable by law.

In these circumstances, the national and international authorities must cooperate to find and adopt strategies to prevent and combat corruption, as well as to improve existing strategies.

Keywords: corruption, bribery, crime, justice, official.

1. Unele considerații preliminare

Corupția ca fenomen a fost prezentă în toate domeniile vieții sociale și politice din cele mai vechi timpuri, însă, în prezent, se constată o frecvență deosebit de ridicată a faptelor de luare de mită, ceea ce constituie o încălcare a relațiilor sociale, în principal de către funcționarii publici, pe care trebuie să-i caracterizeze cinstea, corectitudinea și probitatea profesională[1, p. 703]. Această afirmație este susținută și de către M. Udrea în articolul apărut în ziarul Adevărul[2, p.1] care scria: „*Explicațiile acestor apucături - șocante pentru occidentali, îndrăgite de băștinași, generatoare de sărăcie și nedreptate - trebuie căutate adânc în trecut, până la începuturile țărilor române*”. În continuare același autor consemna „Acesta este portretul funcționarilor din țările române făcut la începutul secolului al XIX-lea de Louis Langeron, nobil francez angajat ca ofițer în armata țarului pe parcursul războiului ruso-turc dintre 1806 și 1812. De atunci au trecut 200 de ani, dar felul în care se comportă destui dintre administratorii statului român, de la clasa politică și până la simpli funcționari, poate da impresia că Langeron a trecut ieri prin România”.

Neagu Djuvara consemnează în lucrarea sa „Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne”, faptul că „*Langeron era complet bulversat de această lume pe care n-o înțelegea, așa cum occidentalii nu reușesc*

s-o înțeleagă nici acum”[2, p.1]. Astfel, „Cuvintele ordine, dreptate, cinste, onoare sunt adesea uitate în Țara Românească. Aici, toate slujbele se cumpără, adică se plătește dreptul de a săvârși orice crimă fără a fi pedepsit. Fiecare slujbă, în scurt timp, îl îmbogățește pe cel care o cumpără, dar, după un an, trebuie s-o părăsească sau s-o lase altuia – căci încă un abuz al acestei cumplite cârmuiri (n.r. – fanariotă) este ca un slujbaș să nu stea niciodată mai mult de un an într-o slujbă, oricare ar fi ea; atunci vine la București, unde se dedă unui lux neînfrânat și de prost-gust, risipește la iuțea rodul jafurilor sale și, după doi ani de stat degeaba, mai cumpără o slujbă, se îmbogățește din nou de pe urma ei, ca să vină iar în capitală și să trăiască tot pe picior mare. Acesta este cercul vicios al boierilor din Țara Românească”, explica Langeron. S-au fondat, în această reformă judiciară, instanțe pentru fapte penale, pentru treburi civile și pentru cele comerciale. S-au înființat tribunale civile și în județe, dar totul a rămas, ca de obicei, de decor, întrucât ispravnicii au controlat mai departe tot ce mișca în teritoriile pe care le stăpâneau. Se poate spune, din acest punct de vedere, că ispravnicii din secolele XVIII-XIX au fost precursorii „baronilor” politici care controlează acum județele României[2, p. 2].

După cum se poate constata, într-o formă sau alta, sistemul s-a perpetuat până azi.

De aceea, legiuitorul a incriminat această infrațiune, iar în prezent se duce o politică susținută pentru eliminarea corupției sub forma mitei. Alături de luarea de mită, destul de des întâlnită este infrațiunea de trafic de influență, acestea fiind principalele infrațiuni de corupție săvârșite de funcționari sau alte persoane fizice, dar care de altfel sunt și cele mai periculoase[3, p. 348].

Darea de mită, spre deosebire de luarea de mită este considerată o infrațiune în legătură cu serviciul, deoarece prin acțiunea de corupere exercitată asupra unui funcționar public se aduce atingere imaginii unei unități publice sau persoane juridice, precum și prestigiului acestui funcționar.

Infrațiunea de primire de foloase necuvenite a fost incriminată, deoarece exercitarea atribuțiilor de serviciu, îndeplinirea actelor la care un funcționar este obligat în temeiul funcției, nu trebuie să constituie pentru acesta o sursă de venituri ilicite. Totuși, fapta nu este la fel de gravă ca luarea de mită, întrucât în cazul acestei infrațiuni, funcționarul primește foloase după ce a îndeplinit actul conform atribuțiilor de serviciu și fără a exercita vreo constrângere asupra beneficiarului actului.

Având în vedere că faptul că astfel de fapte au luat o amploare deosebită, legislația actuală a statului român încearcă să acorde mai multă atenție fenomenului corupției la toate nivelurile.

2. Forme ale corupției

Așa, după cum se arată și în literatura de specialitate[3, p. 348], corupția poate îmbrăca diverse forme:

1. Corupția politică – se manifestă îndeosebi sub forma presiunii și chiar a șantajului exercitat asupra funcționarilor publici pentru a-i determina să adopte anumite decizii ilegale sau în limita legii (care încalcă normele morale). Ea poate viza obținerea unor avantaje materiale sau de altă natură.

Corupția politică este cea care creează condițiile pentru acele fenomene pe care le numim criminalitate economică sau crimă organizată – ce semnifică „activitățile infrafracționale ale unor grupuri constituite pe principii conspirative, în scopul obținerii unor importante venituri ilicite”[4, p. 55].

Acțiunile ilicite se săvârșesc, mai ales în forme interrelaționale, mai mult sau mai puțin complicate care ilustrează termenul de „organizare a crimei” și termenul de „criminalitate a gulerelor albe”, deoarece după cum susține criminologul american Edwin Sutherland, „în general profesia, funcția, creează contextul, prilejul și uneori chiar motivarea săvârșirii delictelor, transpunerea în practică a faptelor ilicite realizându-se direct sau indirect în cadrul unui ansamblu relațional. Poziția socială a persoanei, precum și angrenajul socio-economico-politic din care face parte împiedică înfăptuirea justiției penale”[5].

În țara noastră problema vizează coruptibilitatea unor politicieni izolați sau a unor înalți funcționari ai executivului. De regulă, un politician se găsește înconjurat de un număr mare de coruptori, deoarece aceștia doresc să-și asigure prin corupție o sursă cât mai bogată de câștiguri.

2. Corupția administrativă – cea mai răspândită, care tinde de la fapta funcționarului public care pretinde o recompensă pentru întocmirea unui act la care este obligat prin funcția pe care o deține, până la deturnarea, din interes personal, a averii publice, săvârșite de persoane aflate în poziții-cheie ale administrației de stat.

În principiu, funcționarii publici săvârșesc fapte de eludare a dispozițiilor regulamentare de anunțare a licitațiilor publice, favorizarea anumitor întreprinderi sau firme la repartizarea contractelor (uneori cu un procent din beneficiul acestora drept mită) falsificarea documentelor pentru licitații, repartizarea legală de spații sau locuințe, intervenții pe lângă alți funcționari publici pentru a trece cu vederea încălcarea legii etc.

3. Corupția economică – cuprinde un spectru foarte larg, de la „spălarea banilor” care desemnează reinvestirea în afaceri licite a banilor obținuți din afaceri ilicite, utilizând în acest scop circuite financiare interne și internaționale complicate la evaziunea financiară, bancară frauduloasă, traficul de licențe, ne-

plata taxelor vamale și a impozitelor, falsificarea cecurilor și eliberarea de cecuri fără acoperire, practicarea de adaosuri comerciale mai mari, specula și activități economice și comerciale repartizarea pieselor de schimb și alte asemenea tranzacții care nu se fac decât subterane constând în concurență neloială, contra-bandă de mărfuri[6, p. 378]. Agresionarea masivă și fără scrupule realizată prin furturi, gestiune frauduloasă, delapidări și alte forme de „vandalism economic” practicate de infractori prin utilizarea de metode abile este însoțită în majoritatea cazurilor de acte de corupție.

Astfel, în ramurile productive ale economiei, corupția a cuprins întregul proces de privatizare, cu predilecție transferurile ilegale de patrimoniu, prin subevaluare, din societățile comerciale de stat și regiile autonome către întreprinzători particulari[7, p. 411].

Condiționarea livrării de mărfuri, acceptarea unor produse de proastă calitate, în schimbul unor avantaje materiale ce constau în sume de bani, bunuri sau cote-părți din afacerile derulate.

Edificatoare pentru corupția generalizată din perioada de tranziție a ultimilor ani este situația din agricultură, din silvicultură, din domeniul comerțului și al prestărilor de servicii (unde actele de corupție se practică fățiș) domeniul bancar și sistemul vamal.

Modificarea în sens pozitiv a condițiilor specifice actuale interne, precum și intensificarea cooperării internaționale pe planul luptei antiinfraționale pot influența în mod decisiv această tendință în evoluția sa pe termen lung, înlăturarea factorilor spre care se îndreaptă cercetarea criminologică a fenomenului, identificând și explicând cauzele de ordin obiectiv și subiectiv care determină săvârșirea unor măsuri și programe eficiente de prevenire și combatere a fenomenului[7, p. 412].

Manifestându-se ca un adevărat flagel care tinde să erodeze bazele instituționale fundamentale ale statului de drept, corupția constituie un fenomen care în prezent îngrijorează atât guvernele, cât și opinia publică din întreaga lume.

Pornind de la studiile realizate asupra fenomenului corupției, se impune o singură concluzie, respectiv că acesta nu poate fi disociat de evoluția și transformările pe care le cunoaște orice societate umană. Corupția se manifestă pe plan economic, administrativ și politic în cadrul oricărei societăți, fiind un abuz de autoritate și putere, o utilizare a funcției publice în interes privat, prin încălcarea legilor de către diverse persoane prin intermediul mitei, fraudei, șantajului, înșelăciunii, traficului de influență și altor acte sancționate de lege.

O dată cu dezvoltarea societății moderne și a ordinii economice capitaliste, fenomenul corupției s-a intensificat și amplificat, însă el nu s-a manifestat doar în

cadrul sistemului capitalist, făcându-și simțită prezența și în fostele state aparținând sistemului socialist, între care și România, unde a fost însă minimalizat sau chiar ignorat de către factorii politici din acea perioadă. Astfel, deși în perioada regimului comunist au existat numeroase fapte de mită, fraudă, înșelăciune, abuz de autoritate, nepotism și favoritism, ele erau considerate doar ca fiind infrațiuni de serviciu sau în legătură cu serviciul, comise de diverși funcționari publici, legislația penală neutilizând noțiunea de corupție pentru asemenea fapte.[8, p. 11]

Perioada de tranziție pe care o parcurge de peste 20 de ani societatea românească se caracterizează printr-o agravare a fenomenului de corupție. Astfel, corupția se manifestă atât în sectorul public, cât și în cel privat, afectând principalele puteri în stat: cultura, învățământul, sănătatea, economia, justiția, sectorul financiar-bancar, ordinea publică și siguranța națională.

Una dintre cele mai grave tipuri de corupție existente în România se găsește în domeniul administrației publice. Administrația publică din România este sursa potențială de corupție, deoarece procedurile stabilite pentru emiterea autorizațiilor, avizelor etc. sunt interpretate subiectiv de funcționari.

Practica judiciară ne prezintă numeroase cazuri de corupție, ai căror subiecți au fost funcționarii publici. Dintre acestea ne oprim la cele mai importante.

Corupția înregistrată la nivelul administrației publice centrale este cunoscută sub denumirea de “marea corupție” și se manifestă sub forma unor fapte de efectuare a unor achiziții publice dezavantajoase, a unor privatizări frauduloase, de acordare de licențe și autorizații preferențial, precum și de scutire sau eșalonare a taxelor, impozitelor sau datoriilor unor societăți.

Corupția de la nivelul administrației publice locale are în general un caracter de “mica corupție”. Totuși pe termen lung poate avea consecințe negative care pot afecta buna funcționare a administrației publice locale.

Luarea și darea de mită sau traficul de influență au devenit practici curențe pentru obținerea unei locuințe, spații comerciale, a unor autorizații, certificate, permise de conducere sau de înmatriculare a unor autoturisme, sau pentru a-i determina pe oficiali să aplice neunitar legea fondului funciar și retrocedării imobilelor.

Atribuirea unor contracte de concesiune sau de achiziții publice de lucrări, bunuri și servicii, se realizează mai rapid prin “stimularea” unor funcționari ai administrației publice locale.

Transferul ilicit de resurse din patrimoniul public în patrimoniul privat, fie prin perturbarea activității regiilor autonome sau a societăților comerciale cu capital de stat, fie prin privatizarea frauduloasă a acestora, au la bază acte de corupție.[9, p. 6].

De asemeni, s-a constatat că diversele ajutoare sociale de care populația ar fi trebuit să beneficieze au fost acordate uneori preferențial de către oficialii locali.

Controalele efectuate asupra modalității de selectare și promovare a personalului din cadrul administrației publice locale au scos în evidență faptul că, de multe ori, acestea s-au realizat nu după criteriul competenței, ci având în vedere sumele de bani oferite, nepotismul sau criteriile politice.

Adopțiile internaționale ilegale au fost favorizate de acțiunile ilicite ale unor funcționari ai administrației locale, care în schimbul unor sume de bani, au falsificat o serie de acte, care au stat la baza acestora. [6, p. 49].

Autoritățile vamale sunt grav afectate de fenomenul corupției. Astfel că oferirea de sume de bani sau bunuri funcționarilor vamali pentru a nu-și exercita în mod corespunzător atribuțiile de control a devenit un obicei, care a înlesnit contrabanda, traficul de carne vie, de droguri și de mașini furate.

Cercetările științifice și existența unor condamnări penale relevă faptul că există corupție și în sistemul judiciar, deși este sistemul care are menirea să combată corupția. Astfel, actele de corupție sunt prezente la nivelul fiecărui organ implicat în activitatea de aplicare a legilor, respectiv instanțele de judecată, procurorii, poliția judiciară și alte organe care participă la înfăptuirea actului de justiție și la menținerea ordinii publice .

“Darurile orbesc ochii înțelepților și schimbă cuvintele dreptilor”, afirma Jousset în “Traite de la justice criminelle de France 1771”. De aceea corupția în justiție este, poate, una dintre cele mai grave forme de manifestare ale fenomenului infracțional[10, p. 53].

Luarea și darea de mită, primirea de foloase necuvenite, traficul de influență, falsul, abuzul în serviciu sunt practici curente ale funcționarilor din sistemul judiciar. Acest lucru a condus la scăderea încrederii populației în justiția română, deși fenomenul corupției nu a cuprins întregul corp al magistraților.

Corupția în sistemul judiciar este legată de faptele comise de unii magistrați, fie procurori sau judecători, cu privire la amânarea anchetării unor fapte penale, luarea sau revocarea măsurilor preventive, luarea deciziilor de achitare sau de aplicare a unor pedepse mai blânde nemeritate, dispunerea liberării condiționate, acordarea sau revocarea cetățeniei, a statutului de refugiat, retrocedarea terenurilor și a imobilelor naționalizate, aprobarea cererilor privind adopțiile internaționale.

Fenomenul corupției se întâlnește chiar și în cauze mai simple ca divorțuri, partaje, stabilirea paternității, punerea sub interdicție, în cadrul cărora cei ce trebuiau să facă dreptate dau decizii în favoarea celor care au oferit sume importante de bani.

Forme de manifestare a fenomenului corupției se regăsesc și în domeniul afacerilor. Corupția în afaceri este o noțiune care în România s-a materializat după anul 1989, deoarece perioada regimului politic comunist nu permitea inițiativa particulară.

Fenomenul corupției se manifestă pe plan economic în toate ramurile sale: sistemul financiar-bancar, sectorul industriei (construcțiile de mașini, sectoarele metalurgice, siderurgice, resurse energetice), sectorul agricultură-silvicultură, sectorul flotei maritime, fluviale, de pescuit oceanic, sectorul turismului.

Fenomenul corupției s-a manifestat în sistemul financiar-bancar sub forma infrafracțiunilor de fals, înșelăciune, abuzului în serviciu, luare și dare de mită, primirea de foloase necuvenite, traficului de influență, spălarea de bani, evaziunii fiscale.

Practica judiciară ne prezintă numeroase activități ale funcționarilor din sistemul financiar-bancar, care au avut ca principal obiect acte de corupție, cum ar fi: acordarea sau facilitarea obținerii preferențial de credite, fără îndeplinirea condițiilor cerute de lege și în baza unor garanții fictive, emiterea CEC-urilor sau a biletelor la ordin fără acoperire.

Un important pilon al economiei naționale, industria, a fost afectată de diverse forme de manifestare a fenomenului corupției. Sectoarele construcțiilor de mașini, metalurgice, siderurgice, energetice reprezintă sectoare atractive pentru cei care doresc să se îmbogățească rapid. Astfel, în întreprinderile din aceste sectoare, factorii decizionali au încheiat contracte cu clauze net dezavantajoase întreprinderilor de stat, au efectuat investiții sau acțiuni de re tehnologizare ineficiente, cu costuri mari pentru utilaje neperformante, în schimbul unor comisioane importante, au realizat privatizări ilegale prin preluarea patrimoniilor de stat subevaluate[11, pp. 64-65].

Un alt sector strategic al economiei românești, agricultura-silvicultura a fost grav afectat de fenomenul corupției. Astfel activitatea de reconstituire a dreptului de proprietate și de punere în posesie prin încălcarea Legii nr. 18/1991, defrișările neautorizate, activitatea de exploatare a masei lemnoase în condiții ilegale sunt doar o parte din actele de corupție manifestate la nivelul acestui sector.

Grav afectată de fenomenul corupției a fost și flota maritimă, fluvială și de pescuit oceanic, precum și sectorul turismului, în cadrul cărora s-au înregistrat infrafracțiuni de luare și dare de mită, trafic de influență, abuz în serviciu[12, p. 112].

Sociologul Constantin Schifirneț[2, p. 7], profesor la Facultatea de Comunicare și Relații Publice la SNSPA și blogger „Adevărul”, găsește explicații

interesante pentru particularitățile „ticăloșiei” seculare a funcționarului român: „Există un context geopolitic favorizant, care a împins mentalitățile către această stare de lucruri. În primul rând, țările române n-au avut niciodată alte teritorii sub ocupație, care să asigure capital din exterior. Miza a fost, permanent, această resursă internă limitată, mai mereu sub presiune externă. De aici, lupta pentru accesul la buget. Acesta este, prin tradiție, unica sursă sigură de îmbogățire în România. În plus, secole de-a rândul, pacea și funcțiile s-au cumpărat în țările române. Asta creează un obicei”, spune Schifirneț.

Concluzii :

Considerăm că problematica specifică fenomenului corupției impune o atenție specială din partea autorităților. În acest sens, apreciez că pentru diminuarea fenomenului corupției ar fi necesară găsirea unor strategii eficiente de prevenire și combatere a acesteia. Aceasta se poate realiza doar prin cunoașterea cauzelor, formelor de manifestare, caracteristicilor, amplitudinii fenomenului corupției atât pe plan național, cât și internațional.

În aceste condiții autoritățile naționale și internaționale, în mod individual sau împreună, trebuie să încerce să identifice cele mai eficiente mijloace de contracarare prin adoptarea unor strategii pentru prevenirea și combaterea corupției, însă pentru obținerea unor rezultate pozitive este necesară implicarea nu doar a autorităților statului, ci și a societății civile.

Referințe :

1. Alexei Barbăneagră, Gheorghe Alecu, Viorel Berliba, Vitalie Budeci, Trofim Carpov, Valeriu Cușnir, Radion Cojocar, Alexandru Mariț, Tudor Popovici, Gheorghe Ulianovshi, Xenofon Ulianovchi, Nicolae Ursu, Victor Volcinshi, „ *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*” (Legea nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale), Centrul de drept al Avocaților (Tipografia Reclama S.A.), 2009, Chișinău, ISBN 978-9975-105-20-0, 860 p.
2. Matei Udrea, în Editorialul „ *Adevărul de weekend* ”, 2012.
3. Alexandru Boroș, Gh. Nistoreanu, „ *Drept Penal. Partea specială*”, Ediția a III-a, Editura All Beck, București, 2005.
4. Costică Păun, *Crima organizată sau organizarea crimei*, în *Analale Academiei de Poliție "Al. I. Cuza"*, București, 1993, p. 55; Gh. Nistoreanu, C. Păun, *Criminologie*, p. 254, apud E. Sutherland, *White Collar Crime*, New York, Dryden Press, 1949, p. 9.

5. Gheorghe Nistoreanu, C. Păun, *Criminalitatea financiar – bancară, Simpozionul "Noi forme de criminalitate"*, organizat de Soc. Română de Criminologie și Criminalistică, București, 1993.
6. Ion Pitulescu, *Al treilea război mondial. Crima organizată*, Ed. Național, București, 1996, p. 378.
7. Gheorghe Alecu, *Instituții de drept penal. Partea generală și partea specială*, Conform Noului Cod penal, Ovidius University Press, Constanța, 2010, p. 411.
8. Florin Marcu ș.a., *Dicționar de neologisme*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1978.
9. Marius Murea, *Luarea de mită și primirea de foloase necuvenite – infracțiuni de corupție*, Ed. Wolterskluwer, București, 2009.
10. Elena Cherciu, *Corupția – caracteristici și particularități în România*, Ed. Lumina Lex, București, 2004.
11. Dorinica Ioan, Dan Banciu, Sorin M. Rădulescu, *Corupția în România – realitate și percepție socială*, Ed. Lumina Lex, București, 2005.
12. Costică Voicu, Alexandru Boroi, *Dreptul penal al afacerilor*, Ed. C.H.Beck, București, 2006.

REFERINȚE ASUPRA PROBLEMEI OBIECTULUI ȘTIINȚEI CRIMINOLOGIA

Bujor Valeriu,
doctor în drept, profesor universitar,
rector al Institutului de Criminologie

The study of any field of science has as a reference point, the precise finding of the object of study of the respective science, its delimitation from the object of study of other sciences.

The criminology's subject matter as a science, the constituent elements and the field of criminology remain a as a topic of discussion, being contradictory in the scientific community. There is no criminological theory that would satisfy the methodological requirements of philosophy and science aimed at determining the subject of criminology.

In this context, the author comes with his own concept regarding the object of criminology, starting from the appreciation of the methodological benchmarks with reference to determining the object of this social science. It is argued that the object of criminology is the crime as a social phenomenon, regarded as a negative social relation, conflict. In turn, the structural elements of this relation become the main constituent elements of the criminology field: the active subject (law breaker), the passive subject (victim, the consequences of the crime and criminality), the mechanism of the criminal act (social behavioral manifestation and its legal expression), the social reaction to crime (as a social-legal act and social phenomenon).

Keywords: criminology, crime, the object of criminology, the field of criminology, social danger.

Criminologia, ca domeniu de cunoaștere, instruire și activitate practică, este chemată să direcționeze procesul de căutare a unor direcții conceptuale de cunoaștere a criminalității, elaborare a politicilor de prevenire și contracarare a criminalității, corupției și altor patologii sociale.

Statutul criminologiei și prestigiul acesteia este una diferită de la o țară la alta sau chiar în aceeași societate la diferite etape de dezvoltare istorică.

Astăzi în lume se constată o tendință stabilă – crește interesul față de criminologie și implicarea acesteia în analiza proceselor sociale, economice, politice, demografice și de altă natură în coraport cu criminalitatea.

Sute de instituții, din diferite țări, pregătesc mii de criminologi: în colegii, la nivel de licență, masterat și doctorat. Mai mult ca atât, în majoritatea țărilor,

cu un statut înalt al acestei științe, criminologia este introdusă în programele de studii pentru așa specialități ca pedagogie, psihologie, psihiatrie, economie, drept, politologie, sociologie, management, administrare.

Chiar dacă prestigiul criminologiei este înalt în toate țările cu adevărat democratice, în lumea științifică rămâne discutabilă problema obiectului criminologiei ca știință. Nu consider că lipsa studiilor metodologice despre obiectul criminologiei a afectat criminologia ca știință, ca disciplină și practică anti-crimă. Însă incertitudinea la acest capitol ne face vulnerabili în discuțiile care periodic izbucnesc referitor la statutul criminologiei, independența acesteia, raportul criminologiei cu alte științe și rolul ei în sistemul de asigurare științifică a politicilor și practicii anti-crimă.

În prezentul articol expun acel concept cu referire la obiectul criminologiei care, l-am formulat acum 33-34 de ani în urmă, fiind provocat de afirmația psihiatrului-criminolog Selling care afirma că *criminologia este o regină fără regat*, adică este o știința care nu are obiectul său propriu de cercetare.

Mai întâi, încercase-m să găsesc răspunsul la corifeii criminologiei sovietice (era anul 1987), dar surse la subiectul respectiv nu prea am găsit, în afară de manuale și cursuri de Criminologie [6, p. 217; 7, p. 168; 8, p. 304]. Atunci am apelat la șeful catedrei de Criminologie, profesorul Anatol Gorbuza, care mi-a pus la dispoziție niște studii despre metodologia științei și sarcina să pregătesc o comunicare pentru seminarul metodic al catedrei despre obiectul științei criminologiei. Acele teze, pe care le-am completat în anii de doctorat (1988-1991) le expun în acest articol (lumina tiparului până acum au văzut doar concluziile pe care le făcusem cândva)[2,p. 86].

Un prim lucru pe care l-am înțeles atunci, și care încerc să-l aduc la conștiința tinerilor cercetători, constă în a stabili calea și pașii unei abordări juste, ce v-a permite a descoperi adevărul științific, în orice problemă pe care dorim să o clarificăm. Adică, trebuie să pornim nu de la o viziune subiectivă, fără a veni cu suficiente argumente și, uneori lipsite de logică.

Este necesar de a stabili reperele metodologice de cunoaștere a obiectului unei științe, ca oricine își v-a dori să verifice construcțiile noastre teoretice, să aibă posibilitatea de a parcurge aceiași pași și a răspunde la aceleași întrebări.

Până a trece la expunerea problemei propriu zise vin cu o mică precizare cu privire la semnificația noțiunii de *obiect al științei*. În acest sens, în limba rusă erau (și sunt) folosite două noțiuni *предмет науки* și *объект науки* [9, p. 416]. Ca echivalente, în limba română, vom folosi termenul *obiectul de cunoaștere* sau *obiectul generic* pentru a desemna termenul – *предмет* și, pentru cel de *объект науки* – noțiunea de *elementele obiectului generic* sau *domeniul științei*

(criminologiei). Într-adevăr, obiectul criminologiei și domeniul criminologiei nu sunt identice.

În primul rând, am constatat că, nu există un domeniu științific fără obiectul său concret de cunoaștere (obiectul științei), cum nu pot exista două științe care ar avea același obiect concret de cercetare.

În al doilea rând, am constatat că știința (la general) are ca obiect de studiu diverse fenomene și procese, dintre care principalele sunt, a) fenomene ale naturii; și b) fenomene sociale; respectiv și științele ce cunosc aceste laturi ale existenței, se divizează în științe despre natură, științe despre societate (aici întră și științele juridice) și altele.

Obiectul științelor sociale sunt fenomenele sociale, care se manifestă ca relații (raporturi) dintre membrii societății; nu ca relații dintre oameni luați ca ființe biologice, ci între om cu om priviți ca membri ai societății. La rândul său, multiplele relații ce apar între oameni (luați separat sau în colectivități, având anumite roluri sociale, calități sociale, funcții sociale) se împart în relații sociale obștești, relații intermediare de societate (de comunitate sau de o autoritate) ca norme obligatorii, recomandate sau ca norme așteptate de comunitatea dată (juridice, morale, religioase) și relații individuale (particulare, interpersonale). La relații individuale se atribuie raporturile ce apar între oameni de la sine, spontan, ne având la bază careva reglementări, când indivizii nu sunt purtători de roluri sociale, nu manifestă calități sociale. Aceste relații interpersonale, de asemenea pot fi (și sunt) apreciate de comunitate (prin prisma relațiilor sociale obștești), ca: *social utile* (benefice, pozitive, lăudabile), *social neutre* din punct de vedere social (conformiste) sau *social negative* (nedorite, periculoase, vătămătoare) [10, p. 240].

A treia constatare pe care o făcusem consta în postulatul că fiecare din științele sociale au ca obiect de cunoaștere un singur tip de relații sociale concrete (dintre cele obștești sau cele individuale). Pentru a exemplifica nu trebuie să facem mari investigații: vedeți care este obiectul unor așa științe ca economia, politologia, demografia dar și cele cunoscute de noi mai îndeaproape: dreptul penal, civil, dreptul muncii, familiei, etc. Constatăm că acestea au ca obiect diferite tipuri de relații sociale: relații ce apar în sfera de producere, distribuție și schimb de bunuri și servicii, relații de putere, relații de apărare socială, relații patrimoniale etc. Și... doar când ajungem la criminologie se constată că obiectul acesteia îl constituie nu relațiile sociale ci criminalitatea în dinamica sa, ca totalitate de infrațiuni, infractorul, cauzele criminalității, prevenirea criminalității etc. Da, aceste elemente le studiază criminologia, dar ele constituie, după cum v-am constata mai târziu, domeniul criminologiei [4, p. 5].

A patra constatare – obiectul criminologiei, din logica celor expuse mai sus, trebuie să indice la un tip concret de relații sociale, relații care nu sunt, și nu pot fi obiectul concret de cunoaștere al altor științe. Respectiv apare întrebarea – care modalități de relații sociale criminologia le are ca obiect?

Pe atunci, găsisem doar 2 studii, a criminologilor Saharov și Grișaev, care în anii 1984-1985 au încercat să determine care relații sociale constituie obiectul criminologiei. Evident, nu am mai reținut titlul acelor studii.

Penalistul și criminologul Grișaev, considera că în obiectul criminologiei intră relațiile sociale, ce apar în legătură cu existența criminalității, adică acelea care apar ca rezultat al săvârșirii infrațiunilor.

La rândul său, criminologul Saharov, era de părerea că obiectul criminologiei trebuie să-l constituie relațiile sociale ce determină criminalitatea, adică acele fenomene și procese ce o generează și: economice, social-culturale, psihologice, demografice, politice, etc.

Cât nu ar fi de ridicol dar, atunci, am pus sub semnul întrebării argumentele acestor doi criminologi, am intrat în polemici, fapt ce ia iritat extrem pe majoritatea membrilor catedrei de Criminologie, pentru atentatul la sugestiile criminologilor cu autoritate unională. Mai târziu am avut onoarea să-i cunosc personal pe Saharov și Grișaev. Cu ultimul, careva timp am fost membrii al aceiași catedre (Academia MAI din Moscova) și am avut posibilitatea să polemizăm, cu referire la diferite probleme, acesta fiind puțin deranjat de criticile aduse în adresa conceptelor și teoriilor pe care le promova.

De ce nu am acceptat primul punct de vedere, expus de Grișaev? După cum stabilisem, relațiile sociale ce apar în legătură cu săvârșirea infrațiunii, într-adevăr există însă ele sunt obiectul altor domenii: dreptul penal, dreptul procesual penal, dreptului execuțional penal. Criminologia studiază aceste relații pentru a stabile efectele preventive ale legislației și practicii investigării infrațiunilor, eficacității sancțiunilor penale și măsurilor de resocializare a infractorilor.

Nu mi se păruse convingătoare și argumentele criminologului Saharov chiar dacă recunoșteam, și recunosc, că criminalitatea este generată de un complex de factori. Criminologia într-adevăr cunoaște criminalitatea în coraport cu schimbările în viața economică, politică, culturală, procesele demografice, starea etico-morală a societății. Însă criminologia nu are ca obiect nemijlocit de cunoaștere relațiile economice, social-politice, etc., ce determină criminalitatea. Cunoștințele despre aceste fenomene și procese, necesare cunoașterii criminologice, ea le *împrumută* de la alte domenii științifice: psihologia socială, politologia, demografia, economia, etc., folosindu-le pentru realizarea funcțiilor sale specifice.

Atunci apare întrebarea – dacă obiectul criminologiei nu sunt relațiile sociale care generează criminalitatea și nici acelea ce apar în legătură cu manifestarea obiectivă a acesteia, atunci care relații sunt obiectul criminologiei ca știință?

Am început să trec în revistă diferite tipuri de relații sociale obștești, relațiile juridice și mă convingeam de fiecare dată că există deja științe ce au ca obiect atare sau alte relații sociale obștești, care nu se potrivesc criminologiei, chiar dacă sunt aproape de aria de interes a acestei științe. Epuizând tentativele de a constata care-i obiectul criminologiei, cu referire la relațiile sociale obștești, am trecut la analiza relațiilor sociale individuale, și am constatat că obiectul criminologiei trebuie căutat anume în sistemul relațiilor sociale individuale negative.

Până a trece la expunerea argumentelor, aduc aminte că noțiunea de crimă are în criminologie mai multe semnificații: a) crima ca fenomen social (sau criminalitatea), b) crima ca faptă socială, c) crima ca fenomen socio-juridic, adică infrațiunea.

După cum se desprinde din aceste semnificații ale noțiunii crimă, noțiunea criminologică de crimă și cea juridico-penală de infrațiune nu sunt identice. Crima în sens criminologic, în esență poate fi și o infrațiune, însă nu întotdeauna infrațiunea este, în esența sa socială, și crimă. Nu totul ce consideră legislatorul, stigmatizând fapta ca infrațiune, este și o crimă și nu întotdeauna fapta ce este crimă, în esență, este stigmatizată de deținătorii puterii ca infrațiune. Dar aceasta este deja o altă problemă ce ține de politica statului, care apără prin mijloace de drept penal interesele celor care real dețin puterea în societatea concretă.

Eu afirm că *obiectul criminologiei este însăși crima ca fenomen social (îl numim fenomenul crimă sau criminalitate) care se manifestă în realitatea obiectivă ca un raport social individual, ca o relație socială de negare (de conflict).*

O analiză a noțiunii crimă, sub aspect criminologic, am făcut-o în mai multe studii [1, p. 16-18; 3, p. 145; 5, p. 13-21], pe care le cunoașteți ori puteți să le studiați, de aceia mai departe voi expune doar unele concluzii ce țin de esența acestui fenomen:

Crima este o categorie (o noțiune) criminologică utilizată pentru a scoate în evidență un fenomen social real, o relație socială de negare (de conflict); este o samavolnicie a individului. Nu am găsit un alt cuvânt care ar fi indicat, nu doar la liberul arbitru, dar și la rea voința individului, la pornirile antisociale ale aceluia individ, care își realizează propriile interese după bunul plac. Deci, crima reprezintă negarea de către un individ (o persoană), a valorilor și ordinii sociale, a

intereselor și voinței generale (dominante) din societatea dată, este realizarea samavolnică și ilicită a propriei voințe și a intereselor egoiste.

Crima atentează la interesele vitale ale persoanei, societății și ale statului; atentează la sistemul de relații sociale chemat să garanteze realizarea acestor interese. Deci, obiectul crimei sunt interesele ca valori sociale (libertatea, viața, patrimoniul, mediul ecologic de existență, etc.).

Fiind una din patologiile sociale crima (criminalitatea), pune în pericol însăși existența societății, introducând în ea elemente ce o dezorganizează și o dezchilibrează, ce subminează temelia existenței sistemului social. De aceea, crimă este considerat nu orice comportament (faptă), ci doar acel care pune în pericol sistemul de relații și valori sociale care domină în societatea respectivă.

Ca o relație de conflict crima, în același timp este și o modalitate de rezolvare a contradicțiilor fiind orientată spre depășirea intereselor contrare, prin subminarea unui interes de către un alt interes.

Crima ca fenomen social, devine și un fenomen juridic, deoarece o faptă este stigmatizată ca infrațiune de către stat, pornind de la interesele și voința dominantă în societatea respectivă, de la ordinea juridică instaurată, care necesită protecție și apărare.

Fenomenul crimă se manifestă empiric printr-un comportament sau activitate interzise de legea penală și poate purta diverse denumiri (infrațiune, crimă, delict, rău, încălcare, prestuplenie, etc.).

Pericolul social al crimei se manifestă dual: a) ca daună adusă sistemului de relații sociale apărute de stat prin mijloace juridice (pericol politic), în care se manifestă esența socială a crimei, deoarece pericolul este îndreptat asupra ordinii juridice, valorilor și intereselor sociale; b) ca daună concretă adusă intereselor persoanei, întreprinderii, societății sau intereselor statului (prejudiciu obiectiv, materializat sau potențial în plan fizic, material, organizațional, psihic). În acest sens vorbim despre pericolul material al crimei, adică despre așa semn ca – prejudiciabilitatea faptei.

Crima indică la contradicțiile și disfuncțiile din viața organismului social fiind unul din parametri ce reflectă starea societății la etapa respectiva de dezvoltare. Fiecare societate se va deosebi prin cadrul faptelor considerate crime, prin starea și nivelul, prin specificul de manifestare a fenomenului respectiv, fapt ce depinde direct de structura social-economică, de particularitățile naționale și culturale, de factorii demografici, politici și juridici, de starea etico-morală a societății. Cu alte cuvinte, fiecare societate își are criminalitatea și criminalii pe care îi merită.

În final mai subliniem o dată că în crimă, obiectiv, se manifestă comportamentul samavolnic al individului, prin care se subminează ordinea juridică

instaurată și relațiile obștești ce domină în societatea dată; în plan subiectiv, în crimă este exprimată orientarea antisocială, negativă a individului față de interesele altor indivizi, ale societății și statului.

Crima ca fenomen social reprezintă o modalitate a relațiilor individuale negative, este un raport de conflict, un raport negativ (distructiv), unde, elementele structurale ale acestui raport (în interpretarea doctrinară moldovenească), devin *elementele constitutive principale ale domeniului criminologice*: subiectul activ (*infractorul*), subiectul pasiv (*victima și consecințele crimei și criminalității*), *mecanismul actului infracțional* (manifestarea comportamentală socială și expresia juridică), *reacția socială* la crimă (ca faptă social-juridică) și la fenomenul social.

Din logica celor expuse se desprinde concluzia că obiectul generic al criminologia, rămâne același, neschimbat pentru totdeauna. Constante rămân și elementele constitutive ale obiectului generic. Flexibil este doar domeniul criminologiei, care poate include orice aspecte care permit a cunoaște esența și manifestările fenomenului crimă, determinantele acestuia, ajută la interpretarea faptelor acumulate în cadrul cercetărilor criminologice, la elaborarea de politici de prevenire și contracarare a criminalității, de asigurare a securității criminologice a persoanei, societății, statului.

Și, dacă să facem o punte de trecere de la criminologie spre abordarea juridică a crimei (ca infrațiune), constatăm că crima, ca relație individuală de negare, de conflict, devine temeiul care dă naștere unui alt raport, a raportului juridic penal de apărare socială, care se manifestă prin negarea, dezaprobarea și condamnarea de către stat a comportamentului social periculos și aplicarea unei sancțiuni penale persoanelor vinovate de săvârșirea infrațiunii.

Dar, aceasta este deja o altă problemă, ce ține deja de obiectul unei alte științe – dreptul penal.

Referințe:

1. BUJOR, V. Esența fenomenului crimă (criminalitatea). În: Legea și viața, nr. 10/1994, p. 16-18.
2. BUJOR, V., BEJAN, O., CASIAN, S., ILIE, S. Elemente de criminologie. Material metodic-didactic. Chișinău: Editura Știința, 1997, 86 p.
3. BUJOR, V., BEJAN, O. Interes și crimă. Monografie. Chișinău: 2004, 145 p.
4. BUJOR, V., BEJAN, O. Curs elementar de criminologie. Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Chișinău: 2016, 129 p.
5. BUJOR, V. Violența criminală și societatea. În: Violența în societatea de tranziție. Chișinău: 2003, p. 13-21.

6. ГЕРЦЕНЗОН, А. Введение в советскую криминологию. М.: Юрид. лит., 1965, 217 с.
7. Криминология. Под редакцией члена В.Н. Кудрявцева. М.: Юрид. лит., 1976, 168 с.
8. Криминология. М.: Юрид. лит., 1979, 304 с.
9. Курс советской криминологии. Предмет. Методология. Преступность и её причины. Преступник. М.: Юрид. лит., 1985, 416 с.
10. Социология уголовного права. М.: Юрид. лит., 1986, 240 с.

CRIPTOCRIMINALITATEA – CONCEPT NOU ÎN CADRUL CRIMINOLOGIEI

Florea Eugen,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept Public al Universității de Stat din
Comrat

Cryptocrime (or cryptocurrency crime) is a relatively new phenomenon as soon as cryptocurrency industry per se has just emerged slightly more than a decade ago. First cryptoasset – Bitcoin - was launched in 2009. This innovation due to its cler advantages over traditional money (anonimity, extremely low transacton fees, 7/24 work shedule, P2P character) has attracted not only investors, business and financial institutions but also many criminals. On the other hand law enforcement bodies are not prepared for this kind of challenge knowing very few things about this new technology. Most of the police officers and prosecutors are not familiar with the way that this technology works nor they know how to investigate and prosecute cryptocurrency related crime. The author examines the existing concepts of cryptocrime, pointing to advantages and disadvantages of each approach. As a resault of this analysis the author’s concept is given. Cryptocrime (cryptocurrency crime) is defined as a type of financial cybercrime which consists of socially dangerous and illegal acts committed in the process of creating, circulating and destroying cryptoassets, as well as using them as a means of committing of other crimes.

Keywords: cryptocrime, cryptocurrency crime, Bitcoin, social danger, illegality, offence, financial crime, cybercrime.

Ca și orice segment a relațiilor sociale, mediul criptoalutar nu este lipsit de abuzuri și încălcări, inclusiv de natură criminală. Nu numai reprezentanții biznesului și statului, ci și lumea interlopă a manifestat un interes sporit față de noua tehnologie. Acest lucru se datorează faptului că inovația în cauză poate simplifica în mod semnificativ procesul de a comite o serie de infrațiuni, și, de asemenea, creează obstacole serioase în activitatea organelor de drept în ceea ce privește metodele mijloacele și metodele de combatere a acestui tip de activitate infrațională. Avantajele tehnologiei blockchain și a criptoalutelor – anonimatul, natura irevocabilă a tranzacțiilor, funcționarea programului în modul 7/24, natura P2P (fără intermediari), prețul extrem de mic a transferurilor în comparație cu sistemul financiar tradițional – toate acestea se pot transforma în riscuri serioase cu caracter infrațional. Pe de altă parte, din motive de di-

ferită natură, rolul activităților operative de investigare și procesual penale în ceea ce privește utilizarea instrumentelor de detectare, fixare și investigare a infrafracțiunilor în acest domeniu rămâne a fi incert.

Din punct de vedere terminologic, termenul “criptocriminalitate” ar trebui recunoscut ca fiind nu prea reușit, deoarece nu corespunde esenței fenomenului definit. Cuvântul “kryptos” din grecește înseamnă “ascuns”. În combinație cu a doua parte a cuvântului, obținem termenul “crimă ascunsă”, care este mai potrivit pentru criminalitatea latentă decât pentru încălcarea dreptului penal în sfera cryptocurrency. Aparent, originea acestui termen se datorează faptului că cuvântul “cripto”, în slangul blockchain, este ferm atașat de criptomoneda. [1] În consecință, expresia “crypto crime” (cryptocurrency crime) s-a transformat rapid în termenul “cryptocrime” – criptocriminalitate. În acest caz, simplitatea și comoditatea au predominat asupra coerenței și științei. Pentru criminologia mondială, aceasta nu este prima dată când un termen care nu este destul de precis în sensul științific este preluat de comunitatea academică și devine un element cu drepturi depline al terminologiei științifice. Poate cel mai vestit exemplu în acest context este conceptul de “crimă a gulerelor albe” (white collar crime), care, cu mâna ușoară a criminologului american *Edwin Sutherland*, a devenit un termen general acceptat pentru descrierea criminalității financiare a elitelor statale sau corporative. [2; p. 132-139]

În teoria și practica combaterii criminalității, conceptul de “cryptocrime” nu a apărut cu mult timp în urmă. În aprilie anului 2018, jurnalistul britanic și doctor în informatică *Will Douglas Heaven*, a folosit pentru prima dată termenul de “cryptocrime” în articolul său “Stând cu ciberdetectivi care urmăresc criminali criptomonedari”. [3] În iunie aceluiași an savanta rusă și șefa grupului de lucru pentru evaluarea riscurilor circulației criptomonedelor a Dumei de Stat a Federației Ruse *Ă. L. Sidorenko (Э.Л. Сидоренко)*, de asemenea, a folosit conceptul de “criptocriminalitate”, care a fost definită ca “totalitatea de acte socialmente periculoase comise împotriva sau cu folosirea produselor tehnologiei blockchain (criptomonede, token-uri) într-o anumită perioadă de timp pe un anumit teritoriu”. [4; p. 15] Această definiție aduce o anumită claritate în percepția fenomenului pe care îl studiem, dar nu este lipsită de o serie de deficiențe.

În primul rând, un astfel de concept nu este în concordanță cu principiul legalității, care este obligatoriu pentru criminologie. Accentul autorului asupra pericolului social al fenomenului, fără a ține seama de ilegalitatea acestuia, ar permite să includem în mod eronat în acest concept acte care, desi sunt dăunătoare pentru societate, însă nu sunt incluse în legea penală în calitate de infrafracțiuni. Este evident că și infrafracțiunea în general, și criptocriminalitatea în

special, constau doar în acte interzise de legea penală actuală. Toate celelalte acte, oricât de periculoase din punct de vedere social ele n-ar fi, nu pot fi considerate criminale. Desigur, legea penală este imperfectă. Acest lucru este cu atât mai vizibil atunci când este vorba de necesitatea de a face schimbări operative de ordin normativ pentru a ține pasul cu inovația. Cu toate acestea, imperfecția legii penale nu este un argument suficient pentru a respinge necesitatea semnului ilegalității ai oricărei infrațiuni.

În al doilea rând, categoria “produsul tehnologiilor blockchain” utilizată în definiție menționată pare, de asemenea, oarecum neclară. Tehnologia blockchain are o arie extrem de largă de aplicare, incluzând domeniile ce țin de medicină, industrie farmaceutică, educație, contabilitate, administrație publică, afaceri, etc. Suntem de părere că conceptul de criptocriminalitate include în sine numai produsele financiare a tehnologiei blockchain, în timp ce termenul mai larg “blockchain-criminalitate” [5] include orice fapte penale legate de această inovație.

Într-o altă definiție, criptocriminalitatea este înțeleasă ca “totalitatea de acte cu proprietăți sistemice comune care se comit în legătură cu monedă virtuală sau cu utilizarea acesteia”. [6; p. 87] Autorii definiției date corect afirmă despre natura sistemică a criptocriminalității, care, la fel ca și conceptul generic “crimă”, nu este o simplă totalitate, ci se caracterizează printr-o “interdependență complicată a actelor criminale în interiorul sistemului precum și legături cu alte meta-sisteme exterioare”. [7; p. 93] Cu toate acestea, nu putem fi de acord cu această abordare, deoarece ea nu indică caracterul penal al faptelor respective. Dacă acceptăm definiția dată, atunci orice acțiune în legătură cu moneda virtuală sau cu utilizarea acesteia poate fi considerată criminală (de exemplu, schimbul sau cumpărarea și vânzarea acesteia).

Alt savant rus, M. M. Dolgieva (М.М. Долгиева) definește criptocriminalitatea ca “un tip nou de criminalitate motivată atât de cauze economice, cât și cele personale, care încalcă ordinea stabilită de activitate economică, financiară și informatică”. [8] Autorul notează pe bună dreptate componenta motivațională a fenomenului. Într-adevăr, majoritatea absolută a criptoinfrațiunilor se comit din motive economice, deși nu sunt excluse și alte motive, cum ar fi autoafirmarea, răzbunarea, supărarea, dorința de a-și demonstra superioritatea față de alții etc. De asemenea, suntem de acord cu autorul în ceea ce privește obiectul criptoinfrațiunilor care sunt îndreptate nu numai contra ordinii stabilite în sfera financiară și economică, ci și în sfera de activitate informațională. Cu toate acestea, în esență, această definiție nu separă crypto- și ciber-criminalitatea. În opinia noastră, aceste concepte sunt

în relație între ele ca parte și întreg. Cibercriminalitatea este o totalitate de acte infracționale “al căror scop este utilizarea neautorizată al unui calculator, a unei rețele de calculatoare sau a unui dispozitiv de rețea”. [9] Aceste semne sunt valabile și pentru criptoinfrațiuni, care nu pot fi imaginate fără calculator sau alt dispozitiv mobil conectat la Internet. Crime, cum ar fi phishing, hacking, furt de date financiare, ciber-santajul, atacuri DDoS pot cădea sub incidența definiției date de M. M. Dolgieva, însă actele enumerate pot fi considerate criptoinfrațiuni numai dacă acestea sunt îndreptate împotriva cryptovalutelor sau comise cu utilizarea acestora. Dacă folosirea neautorizată a unui calculator, a unei rețele de calculatoare sau a unui dispozitiv de rețea a fost direcționată sau a fost comisă, de exemplu, cu ajutorul banilor electronici sau a cardurilor bancare, atunci aceste acte, fiind ciberinfrațiuni, depășesc domeniul conceptului de criptocriminalitate.

Criminologul rus, prof. V. S. Ovchinsky (В.С. Овчинский), folosește termenul “bitcoin-criminalitate” (биткоин-преступность). [10; p. 44] În parte, această poziție are dreptul la existență. Pentru o perioadă destul de lungă de timp, și anume din momentul creării sale în anul 2009, prima monedă criptografică a ocupat o poziție dominantă pe piața activelor criptografice. Conform Indicelui de dominare, criptomonedă Bitcoin, până în februarie 2017, ocupa în mediu circa de 96-98% din piața cryptovalutară. Prin urmare, a fost destul de acceptabil să punem un semn de egalitate între bitcoin și cryptovalută și, în consecință, între bitcoin și criptocriminalitate. Dar după 1 februarie 2017, acest indicator de dominare al Bitcoinului s-a prăbușit, atingând cel mai scăzut nivel de 36% la începutul anului 2018. [11] Ulterior, BTC și-a recăpătat parțial pozițiile pierdute, dar de atunci, prima criptomonedă nu a reușit să revină nici măcar aproape de indicatorii de dominare anteriori. Credem că din acest moment, când piața criptomonedelor s-a diversificat semnificativ datorită monedelor precum XRP, ETH, LTC, NEM, au apărut noi ținte pentru manifestări criminale, astfel încât a devenit incorectă egalarea bitcoin-criminalității cu toate crypto-infrațiunile. În calitate de confirmare a acestei idei poate servi furtul de tokenuri NEM în valoare de 532 de milioane de dolari ca urmare al atacului hacker comis asupra bursei cryptovalutare japoneze Coincheck în ianuarie 2018. [12]

Credem că, în ciuda incertitudinii juridice al statutului juridic criptomonedelor, este acceptabil să considerăm criptocriminalitatea ca un tip de criminalitate financiară, care, la rândul său, este o parte a criminalității economice. Argumentul în favoarea acestei abordări este faptul incontestabil de existența obiectivă a unei piețe de criptomonedă în valoare totală de mai mult de un trilli-

on de dolari cu milioane de utilizatori din întreaga lume și a relațiilor financiare corespunzătoare asociate cu formarea, distribuirea și utilizarea de fonduri cripto valutare care de facto satisfac nevoile cetățenilor, întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor.

După părerea noastră **sub conceptul de criminalitate criptovalutară (criptocriminalitate) trebuie de înțeles un tip de cibercriminalitate financiară care este format din totalitate de acte socialmente periculoase și ilegale comise în procesul de creare, circulație și distrugere a criptoactivelor, precum și cu utilizarea acestora în calitate de mijloc de comitere a infracțiunilor.**

Referințe:

1. Криптовалютный словарь от А до Я // CryptaMe – 09.02.2021. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cripta.me/slovar-cripto-terminov> (accesat la 29.01.2021).
2. SUTHERLAND E. H. *Is «White Collar Crime» Crime?* // American Sociological Review. 1945. № 10.
3. HEAVEN W. D. *Sitting with the cyber-sleuths who track cryptocurrency criminals* // MIT Technology Review – 19.04.2018. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.technologyreview.com/2018/04/19/3011/sitting-with-the-cyber-sleuths-who-track-cryptocurrency-criminals/> (accesat la 09.01.2021).
4. СИДОРЕНКО Э.Л. *Криптопреступность как новое криминологическое явление* // Общество и право. № 2 (64). Москва, 2018.
5. Vezi mai detaliat ЛАРИНА Е., ОВЧИНСКИЙ В., *Криптовалюта, блокчейн и преступность* // Завтра.ру – 06.07.2018. [Электронный ресурс]. Режим доступа https://zavtra.ru/blogs/criptovalyuta_blokchejn_i_prestupnost (accesat la 29.01.2021).
6. ИВАНЦОВ С.В., СИДОРЕНКО Э.Л., СПАСЕННИКОВ Б.А., БЕРЁЗКИН Ю.М., СУХОДОЛОВ Я.А. *Преступления, связанные с использованием криптовалюты: основные криминологические тенденции* // Всероссийский криминологический журнал. 2019. Т. 13, № 1.
7. *Криминология: Учебник*/ Под ред. Н.Ф. КУЗНЕЦОВОЙ, В.В. ЛУНЕЕВА. – 2-е издание. – Москва: Волтерс Клувер, 2004.
8. ДОЛГИЕВА М.М. *Криптопреступность как новый вид преступности: понятие, специфика* // ЮрФак: изучение права онлайн – 18.11.2018. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://urfac.ru/?p=805> (accesat la 09.01.2021).

9. *Что такое киберпреступление* //АО «Лаборатория Касперского» - 01.10.2019. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.kaspersky.ru/resource-center/threats/what-is-cybercrime> (accesat la 09.01.2021).
10. ОВЧИНСКИЙ В.С. *Технологии будущего против криминала*. – Москва: «Книжный мир», 2017. Termenul "bitcoin-criminalitate" poate se întânleşte în rețeaua Internet și mai devreme. Astfel, autorul sub pseudonimul *Jenny Aysgarth* a folosit acest termen cu un an mai devreme. Vezi AYSGARTH J. *Биткоин и преступность* // ForkLog – 09.06.2016. [Электронный ресурс]. Режим доступа <https://forklog.com/bitkoin-i-prestupnost/> (accesat la 30.01.2021).
11. График индекса BTC.D // TradingView – 30.01.2021. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://ru.tradingview.com/symbols/CRYPTOCAP-BTC.D/> (accesat la 30.01.2021).
12. URANAKA T, WILSON T. Japan raps Coincheck, orders broader checks after \$530 million cryptocurrency theft // Reuters – 29.01.2018. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.reuters.com/article/us-japan-cryptocurrency/japan-raps-coincheck-orders-broader-checks-after-530-million-cryptocurrency-theft-idUSKBN1F106S> (accesat la 25.01.2021).

ANALIZA CRIMINOLOGICĂ A COMPORTAMENTULUI CRIMINAL SUB FORMA DE “MANIFEST”

Șavga Alina,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept penal al Facultății de Drept a
Universității de Stat din Moldova

Pozneacova Veronica,
studentă, anul II,
Universitatea de Stat din Moldova

The complexity of the criminal phenomenon is manifested by the presence of many factors that encourage a person to commit a crime. One of the criminological theories that explain the motivation of criminal behaviour is The New Criminological Theory. This theory analyzes the reasons which encourage a person to commit one of the gravest crimes. These offences are committed as a form of protest against the existing social order. For example, terrorist acts represent the crime, that is committed to change the contemporary social structure. This article is a study dedicated to analyzing the New Criminology Theory. In this context, we highlight the essence of the concept of crime as a manifest. These crimes are based on philosophical, political and religious ideas. This research paper focuses on the formulation of the features characteristic of these crimes.

Keywords: New Criminology, crime, terrorism, manifest, criminogenic factor

Evoluția criminologiei ca știință a fost marcată de numeroase controverse teoretice privind explicarea cauzalității comportamentului criminal. În acest sens, își fac apariția și este dezvoltat un spectru diversificat de teorii, care tratează această problemă prin diferite prisme: unele privesc comportamentul criminal ca pe o extensie a comportamentului uman în societate; altele se opresc asupra caracteristicilor legii penale și a procedurii de aplicare a acesteia; a caracteristicilor criminalilor și nu în cele din urmă, prezintă istoria, structura și funcționalitatea sistemului justiției în țara respectivă [1, p.52], fac referiri la relația dintre caracteristicile pedepsei care se aplică infractorului (adică certitudine și severitate) și coeficientul de comportament criminal în

societate, se raportează la caracteristicile biologice, psihologice și sociale ale indivizilor cu ceea ce i-a angajat în comportament deviant, fac afirmații bazate pe caracteristicile indivizilor la ceea ce va fi catalogat drept criminal către justiție.[2, p. 386]

Este cunoscut faptul că pe parcursul timpului, istoria gândirii referitor la societatea umană, a fost dominată de două tendințe în explicarea fenomenelor care apar atunci când interesele și valorile societății au fost supuse unor convulsii sociale. În primul caz, teoreticienii au susținut că există o tendință consensuală care constă în aceea că societatea își are pilonul de stabilitate în consensul care intervine între membrii societății și valorile sale, statul fiind forma de organizare care vine și protejează interesul public. Cum societatea are în componența sa grupuri ale căror valori și interesele intră în conflict, statul este acela care intervine și mediază între acestea pentru protejarea interesului social general. [3, p.372] În al doilea caz, tendința conflictuală își motivează argumentele pe faptul că într-o societate, inevitabil, există grupuri de indivizi ale căror valori și interese sunt în conflict. Grupurile de oameni care au o suficientă putere pot interveni pentru protejarea valorilor și intereselor sale, astfel că acestea sunt cele care controlează și modalitățile prin care poate acționa statul pentru menținerea ordinii juridice. Cea mai cunoscută teorie a stărilor de conflict este Teoria Marxistă, din care derivă și Teoria Noii Criminologii pe care ne-am propus-o drept scop de investigare.

Un impuls pentru apariția Noii Criminologii au servit revoltele sociale care izvorăsc din contestarea inegalităților sociale prin apariția mișcărilor feministe și luptei pentru drepturile civile. În perioada raportată mișcarea contraculturală și-a atins apogeul, iar politica promovată de autoritate a fost pusă la îndoială. Aceste schimbări au fost reflectate în muzica, literatura și arta vremii. Începând cu anii 1960, filozofii au început să pună la îndoială unele dintre metodele de cercetare științifică, cum ar fi conceptele de „cauză” și „efect”, determinismul și posibilitatea existenței adevărului științific obiectiv (Kuhn, 1962; Feyerabend, 1976). [4, p.81] Observăm că, teoria Noii Criminologii apare în momentul tensionării situației în cadrul relațiilor sociale, care s-a manifestat preponderent prin dezacordul societății civile cu politica promovată de stat, cât și din cauza elaborării unor noi metode de cercetare științifică, care argumentează devierea de la conceptul general acceptat de „cauză” și „efect”.

În aceste circumstanțe școala Noii Criminologii este poziționată de unii cercetători ca teorie conflictuală nonmarxistă, iar de alții ca cea neomarxistă, care include în sine două curente: *primul* - apărut în S.U.A. în anul 1970, fiind susținut în lucrările lui Richard Quinney și *secundul* - apărut în Anglia, dezvoltat din perspectiva reacției sociale în lucrările lui Taylor, Walton și Young, constitu-

indu-se ca o critică radicală atât a teoriilor pozitivistă, cât și a celor psihologice. [5, p.200-202]

Crearea unei realități sociale a crimei este văzută de R. Quinney, principalul promotor al Noii Criminologii în SUA, ca un act politic în care se pune accentul pe status-quo și pe existența relațiilor de forță. [6, p.317-341] În fundamentarea teoriei sale, autorul a pornit de la premisa că conceptul infrațiunii este elaborat de persoanele care exercită efectiv puterea de stat, iar crima nu există în realitatea obiectivă, reprezentând doar faptă catalogată ca infrațiune de guvernanți. Astfel, rezultă că crima este văzută ca un act politic care este elaborat pentru a apăra interesele grupului dominant în defavoarea grupului dominat.

R. Quinney considera că obiectul criminologiei este în mod invariabil folosit de sistem pentru reintegrarea relațiilor sociale existente, iar dacă nu poate fi folosit, atunci să fie ignorat. Această concluzie l-a condus spre adoptarea unei poziții radicale în care se conturează construcția unor noi realități sociale bazate pe relații sociale mul mai echilibrate. [6, p.317-341]

Cercetătorul ajunge la această concluzie pornind de la susținerea pleneră a ideii subiectivității lumii care ne înconjoară, în conformitate cu care oamenii percep lumea pornind de la ideile și credințele proprii, neavând acces la realitatea obiectivă, care nu este influențată de experiența lor. Prin urmare, comportamentul criminal diferă de comportamentul noncriminal numai prin faptul că este considerat ca atare de majoritatea absolută a populației, iar crima nu există în realitatea obiectivă, ci constituie doar o categorie relativă, determinată de persoanele care dețin puterea de stat. Astfel, concepții diferite cu privire la o faptă criminală pot fi create și prezentate ca părți ale unui proces politic de promovare a unui set particular de valori și interese. [3, p.379-380]

R. Quinney susținea că conceptele despre crimă... sunt construite cu intenția doar să satisfacă imaginația. Noi sfârșim mai degrabă cu unele realități decât cu altele pentru motivul că cineva are întotdeauna ceva de protejat prin perpetuarea unei anumite viziuni a realității... Realitatea crimei care este construită pentru fiecare dintre noi, de acei care se află la putere, este realitatea pe care suntem tentați să o acceptăm, ca fiind a noastră. Făcând așa, noi suntem de acord cu cei care au puterea și autoritatea de a-și pune în lucru acțiunile care le promovează cel mai bine interesele.” [7, p.304] Din ideea lansată desprindem că varietatea crimelor prevăzute de legislație diferă doar datorită imaginației celor care dețin efectiv puterea de stat și încearcă pe calea legiferării să-și promoveze interesele. Societatea, după părerea criminologului, nu este capabilă să-și formuleze o viziune proprie referitor la conceptul crimei, ci acceptă conceptul promovat de guvernanți pe cale legislativă.

Prin urmare, observăm că adepții acestei noi concepții resping ideea că dreptul ar reprezenta voința majorității ridicată la rang de lege și susțin că comportamentul deviant nu este nici rezultatul acțiunii unor forțe exterioare și nici rezultatul unor influențe interne, ci un produs al liberei voințe. Infractorul se consideră a fi un individ cu liberă exprimare, dotat cu o voință neinfluențabilă. [5, p.200-202] În fundamentarea conceptului respectiv, autorii pornesc de la considerația că omul este dotat cu inteligență și rațiune și aceste două caracteristici sunt cele care stau la baza explicării comportamentului său.[1, p.58] Așadar, oamenii sunt în măsura de a se înțelege pe ei înșiși și, ca atare, ei vor acționa pentru promovarea propriilor interesele. [8, p.59] Observăm că criminologii fundamentează conceptul comportamentului uman liber ales. Se consideră că crima trebuie să fie privită ca un produs al voinței individuale a persoanei care, înainte de a comite fapta, analizează costurile comiterii infracțiunii, și ce poate câștiga dar și ce poate pierde. [3, p.82] Teoria respectivă neagă atât cauzele interne, cât și cauzele externe ale comiterii infracțiunii, fundamentând o viziune în conformitate cu care fiecare persoană alege comportamentul criminal, fiind conștientă de gradul prejudiciabil al faptei comise și al urmărilor care vor surveni.

Analiza conceptului comportamentului uman liber ales permite să afirmăm că dreptul penal, cu sistemul său de sancțiuni, și criminologia, cu preocupările de prevenire și resocializare a infractorului, sunt inutile față de faptul că infractorul este dotat cu libera voință de exprimare. Infractorul nu face altceva decât să-și exprime protestul împotriva structurilor sociale nedrepte, care nu asigură egalitatea reală politică, economică, socială [9, p.82-83], sau culturală. În consecința, nu există infractori, ci sisteme sociale criminogene. [10, p.111] Are importanță ordinea de stat existentă, forma de guvernământ, regimul politic, cât și nivelul de trai asupra comportamentului criminal, inegalitatea socială fiind principala cauza care determină persoana să comită infracțiuni. R.Quinney adoptă o poziție diferită de cea a altor cercetători, care, de regulă, văd în infractor principala cauza a suferințelor victimei, care aduce atingere celor mai importante valori sociale, ca urmare fiind necesară reprimarea comportamentului infracțional și tragerea la răspundere penală a infractorului. Analiza complexă a comportamentului infracțional denotă că reducerea ratei criminalității este posibilă doar în cazul reformării ordinii de stat existente, în cea care nu va fi ghidată de interesele categoriei sociale care deține efectiv puterea de stat, ci va promova interesele tuturor păturilor sociale prezente în societate.

Referindu-ne la școala engleză a noii criminologii, trebuie să remarcăm faptul că cercetătorii Ian Taylor, Paul Walton și Jock Young dau naștere unei cri-

minologii radicale sau critice, teorie de orientare neo-marxistă ce apare după publicarea în 1973 și 1975 a două lucrări importante.¹ Se propune un model formal explicativ al crimei, care n-ar fi altceva decât rezultatul unei stări conflictuale între individ și structurile politice și economice caracteristice capitalismului. [11, p.203-205] Astfel, analiza situației politice existente ajută la înțelegerea originilor unui act deviant. [4, p.82] Observăm o legătură tangențială cu ideile promovate de R.Quinney, or atât cercetătorul american, cât și criminologii englezi, pornesc de la teoria conflictuală, identificând conflictul individului cu structurile sociale existente. Diferența substanțială între școala americană și cea engleză a noii criminologii se manifestă prin faptul că Ian Taylor, Paul Walton și Jock Young subliniază conflictul individual al persoanei cu structurile sociale existente, iar R.Quinney a remarcat conflictul care se formează între diferite structuri sociale existente.

În cadrul teoriei Noii Criminologii poziția infractorului se caracterizează printr-o dublă ipostază: el este o victimă atât a societății, cât și a justiției penale. Autorii consideră că unul din factorii criminogeni principali este inegalitatea oportunității inerente societății capitaliste moderne, care rezultă din inegalitatea de clasă și de sex sau inegalitate etnică. [12] Prin urmare, inegalitatea socială reprezintă originea actului infracțional, iar persoana este forțată să săvârșească crima, neavând o altă posibilitate pentru a-și exprima dezacordul cu politica promovată de conducerea de stat. Infractorul este poziționat ca victima societății, fiind condamnat de oamenii din jur pentru comiterea infracțiunii. Suplimentar, el este condamnat și prin intermediul justiției penale. Astfel, infrafracțiunea se constituie ca un act politic prin care delinquentul își exprimă refuzul și nemulțumirea față de organizarea socială existentă.

Atestăm că versiunea britanică se lansează sub deviza de “comportament deviant”, care poate fi mai degrabă considerată o acțiune umană autentică, decât produsul unor forme de individualism ori patologie socială. În consecință, devianța a fost văzută ca o manifestare a diversității umane. Iar incriminarea deviantei a fost considerată o necesitate socială, fără legătură cu calitatea comportamentului. Astfel, unica posibilitate de a lupta cu creșterea criminalității este schimbarea orânduirii sociale, nu și tragerea la răspundere penală a infractorilor. [12]

Referindu-ne la aplicabilitatea practică a teoriei Noii Criminologii, trebuie să remarcăm faptul că aceasta explică plenar conceptul infracțiunilor sub forma de „manifest”, săvârșite din cauza dorinței de a schimba lumea din jur și

¹ Taylor I., Walton P., Young J., *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance*, London, Routledge and Kegan Paul, 1973 și *Critical Criminology*, London, Routledge and Kegan Paul, 1975.

nemulțumirii de ordinea socială existentă. La baza crimei ca „manifest” pot fi atât idei de ordin filosofic, politic, cât și religios.

Un exemplu elocvent al infrațiunii bazată pe promovarea unui concept filosofic este cazul actelor de terorism săvârșite de Theodore Kaczynski, care trimitea explozive prin poștă. Printre jertfele acestuia sunt oamenii de știință care lucrează în domeniile ingineriei, biologiei, geneticii, psihologiei, cei care studiază personalitatea și comportamentul uman, directorii companiilor aeriene, lobbyiștii industriali ș.a. Motivul comiterii infrațiunilor a devenit evident în septembrie 1995, când T.Kaczynski a trimis o scrisoare oficiilor New York Times și Washington Post, amenințând să organizeze noi explozii și mai distructive dacă manifestul său “Societatea industrială și viitorul ei” nu va fi publicat. Solicitarea lui a fost îndeplinită. [13]

Esența manifestului era următoarea: revoluția industrială reprezintă un dezastru pentru omenire. Tehnologia face viața inutilă, oamenii sunt forțați să “sufere mental, iar în lumea a treia și fizic”, transformându-i în “ produse ale industriei construcțiilor de mașini” și “angrenaje ale mecanismului social”, spre deosebire de oamenii sistemului comunitar primitiv. S-a dorit inițierea luptei împotriva sistemului industrial cu ajutorul unei revoluții îndreptate împotriva ordinii economice și tehnologice existente, fără a atinge clasa politică dominantă [14]. Pentru ca manifestul să ajungă la publicul larg T.Kaczynski considera că trebuie să facă ceva extraordinar. Ceva care va face o impresie! [13] Manifestul a dezvăluit logica specifică a acțiunilor autorului: toți cei care au distrus direct sau indirect natura, au fost victimele actelor de terorism.

Pentru a răzbuna sistemul, pentru a exprima nemulțumirea față de industrializarea continuă a societății și distrugerea permanentă a naturii de omenire, T.Kaczynski considera că metodele violente reprezintă singura soluție a problemelor civilizației industriale. Recuperarea încrederii în posibilitatea reformării societății poate fi asigurată doar prin recurgerea la actele de violență, care reprezintă singura modalitate de a provoca prăbușirea sistemului tehnico-industrial.

Actele teroriste săvârșite de T.Kaczynski pot fi interpretate ca răspuns la activitatea oamenilor care distrug natura, arătându-le că și natura poate distruge omenirea. Factorul criminogen care a determinat recurgerea la actele de terorism este unul social, fiindcă comiterea crimelor a fost provocată de dorința de a atrage atenția omenirii asupra creșterii industrializării care duce la restrângerea autonomiei personale a oamenilor, cât și asupra distrugerii permanente a naturii din cauza progresului tehnico-industrial.

Referindu-ne la conceptul crimei ca „manifest” bazat pe ideile politice trebuie să remarcăm faptul că aceasta se manifestă prin comiterea actelor de tero-

rism politic, care este caracterizat prin faptul că elementul subiectiv al infracțiunii este unul de ordin politic, actul de teroare este îndreptat împotriva statului, organelor sale sau reprezentanților săi, împotriva organizării sale politice sau formei de stat. Acesta are ca scop, ruperea relațiilor diplomatice, nimicirea sau înlăturarea din post, prin agresiune, a unor lideri politici și șefi de state, care nu mai au capacitatea de a influența politica externă. Acest tip de terorism se deosebește de toate celelalte prin faptul că implică puterea politică ca instrument principal de menținerea lui pe poziții. [15]

Spre deosebire de alte tipuri de terorism, cel politic se manifestă sub mai multe forme care, de regulă, sunt determinate de diverși factori, cum sunt actorii, scopul, mediul, ținta acțiunilor teroriste. De exemplu, după clasificarea lui Constantin Onișoru [16], formele terorismului politic se încadrează în câteva categorii relevante: 1. terorismul explicit sau implicit pus în aplicare de majoritatea statelor cu regimuri totalitare; 2. terorismul exercitat de organizațiile politice extremiste (majoritatea organizațiilor teroriste din Europa și America Latină, spre exemplu, au la bază, ideologii de natură comunistă, unele de natură neo-nazistă sau din sfera a ceea ce am putea numi „exclusivism” sau „fundamentalism”) [17, p.254, 465]; 3. terorismul practicat de persoane influente, grupuri de interese, grupuri de presiune, lobby, etc. 4. terorismul puterii discreționare, cunoscut ca terorism împotriva intelectualității și a gândirii libere, identificat astăzi în Coreea de Nord, Nigeria etc.

Formele de manifestare ale terorismului politic sunt numeroase, pornind de la terorismul exercitat de organizațiile politice extremiste și până la terorismul practicat de persoane influente, grupuri de interese etc. Obiectivele terorismului politic vizează în principal cucerirea puterii politice prin violență, opoziția la imperialism, lupta pentru reforme sociale, lupta pentru putere și influență, lupta pentru imagine, lupta pentru identitate, crearea și întreținerea stării de haos. [15]

Un exemplu elocvent al conceptului crimei ca manifest, bazată pe ideile politice reprezintă *terorismul revoluționar în Imperiul Rus*, care s-a manifestat prin recurgerea sistematică la violență, prin comiterea actelor teroriste împotriva oficialilor și a reprezentanților puterii de stat de partidele și mișcările politice de stânga în a doua jumătate al sec.XIX-lea – începutul sec.XX cu scopul realizării revoluției sociale în Imperiul Țarist. [18, p. 9, 13] În cadrul terorismului revoluționar pot fi evidențiate convențional următoarele etape: 1) 1861–1866 terorismul perioadei „Marelor reforme” care se caracterizează prin radicalizarea studențimii; 2) 1877–1881 perioada confruntării între teroriștii populari și forțele guvernamentale; 3) 1904–1907 perioada luptei deschise între teroriști și forțele armate ale Imperiului. [18, p. 23] [19]

Terorismul revoluționar s-a început de la propaganda pașnică suprimată de forțele guvernamentale, care a determinat recurgerea la agitație revoluționară soldată fără succes și urmată de teroare. Printre cauzele răspândirii ideologiei teroriste în Rusia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pot fi menționate următoarele: creșterea contradicțiilor între reprezentanții puterii de stat și opoziție, revoluțiile în unele țări Europene, diminuarea rolului religiei în viața oamenilor [20], dominarea nihilismului, manifestat prin negarea valorilor sociale, ineficiența metodelor legale în lupta cu terorismul, greșelile tactice ale guvernării lui Alexandru II.

Printre trăsăturile caracteristice ale terorismului revoluționar se identifică scopul principal al activității teroriștilor radicali, care este văzut ca „regulatorul regimului politic în țară”, la care se recurge în dependența de politica statală promovată de autoritățile publice sau ca o metodă de agitație pentru dezorganizarea clasei de guvernare pentru a o determina să meargă la anumite cedări în favoarea revoluționarilor. Teroriștii tindeau spre provocarea schimbărilor politice în țară prin eliminarea fizică a țarului și a apropiaților acestuia, care trebuiau să ducă la destabilizarea întregului sistem de guvernare. [20]

Referindu-ne la explicarea conceptului terorismului revoluționar de teoria Noii Criminologii, constatăm prezența unui protest cu ordinea politică și socială existentă în Rusia Țaristă în sfârșitul sec.XIX începutul sec.XX. Plus la aceasta, conceptul terorismului revoluționar denotă aplicabilitatea practică a teoriei elaborate de R. Quinney, deoarece se bazează pe conflictul între două segmente ale societății: nobilimea și susținătorii regimului țarist, pe de o parte, și revoluționarii care luptau pentru schimbarea ordinii de stat existentă, pe de altă parte. Observăm promovarea intereselor nobilimii care exercita puterea de stat prin intermediul legilor adoptate. În perioada Imperiului Țarist și a monarhiei absolute întreaga puterea de stat era concentrată în mâinile regelui, de aceea putem să constatăm că mecanismul legitimității puterii de stat era absolut inaplicabil în acea perioadă de timp. Prin urmare, întregă construcție a puterii de stat în Rusia Țaristă arată aplicabilitatea ideilor elaborate de R. Quinney, Ian Taylor, Paul Walton și Jock Young, care subliniau tendința de promovare a intereselor proprii de guvernanți în defavoarea celor guvernați. Plus la aceasta, în cadrul mișcării terorismului revoluționar este evidentă și reacția socială împotriva comiterii actelor de terorism, fiindcă revoluționarii nu au fost susținuți de majoritatea populației, fiind condamnați atât de societate, cât și de justiția penală.

O altă formă de manifestare delictuală, comiterea căreia este explicată plenar de teoria Noii Criminologii, este crima ca „manifest” bazată pe idei re-

ligioase, care se exteriorizează prin apelarea la terorismul religios ca asocieră dintre religie și terorism. [15] Terorismul religios constituie una dintre cele mai timpurii varietăți ale terorismului, fiindu-i proprii trăsăturile principale ale acestui fenomen social-politic periculos. [21] În prezent, motive religioase sunt invocate de circa 20% dintre grupările teroriste care acționează pe glob.[15] Terorismul religios este, probabil, cea mai periculoasă formă de terorism și, cu siguranță, cea mai dificil de combătut datorită fanatismului cu care acționează adeptii acestuia. Majoritatea sunt dispuși să-și dea viața pentru cauza lor, fără a avea resentimente. Or, când terorismul este consfințit de normele religioase, actele lui devin deosebit de sângeroase. [21]

Terorismul religios s-a evidențiat întotdeauna print-o serie de particularități specifice care se referă la așa aspecte ca fundamentul ideologic, baza socială, modul de organizare etc. Spre deosebire de corespondentele lor seculare, grupările teroriste religioase sunt, prin natura lor, motivate de considerații religioase, dar și de chestiuni politice specifice contextului căruia îi aparțin. Situația este caracteristică mai ales pentru grupările teroriste musulmane, căci religia și politica pot fi cu greu separate în cazul Islamului. [21]

Drept cauză a terorismului religios și etnic poate fi invocat eșecul economic din unele regiuni ale lumii. De asemenea, o serie de acte teroriste de natură religioasă sunt comandate de lideri extremiști, apariția acestora fiind strâns legată de nivelul de trai foarte scăzut, existent în majoritatea statelor musulmane: Afganistan, Palestina, Irak, Iran, etc. Trebuie să remarcăm faptul că numărul de victime, produse de actorii organizațiilor teroriste religioase, este în continuă creștere, preponderent fiind folosite arme cu ridicat potențial distructiv. Terorismul nu aparține nici unei religii, fie ea creștină, iudaică sau islamică, ci este produsul unui nucleu de extremiști aflați în imposibilitatea de a-și atinge obiectivele în mod pașnic și democratic [22].

Analizând evoluția fenomenului terorist și modul în care este acesta perceput, Bruce Hoffman, director al biroului din Washington al Rand Corporation, conducător al echipei de cercetare privind terorismul și fost director al Centrului pentru Studiul Violenței Politice din Scoția, a identificat în lucrarea «Inside Terrorism» (1998) trei particularități ale terorismului religios [44]: 1) are preponderent o funcție transcendențială și nu una politică – este un răspuns direct la un imperativ teologic; 2) contrar teroriștilor seculari, teroriștii religioși caută adesea eliminarea unor categorii larg definite de dușmani și nu iau în considerație consecințele politice contraproductive ale uciderii nediscriminatorii (nu se tem de represalii); 3) nu încearcă să recurgă la alte entități decât cea proprie. [15]

De asemenea, ca particularitate ce delimitează acest tip de terorism de altele și dă măsură potențialului său catastrofic, violența religioasă este condiționată în primul rând de fanatism. Indiferent de filonul dogmatic din care-și trage valorile fundamentale, nici o religie recunoscută oficial nu îndeamnă la vătămarea semenilor. Interpretarea extremă, fundamentalistă, străină valorilor de bază ale unei religii, constituie condiția *sine qua non* a recurgerii la violență. Normele sociale sunt desconsiderate din start, iar raționalitatea acțiunilor, fie se raportează la valori străine acestora, fie lipsește cu desăvârșire. Deși, poate fi întâlnit și la alte forme de terorism, fanatismul este un element central al motivației atentatorului sinucigaș sau al celui care este dispus să folosească arme chimice pentru exterminarea semenilor. În această logică teroarea nu mai constituie un mijloc asimetric de obținere a unor avantaje prin practici ilegale, ci devine un scop în sine. [15]

Concluzionând cele expuse mai sus, trebuie să remarcăm faptul că printre factorii de risc care determină persoanele să recurgă la activitatea teroristă se numără situația politică instabilă din țara de proveniență, care se manifestă prin declanșarea războaielor civile, conflictelor armate sau restricțiilor excesive asupra libertăților cetățenilor. Comiterea actelor de terorism nu reprezintă un scop în sine, ci doar un mijloc de a se exprima, de a fi auzit, de a atrage atenția asupra problemelor actuale ale societății. Dezacordul cu ordinea socială existentă trezește dorința de reformare a societății.

Importanța teoriei Noii Criminologii se rezumă la abordarea complexă a comportamentului infracțional și a cauzelor determinante, totodată, atrăgând atenția la rolul statului în provocarea comportamentului criminal, care ia naștere din protestul împotriva structurilor sociale existente și din conflictul dintre diferite segmente ale societății. Analiza cauzelor care provoacă comiterea celor mai complexe infracțiuni ca, de exemplu, terorismul, contribuie la identificarea potențialilor infractori și la realizarea unei politici penale eficiente de prevenire a criminalității.

Referințe:

1. AMZA, T. *Criminologie*, București: Lumina Lex, 1998, 342 p.
2. BULAI, C. *Premise teoretice și metodologice ale cercetării criminologice*, în. „Studii și cercetări juridice”, Nr.3, a.1970, p.386, citat după AMZA, T. *Criminologie*, București: Lumina Lex, 1998, 342 p.
3. AMZA, T. *Criminologie teoretică, Teorii reprezentative și politica criminologică*, București: Lumina Lex, 2000, 816 p.
4. Jonathon M. HEIDT *The evolution of criminological theories*, In the School of Criminology Faculty of Arts and Social Sciences SIMON

- FRASER UNIVERSITY Fall, 2011, 420 p. http://summit.sfu.ca/system/files/iritems1/12035/etd6941_JHeidt.pdf
5. CIOBANU, I. A. *Criminologie*; Vol. I, Chișinău: Cartdidact, (Tipografia „Reclama”), 2007, 210 p.
 6. QUINNEY, R. *From Repression to Liberation*, în Robert A. Scott and Jack D. Douglas, *Theoretical Respectives on Deviance*, Basic Books, New York, 1972, 373 p.
 7. QUINNEY, R. *The Social Reality of Crime*, Little, Bron, Boston, 1970, 339 p.
 8. POPA, N. *Teoria generală a dreptului*, București: Actami, 1994, 316 p.
 9. GIURGIU, N. *Elemente de criminologie*, Iași: “Chemarea”, 1992, 320 p.
 10. UNGUREANU, A. *Prelegeri de Criminologie*, Iași: Cugetarea, 1999, 535 p.
 11. STĂNOIU, R.M. *Introducere în criminologie*, București: Ed. Academiei, 1989, 210 p.
 12. ГИЛИНСКИЙ, Я.И. *Современные тенденции мировой криминологии*, Общие проблемы криминологии 3 (21) 2012 УДК 343.9.01, Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-tendent-sii-mirovoy-kriminologii>
 13. Текст: Евгения Щербина Редактор: Егор Мостовщиков Иллюстрации: Галя Полякова *Преклонение история террориста унабомбера* 19 ноября 2019, Disponibil: <https://batenka.ru/worship/unabomber/>
 14. КАЧИНСКИЙ, Т. - *Манифест Унабомбера*, Санкт-Петербург, 2006, 148 p.
 15. OLARU, M. *Tipuri de terorism – particularități și factori determinanți*, Disponibil: <http://www.arduph.ro/domenii/diu-si-terorismul/tipuri-de-terorism-particularitati-si-factori-determinanti/>
 16. ONIȘORU, C. *Terorismul politic. Teorie, tactici, contramăsuri*. Revista Impact Strategic, Nr.1-2/2003, citat după <http://www.arduph.ro/domenii/diu-si-terorismul/tipuri-de-terorism-particularitati-si-factori-determinanti/>
 17. Colectiv de autori, *Dimensiune geopolitică și geostrategică. Războiul terorist. Războiul împotriva terorismului*. București: AISM, 2002, citat după <http://www.arduph.ro/domenii/diu-si-terorismul/tipuri-de-terorism-particularitati-si-factori-determinanti/>
 18. БУДНИЦКИЙ, О. В. *Терроризм в российском освободительном движении: идеология, этика, психология (вторая половина XIX — начало XX в.)*. М.: РОССПЭН, 2000, 399 p.

19. МАНЬКОВ, А.В. *Терроризм в России: исторические аспекты (вторая половина XIX – начало XX века)* Вестник Чувашского университета, 2018, nr. 4 Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/terrorizm-v-rossii-istoricheskie-aspekty-vtoraya-polovina-xix-nachalo-xx-veka/viewer>
20. СУВОРОВ, А.И. *Политический терроризм в России XIX-начала XX веков. Истоки, структура, особенности // Социологические исследования.* 2002. № 7. Disponibil: <http://ecsocman.hse.ru/data/877/833/1231/006.SOUVOROV.pdf>
21. FURTUNĂ, P. *Terorismul contemporan al extremiștilor religioși și problemele contracarării lui* Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Terorismul%20contemporan%20al%20extremishtilor%20religio-si%20si%20problemele%20contracararii%20lui.pdf
22. ARĂDĂVOAICE, G., NAGHI, G., NIȚĂ, D. *Terorism, Antiterorism, Contraterorism*, București: Antet, 1997. Citat după <http://www.arduph.ro/domenii/diu-si-terorismul/tipuri-de-terorism-particularitati-si-factori-determinanti/>

COMPLEXITATEA ETIOLOGICĂ A COMPORTAMENTULUI INFRAȚIONAL LEGAT DE VIOLENȚA ÎN FAMILIE

Țurcan Arina,
doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice,
Politice și Sociologice, avocat

Donțu Ion,
audient la Institutul Național al Justiției

The current evaluation and appreciation of the complex issue and assessment of the complex issues related to family relationships and the phenomenon of domestic violence should rightly take into account, on the one hand, the obvious nature of social consciousness to look at this issue strictly related to certain individual relationships and, on the other hand, to result from the obligations of the state to guarantee human rights in all spheres of social life, including family relations. In this regard, tradition, cultural specificity and gender bias that tolerate violence, is a factor that conditions domestic violence, in particular appearing as an impediment in preventing and combating this harmful phenomenon.

Keywords: human rights, domestic violence, family, violence.

Pornind de la ideea că este necesară și principială condamnarea tuturor formelor de violență împotriva femeilor și a violenței domestice, recunoscându-se faptul că realizarea egalității de drept și de fapt între femei și bărbați este un element-cheie în prevenirea violenței împotriva femeilor, aceasta din urmă fiind o manifestare a relațiilor istoric inegale de putere dintre femei și bărbați, care au condus la dominarea asupra, și la discriminare, femeilor de către bărbați și la împiedicarea avansării depline a femeilor; recunoscându-se, cu gravă îngrijorare, faptul că

- *femeile și fetele sunt deseori expuse unor forme grave de violență, cum ar fi violența domestică, hărțuirea sexuală, violul, căsătoria forțată, crimele*

- comise în numele așa-numitei “onoare” și mutilarea genitală,*
- *violența domestică afectează femeile în mod disproporționat și faptul că și bărbații pot fi victime ale violenței domestice;*
 - *copiii sunt victime ale violenței domestice, inclusiv în calitate de martori ai violenței în familie etc.*

La 11 mai 2011 a fost semnată Convenția Consiliului Europei privind prevenirea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice [1].

Cu toate acestea, Republica Moldova a pus în acțiune încă în anul 2006 (Legea nr. 5/2006) un cadru normativ referitor la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați (*Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați din 9 februarie 2006, nr. 5-XVI (în vigoare la 24 martie 2006)*[2]), iar în anul imediat următor, prin Legea nr. 45/2007, a fost adoptat un cadru normativ sistematizat referitor la prevenirea și combaterea fenomenului de violență domestică (*Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie din 1 martie 2007, nr. 45-XVI (în vigoare la 18. septembrie 2008)*[3]). Evident aceste instrumente juridice au pus bazele unei lupte consistente contra unui asemenea fenomen socialmente negativ și periculos cum este violența în familie (violența domestică).

Desigur, la început urma să se contureze limitele și formele de manifestare obiectivă ale fenomenului de violență în familie, pentru a se lua măsuri prompte și pozitive în vederea prevenirii și combaterii acestui fenomen. În cadrul acestor limite de activitate, au intervenit multiple probleme de ordin aplicativ, soluționarea cărora impunea eforturi atât la nivel de implicație normativă, cât și la nivel de implicație practică. Anume aceste considerente au determinat multiplele modificări de legislație operate. Or, nici Codul penal al Republicii Moldova, nici Codul contravențional nu aveau incriminate, la acea etapă, norme care să vizeze răspunderea juridică expresă și diferențiată pentru violența în familie (Codul contravențional a fost completat cu art. 78¹ C. con. al RM prin Legea nr. 196/2016[4], iar Codul penal a fost completat cu art. 201¹ C. pen. al RM prin Legea nr. 167/2010[5]).

Având în vedere orientarea Republicii Moldova spre spațiul valoric democratic european, care se bazează pe valorile constituționale fundamentale, unanim recunoscute și protejate, precum democrația, respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și supremația legii, la 6 februarie 2017 a fost semnată CVFVD¹, prin acest fapt fiind exprimat consimțământul Republicii Moldova de a fi legată prin acest tratat (statul nostru a devenit cel de-al 44-lea

¹ CVFVD - Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice.

stat semnatar al tratatului[6]). În aceste condiții, următorul pas, și anume cel de ratificare a CVFVD constituie un imperativ pentru Republica Moldova care este condiționat și de Agenda de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova ca rezultat al semnării la 27 iunie 2014 a Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, care constituie principalul instrument al Uniunii Europene pentru a aduce Republica Moldova mai aproape de standardele europene. Necesitatea ratificării acestui important instrument internațional, care instituie măsuri de prevenire a violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, precum și măsuri pentru protecția victimei și tragerea la răspundere a agresorului, se impune și în contextul tendințelor și politicilor la nivelul tuturor statelor europene.

În context, Legea nr. 45/2007 a definit următorul conținut al violenței în familie - *acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral*².

Principalele instrumente legate de prevenirea și combaterea violenței în familie pun în evidență mai multe priorități, dar principala prioritate este vizată de protecția juridică a victimelor eventualelor violențe domestice. Din aceste rațiuni, mecanismele de protecție au fost diferit abordate de la etapă la etapă, iar la moment ele sunt în permanentă modificare și îmbunătățire, inclusiv sub aspect normativ.

Or, după cum a statuat Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în mai multe cauze pronunțate împotriva Republicii Moldova, ingerința autorităților în viața privată și de familie poate fi necesară pentru a proteja sănătatea și drepturile unei persoane sau pentru a preveni acțiuni cu caracter penal în anumite circumstanțe, în acest sens, statele urmând să mențină și să aplice în practică un cadru legal adecvat pentru a asigura protecția împotriva actelor de violență comise de persoane fizice (Cauza Modric vs. Republica Moldova, hotărârea din 16 iulie 2013[7]; cauza Eremia vs. Moldova, hotărârea din 28 mai 2013[8]).

În acest ultim context, în viziunea noastră, analiza compatibilităților legislației naționale cu prevederile CVFVD este determinată în continuare de intenția de a prezenta cât mai vast cadrul legal în vigoare, limitele existente la nivel de norme, politici publice și la nivel practic de aplicare concretă a legii. Astfel, se impune o analiză comprehensivă și complexă a subiectului legat de personalitatea victimei infrațiunii de violență în familie, pentru a direcționa

² Legea NR. 45/2007, op. cit.

cât mai perfect limitele luptei contra acestui fenomen socialmente periculos prin mijloace penale (în materie contravențională și în materie penală, ambele incidente domeniului complex al răspunderii penale, conform jurisprudenței CtEDO – Hotărârea Curții Constituționale nr. 26 din 23 noiembrie 2010[9]). Or, în sensul Legii nr. 45/2007, victima prezumă oricare persoană, adult sau copil, supusă actelor de violență în familie, în concubinaj³.

Aceste nuanțe legate de personalitatea victimei infrațiunii de violență domestică se impun, mai cu seamă, din perspectiva corelării subiectului activ al infrațiunii (contravenției) de violență în familie cu victima acestei violențe (în particular percepțiile și stereotipurilor referitoare la victimele violenței în familie) și asigurării unei protecții juridice eficiente a drepturilor victimelor infrațiunilor de violență în familie.

Nivelul diferit de dezvoltare a statelor lumii și tendințele diverse de modificare și implementare a textelor normative în materia prevenirii și combaterii fenomenului prejudiciabil al violenței domestice - face dovada faptului că acest fenomen, cu caracter preponderent infracțional, obține un tratament diferit de la un stat la altul, precum și de la o legislație la cealaltă.

Caracterul diferit se manifestă nu doar în aspectul unor indicatori cantitativi, dar diferența intervine și în materia unor elemente calitative (forme de manifestare a fenomenului de violență domestică, categorii de persoane preponderent vulnerabile de a deveni victime ale violenței domestice, trăsături definitorii ale victimelor violenței în familie, stereotipuri, inclusiv bazate pe elementul religios, ale raporturilor statuate între agresor și victimă etc.).

În ipoteza acestor premise de ordin calitativ și cantitativ, perfecționarea direcțiilor de prevenire și combatere a fenomenului violenței în familie devine unul necesar și inevitabil, iar adoptarea și/sau perfecționarea instrumentelor juridice de protecție a victimelor violenței domestice, ca de altfel a oricăror forme de violență, devine o prioritate. Or, aceasta din urmă este aparent posibilă doar prin analiza particularităților care caracterizează în mod special personalitatea victimei infrațiunilor de violență în familie și a complexității etiologice a comportamentului infracțional legat de violența în familie.

Adoptarea și/sau perfecționarea instrumentelor juridice de protecție a victimelor violenței în familie urmează și este posibilă de realizat doar prin analiza tuturor elementelor care particularizează fenomenul respectiv în limitele ansamblului de fenomene prejudiciabile, în contextul valorificării și implementării unor standarde internaționale și europene în materia vizată. În acest sens, este evident că caracterul normativului aferent reglementărilor

³ Legea nr. 45/2007, op. cit., art. 2.

fenomenului violenței în familie este foarte divers și variat, incluzând multiple norme internaționale (tratate, convenții, recomandări etc.) și naționale (penale, contravenționale, civile, familiale etc.).

Deci, familia și-a păstrat dintotdeauna rolul ei ca unitate structurală de bază a societății. Or, la etapa actuală de dezvoltare a societății și statului nu este identificat un alt model social care să înlocuiască familia și relațiile familiale. Evident, familia și relațiile sociale raportate la familie urmează de a fi supuse protecției juridice, în particular protecției juridico-penale, din partea statului. Or, violența în familie se înfățișează ca o puternică forță distructivă, care pune în pericol și prejudiciază funcționarea și dezvoltarea normală a familiei și a relațiilor sociale aferente.[10]

Infrațiunea de violență în familie (art. 201¹), după cum am consemnat anterior, a fost introdusă în Codul penal prin Legea nr. 167/2010 (în vigoare la 3 septembrie 2010)[11], fiind definită, în formă tipică, ca *acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă de un membru al familiei asupra unui alt membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință psihică ori prejudiciu material sau moral*. Violența în familie, ca infrațiune în varianta sa de bază (tipică) era calificată ca fiind infrațiune ușoară.

În condițiile variantei inițiale, săvârșirea infrațiunii:

- asupra a doi sau mai multor membri ai familiei,
- care a provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății,
- care a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății,
- care a determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere;
- care a provocat decesul victimei,

era tratată prin prisma variantelor agravante ori deosebit de agravante ale infrațiunii de violență în familie, obținând, în acest ultim caz, forma unor infrațiuni mai puțin grave sau deosebit de grave (de la varianta agravantă la cea deosebit de agravantă).

Prin Legea nr. 196 din 28 iulie 2016 infrațiunea de violență în familie a obținut o altă noțiune penală, varianta tipică a infrațiunii, fiind descrisă normativ în felul următor: *acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin: a) maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății; b) izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei; c) privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății (infrațiune mai puțin gravă)*.

În formă agravantă sau deosebit de agravantă au fost identificate următoarele modalități: *săvârșirea infrațiunii*

- asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei;
- în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecție;
- care au provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății;
- care au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;
- care au determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere (infrațiuni grave);
- care au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății soldată cu decesul victimei (infrațiuni deosebit de grave).

În opinia noastră, norma art. 201¹ din Codul penal nu este perfectă nici la etapa actuală, atât sub aspectul răspunderii penale pentru violența în familie, cât și prin prisma pasibilității de pedeapsă penală pentru această infrațiune. Mai mult decât atât, modificările abundente de legislație pot distorsiona eficiența luptei cu acest fenomen socialmente periculos. Deci, este atestat faptul că la etapa actuală de dezvoltare a societății noastre, a devenit evident nivelul tot mai înalt al infracționalității domestice (infracționalității legate de violența în familie). Acest fapt este stabilit și în conținutul rapoartelor anuale ale poliției, invocându-se la caracterul grav al problemei legate de violența în familie atât la nivel național, cât și în plan internațional[12].

În context, indicii cantitativi atestați în anul 2020, la nivelul Republicii Moldova, indică la 2453 cazuri de violență în familie, 866 dintre aceste cazuri fiind încadrate ca fapte de natură penală (infrațiuni), adică infracțiunile legate de violența în familie numără 3,49% cazuri în limitele structurii infracționalității de ansamblu pe același teritoriu și în aceeași perioadă de timp.⁴

Infracționalitatea domestică comportă și un înalt grad de latentitate. Pe această cale, indicii statistici oficiali nici pe departe nu reflectă cu adevărat situația obiectivă reală. Acest tip de criminalitate comportă particularități specifice de la subiect activ la subiect pasiv al infracțiunilor vizate, de la timp și loc de comitere a infracțiunii la scop și motive infracționale. De asemenea, infracțiunile legate de violența în familie, de regulă, nu sunt raportate la categoria infracțiunilor atipice.

În opinia autorului V. D. Dascălu, infracțiunile săvârșite cu violență reprezintă un fenomen antisocial complex, rezultat al interacțiunii conjugale a unor factori obiectivi și subiectivi, sociali și individuali, generali și particulari, a unor condiții favorizante a căror naștere și explicație solicită din partea specialiștilor

⁴ Ibidem, p. 3.

interesați în prevenirea și diminuarea acestor manifestări - eforturi interdisciplinare și interinstituționale. Pe această ultimă cale, concluzia autorului V. D. Dascălu este că tranziția pe care o parcurge România și Republica Moldova se repercutează și în problematica criminalității și a infracțiunilor săvârșite cu violență, în special, dându-le un conținut criminogen nou [13, p. 45].

În opinia autorului V. I. Șahov, analiza criminologică a situațiilor violenței criminale în familie identifică o dependență directă a agresiunii interfamiliale de condițiile social-economice obiective atestate. În acest ultim context, intervine conflictul între rolul social al indivizilor, între particularitățile psihologice individuale și condițiile obiective de trai. Or, circumstanțele social-economice nesatisfăcătoare au ca efect ancorarea familiei în geneza unui comportament infracțional al agresorilor familiari⁵. Adică, pe fundalul nivelului nesatisfăcător de trai, infracționalitatea legată de violența în familie poate doar crește la nivel cantitativ, dar și lua alte forme de manifestare în plan calitativ.

Dar, totuși, factorii infracțiunilor de violență în familie sunt și pot fi diverși. Este evident că comportamentul infracțional, în particular violența în familie, nu este o manifestare arbitrară, o consecință a voinței individului sustrate oricărei cauze și, deci, inexplicabilă, după cum remarcă, pe drept cuvânt, autorul O. Bejan. [14, p.11-12] Adică fenomenul care generează alt fenomen este numit cauză. Astfel, prin cauză, după cum consemnează pe bună dreptate autorul I. Ciobanu, înțelegem fenomenul care în mod obiectiv și necesar, precede și generează alt fenomen. La fel, prin cauză se înțelege „ansamblul factorilor care fac un anumit efect să urmeze în mod necesar din acei factori”. [15,p.45]

Factorii raportați la fenomenul infracțional al violenței în familie pot fi identificați, în opinia autorului V. I. Șahov, pe care o susținem, prin prisma unei structuri trihotomice, orânduite în linie verticală în felul următor:

- 1) factori la nivel macro-social (conflictele și dificultățile la nivel social general);
- 2) factori la nivel mediu (conflictele care vizează comunicarea între persoane în limitele anturajului familial);
- 3) factori la nivel micro-social (conflictele raportate la comportamentul individual)⁶.

Un rol semnificativ în cadrul sistemului de factori (cauze și condiții), care favorizează comiterea infracțiunilor de violență în familie sunt conflictele de comunicare interpersonală în cadrul anturajului familial (factori de nivel mediu).

⁵ ШАХОВ В. И. *op. cit.*, p. 30.

⁶ ШАХОВ В. И. *op. cit.*, p. 31-33.

Conflictul familial intervine ca un caz particular al confruntării interpersonale, esența căruia determină pozițiile contrare ale diferitor membri ai familiei. Situația criminogenă în cauză determină într-o anumită măsură trecerea de la conflictul familial la un alt nivel calitativ, soluționarea conflictului fiind practic imposibilă ori pusă în mare dificultate.

Caracteristica nivelului comportamental individual (micro-nivelul) include în sine un sistem de factori individuali, care favorizează infrațiunea de violență în cadrul familiei. În acest context, literatura de specialitate face referință la două nivele de factori alternativi:

- factori biologici și
- factori sociali.

Autorul O. V. Melihov explică factorii violenței în familie prin contextul lipsei unei baze juridice corespunzătoare, legea penală intervenind doar în situația de cauzare a unor daune în limitele caracterului prejudiciabil al infrațiunii, dar nu creează premise reale de prevenție. În același sens, se indică la faptul că lipsesc condiții economice de asigurare a egalității – asigurarea cu muncă, salariu echitabil, posibilitatea de a desfășura studii corespunzătoare, posibilități de odihnă etc.[16]

În cadrul analizei factorilor criminogeni ai nivelului microsocioal, care determină comiterea infrațiunilor de violență în cadrul familiei, urmează să fie identificat, în mod prioritar, și situația victimei în ipoteza acestui întreg proces complex și complicat. Or, situația victimei și profilul psihologic al victimei este specific în cadrul infrațiunilor de violență în familie, comparativ cu alte categorii de infrațiuni. În primul rând, în cadrul acestor categorii de infrațiuni, subiectul activ și subiectul pasiv (victima infrațiunii) sunt legate de o relație de dependență afectivă, financiară și comunicare zilnică (familială, de rudenie, intimă etc.). Nivelul înalt de victimizare în cadrul relațiilor familiale nu este întâmplător, având la bază, de asemenea, un ansamblu de factori: relațiile sociale în cadrul familiei într-o măsură mai mică sunt supuse unui control social; în viața personală în măsură mai mare sunt supuse persoanele unor obiceiuri, stereotipuri social-negative; orientarea personală concretă a violenței în raport cu o anumită persoană; în o parte a cazurilor conflictele sunt situaționale.

De aici și importanța clasificării subiecților pasivi ai infrațiunilor de violență în familie. Or, rolul victimei în mecanismul actului infracțional este extrem de divers și din acest punct de vedere, comportamentul victimei poate fi următorul:

- a) **pozitiv**, adică victima opune rezistență activă agresorului;

b) **neutru**, adică nu contribuie nici la comiterea infracțiunii și nici la contracararea ei;

c) **negativ**, unde victima însăși încalcă într-un oarecare mod normele morale sau juridice[17].

Prin prisma celor consemnate anterior, stabilim faptul că infracționalitatea de violență în familie, fiind condiționată, în fapt, de condițiile generale ale criminalității, posedă multiple particularități care o deosebesc de criminalitatea domestică generală, precum și de infracționalitatea, luată în ansamblul ei. Adică, în fapt, este important și principial de consemnat că fenomenele negative în plan social, demografic, economic, politic, cultural, psihologic etc., care caracterizează societatea contemporană, sunt determinante de bază ale criminalității legate de violența în familie. Pornind de la reperele invocate anterior, stabilim că factorii de violență în familie în Republica Moldova pot fi clasificați în două mari grupuri:

- primul grup – **factorii social-economici** – incluzând în particular diferențierea evidentă între persoane sărace și persoane bogate. Or, familia nu poate să treacă prin afara problemelor și efectelor negative ale societății, în afara dificultăților materiale și morale, prin detașarea de la realitățile economice ale statului și societății. De aceea, atragem atenția asupra faptului că infracționalitatea înaltă legată de violența în familie în Republica Moldova este direct influențată de lipsa de asigurare materială a familiilor, în primul rând a persoanelor în etate și a celor bolnave, lipsa locurilor de muncă, creșterea nivelului de șomaj etc.;

- al doilea grup – **factorii social-psihologici** – care include în sine un ansamblu complex de factori, raportați la particularitățile personale, starea de sănătate etc. [18]

În opinia noastră, problema violenței în familie este o parte (un element) a problemelor culturale, egalității de gen, protecției social-economice și juridice a personalității în societatea contemporană. Se impune ca necesară și chiar prioritară adoptarea unor măsuri adecvate, care să combine măsuri de reacție juridică adecvată cu măsuri de asigurare și susținere, în particular susținere materială și medicală, a familiilor aflate în stare de risc avansat de intervenție a violenței, în special a violenței față de copii. Anume din ipoteza acestei ultime idei, dar și luând în vedere faptul că subiect pasiv al violenței în familie poate fi oricare persoană, violența în familie poate fi diferențiată în felul următor: - violența aplicată din partea părinților față de copii; - din partea unui soț față de celălalt soț sau persoană care se află în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj); - din partea copiilor și nepoților față de alte rude.

Luând în vedere complexitatea fenomenului infracțional al violenței în familie, se impune, de rând cu cele consemnate anterior,

- necesitatea creării unui sistem adecvat de acțiuni de prevenire și combatere a infracționalității legate de violența în familie, prin îmbinarea corespunzătoare a forțelor și mijloacelor mai multor instituții de stat;

- după un studiu complex și multidimensional al răspunderii juridice pentru faptele legate de fenomenul violenței în familie, urmează să se identifice între sistemul de norme susceptibile de a fi modificate și de a crea premise pentru o cât mai mare claritate și stabilitate a cadrului normativ în acest aspect.

În opinia autorului T. A. SIDORENCOVA, foarte importante sunt anume elementele care vizează comportamentul violent nesupus răspunderii penale, care este subestimat și constituie o primă etapă în constituirea unor fapte de natură infracțională, aferente violenței în familie. În context, anume mifologizarea (stereotipizarea) relațiilor în cadrul familiei constituie un factor care condiționează violența în familie, în particular înfățișându-se ca un impediment în prevenirea și combaterea violenței contra femeilor [19].

Evaluarea și aprecierea actuală a problemei urmează, pe bună dreptate, să ia în vedere,

-- pe de o parte, caracterul evident al conștiinței sociale de a privi această problemă strict legată de anumite relații individuale (particulare), iar,

-- pe de altă parte, de a rezulta din obligațiunile statului de a garanta drepturile omului în toate sferele vieții sociale, inclusiv în relațiile de familie.

Mai mult, strict la etapa curentă este necesar și prioritare de a identifica posibilitățile reale de a preveni și de a combate infracționalitatea care vizează violența domestică. Aceste posibilități urmează a fi prioritizate, mai cu seamă în ipoteza exodului faptelor ilegale de violență în familie, în special în perioada curentă de izolare în legătură cu situația epidemiologică creată.

Referințe:

1. Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Council of Europe Treaty Series - No. 210. Istanbul, 11.V.2011.29 p. [citat 19.06.2020]. Disponibil <https://rm.coe.int/168046253e>.
2. Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați din 9 februarie 2006, nr. 5-XVI (în vigoare la 24 martie 2006). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 24 martie 2006, nr. 47-50.

3. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie din 1 martie 2007, nr. 45-XVI (în vigoare la 18. septembrie 2008): În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 18 martie 2008, nr.55-56.
4. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 28 iulie 2016, nr. 196 (în vigoare la 16 septembrie 2016, cu excepția unor prevederi (vezi art. XIII)). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 16 septembrie 2016, nr. 306-313.
5. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative din 9 iulie 2010, nr. 167 (în vigoare la 3 septembrie 2010). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 3 septembrie 2010, nr.155-158.
6. PEREVOZNIC I., ȚURCAN A., RUSU L. Raportului de analiză a compatibilității legislației Republicii Moldova cu prevederile Convenției Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Chișinău: S. n., 2019. 240 p. [citat 12.06.2020]. Disponibil <http://cdf.md/files/resources/141/CDF%20Raport%20compatibilitate.pdf>.
7. Cauza Modric vs. Republica Moldova (Cererea nr. 74839/10). Hotărâre. Strasbourg: 16 iulie 2013. [citat 19.06.2020]. Disponibil <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145950>.
8. Cauza Eremia vs. Moldova (Cererea nr. 3564/11). Hotărâre. Strasbourg: 28 mai 2013. [citat 19.06.2020]. Disponibil <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145943>.
9. Hotărârea asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin. (6) art.63 din Codul de procedură penală din 23 noiembrie 2010, nr. 26. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldovadin 3 decembrie 2010, nr. 235-240/27 [citat 19.06.2020]. Disponibil http://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro_2010_h_26.pdf.
10. ШАХОВ В. И. Насилие в семье: Уголовно-правовое и криминологическое значение. 12.00.08 - уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Казань: 2003, p. 3-5 (197 p.) Disponibil: <https://www.dissercat.com/content/nasilie-v-seme-ugolovno-pravovoe-i-kriminologicheskoe-znachenie>. Accesat: 22 martie 2021.
11. Legea nr. 167 din 9 iulie 2010 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 155-158 din 3 septembrie 2010. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=24020&lang=ro. Accesat: 23 martie 2010.

12. Notă informativă privind starea infracționalității ce atentează la viața și sănătatea persoanei și celor comise în sfera relațiilor familiale pe parcursul a 12 luni ale anului 2020, p. 2 (11 p.). Disponibil: https://politia.md/sites/default/files/ni_privind_infracțiunile_ce_atenteaza_la_viata_persoanei_si_cele_de_violenta_in_familie_pentru_2020_pagina_web_a_igp.pdf. Accesat: 23 martie 2021.
13. DASCĂLU B. D. Subiecții infracțiunii de violență în familie. În: *Legea și viața*, 2017 (aprilie), p. 43-45 [citată 20.05.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/43_45_Subiectii%20infracțiunii%20de%20violenta%20in%20familie.pdf.
14. BEJAN O. Explicația criminologică a comportamentului criminal. Chișinău: Centrul de prevenire și asistență criminologică, 2009. 137 p.
15. CIOBANU I. Criminologie. Vol. 2, p. 45. Disponibil: <http://drept.usm.md/public/files/CRIMINologie-Vol2341cc.pdf>. Accesat: 22 martie 2021.
16. МЕЛЕШКО Н. П. Домашнее насилие в современной России: криминологические проблемы противодействия. Текст научной статьи по специальности «Право». Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/domashnee-nasilie-v-sovremennoy-rossii-kriminologicheskie-problemy-protivodeystviya-1>. Accesat: 22 martie 2021.
17. Victima infracțiunii. [citată 30.05.2020]. Disponibil: <https://dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/criminologie/victima-infracțiunii/>
18. ГАЛЮКОВА М. И. Криминологические аспекты семейно-бытового насилия. În: *Вестник ЮурГУ*, 2007, № 9, p. 30-34. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/kriminologicheskie-aspekty-semeyno-bytovogo-nasiliya/viewer>. Accesat: 22 martie 2021.
19. СИДОРЕНКОВА Т. А. Криминологические проблемы предупреждения насилия против женщин в семье. Диссертация. Специальность ВАК РФ 12.00.08. 1999. 226 p. [citată 12.06.2020]. Disponibil: <https://www.disserscat.com/content/kriminologicheskie-problemy-preduprezhdeniya-nasiliya-protiv-zhenshchin-v-seme>.

ДАРКНЕТ КАК КРИМИНОГЕННЫЙ ФАКТОР КРИПТОПРЕСТУПНОСТИ

Florea Eugen,
doctor în drept, conferențiar universitar,
Departamentul Drept Public al Universității de Stat din
Comrat

The term Darknet or Dark Net (synonym - Darkweb or Dark Web) means an anonymous segment of the Internet, which is a system of unrelated virtual tunnels that transmit data in an encrypted form. Access to the Darknet is not possible without the installation of special software. The domains used in Darknet can't be accessed through traditional search engines like Google, Yahoo, or Yandex. They just won't show up. These are, for example, domain zones *.onion* or *.i2p*. For academic purposes the author of the article has installed the Tor browser, the most popular way of access to Darknet, which provides anonymity for user through the medium of onion routing technology. For Moldova Darknet is not something abstract. Per 100 000 of internet users moldovans access this segment of internet more frequently than citizens of any other country in the world. The main object of the author's study is Hydra – the biggest Darknet illegal marketplace, which offers services to russian speaking users from post-Soviet countries and includes over four thousand markets of different criminal goods, mostly drugs and psychotropic substances. Author suggests that local law enforcement authorities give a serious attention to Hydra that is functioning in Moldova as well.

Keywords: Darknet, Darkweb, deep web, offence, drugs, Hydra, Tor browser, onion routing, anonymity, Chainalysis, illegal goods, Bitcoin.

Сам термин Darknet или Dark Net (синоним – Darkweb или Dark Web) означает анонимный сегмент интернета, представляющий собой систему не связанных между собой виртуальных туннелей, осуществляющих передачу данных в зашифрованном виде. Доступ в даркнет невозможен без установки специального программного обеспечения. Самым популярным является браузер The Onion Router (Tor), который может скачать на официальном сайте проекта и установить любой желающий.[1] Используются также иные анонимные сервисы – Invisible Internet Project (I2P),[2] Freenet [3] и др. К сегменту даркнета следует также отнести Telegram Open Network (TON) – проект продвинутой децентрализованной интернет-платформы, разработанный командой Павла Дурова.[4]

В даркнете используются домены, на которые не получится зайти через традиционные поисковые системы типа Google, Yahoo или Yandex. Они просто не отобразятся. Это, к примеру, доменные зоны *.ion* или *.ip*.

Даркнет необходимо отличать от невидимого или глубинного интернета и классических файлообменников. Глубинный интернет (Deep Web или Invisible Web) представляет собой тот сегмент всемирной паутины, доступ в который возможен через обычные веб-браузеры, но лишь персонализированным пользователям, прошедшим аутентификацию. Личный кабинет подписчика на платные сервисы, банковский онлайн-счёт, базы данных научных библиотек, юридические документы, конфиденциальная информация медицинского характера, и даже чаты в социальных сетях относятся к глубинному интернету.[5]

В целом глубинный интернет имеет огромное количество позитивных свойств и полезной информации. Без него невозможно предоставление многих легальных услуг, заточенных под индивидуального пользователя, а также общее развитие онлайн-экономики. Глубинный интернет также является неотъемлемой частью, набирающего стремительные обороты технологического направления интернета вещей (Internet of Things – IoT), подразумевающего возможность подключения к интернету и удалённого управления практически любыми бытовыми приборами, медицинским оборудованием, системами полива растений, кормления животных, и т.д.[6]

В случае файлообменников типа BitTorrent обмен данными, как и в даркнете, происходит по принципу «равный-равному» (peer-to-peer - P2P), т.е. прямого подключения одного пользователя к другому, однако при использовании классических файлообменников нет анонимности. IP-адреса источников загрузки и загружающих не скрываются и не шифруются. Поэтому торрент-сервисы нельзя отнести к тёмному интернету.

В исследовательских целях автор установил браузер Tor для доступа в даркнет. При ближайшем рассмотрении обнаруживаем предельно простой интерфейс как самой поисковой системы, так и полученных поисковых ответов, напоминающий то, как выглядела всемирная паутина на начальных этапах своего существования. В процессе установки всплывает вопрос, разрешено ли использование браузера Tor в стране пользователя. Дело в том, что ряд стран официально запретил использование анонимных сетей на своей территории. В разделе FAQ официального сайта браузера даётся список этих государств. На март 2021 года в списке находится 16 стран – Беларусь, Вьетнам, Египет, Ирак, Иран, Казахстан, Китай, Мьянма,

ОАЭ, Оман, Пакистан, Россия, Северная Корея, Сирия, Туркменистан и Турция. Обращает на себя внимание, что в списке нет ни одного государства из Западной Европы, Северной и Южной Америки.

Разработчики браузера тщательно изучили техническую сторону вопроса. Они отмечают, что на практике этот запрет осуществляется путём поиска правоохранительными органами информации об адресах входных узлов Тора, внесении их в чёрный список и последующей блокировке. В то же время отмечается, что для обхода существующих запретов «те, кому действительно нужно» пользуются узлами, отсутствующими в публичном доступе (т.н. мостами). [7]

Работа основного браузера даркнета строится на технологии луковой маршрутизации (onion routing), разработанной сотрудниками Исследовательской лаборатории ВМС США. [8] Название технологии достаточно ёмко описывает её основной принцип, который похож на строение луковицы, где слои прямо не соприкасаются друг с другом. Соединение в Торе проходит через промежуточные сетевые узлы и отдельно шифруется каждым из них. Сообщения передаются между узлами в непредсказуемом направлении, поэтому отследить их чрезвычайно сложно. На каждом этапе получаемые данные заново шифруются и отсылаются на другой узел, чтобы быть расшифрованными лишь на компьютере адресата. В любой момент пользования браузером можно сбросить свою идентичность, нажав соответствующую кнопку в правом верхнем углу экрана.

Для Республики Молдова анализ браузера Тор не является какой-то отвлечённой абстракцией. По данным швейцарской независимой организации Digital Society за 2015 год, Молдова занимает первое место в мире по количеству лиц, использующих браузер Тор, с показателем в 963 человека на 100 000 пользователей интернета, т.е. около 1 % от их общего числа. [9]

Следует признать, что представленные данные несколько устарели, однако и эти показатели позволяют сформировать достаточно чёткое понимание масштабов распространения тёмной паутины в нашей стране.

Чем же занимаются граждане Молдовы в даркнете? Думается, следует отбросить мысль что Тор стал площадкой для оппозиционной деятельности и проявлений свободомыслия молдавских граждан. При всех экономических и политических сложностях, с которыми сталкивается наше государство, возможность высказать свое мнение, пусть даже отличное от позиции властей, всё же имеется.

Представляется, что большинство молдавских пользователей браузера Тор составляют лица, заинтересованные в доступе к аудио- и видео-контенту, подпадающему под охрану авторских прав, хотя не следует исключать и другие виды незаконной активности.

Связь Республики Молдова с противоправной деятельностью в даркнете может иметь и другие формы. Например, работа серверов нелегальных онлайн-магазинов на территории нашего государства. Так, в начале 2021 года путём совместных усилий правоохранительных органов ряда стран была предотвращена деятельность одного из крупнейших маркетов такого рода DarkMarket. Более 20 серверов незаконной торговой площадки находились на территории Молдовы и Украины. [10]

По данным Chainalysis, самым большим даркнет-маркетом, занимающим более трёх четвертей всего мирового даркнет-рынка, является Hydra. [11] Особенностью этого криминального рынка является, тот факт, что он русскоязычный и обслуживает в первую очередь граждан бывшего Советского Союза. Название Hydra, скорее всего, отсылает к вымышленной террористической организации «Гидра» из комиксов Марвел, которые были удачно экранизированы в чрезвычайно популярной серии американских фильмов под общим названием «Мстители». [12] Девиз преступной организации из комиксов - «отрубишь одну голову, две другие займут её место», что провозглашает устойчивость и постоянный рост организации. Это в полной мере характеризует ситуацию в отношении реального даркнет-рынка, размеры которого неуклонно увеличиваются. Наибольший рост «Гидры» был зафиксирован в период 2016 - 2018 годов), что во многом объясняется общим ростом криптовалютного рынка в эти годы.

На портале размещено 4059 магазинов с незаконными товарами, преимущественно незаконными наркотическими веществами. В зависимости от выбора страны и региона количество магазинов может меняться. Так, количество сайтов, работающих в Республике Молдова, уместается на 59 страницах. Представленная география включает практически все крупные города нашей страны - Кишинев, Бельцы, Варница, Дондюшень, Дрокия, Кагул, Комрат, Оргеев, Рышкань, Сороки, Унгены, Чадыр-Лунга. Примечательно, что и населённые пункты, находящиеся на левом берегу Днестра (Тирасполь, Бендеры, Дубоссары, Рыбница, Григориополь, Слободзея, Днестровск) также находятся в разделе «Молдавия». Для тех клиентов, кто не нашёл свой населённый пункт, в данном разделе есть рубрика «Отправка по Молдавии».

Представляется, что правоохранительным органам нашей страны следует обратить серьезное внимание на крупномасштабный рынок продажи запрещённых наркотических веществ, покрывающий всю территорию Республики Молдова. Основная сложность осуществления оперативной работы состоит в том, что подпольный рынок работает исключительно с биткоином в качестве средства оплаты, поэтому оперативные работники должны иметь в своём распоряжении криптовалютные средства и уметь ими пользоваться с целью изобличения наркоторговцев, например, выдав себя либо третьих лиц за потенциальных клиентов. Чем больше времени понадобится для разработки соответствующих способов противодействия этому и другим видам криптопреступности, тем сложнее будет дать адекватный ответ данной криминальной угрозе. Технологическая преступность развивается по своим законам, а представители криминалитета чрезвычайно умело используют существующие пробелы в правовом регулировании и правоохранительной деятельности.

Литература:

1. *Tor browser. Official website.* [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.torproject.org/> (дата обращения: 06.03.2021).
2. *I2P. The Invisible Internet Project.* [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://geti2p.net/en/> (дата обращения: 06.03.2021).
3. *The Freenet Project.* [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://freenetproject.org/fr/index.html> (дата обращения: 06.03.2021).
4. *Даркнет от Павла Дурова: как основатель Telegram пошел в «крипту» и что из этого вышло // Forbes – 19.02.2020.* [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.forbes.ru/tehnologii/393411-darknet-ot-pavla-durova-kak-osnovatel-telegram-poshel-v-kriptu-i-cto-iz-etogd> (дата обращения: 06.03.2021).
5. DEVINE J., EGGER-SIDER F. *Going beyond Google again. Strategies for using and teaching the invisible web.* American Library Association. Chicago, 2014. - P. 3-26.
6. GERSHENFELD N., KRIKORIAN R., COHEN D. *The Internet of Things // Scientific American – October, 2004.* – P. 76-81. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://cba.mit.edu/docs/papers/04.10.i0.pdf> (дата обращения: 06.03.2021).
7. *В каких странах запрещен Tor Browser // Tor.* [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://torbrowser.ru/faq/in-which-countries-tor-browser-is-prohibited> (дата обращения: 06.03.2021).

8. REED M.G., SYVERSON P.F., GOLDSCHLAG D.M. Anonymous Connections and Onion Routing // *IEEE Journal On Selected Areas In Communications*, Vol. 16, No. 4, May 1998. P. 482-494. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.csl.mtu.edu/cs6461/www/Reading/08/Reed-Isac98.pdf> (дата обращения: 09.03.2021).
9. *Tor usage worldwide: The Anonymous Internet* // Digitale Gesellschaft – 21.06.2017. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.digitale-gesellschaft.ch/2017/06/21/tor-usage-worldwide-the-anonymous-internet-new-infographic/> (дата обращения: 09.03.2021).
10. Так, в начале 2021 года путём совместных усилий правоохранительных органов ряда стран была предотвращена деятельность одного из крупнейших маркетов такого рода DarkMarket. Более 20 серверов незаконной торговой площадки находились на территории Молдовы и Украины. (см. Großer Ermittlungserfolg von Generalstaatsanwaltschaft Koblenz und Zentraler Kriminalinspektion Oldenburg // Generalstaatsanwaltschaft Koblenz - 12.01.2021 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://gstko.justiz.rlp.de/de/startseite/detail/news/News/detail/grosser-ermittlungserfolg-von-generalstaatsanwaltschaft-koblenz-und-zentraler-kriminalinspektion-olde/> (дата обращения: 15.03.2021).
11. *THE 2021 CRYPTO CRIME REPORT. Everything you need to know about ransomware, darknet markets, and more.* Chainalysis, February 2021. – P. 44-45. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://go.chainalysis.com/2021-Crypto-Crime-Report.html> (дата обращения: 11.03.2021).
12. Здесь мы имеем дело с распространённым, но ещё слабо изученным в криминологии феноменом, когда вымышленный отрицательный персонаж из популярного произведения становится прообразом реальной криминальной деятельности. Самые известные примеры, породившие многочисленных криминальных подражателей в реальном мире, это серия французских фильмов про Фантомаса и российский криминальный сериал «Бригада».

ХАРАКТЕРИСТИКА ЖЕНЩИНЫ, КОТОРАЯ ОТБЫВАЕТ НАКАЗАНИЕ В МЕСТАХ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ

Продан Татьяна,
кандидат юридических наук,
ассистент кафедры уголовного права
Черновицкого национального университета имени
Юрия Федьковича

In this article, the author examines the main characteristics of women who are serving sentences in prisons. Attention is focused on the fact that women serving sentences in places of deprivation of liberty, being in a closed environment, are influenced by various factors associated with the inability to satisfy the need for free communication, protection from the encroachments of other persons, obtaining the necessary information, belonging to a socially significant group, self-development. All this affects the emergence of psychologically stressful states that adversely affect the cognitive and emotional-volitional sphere of convicted women. The author notes that the idea of the personality of a convicted woman in places of deprivation of liberty should be formed from the results of observation, psychodiagnostic research and operational prevention. Psychological diagnostics makes it possible to identify the possibility of unlawful behavior of convicts in the early stages of development in order to put them on a preventive record. The author comes to the conclusion that it is necessary to compile characteristics of newly arrived convicted women, namely, to use questionnaires, projective methods that allow to determine the self-esteem of the convict and her ability to control her emotions in stressful and conflict situations.

Keywords: woman, punishment, imprisonment.

Женщина в конкретный момент своей жизни находится в каком-то определенном психическом состоянии. Именно это состояние и предопределяет форму ее реагирования на окружающую обстановку, на ее поведение. Меняются определенные психические состояния – меняется и форма реагирования. Так как изолирование от общества происходит на долгий срок, то тяжелые психические состояния у женщин ярко выражены, устойчивы и со временем приводят к трудно обратимым изменениям психики, характера. Они влекут за собой постоянную внутреннюю напряженность [1, с. 109]. Возникает та самая ситуация, о которой говорят: «человек места себе не находит» [2, с. 82].

Поэтому изучение личности, в том числе и женщин, отбывающих наказание в виде лишения свободы имеет большое практическое значение,

поскольку дает возможность принять необходимые как теоретические, так и практические средства по противодействию преступности, исправления и ресоциализации осужденных.

Отбывание наказания в виде лишения свободы связано с процессами социально-психологической адаптации осужденных женщин к новым правилам, а также условиям жизни в исправительных учреждениях. Безусловно, социальная изоляция человека посредством лишения его свободы, приводит к значительным личностным и поведенческим изменениям. Оказавшись в исправительном учреждении, осужденная женщина переживает сложный период адаптации к непривычным условиям труда и быта, к новой среде, социальному окружению, специфическим требованиям режима отбывания уголовного наказания. Осужденные женщины различаются по своим психологическим, моральным, а также социальным качествам, у них обнаруживается различная степень негативного отклонения от принятых в обществе норм во взглядах, мировоззрении, навыках, убеждениях, в оценке своей личности и отношении к другим осужденным, в понимании дозволенного и запрещенного и иных социальных ценностей [3, с. 11]. Как утверждает Ю.М. Антонян, каждый осужденный – это результат определенных жизненных обстоятельств, которые мотивировали его на совершение преступления [4, с. 119].

Лишение свободы представляет собой комплекс правоограничений: одних прав и свобод осужденная женщина лишается полностью, других лишается частично. Наказание выступает в отношении осужденной женщины в качестве противоречивого явления, поскольку с одной стороны, оно объективно связано с ущемлением ее духовных и материальных благ, а с другой в конечном итоге выступает в качестве средства воспитания таких свойств и черт личности, формирование такого образа поведения, к которым по существу должна стремиться сама осужденная женщина, если бы она осознала аморальность своего прежнего поведения [4, с. 123].

При изучении личности осужденной женщины должны учитываться социально-демографические, психологические и индивидуальные свойства. Важное значение имеет устойчивость ее преступной установки на противостояние правилам поведения в обществе и условиям режима в исправительном учреждении. Поэтому в учреждениях исполнения наказаний необходимо изучать черты характера осужденных женщин, которые могут сдерживать их от дальнейшего совершения уголовных преступлений, для чего следует рассматривать характер, темперамент, способности, эмоции, стрессовые факторы, жизненные ориентации и другие черты. То есть необ-

ходимо учитывать все особенности личности и факторы, которые провоцируют антисоциальное поведение для того, чтобы правильно организовать работу по исправлению и ресоциализации осужденных женщин.

Безусловно, каждый человек является индивидуальностью с характерными только для нее чертами, однако ученые выделяют специфические признаки личности преступника. К примеру, Ю.М. Антонян относит к особенностям характера личностей: «импульсивность, склонность к действию под влиянием эмоций, подозрительность, угнетенное состояние, стремление дистанцироваться от окружающего мира». К наиболее общим чертам личностей, совершающих общественно опасные деяния можно отнести: эгоизм, который часто переходит в эгоцентризм, когда поведение человека следует только ее интересам, желаниям и влечениям; пренебрежение к интересам и мнения отдельных членов общества, а также к самым близким людям; отсутствие эмпатии, а в связи с этим отсутствие сострадания к потерпевшему, склонность к жестокости; аффективный характер поведения, когда желания, потребности и влечения, которые возникают у преступника, сразу же воплощаются в жизнь, в том числе и преступным путем [5, с. 87].

Женщин, которые отбывают наказания в местах лишения свободы можно условно разделить на две группы. Первая группа – это женщины, которым присуща неуравновешенность, склонность к жестокости, аморальные взгляды, эмоциональная нестабильность. Во вторую группу входят те женщины, которые совершили деяние при наличии провоцирующего поведения потерпевшего. Сюда относятся, в частности, уголовные правонарушения женщин против своих мужей или других членов семьи, обусловленные реакцией на противоправное поведение последних, то есть издевательство, оскорбления, угрозы [6].

Интересным именно является как меняется характер осужденной женщины во время отбывания наказания, а именно при воздействии на нее режима отбывания наказания, труда, воспитательной работы.

Так, во время отбывания наказания женщина начинает контактировать с другими осужденными, имеющих различные негативные ценностные ориентации. Поэтому важно, для правильной организации воспитательного процесса типизировать женщин с учетом совершенного ими уголовно противоправного деяния и личных характеристик.

Отдельно следует отметить, что попав в места лишения свободы одни осужденные внешне ведут себя неприметно, выполняют все режимные требования, стараются не конфликтовать с администрацией, а другие, наоборот, открыто проявляют неподчинение режиму, существующим по-

рядкам отбывания наказания и действиям сотрудников. Но как законно послушные, так и «отрицающие» режим содержания активно внедряют в своей среде нормы и правила тюремного закона. Свою цель, они видят в продолжении преступной деятельности, противопоставлении себя действующим законам и органам.

Женщины, отбывающие наказание в местах лишения свободы находясь в замкнутой среде, испытывают на себе влияние различных факторов, связанных с невозможностью удовлетворить потребности в свободном общении, защите от посягательств других лиц, получении необходимой информации, принадлежности к социально-значимой группы, саморазвитии. Все это влияет на возникновение психологически напряженных состояний, которые неблагоприятно действуют на когнитивную и эмоционально-волевую сферу осужденных женщин. В местах лишения свободы женщины часто ощущают на себе неблагоприятные воздействия психологически напряженных ситуаций. Появление данных ситуаций обусловлена целым рядом причин, которые можно разделить на причины объективного и субъективного характера. Рассматривая эти причины и зная их истоки, мы будем иметь возможность учесть их в психокоррекционной работе с осужденными женщинами и применяя соответствующие методы влиять на сознание, а в конце – поведение осужденных [7, с. 122].

Поэтому, по нашему мнению, представления о личности осужденной женщины в местах лишения свободы должны складываться из результатов наблюдения психодиагностического исследования и оперативной профилактики. Психологическая диагностика позволяет выявить возможность противоправного поведения осужденных на ранних стадиях развития с целью постановки их на профилактический учет. При изучении личности осужденных женщин внимание уделяется следующим особенностям: мотив поведения; черты личности; способность к адаптации; способность совладать со стрессом; степень конфликтности; способ эмоционального реагирования (импульсивный либо сдержанный); характер общения с другими людьми; наличие аддиктивного поведения (алкогольная, наркотическая, игровая и иная зависимость); склонность к побегам и другим видам противоправного поведения; потребности и интересы [8, с. 129].

Психологическая диагностика осужденных женщин должна осуществляться: в отношении вновь прибывшего в учреждение; при принятии решения о бесконвойном передвижении или о предоставлении отпуска с выездом; при постановке или снятии с профилактического учета; при назначении осужденной на должность; при переводе в другое исправитель-

ное учреждение; при принятии решения о предоставлении осужденной к условно-досрочному освобождению [8, с. 130].

Таким образом, при изучении личности женщин, которые прибывают в места лишения свободы для отбывания наказания нужно составлять характеристики на вновь прибывших осужденных женщин, использовать анкеты, опросники суицидального риска, проективные методики, позволяющие определить самооценку осужденной и ее умение контролировать свои эмоции в стрессовых и конфликтных ситуациях, различные методики, позволяющие определить акцентуацию характера. Для организации правильной воспитательной работы необходимо изучить основные черты личности: степень доверчивости, осторожности, рассудительности, целеустремленности, способность принимать самостоятельные решения, решать проблемы и подчиняться, отношение к критике.

Библиографический список:

1. ШАХБАНОВА, Х.М. Личность осужденных, совершивших преступления в местах лишения свободы. *Вестник Вятского государственного гуманитарного университета*. 2014. № 2. С. 108-111.
2. СЛЕПОВ, А.П. Предупреждение насильственных преступлений, совершаемых осужденными в исправительных колониях. Рязань: РИПЭ МВД России, 2008. 115 с.
3. АРЗАМИЕВА, Х.У. Психологические защиты как механизмы социально-психологической адаптации осужденных к местам лишения свободы. *Вестник Алтайской академии экономики и права*. 2018. № 1. С. 9-14.
4. АНТОНЯН, Ю.М. Личность преступника и исправление осужденных. *Вестник РГГУ. Серия «Экономика. Управление. Право»*. 2019. № 2. С. 117-127.
5. ТОПЧИЙ, В.В. Криминологическая характеристика личности насильственного преступника. *Европейские стандарты*. 2015. №5. С. 85–91.
6. РАДЗЕВИЛОВА, О.В. Мотивационная сфера женщин, которые совершили насильственные преступления. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v10/i31/17.pdf> (дата обращения: 20. 04. 2021).
7. ОНИКА, Л.П. Правовая и социально-воспитательной работы с осужденными женщинами. монография, К. 2013, 245 с.
8. ЕЖЕВА, О.Н. Психологические особенности личности осужденных, отбывающих наказание в колонии-поселении. *Вестник СЮИ. Психологические науки*. 2019. № 2. С. 127-136.

МЕРЫ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ДОМАШНЕМУ НАСИЛИЮ В АДМИНИСТРАТИВНОМ И УГОЛОВНОМ ПРАВЕ

Ющик Елена,
кандидат юридических наук,
доцент кафедры уголовного права,
юридический факультет,
Черновицкий национальный университет
имени Юрия Федьковича

Ковбас Игорь,
доктор юридических наук,
доцент кафедры публичного права,
юридический факультет,
Черновицкий национальный университет
имени Юрия Федьковича

Restrictive measures are special security measures that can be applied by a court to a person who has committed a crime of domestic violence, and consist in restricting certain of her rights or freedoms in order to protect the interests of the victim. Their main characteristics include: 1) additional, optional character; 2) provision with the help of state coercion; 3) the presence of special grounds for their application, including factual and legal aspects; 4) restriction of the rights and freedoms of the offender; 5) the possibility of application exclusively to adults; 6) appointment in the presence of an immediate threat to the life or health of the victim; 7) urgent nature; 8) no criminal record. Thus, the analysis of the system of restrictive measures provided for by the criminal and administrative legislation of Ukraine allows us to conclude that all of them are aimed at the primary protection of the interests of a person who has suffered from domestic violence. These measures help to convince him of his own safety, security, adapt to future life without the threat of being offended. In addition, considerable attention is paid to the re-education of the offender, which seems to be the most effective means of preventing cases of domestic violence in the future. Restrictive measures should be especially important in cases of violence against children, it is one of the most vulnerable groups of the population in relation to any pressure from adults, because ensuring the safety of the younger generation, the formation of a healthy nation is a priority task of any state.

Keywords: restrictive measures, domestic violence, probation program, anti-violence, administrative and criminal liability

Наиболее распространенной формой нарушения прав и свобод человека в обществе выступает физическое, экономическое и психическое насилие. Обычно, больше всего страдают от таких видов насилия в семьях, а именно дети и женщины. Всемирное общество сегодня обращает внимание на проблемы противодействия домашнему насилию. Многие государства, в частности и Украина, на законодательном уровне закрепили административную и уголовную ответственность за домашние насилие и разрабатывают меры противодействия такому общественно опасному деянию.

В национальное законодательство с целью реализации положений Конвенции Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием [1] были приняты Закон Украины «О предупреждении насилия в семье» №2789-III 15 ноября 2001 года [2] и Закон Украины «О предотвращении и противодействии домашнему насилию» № 2229-VIII 7 января 2018 года [3]. В связи с этим были внесены изменения в Кодекс Украины об административных правонарушениях статья 173-2 – Совершение насилия в семье или невыполнение защитного предписания [4] и в Уголовный кодекс статья 126-1 – Домашнее насилие, а также разделом XIII под названием «Ограничительные меры, в котором единственная статья 91-1, полностью посвящена обязательствам, которые могут быть возложены на обидчика в случае назначения наказания не связанного с лишением свободы, освобождением от уголовной ответственности или наказания [5]. Вышеупомянутые законодательные акты содержат много новелл, а именно, ими усилена ответственность за домашнее насилие, введено очень много мер административного и уголовного принуждения к обидчикам, внедрена новая терминология, изменены подходы осуществления судопроизводства по делам, связанным с совершением домашнего насилия, и поэтому отдельные нововведения требуют разъяснения и толкования.

Согласно действующему законодательству, за совершение домашнего насилия предусмотрена как административная, так и уголовная ответственность. Административная ответственность наступает за совершение домашнего насилия, под которым в понимании ст. 173-2 КУоАП предусмотрено совершение умышленного деяния (действия или бездействия) физического, психологического или экономического характера (применение насилия, не повлекшее телесных повреждений, угрозы, оскорбления или преследования, лишения жилья, еды, одежды, другого имущества или средств, на которые потерпевший имеет предусмотренное законом право

и т.д.), в результате чего мог быть или был нанесен вред физическому или психическому здоровью потерпевшего. Административная ответственность наступает за умышленное совершение таких видов насилия, как физическое, психологическое и экономическое. Уголовная ответственность закреплена в ст. 126-1 Домашнее насилие – это умышленное систематическое совершение физического, психологического или экономического насилия в отношении супругов или бывших супругов или другого лица, с которой виновный находится (находился) в семейных или близких отношениях, что приводит к физическим или психологическим страданиям, расстройства здоровья, утраты трудоспособности, эмоциональной зависимости или ухудшения качества жизни потерпевшего.

Специальными мерами по противодействию домашнему насилию применяются меры юридической ответственности (административной, гражданской, уголовной) за совершение домашнего насилия. В соответствии со ст. 24 Закона Украины, «к специальным мерам по противодействию домашнему насилию относятся: 1) срочное запрещающее предписание относительно обидчика; 2) ограничительное предписание относительно обидчика; 3) пост ановка на профилактический учет обидчика и проведение с ним профилактической работы; 4) направление обидчика на прохождение программы для обидчиков. Срочное запрещающее предписание выносится обидчику уполномоченными подразделениями органов Национальной полиции Украины в случае существования непосредственной угрозы жизни или здоровью пострадавшего лица с целью немедленного прекращения домашнего насилия, недопущение его продолжения или повторного совершения. Решение о вынесении срочного запретного предписания принимается органами Национальной полиции. Ограничительным предписанием определяются один или несколько таких мероприятий временного ограничения прав обидчика или возложение на него обязанностей: 1) запрет находиться в месте совместного проживания (пребывания) с пострадавшим лицом; 2) устранение препятствий в пользовании имуществом, являющимся объектом права общей совместной собственности или личной частной собственностью пострадавшего лица; 3) ограничения общения с пострадавшим ребенком; 4) запрет приближаться на определенное расстояние к месту жительства (пребывания), учебы, работы, других мест частого посещения пострадавшего лица; 5) запрет лично и через третьих лиц разыскивать пострадавшее лицо, если оно по собственному желанию находится в месте, неизвестном обидчику, преследовать ее и в любой способ общаться с ней; 6)

запрет вести переписку, телефонные переговоры с пострадавшим лицом или контактировать с ним через другие средства связи лично и через третьих лиц.

Согласно ч.1 ст. 91-1 УК Украины суд может применить к лицу, совершившему домашнее насилие, один или несколько ограничительных мер и положить на него следующие обязанности: 1) запрет находиться в месте совместного проживания с лицом, пострадавшим от домашнего насилия; 2) ограничение общения с ребенком в случае, если домашнее насилие совершено по отношению к ребенку или в его присутствии; 3) запрет приближаться на определенное расстояние к месту, где лицо, пострадавшее от домашнего насилия, может постоянно или временно проживать, временно или систематически находиться в связи с работой, учебой, лечением или по другим причинам; 4) запрет переписки, телефонных переговоров с лицом, пострадавшим от домашнего насилия, других контактов через средства связи или электронных коммуникаций лично или через третьих лиц; 5) направление для прохождения программы для обидчиков или пробационной программы.

Первая ограничительная мера - запрет находиться в месте совместного проживания с лицом, пострадавшим от домашнего насилия, - кажется достаточно эффективным, ведь обеспечение физической дистанции часто бывает достаточным для того, чтобы ограничить влияние обидчика на потерпевшее лицо. На первый взгляд, законодатель доступно сформулировал норму, по которой вытекает обязанность лица, совершившего домашнее насилие, покинуть жилье, в котором находится пострадавший, на определенный судом срок. Глубокий анализ положений УК Украины вызывает ряд вопросов, связанных с реализацией указанного мероприятия. В частности, действующее законодательство не содержит четких инструкций относительно того, в каком порядке должно происходить такое временное выселение обидчика. Также не совсем понятно, в чьи полномочия принадлежит право приказывать лицу покинуть место совместного проживания, запретить ей возвращаться туда в течение определенного срока и осуществлять контроль за неукоснительным выполнением данного запрета. Целесообразно было бы предоставить соответствующие полномочия органу пробации [6, с. 302], однако, основываясь на принципе юридической определенности, они должны быть нормативно закреплены.

Еще одна проблема связана с нарушением права собственности лица, совершившего домашнее насилие, в том случае, когда она является совла-

дельцем или единоличным собственником жилья, в котором проживает совместно с пострадавшим. При этом стоит отметить, что право собственности по своей природе не является абсолютным. К тому же, при применении судом специальных мер безопасности речь идет не о нарушениях, а лишь временное ограничение права пользования, не лишает владельца возможности владения и распоряжения соответствующим имуществом. Такое ограничение является оправданным с точки зрения пропорциональности, ведь применяются исключительно в случаях крайней необходимости, то есть в случае, когда существует угроза жизни или здоровью жертвы [7, с.164]. Этой же позиции придерживается Европейский суд по правам человека. Так, в пункте 84 решения по делу «Левчук против Украины» (заявление № 17496/19) указано: «Суд ранее указывал в своей судебной практике, что выселение является наиболее крайней мерой вмешательства в право человека на уважение жилища, гарантированное статьей 8 Конвенции. Однако он также заявил, что вмешательство национальных органов власти в личные права, предусмотренные статьей 8, может быть необходимым для защиты здоровья и прав других. Более того, в контексте статьи 2 Суд отметил, что по делам о домашнем насилии права обидчиков не могут преобладать права жертв, в частности, на физическую и психологическую неприкосновенность» [8]. Таким образом, хотя запрет находится в месте совместного проживания обидчика и потерпевшего может составлять вмешательство в право собственности первого, тем не менее оно является обоснованным, ведь направлено на охрану интересов потерпевшего от домашнего насилия. Но возникает вопрос о месте пребывания лица, к которому применена данная ограничительная мера, в течение срока его действия, если такое лицо не имеет другого жилья кроме того, в котором проживает потерпевший. Наиболее вероятным является создание и обеспечение государством за счет бюджетных средств специальных центров для обидчиков, которые бы гарантировали минимальные условия для проживания таких лиц.

Следующая ограничительная мера - ограничение общения с ребенком в случае, если домашнее насилие совершено по отношению к ребенку или в его присутствии. Не секрет, что проблема насилия над детьми стоит в Украине очень остро. Такое явление в целом недопустимо, ведь, нанося глубоких физических или психологических травм, оно несет в себе непоправимые последствия не только для жертвы. Часто домашнее насилие в отношении ребенка становится причиной нарушения его репродуктивной функции, приводит к рождению нездорового, неполноценного по-

томства, а следовательно имеет негативное влияние на будущие поколения, вызывая ухудшение генофонда государства [9, с. 128].

Применение указанной ограничительной меры предусматривает максимальный учет обстоятельств дела и интересов малолетнего и несовершеннолетнего, ставшего жертвой или свидетелем насилия в семье. Очевидно, что последствия для ребенка, подвергнувшегося любого из видов насилия есть более тяжелыми, чем те, что наблюдались им в отношении другого лица. Кроме этого, глубина нанесенной травмы зависит от уровня мировосприятия ребенка, обстоятельств, при которых ему был нанесен ущерб, а также предшествовавших акта насилия, его возраста, и, что чрезвычайно важно, возможности повторения уже пережитого. Учитывая эти и многие другие условия, законодательством предоставлено широкое поле усмотрения суда, который уполномочен рассматривать уголовное производство, связанное с домашним насилием. Учитывая это ограничение общения может иметь вид тотального запрета контактировать с потерпевшим, или предусматривать возможность таких контактов только при определенных обстоятельствах, в частности на определенной территории или в определенное время, в присутствии лица или круга лиц. [6, с. 302].

Применение данной ограничительной меры может осложняться в том случае, когда других родственников, кроме лица, совершившего насилие над ребенком, последний не имеет. Согласно ч.1 ст.9 Конвенции о правах ребенка государства-участники обеспечивают, чтобы ребенок не разлучался со своими родителями вопреки их желанию, за исключением случаев, когда компетентные органы, согласно судебному решению, определяют в соответствии с применимым законом и процедурами, что такое разлучение необходимо в наилучших интересах ребенка. Такое определение может оказаться необходимым в том или ином случае, например, когда родители жестоко обращаются с ребенком или не заботятся о нем или когда родители проживают отдельно и необходимо принять решение относительно места проживания ребенка [10]. В случае невозможности защиты интересов ребенка, пострадавшего от домашнего насилия, таким образом, иной, чем ограничение общения с обидчиком, который является единственным членом семьи или родственником жертвы, законодательством предусмотрен механизм устройства ребенка на срок действия ограничительной меры. Так, согласно письму МОН Украины от 18.05.2018 года № 1/11-5480 «Методические рекомендации по предотвращению и противодействию насилию» орган опеки и попе-

чительства уполномоченный направить несовершеннолетнего на воспитание в патронатную семью, а к компетенции службы по делам детей принадлежит устройство ребенка в центр социально-психологической реабилитации детей, приюта для детей службы по делам детей, других учреждений для детей в случае невозможности их проживание с родителями, другими законными представителями [10]. Таким образом, применение ограничительной меры должна служить интересам ребенка, но не сужать объема его прав и свобод. Считаем, что контроль за выполнением решения суда в этом случае должны осуществлять лица и органы, на которых временно или постоянно возложены обязанности по воспитанию ребенка, ведь именно они могут беспрепятственно и непрерывно следить за тем, не пытается обидчик контактировать с потерпевшим несмотря на запрет.

Запрет приближаться на определенное расстояние к месту, где лицо, пострадавшее от домашнего насилия, может постоянно или временно проживать, временно или систематически находиться в связи с работой, учебой, лечением или по другим причинам составляет один из элементов противодействия преследованию, которое в отдельных европейских государствах считается самостоятельным уголовным правонарушением. Преследуя потерпевшее лицо, обидчик умышленно оказывает на него постоянное психологическое давление, следствием которого является чувство страха за собственную безопасность, жизнь и здоровье, непрерывную нервное напряжение. Запрет приближаться к жертве на расстояние, позволяет исключить физический контакт с ней, возможность докричаться до нее или добросить любой предмет является эффективной мерой обеспечения безопасности человека.

Следующая ограничительная мера - запрет переписки, телефонных переговоров с лицом, пострадавшим от домашнего насилия, других контактов через средства связи или электронных коммуникаций лично или через третьих лиц - в комплексе с запретом приближаться на определенное расстояние к местам, где может находиться потерпевший, гарантирует предотвращения нежелательного общения. В отдельных случаях психологическое воздействие на жертву может быть даже опаснее других видов насилия, ведь его жертва не может физически отгородиться от собственного страха или спрятаться от угроз обидчика. При этом запрет совместного проживания или пребывания выдается малоэффективным в двадцать первом веке, когда существует огромное количество средств связи, с помощью которых правонарушитель может оказать давление на

потерпевшее лицо, даже находясь на значительном расстоянии от него. Таким образом, ограничение телефонных разговоров, переписки посредством почтовой связи, контакта через электронную почту, социальные сети, мессенджеры, телефакс или любым другим доступным способом лично или через третьих лиц гарантирует потерпевшему защиту от психологического воздействия в виде оскорблений, угроз, запугивания и формирует у него чувство защищенности, что позволяет быстрее восстановиться после перенесенного акта домашнего насилия.

Последним ограничительным мероприятием, предусмотренным статьей 91-1 Уголовного кодекса Украины, является направление для прохождения программы для обидчиков или пробационной программы. Срок его применения составляет от трех до двенадцати месяцев. В соответствии с пунктом 10 части 1 статьи 1 Закона Украины «О предотвращении и противодействии домашнему насилию» программа для обидчика - комплекс мероприятий, формируется на основе результатов оценки рисков и направленный на изменение насильственного поведения обидчика, формирование у него новой, неагрессивной психологической модели поведения в частных отношениях, ответственного отношения к своим поступкам и их последствий, в том числе к воспитанию детей, на искоренение дискриминационных представлений о социальных ролях и обязанностях женщин и мужчин [11]. Данное мероприятие является специальным и введено именно с целью противодействия домашнему насилию путем перевоспитания лица, его совершившего, изменение его отношения к этому явлению. Организация и контроль за его выполнением возлагается на местные органы исполнительной власти и органы местного самоуправления, а непосредственное его реализацию обеспечивают специально подготовленные специалисты.

Приказом Минсоцполитики Украины от 1.10.2018 г. № 1434 была утверждена Типовая программа для обидчиков, которая содержит рекомендованный комплекс мер, направленных на коррекцию поведения лиц, совершивших домашнее насилие. Она предусматривает осуществление диагностики причин насилия в семье, индивидуальную и групповую работу с обидчиками, результатом которой должен стать изменение поведения, способность сдерживать агрессию и удовлетворять потребности ненасильственными путями, строить отношения с другими людьми на основе взаимопонимания. [12]

Что касается пробационной программы, ее определение содержится в Законе Украины «О пробации». Согласно пункта 7 части 1 статьи 2 на-

стоящего Закона пробационная программа - программа, которая назначается по решению суда лицу, освобожденному от отбывания наказания с испытанием, и предусматривает комплекс мероприятий, направленных на коррекцию социального поведения или ее отдельных проявлений, формирование социально благоприятных изменений личности, которые можно объективно проверить [13]. Очевидно, что данное мероприятие не является специальным и применяется не только в случае совершения лицом уголовного правонарушения, связанного с домашним насилием. При этом особым условием его применения является именно освобождение осужденного от отбывания наказания. Контроль за выполнением пробационной программы возлагается на орган пробации. В отличие от предыдущих ограничительных мер, направленные для прохождения программы для обидчиков или пробационной программы направлено на будущий долговременный эффект, ведь после снятия запрета контактировать с потерпевшим лицом или приближаться к нему, правонарушитель может продолжить негативное влияние на него, тогда как соответствующие программы осуществляют глубокое влияние на психику обидчика, что может навсегда изменить его отношение к насилию в семье.

Итак, ограничительными мерами являются специальные меры безопасности, которые могут быть применены судом к лицу, совершившему преступление, связанное с домашним насилием, и заключаются в ограничении отдельных его прав или свобод с целью охраны интересов потерпевшего. К их основным характеристикам относятся: 1) дополнительный, необязательный характер; 2) обеспеченность с помощью государственного принуждения; 3) наличие особых оснований их применения, включая фактический и юридический аспекты; 4) сужение прав и свобод обидчика; 5) возможность применения исключительно в отношении совершеннолетних лиц; 6) назначение при наличии непосредственной угрозы жизни или здоровью жертвы; 7) срочный характер; 8) отсутствие судимости. Таким образом, анализ системы ограничительных мер, предусмотренных уголовным и административным законодательством Украины, позволяет сделать вывод о том, что все они направлены на первоочередную защиту интересов лица, пострадавшего от домашнего насилия. Данные меры помогают убедить его в собственной безопасности, защищенности, адаптироваться к дальнейшей жизни без угрозы быть обиженным. Кроме этого, значительное внимание уделено перевоспитанию обидчика, что представляется наиболее эффективным средством предупреждения случаев домашнего насилия в будущем. Особенно большое значение ограничи-

тельные меры должны занимать в случаях насилия над детьми, является одной из наиболее уязвимых групп населения в отношении какого-либо давления со стороны взрослых, ведь обеспечение безопасности подрастающего поколения, формирования здоровой нации является приоритетной задачей любого государства.

Список литературы

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011 р. URL: <https://rm.coe.int/1680462546>
2. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. № 2789-III. Дата оновлення: 07.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14#Text>
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#n6>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 27.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 30.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3411>
6. Ющик О.І. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 300-304.
7. Ковальова О.В., Дубенко О.М. Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству: сучасні виклики та напрями їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 163-167.
8. Павлишин К.О. Домашнє насильство над дітьми та заходи його запобігання. *Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи : матеріали круглого столу, 31 травня 2019 р.* Запоріжжя: КПУ, 2019. С. 126-130.
9. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. № 995_021. Дата оновлення: 20.14.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
10. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: лист МОН від 18 травня 2018 р. № 1/11-5480. Дата оновлення:

18.05.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#n588>

11. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#n6>
12. Про затвердження Типової програми для кривдників: Наказ Міністерства соціальної політики України від 1 жовтня 2018 р. № z1222-18. Дата оновлення: 28.12.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-18#Text> Про пробачення: Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>

SECȚIUNEA IV

DREPT PROCESUAL PENAL

SENTINȚA JUDECĂTOREASCĂ – ACTUL FINAL AL APRECIERII PROBELOR

VERDICT – FINAL ACT REGARDING THE ASSESSMENT OF THE EVIDENCE

Lupașco Lilia,

Școala Doctorală de Științe Juridice, USM

In the criminal procedural law of the Republic of Moldova, the court sentence is regulated in different contexts and with various names. The sentence is adopted in the name of the law. The adoption of the sentence in the name of the law increases the degree of authority of this act, as well as the responsibility of the judge in connection with the pronouncing of an unfounded decision. In this connection, it was mentioned that the sentence issued in the name of the law is, in fact, similar to the law in terms of obligation for the persons it concerns.

The court sentence is the act of final synthesis of all the legal norms that were applied by the subjects of the criminal case in all the stages through which it passed. In these stages, the court forms its personal opinion with reference to all the evidence collected during the criminal case. Despite the fact that sometimes the judge's point of view may differ from the opinion of the other members of the panel, the main task is for the evidence to be assessed objectively.

In the sentence, the court will highlight the reasons that determined the admission or rejection of the evidence, administered by both the prosecution and the defense, having the obligation to assess the entire evidence.

Keywords: criminal trial, assessment of evidence, commissioning, judicial investigation, preliminary hearing, sentence.

Introducere. După încheierea dezbaterilor judiciare și a ultimului cuvânt al inculpatului, instanța de judecată purcede la etapa deliberării și la etapa adoptării sentinței. În cadrul deliberării, judecătorul elaborează sentința recurgând la un complex de acțiuni analitice iar la etapa adoptării sentinței, judecătorul conferă sentinței forma prevăzută de norma procesual penală.

Conform art.384 din Codul de procedură penală, sentința se adoptă în numele legii. Adoptarea sentinței în numele legii sporește gradul de autoritate al acestui act, precum și responsabilitatea judecătorului în legătură cu pronunțarea unei hotărâri nefondate. În legătură cu aceasta, s-a menționat că sentința emisă în numele legii este, de fapt, similară legii sub aspectul obligativității pentru persoanele pe care le vizează [1, p.360].

Pe măsură ce studiem literatura juridică de specialitate, putem constata că fiecare autor care abordează tematica sentinței judecătorești, înaintează o definiție

proprie. Analizând totalitatea materialului doctrinar pe acest segment de cercetare, putem să evidențiem următoarele definiții ale sentinței.

Sentința judecătorească este actul de sintetizare finală a tuturor normelor legale ce au fost aplicate de către subiecții cauzei penale în toate etapele prin care a trecut aceasta. Prin intermediul hotărârii judecătorești, judecătorul pronunță însăși dreptul, sau cum spuneau vechii romani „iuris dictio” [1, p.359]. S-a menționat că sentința este actul de procedură prin care legea se aplică direct și nemijlocit. Mai mult decât atât, s-a reliefat că sentința soluționează cauza penală și din aceste considerente, sentința trebuie să fie legală, întemeiată și motivată [2, p.98].

Conform opiniei profesorului *T. Reabinina*, sentința constituie actul final al justiției penale și este pronunțată în numele legii de către instanțele de fond, în ședință publică, în rezultatul dezbaterilor judiciare, cu scopul de a finaliza examinarea unei cauze penale, prin care se oferă un răspuns la întrebările înaintate instanței cu privire la vinovăția persoanei, categoria și felul sancțiunii aplicabile sau, după caz, achitarea persoanei și eliberarea de orice sancțiune [3, p.81]. Conform autorului citat, tot prin sentința penală se oferă un răspuns ferm la întrebările privind acțiunea civilă, măsurile preventive, cheltuielile de judecată, corpurile delictive etc.

Din perspectivă doctrinară, sentința a fost studiată de către cercetătorul rus *I.Jarikov* [4, p.54]. Potrivit acestuia, sentința poate fi considerată act final al justiției penale, pronunțat de instanța de fond, în urma cercetării judecătorești a tuturor probelor administrate, în care se oferă un răspuns exact asupra întrebărilor privind condamnarea persoanei ori achitarea ei, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical, încetarea procesului penal, acțiunea civilă, măsurile preventive, corpurile delictive etc.

În doctrina națională a fost efectuată o delimitare între definiția acordată sentinței pentru cauzele judecate în procedura simplificată și definiția sentinței în cauzele judecate în procedura generală. În rezultat, s-a propus o definiție aparte pentru sentința pronunțată pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală. Astfel, în viziunea S. Țoncu [5, p.98], sentința este actul justiției penale, adoptat în numele legii de instanța de fond, prin care pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală se recunoaște vinovăția inculpatului în săvârșirea faptei prejudiciabile, cu stabilirea unei pedepse mai blânde.

Cadrul normativ. În legea procesual penală din Republica Moldova, sentința judecătorească este reglementată în contexte diferite și cu denumiri variate. Astfel, în art.6 pct.13 CPP este utilizată sintagma *hotărâre judecătorească*, ca fiind hotărârea instanței judecătorești emisă într-o cauză penală, având forma unei sentințe, decizii, încheieri sau hotărâri. Tot în art.6, la pct.42 din Cod este oferită definiția termenului *sentință*. Conform normei citate, sentința este o hotărâre prin

care instanța de judecată soluționează fondul cauzei penale. Prevederi normative cu conținut asemănător găsim în art.341 alin. (1) din Cod, în care este stipulat că instanța de judecată, la înfăptuirea justiției în cauzele penale, adoptă sentințe, decizii, hotărâri și încheieri.

Abordări de ansamblu. Având în vedere că judecătorul își formează convingerea proprie „în urma cercetării tuturor probelor administrate” (art.27 CPP), „sub toate aspectele și în mod obiectiv, călăuzindu-se de lege” (art.101 alin. (2) CPP), putem constata că în legea procesual penală din Republica Moldova, au fost lăsate fără reglementare acele criterii esențiale, în funcție de care se face aprecierea probelor, și anume: relevanța, concludența, utilitatea și veridicitatea.

În literatura de drept procesual penal a fost înaintată întrebarea dacă aflarea adevărului obiectiv ar putea să fie considerat ca scop al probatoriului procesual penal? Opiniile doctrinare cu privire la acest subiect sunt diferite. Fără a ne lansa în polemică pe marginea temei reliefate, care poate face obiectul unei cercetări separate, subliniem doar că în temeiul criteriilor procesuale prevăzute de Codul de procedură penală în art.27 și art.101 alin. (2), există riscul real ca propria convingere a judecătorului să fie greșită chiar de la început, prin transformarea acesteia în sineîncredere, după cum ne demonstrează practica judiciară.

Faptul de a proclama principiul libertății de apreciere a probelor, nu este suficient, atâta timp cât nu există garanții suficiente privind formarea la judecători a unei convingeri proprii obiective. Credem că consolidarea legislativă a garanțiilor privind libera apreciere a probelor de către judecători, ar putea să nu rezolve problemele care există în practica judiciară. Motivul este de natură psihologică și se manifestă prin absența dexterităților de formare a propriei convingeri în rândul judecătorilor.

Controverse. Conform prevederilor din legea procesual penală, în etapa ședinței preliminare instanța de judecată poate să înceteze procesul penal pornit în privința persoanei, prin emiterea unei sentințe motivate. Potrivit art.332 alin. (1) din CPP, dacă, pe parcursul judecării cauzei, se constată vreunul din temeiurile prevăzute în articolele 275 pct.(5)-(9), 285 alin.(2), precum și în situațiile stipulate în articolele 53-60 din Codul penal, instanța de judecată va înceta procesul penal prin sentință motivată.

Întrebarea firească care poate să ia naștere din coroborarea dispozițiilor nominalizate este cum ar putea instanța să-și motiveze sentința judecătorească, dacă nu a cercetat probele și nu a intrat pe fondul cauzei? Pentru ca legea penală să își atingă scopul iar inculpatul să fie eliberat de răspundere penală, instanța trebuie să fie convinsă că inculpatul conștientizează acțiunile sale, se căiește sincer de faptele comise și nu va comite pe viitor asemenea infrațiuni.

Prin art.285 alin. (2) pct.(1) CPP, legiuitorul a prevăzut că încetarea urmăririi penale poate avea loc dacă a părțile s-au împăcat – în cazurile în care legea penală permite împăcarea. Așadar, Codul de procedură penală prevede posibilitatea încetării cauzei penale prin împăcarea părților la etapa ședinței preliminare, dar pentru ca legea să-și poată atinge scopul indicat mai sus, instanța trebuie să purceadă la judecarea în fond și să dea apreciere circumstanțelor legate de motiv, scop, recunoașterea vinovăției sau refuzul inculpatului de a recunoaște vinovăția, restituirea prejudiciilor material și moral etc.

Problema care apare este că în nici un loc din Codul de procedură penală nu găsim scris că inculpatul trebuie să își recunoască vinovăția pentru încetarea cauzei prin tranzacție de împăcare. În situațiile în care procesul penal va fi încetat în ședința preliminară și instanța nu se va expune asupra vinovăției persoanei, partea vătămată va avea de suferit. În activitatea practică pot surveni cazuri în care, prin tranzacția de împăcare, partea vătămată indică asupra faptului că nu dorește tragerea la răspundere penală a inculpatului și nu are pretenții față de inculpat în legătură cu prejudiciul cauzat prin infrațiune, dar omite să se expună asupra cheltuielilor de judecată și asupra prejudiciului moral.

Având la mână o sentință irevocabilă, dacă partea vătămată va decide să înainteze în instanța civilă o cerere de chemare în judecată privind recuperarea cheltuielilor de judecată sau a prejudiciului moral, instanța va respinge acțiunea din motiv că în instanța de drept penal nu a fost constatată vinovăția persoanei. În susținerea concluziei relate aducem dispozițiile art.226 CPP, în care este stipulat că hotărârea instanței prin care a fost confirmată tranzacția de împăcare a părților în același litigiu, împiedică intentarea ulterioară a unei noi acțiuni pe aceleași temeuri.

Practica judiciară ne demonstrează faptul că Curtea de Apel Chișinău casează sentințele judecătorești în situațiile în care procesul penal a fost încetat pe temei de împăcare a părților iar inculpatul nu și-a recunoscut vinovăția prin tranzacția de împăcare.

În activitatea instanțelor de fond, nu există o practică uniformă. Unii judecători încetează procesul penal în ședința preliminară pe temei de împăcare, alți judecători purced la judecarea cauzei în fond, audiind inculpatul, partea vătămată, cercetând materialele din dosar, după care emit o sentință motivată în conformitate cu art.332 alin. (1) CPP. Ca urmare, fiind contestate asemenea sentințe în instanța ierarhic superioară, un complet al Curții de Apel Chișinău menține sentințele de încetare în ședința preliminară, în timp ce alt complet casează asemenea sentințe. În calitate de motiv pentru casarea sentințelor de încetare, Curtea de Apel Chișinău invocă faptul că instanța de fond nu a cercetat probele în ședința de judecată și nu a examinat cauza în procedură generală.

Cu titlu de *lege ferenda*, venim cu propunerea de modificare a dispoziției art.350 alin. (1) CPP, cu inserarea în textul de lege a sintagmei: „cu excepția situației de împăcare a părților prevăzută în art.285 alin. (2) pct.1”. În rezultatul modificărilor operate, norma de la art.350 alin. (1) CPP va avea următorul conținut: „(1) Dacă în ședința preliminară s-au constatat temeiurile prevăzute în art.332, instanța, prin sentință motivată, încetează procesul penal în cauza respectivă, cu excepția situației de împăcare a părților prevăzută în art.285 alin.(2) pct.1”.

O altă situație cu interes științific pentru cercetarea pe care o efectuăm se referă la **retragerea învinuirii de către procuror în ședința de judecată**. În literatura juridică s-a menționat că renunțarea la învinuire include totalitatea acțiunilor procedurale care, în ansamblu, conduc la o direcție deosebită în activitatea procurorului, diametrală funcției acuzării realizate cu scopul reabilitării inculpatului, motiv din care a fost atestată cu denumirea de disfuncție [13, p.105].

Reglementări detaliate privind retragerea învinuirii de către acuzatorul de stat sunt prevăzute în art.320 alin. (5) CPP, și anume: „dacă, în procesul judecării cauzei, ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată nu confirmă învinuirea adusă inculpatului, procurorul este obligat să renunțe parțial sau integral la învinuire. Renunțarea procurorului la învinuire se face prin ordonanță motivată și atrage adoptarea de către instanța de judecată a unei sentințe de achitare sau de încetare a procesului penal”.

Renunțarea la învinuire este orientată, de fiecare dată, pe direcția favorabilă inculpatului, iar norma legislativă de renunțare la învinuire corespunde scopului procesului penal, în sensul că nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată [14, p.95]. În faza de judecată, acolo unde operează principiul contradictorialității care contribuie la stabilirea adevărului, acuzarea și apărarea se confruntă, făcând uz de orice metodă și mijloc prevăzută de lege pentru a demonstra poziția proprie și a răsturna, ca fiind lipsită de temei, poziția adversarului processual [15, p.76].

Privitor la retragerea învinuirii în ședința de judecată, vom reflecta cauza penală nr.1-1129/17 aflată pe rolul Judecătoriei Chișinău sediul Buiucani [16] și în care, M.D. a fost învinuit de faptul că activând în calitate de judecător de instrucție al Judecătoriei Chișinău sediul Centru, la data de 09.12.2016 a săvârșit pronunțarea cu bună-știință a unei încheieri contrare legii, soldată cu urmări grave, infracțiune prevăzută de art.307 alin. (2) lit.c) din Codul penal. În ședința de judecată, procurorul în Procuratura Anticorupție, B.V., a renunțat integral la învinuirea înaintată față de M.D., din motiv că acțiunile acestuia, în circumstanțele stabilite pe parcursul cercetării judecătorești, nu întrunesc elementele componenței de infracțiune prevăzută de art.307 alin. (2) lit.c) din Codul penal.

Acuzatorul de stat a indicat în ordonanța privind renunțarea integrală la învinuire că suportul probatoriu administrat pe caz probează doar elementele de subiect, obiect și latura obiectivă ale componenței de infrațiune prevăzută de art.307 alin. (1) din Codul penal, însă nu și latura subiectivă ale acțiunilor inculpatului, adică intenția directă și motivul comiterii infrațiunii. Astfel, raportând prevederile legale sus-menționate la circumstanțele de fapt ale cazului și probele cercetate în instanța de judecată, conchide că faptele expuse în actul de învinuire a inculpatului nu cad sub incidența legii penale.

Instanța de judecată, examinând circumstanțele cauzei penale și conducându-se de prevederile articolelor 3, 4, 5 din Codul penal și articolelor 162, 320 alin. (5), 338 alin.(2), 384-385, 390 alin.(1) pct.3), 392-394, 396-397 CPP, a hotărât achitarea inculpatului M.D., învinuit de săvârșirea infrațiunii prevăzută de art.307 alin.(2) lit.c) din Codul penal, din motiv că fapta nu întrunește elementele infrațiunii.

Instanța de judecată a motivat că procurorul nu este obligat să susțină învinuirea cu orice preț, ci numai în măsura în care, din probele existente la dosar și apoi din toate datele cu privire la faptă și făptuitor, descoperite sau confirmate în cursul cercetării judecătorești sau al dezbaterilor, se mențin temeiurile învinuirii. Dacă în urma cercetării judecătorești procurorul se convinge că probele administrate nu confirmă învinuirea adusă inculpatului la urmărirea penală, el este obligat să renunțe la învinuire. De aceea, procurorul este obligat să pună și concluzii de achitare a inculpatului, atunci când constată că cercetarea judecătorească a probelor nu confirmă învinuirea. În acest sens, renunțarea procurorului la învinuire, înscrisă în alin. (5) art.320 CPP este pentru procuror o obligație, prin urmare, este una dintre atribuțiile sale. În contextul în care nemijlocit acuzatorul de stat invocă asupra neîntrunirii laturii subiective a infrațiunii prevăzute de art.307 din Codul penal imputate lui M.D., prin ordonanță renunțând la învinuirea înaintată, instanța de judecată nu are temeii de a parcurge la analiza complexă a probatoriului cercetat în ședința de judecată și a se expune asupra acestora, or, în speță lipsește acuzația, în calitatea sa de condiție *sine qua non* a răspunderii penale. De asemenea, procurorul este liber să prezinte în instanță concluziile pe care le consideră întemeiate, potrivit legii, ținând seama de probele administrate în cauză, or instanța de judecată nu poate să intervină în poziția acuzatorului de stat. Emiterea unor astfel de indicații de către instanță ar reprezenta fixarea posibilității ei de a acționa de pe poziții acuzatoriale, ceea ce ar denota încălcarea art.6 CEDO.

Totodată, instanța de judecată a subliniat faptul că patru martori ai acuzării au fost în imposibilitate legală să facă declarații pe marginea prezentei cauze pe-

nale. Instanța constată că de fapt a avut loc un caz de recunoaștere a probelor de bază ale acuzației ca fiind inadmisibile și respectiv au generat excluderea lor din lista probelor. Cele menționate au dus la schimbarea convingerii procurorului și, ca urmare, a atras după sine și renunțarea la învinuire.

Subsecvent, instanța de judecată a concluzionat că renunțarea motivată a procurorului la învinuire, însoțită după caz de pronunțarea unor sentințe de achitare sau de încetare a procesului, fără îndoială contribuie la realizarea scopurilor procedurii penale. Clarificând în cadrul ședinței de judecată a opiniei părților priutor la ordonanța de renunțare integrală la învinuire, inculpatul și apărătorul său nu au obiectat asupra acesteia, indicând necesitatea admiterii. Totodată, instanța a relevat că în speță nu există constituită parte vătămată, astfel că nu se atestă careva persoane care ar putea fi eventual lezate în drepturile și interesele legitime prin renunțarea integrală la învinuire.

Vom aduce un alt exemplu din practica judiciară, și anume cauza penală nr.1-324/2018 aflată pe rolul Judecătorei Chișinău sediul Buiucani [17]. Conducându-se de prevederile articolele 53, 275 pct.3), 320 alin. (5) CPP, procurorul în Procuratura Anticorupție a renunțat integral la învinuirea adusă inculpatului în comiterea infracțiunii prevăzută de art.307 alin.(1) din Codul penal, din motiv că, acțiunile inculpatului D.M., în circumstanțele stabilite pe parcursul cercetării judecătorești, nu întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute de art.307 alin.(1) din Codul penal. Apărătorul în interesele inculpatului și inculpatul au solicitat emiterea unei sentințe de achitare în baza art.390 alin. (1) pct.3 CPP.

Instanța de judecată a dispus achitarea inculpatului de învinuirea în comiterea infracțiunii prevăzute de art.307 alin. (1) din Codul penal, pe motiv că fapta nu întrunește elementele infracțiunii. În motivarea sentinței de achitare, instanța de judecată a preluat cu fidelitate textul ordonanței privind renunțarea integrală la învinuire din 04.07.2019, în care acuzatorul de stat a concluzionat că suportul probatoriu administrat pe caz probează doar elementele de subiect, obiect și latura obiectivă ale componenței de infracțiune prevăzută de art.307 alin.(1) din Codul penal, însă nu și latura subiectivă al acțiunilor cetățenei D.M., adică intenția directă și motivul comiterii infracțiunii.

Dat fiind că încetarea procesului penal în conformitate cu art.391 CPP nu are temei de reabilitare, persoana în privința căreia procesul penal a fost încetat, se află în imposibilitate de fi reabilitată în drepturi. În scopul de a-i oferi persoanei posibilitatea restabilirii în drepturi după încetarea procesului penal, instanța de judecată este nevoită de a pronunța o sentință de achitare.

Luând în considerație situația pe care am descris-o, suntem de opinia că în legea procesual penală este necesar de a reglementa posibilitatea de încetare a

procesului penal în privința inculpatului în situațiile de retragere a învinuirii de către procuror, cu acordarea posibilităților privind reabilitarea persoanei și restabilirii ei în drepturi.

Mai mult, suntem de opinia că în situația în care procurorul ve decide să își retragă învinuirea în cadrul ședinței de judecată, el trebuie să prezinte instanței ordonanța de renunțare la învinuire, cu solicitarea ca această ordonanță să fie anexată la materialele cauzei penale. Or, în activitatea practică se atestă situații în care procurorul renunță la învinuire la etapa dezbaterilor judiciare și se pronunță verbal în luările de cuvânt, cu prezentarea dezbaterilor în formă scrisă. În astfel de cazuri, instanța de judecată este pusă în fața unei situații dificile. Pe de o parte, instanța este predispusă de a emite o sentință de încetare a procesului penale (de achitare) iar pe de altă parte, voința acuzării de retragere a învinuirii s-a efectuat cu încălcarea normelor de procedură. Declarația procurorului de retragere a învinuirii trebuia să fie confirmată prin ordonanță. Procurorul poate să renunțe la ordonanța de învinuire printr-un act procedural care să menifeste aceiași putere juridică, adică tot prin ordonanță.

Momentul când procurorul își retrage învinuirea la orice etapă a procesului penal, până la deliberare. Legea procesual penală nu prevede reabilitarea persoanei în situația încetării procesului penal prin retragerea învinuirii. Reabilitarea este prevăzută doar în cazurile de achitare a persoanei. Prin urmare, dacă instanța de judecată va hotărî să înceteze procesul penal în legătură cu retragerea învinuirii de către acuzare, ea nu se va putea pronunța în privința restabilirii în drepturi a persoanei. În Codul de procedură penală nu este prevăzut mecanismul legal de reabilitare a persoanei în privința căreia procesul penal a fost încetat. Având scopul de a proteja drepturile persoanei față de care procesul penal a fost încetat în legătură cu retragerea învinuirii de către acuzatorul de stat, propunem ca în art.391 CPP să fie stipulată *încetarea cu reabilitare în cazul retragerii învinuirii de către procuror*.

O altă problemă pe care o depistăm în practica judecătorească, se referă la încetarea procesului penal în legătură cu expirarea termenului de tragere la răspundere penală, dar fără temei de reabilitare a persoanei. În asemenea situații, instanțele de judecată pronunță hotărâre de încetare a procesului penal, dar fără a se expune în privința posibilităților de reabilitare a persoanei.

Cu titlu de exemplu, vom aduce o speță din practica Curții de Apel Chișinău [18]. Așadar, prin decizia Curții de Apel Chișinău din 24.11.2020, a fost casată sentința Judecătoriei Chișinău sediul Rîșcani din 06.11.2018, rejudecată cauza și pronunțată o nouă hotărâre potrivit modului stabilit pentru prima instanță, după cum urmează. Procesul penal pornit în privința lui C.M. în baza art.179 alin.

(1) din Codul penal a fost încetat în baza art.60 alin.(1), lit.a) din Codul penal și art.391 alin.(1), pct.6 CPP, în legătură cu expirarea termenului de prescripție de tragere la răspundere penală.

În decizia adoptată, instanța de apel a motivat că fapta prevăzută de art.179 alin. (1) din Codul penal a fost comisă la 26.07.2017. Prin urmare, din ziua săvârșirii infracțiunii, au expirat mai mult de 2 ani, temei care atrage necesitatea de a înceta procesul penal intentat în baza acestui articol în privința inculpatului, cu liberarea de răspundere penală pe motivul expirării termenului tragerii la răspundere penală. Instanța de apel și-a motivat decizia pe dispozițiile art.389 alin. (4), pct.3) CPP, că sentința de condamnare se adoptă, fără stabilirea pedepsei, cu liberarea de răspundere penală în cazurile prevăzute în art.57 și 58 din Codul penal, cu liberarea de pedeapsă în cazul prevăzut în art.93 din Codul penal sau al expirării termenului de prescripție. Prescripția tragerii la răspundere penală este un tip de liberare de răspundere penală pentru o infracțiune datorită trecerii, în anumite condiții, a unui anumit interval de timp de la data săvârșirii ei. Justificarea prescripției este strâns legată de rațiunea represiunii penale și, de aceea, după trecerea unui timp îndelungat de la săvârșirea infracțiunii, aplicarea devine inefficientă în raport cu scopul pedepsei penale. Prevenția generală nu se mai realizează fiindcă rezonanța socială a faptei scade considerabil, iar infractorul, asupra căruia planează tot timpul amenințarea pedepsei, se poate îndepărta. Concomitent cu expirarea termenului prescripției tragerii la răspundere penală se stinge și dreptul statului de a stabili răspunderea penală și de a aplica pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea comisă, stingându-se totodată și obligația infractorului de a mai suporta consecințele săvârșirii infracțiunii (răspunderea penală).

Generalizând aceste aspecte, reiterând scurgerea termenului de prescripție privind atragerea la răspundere penală pentru comiterea infracțiunii la data de 26.07.2017, Colegiul penal admite din alte motive, inclusiv din oficiu, conform art.409 CPP apelul procurorului, casează sentința Judecătoriei Chișinău sediul Rîșcani din 06.11.2018, rejudecă cauza și pronunță o nouă hotărâre potrivit modului stabilit pentru prima instanță.

Analizând cu atenție norma de la art.391 alin. (1) pct.6 CPP, putem constata că instanța de apel a încetat procesul penal pe următorul temei: (1) sentința de încetare a procesului penal se adoptă dacă: (6) *există alte circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală*. Aplicarea la caz a normei procedurale de o asemenea manieră necesită o cercetare suplimentară a temeiurilor legale. Pe de o parte, instanța de judecată a dispus încetarea procesului penal în legătură cu expirarea termenului prescripției tragerii la răspundere penală iar pe de altă parte, instanța a omis de a

se pronunța în privința vinovăției inculpatului și în consecință, asupra temeiurilor de reabilitare ori de nereabilitare a persoanei față de care procesul penal a fost încetat.

Concluzii finale. Analizând principalele probleme care pot să survină în legătură cu aprecierea probelor la etapa deliberării și pronunțării sentinței, conchidem că în Codul de procedură penală nu este prevăzut că inculpatul trebuie să își recunoască vinovăția pentru încetarea cauzei prin tranzacție de împăcare. Drept urmare, în activitatea practică există cazuri în care, prin tranzacția de împăcare, partea vătămată indică asupra faptului că nu dorește tragerea la răspundere penală a inculpatului și nu are pretenții față de inculpat în legătură cu prejudiciul cauzat prin infrațiune, dar omite să se expună asupra cheltuielilor de judecată și asupra prejudiciului moral. Dacă partea vătămată va decide să înainteze o cerere de chemare în judecată, instanța civilă va respinge acțiunea, din motiv că în instanța de drept penal nu a fost stabilită vinovăția persoanei.

Recomandăm completarea art.391 CPP cu alineatul 5/1, în următoarea redacție: „ (5/1). *Acuzatorul de stat renunță la învinuire (retrage învinuirea) în privința persoanei (inculpatului) vizată în cauza penală*”.

Având scopul de a asigura mecanismul de aplicare a propunerii legislative indicate mai sus, venim cu recomandarea de a fi completat art.391 CPP cu alineatul (3), după cum urmează: „ (3) *Sentința de încetare a procesului penal duce la reabilitarea deplină a inculpatului în cazul în care procurorul își retrage învinuirea*”.

În vederea coroborării mecanismului de aplicare a normelor relevate mai sus, propunem completarea art.396 CPP cu alineatul (5), conform următorului text: „*Dispoziția de reabilitare deplină a persoanei în cazul sentinței de achitare și de încetare prevăzută de art.391 alin. (1) pct.5/1 din prezentul cod*”.

Referințe:

1. COVALENCO E., VÎZDOAGĂ T. Deliberarea și adoptarea sentinței / Manualul Judecătorului pentru cauze penale / coordonator M. Poalelungi. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, 1192 p.
2. MOISA C. Probele în procesul penal. Ediția a 2-a. București: Hamangiu, 2020, 536 p.
3. РЯБИНИНА Т.К. Деятельность суда по назначению и подготовке уголовного дела к судебному заседанию в механизме реализации судебной власти: Монография. Москва: Юрлитинформ, 2021, 324 p.
4. ЖАРИКОВ Ю.С. Теоретические основы судебной состязательности и их реализация в уголовном судопроизводстве России: учебное пособие. Москва: КноРус, 2021, 298 p.

5. ȚONCU S. Sentința pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală, Elemente definitorii. În: Materialele conferinței naționale cu participare internațională “Integrare prin cercetare și inovare”, Științe juridice, 9-10 noiembrie 2017, Chișinău: CEP USM, 2017, p.96-99.
6. SPERIUȘI-VLAD A. Procesul și sistemul judiciar din România. București: C.H. Beck, 2021, 396 p.
7. КОЧКИНА М.А. Оценка достаточности доказательств на этапе окончания предварительного расследования по уголовному делу. Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук. Москва, 2015, 187 p.
8. ПИВОВАРОВА А.А. Правосознание и усмотрение судьи: соотношение понятий, роль при назначении наказания. Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук. Самара, 2009, 199 p.
9. Курс уголовного процесса / под ред. Л.В. Головки, 4-е издание. Москва: Статут, 2020, 325 p.
10. ПИЮК А.В. Роль суда в доказывании обстоятельств уголовного дела в современном уголовном судопроизводстве Российской Федерации. Москва: Юрлитинформ, 2020, 324 p.
11. CHIPERI M. Aprecierea probelor de către instanța de judecată la examinarea cauzelor penale. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr.10-12, p.160-168.
12. MANEA T, UZLĂU A., VOICU C. Camera preliminară. Practica judiciară. București: Hamangiu, 2017, 325 p.
13. IVAN M.-C., IVAN Gh. Cauzele justificative, Ediția a 2-a. București: Universul juridic, 2021, 315 p.
14. БЫКОВ В.М. Сторона обвинения в уголовном процессе России: монография. Москва: Юрайт, 2020, 255 p.
15. ВИЛКОВА Т.Ю., НАСОНОВ С.А. Принцип участия граждан в осуществлении правосудия в уголовном судопроизводстве: монография. Москва: Юрайт, 2021, 388 p.
16. Sentința Judecătorei Chișinău sediul Buiucani din 11 noiembrie 2019, dosar nr.1-1129/17. Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.
17. Sentința Judecătorei Chișinău sediul Buiucani din 09 august 2019, dosar nr.1-324/2018. Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Buiucani.
18. Decizia Colegiului penal al Curtii de Apel Chișinău din 24.11.2020, dosarul nr.1a-1790/20. Arhiva Judecătorei Chișinău sediul Rîșcani.

INTERPRETAREA SINTAGMEI - ALTE ACȚIUNI CARE AFECTEAZĂ DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE CONSTITUȚIONALE ALE PERSOANEI, EXPUSĂ ÎN ART. 313 ALIN. (2) PCT. 3) CPP RM

Osoianu Tudor,
doctor în drept, profesor universitar,
Academia Ștefan cel Mare a MAI

In the states where the prosecutor supervises the investigation, the parties are provided with the possibility to challenge their decisions and actions before a judge, thus manifesting the general tendency to orient the criminal process towards an impartial control by the judicial authority.

Therefore, the investigating judge is a guarantor of respect for the fundamental rights and freedoms of citizens, otherwise this subject is empowered to ensure the legality of procedural actions in criminal proceedings, having the necessary levers to establish the necessity and proportionality of admissible action in relation to restricting fundamental rights and freedoms. of the concrete person in the distinct case.

In article 313 paragraph 2 point 3 of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Moldova is regulated the procedure of examination by the investigating judge of the complaints submitted by the parties and other participants of the process within the criminal investigation, but taking into account the manner of drafting the provisions of par. (2) point 3) of this article, both theorists and law enforcers face non-uniform interpretations of this criminal procedure /norm.

Keywords: complaint, prosecutor, investigating judge, fundamental rights and freedoms

Importanța examinării plângerilor de către judecătorul de instrucție

Articolul 313 CPP RM, asigură accesul liber la justiție și dreptul la un proces echitabil. Conform prevederilor art. 20 din Constituția RM, orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și intereselor sale legitime, drept garanție a respectării legalității în cadrul procesului penal.

Articolul 13 din Convenția Europeană stabilește că orice persoană ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de Convenție au fost încălcate are dreptul să se adreseze efectiv unei instituții naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale. [1, pct.12]

Judecătorului de instrucție îi revine sarcina de a cenzura orice pretins abuz al organului de urmărire penală. [2, pct.32]

În opinia plenului CSJ, *controlul judiciar al procedurii de urmărire penală constă în verificarea de către o instanță independentă și imparțială, sesizată în modul prevăzut de lege, a acțiunilor organului de urmărire penală și a organului care efectuează activitate operativă de investigație în scopul depistării și înlăturării încălcărilor drepturilor omului încă la faza de urmărire penală și asigurării respectării drepturilor, libertăților și a intereselor legitime ale participanților la proces și a altor persoane.* [3, pct.1]

CtEDO a statuat în jurisprudența sa, că deși scopul primar al art. 6, sub aspect penal, este ca instanța competentă să se pronunțe în privința unei acuzații penale trebuie să asigure un proces echitabil, *acest fapt nu presupune că articolul nu este aplicabil în cazul procedurilor anterioare procesului de judecată* (s.a.) (Saranchov c. Ucrainei, Hot. CtEDO din 09.06. 2016, [4, par.41]; Schatschaschwili c. Germaniei, Hot. CtEDO din 15. 12. 2015, par. 104). [5, par. 104]

CtEDO concluzionează că procesul în litigiu, în ansamblu, nu a respectat cerințele unui proces echitabil, atunci când niciuna dintre neregularitățile constatate în faza de urmărire penală și cea de judecată în primă instanță nu a fost remediată de instanțele ierarhic superioare. [6, par.71, 82-84]

Importanța interpretării în procesul de aplicare a normelor de drept

Interpretarea este un mijloc necesar și eficient de însușire și explicare a normelor procesuale de depistare și poate servi în perspectivă înlăturării lacunelor legislației și desăvârșirii a normelor de procedură în continuare.

Interpretarea normelor procesual-penale are importanță pentru aplicarea lor concretă, deoarece orice legislație oricât de perfectă ar fi ea, nu poate totuși elimina necesitatea interpretării.

Interpretarea dreptului e necesară, în virtutea contradicției între caracterul formal-determinant al normelor juridice și dinamismul vertiginos al relațiilor sociale. În virtutea caracterului formal-determinant prescripțiile juridice rămân invariabile, stabile până la modificarea lor.

„În același timp viața socială este în permanentă schimbare, de aceea nu rareori legea se aplică în condiții care s-au modificat esențial în comparație cu momentul emiterii ei.” [7, p.43]

Scopul interpretării constă în clarificarea normei de drept prin elucidarea conținutului exact al acesteia și constituie o premisă a aplicării corecte a normelor juridice. [8, pct.28]

Un rol diriguitor în interpretarea normelor procesual penale revine Hotărârilor Curții Constituționale - *...actele Curții Constituționale ghidează evoluția întregu-*

lui sistem legal, precum și procesul de interpretare și aplicare a legii. Numai o astfel de poziție asigură în mod real realizarea principiului supremației Constituției. [9]

Curtea Constituțională reiterează că *interpretarea și aplicarea dispozițiilor legale la situații concrete excede sferei controlului de constituționalitate și reprezintă o competență a instanțelor judecătorești*. [10, pct.21]

CC RM, *menționează că Codul de procedură penală nu poate să abunde în texte explicative. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept procedural penal*. [11, pct. 24]

De altfel, în acest context, și Curtea Europeană a menționat că va exista întotdeauna un element de incertitudine cu privire la sensul unei noi dispoziții legale până când va fi interpretat și aplicat de instanțele naționale (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Perinçek v. Elveția*, 15 octombrie 2015 [MC], §§ 135, 138; *Jobe v. Regatul Unit* (dec.), 14 iunie 2011; *Dmitriyevskiy v. Rusia*, 3 octombrie 2017, § 82). [12, pct.20]

CC în jurisprudența sa face unele concluzii care s-ar impune dintr-o interpretare sistemică a normelor de procedură penală.

Interpretarea *sistematică* se rezumă la lămurirea conținutului normelor procesual-penale, implicând determinarea locului lor în sistemul legii procesual-penale în vigoare, precum și, în genere, în sistemul de drept.

În acest context, Curtea reiterează că o dispoziție legală nu poate fi ruptă din sistemul normativ din care face parte și nu poate acționa în mod izolat. Dimpotrivă, ea trebuie citită în coroborare cu celelalte dispoziții legale incidente. (DCC nr. 23 din 29 martie 2018, § 30; DCC nr. 128 din 29 octombrie 2020, § 26). [13, pct.17]

Prin urmare, din interpretarea sistematică a normelor procesual-penale, care instituie termene pentru aplicarea altor măsuri preventive, se impune necesitatea reglementării în art. 191 din Codul de procedură penală a termenului pentru care poate fi dispusă măsura preventivă - liberarea provizorie sub control judiciar. [14, pct.73]

Înțelesul textului art. 313 alin. (2) pct.3) CPP: alte acțiuni care afectează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei.

Evident acest text este nu atât de precis în comparație cu textele formulate de legislator în art. 313 alin. (2) pct. 1), și 2) CPP.

Din interpretarea logică, gramatică și sistematică, a dispozițiilor art. 313 alin. (2) CPP înțelegem că pct.3) nu cuprinde acele acțiuni, inacțiuni și acte, care sunt expuse în punctele precedente 2) și 3).

Interpretarea prevederilor art. 313 alin. (2) pct. 3) CPP, poate fi realizată cu ajutorul dispozițiilor din alte articole ale CPP cu caracter general, (de ex. art. 6

pct.44) și 94 alin. (2) CPP) chiar dacă acestea nu determina în concret care sunt *alte acțiuni care afectează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei*.

În doctrină se reține că „În principiu orice ordonanță emise de către organul de urmărire penală poate fi atacată procurorului în temeiul art. 298.” [15, p.751]

Această constatare ne înclină spre înțelegerea faptului că ar putea să existe unele excepții.

Nu orice acțiune a organului de urmărire penală sau a organului care exercită activitate operativă de investigații poate fi atacată judecătorului de instrucție, ci doar aceea care a afectat un drept legal reglementat de legea materială sau procesuală, adică drepturi și libertăți constituționale ale persoanei. [3, pct. 5.2]

Totodată, judecătorul de instrucție nu trebuie să se pronunțe cu anticipație asupra chestiunilor care ulterior pot fi obiectul cercetării judecătorești în cadrul judecării cauzei în fond. [3, pct.5.10]

În contextul acestui raționament considerăm importantă precizarea, că în cadrul controlului judiciar al urmăririi penale nu poate fi anticipată expunerea asupra vinovăției persoanei. „..... în procesul examinării plângerilor în ordinea prevăzută de art. 313 CPP, instanța nu are dreptul să dezbată și să dea apreciere acelor materiale ale procesului penal, din punctul de vedere al confirmării sau infirmării vinovăției persoanei în comiterea infracțiunii investigate.” [16, p.668]

Judecarea în fond a cauzei penale este funcția exclusivă a instanței care se pronunță asupra acuzației susținute de procuror într-o ședință de publică de regulă. Această constatare o facem în baza unor norme din partea generală a CPP. (art. art. 8, 25, 36-39 și 41 CPP).

În acest context, Curtea notează că încadrarea juridică a faptei penale, identificarea normei aplicabile cazului și stabilirea pedepsei țin de competența instanței de judecată. [17]

În opinia unor autori de specialitate, în art. 313 alin. (2) pct. 3) CPP sunt incluse 2 grupuri de acțiuni și acte procedurale. „În primul grup sunt incluse acțiuni și acte procedurale de urmărire penală, care nu au fost descrise anterior, iar în grupul al doilea sunt incluse măsurile și actele operative de investigații legate de limitarea inviolabilității vieții private a persoanei.” [18, p.176]

Și unele norme din partea specială a CPP indică în mod expres unele acțiuni și acte care sunt/nu sunt susceptibile a fi contestate în ordinea prevăzută de art. 313 CPP.

Pornind de la prevederile CPP, Jurisprudența CC, și având în vedere HP CSJ, **la categoria actelor și acțiunilor ce nu pot fi contestate judecătorului de instrucție se referă:**

- Ordonanțele prin care procurorul s-a expus asupra cererilor de recuzare a procurorului, interpretului, traducătorului, specialistului sau expertului, în con-

formitate cu prevederile art. art.54 alin. (6), 86 alin. (3), 87 alin. (9) și 89 alin. (3) CPP. În aceste cazuri plângerile respective urmează a fi declarate inadmisibile de judecătorul de instrucție, fără a convoca părțile în ședință;

- .. conform legii, nu sunt pasibile de a fi atacare judecătorului de instrucție la faza de urmărire penală: hotărîrea asupra abținerii sau recuzării procurorului (art.54 CPP); hotărîrea privind soluționarea cererii de înlăturare din procesul penal al apărătorului (art.72 CPP). Odată cu dezvoltarea practicii judiciare CSJ a precizat că articolul 72 alin. (4) din Cod este aplicabil doar în cazul înlăturării apărătorului la cererea persoanei. [19, p.21]

- Din articolul 72 alin. (4) din Cod rezultă că imposibilitatea contestării se referă doar la soluțiile de înlăturare care au fost adoptate în baza cererii persoanei apărare; [20, pct.41]

- Ordonanțele privind retragerea cauzei de la un organ de urmărire penală și transmiterea altui organ pentru efectuarea urmăririi penale. Cît privește deciziile procurorului la faza de urmărire penală, privind retragerea cauzei de la un organ de urmărire penală și transmiterea altui organ pentru efectuarea urmăririi penale, Plenul consideră că aceste drepturi sunt niște procedee legale ale procurorului îndreptate spre organizarea și desfășurarea eficientă a urmăririi penale și nu pot fi considerate acțiuni ce afectează drepturile și libertățile constituționale ale părților în procesul penal privind accesul la justiție sau dreptul la un proces echitabil, nefiind pasibile a fi contestată în conformitate cu prevederile art. 313 CPP. [21]

- În opinia Plenului CSJ, în cazul în care legea națională nu prevede dreptul la recurs efectiv în privința încălcării unui anumit drept prevăzut de Convenția Europeană, instanța de judecată urmează să primească plîngerea respectivă și să soluționeze cauza conform procedurii civile sau, după caz, penale, aplicînd direct prevederile acesteia. [22, pct.12]

La categoria actelor și acțiunilor/inacțiunilor ce sunt pasibile a fi contestate judecătorului de instrucție se referă, în afara celor prevăzute în art. 313 alin. (2) pct.1) și 3) CPP se referă:

- Ordonanța procurorului cu privire la aplicarea, prelungirea sau înlocuirea măsurii preventive în conformitate cu prevederile art. 196 alin. (1) CPP, poate fi atacată cu plîngere judecătorului de instrucție de către bănuț, învinuit, apărătorul ori reprezentantul său legal. Ordonanța procurorului cu privire la aplicarea, prelungirea sau înlocuirea măsurii preventive, date prin lege în competența procurorului la faza urmăririi penale este susceptibilă de a fi atacată cu plîngere judecătorului de instrucție de către bănuț, învinuit, apărătorul ori reprezentantul său legal. În temeiul art.175 alin. (3) CPP, de către procuror pot fi aplicate următoarele măsuri preventive: 1) obligarea de a nu părăsi localitatea; 2) obligarea de a nu părăsi țara; 3)

garanția personală; 4) garanția unei organizații; 5) transmiterea sub supraveghere a militarului; 6) transmiterea sub supraveghere a minorului. [3, pct. 5.9]

- Victima, partea vătămată, reprezentantul ei legal, partea civilă, partea civilmente responsabilă sau reprezentanții lor au dreptul de a contesta ordonanța de suspendare a urmăririi penale la judecătorul de instrucție, în conformitate cu prevederile art. 287 alin. (2) CPP.

- Victimei relelor tratamente trebuie să-i fie explicat dreptul de a contesta orice hotărâre, adoptată de organul de urmărire penală pe marginea plîngerii sale, dacă cauza penală în baza plîngerii nu a fost trimisă în judecată. De asemenea, procurorul trebuie să-i explice petiționarului dreptul de a adresa plîngerii în ordinea prevăzută de art. 313 CPP cu respectarea procedurii prealabile. [22, pct.19]

- Plîngerile privitor la condițiile de detenție și calitatea asistenței medicale, declarate la faza de urmărire penalăse vor examina în ordinea prevăzută de articolul 313 Cod de procedură penală. [22, pct.20]

- CC reține că garanția principiului echității juridice și a dreptului la un proces echitabil impune un control al legalității probelor, precum și interdicția utilizării acelor probe care au fost obținute prin rele tratamente sau prin încălcarea dreptului la tăcere. În plus, aceasta presupune ca acuzatului să i se ofere posibilitatea de a contesta probele pe care le consideră ilegale. [23, pct.14] Astfel, urmează a fi excluse din dosarul cauzei penale, cu înlăturarea fizică din conținutul său, probele inadmisibile care au fost catalogate astfel la faza urmăririi penale. [24, pct.52]

- Ordonanța procurorul emisă în baza art. 460 alin. (7) CPP privind refuzul de deschidere a procedurii de revizuire este susceptibilă de atac în fața judecătorului de instrucție. [25, pct.26]

- Deasemena, hotărârea administrației instituției de suspendare din funcție poate fi atacată la judecătorul de instrucție în conformitate cu prevederile art. 200 alin. (3) CPP.

- Disponerea unei expertize judiciare constituie o obligație procesuală a procurorului (organului de urmărire penală) în faza de urmărire penală, dacă circumstanțele cauzei o justifică. Expertiza urmează a fi dispusă și în favoarea învinutului pentru a respecta drepturile procesuale ale acestuia, inclusiv principiul egalității armelor. Potrivit prevederilor art. 144 alin. (4) CPP RM, *Bănuitul, învinutul sau partea vătămată poate solicita organului de urmărire penală sau, după caz, procurorului disponerea efectuării expertizei judiciare. Refuzul de dispunere a efectuării expertizei judiciare poate fi contestat în modul stabilit de prezentul cod. În cazul unei omisiuni a procurorului (organului de urmărire penală) de a respecta o asemenea obligație, persoanele interesate pot utiliza instrumentele procesuale prevăzute în instituția controlului judiciar al procedurii prejudiciare.* [26, pct.22]

- Deși nu este indicat în mod expres din conținutul pct. 32 și 32 al DCC nr. 54 din 13.04. 2021, [27, pct.31] rezultă fără echivoc că ordonanțele de disjungere a cauzelor penale sunt susceptibile a fi supuse controlului judiciar în ordinea prevăzută de art. 313 CPP, bineînțeles nu înainte de controlul legalității realizat de procurorul ierarhic superior.

O problemă distinctă pentru jurisprudență constituie atacarea ordonanțelor de începere a urmăririi penale, de recunoaștere a calității de bănuț și a ordonanței de punere sub învinuire.

În opinia Plenului CSJ, nu sunt pasibile de atacare, de regulă, (s.a.) nici hotărârile privind pornirea urmăririi penale; ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuț, învinuit; ordonanța prin care s-a dispus efectuarea expertizei etc. [3, pct. 5.3]

Recunoașterea calității de bănuț și de învinuit presupune nu numai drepturi procesuale, dar și restrângerea drepturilor constituționale legate de libertatea persoanei, dreptul la libera circulație ș.a.În acest aspect Curtea Constituțională nu este de acord cu opinia plenului Curții Supreme de Justiție, expusă în Hotărârea nr.7 din 04.07.2005, conform căreia „pornirea urmăririi penale, recunoașterea persoanei în calitate de bănuț, punerea persoanei sub învinuire, dispunerea efectuării unei expertize nu afectează drepturi sau libertăți constituționale. [28, pct.8]

Întrebarea privind legalitatea contestării hotărârii procesuale de începere a urmăririi penale, are mai degrabă importanță practică decât teoretică. [29, p.90]

Sușinem opinia acelor autori, care afirmă că nu pot fi contestate hotărârile de începere a urmăririi penale *in rem*, adică atunci când în ordonanța respectivă nu este indicată persoana în privința căreia este inițiată urmărirea penală. [29, p.90]

„Dacă urmărirea penală este începută împotriva unei persoane concrete, aceasta poate fi afectată de prejudicierea drepturilor și libertăților constituționale. De aceea instanța sesizată trebuie să clarifice dacă a fost respectată procedura de emitere a acestui act procedural, dacă există temeiuri pentru inițierea urmăririi penale și nu există circumstanțe care ar împiedica urmărirea penală.” [30, p.151]

„Hotărârea de a începe urmărirea penală nu poate fi atacată cu privire la chestiuni esențiale ale unui litigiu de natură penală: cu privire la vinovăția sau nevinovăția suspectului, prezența sau absența elementelor constitutive ale infracțiunii în acțiunile lui, prezența sau absența unei fapte infracționale, etc. Aceasta poate fi atacată numai din motive formale, de exemplu - în legătură cu prezența anumitor circumstanțe care exclud urmărirea penală (expirarea termenului de prescripție, prezența unei sentințe de condamnare sau altă decizie procesuală definitivă în legătură cu aceeași acuzație, etc.); lipsa de autoritate a persoanei care a inițiat pro-

cesul penal; nerespectarea procedurii de intentare a unui dosar penal etc.; lipsa împuternicirilor persoanei care a dispus începerea urmăririi penale, încălcarea procedurii de inițiere a urmăririi penale, etc.” [31, p. 57]

În opinia Plenului CSJ, pot exista cazuri când persoana interesată poate ataca în instanță și actul procedural prin care s-a dispus pornirea urmăririi penale. Acestea sunt cazurile când se invocă încălcarea ordinii de pornire a urmăririi penale (s.a.)sau există unele din circumstanțele care exclud urmărirea penală, cu referință la prevederile art 275 pct.2), 4) - 9) CPP. [3, pct.5.4]

În practica controlului judiciar al urmăririi penale s-a constatat că pornirea urmăririi penale „in personam” poate avea valența unei acuzații în materie penală, și pasibilitatea contestării ordonanțelor de punere sub învinuire. [32, 33]

Judecătorii de instrucție au anulat ordonanțele de punere sub învinuire, deoarece a fost depășit termenul pentru calitatea de bănuț, termenul de 3 luni fiind calculat din data emiterii ordonanței de începere a urmăririi penale. În ultimul caz instanța a reținut, cu titlu de precedent, jurisprudența CSJ. [34, 35]

„Ordonanța de punere sub învinuire nu este susceptibilă de a fi atacată judecătorului de instrucție, în mod special, pentru motivul netemeinicii sau ilegalității, dar în anumite situații (de exemplu emiterea ordonanței după expirarea termenului limită -3 luni prevăzut de art.63 alineatul 2, această hotărâre poate fi atacată conform art. 298 judecătorului de instrucție.” [36, p.443]

În acest sens CSJ RM a confirmat viabilitatea constatării că pornirea urmăririi penale „in personam” are valența unei acuzații în materie penală. Instanța supremă a constată că pornirea urmăririi penale în personam constituie actul procedural de atribuire a calității de bănuț și pe acest motiv dispune/menține hotărârea privind încetarea procesului penal, dat fiind faptul că a expirat termenul de menținere a calității de bănuț. [36, 37, 38, 39]

În acest sens, legislatorul le-a acordat organelor de urmărire penală și instanțelor de judecată competența de a aprecia, în fiecare caz concret, dacă acțiunile procedurale efectuate în cadrul urmăririi penale au produs sau nu repercusiuni importante pentru situația persoanei și dacă, în consecință, persoanei trebuie să-i fie recunoscută calitatea de bănuț în sensul alin. (1¹) al articolului 63 din Cod, având în vedere particularitățile fiecărui caz concret. [40, pct.35]

În practica controlului judiciar al urmăririi penale s-a constatat că judecătorul de instrucție a dispus anularea ordonanței de punere sub învinuire pe motive procedurale. [41, pct.4]

Concluzii

Deși prevederile art. 313 CPP alin. (2) pct.3) CPP, presupun o marjă largă de interpretare, totuși sensul acestora este posibil de a fi clarificat de instanțele

de judecată investite cu atribuțiile funcționale de control judiciar al urmăririi penale, utilizând mai multe tipuri de interpretare, cunoscute în teoria generală a dreptului, ținând cont de specificul normelor procesuale, jurisprudența CtEDO și evoluția jurisprudenței CC.

Textului art. 313 alin. (2) pct.3) CPP: *alte acțiuni care afectează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei*, nu este corelat cu prevederile din alin. (2) și (5) al acestui articol. În opinia noastră mai corectă ar fi - *alte acțiuni, inacțiuni și acte procedurale care afectează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei*.

Chiar dacă nu ne-am axat asupra conținutului sintagmei din cadrul art. 313 alin. (3) CPP, - *și, după caz, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate*, constatăm că nu poate fi agreată această redacție, deoarece art. 251 CPP nu reglementează nulitățile acțiunilor, dar numai a actelor procedurale. După noi formularea adecvată a acestui text normativ ar fi - *și, după caz, declară nulitatea actului procedural sau ilegalității acțiunii/inacțiunii procesuale atacate*.

Referințe:

1. HP CSJ nr. 3 din 09. 06. 2014 Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.
2. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 54 din 13.04. 2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 279/1 alin. (2) din Codul de procedură penală (disjungerea cauzelor penale) (Sesizarea nr. 20g/2021).
3. HP CSJ nr.7 din 04.07.2005 Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale.
4. Hotărârea CtEDO Sarančov c. Ucrainei, din 09.06. 2016, [Accesat 12.01.2021] Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163435>
5. Hotărârea CtEDO Schatschaschwili c. Germaniei, din 15. 12. 2015, [Accesat 17. 12. 2020] Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159566>
6. Hotărârea CtEDO Beraru c. României din 18. 03. 2014, [Accesat 02.11.2020] Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-176203>
7. GUZUN, Gh. Interpretarea dreptului. În: Avocatul Poporului, nr. 7-9, 2002, p. 43-46.
8. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr.8 din 09.11.2015 de inadmisibilitate a sesizării nr.41g/2015 privind excepția de neconstituționalitate a

- articolului 4 alin.(4) din Legea nr. 333 din 10 noiembrie 2006 cu privire la statutul ofițerului de urmărire penală
9. Hot. CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 33 din 10.10.2013 privind interpretarea articolului 140 din Constituție
 10. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 140 din 12.12.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 156g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 290 alin. (1) din Codul de procedură penală
 11. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 124 din 30.10.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 149g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 321 alin. (2) pct. 2) din Codul de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 122 din 14 martie 2002
 12. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 8 din 17.01.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 11g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 182 din Codul de procedură penală (ridicarea provizorie a permisului de conducere)
 13. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 162 din 29.12.2020 de inadmisibilitate a sesizărilor nr. 165g/2020 și nr. 178g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 305 alin. (1) din Codul de procedură penală (omisiunea participării și citării persoanei ale cărei drepturi și libertăți pot fi afectate la examinarea unor demersuri)
 14. Hot. CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 17 din 19.05.2016 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 191 din Codul de procedură penală (liberarea provizorie sub control judiciar)
 15. DOLEA, I. Codul de procedură penală al Republicii Moldova (Comentariu aplicativ), Ed.a II-a, Ch. 2020. 1407 p.
 16. POSTICĂ, A. Limitele judecării în procedura examinării plângerilor în ordinea prevederilor art.313 CPP. În: Culegerea comunicărilor. Conferința științifică națională cu participare internațională. REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC NAȚIONAL, 01-02 octombrie 2019. Vol. II. Ch. p.667-671
 17. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 63 din 11.06.2020 de inadmisibilitate a sesizării nr. 39g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolele 332 alin. (2) și 391 alin. (2) din Codul de procedură penală (încetarea procesului penal atunci când fapta constituie o contravenție și soluționarea cauzei conform prevederilor Codului contravențional)
 18. ȘTERBEȚ V.[et.al.] Ghidul judecătorului de instrucție. Ch. Cartier. 2007. 663 p.

19. Opinie consultativă CSJ, *Cu privire la contestarea ordonanței de înlăturare a apărătorului din procesul penal nr.105 din 15.04.2019*. În: Buletinul CSJ a RM nr.5/2019, p.21-29
20. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 59 din 25.04.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 55g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi conținute de articolele 52, 53¹, 67 alineatele (5) pct. 5) și (6) pct. 3) și de articolul 72 alin. (4) din Codul de procedură penală (înlăturarea apărătorului din proces)
21. Decizia PCP CSJ din 27. 02.2014 asupra recursul în interesul legii formulat de Procurorul General al Republicii Moldova cu privire la determinarea modului unitar de interpretare și aplicare a prevederilor art.257 alin. (5) și art.271 alin.(7) Cod de procedură penală. Dosarul nr.4-1ril-1/2014. [Accesat 12. 02. 2021] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search/interes_lege.php?id=2
22. HP CSJ nr. 8 din 30.10. 2009 Cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a prevederilor articolului 3 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturile Omului și a Libertăților Fundamentale
23. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 140 din 12.12.2019 de inadmisibilitate a sesizării nr. 156g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi de la articolul 290 alin. (1) din Codul de procedură penală
24. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr.47 din 22.05.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 56g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 94 alin. (1) din Codul de procedură penală (excluderea probelor din dosarul penal)
25. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr.128 din 15.11.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 154g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 313 alin. (6) din Codul de procedură penală (contestarea încheierilor judecătorului de instrucție)
26. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 98 din 06.09.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr. 116g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din articolul 142 alin. (2) din Codul de procedură penală (plata pentru efectuarea expertizei în cauzele penale)
27. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 54 din 13.04. 2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 20g/2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 279/1 alin. (2) din Codul de procedură penală (disjungerea cauzelor penale) (Sesizarea nr. 20g/2021).

28. Hotărârea CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 26 din 23.11.2010 asupra excepției de neconstituționalitate a prevederilor alin. (6) art. 63 din Codul de procedură penală.
29. DOLEA, I. [et. al.] Drept procesual penal, Partea specială, Vol.II, Ed.II-a rev. și compl., Ed.Cartdidact, Chișinău, 2006, 335 p.
30. Колоколов Н.А., Судебный контроль в стадии предварительного расследования, Изд. ЮНИТИ-ДАНА, М., 252 p.
31. Головки Л. и друг. Курс Уголовного процесса. Изд. Статут. Москва 2017. 1279 p.
32. Încheierea Judecătorei Centru, mun. Chișinău din 12 august 2016 (dosar nr. 10-345/16)
33. Încheierea Judecătorei Cahul, sediul Central din 02 octombrie 2017 (dosar nr. 10-85/2017)
34. Decizia CP CSJ din 26.11.2013, dosarul nr. 1ra-903/13
35. Decizia CP CSJ din 25.04.2008, dosarul nr. 1ra- 357/08
36. Decizia CP CSJ din 06. 06. 2017, dosar nr. 1ra-735/2017; [Accesat: 22. 12. 2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9005
37. Decizia CP CSJ din 28. 06. 2017, dosarul nr. 1ra-880/2017; [Accesat: 04. 11. 2020]; Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9150
38. Decizia CP CSJ din 12. 09. 2017, dosar nr. 1ra-886/2017; [Accesat:25. 12. 2020] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=9483
39. Decizia CP CSJ din 09. 02. 2021, dosar nr. 1ra-122/202; [Accesat: 11. 02. 21] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=18033
40. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr.25 din 29.03.2018 de inadmisibilitate a sesizării nr.20g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 63 alin. (1) punctele 1)-3) și alin. (2) pct. 3) din Codul de procedură penală (recunoașterea calității de bănuțit a persoanei)
41. Decizia CURȚII CONSTITUȚIONALE nr. 32 din 25.03.2021 de inadmisibilitate a sesizării nr. 153g/2020 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 313 alin. (6) și 453 alin. (1) din Codul de procedură penală (contestarea cu recurs și cu recurs în anulare a încheierilor judecătorului de instrucție)

ANNOUNCEMENT OF INTERNATIONAL SEARCH AND EXTRADITION OF PERSONS WHO COMMITTED CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES

Bodnar Serhii Bohdanovych,

the Candidate of Law,

the Judge of the Appeals Chamber of the Supreme Anti-Corruption Court

The publication concretizes the concept of “international wanted list”, actualizes the entity that announces the person on the international wanted list, establishes the moment from which the person is considered to be on the international wanted list and summarizes the existing positions on the appropriate evidence regarding the international wanted list of the person.

Keywords: international wanted list, putting a person on the wanted list, petition for choosing a preventive measure, Interpol Rules, cards with a “red corner”, cards with a “blue corner”, an arrest warrant, a court decision.

Ensuring stability and unity of judicial practice is an important element in the implementation of the tasks of criminal proceedings, which is one of the fundamental aspects of the rule of law. At the same time, at present there are different approaches in law enforcement practice to understanding such a concept as “**international wanted list**”, which, in turn, creates certain obstacles to ensuring the sustainability of judicial practice on this issue.

The purpose of this publication is **to concretize the concept of “international wanted list”, to actualize the entity (subject) that announces a person on the international wanted list, to establish the moment from which the person is considered to be on the international wanted list and to summarize the existing positions on the proper evidence that the person has been declared on the international wanted list.**

After the fact of a person’s departure from Ukraine is established, in particular for the purpose of evading criminal liability, the pre-trial investigation body may initiate the following issues to bring such a person to the specified (criminal) responsibility: 1) special pre-trial investigation or court proceedings (in absentia); 2) extradition of a person with the help of the competent authorities of a foreign state.

However, in order to use any of these options, the prosecution must first initiate the procedure for declaring such a person on the international wanted list.

At the same time, the current Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred to as the CPC of Ukraine) does not contain a separate definition of the concept of “international wanted list”. At the same time, the concept of “international wanted list” is used in the CPC of Ukraine not only as a mandatory basis for carrying out a special preliminary investigation or proceedings (*in absentia*), but also as a condition for a court to consider a petition for choosing a preventive measure in the form of detention in the absence of a suspect [1].

According to Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine, an investigating judge, a court may consider a petition for choosing a measure of restraint in the form of detention and choose such a measure of restraint in the absence of a suspect, an accused **only if the prosecutor**, in addition to the existence of grounds provided for in Article 177 of this Code, **proves that the suspect, the accused has been put on the international wanted list**.

We can highlight the approaches that exist in practice to declare a person on the international wanted list.

First approach. In legal practice, there is an approach that the very fact that an investigator or a prosecutor issued an order to declare a suspect on the international wanted list without contacting the National Central Bureau of Interpol in Ukraine (hereinafter referred to as the NCB of Interpol in Ukraine) and being put on the wanted list through the channels of this organization in no way cannot testify that a person is on the international wanted list. At the same time it is noted that the failure of the prosecution to provide the investigating judge, who is considering a petition to choose a measure of restraint in the absence of the suspect, documents on the appeal to the NCB of Interpol in Ukraine and on the declaration of a person on the international wanted list through the channels of this organization indicates that the investigator, prosecutor has not proved the fact of the person’s being on the international wanted list and is the basis for refusing to satisfy the petition for choosing a preventive measure in the form of detention.

Second approach. Also common in law enforcement practice is the position that **the appeal of the investigator, of the prosecutor to the court with a petition for the election of a preventive measure against the suspect, on the basis of Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine, should be preceded by an appeal of such an investigator, a prosecutor to the NCB of Interpol in Ukraine to declare a person on the wanted list through the channels of this organization and issue a notice with a “blue corner”**. At the same time, it is noted that issuing a notice with a “blue corner” does not require a valid arrest warrant or a court decision of this kind, and the presence of this notice may

serve as evidence of a person being declared on the international wanted list in the meaning of Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine.

It is impossible to agree with such statements in view of the following. Depending on the purpose of the search, the “card” (its left corner) is given a color. In accordance with paragraph b of Part 1 of Art. 88 of the Interpol Data Processing Rules, “blue corner” notifications are issued in order to establish the location of a person of interest for a criminal investigation. The purpose of issuing a card with a “red corner” is to establish the whereabouts of the wanted person, his/ her detention, arrest or restriction of movement for the purpose of extradition or similar legal action (Article 82 of the Rules) [4].

That is, issuing a notice with a “blue corner” on the wanted person provides for the introduction of the suspect’s surname to the files of ICPO - Interpol in order to establish his / her whereabouts, but without the possibility of arrest and extradition.

It should be taken into account that the procedure for receiving a notice with a “blue corner” for the provision of such evidence as declaring a person on the international wanted list when the court examines a petition for choosing a preventive measure, on the basis of Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine, can be long-term, which in turn can lead to ineffectiveness of the pre-trial investigation and violation of the principle of reasonableness of time frames.

In addition, the Chairperson of the Commission for the Control of Files in a letter to the NCB of Interpol of Ukraine reported on the inadmissibility of the misuse of the information system of an international organization as a method and prerequisites for proving the fact that a person is on the international wanted list [6].

The Commission has identified typical cases of misuse of the IOCP-Interpol accounting system to obtain a more stringent precautionary measure and to disseminate inaccurate public information. In particular, we are talking about **the use of notices with a “blue corner”, the publication of which does not require a valid arrest warrant, as evidence to confirm that a person is wanted internationally**; filing petitions and publishing notices with a “red corner” in the absence of a document corresponding to the arrest warrant; using a “blue corner” notification after deleting a “red corner” notification to locate a person [6].

Thus, in these cases, **even if the investigating judge satisfies the request of the investigator, the prosecutor to choose a preventive measure in the form of detention** in accordance with the procedure provided for in Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine, **the said court decision will not be the basis**

for issuing a notice with a “red corner”, since in this case there will be a violation of the requirements of ICPO - Interpol.

Third approach. At the same time, there is a third approach, from the standpoint of which the previous approaches are reasonably criticized.

In accordance with the Interpol Data Processing Rules, such Rules do not regulate the issues of declaring a person on the wanted list, they establish the principles and measures for the functioning of the Interpol Information System (Article 3 of the Rules). For the purposes of international police cooperation, information in the Interpol Information System is processed for the purpose of searching for a person for detention, arrest or restriction of movement (Part 2 of Article 10 of the Rules). In the relationship between Ukraine and the International Criminal Police Organization - Interpol, it is the National Police that acts as the National Central Bureau of Interpol. At the same time, it is the Department of International Police Cooperation that is the working apparatus of the NCB of Interpol in the structure of the national police.

According to Art. 20 of the Rules, criminal inquiries are coordinated with the participation of the Interpol NCB, which are responsible for coordinating at the national level the processing of requests for cooperation and international alerts sent to them in the form of notifications, circulars and messages. The NCB of Interpol has the right to take appropriate measures (at the national level) for effective international cooperation. At the same time, Interpol NCBs are responsible for monitoring requests for cooperation and international alerts sent by them at the initiative of national authorities in the form of notifications, circulars and messages [4].

Thus, it is the national bodies authorized to carry out the criminal investigation that initiate the international search for a certain person, and the International Criminal Police Organization, Interpol, is the body that carries out search activities on the basis of relevant decisions, i.e. only executes such decisions and does not announce certain persons on the wanted list.

According to Part 1 of Art. 281 of the CPC of Ukraine, if during the pre-trial investigation the whereabouts of the suspect is unknown or the person is outside Ukraine and does not appear without good reason at the summons of the investigator, the prosecutor, subject to his / her proper notification of such a summons, then the investigator, the prosecutor declares him / her wanted.

At the same time, the specified rule of law does not distinguish the announcement of a person on the state, interstate or international wanted list. At the same time, according to the requirements of Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine, for consideration by the court of a request to choose a measure of

restraint in the form of detention in the absence of a suspect, of an accused, the prosecutor must, among other things, prove that such a suspect, an accused is on the international wanted list. [1]. Therefore, we can conclude that the procedure for declaring a person on the wanted list determined by Part 1 of Art. 281 of the CPC of Ukraine is uniform for state, interstate and international wanted list, since the CPC of Ukraine does not contain other conditions for declaring a person on the interstate or international wanted list.

Considering the provisions of Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine, the obligation to prove the fact of finding a suspect, an accused of an international wanted list rests with the investigator, the prosecutor who filed a petition for the selection of a preventive measure. The CPC of Ukraine does not directly determine what evidence must be used to prove that a person has been declared wanted in any of the types of search (state, interstate, international). However, it regulates that the pre-trial investigation body must issue a relevant resolution on the announcement of the search (Part 2 of Article 281 of the CPC of Ukraine).

The CPC of Ukraine in no way stipulates the adoption of a court decision on the choice of a measure of restraint in the form of detention in the absence of a suspect with evidence of the fact that such a person is on the international wanted list, but only determines the need to declare a person wanted (Part 6 of Article 193, Part 2 of Article 281 of the CPC of Ukraine). Identifying the concept of declaring a person on the international wanted list and being on such a wanted list are not based on any norm of the legislation of Ukraine.

Therefore, from the standpoint of the third approach, the pre-trial investigation body’s decision to declare the suspect internationally wanted and enter the relevant information in the Unified Register of Pre-trial Investigations can be considered sufficient to confirm the fact of a person wanted internationally in the meaning of Art. 281 of the CPC of Ukraine and Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine.

As for the actual rules of Interpol. In accordance with Art. 73 of the Rules, the Interpol notification system consists of a set of messages issued under different colors, and special notifications that are published as part of a special interaction and do not subject to the previous category of notifications. Notifications with a “red corner” are issued at the request of the NCB or an international organization that has the right to investigate and conduct criminal proceedings to establish the whereabouts of the wanted person, his / her detention, arrest, or restriction of movement for extradition or similar legal action (Art. 82 of the

Rules). Article 83 of the Rules defines **special conditions for issuing notifications with a “red corner”, which require the provision of certain legal information** (paragraph b of Part 2 of Article 83 of the Rules), including the plot of the case, charges, rule of law, maximum possible punishment, reference to the **current order for arrest or a court decision of this kind** (if possible, a copy of the arrest warrant or court decision is sent) [4].

Thus, it is the arrest warrant or the relevant court decision that must precede the issuance of the “red corner” notice. Information about the adoption of such a court decision is one of the grounds for issuing a notice with a “red corner”. That is, in order to add a person to the database for search, it is necessary to provide Interpol with the decision of the investigating judge to choose a preventive measure in the form of keeping such a person in custody. At the same time, according to the decision of the Interpol File Control Commission, adopted at the ninety-ninth session, which took place between February 27 and March 3, 2017, the decisions to grant permission to detain a suspect with the purpose to bring him / her are not a precautionary measure and accordingly arrest warrants within the meaning of Art. 83.2 (b, ii) of the Rules of the Organization [6].

This approach is also implemented in the Order of 17.08.2020 No 613/380/93/228/414/510/2801/5 “On approval of the Instruction on the procedure for the use by law enforcement agencies of Ukraine of the information system of the International Criminal Police Organization – Interpol” pursuant to paragraph 1 of section IV “The procedure for inquiring the publication of notifications by the General Secretariat of Interpol” of which, for requesting the publication of the Red Alert by the General Secretariat of Interpol, the law enforcement body of Ukraine sends a form for requesting the publication of the Red Alert to the authorized unit, as well as, in particular, certified copies of the court’s decision to choose a measure of restraint in the form of detention and the decision to declare a person wanted (including in translation into one of the working languages of Interpol) at the trial stage [3].

This testifies to the falsity of certain positions and conclusions about the possibility of making a decision on keeping a person in custody in the manner specified in Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine, only if there is confirmation of the search for the person by Interpol, **since the international search for the person by the ICPO-Interpol channels and, accordingly, the publication of a notice with a “red corner” is possible only if the corresponding court decision is provided.** Thus, in specified cases, **even if the investigating judge satisfies the request** of the investigator, of the prosecutor **to choose a preventive measure in the form of detention** in accordance with the procedure

provided for in Part 6 of Art. 193 of the CPC of Ukraine, **the said court decision will not be the basis for issuing a notice with a “red corner”**, since in this case there will be a violation of the requirements of ICPO - Interpol. It is **the validity of the decision to declare a person on the international wanted list, that is, the existence of legal grounds for this, in accordance with the CPC of Ukraine, must be verified by the investigating judge** in order to make a lawful and well-grounded court decision.

Bibliographic references:

1. The Criminal Procedure Code of Ukraine // Voice of Ukraine dated 19.05.2012 - / No. 90-91 / URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print> (access date: 15.08.2020)
2. Letter of the Supreme Specialized Court for Civil and Criminal Cases dated 04.04.2013 №511-550 / 0 / 4-13 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0511740-13#Text> (access date: 15.08.2020)
3. Order of 17.08.2020 No 613/380/93/228/414/510/2801/5 «On approval of the Instruction on the procedure for use by law enforcement agencies of Ukraine of the information system of the International Criminal Police Organization – Interpol». Official Gazette of Ukraine dated September 22, 2020, № 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20#Text> (access date: 26.04.2021)
4. Interpol’s rules on the processing of data. URL: <https://www.interpol.int/Who-we-are/Legal-framework/Data-protection> (access date: 15.08.2020)
5. Decision of the Interpol File Control Commission, adopted at the ninety-ninth session, which took place from February 27 to March 3, 2017. URL: <https://www.interpol.int/Who-we-are/Commission-for-the-Control-of-INTERPOL-s-Files-CCF/CCF-sessions-and-decisions> (access date: 15.08.2020)
6. Farynnyk V. Interpol warned against using its channels to obtain arrest warrants. Law and business. URL: https://zib.com.ua/ua/138155-interpol_zasterig_proti_vikoristannya_yogo_kanaliv_dlya_otri.html (access date: 15.08.2020)

CUPRINS

Cuvânt înainte	3
-----------------------------	---

SECȚIUNEA I

DREPT PENAL. PARTEA GENERALĂ

Anechitoae Constantin PRINCIPIUL „NE BIS IN IDEM” ÎN RELAȚIA DINTRE PROPRIETATE INTELECTUALĂ ȘI DREPTUL PENAL.....	18
Bolocan-Holban Augustina, Vidaicu Mihaela ROLUL ȘI IMPORTANȚA PERIOADEI DE PROBAȚIUNE ÎN CONTEXTUL CONDAMNĂRII CU SUSPENDAREA CONDIȚIONATĂ SAU CU SUSPENDAREA PARȚIALĂ A EXECUTĂRII PEDEPSEI – ASPECTE INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE.....	24
Gurev Dorina, Botnarenco Mihaela MĂSURILE DESTINATE COPIILOR ÎN CONFLICT CU LEGEA: LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ȘI A ALTOR STATE.....	32
Botnaru Stela, Buravenco Iulia MĂSURI ALTERNATIVE DE PREVENIRE ȘI SANȚIONARE A PERSOANELOR JURIDICE ÎN DREPTUL PENAL.....	51
Buga Larisa, Mamaliga Valeria CU PRIVIRE LA UNELE MODELE DOCTRINARE DE CONSTRUCȚIE A SANȚIUNII PENALE.....	58
Ciobanu Igor, Cotruță Artur DREPTUL ȘI BISERICA ORTODOXĂ DIN PRINCIPATE/REGAT, TRANSILVANIA, BASARABIA ȘI BUCOVINA ÎN ANII 1831-1914.....	70
Copețchi Stanislav SEMNELE SECUNDARE ALE LATURII SUBIECTIVE: ASPECTE TEORETICO-PRACTICE ȘI LEGISLATIVE	76
Drăghici Vasile ASPECTE GENERALE PRIVITOARE LA DETENȚIUNEA PE VIAȚĂ, ÎN DREPTUL PENAL ROMÂN	86
Gladchi Gheorghe NOȚIUNEA ȘI TEMEIUL RĂSPUNDERII PENALE.....	95
Grama (Timotin) Mariana VARIABLE JURIDICE ÎN SFERA PENALĂ CONTEMPORANĂ: CAZUL CONSTRÂNGERII PSIHICE	104
Groian Elena SCOPUL LIBERĂRII CONDIȚIONATE DE PEDEAPSA PENALĂ ÎNAINTE DE TERMEN.....	113
Ifrim Ion DESPRE CONCEPTUL DE INFRAȚIUNE.....	119
Mahu Iurie MONITORIZAREA ELECTRONICĂ - ALTERNATIVĂ LA PEDEAPSA ÎNCHISORII.....	129

Pântea Andrei, Pântea Serghei

REFLECȚII ASUPRA UNOR INSTRUMENTE ÎN COMBATERICA IMPUNITĂȚII. RANTSEV, MOZER ȘI GÜZELYURTLU.....140

Popescu Dorin

EFECTELE CIRCUMSTANȚEI ATENUANTE - SĂVÂRȘIREA INFRAȚIUNII DE CĂTRE UN MINOR.....149

Racu Vitalie

ORIGINEA BUNURILOR SUPUSE CONFISCĂRII EXTINSE.....169

Данилевская Юлия

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ И НАКАЗАНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПО УК УКРАИНЫ И УК РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ180

Нагорнов Кирилл

ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ В СИСТЕМЕ ПРИНУДИТЕЛЬНЫХ МЕР ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ (ВОПРОСЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ И ОБОСНОВАННОСТИ РЕГЛАМЕНТАЦИИ).....186

Самарин Вадим

ПРОЯВЛЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ПАРАДИГМЫ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ БЕЛАРУСИ И МОЛДОВЫ.....198

Тома Мариана

НАКАЗАНИЯ/КАЗНИ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ВРЕМЕН ДРЕВНЕГО РИМА206

Secțiunea II

DREPT PENAL. PARTEA SPECIALĂ

Angheluță Mihaela

CONȚINUTUL VINOVĂȚIEI ÎN CAZUL AMENINȚĂRII CU OMOR ORI CU VĂȚĂMAREA GRAVĂ A INTEGRITĂȚII CORPORALE SAU A SĂNĂTĂȚII: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE.....218

Angheluță Mihaela

SEMNELE SECUNDARE ALE LATURII SUBIECTIVE ÎN CAZUL AMENINȚĂRII CU OMOR ORI CU VĂȚĂMAREA GRAVĂ A INTEGRITĂȚII CORPORALE SAU A SĂNĂTĂȚII: ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE228

Arcer Alexandru

RĂSPUNDEREA PENALĂ A PARTICIPANȚILOR LA COMITEREA INFRAȚIUNILOR CONTRA VIEȚII ȘI SĂNĂTĂȚII PERSOANEI.....239

Balcan Silvia

RECERINȚA PROTECȚIEI VIEȚII INTRAUTERINE PRIN NORME JURIDICO-PENALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA.....251

Berdilo Rodica

LEGĂTURA CAUZALĂ DINTRE FAPTA PREJUDICIABILĂ ȘI URMĂRILE PREJUDICIABILE DIN CADRUL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART. 146 DIN CODUL PENAL.....259

Berdilo Rodica

MOTIVUL ȘI SCOPUL ÎN CAZUL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART. 146 DIN CODUL PENAL.....270

Bivol Octavian

EFECTELE ADOPTĂRII DECIZIEI CURȚII CONSTITUȚIONALE NR. 75/2019 ASUPRA APLICĂRII
ART. 335 DIN CODUL PENAL281

Botnarenco Dorin

SUBIECTUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 307 CP RM.....291

Brînza Cristian

OBIECTUL MATERIAL SAU IMATERIAL AL INFRAȚIUNILOR DE LUARE DE MITĂ ȘI DE DARE DE
MITĂ: CONSIDERAȚII INTRODUCTIVE.....300

Brînza Cristian

CATEGORIILE OBIECTULUI MATERIAL SAU IMATERIAL AL INFRAȚIUNILOR DE LUARE DE MITĂ
ȘI DE DARE DE MITĂ.....308

Brînza Serghei

PROIECTUL DE REMANIERE A CAPITOLULUI IV „INFRAȚIUNILE PRIVIND VIAȚA SEXUALĂ” DIN
PARTEA SPECIALĂ A CODULUI PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA: OBSERVAȚII CRITICE319

Brașoveanu Florica

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND PROTEȚIA MEDIULUI PRIN MIJLOACE DE DREPT PENAL..... 329

Buzdugan Tudor

RĂSPUNDEREA PENALĂ A ORGANELOR DE CONDUCERE A PERSOANEI JURIDICE PENTRU
SĂVÂRȘIREA INFRAȚIUNII DE EVAZIUNE FISCALĂ A ÎNTRPRINDERILOR, INSTITUȚIILOR ȘI
ORGANIZAȚIILOR338

Calmațui Eduard

OBIECTUL JURIDIC AL INFRAȚIUNII DE PROXENETISM LEGAL OBJECT OF THE CRIME OF
PIMPING.....345

Chihai Cristina

PERSOANA FIZICĂ ÎN CALITATE DE SUBIECT AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART. 241¹ CP RM...362

Chihai Cristina

CIRCUMSTANȚA AGRAVANTĂ PREVĂZUTĂ LA ART. 241¹ ALIN. (2) DIN CODUL PENAL
AL REPUBLICII MOLDOVA370

Covalciuc Ion

TORTURA, TRATAMENTUL INUMAN SAU DEGRADANT – EVOLUȚIA NORMATIVĂ A
REGLEMENTĂRIILOR CU PRIVIRE LA SUBIECTUL INFRAȚIUNII378

Dumneanu Ludmila

OBIECTUL MATERIAL AL INFRAȚIUNILOR LEGATE DE TRAFICUL DROGURI.....389

Guidea Petru

UNELE ASPECTE DE DREPT COMPARAT ALE REGLEMENTĂRII RĂSPUNDERII PENALE PENTRU
MUNCA FORȚĂTĂ.....404

Hamâc Diana

SINTEZA PROBLEMATICII INCRIMINĂRII INFRAȚIUNII DE PROXENETISM414

Jalbă Tudor

SUBIECTUL INFRAȚIUNII DE ÎNCĂLCARE A REGULILOR DE PROTEȚIE A MUNCII422

Macovei Tatiana

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU HĂRȚUIREA SEXUALĂ A SALARIAȚILOR.....431

Macovei Tatiana

TRANSPUNEREA DREPTULUI PRIVIND INTERZICEREA MUNCII FORȚATE DIN CONVENȚIA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI ÎN CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA.....440

Mareș Mihai

RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANEI JURIDICE ÎN DREPTUL ROMÂN PENTRU INFRAȚIUNEA DE EVAZIUNE FISCALĂ448

Olaru Aurora

NOȚIUNI DEFINITORII ALE DREPTILOR CETĂȚENILOR AFERENTE INFRAȚIUNII PREVĂZUTE LA ART.185 CP R..... 462

Papanaga Cristina

NOȚIUNI GENERALE PRIVIND UNITATEA ȘI PLURALITATEA INFRAȚIUNILOR DE SPĂLARE A BANILOR470

Papanaga Cristina

INFRAȚIUNEA PRINCIPALĂ / PREDICAT ÎN RAPORT CU SPĂLAREA BANILOR480

Pîrțac Cristina

OBIECTUL JURIDIC SPECIAL AL INFRAȚIUNILOR DE FALS ÎN ACTE PUBLICE (art.332 CP RM) ...493

Pîrțac Cristina

VINOVĂȚIA ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR DE FALS ÎN ACTE PUBLICE504

Popa Gheorghe

SUBTILITĂȚI ALE INFRAȚIUNII DE VIOLARE DE DOMICILIU CU APLICAREA VIOLENȚEI SAU CU AMENINȚAREA APLICĂRII EI.....517

Postovanu Nicolae

MIJLOCUL DE SĂVÂRȘIRE A INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA ART. 264 DIN CODUL PENAL528

Postovanu Nicolae

NOȚIUNEA „MIJLOC DE TRANSPORT” ÎN SENSUL ART. 132 DIN CODUL PENAL.....539

Stati Vitalie

CU PRIVIRE LA POSIBILA NECONSTITUȚIONALITATE A LIT. B¹) ALIN. (2) ART. 327 DIN CODUL PENAL550

Tatarcan Cătălin-Andrei

DOPAJUL ÎN FOTBAL- ÎNTRE INFRAȚIUNE ȘI CONTRAVENȚIE561

Vîrlan Petru

ASPECTE JURIDICO-PENALE PRIVIND SUBIECTUL ÎMBOGĂȚIRII ILICITE: PRACTICA INTERNAȚIONALĂ VERSUS REPUBLICA MOLDOVA.....567

Гырла Лилия

ПСИХИЧЕСКОЕ НАСИЛИЕ В УГОЛОВНОМ ПРАВЕ578

Гырла Лилия

УГРОЗА В ОСОБЕННОЙ ЧАСТИ УГОЛОВНОГО КОДЕКСА.....585

Коломоец Татьяна

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЛИЦ, УПОЛНОМОЧЕННЫХ НА ВЫПОЛНЕНИЕ ФУНКЦИЙ ГОСУДАРСТВА ИЛИ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ, ЗА НАРУШЕНИЕ «ПОДАРОЧНЫХ» ЗАПРЕТОВ И ОГРАНИЧЕНИЙ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ.....593

Торончук Иван, Крайний Павел

ОСОБЕННОСТИ ЮРИДИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА СОВЕРШЕНИЕ БУЛЛИНГА В УКРАИНЕ:
ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ603

**Secțiunea III
CRIMINOLOGIE**

Boloș Petru

UNELE CONSIDERAȚII DE ORDIN TEORETIC ȘI JURIDIC PRIVIND FENOMENUL CORUPȚIEI DIN
ROMÂNIA ȘI RAMIFICAȚIILE ACESTUIA612

Bușor Valeriu

REFERINȚE ASUPRA PROBLEMEI OBIECTULUI ȘTIINȚEI CRIMINOLOGIA621

Florea Eugen

CRIPTOCRIMINALITATEA – CONCEPT NOU ÎN CADRUL CRIMINOLOGIEI629

Șavga Alina, Pozneacova Veronica

ANALIZA CRIMINOLOGICĂ A COMPORTAMENTULUI CRIMINAL SUB FORMA DE “MANIFEST”635

Țurcan Arina, Donțu Ion

COMPLEXITATEA ETIOLOGICĂ A COMPORTAMENTULUI INFRAȚIONAL LEGAT DE VIOLENȚA ÎN
FAMILIE647

Florea Eugen

ДАРКНЕТ КАК КРИМИНОГЕННЫЙ ФАКТОР КРИПТОПРЕСТУПНОСТИ659

Продан Татьяна

ХАРАКТЕРИСТИКА ЖЕНЩИНЫ, КОТОРАЯ ОТБЫВАЕТ НАКАЗАНИЕ
В МЕСТАХ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ665

Ющик Елена, Ковбас Игорь

МЕРЫ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ДОМАШНЕМУ НАСИЛИЮ В АДМИНИСТРАТИВНОМ И
УГОЛОВНОМ ПРАВЕ670

**Secțiunea IV
DREPT PROCESUAL PENAL**

Lupașco Lilia

SENTINȚA JUDECĂTOREASCĂ – ACTUL FINAL AL APRECIERII PROBELOR VERDICT – FINAL ACT
REGARDING THE ASSESSMENT OF THE EVIDENCE682

Osoianu Tudor

INTERPRETAREA SINTAGMEI - ALTE ACȚIUNI CARE AFECTEAZĂ DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE
CONSTITUȚIONALE ALE PERSOANEI, EXPUSĂ ÎN ART. 313 ALIN. (2) PCT. 3) CPP RM693

Bodnar Serhii Bohdanovych

ANNOUNCEMENT OF INTERNATIONAL SEARCH AND EXTRADITION OF PERSONS WHO
COMMITTED CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES705

**CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ NAȚIONALĂ CU
PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ**

**„INFRAȚIUNEA – RĂSPUNDEREA PENALĂ – PEDEAPSA.
DREPT ȘI CRIMINOLOGIE”**

Asistență computerizată – *Maria Bondari*

Bun de tipar 2021 Formatul 70x100 $\frac{1}{12}$.
Coli de tipar 62,0. Coli editoriale 44,5.
Comanda . Tirajul 85 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009